
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
M C
17

IN HOC VOLVMINE HAEC CONTINENTVR.

N eruæ & Traiani, atq; Adriani Cæsarum uitæ ex Dione, Georgio Merula interprete.

A elius Spartianus.
Iulius Capitolinus.
Lampridius.
Flauius Vopiscus.
Trebellius Pollio.
Vulcatius Gallicanus.

Ab Ioanne Baptistæ Egnatio Veneto diligentissime castigati.

Heliogabali pricipis ad meretrices elegãtissima oratio.

E iusdem Io. Baptistæ Egnatij de Cæsaribus libri tres à Dictatore Cæsare ad Cõstantinum Palæologum, hinc à Carolo Magno ad Maximilianũ Cæsarẽ.

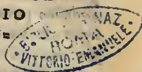
E iusdem in Spartiani, Lampridijq; uitas, & reliquorum annotationes.

A ristidis Smyrnæi oratio de laudibus urbis Romæ à Scipione Carteromacho in latinum uersa.

I n extrema operis parte addita Cõflagratio Vesuui montis ex Dione, Georgio Merula interprete.

IOANNES BAPTISTA EGNATIVS VENETVS PRAESTANTISSIMO IVRISCONSVLTO ET SENATORI REGIO IACOBO MINVTIO SAL.

Qui principibus, illustrioribusq; uiris ingenij sui monimenta nũcupant Minuti *clarissime, alij id agũt, ut aut ueteri, summæq; in eos obseruantiæ sese id tribuisse dicant: alij ut eorum præsidio tuti, inuidiam minus grauem ac noxiam sentiãt. alij, ut fructum alieni de se iudicij ea indicatura percipiant.* Nec *desunt, qui posteritatis laude rapti, ac immortalitatis spe quadam inflammati, ea sibi nomina deligant nuncupatione: quæ diutissime & uiuere, & florere posse sibi persuaserint.* Id *quod à pictoribus, artificibusq; plerisq; obseruatum animaduertas: qui deorum, principumq; effingendis imaginibus eo libentius studeant: quo minus obnoxia illa existiment aut hominum, aut temporis iniuriæ fore.* Sunt *etiam qui hoc ueluti sacro literarum munere promereri gratiam, beneuolentiamq; eorum cupiant. siquidem haud inter postremas laudes referri debet: siquis principibus perplaceat uiris.* Sed *& multi facile sese, operamq; suam his ostentant: quorum & authoritate ornari, & opibus augeri se sperent.* Ego *uti ex prioribus quasdam fortasse sequar: sic certe duas, quarum altera publica,*

communisq; tibi cum gente gallica, altera planè tua ac propria sit: secutum in primis esse me nó ne gem. Et communis quidē illa: quod cum singulari ac diuina potius Grolierij beneficentia Mediolani agens alterum ab hinc annum ornatus, auctusq; sim: non possum iam ex illo tibi, tuisq; omnibus eti am atq; etiam non perpetuo uelle debere. illius eni consuetudine & opera, facile quanta gentis uestræ morum simplicitas, quæ publica, domesticaq; disci plina, quæ in omnes charitas, quanta in deum pie tas uestra foret: & perspectum mihi planè ac co gnitum. Quid enim uobis ipsis magis rectū, aper tumq; eē potest? Quid minus isidiosum ac fallax? arctoæ (inquiunt) gentes hoc omnes habēt. Ego ue ro cum fallacissimas ex his multas legam, non cæ lo: sed naturæ planè hoc uestræ, optimæq; discipli næ id tribuā. Iam quid animorum, uoluntatumq; uestrarū fraternam in omnibus consensionem præ dicem? quam nó conuiuiorum frequentia tantum, sed officiorum communicatione ac summa charita tis mutuæ testificatiõe tuemini? hæc uero uobis adeo natura insita, usu parta, consuetudine aucta fuisse uidentur: ut tot mihi germani fratres, non de fa cie solum, sed de morū in primis similitudine atq; æqualitate uideamini. Quare nó imerito admirati Pœnorū legati ēt in hoste Ro. S. Po. id plurimū esse dicūtur: φ cõuiuio accepti à pluribus ciuitatis prin cipibus eodē ubiq; cœnassent argento, testati nullos hoīum benignius Ro. Po. uiuere. Nā q̄d de uestra in

regē obseruantia, in deū pietate dicam? Quæ enim unquam gens aut externos principes non admisit, aut admissos non interdum expulit? sæpe etiam p summum scelus non occidit? Francis id proprium ac peculiare, nullos unquam externos pati, suos autem usqueadeo amare ac colere, ut pro eius dignitate ac maiestate tuenda non opes tantum, sed uitam ipsam profundere possint. illa uero, quæ deo ac religioni debetur, tanta talisq; est, ut sileri melius putem: cum uestigia haud sanè leuiter impressa tot et tanta extent: ut nulla unquā delere illam obliuio, nulla obscurare temporum iniqtas ualeat. Cæterū excellēs quædā ac eximia in te uirtus, secundusq; ac constans hominū de te rumor, et Ioannis in primis Francisci Asulani iuuenis cum de literis et bonis oībus optime meriti, tū uero laudū tuarū studiosissimi prædicatio effecit, ut et ego te pridē literis cōsulendū duxerim: & nūc Cæsares tibi meos, reliquāq; ad hosce nō uulgarē (nisi fallor) industriam cupidissime nuncupem. Quorum lectio tanto tibi gratior ac iucundior esse debebit: quāto is, qui ea tibi inscripsit, te plus amat ac colit, quàm multos alios. huc accedit, quod singularem eruditionem tuam, ac multiplicem literarum cognitionem magnifacit: qđ Minutiæ familiæ nobilitatem (quippe quæ à Romanis illus deducta Minutijs pro constanti habeatur) obseruat: quod deniq; se tibi quam coniunctissimū ac charissimum esse cupit. Sunt quidem in te corporis & animi (uti audio) egregia

dotes: quibus Christianissimo regi gratus, admirabilisq; sis. nulla certe aut maior aut honestior q̃ ut literas, literatosq; homines, qđ facis, foueas. illæ scilicet iure reposcunt abs te, qđ tanta tua cum laude uberrime tribuere. Nam unum te esse ac præcipuum, in quem Galliæ tuæ transalpinæ olim intuerentur: quem Cisalpina tota prædicet: cuius singularem prudentiam atque humanitatem etiam hostis commendet: totum hoc literarum beneficium est. Quid, quod Cæsarum hæc à nobis instituta, tribusq; libris cõcinnata series, multa interim habeat, quæ delicatum etiam lectorem & capere & detinere ualeant? Nã Byzantinæ urbis originem, Turcas ad hæc usq; tempora principes, res ab his belli gestas, Maomethis ortum, Romanæ urbis captiuitatem, & Asiæ imperia supra quingentesimum ac millesimum annum repetita continet. quæ omnia primus ego, (quod sine aliorum iniuria dictum uelim) præstiti. ac ut una ueluti tabella depicta spectari commode possent, curaui: tametsi quid libris commune cum pictura? pascit illa tantum oculos: hi animum, mentemq; instruunt. illa mutam, inanem, ac plerunque falsam descriptionem continet: libri uiuentem præceptionem, atq; exactam spondent: tabulas etiam imperiti pingant: literarum monimenta non nisi doctissimi conficiant. Tanto deniq; literæ pingendi artem præstant: quanto docti indoctis, uiui mortuis antecellunt. Tu igitur cum ab ineunte ætate ornamenti plurimum & laudis

ex hisce tibi uendicatris, illis ipsis tantundem reddes, tanto etiam cumulatius: quod neque melius nec honestius beneficium ullum collocari potest, quàm quod in bonos & doctos uiros confertur. quorum mihi uestigia non solum sequenda, sed etiam atque etiam adoranda proposui. bene Vale.

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI IN ROMANORVM PRINCIPVM LIBRVM PRIMVM PRAEFATIO.

I mperatorum uitas à dictatore Cæsare, qui primus patriæ libertatem oppressit: ad Constantinum Palæologum, sub quo Turcarum seruitio Constantinopolis cessit: hinc à Carolo Francorum Rege ad Maximilianum Cæsarem breui alioqui stylo perscripsimus. rem ut perdifficilem mihi, atque arduam, sic iucundam qui legent omnibus, & (ut opinor) haud inutilem. Nam præterquam quod multa hinc haurias, unde tibi patriæq; tuæ plurimum prosis: ipsa certe Romani imperij maiestas, admirabiles eorum, qui imperarunt, euentus, tot regnorũ repetiti casus, tot principum mutationes relatæ non fastidium solum operosæ lectionis adimunt: sed admirabundos sensim legentes partim ducunt: partim etiam trahunt. uti neminem arbitrer uel mediocriter imbutum literis, qui non hæc & libenter agnoscat, & summa cum uoluptate non perlegat. & alioqui ad rei nouitatem accedit, quod consulto non pauca sunt à nobis addita, quæ rerum seriem non modo non interrumpant: uerum etiam exornent: quod in fabula dextræ sinistræq; tibiæ inter unum alterũue actum adhibitæ etiam præstent. nec in campis herbarum uiror minus iucundus, quem uiolæ, hyacinthiq; purpurei distinguant.

Omnium certe rerum uarietas expetitur: & falsum illud est, saccaro semper conditiora fieri fercula. Quod si qs erit, q̃ pleniorẽ, uberioremq; historiã à me exigat: ille saltem hoc mihi non neget: multa esse, quæ breuitate commendatiora sint sua. Nec tñ desunt interim principes, quos copiosius attigi: quorũ scilicet & imperij diuturnitas, et rerũ magnitudo id exposcere uidebatur. illud uero testatum apud omnes esse uelim, nihil à me gratiæ nihil odio datum: ipsa ueritas nec interim nuda, ut multi hactenus, tantum à me spectata. Anni præsertim imperij, ortus eorum, & patria, illustriaq; eorum gesta domi, forisq; non omissa. series uero principum tanta fide à me deducta, ut nihil desyderare amplius quis habeat. Nam & Flauius Blondus hisce libris, quos ab inclinatione Romani imperij conscripsit: multos uno uelut agmine ut sibi incognitos, omisit. & qui post illum historiam totius orbis amplexi sunt, nihil omnino ad uiri illius diligentiam addidere. Ego uero et præter Zonaræ græcam historiã, & Nicetæ Choniatæ, Christoduliq; commentarios, Gemistiq; libros, etiam schedia quædam non indignum, quæ excuterem, duxi: uti rem semel cœptam dijs bene fauentibus absoluerem: quo certa omnia, exploratáq; posteris traderem. utrum autem id assecuti simus, præsens ætas fortasse malignius, sequens certe simplicius, ac candidius æstimabit.

Post absolutas obseruationes, cum quædam amici admonuissent minus diligenter animaduersa, quædã mihi inter legendum occurrissent, uti fit, accuratiore studio cognita, subnectere illa uisum est operæ pretium fore: uti quam animi propẽsionem literas iuuandi ab primis annis citra omnem ambitionem semper hausi, eã ꝑpetuo tenore ingrauescẽte ẽt ætate retineã. Nec sane aut nunc me pudeat, aut in posterum unquam pudebit: dum prodesse multis possum, etiam culpam prodere meam. quam nec alijs occupationibus, nec festinationi etiam librariorum imputem. homo inq̃t ille, sum, nec humanitatis aleam reformido. et alioqui cur mea me delectent mala fallant ue potius, quàm ipse per me sapiam? aut cur alienam condemnationem expectem, quam ipse exceptione reijcere habeam? nisi si quis iniquo etiam iudici causam approbaturum se suam speret. uerum hoc uix unus Scipio inter tot secula sperauit. Ipse igitur ego & quædam simul amplio: nec q̃d sequar satis exploratum adhuc habeo. cum præsertim scriptores hi multa innouata retineant: quæ fortunæ magis, quàm diligentiæ sit inuenisse. Quare cum in bonum culpa hæc cesserit, ignoscant quæso mihi, qui sciant in homine multo minus mirum esse nescisse quædam, quàm uni constare omnia. Consulant se singuli: & suo se (quod aiunt) modulo metiatur quisq;. haud sane tam acerbe alienam negligentiam incessat, qui suæ sibi conscius esse uelit.

Vale.

Ex Adriano.

I n fronte ubi apud Italiam Scipionum temporibus re ſediſſe Adriani maiores ſcriptum eſt, tu Italicá repone. unde paulo poſt Italici dicti. qbus delectũ de trectantibus uehementiſſime iratum Adrianum dicat. cum de Italis interim intelligendum ſcripſeri: qui Hiſpaniæ ciuitates incolerent. ab hac urbe Silius etiam (ex ea enim oriũdus erat,) italica cognomentum retulit.

Ex Pio.

L egatum pœnæ cauſa. Alciatus meus iuriſconſultus celebris aliũ huius ſanctionis ſenſum exiſtimat. Credit enim de legato intelligi, cui pœnam teſtator adſcripſerit, niſi hæres id præſtitiſſet.

Ex Antonino Philoſopho.

E t Seuerũ Turmis equitum Romanorũ iam COS. deſignatum creauit. Tu VI uirum ideſt ſeuirum reſtitue. unde & ſeuirales ludi paulo poſt dicantur. VI uirorũ autem in monumentis, marmoribusq; ueteribus mentio fit ea præſertim tabula, quæ Mediolani in Ambroſij fano ſpectatur. hoc nos Alciatus Mediolanenſis primæ nobilitatis admonuit. quem propter morum ſuauitatem & ſingularem eruditionem plurimum colo.

Ex Commodo.

Ganeas semper in palatinis diebus fecit. tu eodem authore ædibus pro diebus lege. Quid si Pactumeiū pro Pactuleio legas? Horatio in epodis et iureconsultis authoribus.

Ex Heliogabalo.

Non ignorandum & illud, uetera multa nomismata extare, quæ Alegabalum semper præ se ferant.

Ex secundo Cæsarum libro.

Vbi Lascareæ gentis stemma repetitur, & BataZiū Ioannem dixi institutum imperij hæredem, Thomas DiplobataZius magnus hac ætate iurisconsultus, qui à DiplobataZiis originem trahit: DiplobataZiorum familiam agnoscendam à me fuisse monuit. nam BataZios uel nullos esse, uel diuersos ab ijs, qui imperium ad Adrianopolim tenuerint, affirmat.

Ad circum Max. qua Herculis uictoris templū erat Traiano statua posita fuit à Tribub. XXXV. ob instauratum, & munitum circum, quod declarat tabella his literis inscripta.

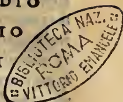
IMP. CAES. DIVI NERVAE F. TRAIANO GERMANICO DACICO PONT. MAX. TRIB. POT. VIII. IMP. IIII. COS. V. P. P. TRIBVS XXXV. QVOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS COMMODA EARVM ETIAM LOCORVM ADIECTIONE AMPLIATA SINT.

In Foro eiusdem Principis columna etiam nunc extat in cuius basi ita inscriptum.

S. P. Q. R.

IMP. CAES. DIVI NERVAE F. NER
VAE TRAIANO AVG. GERMA.
DACICO PONT. MAX. TRIB. POT.
XVII. IMP. V. P. P. AD DECLARAN
DAM QVANTAE ALTITVDINIS
MONS ET LOCVS TANTIS VI-
RIB. SIT EGESTVS.

NERVA COCCEIVS EX DIONE GRAECO GEORGIO MERVLA ALEXANDRINO INTERPRETE.

P OST Domitiani cædem Romæ Cocceius Nerua Imperator designatur. Flagrabant adhuc odio in Domitianum ciues quare statuæ omnes tum aureæ, tum argenteæ in illius honorem constitutæ subito conflatæ fuerunt. Arcus præterea in eiusdē unius titulum, & nomen sustructi euertuntur. Cæterum Nerua omnes, qui impietatis in deos rei fuerant, eos absolui uoluit. Exules in patriam reduxit. Serui, atq; libertorum plurimi dominus, atque patronis insidias fecerant. Hos ad unum occidi imperauit. Et ne serui de cætero dominos criminarentur: edicto uetuit. Ne'ue liceret aut impietatis, aut Iudaicæ sectæ quempiam dehinc insimulari. Multorum tamen nomina falso' delata: inter quos Surras philosophus condemnatus fuit. Deinde non leui de causa, aut fortuito tumultus oritur: sed quia ex libidine quorundā multi iniuste accusarentur. Quare Fronto COS. propalàm dixisse fertur,
» Malum esse eum imperare, sub quo nemini quippiam concessum sit: sed longe peius sub eo uiuere,
» sub quo maxime liceat. Quæ uerba posteaquam

Neruæ nuntiata fuerunt, ne talia deinceps fierẽt: magnopere curauit. Erat is per senectutem paulo imbecillior: graui insuper morbo affectus cibum ferè euomebat: sed ne sibi statuæ ex auro, siue argento constituerentur, omnino recusauit. Permultos Domitianus, dum imperaret, bonis, atq; fortunis iniuste spoliauerat. Quibus per uim ablata restitui dũtaxat ea uoluit: quæ in aula reperta fuissent. Ad sustentandam ciuium uitam decies & quinquagies centena millia numûm erogauit: & quosdam senatorij ordinis delegit, qui agros emerent: eosq; egenis diuiderent. Pecuniæ inops factus uestes primũ, & uasa aurea, atq; argentea, pretiosam præterea supellectilem, siue sua propria, siue publica, & regia foret: auctioni subiecit. Agros item ingentes, domos, & omnia demum præter admodum necessaria uendidit. Nihilo tamen segnior in iuuandis, & extollendis amicis erat. Compluribus ingentia beneficia contulit. Sed ut impendia contraheret, sacrificia non pauca, equorum cursus, atq; certamina, nec minus spectacula quædam sustulit. In curia illud iurauit, suo iussu neminem senatorum occisum iri. Quod sacramentum, quãuis etiam insidijs petitus esset, inuiolatum seruauit. Nihil unquam de suo arbitrio statuit: sed principes uiros in consilium semper adhibebat. Leges tulit multas, cum de alijs, tum maxime ne mares castrarentur: néue fratris filiam uxorem ducere fas esset. Rufum uero Virginiũ, quem Romanæ legiones olim Imperatorem nominauerant, minime ueritus est uel in consulatu col=

legem assumere: In huius etiam sepulchro illud quidam inscripsere:

" Hic situs est Rufus, pulso qui uindice quondam
" Imperium asseruit non sibi, sed patriæ:

Tanta erat illi integritatis fiducia: ut sæpe iactauerit, se nihil tale fecisse, quo minus deposito imperio securius priuatam uitam ageret. Coniurauerűt in eum forte Crassus Calphurnius Crassorum nepos: hunc cum cæteris coniuratis, dum ludi ederentur, assidere iuxta se uoluit: nesciebant coniurationem patefactam esse: his gladios obtulit, quos scilicet inspicerent, atque pertentarent, satis'ne acuti forent. Re autem uera significabat non admodum sibi curæ esse: si uel tunc eo in loco occideretur. Præfectus erat prætorij Aelianus Casperius: quam præfecturam etiam sub Domitiano gesserat. Hic tumultuantes prætorianos aduersus Neruam concitauit, hoc sanè consilio, ut per speciem ulciscendæ seditionis, quosdam eorum ceu hostes Cæsaris ad mortem posceret. Sed Nerua Casperio talia molienti adeo restitit: ut denudato collo iugulum confodiendum porrigeret: quàquam nihil profecit. Nam hi ferè omnes, quos Casperius designauerat: interfecti sunt. Quare cum ob senectam ætatem amissa reuerentia omnibus contemptui quodammodo esset: in Capitolium ascendit, atque quod felix, faustumq́; · S. P. Q. R. & mihi ipsi sit præfatus, Marcum Vlpium Traianum adoptaui. Moxq́; in curia Cæsarem designat. Ad quem imperij iura, atque insignia (præerat enim tunc

Germaniæ) hoc uersu misit.

Telis Phœbe tuis lachrymas ulciscere nostras.

Ita Traianus adoptatus à Nerua, deinde IMPERAT. factus est. Cæterum in hoc bonitas Neruæ, & studium in Remp. maxime apparuit. Nulla intercedebat cum adoptato cognatio: immo uero propinquos, & cognatos quamplurimos habebat. Publicæ tamen utilitati, atque saluti societatem sanguinis postposuit. Neq; eo deterritus, quod Traianus genere Hispanus, aut ex Italia oriundus non esset: quódq; ante eum peregrinus, & alienigena Romanum imperium non tenuisset: uirtutem hominis non genus, aut patriam spectari oportere existimauit. His confectis, Nerua moritur. Imperauit anno uno, et mensibus quatuor, ac diebus nouem. Vixit autem annos quinq; & sexaginta, menses decem, & dies totidem.

M. VLPIVS TRAIANVS EODEM GEORGIO MERVLA INTERPRETE.

Traianus ante quàm imperiũ adipisceretur, per quietem uidit seniorem quendam in tunica, & prætexta purpurea cum corona: qua specie pingi senatores solent: qui signum annulo nunc in sinistrum iugulum, ac deinde in dextrum imprimeret. Vbi uero imperium assumpsit: edicta quædã

ad senatum misit: atque illud in primis, nunquam suo iussu bonum uirum occisum iri: aut ignominia notari: Id quod non solum in præsens sacramento confirmauit: sed per totum imperij tempus inuiolatum seruauit. Mox Aelianum, & prætorianas cohortes, quæ seditionem aduersus Neruam fecerant: quasi operam ab eis posceret, ad se uocauit: confestimq; uelut importunos dimisit. Romam deinde regressus multa in emendationem publicorum negotiorum, & beneficium bonorum, quos uehementer amplexabatur: constituit. In puerorum alimenta in Italia duntaxat multa elargitus est. Cæterum Plotina uxor palatium ascendens ex gradibus ad populum conuersa, Talis inquit huc ingredior: qualem etiam egredi opto. quæ modeste, & sancte in summa potestate ita se gessit: ut de ea nullus iure conqueri potuerit. Sed Traianus tantisper Romæ cõmoratus est, dum expeditionem in Dacos parauit. Quæ enim illi agerent, & molirentur, subinde reputans indigne ferebat: annua tributa his dependi: unde uires, & opes magis augeri: animiq; ad maiora erigerentur. Ergo Decebalus rex, cum arma comparari in se audiret, extimuit: quippe qui nouerat antea Domitianum non Romanum populũ uictum: tunc aduersus Romanos, & Traianum imperatorem decertandum fore: cui integræ, ac solidæ uires, robustũ corpus, animi uigor, mores generosi, ac simplices superessent. Secundum enim et quadragesimum annum agebat. Cum primum imperare cœpit, in qua ætate ita ei omnia suppete

bant: ut neque per iuuentutem quicquam stulte, ac temere aggrederetur: neq; item per senectutem lan guescente corpore segnis, ac timidus à magnis rebus retardaretur. Nullus præterea in eo liuor: nulla malignitas. neminem omnino perdere studuit. Contra uero bonos, & studiosos uiros honoribus, & dignitate auxit. Quapropter timori, aut odio nulli erat. Delatoribus operam non dabat: iræ ita moderabatur, ut nunquam ab ea uinceretur. Ab aliena pecunia, & iniustis cædibus iuxta abstinuit. Plurimum in gerendis bellis pecuniæ impendebat: non minore tamen liberalitate, & impensa segnius, ac animo ornamenta pacis amplexus est. Complura, & ualde quidem necessaria ædificari curauit, ut portus, & ædes publicas. Vias item muniuit. In quibus faciendis fortunas, aut sanguinem alicuius nunquam absumpsit. Natura magnificus, & gloriæ appetens erat. Circũ collapsum ampliorem, atque etiam elegantiorem restituit: quod ideo se fecisse inscripsit: ut populum Romanum capere posset. A mari, & obseruari, quàm timeri malebat. Cum populo benignus, & mansuetus. Senatum iucunde, & honorifice appellabat. Sic dilectus, & carus ciuibus: hosti duntaxat formidolosus. uenationes præterea, conuiuia, feria, & iocos frequenter cum amicis, & familiaribus exercebat. In quorum domos sæpius uix quatuor comitantibus, etiam sine satellite diuertebat: & familiarius cum his recumbens qescebat. eloquentiæ, & diligentis alicuius eruditionis expers fuit: munera tamen facundi, & non

indocti hominis pulcherrime obibat. Nihilq; *omnino erat, quod optime non exerceret.* Vini dũtaxat *appetens: et in adolescentulos pronus citra calumniam habitus est: utpote qui nunquam ex eo turpe, aut mali quicquam effecit.* Nam *qui uinum usque ad satietatem biberet: sobrius tamen erat: neq; in crimen prægrauante uino propulsus est: & in masculorum amoribus, ita sibi temperauit: ut nihil per uim, dum uoluptati obsequitur, moliretur. belli hactenus auidus, & studiosus: ut acceptas clades emendaret.* Hostes *exultantes compesceret: impetusq; reprimeret: & siqui rebellassent, eos armis ad obsequium compelleret.* In *augenda re familiari moderatus.* Militarem *etiam disciplinam tum seuere, tum remisse exercuit.* Quare *milites, id quod sæpe antea contigerat: nunquam aut contumaces aduersus imperia, aut elati, atque superbi fuere.* Igitur Imperatorem *iure* Decebalus *rex ante per ignominiam, & metum* Domitiani *ferocior magnopere reueritus est.* Cæterum *cum in* Dacos *exercitum* Traianus *duceret, ante, quàm castris hostium appropinquaret: magnus circunferebatur à* Barbaris *fungus, latinis inscriptus literis: erantq; qui talia uociferarentur,* Socias *gentes, &* Buros *præcipue monere, & hortari* Traianum, *ut pace composita, retro domum abiret.* Nihilo *tamen minus is cum hoste conflixit ingenti edita cæde.* Cum *uulneribus ligamenta suis deessent: propriæ uesti non pepercit, quàm in lacinias conscissam seruitijs partitus est: militibus, qui in ea pu-*

gna conciderant aras constitui, & annua parentalia peragi uoluit. in iuga deinde montium contendit: & iugum ex iugo captans ad Dacorum regiam euasit. Hostes ex altera parte Lucius praefectus adortus est: qui continuo terga dedere. Cecidere item in eo certamine permulti. complures capti. qua iactura perculsus Decebalus confestim primores pileatorum legatos delegit: atq; ad Traianum misit: qui dicerent Regem ad quascunq; pacis conditiones uenturum: & quae imperata forent, haud grauate facturum. Tūc Traianus arma, & bellica instrumenta, machinas praeterea, eorumq; artifices sibi tradi postulauit. Transfugas item omnes, & qui ad Dacos profugissent, siue Romani, siue socij fuissent: remitti mandauit: atq; ut castella, & arces deductis praesidijs euerteret: omni praeterea terra decederet: quam de finitimis per uim cepisset. eos deniq; amicos, & inimicos haberet, quos senatus censuisset. Quibus conditionibus, et si inuitus, assensus tamen Decebalus fuit. Mox ad Traianum deductus illum humi procumbens suppliciter adorauit. His confectis, Traianus in Italiam reuenit. Legatos Decebali, quos secum duxerat: in urbem praemisit: q in senatum introducti depositis armis, manibusq; in seruilem morem porrectis, cum multa supplices dixissent: ratificata per Senatum pace: quam Traianus Regi dederat: arma resumpsere. Romam deinde Traianus ingreditur: & ex eo Dacicus appellari cepit. Tum in theatrum gladiatores inducit. in certamen compositi sunt: his enim

magnopere delectabatur: mimi adhuc, & saltatores inducti fuere: è quibus unum, cui Pyladæ nomen erat: præ cæteris dilexit. Sed in tanto bellorũ studio, & gloriæ cupidine, armorumq; cura, res urbanas nunquam deseruit. Ciuiliaq; negotia non minus intente administrabat. Siquidem studio pugnæ à iure dicendo nunquã auocatus fuit. In Augusti foro nunc in porticu Liuiæ, & sæpissime alibi pro tribunali litigantes audiuit. Iudiciaq; reddidit. Interea nuntiatur Decæbalum præter conuẽtiones, & fœdera multa ad rebellionem spectantia parare, & facere. Quippe arma fabricare: transfugas recipere: munitiones, & castella instaurare: vicinas gentes missis legationibus ad bellum solicitare, his potissimum infestus, qui secum coniurare noluissent. Iamq; Iazygum agri partem inuaserat: quam Traianus uictor illis repetentibus minime restituere deinde uoluit. ob hæc iterum hostis à senatu iudicatur. Bellumq; Traianus suscepit: quod tandem sine alterius ducis opera confecit. Cæterum Decæbalus longe uiribus impar (nam si acie dimicare oportuisset: se facile uinci cognoscebat) ad dolos, & fraudes conuertitur: parumq; ab fuit, quin per insidias Traianum tolleret. In Mysiam delectos perfugas mittit: qui illum per speciem colloquij confoderent. Simpliciter, & ex bona fide Traianus omnia gerebat, utpote qui se facilem sine metu periculi adeuntibus præberet. Quare, cum sibi parum caueret: facile existimabant illum per insidias excipi posse. Sed rem mandatam peragere

latrones nequiuere: siquidem unus eorum latrocinij suspectus per tormenta continuo consilia facinoris aperuit. Ergo cum insidiæ nō processissent: Longinum, quem in prælijs haud impigrū ducem expertus fuerat: in colloquium uocat: persuadetq; ut propius accedat: quasi quæ Traianus imperaret, sine mora facturus esset. Appropinquantem comprehendi iussit: atq; propalàm quæ forent Traiani consilia, exquisiuit. Mox nihil omnino fatente in libera custodia tenuit. Interea Traianum per literas monet, se non aliter Longinum è uinculis emissurum: nisi sibi ignosceret: pacemq; reconciliaret. Ad hæc Traianus media quædam respondit: ostenditq; se non tanti facere Longini salutem: ut belli, & pacis momenta in eo ponerentur. Decebalus, & si iratus, animum tamen aliquantulum compressit. neq; ad cædem Longini statim prorupit. Verum Longinus, cum se obseruari uideret: & sæpius quidnam rerum ageret exquiri, ebibito ueneno, cuius tunc copia superat, seipsum interemit. Per ea tempora Traianus lapideū pontem in Istro fecit: opus sane mirandum, & maxime memorabile: cui cætera illius opera uix adæquare possis. XX stant ex quadrato lapide pilæ: quarum altitudo C. & L. pedum præter fundamenta habetur: Latitudo LX pedes continet: distant inter se C LXX pedibus. Forniabus uero coniunguntur: impensa profecto ingens et uix credibilis. Sed illud mirari conuenit: quanam ratione, & quibus uiribus, quoue artificio in illa gurgitum altitudine

tamq́; præcipiti fluuio tum singulæ colũnæ extrui ualuerint: tantarumq́; molum fundamenta stabi=liri: sed et uada limosa erant: neq; amnis alio auerti poterat. Quanta uero altitudo sit aquæ: et q̃ late pateat amnis, haud equdem enarrauerim. diffunditur per ea loca spatiosus, atq; interim imbriũ mole concitatus ripas longius summouet: alibi uero duplo, atq; interim triplo priore sui parte maior aut restagnat, aut defluit: qua uero arctatur uorticosus et ferox ædificia, et pontes non patitur, et rursum liberatus angustijs in pelagi formã totus exspatiatur: iterumq́; coit: quasi retentus profundior, & rapidus fertur. arduum igitur, et maxime laboriosum fuit in ea fluminis parte pontem ædificare. ex hoc sane ingens Traiani animus arguitur: atq; adeo magis, quod nullum commeandi usum pons præbebat. Pilæ etiãnum extant: ceu in ostentationem potẽtiæ, et Cæsaris opum fabricatæ: simul etiã ut posteris testatum maneret: nihil esse, quod hominum manu, et opibus Romani Imperij effici nõ posset. Ponte Danubiũ ideo Traianus coniũgere uoluit: ut expeditius uel conglaciato amne copiæ traduci possent: quoties Romani, qui trans Danubium agerẽt, a Barbaris bello, et armis uexarentur. Ergo uel astricto frigoribus fluuio, cum res deposceret, cõmeare licebat. Cæterum contraria ratio Adrianũ mouit. Siquidẽ is ueritus ne pulso romano præsidio, aut oppressis legionibus, feræ et indomitæ gentes facto aditu ea loca inuaderent: quæ cis Danubium sunt: Mysiamq́; subinde popularentur: structuras, et for

nices quātæ super aquam eminebant, demoliri iusſit. Traianus uero ponte Istrum transgreſſus bellū magis pro fiducia uirium q̄ pro studio, aut industria gerens illic commoratus: Dacos tandem subegit: atq; in debellando hoste multa egregij ducis, & fortis uiri opera edidit. Complures militum pericula intrepidi adiere. pugnando, alij multa fortiter fecerunt. Forte eques accepto uulnere de pugna eductus, ut ſcilicet adhibitis remedijs ſanari poſſet: deſperata ſalute, protinus de tabernaculo exiuit: non dum enim uis mali uitalia occupauerat: in acie constitutus magna tum iactando, tum etiam faciendo animam efflauit. At Decebalus, cum capta Regia uicina omnis regio in potestatem Romani populi ueniſſet, uſque ad captiuitatem periclitatus mortem ſibi conſciuit. Cuius caput deinde Romam delatum fuit. Ita Dacia iuris, & ditionis romanæ facta eſt: quam mox Traianus in prouinciam redegit: urbes condidit, & colonos deduxit. Regios uero theſauros, quos Decebalus ſubter uada Sargetiæ amnis haud procul à regia occultauerat: inuenit. Fluuium forte rex captiuorum dūtaxat manibus, & opera de proprio curſu auerterat: atque effoſſis ſubinde uadis, in ſpecu magnam uim auri, & argenti occuluit, pretioſiſſima quæq;, & eos liquores, qui recondi, et ſeruari poterant, eodem congerens. Quibus confectis, ne quiſpiam quæ geſſiſſet, proloqui poſſet: omnes; qui facti conſcij erant, occidi iuſſit. At Biculis captiuus, cui res cognita erat: abditos theſauros indicauit. per idem tempus Palmas

Syriæ præfectus eam Arabiæ partem, quæ ad pe-
tram uergit, edomuit. Traianum Romam repeten-
tem plurimæ Barbarorum gentiũ legationes, atq;
etiam Indorum legati adiere: spectacula magni-
fica per C & XX dies Romæ edidit: Iugulata
sunt aliquando mille, interim decem millia bestia
rum: partim feræ, partim mansuetæ, & innume-
rabiles gladiatores decertarunt. Per eadem tempo-
ra in pontinis paludibus uia saxo constrata est: se-
cundum quam domus ædificatæ sunt: pontes præ
terea magnifice structi. Improbi, atque adulterini
nummi conflati sunt. Suræ Licinio, qui tunc deces-
serat: & sepulchrum fieri, & statuam dari de pu
blico mandauit. eo diuitiarum, atq; potentiæ Suras
processerat: ut gymnasiũ Ro. Po. suis impensis stru
xerit. Incredibilis fides, & suprema amicitia in-
ter utrunq; intercesserat. Forte insidiarum aduer-
sus imperatorem Suras accusabatur: æmuli subin-
de instare: reumq; urgere. Tunc Traianus uel in
uocatus in domum illius cœnaturus accessit. Dimis
sisq; stipatoribus, atq; satellitibus medico Suræ ocu
los inspiciendos, deniq; accersito illius tonsore men-
tum radendum commisit. Vtrunq; enim ex uetere
instituto, tum Romani ciues, tum cæteri imperatores
præter unum Adrianum facere soliti erant. Hic
primus Cæsarum barbam nutrire cœpit. Post hæc
Traianus lotus accubuit: atq; postridie ad eos cõuer
sus, qui Suram insimulare non cessabant: ecquid,
inquit, si uim mihi parabat Suras: ut dicatis, cur
heri me non occidit? Permulta sane Traianus &

fecit, & tentauit periclitandi hominis gratia. & quamuis sæpius illum quidã accusarent: nunquã tamen induci potuit: ut quicquam ab eo metueret. Quin etiã cum tribunatum militũ ei traderet: parazonium, quo pro dignitate accingendus erat: nudum ei porrexit: At talem inqt, ensem accipe: quẽ pro me ita demum strinxeris: si iuste imperauero. Quod si perperam qcquam per me fieri cognoueris: eo in perniciẽ meam utaris uelim. Statuas etiã, et imagines Sossio, Palmæq;, et Celso constituit: quos uiros præ cæteris coluit: et summo in honore habuit. & siqui aduersus coniurassent: eos cognitione senatui delegata puniri uoluit. Inter reos & Crassus nominatus erat. Bibliothecas extruxit: & in foro ingentem colũnam statuit: siue ut ea pro sepulchro esset: siue in ostentationem eius operis, quod ille circa forũ egit. Cliuus surgebat, quem effossa quoquo uersus terra ita complanauit: ut undiq; colũna conspiceretur: Forũq; deinde in areæ modum æquatũ mansit. Post hæc Armenijs, atq; Parthis bellũ inferre statuit: hũc prætextum belli faciens, quod Armeniorum rex diadema, et cætera regni insignia, atq; iura non ab se, sed à Parthorum rege uelut illi obnoxius sumpsisset. Re autem uera cupidine magis gloriæ impulsus est: nãq; simulac Parthorũ & Armeniorum fines ingressus est: regionis satrapæ, ipsiq; mox reges cum muneribus ei occurrerunt: equumq; duxere ita edoctum, ut regẽ adoraret. Nam pedes anteriores in morem supplicantis flectebat: caputq; pedibus eius, q proximus esset, subij-

uiebat. Traianus, cum ferè uicina omnia sine armis, & certamine subegisset: in Satala, & Elegá (Armeniæ sunt oppida) protinus transiuit. Heniochorum regem prosecutus honore est: Parthamasirem, qui in Armenis regnabat, grauiter multauit. Ita omni potitus Armenia reges, qui sponte deditionem fecissent: aut in fidem uenissent: hos ut amicos benigne habuit: qui uero contumaces obsequium abnuissent: parêreq; recusassent: eos oẽs paruo negotio subegit: Tum in honorẽ eius multa senatus decreuit, atq; illud in primis, ut OPT. appellaretur. pedibus ferè ingrediebatur. cum milites per omne iter instructi, et parati erant: ordines nunquã eodẽ modo ductare, atq; interim aliter q̃ suetus esset instruere. Quoties flumina transeunda haberet: ipse auidus pedibus sicut miles traijcebat. Rumores de hoste falsos plerunq; dissipabat etiam aduersus ea, quæ speculatores exposuissent. Ita milites, quæ imperasset, diligentius exequebantur: et ad omnia belli momenta parati, & intrepidi erant. Nisibi & Ecbatanis mox potitus parthicus appellatur. Nihil tamen eum magis q̃ cognomen Opt. iuuit, ut pote moribus, et mansuetudini eius maxime conueniens. Nam reliqua bellis, et armis facilius attribuas.

Dum uero Antiochiæ Traianus ageret: atrox, et funestus motus terræ accidit uicinis urbibus, atq; populis cladẽ etiã afferẽs: q̃q̃ ipsa Antiochia insigni et publica strage uastata fuit. Hyemabat in ea forte Traianus: atq; illuc milites frequenter, et priuati cõplures conuenerãt. Alij præterea ut iura acciperẽt:

quosdã legtionis officiũ, merces, et priuatæ compen dia traxerant: q̃plurimi uisendi Imperatoris, & spectandorum ludorum gratia confluxerant. Itẽ uix ulla natio, aut ciuitas à detrimento, & clade immunis extitit, ut planè uniuersus terrarum or bis, & populi, qui romano parebant imperio, ca lamitatem ingentem acceperint. Motum terræ ful mina primum antecesserunt. Tũ uenti insoliti, atq; peregrini uehementius spirauere. quibus monstris, atq; prodigijs, & si grauia, & horrenda uidebã tur: nemo tamen, quæ mala secuta sunt, extimuit. Tum magno, & repentino oborto fragore maria feruescere, fluctus intumescere. adhuc æstus uehe= mentius, & uiolentius insurgere. Terra omnis suc= cuti: domus ædificia contrario ictu quassari. Dissi lire alia et superne assultantia tecta concidere. cre pitus audiebatur ingens, & horribilis. Mœnia con trario pulsu modo huc, modo illuc nutantia con- fringi, & ruere. Mare ipsum turbine contorqueba tur: terra autem, ubi ædificia non erant: maximo compulsa motu assultabat. Tetraomnia erant. si mul contrita ligna. Collisa uasa fictilia, et saxa ac ceruatim magno cum stridore proruebant. Puluis densus, atq; concretus excitari: tantaq; obducta cali go cuncta oppresserat: ut alterum uidere, alloqui, & audire minime cuiquam, immo ne spirare qui- dem ingruente uento, ac puluere liceret. Multi mor tales extra domos uitæ periculum adiere. Præcipi tes tectis erumpebant: & uelut agmine fugientes in aceruos cogebantur. Qui omnes ceu à præcipi-

ti loco

ti loco deiecti elisi sunt: non pauci adhuc mutilato corpore abiere. Arbores radicitus conuulsæ procu buerunt. Ingentem turbam prostrata tecta, & subuersi muri obruere. primo impetu dēsi alius super alium incidentes extinguebantur. Siqui uero lacero corpore, aut lapide, uel ligno conuerberati cessissent: hi profecto omnium miserrimi erant, utpote quibus aut uiuere, aut subito mori negaretur. Non simplex fuit clades. siquidem de tanto mortalium numero uix sine noxa unus, & alter euasit. Videre erat hūc confracto humero, illū amissis brachijs fugere. Complures capite adempto iacebant: quidā eliso pectore sanguinem euomebant. Inter quos Pedo COS. qui tamen haud ita multo post animam emisit. atq; ut semel omnia complectar: nullum nō calamitatis, & miseriæ genus mortales illi sustinuere. sed diutius noctu, & interdiu id agente fato terra contremuit. Tunc uitæ dubij, & pauore consternati miseri tanto malo remedium, aut effugium inuenire non poterant. oblæsi tectorū casu passim moriebantur. & quāquam fornices, & concamerata, atq; uacua loca, prout casus adegerat, tum peristylia, pensilesq; horti intercedēte ligno à morte quosdam seruassent: hi tamen omnes durante motu, fame, & inedia prius, quàm opem quisquam ferre posset, confecti fuere. Desinente tremore qdam ruinas ascenderunt: tunc mulieris uox, & infantis uagitus auditus est. Matrem, & filium ruinæ oppresserant Mirandumq; fuit, quo pacto alendo puero lac sufficere potuerit. Sed mater, & filius terra

incolumes educti sunt. Dum uero accuratius protrita cadauera, & collapsas domos rimarentur: alter infans inuentus est, qui matris mortuæ ubera adhuc sugeret. omnibus autem, qui ab excidio, & clade superfuerunt: salus ingrata, & uita molesta extitit: cum luctuosum urbis casum, totiq; obrutos mortales cernerent. Hac communi, et miseranda populorum strage miserrima, & infelicissima, tunc Antiochia afflicta fuit. Traianus uero à tam fœdo, diroq; periculo per fenestram domus, quam inhabitabat: uix ablatus est. accedens enim forte quidã humana maior effigie illum inter exiguos tectorum lapsus incolumem subtraxit. sed tanta deinceps Cæsarem formido tenuit: ut cum iam aliquot dies tremor quieuisset: in hippodromo sub diuo, & in publicis tabernaculis uitam ageret. Mons item Casius ita concussus est: ut nutante cacumine quasi conuulsus in subiectas urbes labi existimaretur. subsedere & alij montes. quin etiam aquarum fontes non ante uisi emicuere. Fluuij quoque defecerunt. Cæterum Traianus appetente iã uere hostilem terrã aggreditur: sed regio, quæ Euphratem attingit, neq; ligna, neq; cæteram materiam fabricandis idoneam nauibus ferebat. Quare nauigia in nemore circa Nisibim ædificata plaustris imposita in fluuium transportari iussit. Sic enim compacta erant: ut soluta denuo coniungi possent. Ergo cum iuxta Cardynon montem fluuium difficulter ponte iunxisset: Barbari continuo occurrere: totisq; uiribus transitu prohibere conati sunt. Sed Traiano na-

ues, & milites supererant. Tunc alias subito conuehi, & contabulari iussit: antecedebant aliæ sagittarijs oppletæ: quas ita remis inhibebat, ne statim in aduersam ripam procurrerent. Sed uagantes modo hanc, modo illam riparum partem petere simulabant. Perculsi, & quodammodo attoniti Barbari: unde tanta nauium uis ex ea terra, quæ arbores non ferret, coiuisset: ripa fluminis continuo cessere, ita superato amne Romani uniuersam Adiabenorum gentem subigunt: Arbela, deinde Gaugamela Traianus cepit: in quorum campis olim Alexander debellauit Darium (oppida sunt hæc Aßyriæ, quam Barbari litera S in T mutata Atyriam uocant). Post Babylonem uersus ire pergit, cui admodum pauca per uastam solitudinem occurrere. Iam pridem enim Parthorum uires, & opes ciuilibus armis, tum etiam nouo, & domestico dissidio attritæ erant. Lacum bituminis ex itinere Traianus spectare, & uisere uoluit: ex quo muri Babylonis ædificati fuere. cuius ea uis est: ut lateribus, aut exiguis lapidibus interlitum, saxo, aut quouis ferro muros solidiores, & firmiores faciat. os præterea antri, ex quo grauis, & pestilens halitus redditur, inuisit: quem neq; terrestria animalia, nec cœli uolucres pati possunt. Nanq; si supra deuolauerint: siue propius oberrauerint, olfactu ipso statim exanimes concidunt. quare incultus locus, & à se ipso circunscriptus, ac desertus manet. Similem specum aliquando Hierapoli, quæ ciuitas est Asiæ, uidi. Eadem pestiferi spiri-

tus uis in auibus cognita fuit: atque desuper incu-
bui, ut quicquid infra esset, despicerem. Cisterna
undiq; circunsepta stat: quam super theatrum con
structum est: spirat aura omnibus animātibus no
xia. Intereuntq; cuncta protinus, quæ halitum, ol
factum'ue hauserint. Hi dūtaxat impune pestifera
alioquin spiramenta hauriunt: qbus genitalia ex-
cisa sunt. causa facti incomperta mihi adhuc est:
quāquam diligentissime perscrutatus de ea fuerim.
Id autem scribo, & trado qđ uidi, et quæ audiui.
Traianus interea fossam pducere aggressus est: p
quam Euphratem in Tigrim deriuaret: simul etiā
ut nauigia faciendo ponti deueheret. Sed ubi Eu-
phratis alueum Tigri multo excelsiorem esse com-
perit: ab īcepto destitit: ueritus uidelicet, ne Euphra-
tes conuerso in decliuiorem partem fluxu extenua-
retur. Satius igitur duxit plaustris impositas naues
per id terræ, quæ exigua interiacebat, in Tigrim
transmittere. pontem itaq; facit, qua Euphrates in
paludes emissus Tigridi misceretur. Protinusq; Cte
siphonta inuadit: quam mox recepit. Imperatoris
tunc Parthici cognomen, quod ante ei tributum fue
rat, confirmauit Senatus. præterea dies festos, sup-
plicationes, & triumphos, prout illi agere libuis-
set: decreuit. recepta Ctesiphonte, rubrum dehinc
mare nauigare instituit: sinus hic ex oceano indi-
co in Arabiam profunditur: quem Erythreum ma
re ab Erythreo Rege, qui illud tenuit, posteri ap-
pellauere. Tigris insulam facit: in qua per ea tem
pora regnabat Athabilus: eam igitur sine certa-

mine Traianus in potestatem redegit. in his tamen locis, tum hyemis, & fluuij rapido cursu: tum æstu maris periclitatus est. Agger erat, & uallum, quod Spasinum incolæ uocant: à quibus, & si Athabilo parêrent, benigne, & pacatis animis Traianus susceptus fuit. Inde ad oceanum usque progressus cognita maris natura, nauesq; conspicatus: utinam inquit iuuenis essem, & uires, atq; ro bur suppeterent: profecto enim in fines Indorum penetrarem. tunc de India multa cognouit: deq; gentis uictu, atque uestitu paulo curiosius sciscitatus est. Alexandrum felicem duxit. iactabat subinde se ultra, quàm ille penetrasset, progressurum: id quod Senatui per epistolam significauit. Subiungens ægre posse eas gentes, quas deuicisset, in fide, & officio continere: aut à ui, & iniuria defendere. quanquam non cessaret quotidie orientis populos armis sagittare, & debellare. Nomina præterea uictarum à se gentium Senatu nuntiauit: quarum numerus tantus erat, ut uix recenseri, aut nominari possent. Triumphalis tunc arcus præter alia multa, quæ in honorem eius & decreta, & facta fuerant: in illius foro sustructus est. Iamq; ita ciues se ornabant: ut illi in patriam reuertenti læti, & plaudentes occurrerent. Sed languescente corpore, deficientibusq; uiribus neque Romam redire, neque quicquam superiore uita, & rebus ante gestis dignum efficere ualuit. Immo uero præ tædio bellorum, & magnitudine curarum coactus, aliqua ex parte gentes, quas subegisset, liberas fi-

cere. Nam dum & Oceanum nauigat: indéq; remeat: populi ferè omnes, qui ad deditionem compulsi fuerant: facile desciuere. Romana enim præsidia, quæ fines tuebantur, & quorum metu, uel inuiti in officio perseuerabant: partim eiecere, partim interfecere. Hæc Traianus, cum adhuc per Oceanum nauigaret, cognouit. Transiuerat eo rerum & locorum fama, etsi nihil, quod opinioni, aut sermoni responderet: inuenerit: præter aggeres, atq; ruinas, ex quibus scriptores fabulosa multa commenti fuerant. Alexandro autem, cuius æmulatione rubrum mare, & Oceanum nauigauerat: in ea domo parentauit: in qua expirasse ferebatur. Cæterum audita populorum rebellione, Maximum, et Lucium in eos populos cum exercitu misit, qui defecerant: sed alter acie uictus occubuit. Lucius uero, cum multa prospere gessisset: acceptaq; damna emendasset: Nisibim recepit: Edessam obsidione, et ui captam diripuit: igniq; funditus absumpsit. Duo legati interea Erutius clarus, & Iulius Alexāder Seleuciam expugnant: atq; uicina urbi concremarunt. Interea Traianus nouarum rerum anxius Parthis, qui iam ad defectionem spectantes imperia detractabant: Regem dare constituit: propiusq; Ctesiphonta profectus, in patentes campos Romanos simul & Parthos in concionem uocat. atque ex suggestu multa præfatus super iis, quæ egisset: Parthenaspatem Regem Parthis diademate imposito designat. Mox Arabiam petijt: Agarenosq; rebellantes adortus est. erat illorum ciuitas parua: neque

admodum copiosa: uicina omnis regio sterilis, & deserta propter aquæ penuriam manebat: & siquid liquoris ex ea terra scatet: minime potui gratus habetur. Pabuli indiga: ligna non fert. quare eam multitudine multum obsideri, aut expugnari, non facile erat. defendebatur etiam ardore solis: cui exposita est. ergo neque Traianus in præsens, neque postea Seuerus Agarenos expugnare potuerunt muri parte maxima subruta. Quin etiam equites Traiani iussu semel murum subeuntes, graui detrimento affecti in castra continuo rediere. Ipse etiam Traianus urbi sine regio ornatu oberrans, ut hostem falleret: uulneratus pene fuit. Generosa canities, & oris maiestas principem prodidit: & quis foret in emientito habitu facile ostendebat. In eum igitur, quem regem suspicati erant, sagittas frequentes coniecere: quarum tanta fuit uis, ut qui pone Cæsarem sequebatur, trãsfixus fuerit. Prodigia inibi multa facta sunt, tonitrua, atque fulgetræ: arcus ingens in cœlo uisus. Tempestas, et grandines immensæ. præterea (quod monstro simile existimatum est) quoties Romanus, cum hoste manus consereret: ictu fulminis auertebatur. Orta subito muscarum uis edulijs, & poculis insidens fœdo contactu cuncta Romano grauia, & molesta faciebat. Digrediens itaque inde Traianus morbo primum tentatur. per quod sane tempus Iudæi, qui circa Cyrenem incolebant, Andrea duce constituto, Romanos, & Græcos sine discrimine statim obtruncant. Nec cæde

contenti, humanis carnibus uesci cœpere. horum intestinis stillante adhuc sanguine cincti, tum pellibus uelati multos per medium usque ad uerticem dissecuere. Plures bestijs dilaniandos obiecere: alios inter se digladiari coëgere: ut ducenta, & amplius hominum millia eo furore, & armis Iudæorum interierint. Ingens item cædes ab eisdem in Aegypto patrata fuit: nec minore clade Cyprij affecti fuere: siquidem in ea insula duce Artemione conspirantes Iudæi circiter ducenta & quadraginta capitum millia trucidarent. Qua facti atrocitate Iudæus de cætero legibus, & pœnis Cyprum attingere prohibetur. Si uel ui tempestatis, uel per errorem illuc delatus fuerit: ceu capite dánatus, statim morte multatur. Sed inulta clades non mansit. nam Traianus misso cum exercitu Lusio, tum antecedentibus alijs ducibus Iudæos, qui per uniuersum ferè terrarum orbem tantum cædis ediderant: profligauit. Inter hæc expeditionem in Mesopotamiam parabat: à qua ingrauescente morbo deterritus est. Quare Publio Aelio Adriano in Syria cum legionibus relicto, ipse in Italiam nauigare cœpit frustra. multa tunc Romani tentauere, dum Armenia, & Mesopotamia, necnon Parthorum imperio potiri student: pericula quoque in irritum cessere. Nam Parthi repudiato Parthenaspate, quem indignum regno existimabant: ipsi res suas prisco gentis instituto administrare cœperunt. Sed Traianum grauior morbus oppressit. uenenum sibi datum suspicatus est. Aiebant quidam compresso sanguine, qui statis die-

bus per inferiorem partem profluere solitus erat: contractam ægritudinem fuisse. stupore ita membra resoluta sunt: ut pars corporis defecta sensu: aliquando manserit. Mox intercute aqua repletus apud Selinuntem Ciliciæ urbem, quæ deinde Traianopolis cognominata est, defertur: ibiq; statim extinctus est: cum imperasset annos undeuiginti, menses sex, & dies quindecim.

ADRIANVS EX DIONE GRAECO GEORGIO MERVLA INTERPRETE.

Drianum nunquam uiuens Traianus adoptauit. popularis illi erat: educatus sub eo: affinis deinde. nã illi nupserat sororis Traiani filiæ: quæ per omnem uitam cum eo uixit. legatus Syriæ belli parthici tempore præpositus fuit. neque ullam egregiam dignitatem ab eo accepit: sed nec COS. nisi serò fuit: Cæsarem autem, & imperatorem eum cum Traianus sine liberis è uita excessisset: Attianus municeps eius & Cæsaris procurator factione Plotinæ: quæ illius amore flagrabat: cum uiamus esset, & potens declarauit. Cæterũ pater meus Apronianus, qui tunc Ciliciæ præerat: de illo pleraq; comperta mihi narrabat: quo ordine, et consilio quæq; facta erant: & illud in primis mortem Traiani aliquot

dies ideo occultam fuisse: ut adoptio procederet. Quæ res deinde ex literis eius ad Senatum patuit. Nam epistolis non ipse, sed Plotina subscripsit. id quod in nullo ante alio fecerat. Erat Adrianus, quando imperator declaratus fuit, Antiochiæ: quæ metropolis est Syriæ. pridie quàm designaretur, somnium tale uidit. Ignis de cœlo nitenti, & puro aëre in humerum sinistrum incidit: deinde in dextrum transiliit: illumq; exterruit: nec læsit. Scripsit autem ad senatum Adrianus rogans imperium sibi ab eo confirmari abnuens illud in primis, ut quicquam sibi aut tunc, aut alio tempore, ut consuetum erat, tituli, & honoris decerneretur: nisi quod ipse rogasset. Traiani autem ossa in illius columna condidit. Celebrata fuere per multos annos publica spectacula: quæ Parthica nominata sunt: quæ tamen, sicut & pleraq; alia, exoleuerunt. Cæterum Adrianus, quanquam humane, & moderate imperasset: tamen propter cædes optimorũ quorundam, quos in principio imperij, & ante quàm uita decederet, interfici curauerat: multum calumniæ etiam īfamiæ subiuit. quapropter minimo minus in deos relatus non fuit. Imperium adeptus, continuo occidi uoluit Palmam, Celsum, Nigrinum, & Lusium: partim quia in uenatione insidias illi struxisse dicebantur: partim alio crimine insimulati: quod scilicet plurimũ potentia, opibus item, atq; gloria pollerent. quos tamen neq; īdicta causa damnauit: nec ægre tulit, quod hi causam dicerent: immo patrociniũ, & defensionem eorum suscepit: quin

etiam iurauit suo iussu occisos non esse. Sub finem uitæ fuere perempti Seuerianus & Fuscus nepos. fuit autem Adrianus genere Afer Adriani filius suapte natura disciplinis deditus, & studiorum amator. In utraq; lingua impense eruditus. Nam quædam soluta oratione, & item poëmata uaria reliquit: ambitiosus supra modum: utpote qui cætera omnia etiam minima tractauerit: nam pinxit uenustissime, atq; etiam effigies è cera & creta formauit. Iactabat præterea se nihil eorum ignorare: quæ aut in pace, aut in bello siu ad Regem, siue ad priuatum pertinerent. Inuidebat autem magis quàm æmulabatur. quare quosdam celebres, & excellentes artifices, quos æquare non poterat, alios & quidem frequentes subuertit: alios ceu studiorum & artium æmulos interfecit, quippe cupiens omnes in quacunq; arte, & disciplina superare. Quapropter Phauorinum Gallum genere et Dionysium Milesium sophistas tunc egregios tollere tentauit: ut scilicet eorum sectatores, atq; inuicem certantes perderet. Nam Dionysius aduersus Heliodorum, quem ille supreme amabat: & epistolarum magistrum fecerat, talia dixisse fertur. Potest Cæsar pecunias, & honorem tribuere: Rhetorem facere non potest. Phauorinus uero, cum apud eum de immunitate, quã is in patria sua obtinere cupiebat: causam acturus esset: suspicans ne aut iferior in iudicio esset, atq; ẽt cõtumelia afficeretur: cum ad tribunal uenisset: nihil aliud dixit: nisi q per noctem Magister eius inquiete astans mandauit ei: ut pro patria

operaretur, atq; deprecaretur: quando in ea genitus foret. Vtriq; quãuis iratus grauiter, Adrianus pepercit. quando illorum mortis nulla honesta causa uideretur. Sed Apollodorum architectum, qui Traiani forum Metodæum, & gymnasium illo iubente Romæ fabricauerat: primum urbe expulit: postea interfecit, quasi criminis reum. Re autem uera, quod dum olim cum eo Traianus de operibus communicaret: Adrianus rei nescius quædam etiã non uocatus locutus est. Cui architectus abi obsecro: & cucurbitas depinge. Nihil enim horum recte nosti. Forte tunc ille huiusmodi quadam pictura commendabatur. Adrianus uero imperium adeptus iniuriæ recordatus est: atque licentiam huius non tulit. Siquidem descriptionem, & formam templi Veneris, quod Romæ fabricabant: ad eum misit: quippe significans sine illius opera & ministerio etiam ingentia ædificia extrui posse. Quærebat itaq; an ædificium illud recte, & commode se haberet. Rescripsit de templo, sublime illud, & concauum fieri oportere: ut ex loco superiori in sacram usq; uiam insignior prospectus esset, & magis conspicuus. concauum ad excipiendas ludorum machinas, quæ in eo latenter compingi, & item ex occulto in theatrum duci possent. quantum ad simulachra pertineret, dixit maiora facta fuisse quàm ratio altitudinis, & magnitudinis postularet. Nam si surgentia spectacula, & pegmata efferre uoluerint: illud nullo pacto effici poterit humilitate loci. Hæc palàm cum rescripsisset; iratus est Cæsar: &

supra modum doluit. uidebat sanè se id admisisse, quod nullo pacto corrigi posset. quare irae et doloris impatiens eum tolli iussit. Talis, & ad hunc modum erat Adrianus. Idem Homeri poëmata abolere cogitabat: et pro eo Antimachum in scholis legendum inducere: cuius nomen multi adhuc ignorauerant. Erant insuper ei haec uitia: hoc est qui nimis diligenter, & curiose q̃ expediret, omnia exquireret: quod item uarius foret, & prudens, nimiusq; omnia leniebat: atq; eleuabat alia diligentia, prouidentia, magnificentia, et dexteritate quadam: nam nullum ipse bellum mouit: & siquod motum erat, illud composuit. nulli iniuste pecunias abstulit. multis multa elargiens publice, & priuatim: senatui & equestri ordini. alios auxit pecunia: honoribus alios, & dignitate honestauit. neq; patiebatur à se quicquam peti: sed pro necessitate cuiusq; omnia faciebat. Disciplinam militarem diligenter exercuit: ita ut qui uiribus polleret: neq; cótumax esset: neq; etiam iniurias inferret. Ciuitates socias, atq; tributarias, & subditos mirifice iuuit. multas earum inuisit: & quas nullus ante se imperatorum uiderat: atque omnibus aliquid opis, & auxilij (ut ita dixerim) tulit. Romanum populum acerbe magis q̃ indulgenter tractauit. Nam, cum olim quaedam per uim, & superbe in ludo armorum peterent: nihil eis distribuit: Immo uero iussit illud Domitiani pronuntiari. Silete: quod uerbum minime prolatum est. nam praeco manum continuo sustulit. Ita eo signo, quod fieri solet, eos quiescere.

fecit. atque tacere. quare inquit, non opus est: ut ex præcepto sileant, qui iam tacuere. Hoc enim uult princeps: neq; tamen ideo iratus est præconi. immo uero maiore in honore habuit: propterea quod grauitatem mandati non exposuisset. patiebatur talia huiusmodi, neq; ægre ferebat admoneri, & corrigi uel ab humili persona: siquid præter sententiam: & etiam subito, ac fortuito iniuaretur. Transeuntem quondam mulier rogauit, ut se audiret: cui cū ille respondisset, otium mihi non est: Illa deinde clamans ait, noli ergo imperare. tum conuersus eā audiuit. Nihil non consulto Senatu faciebat. ius assidue dicebat cum primoribus ciuium, aliquando in palatio: nonnunquam in prandio: interdum & siquidem sæpius ex tribunali, ut quæ fierent, publicarentur. Assistebat interdum COS'S. quoties hi iudicarent. In circensibus ludis eos apprime honorabat. Domumq; à Circo plerunq; reducebat. Gestabatur in lectica ne quispiam comitum illi molestus esset: in diebus neq; festis, neq; publicis domi manebat. Neminem ne quidem salutantem ne assiduo labore fatigaretur, recipiebat, nisi necessaria res fuisset. Semper circa se & Romæ & extra urbem optimates habuit: quos etiam in conuiuijs adhibebat. Quapropter quartus sæpe aderat. Venabatur quoties contingebat: prandebatq; sine uino: deinde cum principibus & optimis uiris cœnabat. & semper erat cœnatio omnifariam sermonibus referta. Infirmos amicos uisitabat: & quoties dies festos illi agerent: cum eis simul ueniebat: et eorum agris,

ac domibus suauiter utebatur. Unde & multis eorum fato functis, & alijs dum uiuerent, statuas in foro posuit. Neq; tamen familiarium iniuriam alicui intulit. Neq; quicquam uenditum, neq; ex ijs, quæ dicebat neq; faciebat qualia olim Cæsaris liberti, & qui cum imperatoribus uictitabant: facere soliti erant. Et hæc quidem obiter, et in summa de moribus eius exposui. Nunc quæ generatim fecerit: quatenus eorum meminisse licet, percurram. Romam ubi uenit, continuo per edictum condonauit omnia debita, siue ea pertinerent Regi, siue ad ærarium decenniū præscripsit: à quo tempore debere quisquam desineret, nec postea debiturus esset. Per natales dies spectacula gratis populo diuidebat: ferasq; multas confodi iussit: ut semel leones centum & totidem leænæ conciderent: dona ꝑ tesserulas separatim uiris, & separatim mulieribus in Theatro & in Circo dedit. Item uiros discretos à fœminis lauari uoluit. Eodem, quo hæc gesta sunt, anno Euphrates philosophus uoluntaria morte excessit è uita. ueniam dederat ei Adrianus citra ignominiam, et infamiam, ut cicutam, tum propter senectutem, tum etiam propter grauem morbum bibere posset. Cæterum Adrianus aliam ex alia prouinciam percurrens regiones, & urbes perlustrabat: & in primis arces omnes, ubiq; contemplatus consyderabat. quarum alias in loca magis opportuna transtulit: alias penitus subuertit. oīaq; illa simpliciter non dico quo pacto generalia, et cōia in exercitibus se haberēt: sed arma, machinas, fos-

sas, uallū, & mœnia, alia priuatim uniuscuiusq; et corū, q i ordine militabāt, et eos ducebant, uitas: statiua hyberna ipse intueri, et exqrere uoluit: multa p licentiam in solutiorem morem lapsa, et quæ fabricata fuerant, correxit, & emendauit: alia destruxit & sustulit. Milites uero exercebat ad omnem speciem pugnæ: hos honore affecit: illos officij admonebat: omnes pariter ea docebat facere, quæ par erat: atq; ut etiam eius exemplo meliores, & duriores redderentur: duro, & aspero uictu utebatur. Nam siue pedibus iret: siue equitaret: nunquam uehiculum, aut quadrigas ascendit: caloris, & frigoris iuxta patiens: quippe qui etiam alpinas, & gallicas niues, et Aegypti ardores capite intecto pertulerit: atq; ut omnia breuiter complectar: sic opere & præceptis per totum Imperij tempus milites omnes & exercuit, et exemplo instituit: ut usq; in hodiernum diem, quæ ab eo facta fuerunt: ea pro lege, & militari instituto habeantur. per belli tempus plurimum in peregrina terra commorabatur. Et externi apparatum eius intuentes inuiolati etiā pecunijs acceptis nihil nouarum rerum moliti fuerunt: Sed adeo peritos, & laborum patientes habebat exercitus, ut olim equites, qui uocantur Bastai, Danubium armati transnatauerint. Quæ omnia obstupefacti hostes in seipsos conuersi eo magistro usi sunt ad disciplinam eorum, qui inuicem contendebant. Theatra, & certamina faciebat: urbes peragrabat sine regio ornatu, imperatoriaq; pompa. Nāq; ea nunquam extra Romam usus est. Patriā

quamuis

quamuis eam magno honore, & muneribus auxerit: & multa præclara ei dederit: nunquam tamen inuiſere uoluit. Venandi ſtudio uſq; ad inſaniam, & periculum tenebatur. Nam inter uenandũ diffracto humero, et crus pene contriuit. Vrbem præterea in Myſia condidit: quam Adriani Venaticæ ſepta nominauit: & quãquam huic rei aſſiduam operam daret: nihil tamen eorum neglexit: quæ ad adminiſtrandam Remp. & imperij commoda pertinerent. quantopere item uenationi intentus fuerit: argumentum eſt Boryſthenes equus: quo in uenãdo plurimum utebatur. Cui mortuo ſepulchrum fecit: columnam erexit: & epigramma inſcripſit. Quare minime mirandum eſt, ſi Plotinam mortuam, cuius potiſſimum opera imperiũ adeptus fuerat: eumq; amauerat: excellẽtiſſime coluerit: & ornauerit. Per nouem enim funeris dies pullatus inceſſit: templumq; erexit: & hymnos in eam fecit. Sed in uenando tanti roboris fuit: ut ſuem eximiæ magnitudinis ſolus uno ictu occiderit. In Græciã cum ueniſſet: multa largitus eſt: ſacriſq; initiatus myſteria Cereris ſpectare uoluit. Inde per Iudæam in Aegyptum tranſiuit: ubi Pompeio parentauit: carmenq; tale addidit,

Oſſa uiri magni tenui quàm clauſa ſepulchro:

Tum diſiectum monimentum inſtaurauit: atq; protinus in Aegyptum ueniens urbem, quam Antinoi nominauit, condidit, De nomine Antinoi pueri eximiæ pulchritudinis, qui ex Bithyniæ urbe Cithynide, quam Claudiopolim uocant: ortus, & in deli

tijs habitus in Aegypto moritur, siue in Nilum cociderit, ut Adrianus scribit: siue immolatus, ut ueritas habet, fuerit. Alioqui enim curiosissimus harum rerum, ut supra diximus, Adrianus fuit. Quippe diuinationibus, atque magicis sacris crebro utens, quare seu ob amorem, siue quod uoluntariam mortem oppetierit (Indigebat enim ad ea, quæ parabat, anima eius hominis, qui sponte occubuisset) illum in primis coluit: quo enim loco is oppetijt: Vrbem conditam ab eo denominauit. eius statuas per uniuersum orbem terrarum, atq; etiam effigies erexit. Stellam denique à se uisam aiebat, quæ Antinoi foret, eosq; perlibenter audiebat: qui familiarius secum uiuebant: quoties talia fabularentur ex Antinoi spiritu uere stellam natam, quæ tunc primum apparuisset. Hæc igitur crebro secum recogitabat. Interea Hierosolyma pridem euersa, rursus habitari iussit: atq; urbem Aeliam Capitolinam appellauit. Ioui item ex aduerso templi ædem excitauit: Bellum hinc & graue, & diutinum natum est. magno enim dolore afficiebantur Iudæi: atq; indignabantur, peregrinos secum in ciuitate habitare, & illud quoq; etiam grauius ferebant, externa sacra fieri, & externorum deorum imagines in ipsa constitui. Quieuere tamen ab armis, & cædibus Adrianum ueriti, qui per ea tempora uicinis in locis constiterat. Nihilo tamen secius inter se ea studiose fabricare non cessabant: quibus, quoties belli necessitas posceret, uti possent. Postquam uero longius Adrianus abfuit: palàm

in arma uertuntur. quãquam & aperta acie cum Romanis congredi non ausi sunt: auxilia tamen sumebant muro, & cauernis subterraneis specus fodientes, atque cuniculis omnia munientes, ut quoties uiolarentur, leberos haberent ad fugam exitus: in uicem quoque subter terram clanculum commeare, specus, & subterraneas uias superne quibusdam in locis hiantes ad uentos, & lucem excipiendam perforauerant. Impetus eorum Romani primum contempsere: Verum postea quam uniuersa prouincia tumultuata est: & qui ubique gentium erant, cum eis conspirauerunt, tunc cognouere, atque itellexerunt, quàm graue, et periculosum bellum exortum foret. multa enim mala in Romanos partim clàm, partim aperte edebant: asciscere multos etiam externorum prædæ: & lucri cupiditate, & ferè, ut ita dixerim, uniuersus terrarum orbis ex motu Iudæorum concussus fuit. Tunc ergo Adrianus minime cunctatus, præcipuos Romanorum duces aduersus eos misit. Quorum primus Iulius Seuerus in Iudæã ex Britania uocatus. Hic minime ausus est prælium committere: nam & multitudine longe impar erat ad decertandum, et hi de salute desperauerant. Igitur diuisos adortus carptim, ut quosq; poterat, cõprehendens pro multitudine militum, atq; tribunorũ, tũ ab alimentis, & commeatu interclusos tardius quidẽ, sed minore cum periculo penitus oppressit: pauci admodum euasere: atque à cæde superfuerunt. Arces eorum quinquaginta celeberrimæ dirutæ

sunt, uici ad nongentos, & octogintaquinque, qui sane frequentes, & nominatissimi erant, direpti, & mox igne consumpti sunt. Viri in excursionibus, & in prælijs ipsis ad quinquaginta millia cæsi fuere. fame, morbis, ac igni ingens multitudo absumpta est. sic fere omnis Iudæa desolata est: quã cladem etiam ante bellum multa ipsis denuntiauerant. Nam Solomonis sepulchrum, quod illi in supremo cultu, & reuerentia habebant: sponte, & nullo ĩpellẽte discussum, corruit: lupi, atq; hyænæ passim per urbes incidentes ululabant. Non fuit incruenta uictoria Romanis, Siquidem multi eorũ occubuere. Quare Adrianus ad senatum scribens eo minime usus est principio, quo cæteri imperatores
» *consueuerant, Ad hunc scilicet modum. Si uos*
» *& filij uestri ualent, bene habet, Ego et exercitus*
» *ualemus. Seuerum dein debellatis Iudæis in Bithyniam misit Adrianus, non quidem ad bellum, sed indigebat prouincia præside, & gubernatore iusto, sapienti, & qui in dignitate fuisset, authoritatemq; haberet. quæ omnia in eo inerant. Hic res Bithynicorum tam priuate, quàm publice ita disposuit, et correxit: ut nos omnes Bithynij in hãc usq; diem semper eius memoriam faciamus: & hic fuit Iudaici belli exitus. Exortum est mox alterum bellum ab Alanis (sunt enim Massagetæ) authore Pharasmano, Hic Mediam grauissime deuastauit: Armeniã quoque, & Cappadociã lacessiuit: Demum Alani accepta pecunia, & donis à Vologeso partim inducti, partim item, quod timebant Fla-*

tium Arianum, qui tunc Cappadociæ præerat: ab armis quieuere. Adrianus per hæc tempora ædē Iouis olympij, in qua & ipsius statua fuit, Athenis ædificauit: imposuit in ea draconem ex India deportatū. Festa præterea Liberi patris, quod apud eos maximum est, princeps in ueste indigena magnifice cócelebrauit: atq; templum eius, quod Græci πανήλλινον uocant: ædificare eis concessit certamen, & ludos instituit: pecunias multas, frumentū annuum, & insuper uniuersam Cephaleniā Atheniensibus elargitus est. leges multas tulit: sed illud in primis sanxit, ne senator aut ab ipso, aut p alterum tributo condemnaretur. Romā cum uenisset: atque in quodam spectaculo aurigam quendam liberum fieri cum clamore populus rogaret: Respondit per tabellam docens iniquum à se hoc peti, ut alienum seruum liberum faceret, Ne domino eius uis, & iniuria fiat. Morbo deinde tentari cœpit: siquidem sanguis, qui ei consuetus erat p nares effundi, tunc maxime abundauit: desperata est salus, & uita. quapropter cum adhuc sanguinem transmissurus esset: Commodum Lucium successorem sibi, & Romanis Cæsarem designauit. Seuerianum uero, & Fuscum nepotem eius, quod illud ægre ferre uiderentur, suspectos, & inuisos iussit occidi: quorum alter nonagenarius, alter uero decem & octo annos natus erat. sed Seuerianus prius quàm iugularetur, ignem poposcit: atq; incenso thure, Vos inquit ó dei testor me nihil mali commisisse. De Adriano hoc tantum imprecor, ut cum mo

ri cupiet, non possit: & sic quidem mortuus est. Adrianus post morbum sæpius frustra inuocatæ morte, sæpe etiam se ipsum occidere uoluit. Extat eius epistola, quæ hoc ipsum significat. Scribit. n. quàm miserũ est mortem optare, & mori nõ posse. hunc Seuerianum Traianus successorem aliquando & dignum imperio iudicauit. Nam in conuiuio olim quæsiuit ab amicis, ut decem nominarent uiros, quibus summa Reip. & rerum fastigium demandari posset. tum uero compresso aliquantulum sermone, inquit, Nouem per uos discere cupio, Vnum ego Seuerianum habeo. Floruere ea tempestate excellentes alij uiri, sed maxime celebres, atq; illustres duo fuere, Turbo, & Similis: qui etiam præmia fortitudinis retulere. Turbo uir fuit maxime militaris, & gubernandi exercitus scientissimus. Hic primum in prouincijs procurator fuit: deinde præfectus prætorianorum. in quo magistratu nihil unquam aut molle, aut superbum gessit: sed uelut unus de numero gregariorum militum uixit: & alia multa, tum illud maximum fecit: quod totum diem, cum imperatore uersabatur: ad quem plerunque post mediam noctem accedebat: quo tempore cæteri ferè homines dormire incipiunt. Floruit etiam Cornelius Fronto: cuius in agendis causis primæ partes erant. Hic aliquando peruesperi cum à cœna domum rediret: audiuissetq; eum, cui patrocinium quandoq; pollicitus fuerat: causam agere in ueste senatoria, quam tunc habebat: iudicium ingressus est, Iudicesq; sa-

lutauit. Non dicens aue, quæ matutina erat salutatio, sed uespertino usus uerbo saluete inquit. Turbo nunq̃ domi per diem, neq; etiam cum morbo laboraret: uisus fuit. atque monenti olim Adriano, ut quiesceret, respondit, oportere præpositos rerum stantes mori. Cæterum Similis & ætate, et honore eos antecedebat: nulli præfectorum, ut ego existimo, cedens, id quod ex paucis coniectari licet. olim eum Adrianus, cum centurio esset, in consilium uocauit prius quàm præfectos: cui ille inquit, turpe est o' Cæsar cum centurione differere, præfectos uero non admitti. Præfecturam deinde inuitus accepit: quam deinde deposuit uacatione data, uix'q; dimissus in agro septem annos (quod fuit reliquum uitæ) in otio, & quiete exegit: atque hæc moriens sepulchro inscribi iussit. Similis hic iacet, cuius ætas quidem multorum annorum fuit: septem tamen duntaxat annis uixit. Interea Adrianus nimio sanguinis defluxu phthisi, mox tabescente corpore hydropesi corripitur. adoptauerat Lucium Commodum: sed cum multo sanguine, & perpetuo defluente morbo miserandum in modum teneretur, primores obiter etiam celebres senatorum domum conuocauit: atque decumbens in lectulo, hæc inquit. Amici uiri, Filium ut ex me genuerim natura non concessit: sed uos per leges dedistis. Genuerim, an elegerim multum interest. qui genitus filius, is erit, quem fata uoluerint: adoptatum autem unusquisque sibi pro uoluntate assumit. quare plerunque per na-

» turam stulti, atque mutilati filij dantur. Qui ue-
» ro leguntur, integro hi sunt corpore, & mente sa-
» na. Quare Lucium primum ex omnibus delege-
» ramus, qualem neq; filium optare potuissem. Sed
» quando fata nobis illum eripuere: inueni profecto
» uobis imperatorem, qui nobis pro illo succedat:
» Quem uobis damus, & pollicemur, generosum,
» mitem, mansuetum, misericordem, atque pruden-
» tem: & qui neq; temerarium quiddam propter iu-
» uentutem, neq; per senectutem negligenter, aut timi
» de facere poterit. Sub legibus educatum, & qui se
» cundum mores patriæ princeps Reip. & dux exer
» citutum fuit: & qui nihil eorum ignoret, quæ ad
» imperium pertineant: omnibusq; rebus pulchre
» uti poterit. Hunc etsi cognoscam supra omnes ho
» mines otio deditum, & inuitum imperium, &
» summam rerum capessere: tamen, ut existimo, nun
» quam aut uos, aut me deseret, aut negliget. sic An-
toninus imperator creatus est. Sed cum illi uirilis stirps nulla foret: Commodi filium adoptauit, Adiuncto etiam Marco Annio Vero. uoluit enim in lõgum tempus eos, qui post se imperaturi essent: superesse. Hunc Annium Marcum prius Catilium nominauerant: Nepos fuit, Annij Veri, qui III. COS. atque etiam tribunus fuerat: utrosque adoptari ab Antonino iussit: maiore tamen honore prosecutus est. Verum tum propter cognationem, quæ cum illo intercedebat: tum propter ætatem, &, quod uiuaciore, & fortissimo ingenio cognoscebatur: ex quo illum sæpe per iocum

ad sensum uerbi græci respiciens, minime aptum iudicijs esse dicebat. Cæterum Adrianus magicis artibus, & incantamentis quibusdam aquam omnem intercutem eduxit: qua tamen rursus, & celeriter repletus fuit. Postquam igitur morbus auctus est, & utcunq; adhibitis remedijs in dies deficiebat: mori decreuit. Sæpe aut uenenum, aut gladium postulabat, & frustra quidẽ: nullus enim porrigebat. Posteaquam autem promissa pecunia, et data uenia nemo ei obtemperabat: accersit Mastorem quendam barbarum nomine, genere Iazigem, quo homine propter robur, & audaciam plerunq; in uenationibus usus fuerat. Hunc partim minis, partim magnis pollicitationibus impulit, atq; coëgit, ut cædem sibi inferret. Circunscripsitq; locum sub mamilla: quẽ Hermogenes medicus demonstrauerat: quo letaliter percusso, statim sine dolore expiraret. Sed ubi hoc ei non successit. (nam Mastor tanto facinore perterritus, atq; attonitus aufugit) multum in graui morbo de se conquerebatur: quod nullam potestatem haberet: nec sibi mortem consciscere posset: maxime quando etiam multa super alios posset. Demum consilio medicorum super uita abstinuit cibo, & potu, qui non ad salutem, immo ad morbum exaugendum faceret. Mortuus est tandem di-
» *cens illud in populo uulgatum, Turba medicorum*
» *interfecit Regem. Vixit autem annos II et LX. menses V. & dies VI. Imperauit annos XX menses XI. Sepultus est in ripa fluuij iuxta pontem Aeliam. Illic enim sepulchrum conditum. Iam*

*enim Auguſti monimentum repletum erat. Nec. q̃ſ-
quam amplius in eo ſepeliebatur. Infenſiſſimum
omnibus cædes fecerant initio imperij, et ſub eius
mortem uelut iniuſte, & impie occiſi fuerint: q̃q̃
natura minime ſæuus eſſet. Nam cum multi graui
ter in eum peccaſſent: id ſatis exiſtimauit hoc ad eo
rum ciuitates ſcribere, quod ſibi non placerent. ſi
qui, quibus filij erant, pro ſcelere debebant: ſaltẽ
pro numero puerorum ſupplicia eorum eleuauit.*

AETII SPARTIANI AELIVS ADRIANVS IMPERATOR.

RIGO IMPERATOris Adriani uetuſtior a Picentibus, poſterior ab Hiſpanieſibus manat. ſiquidē Adria ortos maiores ſuos apud Italiam Scipionum temporibus reſediſſe, in libris uitæ ſuæ Adrianus ipſe commemorat. Adriano pater Aelius Adrianus, cognomento Afer, fuit conſobrinus Traiani Imperatoris. mater Domitia Paulina Gadibus orta. ſoror Paulina nupta Seruiano. uxor Sabina. Atauus Marillinus, qui primus in ſua familia ſenator Po. Ro. fuit. Natus eſt Romæ IX Cal. Feb. Veſpaſiano VII. & Tito V. COSS. ac decimo ætatis anno patre orbatus Vlpium Traianum prætorium tunc conſobrinum ſuum, qui poſtea imperium tenuit, & Cœlium Tacianum equitem Romanum tutores habuit. Imbutuſq; impenſius græcis ſtudijs ingenio eius ſic ad ea declinante, ut a non nullis græculus diceretur. Quintodecimo anno ad patriam redijt, ac ſtatim militiam inijt, uenandi uſq; ad reprehenſionem ſtudioſus. Quare a Traiano abductus a patria & pro filio habitus, nec multo poſt Xuir litibus iudicandis datus, atque inde tribunus ſecundæ adiutricis legionis creatus. Poſt hoc in inferiorem Mœſiam translatus extre-

nis iam Domitiani temporibus ibi a mathematico quodam de futuro imperio id dicitur comperisse, quod a patruo magno Aelio Adriano peritiam coelestium callente prædictum esse compererat. Traiano a Nerua adoptato ad gratulationem exercitus missus in Germaniam superiorem trāslatus est. Ex qua festinans ad Traianum, ut prius nuntiaret excessum Neruæ a Seruiano sororis uiro, qui & sumptibus, & ære alieno eius prodito Traiani odium in eum mouit, diu detentus, fractoq; consulte uehiculo tardatus pedibus iter faciens eiusdem Seruiani beneficio ad Traianum ante uenit. Fuitq; in amore Traiani, nec tamen ei per pædagogos puerorum, quos Traianus impensius diligebat, Gallo fauente, defuit. Quo quidem tempore, cum sollicitus de imperatoris erga se iudicio uirgilianas sortes consuleret.

" Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
" Sacra ferens? nosco crines, incanaq; menta
" Regis Romani, primam qui legibus urbem
" Fundauit Curibus paruis & paupere terra
" Missus in imperium magnum, cui deinde subibit.

Sors excidit, quam alij ex sibyllinis uersibus ei prouenisse dixerunt. Habuit autem præsumptionem imperij mox futuri ex fano quodam Nicephorij Iouis manāte responso, quod Apollonius Syrus Platonicus libris suis indidit. Deniq; statim suffragante Sura, ad amicitiam Traiani pleniorem redijt, ne pte per sororem Traiani uxore accepta fauente Plotina. Traiano leuiter, ut Marius Maximus dicit,

uolente quæsturam gessit Traiano IIII & Articuleo COSS. In qua cum orationē imperatoris in Senatu agrestius pronuntians risus esset, usq; ad summam peritiam, & facundiam latinis operam dedit. Post quæsturam acta Senatus curauit, atq; ad bellum Dacicum Traianum familiarius prosecutus est. quandoquidem indulsisse uino se dicit Traiani moribus obsequentem, atq; ob hoc se à Traiano locupletissime muneratum. TRIB. pleb. factus est Candido & Quadrato iterum COSS. in quo magistratu ad perpetuam tribunitiā potestatem omen sibi factum asserit, quod penulas amiserit, quibus uti tribuni plebis pluuiæ tempore solebant, Imperatores autem nunquam. Vnde hodieq; imperatores sine penulis à togatis uidentur. Secunda expeditione Dacica Traianus eum primæ legioni Mineruiæ præposuit, secumq; duxit, quandoquidem multa egregia eius facta claruerunt. Quare Adamante gemma, quam Traianus à Nerua acceperat, donatus, ad spem successionis erectus est. Prætor factus est sub Surano II et Seruiano iterū COSS. cum HS iterum $\bar{X}\bar{X}$ ad ludos edēdos à Traiano accepit, legatus postea prætorius in Pannoniam inferiorem missus Sarmatas compressit. disciplinam militarē tenuit. procuratores latius euagantes coërcuit. ob hoc COS. est factus. In quo magistratu, ut à Sura comperit, adoptandū se à Traiano esse, ab amicis Traiani contemni desijt, ac negligi. Et defuncto quidem Sura, Traiani ei familiaris creuit causa præcipue orationum, quas pro

imperatore dictauerat. Vsus Plotinæ quoq; fauore, cuius studio etiam legatus expeditionis parthicæ tempore destinatus est. Qua quidem tempestate utebatur Adrianus amicitia Sosij Pappi, & Pletorij nepotis ex senatorio ordine. Ex equestri autem Tatiani tutoris quondam sui, & Liuiani Turbonis in adoptionis sponsionem uenit Palma, & Celso inimicis semper suis, & quos postea ipse insecutus est in suspicionem affectatæ tyrãnidis lapsos. II. COS. fauore Plotinæ factus totam præsumptionem adoptionis emeruit. corrupisse eum Traiani libertos, curasse delicatos, eosdemq; sepelisse per ea tempora, quibus in aula familiarior fuit, opinio multa firmauit. V. Iduum Augusti die legatus Syriæ literas adoptionis accepit, quare & natalem adoptionis celebrari iussit. III Iduum earundem, quando & natalem imperij statuit celebrandum, excessus ei Traiani nuntiatus est. frequẽs sane opinio fuit Traiano id animi fuisse, ut Neratium Priscum non Adrianus successorem relinqueret, multis amicis ĩ hoc consentientibus usqueeo, ut Prisco aliquando dixerit, commendo tibi prouincias, siquid mihi fatale contigerit. & multi quidẽ dicunt, Traianum in animo id habuisse, ut exemplo Alexandri Macedonis sine certo successore moreretur. multi ad Senatum eum orationem uoluisse mittere petiturũ, ut, siquid ei euenisset, principem Romanæ REIP. Senatus daret, additis duntaxat nominibus, ex quibus optimum idem senatus eligeret. Nec desunt, qui factione Plotinæ mortuo iam

Traiano, Adrianum in adoptionem adscitum esse prodiderunt, supposito, qui pro Traiano fessa uoce loqueretur. Adeptus imperium ad priscum se statim morem instituit, & tenendæ per orbem terrarum paci operam intendit. Nam deficientibus his nationibus, quas Traianus subegerat, Mauri lacessebant. Sarmatæ bellum inferebant. Britani teneri sub Romana ditione non poterant. Aegyptus seditionibus urgebatur. Lycia deniq;, ac Palæstina rebelles animos afferebant. Quare omnia trans Euphratem, ac Tigrim reliquit. exemplo, ut dicebat, Catonis, qui Macedonas liberos pronuntiauit, quia teneri non poterant. Psamatosirim, quem Traianus Parthis regem fecerat, quod eum non magni ponderis apud Parthos uideret, proximis gentibus regem dedit. Tantum autem statim clementiæ studium habuit, ut cum sub primis imperij diebus ab Attiano per epistolas esset admonitus, ut & Bebius Macer præfectus urbis, si renitteretur, eius imperio necaretur, & Laberius Maximus, qui suspectus imperio in insula exulabat, & Frugi Crassus, neminem læderet. quamuis Crassum postea procurator egressum insula, quasi res nouas moliretur, iniussu eius occiderit. Militibus ob auspicia imperij duplicem largitionem dedit. Lusium quietum sublatis gentibus, Mauris, quos regebat, quia suspectus imperio fuerat, exarmauit, Martio Turbone Iudæis compressis ad deprimendum tumultum Mauritaniæ destinato. Post hoc Antiochia digressus est ad inspiciendas reliquias Traiani, quas

Attianus, Plotina, & Mattidia deferebant. Quibus exceptis, & naui Romam dimissis, ipse Antiochiam regressus, præpositoq; Syriæ Catilio Seuero, per Illyricum Romam uenit. Traiano diuinos honores datis ad Senatum & quidem accuratissimus literis postulauit, & cunctis uolentibus meruit ita, ut senatus multa, quæ Adrianus non postulauerat, in honorem Traiani sponte decerneret. Cum ad senatum scriberet, ueniã petijt, quod de imperio suo iudicium Senatui non dedisset, salutatus, scilicet præpropere à militibus IMPERAT. quod esse Resp. sine imperatore non posset. Cum triumphum ei Senatus, qui Traiano debitus erat, detulisset, recusauit ipse, atq; imaginẽ Traiani curru triumphali uexit, ut optimus imperator ne post mortem quidem triumphi amitteret dignitatem. Patris patriæ nomen delatum sibi statim, & iterũ postea distulit, quod hoc nomen Augustus serò meruisset. Aurum coronarium Italiæ remisit, in prouincijs minuit, & quidem difficultatibus ærarij ambitiose, ac diligenter expositis. Audito dein tumultu Sarmatarum, & Alanorum præmissis exercitibus, Mœsiam petijt. Martiũ Turbonem post Mauritaniæ præfecturam insulis ornatum Pannoniæ, Daciæq; ad tempus præfecit. Cum rege mox Alanorum, qui de imminutis stipendijs querebatur, cognito negotio, pacem composuit. Nigrini insidias, quas ille sacrificanti Adriano conscio sibi Lusio, & multis alijs parauerat, cum etiam successorem Adrianus sibimet destinasset, euasit. Quare Pal-

ma Terracianæ,

na Terracianæ, Celsus Baijs, Nigrinus Fauentiæ. Lusius in itinere Senatu iubente inuito Adriano, ut ipse in uita sua dicit, occisi sunt. Vnde statim Adrianus ad refellendam tristissimam de se opinionem, quod occidi passus esset, uno tempore quatuor consulares Romam uenit. Dacia Turboni credita titulo Aegyptiacæ præfecturæ, quo plus authoritatis haberet, ornato. & ad comprimendam de se famam congiarium duplex præsens populo dedit. Ternis iam per singulos aureis se absente diuisis. In Senatu quoq; excusatis, quæ facta erant, iurauit se nunquam senatorem, nisi ex senatus sententia puniturum. Statim cursum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere grauaretur. Ad colligendam autem gratiam nihil prætermittens infinitam pecuniam, quæ fisco debebatur, priuatis debitoribus in urbe, atq; Italia, in prouincijs uero etiam ex reliquijs ingentes summas remisit syngraphis in foro D. Traiani, quo magis securitas omnibus roboraretur, incensis. Damnatorum bona in fiscum priuatum redigi uetuit omni summa in ærario publico recepta. Pueris, ac puellis, quibus etiam Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit. Senatoribus, qui non uitio suo decoxerant, patrimonium pro liberorum modo senatoriæ professionis expleuit, ita ut plerisq; in diem uitæ suæ dimensum sine dilatione restituerit. Ad honores explendos non solum amicis, sed etiam passim aliquantis multa largitus est. Fœminas nonnullas ad sustentandam uitam sumptibus iuuit.

Gladiatorium munus per sex dies continuos exhibuit. Et mille feras natali suo edidit. Optimos quosq; de senatu in contubernium imperatoriæ maiestatis adsciuit. Ludos circenses præter natalitios decretos sibi spreuit, & in concione, & in senatu sæpe dixit, ita se Remp. gesturũ, ut sciret populi rẽ esse, non propriã. Tertio COSS cũ ipse III fuisset, plurimos fecit. Infinitos autem secundi consulatus honore cumulauit. Ipsum autem tertium consulatum, & quatuor mensibus tantum egit, & in eo sæpe ius dixit. Senatui legitimo cũ in urbe uel iuxta urbem esset, semper interfuit. Senatus fastigium in tantum extulit difficile faciens senatores, ut cum Atutinum ex præfecto prætorij ornamentis consularibus præditum faceret senatorem nihil se amplius habere, quod in eum conferri posset, ostenderit. Eqtes Romanos, nec sine se de senatoribus, nec secũ iudicare pmisit. Erat. n. tunc mos, ut cum princeps causas agnosceret, et senatores, et eqtes Romanos in consiliũ uocaret, sñiam ex omniũ deliberatiõe proferret. Execratus est deniq; principes, q munus senatoribus detulissent, Seruião sororis uiro tñ detulit, ut ei uenientĩ de cubiculo semper occurrerit. Tertiũ consulatum, nec secum tñ, cum ille bis ante Adrianum fuisset, ne esset secundæ sententiæ non petenti, ac sine precatione concessit. Inter hæc tamen & multas prouincias à Traiano acquisitas reliquit, & theatrum, quod ille in campo Martio posuerat, contra omnium uota destruxit. Et hæc quidem eo tristiora uidebantur, quod omnia, quæ displicere ui

dixisset Adrianus, mandata sibi, ut faceret, decreto Traiani esse simulabat. Cũ Tatiani præfecti sui, et quondam tutoris potentiam ferre non posset, nisus est eum obtruncare, sed reuocatus est, quia iá quatuor consularium occisorum, quorum quidem necem in Tatiani consilia refundebat, premebatur inuidia. Cui cum successorem dare non posset, quia non petebat, id egit, ut peteret, atq; ubi primum petijt, in Turbonem transtulit potestatem. Cum quidem etiam Simili alteri præfecto Septitium Clarum successorem dedit. summotis ijs à præfectura, quibus debebat imperium, Campaniam petit, eiusq; omnia oppida beneficijs, & largitionibus subleuauit optimum queq; amicitijs suis iungens. Romæ uero prætorum, & consulum officia frequẽtauit, conuiuijs amicorum interfuit. Aegros bis, ac ter die, & nonnullos equites Romanos, ac libertinos uisitauit, solatijs refouit, consilijs subleuauit, conuiuijs suis semper adhibuit. Omnia deniq; ad priuati hominis modum fecit. Socrui suæ honores præcipuos impendit ludis gladitorijs, cæterisq; officijs. Post hæc profectus in Gallias omnes causarijs liberalitatibus subleuauit. Inde in Germaniam trãsijt, pacisq; magis quàm belli cupidus, militem quasi bellum immineret, exercuit tolerantiæ documentis eos imbuens, ipse quoq; inter manipulares uitam militarem magistrans cibis etiam castrensibus in propatulo libẽter utens, hoc est larido, caseo, & posca exemplo Scipionis Aemiliani, & Metelli, & authoris sui Traiani. Multos præmijs, nõnullos

honoribus donans, ut ferre possent ea, quæ asperius iubebat. Siquidem ipse post Cæsarẽ Octauium labantem disciplinam incuria superiorum principum retinuit. Ordinatis & officijs, & impendijs nunquam passus aliquem à castris iniuste abesse, cum tribunos non fauor militum, sed iustitia commendaret, exemplo etiam uirtutis suæ cæteros adhortatus, cum etiam uicena millia pedibus armatus ambularet, triclinia de castris, & porticus, & cryptas, & topia dirueret, uestem humillimam frequẽter acciperet, sine auro balteum sumeret, sine gemmis fibulas stringeret, capulo uix eburneo spatam clauderet, ægros milites in hospitijs suis uideret. Locum castris caperet, nulli uitam nisi robusto, & bonæ famæ daret, nec tribunum, nisi plena barba faceret, aut eius ætatis, quæ prudentia, & annis tribunatus robur implere, nec pateretur quicquam tribunum à milite accipere. Delicata omnia undiq; summoueret. Arma postremo eorum, supellectilemq; corrigeret. De militum etiam ætatibus iudicabat, nequis aut minor quàm uirtus posceret, aut maior quàm pateretur humanitas, ĩ castris cõtra morem ueterẽ uersaretur. Agebatq; ut sibi semper notĩ essent, & eorum numerus sciretur. Laborabat præterea, ut condicta militaria diligenter agnosceret. Redditus quoq; prouinciales solerter explorãs, ut si alicubi qppiam deesset, expleret. Ante omnes tamẽ enitebatur, neqd otiosum uel emeret aliquando, uel pasceret. Ergo conuersis egregio more militibus Britãniã petijt, ĩ qua multa correxit, murũq; p octogin

ta millia passuum primus duxit, qui Barbaros, Romanosq; diuideret. Septitio Claro præfecto prætorij, & Suetonio Tranquillo epistolarum magistro, multisq; alijs, qui apud Sabinam uxorem iniussu eius familiarius se tunc egerant, quàm reuerentia domus aulicæ postulabat, successores dedit, uxorem etiam ut morosam, & asperam dimissurus, ut ipse dicebat, si priuatus fuisset. Et erat curiosus non solum domus suæ, sed etiam amicorum, ita, ut per frumentarios occulta omnia exploraret, nec aduerterent amici sciri ab imperatore suam uitam prius, quàm ipse hoc imperator ostenderet. Vnde non iniucundum est rem inserere, ex quo constet eum de amicis multa didicisse. Nam cum ad quendam scripsisset uxor sua, quod uoluptatibus detentus, & lauacris ad se redire nollet, atq; hoc Adrianus p frumentarios cognouisset, petente illo commeatū, Adrianus ei lauare, & uoluptates exprobrauit. Cui ille num & tibi uxor mea, quod & mihi scripsit? Et hoc quidam uitiosissimum putant, atq; huic adiungunt quæ de adulterorum amore, ac nuptarum adulterijs, quibus Adrianus laborasse dicitur, asserunt, iungentes, quod ne amicis quidem seruauerit fidem. Compositis in Britannia rebus, transgressus in Galliam Alexandrina seditione turbatus, quæ nata est ob Apin, qui cum repertus esset post multos annos turbas inter populos creauit, apud quem deberet locari omnibus studiose certantibus. Per idē tempus in honorē Plotinæ basilicam apud Nemausum opere mirabili extruxit. Post hæc Hispanias

petit, & Tarracone hyemauit, ubi sumptu suo ædē Augusti restituit. Omnibus Hispanis Tarraconam in conuentū uocatis, delectumq; iocularitur, ut uerba ipsa ponit Marius Maximus, detrectantibus Italicis uehementissime, cæteris prudenter, & caute consuluit. Quo quidem tempore non sine gloria grauissimum periculum adijt. Apud Tarraconem spatians per uiridaria seruo in se hospitis cum gladio furiosius irruente, quem retentum ille ministris accurentibus tradidit, & ubi furiosum esse constitit, medicis curandum dedit in nullo omnino commotus. Per ea tempora, & aliâs frequenter in plurimis locis, in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis in modum muralis sepis funditus iactis, atque connexis Barbaros separauit. Germanis regem constituit. motus Maurorum compressit, & à senatu supplicationes emeruit. Bellum Parthorum per idem tempus in motu tantum fuit, idq; Adriani colloquio repressum est. Post hoc per Asiam, & insulas ad Achaiam nauigauit, & eleusinia sacra exemplo Herculis, Philippiq; suscepit, multa in Athenienses contulit, & pro Agonotheta resedit. & in Achaia quidem ēt illud obseruatum ferunt, quod, cum in sacris multi cultros haberent, cum Adriano nullus armatus ingressus est. Post in Siciliam nauigauit, in qua Aetnam montem conscendit, ut solis ortum uideret arcus specie, ut dicitur, uarium. Inde Romam uenit, atq; ex ea in Africam transijt, ac multum beneficiorum prouincijs Africanis attribuit. Nec quisquam

ferè principum tantum terrarum tam celeriter peragrauit. Deniq; cum post Africam Romã rediisset, statim ad orientem profectus per Athenas iter fecit, atq; opera, quæ apud Athenienses cœperat, dedicauit, ut Iouis Olympij ædem, & aram sibi. eodemq; modo per Asiam iter faciens templa sui nominis consecrauit. Deinde à Cappadocibus seruitia castris profutura suscepit. Tetrarchas et reges ad amicitiam inuitauit. Inuitato etiam Cosdroë rege Parthorum, remissaq; illi filia, quam Traianus ceperat, ac promissa sella, quæ itidem capta fuerat. Cumq; ad eum quidam reges uenissent, ita cum his egit, ut eos pœniteret, qui uenire noluerunt. Causa speciatim Parasmanis, qui eius inuitationem superbe neglexerit. Et circumiens quidẽ prouincias, procuratores, & præsides pro factis supplicio affecit, ita seuere, ut accusatores per se crederetur immittere. Antiochenses inter hæc ita odio habuit, ut Syriam à Phœnice separare uoluerit, ne tot ciuitatum Metropolis Antiochia diceretur. Mouerunt ea tempestate & Iudæi bellum, quod uetabantur mutilare genitalia. Sed in monte Cassio cum uidendi Solis ortus gratia nocte ascendisset, imbre orto fulmen decidẽs hostiam, et uictimarium sacrificanti afflauit. Peragrata Arabia, Pelusium uenit, & Pompeij tumulum magnificentius extruxit. Antinoum suum, dũ per Nilum nauigat, perdidit, quem muliebriter fleuit, de quo uaria fama est alijs eum deuotum pro Adriano asserentibus, alijs quod & forma eius ostentat, & nimia uoluptas Adriani. Et Græci qui

dem uolente Adriano eum consecrauerunt. Oracula per eum dari asserentes, quæ Adrianus ipse composuisse iactatur. Fuit enim poëmatum, & literarum nimium studiosissimus, arithmeticæ, geometriæ, picturæ peritissimus. Iam psallendi, & cantandi scientiam præ se ferebat. In uoluptatibus nimius. Nam & de suis dilectis multa uersibus composuit, amatoria carmina scripsit. Idem armorum peritissimus, & rei militaris scientissimus. Gladiatoria quoque arma tractauit. Idem seuerus, lætus, comis, grauis, lasciuus, cunctator, tenax, liberalis, simulator, sæuus, clemens, & semper in omnibus uarius. Amicos ditauit, & quidem non petentes, cum petentibus nihil negaret. Idem tamen facile de amicis quicquid insusurrabatur, audiuit. atque ideo prope cunctos uel amicissimos, uel eos, quos summis honoribus euexit, postea ut hostium loco habuit, ut Tatianum, & Nepotem, & Septitium Clarum. Nam Eudæmonem prius conscium imperij ad egestatem perduxit, Polenum, & Marcellum ad mortem uoluntariam coëgit. Heliodorum famosissimis literis lacessiuit. Titianum ut conscium tyrannidis & argui passus est, & proscribi. Vuidium Quadratum, & Catilium Seuerum, & Turbonem grauiter insecutus est. Seruianum sororis uirum nonagesimum iam annum agentem, ne sibi superuiueret, mori coëgit. Libertos denique, & nonnullos milites insecutus est. Et quãuis esset oratione, & uersu promptissimus, & in omnibus artibus peritissimus, tamen professores

omnium artium semper, ut doctior risit, contempsit, obtriuit. Cum his ipsis professoribus, & philosophis libris uel carminibus inuicem editis sæpe certauit. Et Phauorinus quidem, cum uerbum eius quoddam ab Adriano reprehensum esset, atq; ille cessisset, arguentibus amicis, quod male cederet Adriano, de uerbo, quod idonei authores usurpassent, risum iucundissimum mouit: Ait enim, non recte suadetis
" familiares, qui non patimini me illum doctiorem
" omnibus credere, qui habet triginta legiones. Famæ celebris Adrianus tam cupidus fuit, ut libros uitæ suæ scriptos à se libertis suis literatis dederit, iubens, ut eos suis nominibus publicarent. Nã Phlegontis libri Adriani esse dicuntur. Catacrianos libros obscurissimos Antimachum imitando scripsit. Floro poëte scribenti ad se,

" Ego nolo Cæsar esse,
" Ambulare per Britanos,
" Scythicas pati pruinas, Rescripsit.
" Ego nolo Florus esse
" Ambulare per tabernas,
" Latitare per popinas,
" Culices pati rotundos.

Amauit præterea genus dicendi uetustum, controuersias declamauit. Ciceroni Catonem, Virgilio Ennium, Sallustio Cœlium prætulit. Eademq; iactatione de Homero, ac Platone iudicauit. Mathesim sic scire sibi uisus est, ut sero Calendis Ianuarijs scripserit, quid ei toto anno posset euenire, ita, ut eo anno, quo perijt usq; ad illam horam, qua est mor-

tuus, scripserit, quid acturus esset. Sed quamuis esset in reprehendendis musicis, tragicis, comicis, grãmaticis, rhetoribus, oratoribus facilis, tamen omnes professores & honorauit, & diuites fecit, licet eos quæstionibus semper agitauerit. Et cum ipse author esset, ut multi ab eo tristes recederent, dicebat se grauiter ferre, siquem tristem uideret. In summa familiaritate Epictetum, & Heliodorum philosophos, &, ne nominatim de omnibus dicam, grãmaticos, rhetores, musicos, geometras, pictores Astrologos habuit, præ cæteris (ut multi asserunt) eminente Phauorino doctores, qui professioni suæ inhabiles uidebantur, ditatos, honoratosq; à professione dimisit. Quos in priuata uita inimicos habuit, imperator tantum neglexit, ita ut uni, quem capitalẽ habuerat, factus impator diceret, euasisti. ijs, quos ad militiã ipse per se uocauit, equos, mulos, uestes, sumptus, & omnem ornatum semper exhibuit. Saturnalitia, & sigillaritia frequenter amicis inopinantibus misit, & ipse ab his libenter accepit, & alia inuicem dedit. Ad deprehendendas obsonatorum fraudes cum plurimis sumentibus pasceret, fercula de alijs mensis etiam ultimis quibusque iussit apponi. Omnes reges muneribus suis uicit. Publice frequenter, & cum omnibus lauit. Ex quo ille iocus balnearis innotuit. Nam cum quodam tempore ueteranum quendam notum sibi in militia dorsum, & cæteram partem corporis uidisset atterere, percunctatus, cur se marmoribus destringendum daret, ubi audiuit, hoc iccirco fieri, quod seruum non

haberet, & seruis eum donauit, & sumptibus. Verum alia die, cum plures senes ad prouocandam liberalitatem principis pariter & se attererent, euocari eos iussit, & alium ab alio inuicem defricari. Fuit & plebis iactantissimus amator. Peregrinationis ita cupidus, ut omnia, quæ legerat de locis orbis terrarum, præsens uellet addiscere. Frigora, & tempestates ita patienter tulit, ut nunquam caput tegeret. Regibus multis plurimum detulit, à plerisq; uero etiam pacem redemit, à nonnullis contēptus est. multis ingentia dedit munera, sed nulli maiora quàm Hiberum, cui & elephantum, & quinquagenariam cohortem post magnifica dedit dona. cum à Pharasmane ipse quoq; ingentia dona ę cepisset atque inter hæc auratas quoque chlam' a treecentos noxios cum auratis chlamydibus m iurenam misit ad eius munera deridenda. aut codicaret, in consilia habuit non amicos s' , æcapue Iumites solum, sed iuris consultos, & eratium Prilium Celsum, Saluium Iulianum. nnis probasset. scum, aliosq;, quos tamen Senatus nulla ciuitate do-Constituit inter cætera, ut ir aliam urbem ullius mus aliquæ transferendæ a Liberis proscriptorum materiæ causa diruerentur duodecimas bonorum co ssit. Maiestatis crimina non admisit. Ignotorum hæreditates repudiauit, nec notorum accepit si filios haberent. De thesauris ita cauit, ut siquis in suo reperisset, ipse potiretur, siquis in alieno, dimidium domino daret. Siquis in publico, cum fisco æqualiter partiretur.

Seruos à dominis occidi uetuit, eosq; iussit damnari per iudices, si digni essent. Lenoni, & Lanistæ, seruum, uel ancillam uendi uetuit causa non præstita. Decoctores bonorum suorum, si suæ authoritatis essent, Catomidiari i Amphitheatro, et dimitti iussit. Ergastula seruorum, & libertorum tulit. Lauacra pro sexibus separauit. Si dominus in domo interemptus esset, non de omnibus seruis quæstionem haberi, sed de ijs, qui per uicinitatem poterant sentiri, præcepit. In Hetruria praeturam imperator egit. Per latina oppida dictator, & ædilis, & IIuir fuit. Apud Neapolim Demarchus in patria sua quinquennalis, & item Adriæ quinquennalis quasi in alia patria & Athenis Archon fuit. In omnibus pene urbibus & aliquid ædificauit, & lusus edidit. Athenis mille ferarum uenationem in stadio exhibuit. Ab urbe nunquam ullum uenatorem, aut scenicum auocauit. Romæ post cæteras immensissimas uoluptates in honorem socrus suæ aromatica populo donauit. in honorem Traiani balsama, & crocum per gradus theatri fluere iussit. Fabulas omnis generis more antiquo in theatro dedit. Histriones aulicos publicauit. In Circo multas feras, & sæpe centum leones interfecit. Militares pyrrhicas populo frequenter exhibuit. Gladiatores frequenter spectauit. Cum opera ubique infinita fecisset, nunquam ipse nisi in Traiani patris templo nomen suum scripsit. Romæ instaurauit Pantheum, septa, basilicam Neptuni, sacras ædes plurimas, forum Augusti, lauacrum Agrip-

pæ, eaq; omnia proprijs, & ueterum nominibus consecrauit. Fecit & sui nominis pontem, & sepulchrum iuxta Tyberim, & ædem Bonæ deæ transtulit, & colossum stantem, atq; suspensum p Decianum architectum de eo loco, in quo nunc tẽplum urbis est ingenti molimine, ita ut operi etiam elephantes uigintiquatuor exhiberet. Et cum hoc simulachrum post Neronis uultum, cui antea dicatum fuerat, Soli consecrasset, aliud tale Apollodoro architecto authore facere Lunæ molitus est. In colloquijs etiam humillimorum ciuilissimus fuit, detestans eos, qui sibi hanc uoluptatem humanitatis quasi seruantis fastigium principis inuiderent. Apud Alexandriam in Museo multas quæstiones professoribus proposuit, & propositas ipse dissoluit. Marius Maximus dicit eum natura crudelem fuisse, & idcirco multa pie fecisse, quod timeret, ne sibi idem, quod Domitiano accidit, eueniret. Et cum titulos in operibus non amaret, multas ciuitates Adrianopolis appellauit, ut ipsam Carthaginẽ Athenarum partem. Aquarum ductus etiam infinitos hoc nomine nuncupauit. Fisci aduocatum primus instituit. Fuit memoriæ ingentis, facultatis immensæ, nam ipse orationes & dictauit, & ad omnia respondit, ioca eius plurima extant, nam fuit etiam dicaculus. Vnde illud quoq; innotuit, quod cum cuidam canescenti quiddam negasset eidem iterum petenti, sed infecto capite, respondit, Iam hoc patri tuo negaui. Nomina plurimis sine nomenclatore reddidit, quæ semel & congesta simul audiue-

rat, ut nomenclatores sæpius errantes emendaue-rit. Dixit & ueteranorum nomina, quos aliquan do dimiserat, libros statim lectos, & ignotos quidē plurimis memoriter reddidit. Vno tēpore scripsit, dictauit, audiuit, et cum amicis fabulatus est. Si po test credi, oēs publicas rationes complexus est, ut do mum priuatam quiuis paterfamilias diligens non satis nouit. Equos, & canes sic amauit, ut eis sepul chra constitueret. Oppidum Adrianotheras in quodam loco, quod illic & feliciter esset uenatus, & ursam occidisset, aliquando constituit. De iudici bus omnibus semper cuncta scrutando tandiu re-quisiuit, quādiu uerum inueniret. Libertos suos nec sciri uoluit in publico, nec aliquid apud se posse, dicto suo omnibus superioribus principibus uitia imputans libertorum. damnatis omnibus li-bertis suis quicunq; se de eo iactauerant. Vnde ex tat etiam illud seuere quidem, sed propè iocularе de seruis. Nam cum quodam tempore seruum su-um inter duos senatores è conspectu ambulare ui disset, misit, qui ei colaphum daret, & diceret no li inter eos ambulare, quorum esse adhuc potes ser uus. Inter cibos unice amabat tetrapharmacum, quod erat de fasiano, sumine, perna, & crustulo. Fuerunt eius temporibus fames, pestilentia, & ter-ræmotus, quæ omnia quantum potuit, procurauit, multisq; ciuitatibus uastatis, per ista subuenit. Fuit etiā Tyberis inundatio per Latium, multis ciuita tibus dedit tributa, multis remisit. Expeditiones sub eo graues nullæ fuerunt. Bella etiam silentio

pene trãsacta. A militibus propter curam exercitus nimiam multum amatus est simul quod in eos liberalissimus fuit. Parthos in amicitia semper habuit, quod inde regem retraxit, quẽ Traianus imposuerat. Armenijs regem habere pmisit, cum sub Traiano legatum habuissent, à Mesopotamijs non exegit tributum, quod Traianus imposuit. Albanos, & Hiberos amicissimos habuit, quod reges eorum largitionibus prosecutus est, cum ad illum uenire contempsissent. Reges Bactrianorum legatos ad eum amicitiæ petendæ causa supplices miserunt. Tutores sæpissime dedit. Disciplinam ciuilem non aliter tenuit quàm militarem. Senatores, & equites Romanos semper in publico togatos esse iussit, nisi si à cœna reuerterentur. Ipse cum in Italia esset, semper togatus processit. Ad conuiuium uenientes senatores stans excipit, semperq; aut pallio tectus discubuit, aut toga submissa. diligentia Iudicum sumptus conuiuij constituit, & ad antiquum modum redegit. Vehicula cum ingentibus sarcinis urbem ingredi prohibuit. Sederi in equis in ciuitatibus non siuit. Ante octauam horam in publico neminem nisi ægrum lauari passus est. Ab epistolis, et à libellis primus equites Romanos habuit. Eos, quos pauperes, & innocentes uidit, sponte ditauit. Quos uero calliditate ditatos, etiã odio habuit. Sacra Romana diligentissime curauit, peregrina contempsit. Pontificis Maximi officiũ peregit. Causas Romæ, atq; in prouincijs frequenter audiuit adhibitis consilio suo consulibus, atq; prætoribus ex

inuitis omnibus, eumq; Aelium Verum Cæsarem appellauit. Ob cuius adoptionem ludos circenses dedit, & donatiuum populo, ac militibus expendit, quem prætura honorauit. Ac statim Pannonijs imposuit decreto consulatu cum sumptibus. eundem Commodum secundo consulem designauit. Quem cum minus sanum uideret, sæpissime dictitauit in caducum parietem nos inclinauimus, & perdidimus IIII milies HS, quod populo, & militibus pro adoptione Commodi dedimus. Cōmodus autem præ ualetudine, nec gratias quidem in senatu agere potuit Adriano, de adoptione. Deniq; accepto largius antidoto, ingrauescente ualetudine per somnum perijt ipsis Calendis Ianuarijs. Quare ab Adriano uotorum causa lugeri est uetitus. Et mortuo Aelio Vero Cæsare, Adrianus ingruente tristissima ualetudine adoptauit Arrium Antonium, qui postea Pius dictus est. Et eadem lege, ut ille sibi duos adoptaret, Annium Verum, et Marcum Antoninum. Hi sunt, qui postea duo pariter Augusti primi Remp. gubernauerunt. Antoninus quidem Pius iccirco appellatus dicitur, quod socerum fessum ætate manu subleuarit, Quamuis alij cognomentum hoc ei dicant inditum quod multos senatores Adriano iam sæuienti subripuisset. Alij, quod ipsi Adriano magnos honores post mortem detulisset. Antonini adoptionem plurimi tunc factam esse doluerunt, speciatim Attilius Seuerus præfectus urbis, qui sibi præparabat imperium. Quare prodita, successore accepto dignitate priua

tus est. Adrianus autem ultimo uitæ tædio iam affectus gladio se transfigi à seruo iussit. Quod cum proditum esset, & in Antonini usq; notitiam uenisset, ingressis ad se præfectis, & filio, rogantibusq;, ut æquo animo necessitatem morbi ferret, iratus illis authorē proditionis iussit occidi, qui tamen ab Antonino seruatus est. Statimq; testamentum scripsit, nec tamen actus REIP. prætermisit dicente Antonino paricidā se futurum, si Adrianum adoptatus ipse pateretur occidi, & post testamentum quidem iterum se est conatus occidere, subtracto pugione sæuior factus est. petijt & uenenum à medico, qui se ipse ne daret, occidit. Ea tempestate superuenit quædam mulier, quæ diceret somnio se monitam, ut insinuaret Adriano ne se occideret, quod esset bene ualiturus, quod cum non fecisset, esse cæcatam. Iussam tamen iterum Adriano eadem dicere, atq; genua eius osculari receptura uisum, si id fecisset. Quod cum in somnio implesset, oculos recepit, cum aqua, quæ in fano erat, ex quo uenerat, oculos abluisset. Venit et de Pannonia quidam natus cæcus ad febrientem Adrianum, eumq; contigit, quo facto, et ipse oculos recepit, et Adrianum febris reliquit. Quamuis Marius Maximus hæc per simulationem facta commemoret. Post hoc Adrianus Baias petijt Antonino Romæ ad imperandum relicto. Vbi cum nihil proficeret, accersito Antonino, in conspectu eius apud ipsas Baias perijt die sexto Iduum Iuliarum. Inuisusq; omnibus sepultus est in uilla Ciceroniana Puteolis. Sub

ipſo mortis tempore & Seruianum nonaginta annos agentem, ut ſupra dictum eſt, ne ſibi ſuperuiueret, atq; ut putabat, imperaret, mori coëgit. Et ob leues offenſas plurimos iuſſit occidi, quos Antoninus reſeruauit. Et moriens quidem hos uerſus feciſſe dicitur.

» *Animula uagula, blandula,*
» *Hoſpes, comesq; corporis,*
» *Quæ nunc abibis in loca*
» *Pallidula, rigidula, nudula,*
» *Nec, ut ſoles, dabis iocos.*

Tales autem nec multo meliores fecit & græcos. Vixit annis LXXII. menſibus V. diebus XVII. Imperauit annis XXI. menſibus XI. Statura fuit procerus, forma comptus, flexo ad pectinem capillo, promiſſa barba, ut uulnera, quæ in facie naturalia erant, tegeret, habitudine robuſta. Equitauit, ambulauitq; plurimum. Armiſq; & pilo ſe ſemper exercuit. Venatu frequentiſſime Leonem manu ſua occidit. Venando autem iugulum, et coſtam fregit. Venationem ſemper cum amicis participauit. In conuiuio tragœdias, comœdias, attellana, ſambucas, lectores, poëtas pro re ſemper exhibuit. Tiburtinam Villam mire exædificauit, ita ut in ea & prouinciarum, & locorum celeberrima nomina inſcriberet, uelut Lycium, Academiam, Prytanium, Canopū, Pœcilen, Tempe uocaret. Et ut nihil prætermitteret, etiam inferos finxit. Signa mortis hæc habuit, natali ſuo ultimo cum Antoninum commendaret, prætexta ſponte de

lapsa caput ei opperuit. Annulus, in quo imago ipsius sculpta erat, sponte de digito delapsus est. Ante diem natalis eius nescio quis ad Senatum ululans uenit. Contra quem Adrianus ita motus est, quasi de sua morte loqueretur, cum eius uerba nullus agnosceret. Idem, cum uellet in Senatu dicere, post filij mei mortem, post mortem meam dixit. Somniauit praeterea se à patre potionem soporiferam impetrasse. Item somniauit à Leone se oppressum esse. In mortuum eum à multis multa sunt dicta. Acta eius irrita fieri Senatus uolebat, nec appellatus esset Diuus, nisi Antoninus rogasset. Templũ deniq; ei pro sepulchro apud Puteolos constituit, et quinquennale certamen, & flamines, & sodales, et multa alia, quae ad honorem quasi numinis pertinerent. Quare, ut supra dictum est, multi putant Antoninum pium dictum.

IVLII CAPITOLINI ANTONINVS PIVS, AD DIOCLITIANVM AVGVSTVM

Tito Aurelio Fuluio Boionio Antonino Pio paternum genus è Gallia transalpina Nemausense. s. Auus Titus Aurelius Fuluius, qui per honores diuersos ad secundum consulatum, & praefecturam urbis peruenit, Pater Aurelius Fuluius, q & ipse fuit COS.

homo tristis, & æger. Auia materna Bouinia pro cilla, mater Arria Fatidilla. Auus maternus Arrius Antoninus bis COS. homo sanctus, et qui Neruam miseratus esset, quod imperare cœpisset. Soror Vterina Iulia Fadilla. Vitricus Iulius Lupus consularis. Socer Annius Verus. Vxor Annia Faustina. Filij mares duo. Duæ fœminæ. Gener per maiorem filiam Lamia Syllanus, per minorem Marcus Antoninus fuere. Ipse Antoninus Pius natus est tertiodecimo Calendas Octobres sub Domitiano duodecimo, & Cornelio Dolabella COSS. in uilla Laurina educatus Lori in Aurelia. Vbi postea palatium extruxit, cuius hodieq; reliquiæ manent. Pueritiam egit cum auo paterno, mox cum materno omnes suos religiose colens, atq; adeo & consobrinorum, & Vitrici, & multorum affinium hæreditate ditatus est. Fuit uir forma conspicuus, ingenio clarus, moribus clemens, nobilis uultu et placidus ingenio, singularis eloquentiæ, nitidæ literaturæ, præcipue sobrius, diligens agri cultor, mitis, largus, alieni abstinens, et omnia hæc cum mensura, & sine iactantia. In cunctis postremo laudabilis, & qui merito Numæ Pompilio ex bonorum sententia comparatus. Pius cognominatus est à senatu, uel quod socerum fessa iam ætate manu præsente senatu leuauerit. Quod quidem non satis magnæ pietatis est argumentum, cum impius sit magis, qui ista non faciat, quàm pius, qui debitum reddat. Vel quod eos, quos Adrianus per malam ualetudinem occidi iusserat, reseruauit. Vel quod A-

driano contra omnium studia post mortem infinitos, atq; immensos honores decreuit. Vel, quod cum se Adrianus interimere uellet, ingenti custodia, & diligentia fecit, ne id posset admittere. Vel quod uere natura clementissimus, & nihil temporibus suis asperum fecit. Idem fœnus trientarium, hoc est minimis usuris exercuit, ut patrimonio suo plurimos adiuuaret. Fuit quæstor liberalis, prætor splendidus, COS. cum Catilio Seuero. Hic in omni uita priuata in agris frequentissime uixit, sed clarus in locis omnibus fuit. Ab Adriano inter quatuor consulares, quibus Italia committebatur, electus est ad eam partem Italiæ regendam, in qua plurimum possidebat, ut Adrianus uiri talis, & honori consuleret, et quieti. Huic, cum Italiam regeret, imperij omen factum est. Nam cum tribunal ascendisset, inter alias acclamationes dictum est, Auguste dij te seruent. Proconsulatum Asiæ sic egit, ut solus auum uinceret. In proconsulatu etiam sic imperij omen accepit. Nã cũ sacerdos fœmina Trallis ex more Proconsules semper hoc nomine salutaret, non dixit Aue proconsul, sed Aue imperator. Ciliciæ etiam de simulachro dei ad statuam eius corona translata est. Et post consulatum in uiridario taurus marmoreus cornibus ramis arbori accrescentibus appensus est. Et fulgur cœlo sereno sine noxa in eius domum uenit. Et in Hetruria dolia, quæ defossa fuerant, supra terram reperta sunt. Et eius statuas in omni Hetruria examen apum repleuit. Et somnio sæpe monitus, se penitus Adriani

simulachrum inserere. Proficiscens ad proconsulatum filiam maiorem amisit. De huius uxore multa dicta sunt ob nimiam libertatem, & uiuendi facilitatem, quæ iste cum animi dolore compressit. Post proconsulatum in consilijs Adriani Romæ frequẽs uixit. De omnibus, quibus Adrianus consulebat, mitiorem sententiam semper ostendens. Genus sane adoptionis tale fertur. Mortuo Aelio Vero, quem sibi Adrianus adoptauerat, & Cæsarem nuncupauerat dies senatus habebatur. Eo Arrius Antoninus soceri uestigia leuans uenit, atque iccirco ab Adriano dicitur adoptatus, quæ causa sola esse adoptionis nec potuit omnino, nec debuit, maxime cum & semper Remp. bene egisset Antoninus, & in proconsulatu se sanctum, grauemq; præbuisset. Ergo cum eum Adrianus adoptare se uelle publicasset, acceptum est spatium deliberandi utrum arrogari ab Adriano uellet. Adoptionis lex Huiusmodi data est, ut quẽadmodum Antoninus ab Adriano adoptabatur, ita sibi ille adoptaret M. Antoninũ fratris uxoris suæ filium, et L. Verum Aelij Veri, qui ab Adriano adoptatus fuerat, filium, qui postea Verus Antoninus est dictus. Adoptatus est. V. Cal. Martias die in senatu gratias agens, qđ de se ita sensisset Adrianus, factusq; est patri et imperio proconsulari, & in tribunitia potestate collega. Huius primum hoc fertur quod cum ab uxore argueretur quasi parum nescio, quid suis largiens dixerit. » Stulta posteaquam ad imperium tran» siuimus, & illud, quod habuimus ante, perdidi-

mus. Congiarium militibus, ac populo de proprio dedit, & ea, quæ pater promiserat. Et ad opera Adriani plurimum contulit, & aurum coronarium, quod adoptionis suæ causa oblatum fuerat, ita lias totum, medium prouincialibus reddidit. Et patri, quoad uixit, religiosissime paruit. Sed Adriano apud Baias mortuo, reliquias eius Romam peruexit. Sancte, ac reuerenter, atq; in hortis Domitiæ collocauit, & iam repugnantibus cunctis inter diuos eum retulit. Vxorem Faustinam Augustam appellari à senatu permisit. Pij appellationem recepit. Patri, & matri, atq; auis, et fratribus iam mortuis, statuas decretas libenter accepit. Circenses natali suo dicatos non respuit. Alijs honoribus refutatis, clypeum Adriano magnificentissimũ posuit, sacerdotes instituit. Factus imperator nulli eorum, quos Adrianus prouexerat, successorem dedit. Fuitq; ea constantia, ut septenis & nouenis annis in prouincijs bonos præsides detineret. Per legatos suos plurima bella gessit. Nam & Britanos p Lollium urbicum legatum uicit, alio muro cæspiticio summotis Barbaris ducto et Mauros ad pacem postulandam coëgit, & Germanos, & Dacos, & multas gentes, atq; Iudæos rebellantes contudit, per præsides, ac legatos. In Achaia etiam, atq; Aegypto rebelliones repressit. Alanos molientes sæpe refrenauit, procuratores suos & modeste suscipere tributa iussit, excedentes modũ rationem factorum suorum reddere præcepit, nec unquam lætatus est lucro, quo prouincialis oppressus est. Contra, procu-

ratores suos conquerentes libenter audiuit. His, quos Adrianus damnauerat, in senatu indulgentias petijt dicens etiam ipsum Adrianum hoc fuisse facturum. Imperatorium fastigiũ ad summam ciuilitatem deduxit. Vnde plus creuit, recusantibus aulicis ministris, qui illo nihil per internuntios agente nec terrere poterant homines aliquando, nec ea, quæ occulta non erant, uendere. Senatui tantum detulit imperator, quantum cum priuatus esset deferri sibi ab alio principe optauit. Patris patriæ nomen delatum à senatu, quod primo distulerat, cum ingenti gratiarũ actione suscepit. Tertio anno imperij sui Faustinam uxorem perdidit, quæ à senatu consecrata est, delatis circensibus atq; templo, & flaminicis, & statuis aureis, atque argenteis cum etiam ipse hoc concesserit, ut imago eius cunctis circensibus poneretur. Statuam auream delatam à senatu positam suscepit. M. Antoninum quæstorem COS. petente senatu creauit. Annium Verum, qui postea dictus est Antoninus, ante tempus quæstorem designauit. neq; de prouincijs, neq; de ullis actibus quicquam constituit, nisi quod prius ad amicos retulit, atq; ex eorum sententia formas composuit. Visus est sanè ab amicis & cum priuatis uestibus, & domestica quædam gerens. Tanta sanè diligentia subiectos sibi populos rexit, ut omnia, & omnes quasi sua essent, curaret. Prouinciæ sub eo cunctæ floruerũt. quadruplatores extincti sunt. Publicatio bonorum rarior. quàm unquam fuit, ita ut unus tantum proscriberetur affectatæ ty-

rannidis reus, hoc est Attilius Titianus *Senatu pu niente, à quo conscios requiri uetuit filio eius ad omnia semper adiuto.* Perijt *&* Priscianus *reus affectatæ tyrannidis, sed morte uoluntaria.* De *qua coniuratione quæri uetuit.* Victus Antonini Pij *talis fuit, ut esset opulentia sine reprehensione, parsimonia sine sordibus, & mensa eius per proprios seruos, proprios aucupes, piscatores, & uenatores instrueretur.* Balneum, *quo usus fuisset, sine mercede populo exhibuit, nec omnino quicquam de uitæ priuatæ qualitate mutauit.* Salaria *multis subtraxit, quos otiosos uidebat accipere, dicens,* Nihil *esse sordidius, immo crudelius quā si* Rēp. *ij arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent.* Vnde *etiā* Mesomedi *lyrico salariū imminuit.* Rationes *omnium prouinciarum apprime sciuit, et uectigalium. patrimonium priuatum in filiam contulit.* Sed *fructus* Reip. *donauit.* Species *imperatorias superfluas, & prædia uendidit, & in suis proprijs fundis uixit uarie, ac pro temporibus, nec ullas expeditiones obijt, nisi quod ad agros suos profectus est ad* Campaniam *dicens grauem esse prouincialibus comitatum principis etiam nimis parci, et tamē ingenti authoritate apud omnes gentes fuit, cum in urbe propterea sederet, ut undiq; nuntios medius ut potentius posset accipere.* Congiarium *populo dedit, militibus donatiuum addidit, puellas alimentarias in honorem* Faustinæ *faustinianas constituit.* Opera *eius hæc extant* Romæ, Templū Adriani *honori patris dicatum, græcostasium post incendiū*

restitutum, instauratum amphitheatrum. Sepulchrum Adriani, Templum Agrippæ, pons sublicius, phari restitutio, Caietæ portus, Tarracinēsis portus restitutio, lauacrum Ostiense. Antiatium aquæductus, templa Lanuuiana, multas etiam ciuitates adiuuit pecunia, ut opera uel noua facerent, uel uetera restituerent. ita, ut & magistratus adiuuarent, & Senatores urbis ad functiones suas. Hæreditates eorū, q filios habebant, repudiauit. Primus constituit ne pœnæ causa legatum relictū maneret. successorē uiuēti bono iudici nulli dedit, nisi Orfito præfecto urbi sed petenti. Nā Gauius Maximus præfectus prætorij usq; ad uicesimum annum sub eo fuenit uir seuerissimus. Cui Tatius Maximus successit. In cuius demortui locum duos præfectos substituit Fabium Repentinum, & Corneliū Victorinum. Sed Repentinus famosa uoce pcussus est, qđ per concubinam principis ad præfecturam uenisset. usqueadeo sub eo nullus percussus est senator, ut etiam parricida confessus in insula deserta poneretur, quia uiuere illi naturæ legibus non licebat. Vini, olei, et tritici penuriā per ærarij sui damna emendo & gratis populo dando sedauit. Aduersa eius temporibus hæc prouenerūt. Fames, de qua diximus, circi ruina, terræmotus, quo Rhodiorū, et Asiæ oppida conciderunt, quæ omnia mirifice instaurauit. Et Romæ incendiū, quod trecentas quadraginta insulas uel domos absumpsit. Et Narbonēsis ciuitas, et Antiochense oppidū, et Carthaginiēse forū arsit. Fuit et inundatio Tyberis. Apparuit

& stella crinita. Natus est & biceps puer, & uno partu mulieris qnq; pueri editi sunt. Visus est in Arabia iubatus anguis maior solitis, qui se a` cau da mediũ comedit. Lues etiã in Arabia fuit. Hordeũ in Mœsia in culminibus arborũ natũ est. Quatuor præterea Leones mansueti sponte se capiendos in Arabia præbuerũt. Pharasmanes rex ad eũ Romã uenit, plus'q; illi q̃ Adriano detulit. Pacorũ regẽ Ladijs dedit. Parthorũ regẽ ab Armeniorũ expugnatione solis literis repulit. Abagarum regem ex orientis partibus sola authoritate deduxit. Causas regales terminauit. Sellam regiam Parthorum regi repetenti, quam Traianus ceperat, pernegauit. Romethalcem in regnum Bosphoranum audito inter ipsum, & curatorem negotio, remisit. Olbiopolitis contra Tauroscythas in pontum auxilia misit, & Tauroscythas usque ad dandos Olbiopolitis obsides uicit. Tantum sane` authoritatis apud exteras gentes nemo habuit, cum semper amauerit pacem, eo usq; ut Scipionis sententiam frequentarit, qua ille dicebat, malle se unum ciuem seruare, quàm mille hostes occidere. Menses Septembrem atq; Octobrẽ Antoninum, atq; Faustinum appellandos decreuit senatus, sed id Antoninus respuit. Nuptias filiæ suæ Faustinæ cum Marco Antonino eam coniungeret, usque ad donatiuum militum celeberrimas fecit. Verum Antoninum post quæsturam COS. fecit. Cum Apollonium, quem Chalcide acciuerat ad Tiberinam domũ, in qua habitabat, uocasset, ut ei M. Antoninum traderet, atque ille dixisset non magi-

ster ad discipulum debet uenire, sed discipulus ad magistrum, risit eum dicens. Facilius fuit Apollonio à Chalcide Romam uenire, quàm à domo sua in palatium. Cuius auaritiam etiam mercedibus notauit. Inter argumenta pietatis eius & hoc habetur, quod cum Marcus mortuum educatorem suum fleret, uocareturq; ab aulicis ministris, ab ostentatione pietatis ipse dixerit, permittite inquit illi, ut homo sit, neq; enim uel philosophia, uel imperium tollit affectus. Præfectos suos & locupletauit, & ornamentis consularibus donauit. Siquos repetundarum damnauit, eorum liberis bona paterna restituit. Ea tamen lege, ut illi prouincialibus redderent, quod parentes acceperant. Ad indulgentias pronissimus fuit, edita munera, in quibus elephantos, & crocutas, & tigrides, & rhinocerotas, & crocodilos etiam atq; hippopotomos, & omnia ex toto orbe terrarum cum tigridibus exhibuit. Centum etiam leones una missione edidit. Amicis suis in imperio suo non aliter usus est, quàm priuatus quia et ipsi nunquam de eo cum libertis suis per fumum aliquid uendiderunt, siquidem libertis suis seuerissime usus est. Amauit histrionum artes, piscando se & uenando multum oblectauit, & deambulatione cum amicis, atque sermone. Vindemias priuato modo cum amicis agebat. Rhetoribus, et philosophis per omnes prouincias & honores, & salaria detulit. Orationes pleriq; alienas esse dixerút, quæ sub eius nomine feruntur. Marius Maximus eius proprias fuisse dicit. Conuiuia cum amicis & priuata

communicauit, & publica, nec ullum sacrificium per uicarium fecit, nisi cum æger fuit. Cum sibi, & filijs honores peteret, omnia quasi priuatus fecit. frequentauit & ipse amicorum suorum conuiuia. Inter alia etiam hoc ciuilitatis eius præcipuum argumentum est, quod cum domũ Omuli uisens, mirásq; columnas porphyreticas requisisset unde eas haberet, atq; Omulus ei dixisset, cum in domum alienã ueneris, & mutus, & surdus esto, patienter tulit. Cuius Omuli multa ioca semper patienter accepit. Multa de iure sanxit. usúsq; est uiris peritis Vindio Vero, Saluio Valente, Volusio Metiano, Vlpio Marcello, & Iaboleno. Seditiones ubicunq; factas non crudelitate, sed modestia, & grauitate compressit. Intra urbes sepeliri mortuos uetuit. Sumptum muneribus gladiatorijs instituit, Veicularium cursum summa diligentia subleuauit. Omnium, quæ gessit, & in senatu, & per edicta rationem reddidit. Perijt anno LXX sed quasi adolescens desyderatus est. Mors autem eius talis fuisse narratur. Cum alpinum caseum in cœna edisset auidius, nocte reiectauit, atque alia die febrè commotus est. Tertia die, cum se grauari uideret, M. Antonino Remp. & filiam præsentibus præfectis commendauit. Fortunámq; auream, quæ in cubiculo principum poni solebat, transferri ad eum iussit, signum tribuno æquanimitatis dedit, atq; ita conuersus quasi dormiret, spiritum reddidit. Apud Loriũ alienatus in febri nihil aliud quàm de Rep. & de his regibus, quibus irascebatur, locutus est.

Priuatum patrimonium filiæ reliquit. Testamento autem omnes suos legatis idoneis prosecutus est. Fuit statura eleuata decorus. Sed cum esset longus, et senex, incuruareturq; tiliaceis tabulis in pectore positis fasciabatur, ut rectus incederet. Senex etiam ante quàm salutatores uenirent, panem siccum comedit ad sustentandas uires. Fuit uoce rauca & sonora. Cum iucunditate à senatu DIVVS est appellatus cunctis certatim adnitentibus, cum omnes eius pietatem, clementiam, igenium, sanctimoniam laudarent. decreti etiam sunt omnes honores, qui optimis principibus ante delati sunt. Meruit & flaminem, & Circenses, & templum, & sodales Antonianos, solusq; omnium prope principum prorsus sine ciuili sanguine, & hostili, quantum ad se ipsum pertinet, uixit. Et qui rite comparetur Numæ, cuius felicitatem, pietatemq;, & securitatem, cærimoniasq; semper obtinuit.

IVLII CAPITOLINI M. ANTONINVS PHILOS.

M Arco Antonino in omni uita philosophanti uiro, qui uitæ sanctitate omnibus principibus antecellit, pater Annius Verus, qui in prætura decessit. auus Annius Verus iterum COS. & præfectus urbi ascitus in patritios à principibus Vespasiano, et Tito CENSS. Patruus Annius Libo COS.

Amita Galleria Faustina Augusta, Mater Domitia Caluilla Caluisii Tulli II COS. filia. Proauus Paternus Annius Verus prætorius ex Suaubitano municipio ex Hispania factus senator. Proauus maternus Catilius Seuerus bis COS. & præfectus urbi. Auia paterna Rupilia Faustina Rupilij Boni consularis filia fuere. Natus est Marcus Romæ sexto Calen. Maias in monte Cœlio in hortis auo suo iterum et Augure COSS. Cuius familia in originem recurrens à Numa probatur sanguinem trahere, ut Marius Maximus docet. Item à rege Salentino Malennio Dasummi filio, qui Lupias condidit. Educatus est in eo loco, in quo natus est, et in domo aui sui Veri iuxta ædes Laterani. Habuit et uxorem natu minorem Anniam Cornificiam. Vxorem Anniá Faustinam consobrinam suam. M. Antoninus principio aui sui nomen habuit, & Catilij Seueri materni proaui. Post excessum uero patris ab Adriano Annius Verissimus uocatus est. Post uirilem autem togam Annius Verus patre mortuo ab auo paterno adoptatus est, & educatus. Fuit à prima infantia grauis. At ubi egressus est annos, qui nutricum fouentur auxilio, magnis præceptoribus traditus ad philosophiæ scita peruenit. Vsus est magistris ad prima elementa Euphorione literatores, et Gemino comœdo, musico Androne, eodemq; geometra. Quibus omnibus, ut disciplinarum authoribus plurimum detulit. Vsus præterea grammaticis græco Alexandro, quotidianis latinis Trosio Apro, et Pollione, et Eutichio Proculo Sicensi. Oratoribus usus

toribus usus est græco Annio Macro, Caninio Celere, & Herode Attico, Latino Frontone Cornelio. sed multum ex his Frontoni detulit. Cui & statuam in senatu petijt. Proculum uero usq; ad proconsulatum prouexit. Honoribus in se receptis, philosophiæ operam uehementer dedit, & quidem adhuc puer. Nam duodecimum annum ingressus habitum philosophi sumpsit, & deinceps tolerantiam cum studeret, in pallio, et humi cubaret. Vix autem matre agente instrato pellibus lectulo accubaret. Vsus est etiam Commodo magistro, cuius ei affinitas fuerat destinata. Vsus est & Apollonio Chalcedonio stoico philosopho. Tantum autem studium in eo philosophiæ fuit, ut ascitus iam in imperatoriam dignitatem, tamen ad domum Apollonij discendi causa ueniret. Audiuit & Sextum Cheronensem Plutarchi nepotem. Iunium Rusticum. Claudium Maximum, & Cinnam Catulum stoicos. Peripateticæ uero studiosos audiuit Claudium Seuerum, et præcipue Iunium Rusticum, quem & reueritus, est, & sectatus, qui domi, militiæq; pollebat, stoicæ disciplinæ peritissimum, cum quo omnia communicauit publica, priuataq; consilia. Cui etiã ante præfectos prætorio semper osculum dedit, quem & COS. iterum designauit. Cui post obitum à senatu statuas postulauit. Tantum autem honoris magistris suis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet, ac sepulchra eorum additis hostijs & floribus semper ornaret. Studuit & iuri audiens Lucium Volusium Metianum, tantumq; operis &

laboris studijs impēdit, ut corpus afficeret. Atq; in hoc solo pueritia eius reprehenderetur. Frequentauit & declamatorum scholas publicas. Amauitq; ex condiscipulis praecipuo senatorij ordinis Seium Fuscianum, & Aufidium Victorinum, ex equestri Bebium Longum, & Calenum, in quos maxime liberalis fuit. Et ita quidem, ut quos non posset ob qualitatem uitae Reip. praeponere, locupletatos teneret. Educatus est in Adriani gremio, qui illum, ut supra diximus, Verissimum nominabat, & qui ei honorem, qui & publicis exennijs, detulit. Octauo aetatis anno in Saliorum collegium retulit. In saliatu omen accepit imperij coronis omnibus in pulvinar ex more iacentibus alia alijs locis haeserunt. Huius uelut manu capiti Martis aptata est. Fuit in eo sacerdotio & praesul, & uates, et magister, & multos inaugurauit, atque exaugurauit nemine praeeunte, quod ipse carmina cuncta didicisset. Virilem togam sumpsit XV aetatis anno, statimq; ei. L. Ceionij Commodi filia desponsata ē ex Adriani uoluntate. Nec multo post praefectus feriarum latinarum fuit. In quo honore praeclarissime se pro magistratibus agentem, & in conuiuijs Adriani principis ostendit. Post hoc patrimonium paternum sorori totum concessit. Cum eum ad diuisionem mater uocaret, respondit aui bonis se esse contentum addens, ut & mater, si uellet, in sororem suum patrimonium conferret, ne inferior esset soror marito. Fuit autem uitae indulgentia, ut cogeretur nonnunquam uel in uenationes pergere,

uel in theatrum descendere, uel spectaculis interesse. Operam praeterea pingendo sub magistro Diogneto dedit. Amauit pugilantium luctamina, & cursum, & aucupatus. & pila lusit apprime, & uenatus est. Sed ab omnibus his intentionibus, studium eum philosophiae abduxit, seriumq; , & grauem reddidit, non tamen prorsus abolita in eo comitate, quam praecipue suis, mox amicis, atque etiam minus notis exhibebat, cum frugi esset sine contumacia, uerecundus sine ignauia, sine tristitia grauis. His ita se habentibus cum post obitum L. Caesaris, Adrianus successorem imperij quaereret, nec idoneus utpote decem & octo annos agens Marcus habetur, Amitae Marci uirum Antoninum Pium Adrianus ea lege in adoptionē legit, ut sibi Marcum Pius adoptaret. Ita tamē, ut & Marcus sibi Lucium Commodum adoptaret. Sane ea die, qua adoptatus est Verus, in somnis se humeros eburneos habere uidit, sciscitatusq; an apti essent oneri ferundo, solito reperit fortiores. Vbi autem comperit se ab Adriano adoptatum, magis est deterritus, quàm laetatus. Iussusq; in Adriani è priuata, domum migrare, inuitus de maternis hortis recessit: Cumq; ab eo domestici quaererent, cur tristis in adoptionem regiam transiret, disputauit, quae mala in se contineret imperium. Tunc primum pro Annio Aurelius coepit uocari, quod in Aureliani, hoc est Antonini adoptionis iura transisset. Octauo decimo ergo aetatis anno adoptatus in secundo consulatu Antonini iam patris sui Adria

no ferente gratia ætatis facta Quæstor est designatus. adoptatusq; in aulicam domum omnibus parentibus suis tantam reuerentiam quantam priuatus exhibuit. Eratq; haud secus rei suæ quã in priuata domo parcus, ac diligens pro instituto patris uolens agere, dicere, cogitare. Adriano Bayis absumpto, cum Pius ad uehendas eius reliquias esset profectus, relictus Romæ auo busta impleuit. Et gladiatorium quasi priuatus quæstor edidit munus. Post excessum Adriani statim Pius per uxorem suam Marcum sciscitatus est, & cum dissolutis sponsalibus, quæ cum L. Cionij Commodi filia despon- deri uoluerat, impar adhuc ætati esset, de habita deliberatione cogitare uelle se dixit. His ita gestis, adhuc quæstorem, & COS. secum Pius Marcum designauit, & Cæsaris appellatione donauit. & Seuerum turmis equitum Romanorum iam COS. designatum creauit. Et edenti cum collegis ludos seuirales ad sedit, & in tiberinam domum transgredi iussit, & aulico fastigio renitentem ornauit. Et in collegia sacerdotum iubente senatu recepit, secundũ etiam COS. designauit, cum ipse quartum pariter iniret. per eadem tempora cum tantis honoribus occuparetur, & cum formandus ad regendum statum Reip. patris actibus interesset, studia cupidissime frequẽtauit. Post hæc Faustinam duxit uxorem, & suscepta filia, tribunitia potestate donatus est, atq; imperio extra urbem pro consulari addito iure quintæ relationis, tantumq; apud Pium ualuit, ut nunquam quenquam sine eo facile promo-

uerit. Erat autem in summis obsequijs patris Marcus, quãuis non deessent, qui aliqua aduersum eum insusurrarent, & præ cæteris Valerius Omulus, qui cum Lucillam matrem Marci in uiridario uenerantem simulachrum Apollinis uidisset, insusurrauit, illa nunc rogat, ut diem tuum claudas, & filius imperet, quod omnino apud Pium nihil ualuit. Tanta erat Marci probitas, & tanta in imperatorio principatu modestia. æstimationis autem tantam curam habuit, ut & procuratores suos puer semper moneret, nequid arrogantius facerent, & hæreditates delatas reddens proximis aliquando respuerit. Denique per uiginti & tres annos in domo patris ita uersatus, ut eius quotidie amor cresceret, nec præter duas noctes per tot annos ab eo mansit diuersis uicibus. Ob hoc Antoninus Pius, cum sibi adesse finem uitæ uideret, uocatis amicis, & præfectis, ut successorem eum imperij omnibus commendauit, atque firmauit; statimq; signo æquanimitatis tribuno dato, fortunam auream, quæ in cubiculo solebat esse, ad Marci cubiculum transire iussit. Bonorum maternorũ partem Vuidio Quadrato Sororis filio, quia illa iam mortua erat, tradidit. Post excessum Diui Pij à senatu coactus regimen publicum capere, fratrem sibi participem in imperio designauit, quem L. Aurelium Verum Commodum appellauit, Cæsaremq; atque Augustum dixit, atque ex eo pariter cœperunt Remp. regere. Tuncq; primum Romanum imperium duos Augustos habere cœpit lictum, cum alio partu-

cipasset in Antonini mox ipsum nomen recepit, & quasi pater L. Commodi esset, & Verum eum appellauit addito Antonini nomine, filiamq; suam Lucillam fratri despondit. Ob hanc coniunctionem pueros, & puellas nouorum hominum frumentariæ præceptioni ascribi præceperunt. Actis igitur quæ agenda fuerant in senatu, pariter castra prætoria petiuerunt, & uicena millia numum singulis ob participatum imperium militibus promiserunt, & cæteris pro rata. Adriani autem sepulchro corpus patris intulerunt magnifico exequiarum officio, mox instituto secuto publice quoque funeris expeditus est ordo. Et laudauere uterq; pro rostris patrem, flaminemq; ei ex affinibus, & sodales ex amicissimis Aurelianos creauere. Adepti imperium ita ciuiliter se ambo egerunt, ut lenitatem Pij nemo desyderaret, cum eos Marullus sui temporis mimographus cauillando impune perstringeret. Funebre munus patri dederunt. Dabat se Marcus totum philosophiæ amorem ciuium affectans. Sed interpellauit istam felicitatem, securitatemq; imperatoris prima Tyberis inundatio, quæ sub illis grauissima fuit, quæ res & multa urbis ædificia uexauit, & plurimum animalium interemit, & famem grauissimam peperit. Quæ omnia mala Marcus & Verus sua cura, & præsentia temperauit. Fuit eo tempore etiam Parthicum bellum, quod Vologeses paratum sub Pio Marci & Veri tempore indixit fugato Atidio Corneliano, qui Syriam tunc administrabat. Immine

bat etiam Britanicum bellum, & Catthi in Germaniam, ac Rhetiam irruperant, & aduersus Britanos quidem Calphurnus agricola missus est, contra Catthos Aufidius Victorinus. Ad Parthicum uero bellum senatu consentiente, Verus frater eius missus est. Ipse Romæ remansit, quod res urbanæ imperatoris præsentiam postularent. Et Verum quidem Marcus Capuam usque prosecutus amicis comitantibus è senatu ornauit, additis officiorum omnium principibus. Sed cum Romam redisset Marcus, cognouissetq; Verum apud Canusium ægrotare, ad eum uidendum contendit, susceptis in senatu uotis, quæ posteaquam Romam rediit, audita Veri transmissione statim reddidit. Et Verus quidem posteaquam in Syriam uenit, in delitijs apud Antiochiam, et Daphnen uixit, armisq; se gladiatorijs, & uenatibus exercuit, cum per legatos bellum Parthicum gerens imperator appellatus esset, cum Marcus horis omnibus Reip. actibus incubaret, patienterq; delitias fratris & prope inuitus, ac uolens ferret. Deniq; omnia, quæ ad bellum erant necessaria Romæ positus, & disposuit Marcus, & ordinauit. Gestæ sunt res in Armenia prospere per statutum Priscum Artaxatis captis. Delatumq; Armeniacum nomen utrique ... cipum. Quod Marcus per uerecundiam primo recusauit, postea tamen recepit. Profligato autem bello uterq; Parthicus appellatus est. Sed hoc quoq; Marcus delatum nomen repudiauit, quod postea recepit. Patris patriæ autem nomen delatum fratre absen-

te in eiusdem præsentiam distulit, medio belli tempore & Ciuicam patruum Veri, & filiam suam nupturam commissam sororis suæ curæ eandem locupletatam Brundusium usq; deduxit. & ad eum misit. Romam uero statim rediit reuocatus eorum sermonibus, qui dicebant Marcum uelle finit. belli gloriam sibimet uēdicare, atq; idcirco in Syriam proficisci. Ad proconsulem scribit, neqs filiæ suæ iter facienti occurreret. Inter hæc liberales causas ita muniuit, ut primus iuberet apud præfectos ærarij Saturni unūquēq; ciuium natos liberos profiteri intra tertium diem nomine imposito per prouincias, tabulariorum publicorum usum instituit. Apud quos idem de originibus fieret, quod Romæ apud præfectos ærarij, ut si forte aliquis in prouincia natus causam liberalem diceret, testationes inde ferret, atq; hanc totam legem de assertionibus firmauit. Aliasq; de mensarijs, & auctionibus tulit. Senatum multis cognitionibus, & maxime ad se pertinentibus iudicem dedit. De statu etiam defunctorum intra quinquennium quæri iussit, neq; quisquam principum amplius senatui detulit. In senatus autem honorificentia multis prætorijs, & consularibus priuatis decidenda negotia delegauit, quo magis eorum cum exercitio iuris authoritas cresceret. Multos ex amicis in senatum allegit cum ædilitijs, aut prætorijs dignitatibus. multis senatoribus, uel pauperibus sine crimine dignitates tribunitias ædilitiasq; concessit, nec quēquam in ordinem legit, nisi quem ipse bene sciisset. Hoc quoq; senatori-

*bus detulit, ut quoties de eorum capite esset iudican
dum, secreto pertractaret, atq; ita in publicum pro
diret. Nec pateretur equites Romanos talibus inter
esse causis. Semper autem cum potuit, interfuit sena
tui, etiam si nihil esset referendum, si Romæ fuit.
Si uero aliquid referre uoluit, etiam de Campania
ipse uenit. Comitijs præterea etiam usq; ad noctem
frequenter interfuit, neq; unquam recessit de curia,
nisi COS. dixisset, nihil uos moramur patres con-
scripti. Sin autem appellationibus à COS. factis
iudicem dedit, iudiciariæ rei singularem diligenti
am adhibuit. Fastis dies iudiciarios addidit, ita ut
ducentos triginta dies annuos rebus agendis, liti-
busq; disceptandis constitueret. prætorem tutelarem
primus fecit, cum ante tutores à COSS. posceren-
tur, ut diligentius de tutoribus tractaretur. de cura
toribus uero, cum ante non nisi ex lege lectoria, uel
propter lasciuiam, uel propter clementiam daren-
tur, ita statuit, ut omnes adulti curatores acciperent
non redditis causis. Cauit & sumptibus publicis,
& calumnijs quadruplatorum intercessit apposita
falsis delatoribus nota. Delationes, quibus fiscus au
geretur, contempsit. De alimentis publicis multa pru
denter inuenit. Curatores multis ciuitatibus quo la
tius senatorias tenderet dignitates, à senatu dedit.
Italicis ciuitatibus famis tempore frumentum ex
urbe donauit. Omniq; frumentariæ rei consuluit.
Gladiatoria spectacula omnifariam temperauit.
Temperauit autem scenicas donationes iubens, ut
quinos aureos scenici acciperent, ita tamen ut nullus*

editor decem aureos egrederetur. Vias etiam urbis, atq; itinerum diligentissime curauit. Rei frumentariæ grauiter prouidit. Datis iuridicis Italiæ consuluit ad id exemplum, quo Adrianus consulares uiros reddere iura præceperat. Hispanijs exhaustis italica allectione contra Traiani præcepta uere eunde consuluit. Leges etiam addidit de uicesima hæreditatum, de tutelis liberorum, de bonis maternis, et item de filiorum successionibus pro parte materna, utq; senatores peregrini quartam partem in Italia possiderent. Dedit præterea curatoribus regionum, ac uiarum potestatem, ut uel punirent, uel ad præfectum urbi puniendos remitterent eos, qui ultra uectigalia quicquam ab aliquo exegissent. Ius autem magis uetus restituit, quàm nouū fecit. Habuit secum præfectos, quorum & authoritate, & periculo semper iura dictauit. Vsus autem est Scæuola præcipue iuris perito. Cum populo autem non aliter egit, quàm est actum sub ciuitate libera. Fuitq; per omnia moderatissimus in hominibus deterrendis à malo. Inuitandis ad bona remunerandis copia, indulgentia liberandis. Fecitq; ex malis bonos, ex bonis optimos. moderate etiam cauillationes nonnullorum ferens. Nam cum quendam Veterasinum famæ detestandæ honorem petentem moneret, ut se ab opinionibus populi uindicaret, & ille contra respondisset, multos, qui secum in arena pugnassent, se prætores uidere, patienter tulit. ac ne in quenquam facile uindicaret, prætorem, q quædam pessime egerat, non abdicare se prætura

iussit, sed collegæ iurisdictionem mandauit. Fisco in causis compendij nunquam iudicans fauit. sane quamuis esset constans, erat etiam uerecundus. Postea quam autem à Syria uictor redijt frater, patris patriæ nomen ambobus decretum est. Cum se Marcus absente Vero, erga omnes senatores, atq; homines moderatissime gessisset. Corona præterea ciuica oblata est ambobus. Petijtq; L. ut secum Marcus triumpharet. Petijt præterea L. ut filij Marci Cæsares appellarentur. Sed Marcus tanta fuit moderatione, ut cum simul triūphasset, tamen post mortem Lucij tantū Germanicum se uocaret, quod sibi bello proprio pepererat. In triumpho autem liberos Marci utriusq; sexus secum uexerunt. ita tamen, ut & puellas uirgines ueherent. Ludos etiam ob triumphum decretos spectauerūt habitu triumphali. Inter cætera pietatis eius hæc quoq; moderatio prædicanda est. cunabulis post puerorum lapsum culcitas subijci iussit. Vnde hodieq; recte prætenditur. Dum parthicum bellum geritur, natum est Marcomannicum, quod diu eorum, qui aderant, arte suspensum est, ut finito iam orientali bello, Marcomannicum agi posset. Et cum famis tempore populo insinuasset de bello, fratre post quinquenniū reuerso in senatu egit ambos necessarios dicens bello Germanico imperatores. Tantus autem timor belli Marcomannici fuit, ut undiq; sacerdotes Antoninus acciuerit, peregrino ritus impleuerit, Romam omni genere lustrauerit. Retardatáq; belli profectione sic celebrauit, et Romano ritu lectister

nia per VII dies. Tanta autem pestilentia fuit, ut uehiculis cadauera sint exportata, sarracisq;. Tunc autem Antonini leges sepeliendi, sepulchrorumq; asperrimas sanxerunt. Quandoquidem cauerunt, ut siquis uellet, fabricaret sepulchrum, quod hodieq; seruatur, et multa quidem millia pestilentia consumpsit, multosq; ex proceribus, quorũ amplissimis Antoninus statuas collocauit. Tantaq; clementia fuit, ut et sumptu publico uulgaria funera iuberet efferri: & uano cuidam, qui diripiendæ urbis occasionem cum quibusdam conscijs requirens de caprifici arbore in campo Martio concionabũdus ignem de cælo lapsurum, finemq; mũdi affore diceret, si ipse lapsus ex arbore in ciconiam uerteretur, cum statuto tempore decidisset, atq; ex sinu ciconiam emisisset, perducto ad se, atq; confesso ueniam daret. Profecti tamen sunt paludati ambo imperatores Parthis & Marcomannis cuncta turbantibus, alijs etiam gentibus, quæ pulsæ à superioribus Barbaris fugerant, nisi reciperentur bellum inferentibus. Nec parum profuit ista profectio, cum Aquileiam usq; uenissent. Nam pleriq; reges & cum populis suis se retraxerunt, & tumultus authores interemerunt. Quadi autem amisso rege suo, non prius se confirmaturos eum, qui erat creatus, dicebant, quàm id nostris placuisset imperatoribus. Lucius tamen inuitus profectus est. Cum pleriq; ad legatos imperatorum mitterẽt defectionis ueniam postulantes. Et Lucius quidem quod admissus esset præfectus prætorio Furius Vi

ctorinus, ut quæ pars exercitus interiſſet, redeundum eſſe cenſebat. Marcus autem fingere Barbaros exiſtimans & fugam, & cætera, quæ ſecuritatem bellicam oſtenderent, ob hoc ne tanti apparatus mole premeretur, inſtandum eſſe dicebat. Deniq; tranſcenſis alpibus, longius proceſſerunt, compoſuerunt'q; omnia, quæ ad munimen Italiæ atq; Illyrici pertinebant. Placuit autem urgente Lucio, ut præmiſſis ad ſenatum literis Lucius Romam rediret. Via quoq;, poſteaquam iter ingreſſi ſunt, ſedens cum fratre in uehiculo Lucius apoplexi arreptus perijt. Fuit autem conſuetudo Marco, ut in circænſium ſpectaculo legeret, audiretq;, ac ſubcriberet. Ex quo quidem ſæpe iocis popularibus dicitur laceſſitus. Multum ſane potuerunt liberti ſub Marco & Vero Geminas & Agaclytus. Tantæ ante ſanctitatis fuit Marcus, ut Veri uitia & cælauerit, & defenderit, cum ei uehementiſſime diſplicerent, mortuum'q; eum DIVVM appellauerit. Amitas'q; eius, & ſorores honoribus, & ſalarijs decretis ſubleuauerit, atque prouexerit, ſacriſq; eum plurimis honorauerit, flaminem & Antonianos ſodales et omnes honores, qui diuis habentur, eidem dedicauit. Nemo eſt principum, quē non grauis fama perſtringat uſqueadeo, ut etiam Marcus in ſermonem uenerit, quod Verum uel ueneno ita ſuſtulerit ut parte cultri ueneno lita uuluam inciderit uenenatum partem fratri edendam propinans, & ſibi innoxiam reſeruans, uel certe per medicum Poſidippum, qui ei ſanguinem intem.

pestiue dicitur emisisse. Cassius post mortem Veri a Marco desciuit. Nam in suos tanta fuit benignitate Marcus, ut cum in omnes propinquos cuncta honorum ornamenta contulerit, tum in filium Commodum et quidem scelestum, atq; impurum cito nomen Cæsaris et mox sacerdotium, statimq; nomen imperatoris, ac triumphi participationem & consulatum. Quo quidem tempore sine imperatoris filio ad triumphalem currum in circo pedes cucurrit. Post Veri obitum Marcus Antoninus solus Remp. tenuit multo melior., & feracior ad uirtutes, quippe qui nullis Veri iam impediretur aut simulatis callidæ seueritatis, quo ille igenito uitio laborabat, erroribus. Aut ijs, qui præcipue displicebant. M. Antonino iam inde a primo ætatis suæ tempore uel institutis mentis prauæ uel moribus. Erat enim ipse tantæ trāquillitatis, ut uultum nunquā mutauerit mœrore, uel gaudio philosophiæ deditus stoicæ, quam & per optimos quoq; magistros acceperat, & undiq; ipse collegerat. Nam et Adrianus hunc eundem successorem parauerat, nisi et ætas puerilis obstitisset. Quod quidem apparet ex eo, quod generum Pio hunc eundem delegit, ut ad eum dignum utpote uirum quandocunque Romanum perueniret imperium. Ergo prouincias post hæc ingenti moderatione, ac benignitate tractauit. Contra Germanos res feliciter gessit. Speciale ipse bellum Marcomannicum, sed quanta nulla unq̄ memoria fuit, tum uirtute, tum etiam felicitate transegit. Et eo quidem tempore, quo pestilen-

tia grauis multa millia & popularium, & militum interemerat. Pannonias ergo Marcomannis, Sarmatis, Vuandalis, simul etiam Quadis extinctis, seruitio liberauit. Et Romæ cum Commodo, quem iam Cæsarem fecerat, filio, ut diximus, suo triumphauit. Cum autem ad hoc bellũ omne ærarium exhausisset suum, neq; in animum induceret, ut extra ordinem prouincialibus aliquid imperaret, in foro diui Traiani auctionem ornamentorum imperialium fecit. Vendiditq; aurea pocula, & crystallina & murrhina uasa etiam regia, & uestem uxoriam sericam et auratam, gemmasq; etiã, quas multas in repositorio sanctiore Adriani reperérat, & per duos quidem menses hæc uenditio celebrata est. ac ne prouincialibus esset molestus præter uestes & uasa aurea adhuc & signa cum tabulis magistrorum, & artificum uendidit. Tantumq; auri redactum, ut reliquias Belli Marcomannici ex sententia psecutus postea dederit potestatem emptoribus, ut siquis uellet, empta redderet, atq; aurum recipere sciret licere. Nec molestus illi fuit, qui uel non reddidit empta, uel reddidit. Tunc uiris clarioribus permisit, ut eodem cultu, quo & ipse uel ministerijs similibus conuiuia exhiberent. In munere autem publico tam magnanimus fuit, ut centum leones una missione simul exhiberet, & sagittis interfectos. Cum igitur in amore omniũ imperasset, atq; ab alijs modo frater, modo pater, modo filius, ut cuius ætas sinebat, et diceretur et amaretur, octauodecimo ãno ĩperij sui sexago

ſimo & primo uitæ diem ultimum clauſit. Tantuſq; illius amor eo die regij funeris claruit, ut nemo illum plangendum cenſuerit, certis omnibus, quod ab alijs accommodatus ad deos rediſſet. Deniq; prius quàm funus cõderetur, ut pleriq; dicunt, quod nunquam antea factum fuerat, neq; poſtea, ſenatus populuſq; non diuiſis locis, ſed in una ſede propicium deum dixit. Hic ſanè uir tantus, & talis, ac dijs uitæ & morte coniunctus filium Commodum dereliquit, qui ſi felix fuiſſet, filium non reliquiſſet. Et parum ſanè fuit, quod illi honores diuinos omnis ætas, omnis ſexus, omnis conditio, ac dignitas dedit, niſi quod etiam ſacrilegus iudicatus eſt, qui eius imaginem in ſua domo nõ habuit, qui per fortunam uel potuit habere, uel debuit. Deniq; hodieq; in multis domibus M. Antonini ſtatuæ conſiſtunt inter deos penates. nec defuerunt homines, qui ſomnijs eum multa prædixiſſe augurantes futura, & uera concinuerunt. Vnde etiam templũ ei conſtructum, dati ſacerdotes Antoniani. & ſodales, & flamines, et omnia, quæ de ſacratis decreuit antiquitas. Aiunt quidam, quod uerisimile uidetur, Commodum Antoninum ſucceſſorem illius, ac filium non eſſe de eo natum, ſed de adulterio. Ac talem fabellam uulgari ſermone contexunt. Fauſtinam quondam Pij filiam Marci uxorẽ cum gladiatores tranſire uidiſſet, unius ex his amore ſuccenſam, cum longa ægritudine laboraret, uiro de amore cõfeſſam. Quod cum ad Chaldæos Marcus retuliſſet, illorum fuiſſe conſilium, ut occiſo gladiatore ſanguine

tore sanguine illius sese Faustina subleuaret, atque ita cum uiro concumberet. Quod cum esset factum, solutum quidem amorem, natum uero Commodum gladiatorem esse, non principem, qui mille prope pugnas publicæ populo inspectante gladiatorias imperator exhibuit, ut in uita eius docebitur. Quod quidem uerisimile ex eo habetur, quod tam sancti principis filius his moribus fuit, quibus nullus lanista, nullus scænicus, nullus arenarius, nullus postremo ex omnium dedecorum, ac scelerum colluuione concretus. Multi autem ferunt Commodum omnino ex adulterio natum, siquidem Faustinam satis constet, apud Caietam conditiones sibi & nauticas, & gladiatorias elegisse, de quo cum diceretur Antonino Marco, ut eam repudiaret, si non occideret, dixisse fertur, si uxorem dimittimus, reddamus & dotem. Dos autem quid habebatur, nisi imperium, quod ille ab socero uolente Adriano adoptatus acceperat? Tantum sane ualet boni principis uita, sanctitas, tranquillitas, pietas, ut eius famam nullius proximi decoloret inuidia. Deniq; Antonino, cum suos mores semper teneret, neq; alicuius insusurratione mutaretur, non obfuit gladiator filius, uxor infamis, deus usq; etiam nunc habetur, ut uobis ipsi sacratissime imperator Diocletiane et semper uisum est, & uidetur, qui eum inter numina uestra non ut cæteros, sed specialiter ueneramini, ac sæpe dicitis uos uita, & clementia tales esse cupere, qualis fuit Marcus. Etiam si philosophia, nec Plato esse possit, si reuera tori uita & quidem

hæc breuiter, & congestæ. Sub M. Antonino hæc sunt gesta. Post fratrem primum corpus eius Romam deuectum est, & illatum maiorũ sepulchris, diuini honores decreti. Deinde cum gratias ageret senatui, quod fratrem consecrasset, occulte ostendit omnia bellica consilia sua fuisse, quibus superati sunt Parthi. Addidit præterea quædam, q̃bus ostendit nunc demum se quasi à principio acturum esse Remp. amoto eo, qui remissior uidebatur. Nec aliter senatus accepit, quàm Marcus dixerat, ut uideretur gratias agere, quod Verus excessisset uita. Omnibus deinde sororibus, & affinibus, & liberis iuris, & honoris, & pecuniæ plurimum detulit. Erat enim famæ suæ curiosissimus reqrens ad uerum quid quisq; de se diceret, emendans quæ bene reprehensa uiderentur. Proficiscens ad bellum Germanicum filiam suam non decurso luctus tempore grandæuo equitis Romani filio Claudio Pompeiano dedit, genere Antiochẽsi, nec satis nobili, quem postea bis COS. fecit, cum filia eius augusta esset, & Augustæ filia. Sed has nuptias & Faustina, & ipsa, quæ dabatur, inuitæ habuerunt. Cum Mauri Hispanias prope omnes uastarent, res per lagatos bene gestæ sunt. Et cum per Aegyptum Bucolici milites grauia multa fecissent, per Auidium Cassium retunsi sunt, qui postea Tyrannidem arripuit. Sub ipsis profectionis diebus in secessu prænestino agens filium nomine Verum Cæsarem execto sub aure tubere septennem amisit, quem non plus quinque diebus luxit.

Consolatusq; etiam mediocres actibus publicis reddidit. Et quia ludi Iouis OPT·MAX· *erant, interpellari eos publico luctu noluit. Iussitq; ut statuæ tantummodo filio mortuo decernerentur, & imago aurea circensibus per pompam ferenda. Et ut saliari carmini nomen eius inferretur. Instante sane adhuc pestilentia, & deorum cultum diligentissime restituit, & seruos, quemadmodum bello punico factum fuerat, ad militiam parauit, quos uoluntarios exemplo Voloniorum appellauit. Armauit etiam gladiatores, quos obsequentes appellauit latrones. Etiã Dalmatiæ, atq; Dardaniæ milites fecit, Armauit & Diocmitas, emit & Germanorum auxilia contra Germanos. Omni præterea diligentia parauit legiones ad Germanicum, & Marcomannicum bellum, & ne prouĩcialibus esset molestus, auctionem rerum aulicarum, ut diximus, fecit in foro diui Traiani, in qua præter uestes, & pocula, & uasa aurea etiam signa cum tabulis magnorum artificum uendidit. Marcomannos in ipso transitu Danubij deleuit, & prædam prouincialibus reddidit. Gentes omnes ab Illyrici limine usq; in Galliam conspirauerant, ut Marcomanni, Varistæ, Hermunduri, & Quadi, Sueui, Sarmatæ, Latringes, & Burei, Hyalij, Peucini, Costoboci. Conuictuales Sosibes, Sicobotes, Rhoxolani, Basternæ, Alani. Imminebat & Parthicum bellum, & Britanicum. Magno igitur labore etiam suo gentes asperrimas uicit, militibus sese inuitantibus, ducentibus etiam exercitum legatis, et præfectis pretorio. Acce*

pitq; in deditionẽ Marcomannos plurimis in Italiã traductis. Semper sane cum optimatibus non solum bellicas res, sed etiam ciuiles prius quàm faceret aliquid, contulit. Deniq; sententia illius praecipua semper hæc fuit. Aequius est, ut ego tot, et talium amicorum consilium sequar, quàm ut tot & tales amici meam unius uoluntatem sequantur. Sane quia durus uidebatur ex philosophiæ institutione Marcus ad militiæ labores, atque ad omnem uitam grauiter carpebatur. Sed male loquentium dictis uel literis, uel sermone respondebat. Et multi nobiles bello Germanico, siue Marcomannico immo plurimarum gentium interierunt. Quibus omnibus statuas in foro ulpio collocauit. Quare amici frequenter suaserunt, ut à bellis discederet, Romam ueniret, sed ille contempsit, ac perstitit. Nec prius recessit, quàm omnia bella finiret. Prouincias ex proconsularibus consulares, aut ex consularibus proconsulares, aut prætorias pro belli necessitate fecit. Res etiam in Sequanis turbatas censura, & authoritate repressit. compositæ res in Hispania, quæ per Lusitaniam turbatæ erant. filio Commodo accersito ad limitem togam uirilem dedit, quare congiarium populo diuisit. Et eum ante tempus consularem designauit, siquis unquam proscriptus est à præfecto urbi, non libenter accepit. Ipse in largitionibus pecuniæ publicæ parcissimus fuit. quod laudi potius datur quàm reprehensioni, sed tamen & bonis uiris pecunias dedit, & oppidis labentibus auxilium tulit. Et tributa, uel uecti-

galia, ubi necessitas cogebat, remisit. Absens populi Romani uoluptates curari uehementer præcepit per ditissimos editores. Fuit enim populo hic sermo, quod cum sustulisset ad bellum gladiatores, quod populum sublatis uoluptatibus uellet cogere ad philosophiam, iurasset etiam, ut ne mercimoniā impedirent, tardius Pantomimos exhibere non uotis diebus. De amatis pantomimis ab uxore fuit sermo, ut superius diximus. Sed hæc omnia per epistolas suas purgauit. Idem Marcus sederi in ciuitatibus uetuit in equis, siue uehiculis, lauacra mista submouit. Mores matronarum composuit diffluentes. Et iuuenum nobilium sacra Serapidis à uulgaritate Pelusiæ summouit. Fama fuit sane, quod sub philosophorum specie quidam Remp. uexarent, & priuatos, quod ille purgauit. Erat mos iste Antonino, ut omnia crimina minore supplicio quàm legibus plecti solent, puniret. Quamuis nonnunquam contra manifestos, & grauium criminum reos inexorabilis permaneret. Capitales causas hominum honestorum ipse cognouit, & quidem summa æquitate, ita ut prætorem reprehenderet, qui cito reorum causas audierat. Iuberetq; illum iterum cognoscere, dignitatis eorum interesse dicens, ut ab eo audiretur, qui pro populo iudicaret. Aequitatem etiam circa captos hostes custodiuit. Infinitos ex gentibus in Romano solo collocauit. Fulmen de cœlo precibus suis contra hostium machinamentum extorsit, suis pluuia impetrata, cum siti laborarent. Voluit Marcomanniam prouinciam.

Voluit etiam Sarmatiam facere, & fecisset, nisi Auidius Cassius rebellasset sub eodem in oriente, qui imperatorem se appellauit, ut quidam dicunt, Faustina uolente, quæ de mariti ualetudine desperaret. Alij dicunt ementita morte Antonini Cassium imperatorē se appellasse, cum diuum Marcum appellasset, & Antoninus quidem non est satis motus defectione Caßij, nec eius affectus seui*, sed p senatum hostis est iudicatus. bonaq; eius proscripta per ærarium publicum. Relicto ergo Sarmatico, Marcomannicoq; bello contra Cassium profectus est. Romæ turbæ etiam fuerunt, quasi Cassius absente Antonino aduētaret. sed Cassius statim interfectus est, caput eius allatum est ad Antoninum. Marcus tamen non exultauit interfectione Caßij, caputq; eius humari iussit. Metianum etiam filium Caßij, cui Alexandria erat commissa, exercitus occidit. Nam & Præfe. Præto. sibi fecerat, qui & occisus est. In conscios defectionis uetuit senatum grauiter iudicare. Simul petijt nequis senator tempore principatus sui occideretur, ne eius pollueretur imperium. Eos etiam, qui deportati fuerant, reuocari iussit. Cum paucissimi centuriones capite essent puniti. Ignouit & ciuitatibus, quæ Cassio consēserāt, Ignouit Antiochensibus, qui multa in Marcum pro Cassio dixerant, quibus & spectacula, & conuentus publicos tulerat, & omnium concionum genus. contra quos edictum grauissimum misit. Seditiosos autem eos & oratio Marci indicat indita à Mario Maximo, qua ille usus est apud ami-

cos. Denique noluit Antiochiam uidere, cum Syriam peteret. Nam nec Cyprum uoluit uidere, ex qua erat Cassius. Fuit Alexandriæ clementer cum ijs agens, postea tamen Antiochiam uidit. Multa egit cum regibus, & pacem confirmauit sibi occurrentibus cunctis regibus, & legatis Persarum. omnibus orientalibus prouincijs carissimus fuit. Apud multas etiam philosophiæ uestigia reliquit. Apud Aegyptios ciuem se egit, & philosophum in omnibus studijs, templis, locis. Et cum multa Alexandrini in Cassium dixissent fausta tamen omnibus ignouit, & filiā suam apud eos reliquit. Faustinam uxorē suā in radicibus montis Tauri in uico Halale exanimatam subita ui morbi amisit. Petijt à senatu, ut honores Faustinæ, ædemq; decernerent. Laudata eadem, cum tamen pudicitiæ fama grauiter laborasset, quæ Antoninus uel nesciuit, uel dissimulauit. Nouas puellas Faustinianas instituit in honorem uxoris mortuæ. Diuam etiam Faustinam à senatu appellatam gratulatus est, quam secum & in æstiuis habuerat, ut matrem castrorū appellaret. Fecit et coloniā uicum, in quo obijt Faustina, & ædem illi extruxit. Sed hæc postea ædes Heliogabalo dedicata est. Ipsum Cassium pro clemētia occidi passus est, non occidi iussit. Deportatus est Heliodorus filius Cassij, & alij liberū exilium acceperunt cum bonorum parte. Filij autem Caßij et Aurelius mediā partem acceperūt paternu patrimonij, et auro, atq; argento adiuti. Mulieres autem etiā ornamentis, ita, ut Alexādria filia Caßij, et Drūcia

nus gener liberam uagandi potestatem haberent commendati amitæ marito. Doluit deniq; Cassium extinctum dicens uoluisse se sine senatorio sanguine imperium transigere. Orientalibus rebus ordinatis Athenis fuit, & Eleusiniæ Cereris templum adijt, ut se innocentem probaret, & sacrarium solum ingressus est. Reuertens ad Italiã nauigio tempestatem grauissimam passus est. Per Brundusium ueniens in Italiam togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit, nec unquam sagati fuerunt sub eo milites. Romam ut uenit cum Commodo filio suo, quem iam, ut diximus, Cæsarem fecerat, triumphauit. Commodum deinde sibi collegam in tribunitia potestate iunxit. Enixa est Fabia, ut Faustina mortua, in Marci matrimonium coiret, sed ille concubinam sibi adsciuit, procuratoris uxoris suæ filiam, ne tot liberis superinduceret nouercam. Congiarium populo dedit, & spectacula mirifica. Dein ciuilia multa correxit. Gladitorij muneris sumptus modum fecit. sententia Platonis semper in ore illius fuit, Florere ciuitates, si aut philosophi imperarent, aut imperatores philosopharentur. Filio suo Burrhi præsentis filiam iunxit nuptijs celebratis exemplo priuatorum. Quare etiã congiarium dedit populo. Deinde ad conficiendũ bellũ conuersus in administratione eius belli obijt labentibus iam filij moribus ab instituto suo. triẽnio bellum postea cum Marcomannis, Hermunduris, Sarmatis, Quadis etiam egit, & si anno uno superfuisset, prouincias ex his fecisset. Ante bidu

um quàm expirasset, admissis amicis dicitur ostendisse sententiam de filio eandē, quam Philippus de Alexandro, cum de hoc male sentiret addens minimé se ægre mortem ferre filium superstitem relinquens. Nam iam Commodus turpem se, & cruentum ostentabat. Mors autem talis fuit. Cum ægrotare cœpisset, filium aduocauit, atq; ab eo primū petit, ut belli reliquias non contemneret, ne uideretur Remp. prodere. & cum filius ei respondisset, cupere se primum sanitatem, ut uellet, permisit. Petens tantum, ut expectaret paucos dies, ac simul proficiscerentur. Deinde abstinuit cibo, potuq; mori cupiens, auxitq; morbum. Sexta die uocatis amicis, & ridens res humanas mortem autem contemnens ad amicos dixit. Quid me fletis? & non magis de pestilentia, & communi morte cogitatis? et cum illi uellent recedere, ingemiscens ait, Si iā me dimittitis, uale uobis dico uos præcedens. Et cum ab eo quæreretur, cui filium commendaret, ille respondit uobis, si dignus fuerit, & dijs immortalibus. Exercitus cognita mala ualetudine, uehementissime dolebant, quia illum unice amabant. Septimo die grauatus est, & solum filium admisit, quē statim dimisit, ne in eum morbus transiret. Dimisso filio, caput operuit quasi uolens dormire, sed nocte animam efflauit. Fertur illum mori uoluisse, cum filium talem uideret futurum, qualis extitit post eius mortem, ne ut ipse dicebat similis Caligulæ Neroni, & Domitiano esset. Crimini ei datum est, quod adulteros uxoris promouerit. Tertullum et Vtiliū

& Orsitum, & Moderatum ad uarios honores, cũ Tertullum etiam prandentem cum uxore deprehẽderit. De quo mimus in scena praesente Antonino dixit, cum stupidus nomen adulteri uxoris à seruo quaereret, & ille diceret,

Tertullus. & adhuc stupidus quaereret, respondit ille.

Iàm tibi dixi, Tertullus dicitur.

Et de hoc quidem multa populus, multa etiã alij dixerunt patientiam Antonini incusantes. Ante tempus sanè mortis prius quàm ad bellum Marcomannicum rediret, in Capitolio iurauit nullum senatorem se sciente occisum. Cum etiã rebelles dixerit se seruaturum fuisse, si sciisset. Nihil etiã magis & timuit, & deprecatus est quàm auaritiae famam, de qua se multis epistolis purgat. Dederunt & uitio, quod ei uictus fuisset nec tam simplex quã uideretur aut quàm uel Pius uel Verus fuisset. Dederunt etiam crimini, quod liberti multum potuere. Sub eo uero maxime Geminas & Agaclytus. & quod aulicam arrogantiam confirmàuerit submouendo amicos à societate communi, & à conuiuijs. Parentibus consecrationem decreuit. Amicos parentum etiam mortuos statuis ornauit. Suffragatoribus non cito credidit, sed semper diu quaesiuit, quod erat uerum.

EIVSDEM VERVS AD DIOCLITIANVM AVGVSTVM.

SCio plerosque ita uitam Marci, ac Veri literis, atq; historiæ dedicasse, ut priorem Verũ intimandum legẽtibus darent, non imperandi secuti ordinem, sed uiuendi. Ego uero, quod prior Marcus imperare cœpit, deinde Verus, q̃ superstite perijt Marco, priorem Marcum, dehinc Verum credidi celebrandũ. Igitur L. Ceionius, Aelius Commodus, Verus Antoninus, qui ex Adriani uoluntate Aelius appellatus est ex Antonini coniunctione Verus & Antoninus neq; inter bonos neq; inter malos principes ponitur, quem constat non inbruisse uitijs, nec abundasse uirtutibus. Vixisse deinde non suo libero principatu, sed sub Marco in simili, ac pari maiestatis imperio. A' cuius secta lasciuia morum & uitæ licentioris nimietate dissensit. Erat enim morum simplicium, & qui adumbrare nihil posset. Huic naturalis pater fuit L. Aelius Verus, qui ab Adriano adoptatus primus Cæsar est dictus, et in eadẽ statiõe constitutus perijt. Aui ac proaui et item maiores plurimi consulares. Natus ẽ Lucius Romæ ĩ prætura patris sui XVIII. Calẽdas Ianuarias, die, quo & Nero, qui rerũ potitus est. Origo eius paterna pleraq; ex Hetruria fuit, materna ex Fauentia. Hac prosapia genitus patre ab Adriano adoptato in familiã aliã de-

uenit. Mortuoq; patre Cæsare in Adriani familia remansit. A quo Aurelio datus est adoptandus, cũ sibi ille Pium filium, Marcum nepotem esse uoluisset posteritati satis prouidens, & ea quidem lege, ut filiam Pij Verus acciperet, quæ data est Marco idcirco, quia hic ad hoc impar uidebatur ætate, ut in Marci uita exposuimus. Duxit autem uxorem Marci filiam Lucillam, educatus est in domo tiberiana. Audiuit Scaurum grammaticum latinum Scauri filium, qui grãmaticus Adriani fuit. Græcos Telephum, atq; Phertionem, Harpocrationem. Rhetores Apollonium, Celerem Caninium, Herodem Atticum, Latinum, Cornelium Frontonem. Philosophos Apollonium & Sextum, hos omnes amauit unice, atq; ab his inuicem dilectus est, nec tamen ingeniosus ad literas. Amauit autem in pueritia uersus facere, post orationes. & melior quidẽ orator fuisse dicitur, quàm poëta. Immo, ut uerius dicam, peior poëta quàm rhetor. Nec desunt, qui dicant eum adiutum ingenio amicorũ, atq; ab alijs ei illa ipsa, qualiacunq; sunt, scripta. Siquidem multos disertos, & eruditos semper secum habuisse dicatur. Educatorem habuit Nicomedẽ. Fuit uoluptarius, & nimis lætus, & omnibus delitijs, ludis, iocis, decenter aptissimus. Post septimum annum i familiam Aureliam traductus, Marci moribus, & authoritate formatus est. Amauit uenatus, Palæstras, & omnia exercitia iuuentutis. Fuitq; priuatus in domo imperatoria XX & III annis. Qua die togam uirilem Verus accipit, Antoni-

nus Pius ea occasione, qua patris templum dedicabat, populo liberalis fuit, mediusq; inter Pium, & Marcum idem resedit, cum quæstor populo munus daret. Post quæsturam statim C O S. est factus cum Sextilio Laterano, interiectis annis cum Marco fratre iterum factus est C O S. Diu autem & priuatus fuit, & ea honorificentia caruit, qua Marcus ornabatur. Nãq; in senatu ante quæsturã non sedit. Neque in itinere cum patre, sed cum præfecto prætorij uectus est. Nec aliud ei honorificentiæ ad nomen adiunctum est, quàm quod Augusti filius appellatus est. Fuit studiosus etiã circensium haud aliter quàm gladiatorij muneris. hic cum tantis delitiarum, & luxuriæ quateretur erroribus, ab Antonino uidetur ob hoc retentus, quod eum pater ita adoptionem Pij transire iusserat, ut nepotem appellaret, cui, quantum uidetur, fidem exhibuit non amorem. Amauit tamen Antoninus Pius simplicitatem ingenij, puritatemq; uiuẽdi. Hortatusq; est, ut imitaretur & fratrem. Defuncto Pio, Marcus in eum omnia contulit participatu etiã imperatoriæ potestatis indulto, sibiq; consortem fecit, cum illi soli senatus detulisset imperiũ. Dato igitur imperio, & indulta tribunitia potestate, proconsulatus etiam honore delato Verum uocari præcepit suum in eum transferens nomen, cum ante Commodus uocaretur. Lucius quidem Marco uicem reddẽs si susciperet, obsecutus, ut legatus proconsuli, uel præses imperatori. iam primum enim Marcus pro ambobus ad milites est locutus, & pro consensu im-

perio grauiter se, & ad Marci mores egit. Vbi uero in Syriam profectus est, non solum licentia uitæ liberioris, sed etiam adulterijs, & iuuentutis amoribus infamatus est. Siquidem tantæ luxuriæ fuisse dicitur, ut etiam posteaquam de Syria rediJt, popinam domi instituerit, Ad quam post conuiuium Marci diuertebat ministrantibus sibi omni genere turpium personarum. Fertur & nocte perpeti alea lusisse, cum in Syria concepisset id uitium, atq; in tantum uitiorum Gaianorum, & Neronianorum, ac Vitellianorum fuisse æmulum, ut uagaretur nocte per tabernas, ac lupanaria obtecto capite cucullione uulgari uiatorio, & commisceretur cum triconibus, & committeret rixas dissimulans quis esset, sæpeq; afflictum liuida facie rediisse, & in tabernis agnitum, cum sese absconderet. iaciebat & nummos in popinas maximos, quibus calices frangeret. Amauit & aurigas Prasino fauens. gladiatorum etiam frequentius pugnas in conuiuio habuit trahens cœnam in noctem, & in toro conuiuali condormiens. ita, ut leuatus cum stromatibus in cubiculum perferretur. Somni fuit permodici, digestionis facillimæ. Sed Marcus hæc omnia quasi nesciens dissimulabat rem, pudore illo ne reprehenderet fratrem. Et notissimum eius quidem fertur tale conuiuium, in quo primum duodecim accubuisse dicitur. Cum sit notissimum dictum de numero conuiuarum septem conuiuium, nouem uero conuitiū. Donatos autem pueros decoros, qui ministrabant singulis. Donatos etiam structores, & lances singulis.

quibusq; donata et uiua animalia, uel cicurum, uel ferarum, auium, uel quadrupedum, quorum cibi appositi erant. Donatos etiam calices singulis per singulas potiones murrhinos, & cryſtallinos alexádrinos, ac quoties bibitum eſt. Data etiam aurea, atq; argentea pocula, et gemmata. Coronas quinetiam datas lemniſcis aureis interpoſitis, & alieni tēporis floribus. Data & uaſa aurea cum unguentis ad ſpeciem alabaſtrorum. Data & uehicula cum mulabus, ac mulionibus cum iuncturis argenteis, ut ita de conuiuio redirent. Omne autem conuiuium æſtimatum dicitur ſexagies centenis millibus HS. Hoc conuiuium poſteaquam Marcus audiuit, ingemuiſſe dicitur, & doluiſſe publicum fatum. Poſt conuiuium luſum eſt teſſaris uſq; ad lucem. Et hæc quidem poſt parthicum bellum, ad qđ eum miſiſſe dicitur Marcus, ne uel in urbe ante oculos omnium peccaret, uel ut parſimoniam peregrinatione addiſceret, uel ut timore bellico emendatior rediret, uel ut ſe imperatorem eſſe cognoſceret. Sed quātum profecerit, cum alia uita, tum hæc quam narrauimus, cœna monſtrauit. Circenſium tantam curam habuit, ut frequenter prouincialibus literas cauſa circenſium & miſerit, & accepe rit. Deniq; etiā præſens, et cū Marco ſedens, multas à Venetianis eſt paſſus iniurias, quod turpiſſime cōtra eos fautoret. Nam & uolucri equo Praſino aureū ſimulachrū fecerat, qđ ſecum portabat. Cui quidē paſſas uuas, et nucleos inuicē hordei in præſepe ponebat, quē ſagis fuco tinctis coopertum in ti-

berianam ad se adduci iubebat. Cui mortuo sepulchrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primũ cœperunt equi aurei, uel brauia postulari. In tanto autem equus ille honore fuit, ut ei à populo parsinianorum sæpe modius aureorum postularetur. Profectum eum ad parthicum bellum Marcus Capuam prosecutus est. Cũq; inde per omnium uillas se ingurgitaret, morbo implicatus apud Canusium ægrotabat. quoad eum uisendum frater contendit, Multa in eius uita ignaua, & sordida etiam belli tempore deteguntur. Nam cum interfecto legato, cæsis legionibus, Syris defectionem cogitantibus oriens uastaretur, ille in Appulia uenabatur. Et apud Corinthum, & Athenas inter symphonias & cantica nauigabat. Et per singulas maritimas ciuitates Asiæ, Pamphiliæ, Ciliciæq; clariores uoluptatibus immorabatur. Antiochiam posteaquam uenit, ipse quidem se luxuriæ dedit. Duces autem confecerunt parthicum bellum Statius Priscus, & Auidius Cassius, & Martius Verus per quadriennium. ita ut Babylonem, & Mediam peruenirent, & Armeniam uendicarent. Partumq; est ipsi nomẽ Armenici, Parthici, Medici, quod etiam Marco Romæ agenti delatum est. Egit autem per quadriennium Verus hyemem Laodociæ, æstatem apud Daphnen reliquam partem Antiochiæ, risui fuit omnibus Syrijs, quorum multa ioca in theatro in eum dicta extant. Vernas in tricliniũ saturnalibus, & diebus festis semper admisit. Ad Euphratem tamen impulsu comitum suorum secundo profectus

do profectus est. Ephesum etiam rediit, ut Lucillam uxorem missam à patre Marco susciperet, & idcirco maxime ne Marcus cũ ea ĩ Syriam ueniret, ac flagitia eius agnosceret, nam senatui Marcus dixerat se filiam in Syriam deducturũ. Confecto sane bello, regna regibus, prouincias uero comitibus suis regendas dedit. Romam inde ad triumphũ inuitus, quod Syriam quasi regnum suũ relinqueret, rediit, & pariter cum fratre triũphauit susceptis à senatu nominibus, quæ in exercitu acceperat. Fertur præterea ad amicæ uulgaris arbitrium in Syria posuisse barbam. Vnde in eum à Syris multa sunt dicta. Fuit eius fati, ut in eas prouincias, per quas rediit, Romam usq; luem secum deferre uideretur. Et nata fertur pestilẽtia in Babylonia, ubi de templo Apollinis ex arcula aurea, quam miles forte inciderat, spiritus pestilens euasit, atq; inde Parthos, orbemq; complesse. Et hoc non L. Veri uitio, sed Cassij, à quo contra fidẽ Seleucia, quæ, ut amicos milites nostros receperat, expugnata ẽ. Quod quidem inter cæteros etiã Quadratus belli Parthici scriptor incusatis Seleucenis, q fidẽ primi ruperãt, purgat. Habuit hanc reuerentiã Marci Verus, ut nomina, quæ sibi delata fuerãt, cum fratre communicaret die triũphi, quẽ pariter celebrarũt. Reuersus à Parthico bello minore circa fratrem cultu fuit Verus. Nam & libertis inhonestius indulsit, et multa sine fratre disposuit. His accessit, quod quasi reges aliquos ad triumphum adduceret, sic histriones eduxit è Syria, quorũ præcipuus fuit Ma

ximus, quem Paridis numine nuncupauit. Villã præterea extruxit in uia Clodia famosissimã, in qua permultos dies et ipse ingenti luxuria debacchatus est cum libertis suis, et amicis paribus, quorum præsentia nulla inerat reuerentia. Et Marcũ rogauit, qui uenit, ut fratri uenerabilem morũ suorum, et imitandam ostenderet sanctitudinem, & quinq; diebus in eadem uilla residens cognitionibus continuis operam dedit, aut conuiuante fratre, aut conuiuia comparante. Habuit Agripum histrionem, cui cognomentum erat Memphi, quem et ipsum è Syria uelut trophæum parthicũ adduxerat, quem Apolaustum nominauit. Adduxerat secum et fidicinas, & tibicinas, & histriones, scurrasq; mimarios, & præstigiatores, & omnia mãcipiorum genera, quorum Syria, & Alexandria pascitur uoluptate. Prorsus ut uideretur bellum non parthicum, sed histrionicum confecisse. Et hæc uitæ diuersitas, atque alia multa inter Marcum, et Verum simultates fecisse non aperta ueritas indicabat, sed occultus rumor isusurrabat. Verum illud præcipuum. quod cum Libonem quendam patruelem suum Marcus legatũ in Syriam misisset, atq; ille se insolentius quàm uerecundius senator efferret, dicens ad fratres suos scripturum esse, siqui forte dubitaret, nec Verus præsens pati posset, subito morbo notis propè ueneni existentibus interisse. Visum est nonnullis non tamen Marco, quod eius fraude putaretur occisus. Quæ res simultatum auxit rumorem. Liberti multum potue-

runt apud Verum, ut in uita Marci diximus, Geminas, & Agaclytus, cui dedit inuito M. Libonis uxorem. Deniq; nuptijs ab hero cælebratis Marcus conuiuio non interfuit. Habuit & alios libertos Verus improbos Codem, & Eulectum, cæterosq;, quos omnes Marcus post mortem Veri specie honoris abiecit Eulecto retento, qui postea Commodum filium eius occidit. Ad bellum germanicum Marcus, quod nollet Lucium sine se uel ad bellum mittere, uel in urbe dimittere, causa luxuriæ simul profecti sunt, atq; Aquileiam uenerunt, inuitoq; Lucio alpes transgressi. Cum Verus apud Aquileiam tantũ uenatus, conuiuatusq; esset, Marcus autem omnia prospexisset. De quo bello, quod per legatos Barbaris pacẽ petẽtibus, aut per duces nostros gestum est, in Marci uita plenissime disputatum est. Composito autem bello ĩ Pannonia urgente Lucio Aquileiam rediret, quod urbanas desyderabat Lucius uoluptates, in urbem destinatus est, sed non longe ab Altino subito in uehiculo morbo, quem ἀπόπληξιν uocant, correptus Lucius depositus è uehiculo detracto sanguine Altinum perductus, cum triduo mutus uixisset, apud Altinum perijt. Fuit sermo, quod & socrum Faustinam incestasset. Et dicitur Faustinæ socrus dolo aspersis ostreis ueneno extinctus esse, idcirco, qđ consuetudinem, quam cum matre habuerat, filiæ prodidisset, quamuis & illa fabula, quæ in Marci uita posita est, abhorrens à talis uiri uita sit exorta. Cum multi etiã uxori eius flagitiũ mor

tis assignent, & idcirco quod Fabiæ nimium indulserat Verus. Cuius potentiã uxor Lucij uel Marci ferre non posset. Tanta sane familiaritas inter Lucium, & Fabiã sororẽ fuit, ut hoc quoq; usurpauerit rumor, quod inierint consilium ad Marcum è uita tollendũ. Idq; cum esset per Agaclytũ libertum proditum Marco ante aduentũ Lucij, Faustina occurrit, ne præueniret. Fuit decorus corpore, uultu gẽmatus, barba prope barbarice demissa procerus, & fronte in supercilia adductiore uenerabilis. Dicitur sane tantum habuisse curam flauentium capillorum, ut capiti auri ramenta respergeret, quo magis coma illuminata flauesceret. lingua ĩpeditior fuit. Aleæ cupidissimus, uitæ semp luxuriosæ, atq; in pluribus Nero præter crudelitatem, & ludibria. Habuit inter aliũ luxuriæ apparatũ calicem crystallinum nomine uolucrem, ex eius eq nomine, quẽ dilexit, humanæ positionis modũ supgressum. Vixit annis XLII. Imperauit cũ fratre annis XI. Illatumq; eius corpus est Adriani sepulchro, in quo & Cæsar pater eius naturalis sepultus est. Nota est fabula, quam Marci non capit uita, qđ partem uuluæ ueneno illitam cũ eã execuisset cultro una parte uenenato, Marcus Vero porrexit. sed hoc nefas est de Marco putari, q̃uis Veri et cogitata, & facta mereantur, qđ nos non in medio reliquimus, sed totã purgatã, confutatamq; respuimus. Cum adhuc post Marcum præter uestram clementiam Dioclitiane Auguste imperatorem talẽ nec adulatio uideatur potuisse confingere.

COMMODVS ANTONINVS AELII LAMPRIDII AD DIOCLITIANVM AVGVSTVM.

d E Commodi Antonini parentibus in uita Marci Antonini satis est disputatum. Ipse autẽ natus est apud Lanuuiũ cũ fratre Antonino Gemino pridie Calen. Septembres patre, patruoq; COSS. Vbi et Auus maternus dicitur natus. Faustina, cũ esset Cõmodo cũ fratre prægnans, uisa ẽ in somnis serpentes parere, sed ex his unum ferociorem. Cum autem peperisset Cõmodum, atq; Antoninum, Antoninus quadrimus est elatus, quẽ parem astrorum cursu Cõmodo mathematici pro mittebant. Mortuo igitur fratre, Cõmodum Marcus & suis præceptis, & etiam magnorum, atq; optimorum uirorum erudire conatus est. Habuit literatorem græcum Onesicratem, latinum Capellam Antistium. Orator ei Atteius sanctus fuit. Sed tot disciplinarũ magistri nihil ei profuerunt. Tantum ualet aut ingenij uis, aut eorum, qui in aula institutores habentur. Nam à prima statim pueritia turpis, ĩprobus, crudelis, libidinosus, ore quoq; pollutus, & constupratus fuit. Iam in his artifex quæ stationis imperatoriæ non erát, ut calices fingeret, saltaret, cantaret, sibilaret. Scurram deniq; & gladiatorem se perfectum ostenderet. Auspicium crudelitatis apud Centumcellas dedit anno

ætatis XII. Nam cum tepidus forte locus esset, balneatorem in fornacem conijci iussit, quando à pædagogo, cui hoc iussum fuerat, ueruecina pellis in fornace consumpta est, ut fidem pœnæ de fœtore nidoris impleret. Appellatus est autem Cæsar puer cũ fratre suo Seuero. XIIII ætatis ãno i collegium sacerdotum ascitus est. Cooptatus inter tres solos principes iuuentutis cum togam sumpsit, adhuc in prætexta puerili congiarium dedit, atq; ipse in basilica Traiani præsedit. Indutus autem toga est nonarum Iuliarum die, quo in terris Romulus non apparuit, et eo tempore, quo Cassius à Marco desciuit. Profectus est commẽdatus militibus cũ patre in Syriam, et Aegyptum, & cum eo Romam rediit. Post hæc uenia legis annariæ impetrata, COS. est factus, et cum patre IMPERAT. est appellatus V Calen. Decemb. die Pollione, & Apro COSS. et triumphauit cum patre. Nam & hoc patres decreuerant. Profectus cum patre, & ad Germanicum bellum adhibitos custodes uitæ suæ honestiores ferre non potuit, pessimos quosq; detinuit, et submotos usque ad ægritudinem desyderauit, quibus per patris molliciem restitutis popinas, et ganeas in palatinis semper diebus fecit. Neque unquam pepercit uel pudori, uel sumptui. In domo aleam exercuit. Mulierculas formæ scitioris, ut prostibula mancipia lupanarium ad ludibrium pudicitiæ contraxit. Imitatus esse propolas circumforaneos, equos curules sibi comparauit. Aurigæ habitu currus rexit, gladiatoribus con-

*uixit, aquam gessit, ut lenonum minister, ut pro-
bris natum magis quàm ei loco eum crederet, ad
quem fortuna prouexit. Patris ministeria seniora
summouit. Amicos senes abiecit. Filium Saluij Iu
liani, qui exercitibus præerat, ad impudiciciā fru
stra tentauit, atque exinde Iuliano tetendit insi-
dias. Honestissimos quosq; aut per contumeliam,
aut per honorem indignissimum abiecit. Appella-
tus est à mimis quasi obstupratus, eosdemq; ,ita ut
non apparerent, subito deportauit. Bellum etiam
quod pater pene confecerat, Regibus hostium addi
ctus remisit, ac Romam reuersus est. Romam ut re
dit, subactore suo Antero post se in curru locato,
ita triumphauit, ut eum sæpius ceruice reflexa pu-
blice oscularetur, etiam in orchestra hoc idem fe-
cit. Et cum potaret in lucem, helluareturq; iuribus
Romani iperij. Vespera etiam per tabernas, ac lu
panaria uolitauit. Misit homines ad prouincias re
gendas uel criminum socios, uel à criminosis cō-
mendatos. In senatus odium ita uenit, ut & ipse
crudeliter in tanti ordinis perniciem sæuiret, fie-
retq; contemptui crudelis uita Cōmodi. Quadra-
tum & Lucillam compulit ad eius interfectionem
consilia inire non sine præfecti prætorij Tarrupti
ni paterni consilio. Datum autem est negotium per
agendæ necis Claudio Pompeiano propinquo.
Qui ingressus ad Commodum districto gladio,
cum faciendi potestatem habuisset, in hæc uerba
prorumpens, Hunc tibi pugionem senatus mit-
tit. detexit facinus fatuus, nec impleuit, mul-*

tis cum eo participantibus causam. Post hæc interfecti sunt Pompeianus primo, & Quadratus, dein Narbanna, atq; Norbanus, & Paralius, et mater eius Lucilla in exilium exacta. Cū præfecti prætorio uidissent Commodum in tantum odium incidisse, obtentu Anteri, cuius potentiam Po. Ro. ferre non poterat, urbane Anterum eductum à palatio sacrorum causa, & redeuntem in hortos suos p frumentarios occiderunt. Id uero grauius quàm de se ipso Commodo fuit. Paternum autem & huius cædis authorem, & quantum uidebatur, paratæ necis Commodi conscium, & interuentorem, ne coniuratio latius puniretur, instigante Tigidio per laticlaui honorem à præfecturæ administratione submouit. Post paucos dies insimulauit eum coniurationis cum diceret, ob hoc promissam Iuliani filio filiam paterni, ut in Iulianum transferretur imperium. Quare & Paternum, & Iulianum, & Vitruuium secundum Paterni familiarissimum, qui epistolas imperatorias curarat, interfecit. Domus præterea Quintiliorum omnis extincta, quod Sextus Cocidiani filius specie mortis ad defectionem diceretur euasisse, interfecta & Vitrasia Faustina, & Velius Rufus, & Egnatius Capito cōsularis. In exiliū autem acti sunt Aemilius Iūctus, et Attilius Seuerus COSS. et ī multos alios uarie sæuitum. Post hæc Commodus nunquam facile in publicum processit, neque quicquā sibi nuntiari passus, nisi quod Perennius ante tractasset. Perennius autem Commodi animum per

sciens inuenit quemadmodum ipse potens esset. Nam persuasit Commodo, ut ipse delitijs uacaret. Idem uero Perennius curis incumberet, quod Cōmodus lætanter accepit. Hac igitur lege uiuēs ipse cum trecentis concubinis, quas ex matronarum, meretricumq; delectu ad formæ speciem conscíuit, ac CCC alijs puberibus exoletis, quos æque ex plebe, ac nobilitate, nuptijsq; forma disceptatrice collegerat, in palatio per conuiuia, & balneas bacchabantur. Inter hæc habitu uictimarij uictimas imolauit, in arena rudibus inter cubicularios gladiatores pugnauit lucentibus aliquando mucronibus. Tunc tamen Perennius cuncta sibimet uindicauit, quos uoluit, interemit. spoliauit plurimos, omnia iura subuertit, prædam omnem in sinum contulit. Ipse autem Cōmodus Lucillam sororem, cum eam compressisset, occidit, sororibus dein suis cæteris (ut dicitur) constupratis. Cōsobrina patris complexibus suis coniuncta. uni etiam ex concubinis matris nomen imposuit, & uxoris. Quam deprehensam in adulterio exegit, exactam relegauit, et postea occidit. Ipsas concubinas suas sub oculis suis stuprari iubebat. Nec irruentium in se iuuenum carebat infamia omni parte corporis, atq; ore in sexum utrunq; pollutus. occisus est eo tempore etiam Claudius quasi à latronibus, cuius filius, cum pugione quondam ad Commodum ingressus est. Multiq; alij senatores sine indicio interempti. fœminæ quoque diuites, & nonnullæ per prouincias à Perennio ob diuitias insimulatæ spo

liatæ sunt, uel etiam interemptæ. His autem, qui bus deerat ficti criminis oppositio, obijciebatur, quod scribere uoluissent Commodum Hæredem. Eo tempore in Sarmatia res bene gestas per alios duces in filium suum Perennius referebat. Hic tamen Perennius, qui tantum potuit, subito qđ bel lo Britanico militibus equestris loca uiros præfece= rat, amotis senatoribus prodita re per legatos exer citus hostis appellatus, lacerādusq; militibus est da tus. In cuius potentiæ locum Cleandrum ex cubi= cularijs subrogauit. Multa sane post interfectum Perennium, eiusq; filium quasi à se non gesta re- scidit, uelut in integrum restituens. Et hanc quidē pœnitentiam scelerum ultra XXX dies tenere non potuit, grauiora per Cleandrum faciens quā fecerat per supradictum Perennium. Et in poten= tia quidem Cleander Perennio successerat. In præ fectura uero Niger, q sex tantū horis præf. præt. fuisse perhibetur. mutabantur enim præfecti præ= torij per horas atq; dies, Commodo peiora omnia quàm fecerat ante, faciente. Fuit autem Marcus quartus præf. præt. diebus quinq;. Horum succes= sores ad arbitrium Cleandri aut retenti sunt, aut occisi. Ad cuius nutum etiā libertini in senatu, atq; in patricios allecti sunt. Tuncq; primum XXV. COSS. in unum annum, uēditæq; omnes prouin ciæ. Omnia Cleander pecunia uenditabat, reuo= catos de exilio dignitatibus ornabat, res iudi= catas rescindebat. Qui tantum per stultitiam Com modi potuit, ut Burrhum sororis Commodi uirum

reprehendentem, nuntiantemq; Commodo quæ fiebant, in suspicionem regni affectati traheret, et occideret. Multis alijs, qui Burrhum defendebant, pariter interemptis. Præf. etiam Ebutianus inter hos est interemptus. In cuius locum ipse Cleāder cum alijs duobus, quos ipse delegit, Præfectus est factus. Tuncq; primum tres præf. præt. fuere. Inter quos Libertinus, qui à pugione appellatus est. Sed & Cleandro dignus tandem uitæ finis impositus. Nam cum insidijs illius Arius Antoninus fictis criminibus in Attali gratiam, quem in proconsulatu Asiæ damnauerat, esset occisus, nec eam inuidiam populo sæuiente Cōmodus ferre potuisset, plebi ad pœnam donatus est. Cum etiam Apolaustus, aliq; liberti aulici pariter interempti sunt. Cleander īter cætera etiam concubinas eius constuprauit, de quibus filios suscepit, qui post eius interitum, cum matribus interempti sunt. In cuius locum Iulianus, et Regilius subrogati sunt. Quos & ipsos postea pœnis affecit. His occisis, interemit Seruilium & Dulium Syllanos cum suis. Mox Antium Lupum, et Petronios Mamertinum, et Suram, filiumq; Mamertium Antonianum ex sorore sua genitum. Et post eos sex simul ex consularibus Allium Fuscum, Cœlium Felicem, Luceium Torquatum, Larium Erupianum, Valeriū Bassianū, Patuleium Magnum cum suis, atq; in Asia Sulpitium Crassum proconsulem & Iulium Proculum cum suis. Claudiumq; Lucanum consularem, & consobrinam patris sui Faustinam Anniam in

Achaia. Et alios infinitos. destinauerat & alios XIIII occidere, cum sumptus eius iniurijs Romani imperij sustinere non possent. Inter haec Commodus senatu semet tradente, cum adulterum matris COS. designasset, appellatus est Pius, cum occidisset Perenniũ, appellatus est Felix. Inter plurimas caedes multorum ciuium quasi quidam nouus Sylla, idem Cõmodus ille Pius, ille Felix. Finxisse etiam quandam contra se coniurationem dicitur, ut multos occideret. Nec alia ulla fuit defectio praeter Alexandri, qui postea se, & suos interemit, & sororis Lucillae. Appellatus est Commodus etiam Britanicus ab adulatoribus, cum Britani etiam imperatorem contra eum deligere uoluerunt. Appellatus est etiam Romanus Hercules, quod feras Lanuuij in Amphitheatro occidisset. Erat enim haec illi consuetudo, ut domi bestias íter ficeret. Fuit praeterea ea dementia, ut urbem Romam coloniam commodianã uocari uoluerit. Cui furor dicitur íter delinimẽta Martiae iniectus. Voluit etiam in Circo quadrigas agitare. Dalmaticatus in publico processit, atq; ita signum quadrigis emittendis dedit. Et eo quidem tempore, quo ad senatum retulit de commodiana facienda Roma, nõ solum senatus hoc libenter accepit per irrisionem, quantum intelligitur, sed etiam se ipsum Commodianum uocauit, Commodum Herculem & deum appellans. Simulauit se et in Africam iturũ, ut sumptum itinerariũ exigeret, & exegit, eumq; in conuiuia et aleam conuertit. Motilenum praef-

prætorij per ficus ueneno interemit. Accepit ſtatuas
in Herculis habitu, eiq; immolatum eſt, ut deo.
Multos præterea parauerat interimere, quod per
paruulum quendam proditum eſt, qui tabulam
cubiculo eiecit, in qua occidendorū erant nomina
ſcripta. Sacra Iſidis coluit, ut & caput raderet,
& Anubin portaret, Bellonæ ſeruientes uere exe
care brachium præcepit ſtudio crudelitatis, Iſia-
cos uero pineis uſq; ad perniciem pectus tundere co
gebat, cum Anubin portaret, capita Iſiacorū gra
uiter obtundebat ore ſimulachri, claua non ſolū
Leones in ueſte muliebri, et pelle leonia, ſed etiā
multos homines afflixit. Debiles pedibus & eos, q
ambulare non poſſent, in gigantum modum for-
mauit, ita ut ab agentibus de pannis, et linteis qua
ſi dracones detegerentur, eoſdemq; ſagittis confecit.
Sacra mithriaca homicidio uero polluit. Cum illic
aliquid ad ſpeciem timoris uel dici, uel fingi ſole-
at. Etiam puer & guloſus, & impudicus fuit,
Adoleſcens omne genus infamauit hominū, quod
erat ſecum, Et ab omnibus eſt infamatus, irriden-
tes ſe feris obijciebat. Eum etiam, qui Tranquilli li
brum uitam Caligulæ continentem legerat, feris
obijci iuſſit, quia eundem diem natalis habuerat,
quem & Caligula. Si quis ſane ſe mori uelle præ
dixiſſet, hunc inuitum præcipitari iubebat. in io
cis quoq; pernicioſus. Nam eum, quem uidiſſet albe
ſcentes inter nigros capillos quaſi uermiculos habe
re, ſturno appoſito, qui ſe uermes ſectari crederet,
capite ſuppuratum reddebat. Obtunſi oneris pin-

quem hominem medio uentre disiecit, ut eius intestina subito funderentur. Monopodios, et Lucinios eos, qui aut singulos tulisset oculos, aut singulos pedes fregisset, appellabat. Multos præterea passim extinxit, alios quia barbarico habitu occurrerant, alios quia nobiles, et speciosi erant. Habuit in delitijs homines appellatos nominibus uerendorum utriusq; sexus, quos libentius suis osculis applicabat. Habuit & hominem pene prominentem ultra modum animalium, quem ὄνον appellabat, sibi carissimum, quem et ditauit, et sacerdotio Herculis rustici præposuit. Dicitur sæpe pretiosissimis cibis humana stercora miscuisse, nec abstinuisse gustu alijs (ut putabat) irrisis. Duos Gibbos retortos in lance argentea sibi sinapi perfusos exhibuit, eosdemq; statim promouit, ac ditauit. Præf. præt. suum Iulianum togatum præsente officio suo in piscinam detrusit. Quem saltare etiam nudum ante concubinas suas iussit quatientem cymbala. Deformato uultu genera leguminum coctorum ad cõuiuium propter luxuriæ continuationem reuocauit. Lauabat per diem septies, atque octies, & in ipsis balneis edebat per deorũ templa pollutus stupris et humano sanguine. Imitatus est et medicum, ut sanguinem hominibus emitteret scalpris feralibus. Menses quoq; in honorem eius pro Augusto Commodum pro Septembri Herculem, pro Octobri Inuictum, pro Nouembri Exuperatorium, pro Decembri Amazonium ex signo ipsius adulatores uocabant. Amazonius autem uocatus ẽ ex amo

re concubinæ suæ Martiæ, quam pictam in Amazone diligebat, propter quam & ipse Amazonico habitu in arenam Romanam procedere uoluit. Gladiatorium etiam certamen subijt, & nomina gladiatorum recepit eo gaudio, quasi acciperet triumphalia. Ludum semper ingressus est, & quoties ingrederetur publicis monimentis indi iussit. Pugnasse autem dicitur septingenties tricies quinquies. nominatus inter Cæsares IIII Iduum Octobrium, quas Herculeas postea nominauit, Pudente & Pollione COSS. Appellatus Germanicus Idibus Herculeis Maximo, & Orphito COSS. Assumptus est in omnia collegia sacerdotalia sacerdos. XIII. Calendas inuictas Pisone, et Iuliano COSS. Profectus í Germaniam. XIIII. Calendas Aelias, ut postea nominauit, ijsdem COSS. Togam uirilem accepit, cum patre appellatus imperator V. Calendas exuperatorias. Pollione iterum, & Apro COSS. Triumphauit X Calēdas Amazonias ijsdem COSS. Iterum profectus III nonas Commodias Orphito, et Rufo COSS. datus in perpetuum ab exercitu, & senatu in domo palatina Cēmodiana conseruandus XI. Celendas Romanas. Præsente iterum COS. III meditās de profectione a' Senatu, et populo suo retentus est. Vota pro eo facta sunt nonis Pijs Fusciano II COS. Inter hæc refertur in literas pugnasse illū sub patre trecenties sexagies quinquies. Item postea tantum palmarum gladiatoriarum confecisse. Vel

uictis retiarijs, uel occisis, ut mille contingeret. Ferarum autem diuersarum manu sua occidit multa millia. Ita, ut elephantos occideret. Et hæc fecit sæpe spectante Po. Ro. Fuit autem ualidus ad hæc, aliâs debilis, & infirmus. Vitio etiam inter inguina promunenti, ita ut eius tumorem per sericas uestes populus Romanus agnosceret. Versus in eum multi scripti sunt, de quibus etiam in opere suo Marius Maximus gloriatur. Viriū ad conficiendas feras tantarum fuit, ut elephantum conto transfigeret, et Origis cornu hasta transmiserit, & singulis ictibus multa millia ferarum ingentium conficeret. Impudentiæ tantæ fuit, ut cum muliebri ueste i amphitheatro, uel theatro sedens publice sæpissime biberit. Victi sunt sub eo tamen, cum ille sic uiueret, per legatos Mauri. Victi Daci. Pannoniæ quoque compositæ. in Britania, in Germania & in Dacia imperiū eius recusantibus prouincialibus. Quæ omnia ista per duces sedata sunt. Ipse Commodus in subscribendo tardus, & negligens, Ita, ut libellis una forma multis subscriberet. In epistolis autem plurimis uale tantum scriberet. Agebanturq; omnia per alios, qui etiam condemnationes in sinum uertisse dicuntur. Per hanc autem negligētiam, & cum annonam uastarent ij, qui tunc Remp. gerebant etiam inopia ingens Romæ exorta est, cum fruges non deessent, & eos quidem, qui omnia uastabant, postea Commodus occidit, atq; proscripsit. Ipse uero seculum aureum Com-

modianum

modianum nomine assimulans uilitatem proposuit, ex qua maiorem penuriam fecit, multi sub eo et alienam pœnam, et suam salutem pecunia redemerunt. Vendidit etiam suppliciorum diuersitates, et sepulturas, & immunitiones malorum, & alios pro alijs occidit. Vendidit etiam prouincias, et administrationes, cum hi, per quos uenderet, partem acciperent, partem uero Commodus. Vendidit non nullis & inimicorum suorum cædes. Vēdiderūt sub eo etiam euentus litiū liberti. Præfectos Paternum et Perennium non diu tulit. Ita tamen, ut etiam de his præfectis, quos ipse fecerat, triennium nullus impleret. Quorum plurimos interfecit uel ueneno, uel gladio. Et præfectos urbi eadem facilitate mutauit. Cubicularios suos libenter occidit, cū omnia ex nutu eorum semper fecisset. Electus cubicularius cum uideret eum tam facile cubicularios occidere, præuenit eum, et factioni mortis eius interfuit. Spectator gladiatoria sumpsit arma, pāno purpureo nudos humeros aduelans. Habuit præterea morem, ut omnia, quæ turpiter, quæ impure, quæ crudeliter, quæ gladiatorie, quæ lenonice faceret, actis urbis indi iuberet, ut Marij Maximi scripta testantur. Commodianum etiā præt. dixit, quo sæpissime præsente gladiator pugnauit. Sane cum illi sæpe pugnanti, ut deo populus fauisset, irrisum se credens Po. Ro. a militibus classiarijs, qui uela ducebant, in amphitheatro interimi præceperat. Vrbem incendi iusserat, ut pote coloniam suam. Quod factum esset, nisi Lætus præf. præt. Com-

modum deterruisset. Appellatus ē sane inter cætera triumphalia nomina etiam sexcenties uicies Paulus primus secutorum. Prodigia eius imperio & publice, & priuatim hæc facta sunt. Crinitæ stella apparuit. Vestigia deorum in foro uisa sunt exeuntia. Et ante bellum desertorum cœlū arsit, & repentina caligo, ac tenebræ in circo Calen. Ianuarijs aborta est, & ante lucem. Fuerant etiam incendiariæ aues; ac diræ de palatio. Ipse ad Cœlium montem in uectilianas ædes migrauit negans se in palatio posse dormire. Ianus Geminus sua sponte apertus est, & Anubis simulachrum marmoreum moueri uisum est. Herculis signum æneum sudauit in Minutia per plures dies. Bubo etiam supra cubiculum eius deprehensus est tam Romæ, quàm Lanuuij. Ipse autem prodigium nō leue sibi fecit. Nam cum in gladiatoris occisi uulnus manum misisset, ad caput sibi detersit, et contra consuetudinem penulatos iussit spectatores non togatos ad munus conuenire, quod funeribus solebat. Ipse in pullis uestimentis præsidens galea eius bis per portam libitinensem elata est. Congiarium dedit populo singulis denarios septingenos uicenos quinos, circa alios omnes parcissimus fuit. Quod luxuriæ sumptibus ærarium minuerat. Circenses multos addidit ex libidine potius quàm religione. Et ut dominos factionum ditaret. His incitati licet nimis sero Quintus Aelius Lætus præf. & Martia cōcubina eius inierunt coniurationem ad occidendum eum. Primum ei uenenum dederunt, qđ

cum minus operaretur, per athletam, cum quo exerceri solebat, eum strangularunt. Fuit forma quidem corporis iusta, uultu insubido, ut ebriosi solēt, & sermone icondito, capillo semper fucato, et auri radiamentis illuminato adurens comā, et barbā timore tonsoris. Corpus eius ut unco traheretur, atq; i Tyberi mitteretur, senatus, et populus postulauit. Sed postea iussu Pertinacis in monumentū Adriani trāslatum est. Opera eius præter lauacrū, qđ Cleander noīe ipsius fecerat, nulla extant. Sed nomē eius alienis opibus incisum senatus erasit. Nec patris autē sui opa pfecit. Classem Africanā instituit, quæ subsidio esset, si forte alexādrina frumēta cessassent. Ridicule etiā Carthagnē, Alexādriā, Cōmodianā, togatā appellauit. Cū classem quoq; Africanam Cōmodianā Herculeā appellasset. Ornamenta sanè quædā colosso addidit, quæ postea cuncta sublata sunt. Colossi autē caput dempsit, quod Nerōis esset, ac suum imposuit, et titulū more solito subscripsit, ita ut illū gladiatoriū effœminatū nō prætermitteret. Hunc tamen Seuerus imperator amātissimus noīs sui odio, ut uidetur, senatus inter deos retulit flamine addito, quē ipse uiuus sibi parauerat Herculaneo Cōmodiano. sorores tres supstites reliqt. ut natalis eius celebraretur, Seuerus īstituit. Acclamationes senatus post mortem Commodi graues fuerūt, ut autē sciretur quod iudiciū senatus de Cōmodo fuerit, ipsas acclamationes de Mario Maximo īdidi. Et sententiam S. C. Hosti patriæ honores detrahātur, piciadæ honores detrahā

tur, paricida trahatur. Hostis patriæ, pricida gladiator, i spoliario lanietur, Hostis deorum, carnifex senatus. Hostis deorum, paricida senatus. hostis deorum, hostis senatus. Qui senatum occidit, in spoliario ponatur. Qui senatum occidit, unco trahatur. Qui innocentes occidit, unco trahatur, hostis, paricida uere seuere. Qui sanguini suo non pepercit, unco trahatur. Qui te occisurus fuit, unco trahatur. Nobiscum timuisti, nobiscum periclitatus es, ut salui simus, Iupiter Optime Maxime serua nobis Pertinacem, fidei prætorianorũ feliciter, prætorijs cohortibus feliciter, exercitibus Romanis feliciter. Pietati senatus feliciter. Paricida trahatur. Rogamus Auguste paricida trahatur. Hoc rogamus paricida trahatur. Exaudi Cæsar. Delatores ad leonem, exaudi Cæsar. Speratum ad leonem. Victoriæ populi Ro. feliciter. Fidei militum feliciter. Fidei prætorianorũ feliciter. Cohortibus prætorijs feliciter. Hostis statuas undiq;, pricidæ statuas undiq;, gladiatoris statuas undiq;, gladiatoris, et paricidæ statuæ detrahãtur. Necator ciuiũ trahatur, paricida ciuiũ trahatur. Gladiatoris statuæ detrahãtur. Te saluo salui, et securi sumus, uere, uere, modo uere, modo digne, modo uere, modo libere. Nũc securi sumus, delatoribus metũ. Vt securi simus, delatoribus metũ, salui simus, delatores de senatu. Delatoribus fustẽ te saluo. Delatores ad leonem te imperatore. Delatoribus fustem, paricidæ gladiatoris memoria aboleatur, paricidæ gladiatori statuæ detrahãtur. Impuri gladiatoris memoria abo-

» leatur, gladiatorem in spoliario. Exaudi Cæsar » Carnifex unco trahatur. Carnifex senatus more » maiorum unco trahatur. Sæuior Domitiano, im- » purior Nerone, sic fecit, sic patiatur. Memoriæ in- » nocentium seruentur, honores innocentiũ restitu- » as. Rogamus paricidæ cadauer unco trahatur, gla » diatoris cadauer unco trahatur, gladiatoris cada- » uer in spoliario ponatur. Præroga, præroga, omnes » censemus unco trahẽdum. Qui omnes occidit, unco » trahatur. Qui omnem ætatem occidit, unco tra- » hatur. Qui utrunque sexum occidit, unco traha- » tur. Qui sanguini suo non pepercit, unco trahatur. » Qui templa spoliauit, unco trahatur. Qui testa- » menta deleuit, unco trahatur. Qui uiuos spoliauit, » ũco trahatur. Seruis seruiuimus. Qui pretia uitæ » exegit, unco trahatur. Qui pretia uitæ exegit, & » fidem non seruauit, unco trahatur. Qui senatum » uendidit, unco trahatur. Qui filijs abstulit hære- » ditatẽ, unco trahatur. Indices de senatu, delatores » de senatu, seruorum subornatores de senatu, et tu » nobiscum timuisti, omnia scis, bonos, et malos no- » sti, omnia scis, omnia emenda, pro te timuimus. O' » nos felices te uiro imperante. De paricida refer, » refer, perroga, præsentiam tuam rogamus. Innocẽ- » tes sepulti non sunt. Paricidæ cadauer trahatur. » Paricida sepultos eruit. Paricidæ cadauer traha- » tur. Et cum iussu Pertinacis Liuius Laurensis pro curator patrimonij Fabio Chiloni COS. designa to dedisset, per noctem Commodi cadauer sepultum est. Senatus acclamauit, quo authore sepelierunt?

Parricida sepultus seruatur, trahatur. Cingius Seuerus dixit iniuste sepultus est. Quia PONT. dico, hoc collegium pontificum dicit. quoniam laeta percensui, nunc conuertar ad necessaria. Censeoq; quod is, qui non nisi ad perniciem ciuium, & ad dedecus suum uixit, ob honorem suũ decerni coẽgit, abolendas statuas, quae undiq; sunt abolendae, nomenq; ex oibus priuatis, publicisq; monimẽtis eradendum. Mensesq; his nominibus nuncupandos, quibus nuncupabantur, cũ primum illud malum in Rep. incubuit.

AELIVS PERTINAX IVLII CAPITOLINI.

PVBLIO Aelio Pertinaci pater Libertinus Aelius successus fuit, qui filio nomen ex continuatione lignariae negotiationi, qđ pertinaciter eam rem gereret, imposuisse fatetur. Natus est Pertinax in Apennino in Villa Martis, equus pullus ea hora, qua natus est, i tegulas ascendit, atque ibi breuiter commoratus decidit, atque expirauit. Hac re motus pater ad Chaldaeum uenit. Qui cum illi futura ingentia praedixisset, stipem se perdidisse dixit. Puer literis elementarijs, & calculo imbutus, datus etiam graeco grammatico, atque inde Sulpitio Apollinari. Post quem idem Pertinax grammaticen professus est. Sed cum in ea mi-

nus quæstus proficeret, per Lollianum Auitum cō-
sularem uirum patris patronum ducendi ordinis
dignitatem petijt. Dein præfectus cohortis in Sy-
riam profectus. T. Aurelio imperatore à præside
Syriæ, quod sine diplomatibus cursum usurpaue-
rat, pedibus ab Antiochia ad legationem suā iter
facere coactus est. Bello Parthico industria sua pro
meritus in Britanniam translatus est, ac retentus.
Post in Mœsia rexit alam. deinde alimentis diui-
dendis in uia Aemilia procurauit. Inde classem
Germanicam rexit. Mater eum usque in Germani-
am prosecuta est, ibiq; obijt. Cuius etiam sepul-
chrum stare nunc dicitur. Inde ad ducentum HS
stipendium translatus in Daciam, suspectusq; à
Marco quorundam relatu à partibus remotus est.
Et postea per Claudium Pompeianum generum
Marci quasi adiutor eius futurus uexillis regendis
ascitus est. In quo munere approbatus lectus est in
senatu. Postea iterum re bene gesta prodita est fa-
ctio, quæ illi conannata fuerat. Marcusq; imperа-
tor, ut compensaret iniuriam, prætorium eum fe-
cit, & primæ legioni regendæ imposuit. Statimq;
Rhetias, & Noricum ab hostibus uindicauit. Ex
quo eminente industria studio Marci imperatoris
COS. est designatus. Extat oratio apud Marium
Maximum laudes eius continens, & omnia uel
quæ fecit, uel quæ perpessus est. Et præter illam
orationem, quam longum fuit connectere, sæpissi-
me Pertinax à Marco & in concione militari, &
in senatu laudatus est. Doluitq; palàm Marcus cū

senator esset quod praef. praet. fieri a se non posset. Cassiano motu composita Syria ad Danubij tutelam profectus est, atq; inde Maesiae utriusq; mox Daciae regimen accepit. Bene gestis his prouincijs Syriam meruit. Integre se usq; ad Syriae regimē Pertinax tenuit. Post excessum uero Marci pecuniae studuit: quare etiā dictis popularibus lacessitus curiam Romanā post quatuor prouincias cōsulares, quia consulatum absens gesserat, iam diues ingressus ē, cum eā senator antea non uidisset. Iussus est praeterea statim a Perennio in Liguriā secedere in villam paternam. Nā pater eius tabernā coactiliariam in Liguria exercuerat. Sed posteaq̄ in Liguriā uenit, multis agris coēmptis tabernam paternam manente forma priore infinitis aedificijs circundedit. Fuitq; illic per triennium, et mercatus ē per suos seruos. Occiso sane Perennio Commodus Pertinaci satisfecit, eumq; petijt p literas, ut ad Britaniā proficisceretur. Profectusq; milites ab omni seditione deterruit. Cū illi quēcunq; imperatorē uellent habere, et ipsum specialiter Pertinacem. Tunc Pertinax maleuolentiae notam subijt, quod dictus est insimulasse apud Commodum affectati imperij Antistiū Burrhum, & Arrium Antoninum, et seditiones quidem contra ipse compescuit. In Britaniā uerum ingens periculum adijt. Sedītiōe legionis pene occisus certe īter occisos relictus. Quam quidem rem idē Pertinax acerrime uindicauit. Deniq; postea ueniā legationis petijt dicēs sibi ob defensam disciplinam infestas esse legiones,

accepto successore alimentorum ei cura mandata est. Deide proconsul Africæ factus est. In quo proconsulatu multas seditiones perpessus dicitur uaticinationibus earum, quæ de templo cœlesti emergunt. Post hoc præf. urbi factus, in qua præfectura post Fuscianum hominem Seuerū Pertinax mitissimus, et humanissimus fuit. & ipsi Commodo plurimum placuit, quia ille esset iterum, cū Pertinax factus est. Tūc Pertinax iterficiēdi Cōmodi conscientiā delatam sibi ab alijs nō fugit. Cōmodo autem iterempto, Lætus præf. præt. et Electus cubicularius ad eū uenerūt, ut eum confirmarent, atq; i castra duxerūt. Illic Pertinax milites allocutus ē. Donatiuū promisit, Ingeri sibi iperiū à Lecto, et Electo dixit. Fictum ē autem. qđ morbo eēt Cōmodus extinctus, quia & milites ne tentarentur, pertimescebant. Deniq; à paucis primū ē Pertinax IMPERAT. *appellatus. Factus est autem sexagenario maior iperator. Pri. Cal. Ianuarias de castris nocte, cū ad senatum uenisset, et cællam curiæ iussisset aperiri, neq; iueniretur aditus, in tēplo Concordiæ resedit. Et cum ad eū Claudius Pompeianus Germanica uenisset, casumq; Cōmodi lachrymasset, cū hortatus est Pertinax, ut imperiū sumeret, sed ille recusauit, quia iā imperatorē Pertinacem uidebat. Statim ergo omnis magistratus cū* COS. *ad curiam uenerunt, Ingressumq; Pertinacem nocte imperatorem appellauerunt. Ipse autem Pertinax post laudes suas à* COSS. *dictas, & post uituperationem Commodi*

acclamationibus senatus ostensam egit gratias senatui, & praecipue Laeto praefecto praetorij, quo authore & Commodus interemptus, & ipse imperator est factus. Sed cum Laeto gratias egisset Pertinax, Falco COS. dixit. Qualis imperator es futurus, hinc intelligimus, quod Laetum & Martianum ministros scelerum Commodi post te uidemus,
" cui Pertinax respondit, iuuenis es COS. nec pa-
" rendi scis necessitatem. Paruerunt inuiti Commo-
" do, sed ubi habuerunt facultatem, quid semper uo
" luerint, ostenderunt. Eadem die, qua Augustus est appellatus, & Flauia Titiana uxor eius Augusta est appellata his horis, quibus ille in Capitolium uota soluebat. primus sanè oium ea die, qua Augustus est appellatus, etiam patris patriae nomen recepit. Nec non simul etiam imperium proconsulare. Nec non ius quartae relationis, quod omnis loco fuit Pertinaci. Ad palatium ergo Pertinax profectus, quod tunc uacuũ erat, quia Commodus in uectilianis occisus est, petenti signum prima die tribuno dedit militemus, exprobrans utiq; segnitiem temporum superiorum, quod quidem etiam ante in omnibus ducatibus dederat. Exprobrationem autem istam milites non tulerunt, statimq; de iperatore mutando cogitarunt. Ea die etiam ad conuiuium magistratus, & proceres senatus rogauit. Quam consuetudinem Commodus praetermiserat, sanè cum postero Calendarũ die statuae Commodi deijcerẽtur, gemuerunt milites simul, quia signũ idẽ dederat imperator. timebatur autem militia

sub sene imperatore. Deniq; tertium nonarũ diem notis ipsis milites Triarium maternum lasciuum senatorem nobilem ducere in castra uoluerunt, ut eum rebus Romanis imponerent, sed ille nudus fugit, atq; ad Pertinacem in palatium uenit, & post ex urbe decessit. Timore sane Pertinax coactus omnia, quæ Commodus militibus & ueteranis dederat, confirmauit. Suscipere se etiam imperium à senatu dixit, quod iam sponte inierat. Quæstionem maiestatis penitus tulit cum iureiurando. Reuocauit etiam eos, qui deportati fuerant crimine maiestatis. eorum memoria restituta, qui occisi fuerant. Filium eius Pertinacem senatus Cæsarẽ appellauit. Sed Pertinax nec uxoris Augustæ appellationem recepit, & de filio dixit, cum meruerit, & cum Commodus allectionibus innumeris prætorios miscuisset S. C. Pertinax fecit, iussitq; eos, q̃ præturas nõ gessissent, sed allectione accepissent, post eos esse, qui uere prætores fuissent. Sed hinc quoq; grande odium sibi multorum commouit. Cẽsus retractari iussit. Delatores uictos grauiter puniri iussit, & tamen mollius q̃ priores imperatores. Vnicuiq; dignitati si delationis crimen incurreret, pœnam statuens. Legem sane tulit, ut testamenta priora non prius essent irrita, q̃ alia pfecta essent. Ne'ue ob hoc fiscus aliquando succederet. Ipséq; professus est nullius se aditurum hæreditatem, quæ aut adulatione alicuius delata eẽt, aut lite pplexa, ut legitimi hæredes, & necessarij priuarentur. Addiditq; S. C. hæc uerba, Sanctius est P. C.

inopem Remp. obtinere, quàm ad diuitiarum cumulum p discriminum, atq; dedecorum uestigia perueniret. Donatiua, & congiaria, quæ Commodus promiserat, soluit. Annonæ consultissime prouidit. Et cum tantam pecuniam ærarij haberet, ut præter X̄ HS. non se inuenisse fateretur coactus est ea exigere, quæ Commodus indixerat, contra quam professus fuerat. Deniq; aggressus cum Lollianus Getianus consularis, quod contra promissum faceret, necessitatis rationem accepit. Auctionẽ rerum Commodi habuit ita, ut & pueros, & concubinas uendi iuberet, exceptis ijs, qui per uim palatio uidebantur inserti. Et de ijs, quos uendi iussit, multi postea reducti ad ministeriũ oblectauerunt senem, qui per alios principes usque ad senatoriam dignitatem peruenerunt. Scurras turpissimorum nominum dedecora perferentes proscripsit, ac uendidit. Cuius nundinationis pecuniam, quæ ingens fuit, militibus donatiuo dedit. A' libertis etiam ea exegit, quibus Cõmodo uendente ditati fuerant. Auctio sanè rerum Cõmodi in his insignior fuit. Vestis sub tegmine serico aureis filis insignior per tunicas, penulasq; lacernas, et chirodotas Dalmatarum, et cirratas militares, purpureasq; chlamydes græcanicas, atq; castrenses, et cuculli bardaici. Et toga, armaq; gladiatoria gẽmis, auroq; cõposita, et machæras herculaneas & torques gladiatorias, uasáq; eluto auro, ebore, argento, citroq; composita, atque etiam phandouitroboli, et materie eadem, & uasa samnitica calfictandæ

resinæ, ac pici deuellendis hominibus, ac leuigandis. Nec non uehicula arte fabricæ noua pplexis, diuersisq; rotarum orbibus, et exquisitis sedilibus, nunc ad solem declinandum nunc ad spiritus opportunitatem per uertiginem, & alia iter metientia, horasq; monstrantia, et cætera uitijs eius conuenietia. Reddidit præterea dominis eos, qui se ex priuatis domibus in aulam contulerant. Conuiuium imperatorium ex immenso ad certum reuocauit modum, sumptus etiam omnes Commodi reddidit. Exemplo autem imperatoris, cum ille parcius se ageret, ex omnium continentia uilitas nata est. Nam imperatorium sumptum pulsis non necessarijs ad soliti dimidium detraxit. Præmia militantibus posuit. Aes alienũ, quod primo imperij tempore contraxerat, soluit. Aerarium i suum statum restituit. Ad opera publica certum sumptũ constituit. Reformandis suis pecuniam contulit. Stipendia plurimis retro debita exoluit. Obeundis postremo cunctis muneribus fiscum parẽ fecit. Alimentaria etiam compendia, quæ nouem annorũ ex instituto Traiani debebãtur, obdurata uerecũdia sustulit. Auaritiæ suspicione priuatus non caruit. Cum apud uada sabbatia oppressis fœnore possessoribus latius suos teneret fines. Deniq; ex uersu Luciliano Grauius Mergus est appellatus. Multi autem eum etiam in prouincijs, quas consularis gessit, sordide se egisse in literas retulere. Nã uacationes, & legationes militares dicitur uẽdidisse. Deniq; cum parentum minimum esset patrimo-

nium, & nullà hæreditas obuenisset, subito diues est factus. Omnibus sanè possessiones suas reddidit, quibus Commodus ademerat, sed nō sine pretio. senatui legitimo semper interfuit, ac semper aliquid retulit. Ciuilem se salutantibus & interpellantibus semper exhibuit. Eos, qui calumnijs appetiti per seruos fuerant, damnatis seruis delatoribus liberauit; in crucem sublatis talibus seruis, aliquos etiam mortuos uidicauit. Insidias parauit ei Falco uolēs imperare, de quo conquestus est in senatu, quod quidem senatus credidit. Dum sibi quidam seruus quasi Fabiæ esset filius, qui ex Ceioni Commodi familia palatinam domum ridicule uindicasset, cognitusq́; iussusq́; flagellis cæsus et domino restitui. In cuius uindicta ij, qui oderant Pertinacem, occasionem seditionis inuenisse dicuntur. Falconi tamen pepercit, & à senatu impunitatem eius petijt. Deniq; Falco in rebus suis securus uixit, & hærede filio perijt. Quamuis multi Falconem nescisse dixerint imperiū sibi parari. Alij etiam seruis, qui rationes interuerterant, falsis testimonijs appetitum eum esse dixerūt. Sed Pertinaci factio præparata est per Lætum præf. præt. et eos, quos Pertinacis sanctimonia offenderat. Lætū enī pœnituerat, quod imperatorem fecerat Pertinacem, idcirco quia eum uelut stultum intimatorem nonnullarum rerū reprehendebat. Graue prætereà militibus uisum, quod in causa Falconis multos milites ad unius serui testimoniū occidi præceperat. Trecenti igitur de castris armati ad imperatorias

ædes Cuneo facto milites uenere. Eadem tamen die immolante Pertinace negatur in hostia cor repertum. Et cũ id uellet procurare, caput extorum nó deprehendit: Et tunc quidem omnes milites in castris manebant. Qui cum de castris ad obsequium principis conuenissent, et Pertinax eo die processionem, quã ad Athenæum parauerat, ut audiret poëtam ob sacrificij præsagium distulisset, ij, q̃ ad obsequium uenerãt, redire in castra cœperũt. Sed subito globus ille in palatium peruenit. Neq; aut arceri potuit, aut imperatori nuntiari. Enimuero tantum odium in Pertinacem omnium aulicorum fuit, ut ad facinus milites hortarentur. Superuenerunt autem Pertinaci, cum ille aulicum famulitium ordinaret. Ingressiq; porticus palatij, usq; ad locum, qui appellatur Sicilia, et Iouis cœnatio. Hoc cognito, Pertinax Lætum præf. præt. ad eos misit. Sed ille declinatis militibus per porticus egressus adoperto capite domum se contulit. Verũ cum ad interiora prorumperent, Pertinax ad eos præcessit, eosq; longa, & graui oratione placauit. Sed cum Tausius quidam unus è Tungris i irã, & in timorem milites loquendo adduxisset, Hastam in pectus Pertinacis obiecit. Tunc ille precatus Iouem ultorem, toga caput operuit, atq; a cæteris confossus est, & Electus quidem confossis duobus cum eodem perijt. Reliqui autem cubicularij palatini, nam suos statim ut imperator factus est, filijs emancipatis dederat, diffugerunt. Multi sane dicunt etiam cubiculum milites irrupisse, atq; illic

ciret Lectum fugientem Pertinacem occidisse. Fuit autem senex uenerabilis immissa barba, reflexo capillo, habitudine corporis pinguiore, Ventre prominulo, statura imperatoria, eloquentia mediocri, & magis blandus quàm benignus, nec unquam creditus simplex. Et cum uerbis esset affabilis, re erat illiberalis ac propè sordidus, ut dimidiatas lactucas & carduos in priuata uita conuiuis apponeret, Et nisi quid missum esset edulium, quotquot essent amici IX. libras carnis per tres missus ponebat. Si autem plus aliquid missum esset, etiam in alium diem differebat, Cum semper ad conuiuiū multos uocaret. Imperator etiam si sine conuiuis esset, eadem consuetudine cœnitabat. Amicis siquando de prandio suo mittere uoluit, misit offulas binas aut omasi partem aliquando lūbos gallinaceos. Fasianum nunquam priuato conuiuio comedit, aut alicui misit. cum sine amicis cœnaret, adhibebat uxorem suam, & Valerianum, qui cum eodem docuerat ut fabulas literatas haberet. Sanè nullum ex ijs, quos Commodus rebus agendis imposuerat, mutauit expectans urbis natalem, quod eum diem rerum principium uolebat esse. Atq; ideo etiā in balneis ei Commodiani ministri necem parasse dicuntur. Imperium, & omnia imperialia sic horruit, ut sibi semper ostenderet displicere. Deniq; non alium se quàm fuerat, uideri uolebat. Fuit in curia honorificentissimus ita, ut senatum fauentem adoraret. Et quasi præfectus urbi cum omnibus sermonē participaret. Voluit etiam imperium

am imperium deponere, atq; ad priuatum uitam redire. Filios suos in palatio nutriri noluit. Tam parcus autem, & tam lucri cupidus fuit, ut apud uada sabbatia mercaturas exercuerit imperator per homines suos, nō aliter quàm priuatus solebat, nec multum tamen amatus est. Siquidem omnes, qui libere fabulas conferebant, male Pertinacem loquebantur Chrestologum eum appellantes, qui bene loqueretur, & male faceret. Nam & ciues sui, qui ad eum confluxerant, iam imperatorem, & nihil de eo meruerant, sic eum appellabant. Munera quoq; lucri libidine libenter accepit. Reliquit filium, & filiam superstites. Habuit uxorem Flauij Sulpitiani filiam, quem praef. urbi loco suo fecerat. Circa uxoris pudiciam minus curiosus fuit, cum palàm citharœdum illa diligeret. Ipse praeterea Cornificiam infamissime dicitur dilexisse. Libertos aulicos uehementissime compressit. Vnde grande quoq; odium contraxit. Signa interitus haec fuerunt. Ipse ante triduū quàm occideretur, in piscina sibi uisus est uidere hominem eum cum gladio infestantem. Et ea die, qua occisus est, negabant in oculis suis pupillas cum imaginibus, quas reddunt, spectantibus uisas. Et cum apud lares sacrificaret, carbones uiuacissimi extincti sunt, cum in flammari soleant. Et, ut supradictum est, cor, & caput in hostijs non est repertum. Stellae etiam iuxta solem per diem uisae sunt clarissimae ante dies quàm obiret. Et ipse omen de Iuliano successore dedisse dicitur. Nam cum ei Didius Iulianus fratris

filium obtulisse, cui despondebat filiā suam, Adhortatus iuuenem ad patrui obseruationem adiecit. Obserua collegam, & successorem meum. Nā ante Iulianus ei, & in consulatu collega fuerat, & in proconsulatu successerat. Milites eum & aulici odio habuerunt. Populus mortem eius indignissime tulit, quia uidebat omnia per eum antiqua posse restitui. Caput eius conto fixum milites, qui eum occiderant, per urbem in castra pertulerunt. Reliquiae eius recuperato capite in sepulchro aui uxoris locatae sunt. Et Iulianus successor illius corpus eius quanto potuit honore funeratus est. Cum id in palatio reperisset, qui nunquam eius ullam mentionem uel apud populum, uel apud senatum publice fecit, sed cum ipse quoq; à militibus desertus iā esset, per senatum et populum Pertinax in deos relatus est. Sub Seuero autem imperatore cum senatus ingens testimonium habuisset Pertinax, funus imaginarium ei, & censorium ductum est, & ab ipso Seuero funebri laudatione honoratus est. Ipse autem Seuerus amore boni principis à senatu Pertinacis nomen accepit. Filius Pertinacis patris flamen est factus Martiani sodalis, qui diui Marci sacra curabant, Aeliani sunt dicti propter Aelium Pertinacem, circenses & imperij natalis additi, qui à Seuero postea sublati sunt, & gentilitia manēt. Natus autē Calē. Augustis Vero et Bibulo COSS. Interfectus est V Calen. April. Falcone, & Claro COSS. Vixit annis LX Mens. VII. D. XXVI. Imperauit Mēs. II. DIEB. XXV. Congiarium de

dit populo denarios centenos. Prætorianis promisit duodena millia numûm, sed dedit sena. Quod exercitibus promissum est, datũ non est, quia mors eum præuenit. Horruisse autem illum imperium epistola docet, quæ uitæ illius à Mario Maximo apposita est, quam inseri ob nimiam longitudinem nolui.

DIDIVS IVLIANVS AELII SPARTIANI AD DIOCLITIANVM AVGVSTVM.

d IDIO Iuliano, qui post Pertinacem imperium adeptus est, proauus fuit Salius Iulianus II COS. præfectus urbi, & iurisconsultus, quod magis eum nobilẽ fecit. Mater Clara Aemilia. Pater Petronius Didius Seuerus. Fratres Didius Proculus, & Nummius Albinus. Auunculus Saluius Iulianus. Auus paternus insubris Mediolanensis. Maternus ex Adrumentina colonia. Educatus est apud Domitiam Lucillam matrem Marci imperatoris. Inter XX Viros electus est suffragio matris Marci. Quæstor ante annum quàm legitima ætas sinebat, designatus est. Aedilitatem suffragio Marci consecutus est. prætor eiusdem suffragio fuit. Post præturam legioni præfuit in Germania uicesimæ secundæ primige

niæ·inde Belgicam sanctè, ac diu rexit. Ibi Caucis Germaniæ populis, qui Albim fluuium accolebãt, erumpentibus, restitit tumultuarijs auxilijs prouincialium, ob quæ consulatum meruit testimonio imperatoris. Catthos etiam debellauit. Inde Dalmatiam regendam accepit, eamq; à confinibus hostibus uindicauit. Post Germaniam inferiorem rexit. Post hoc curam alimentorum in Italia meruit. Tunc factus est reus per quendam Seuerum clarissimũ militem coniurationis cum Saluio contra Cõmodum, sed à Commodo, quia multos iam senatores occiderat, & quidem nobiles, ac potentes in causis maiestatis, ne tristius grauaretur, Didius liberatus est accusatore damnato. Absolutus iterum ad regendam prouinciam missus est. Bithyniam deinde rexit, sed non ea fama, qua cæteras. Fuit COS. cum Pertinace, & in proconsulatu Africæ eidem successit, & semper ab eo collega est, & successor appellatus maxime eo die, cum filiam suam Iulianus despondens affini suo ad Pertinacem uenisset, idq; intimasset. Dixitq; debita reuerentia, quia collega, & successor meus est. Statim enim mors Pertinacis secuta est. Quo interfecto, cum Sulpitianus imperator in castris appellari uellet, & Iulianus cum genero ad senatum uenisset, quem indictum acceperat, cumq; clausas ualuas inuenisset, atq; illic duos tribunos reperisset, P. Florianum, & Vectium Aprum, cœperunt cohortari tribuni, ut locum arriperet. Quibus cum diceret iam alium imperatorem appellatum, retinentes eum ad prætoria castra duxerunt.

Sed posteaquam in castra uentum est, cũ Sulpitiano præfecto urbi socero Pertinacis concionante, sibiq; imperium uindicante, Iulianum è muro igentia pollicentem nullus admitteret. Primum Iulianus monuit prætorianos, ne eum facerent imperatorem, qui Pertinacem uindicaret. Deinde scripsit in tabulis se Commodi memoriã restituturũ, atq; ita & admissus est, & imperator appellatus rogantibus prætorianis, ne Sulpitiano aliquid noceret, quod imperator esse uoluisset. Tunc Iulianus Flauium Genialem, et Tullium Crispinum suffragio prætorianorum præf. prætorij fecit. Stipatus'q; est caterua imperatoria per Maurentium, qui & ante se Sulpitiano coniunxerat. Sanè cum uicena quĩna millia militibus promisisset, tricena dedit. Inde habita concione militari, uespera in senatum uenit. Totum'q; se senatui permisit. Facto'q; S.C. IMPERAT. est appellatus. Et tribunitiam potestatem, ius proconsulare in patritias familias relatus emeruit. Vxor etiam Mallia Scantila, & filia eius Didia Clara Augustæ sunt appellatæ. Inde se ad palatium recepit uxore, ac filia illuc uocatis trepidis, & inuitis eò transeuntibus quasi iam imminens exitum præsagirent. Præfectum urbi Cornelium Repentinum generum suum fecit in locum Sulpitiani. Erat interea in odio populi Didius Iulianus ob hoc, quod creditum fuerat emendationem temporum Commodi Pertinacis authoritate reparandam. habebatur'q; ita quasi Iuliani consilio esset Pertinax interemptus. Etiam hi primum

qui Iulianum odisse cœperant, disseminarunt, prima statim die Pertinacis cœna despecta luxuriosum parasse conuiuium ostreis, & altilibus, & piscibus adornatum, quod falsum fuisse constat. Nam Iulianus tantæ parsimoniæ fuisse perhibetur, ut per triduum procellum, per triduum leporem diuideret, siquis ei forte misisset. Sæpe autem nulla existente religione oleribus, leguminibusq; contentus sine carne cœnauerit. Deinde neque cœnauit prius quàm sepultus esset Pertinax, et tristissimus cibum ob eius necem sumpsit. Et primam noctem uigilijs continuauit de tanta necessitate sollicitus. Vbi uero primum illuxit, senatum et equestrem ordinem i palatium uenietem admisit, atq; unum quemq;, ut erat ætas, uel patrem, uel filium, uel parentem affatus blandissime est. Sed populus in rostris, atque ante curiam ingentibus eum conuitijs lacessebat sperans deponi ab eo posse imperium, quod milites dederant. Lapidationem quoq; fecere descendenti cum militibus, & senatu. in curiam diras imprecati sunt. rem diuinam facienti ne litaret, optarunt. Lapides etiam in eum iecerunt. Cum Iulianus manu eos semper placare cuperet. Ingressus autem curiam placide, & prudenter uerba fecit. Egit gratias quod esset adscitus, quod & uxor, & filia eius. Augustorum nomen acceperūt. Patris patriæ quoq; nomen recepit Argenteam statuam respuit, et senatui in Capitoliū pergenti populus obstitit, sed ferro et uulneribus, et pollicitationibus aureorū, quos digitis ostendebat ipse Iulianus,

ut fidem faceret, summotus, atq; depulsus est, inde ad circense spectaculum itum est. Sed occupatis in differentur omnium subsellijs populus geminauit conuitia in Iulianũ, Pescennium Nigrum, qui iam imperare dicebatur, ad urbis praesidium uocauit. Haec omnia Iulianus placide tulit, totóq; imperij sui tempore mitissimus fuit. Populus autem in milites uehementissime inuehebatur, qui ob pecuniam Pertinacem occidissent. Multa igitur, quae Commodus statuerat, Pertinax tulerat, ad conciliandum fauorem populi restituit. De ipso Pertinace neq; male, neq; bene quicquam egit. Quod grauissimum plurimis uisum est. Constitit propter metum militum de honore Pertinacis tractatum esse. Et Iulianus quidẽ neq; Britannicos exercitus, neq; Illyricos timebat. Nigrum uero misso primipilario occidi praecẽperat timens praecipue Syriacos exercitus. Ergo Pescennius Niger in Syria, Septimus Seuerus in Illyrico cum exercitibus, quibus praesidebant, à Iuliano desciuere. Sed cum ei nuntiatum esset, Seuerum disciuisse, quem suspectum non habuerat, perturbatus ad senatũ uenit, impetrauitq;, ut hostis Seuerus renuntiaretur. militibus etiam, qui Seuerum secuti fuerant, dies praestitutus, ultra quem, si cum Seuero fuissent, hostium numero haberentur. Missi sunt praeterea legati à senatu consulares ad milites, qui suaderent, ut Seuerus repudiaretur, et is esset imperator, quẽ senatus elegerat. Inter caeteros legatus est Vespronius Candidus Verus consularis olim militibus inuisus ob durum, & sordi-

dum imperium. Missus est successor Seuero Valerius Catulinus, quasi posset ei succedi, qui militem iam sibi tenebat. Missus præterea Aquilius Centurio notus cædibus senatorijs, qui Seuerũ occideret. Ipse autem Iulianus prætorianos in campum deduci iubet, muniri turres, sed milites desides, & urbana luxuria dissolutos inuitissimos ad exercitium militare produxit. Ita ut uicarios operis, qđ unicuiq; præscribebatur, mercede conducerent. Et Seuerus quidem ad urbem infesto agmine ueniebat. Sed Didius Iulianus nihil cum exercitu prætoriano proficiebat, quem quotidie populus & magis oderat, & ridebat. Et Iulianus sperans Lætum fautorem Seueri, cum per eum Commodi manus euasisset, ingratus tanto beneficio iussit eum occidi. Iussit etiam Martianum interfici. Sed dudum hæc egit Iulianus. Seuerus classem Rauennatem occupat. legati senatus, qui Iuliano promiserant operã suam, ad Seuerum transierunt. Tullius Crispinus præfectus prætorio contra Seuerum missus, ut classem produceret, repulsus Romam redijt. Hæc cum Iulianus uideret, senatum rogauit, ut uirgines uestales, & cæteri sacerdotes cum senatu obuiam exercitui Seueri prodirent, & prætentis infulis rogarent inane contra barbaros milites præsidium parans. Hæc tamen agenti Iuliano Faustus Quintillus consularis augur contradixit, asserens non debere imperare eum, qui armis aduersario non posset resistere, Cui multi senatores consenserunt. Quare iratus Didius milites è castris pe

tijt, qui senatum ad obsequium cogerent, aut obtrũcarent, Sed id consilium displicuit, neq; enim decebat, ut cum senatus hostem Seuerum Iuliani causa iudicasset, eundem Iulianum pateretur infestum. Quare meliore consilio ad senatum uenit, petijtq;, ut fieret S.C. de participatione imperij. Quod statim factum est. Tunc omen, quod sibi Iulianus, cum imperium acciperet, fecerat, omnibus uenit in mentem. Nam cum COS. designatus de eo sententiā dicens, ita pronuntiasset Didium Iulianum imperatorem appellandum esse censeo, Iulianus suggessit, adde & Seuerum, quod cognomentum aui, & proaui sibi Iulianus adsciuerat. Sunt tamē qui dicant nullum fuisse Iuliani consilium de obtruncando senatu, cum tanta in eum senatus cōtulisset. Post S.C. statim Didius Iulianus unum ex præfectis Tullium Crispinum misit. Ipse autem tertium fecit præfectum Veturium Macrinum, ad quem Seuerus literas miserat, ut esset præfectus. Sed pacem simulatam esse, tantamq; cædem Seueri Tullio Crispino præf. prætorij, & populus locutus est, & Seuerus suspicatus. Deniq; hostem se Iuliano Seuerus maluit, quàm participem consensu militum. Seuerus autem statim & ad plurimos Romam scripsit, & occulte misit edicta, quæ proposita sunt. Fuit præterea in Iuliano hæc amentia, ut per magos pleraq; faceret, quibus putaret uel odium populi deliniri, uel militum arma compesci. Nam & quasdam non conuenientes Romanis sacris hostias immolauerunt, & carmina

profana incantauerunt, et ea, quæ ad speculū dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantato uertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Tūcq; puer uidisse dicitur & aduentum Seueri, & Iuliani decessionem. Et Crispinus quidem cum occurrisset præcursoribus Seueri Iulio Latio authore à Seuero interemptus est. Deiecta sunt etiam ea consulta senatu. Iulianus cōuocato senatu, quæsitisq; sententijs quid facto opus esset, certi nihil comperit à senatu. Sed postea sponte sua gladiatores Capuæ iussit armari per Lollianum Titianum, & Claudium Pompeianum, & Atratinensem ad participatum euocauit. quod & gener imperatoris fuisset, & diu militibus præfuisset. Sed hoc ille recusauit senem se, & debilem luminibus respondens. Transierant & ex Vmbria milites ad Seuerum, et præmiserat quidem literas Seuerus, quibus iubebat interfectores Pertinacis seruari. Breui autem desertus est ab oībus Iulianus, et remansit in palatio, cum uno de præfectis suis Geniali, et genero Repentino. actum est deniq; ut Iuliano senatus authoritate abrogaretur imperium, & abrogatum est. Appellatusq; statim Seuerus IMPERAT. Cum fingeretur, quod ueneno se absumpsisset Iulianus. Missi tamen à senatu, quorū cura per militem gregarium in palatio idem Iulianus occisus est. Fidem Cæsaris implorans, hoc est Seueri. filiā suam potitus imperio dato patrimonio emancipauerat, quod ei cum Augustæ nomine statim sublatum est. Corpus eius à Seuero uxori Manliæ Scantillæ,

ac filiæ ad sepulchrum est redditum, et in proaui monimento translatum milliario quinto uia lauicana. Obiecta sane sunt Iuliano hæc, quod gulosus fuisset, quod aleator, quod armis gladiatorijs exercitus esset, eaq; omnia senex fecerit. Cum antea nunquam adolescens his eet uitijs infamatus. Obiecta est etiam superbia, cum ille etiam i imperio fuisset humillimus. Fuit autem contra humanissimus ad conuiuia, benignissimus ad subscriptiones, moderatissimus ad libertatem. Vixit annis LVI. mensibus IIII. Imperauit mensibus II. diebus V. reprehensum in eo præcipue, quod eos, quos regere authoritate sua debuerat, regendæ REIP. præsules ipse fecisset.

AELII SPARTIANI SEVERVS IMPERATOR.

Interfecto Didio Iuliano, Seuerus Africa oriundus imperium obtinuit, cui ciuitas Leptis, Pater Geta, maiores equites Romani ante ciuitatem omnibus datam. Mater Fuluia pia. patrui M. Agrippa, & Seuerus consulares. Auus maternus Macer, Paternus Fuluius Pius fuere. Ipse natus est Erucio Claro II & Seuero COSS. VI. Idus Apriles. In prima pueritia prius,

quàm latinis, græcisq; literis imbueretur, quibus eruditissimus fuit. Nullum alium inter pueros ludum, nisi ad iudices exercuit, cum ipse prælatis fascibus, ac securibus ordine puerorum circunstante sederet, ac iudicaret. XVIII. anno publice declamauit. Postea studiorum causa Romã uenit. Latum clauum à diuo Marco petijt, & accepit, fauẽte sibi Septimio Seuero affine suo II iam consulari. Cũ Romam uenisset, hospitem nactus, qui Adriani uitam imperatoriam eadem hora legeret, sibi omen futuræ felicitatis arripuit. habuit etiam aliud omen imperij. Cum rogatus ad cœnam imperatoriam palliatus uenisset, qui togatus uenire debuerat. Togam præsidiariã ipsius imperatoris accepit. Eadem nocte somniauit lupæ se uberibus, ut Remum inhærere uel Romulum. sedit et in sella imperatoria temere à ministro posita, ignarus, quod non liceret. Dormienti etiam in stabulo serpens caput cinxit, & sine noxa expergefactis, & acclamantibus familiaribus abijt. Iuuentam plenam furorum nonnunquam et criminum habuit. Adulterij causam dixit, absolutusq; est à Iuliano proconsule, cui & in proconsulatu successit, & in consulatu collega fuit, & in imperio item successit. Quæsturam diligenter egit, omissis sortibus in actu militari. Post quæsturam sorte Bæticam accepit, atq; inde Africam petijt, ut mortuo patre rem domesticam componeret. Sed dum in Africa est, pro Bætica Sardinia ei attributa est, qđ Bæticam Mauri populabantur. acta igitur quæstura sardiniensi,

legationem proconsulis Africæ accepit. In qua legatione, cum eum quidam municipum suorum Lepttitanus præcedentibus fascibus, ut antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio eiusdem præconis cecidit, legatum Po. R. homo plebeius temere amplecti noli. Ex quo factum est, ut in uehiculo etiam legati sederent, q ante pedibus ambulabant. Tunc in quadam ciuitate africana, cum soliatus mathematicum consuluisset, positáq; hora ingentia uidisset, astrologus dixit ei, Tuam non alienam pone genituram. Cumq; Seuerus iurasset suam esse, omnia ei dixit, quæ postea facta sunt. Tribunatum plebis Marco imperatore decernente promeruit, eumq; seuerissime, exertissiméq; egit. Vxorem tunc Martiam duxit, de qua tacuit in historia uitæ priuatæ. Cui postea in iperio statuas collocauit. Prætor designatus à Marco est non in candida, sed in competitorũ grege anno ætatis. XXXII. Tunc ad Hispaniã missus somniauit primo sibi dici, ut templum Tarraconense Augusti, quod iam labebatur, restitueret. Deide ex altissimi montis uertice orbem terrarum, Romamq; despexit, concinentibus prouincijs lyra, uoce, uel tibia. Ludos absẽs edidit. Legionibus. IIII. Scythicæ deinde propositus est circa Massiliã. post hoc Athenas petijt studiorum, sacrorumq; causa, & operum, ac uetustatum, ubi cum iniurias quasdam ab Atheniensibus pertulisset, inimicus his factus minuendo eorum priuilegia iam imperator se ultus est. Deinde Lugdunensem prouinciam le-

gatus accepit cum amissa uxore aliam uellet ducere, genituras sponsarum requirebat ipse quoq; mathesos peritissimus, & cum audisset esse in Syria quandam, quae id geniturae haberet, ut regi iungeretur, eandem uxorem petijt Iuliam scilicet, et accepit interuentu amicorum, ex qua statim pater factus est. A' Gallis ob seueritatem, & honorificentiam, & abstinentiam tantum quantum nemo dilectus est. Deinde Pannonias pro consulari imperio rexit. Post hoc Siciliam proconsularem sorte meruit. suscepitq; Romae alterum filium. in Sicilia quasi de imperio uel uates, uel Chaldaeos consuluisset reus factus est apud praef. praet. quibus audiendus datus fuerat. iam Commodo in odium ueniente absolutus est calumniatore in crucem acto. Cõsulatum cum Apuleio Rufino primum egit Commodo se inter plurimos designante. Post consulatum anno ferme' fuit otiosus, deinde Laeto suffragante exercitui Germanico praeponitur. Proficiscens ad Germanos exercitus hortos spatiosos comparauit, cum antea aedes breuissimas Romae habuisset, & unum fundum. In his hortis cum humi iacens epularetur cum filijs parca coena, pomaq; appositis maior filius, qui tunc quinquennis erat, cũ collusoribus puerulis manu largiore diuideret, paterq; illum reprehendens dixisset, parcius diuide, non enim regias opes possides, quinquennis puer respondit, sed possidebo. In Germaniam profectus ita se in ea legatione egit, ut famam, nobilitatemq; iam ante cumularet. Et hactenus militarem priua

tus egit. Dehinc a Germanis legionibus, ubi auditum est Commodum occisum, Iulianum autem cũ odio cunctorum imperare, multis hortantibus repugnans imperator est appellatus apud Carnutum Idibus Augustis. Qui etiam HS, quod nemo unquam principum, militibus dedit. Deinde firmatis, quas post tergum relinquebat, prouincijs, Romam iter contendit cedẽtibus sibi cunctis quacunq; iter fecit, cum iam Illyriciani exercitus, & Gallicani cogentibus ducibus in eius uerba iurassent, excipiebatur enim ab omnibus quasi ultor Pertinacis. Per idem tempus authore Iuliano Septimius Seuerus a senatu hostis est appellatus, legatis ad exercitum senatus uerbis missis, qui iuberent, ut ab eo milites senatu praecipiente discederent. Et Seuerus quidem cum audisset senatus consentientis authoritate missos legatos, primo pertimuit, postea id egit corruptis legatis, ut apud exercitum pro se loquerentur, transirentq; in eius partes. His compertis, Iulianus S. C. fecit fieri de participando imperio cum Seuero. Incertum uero id an dolo fecerit. Cum iam ante misisset notos ducum interfectores quosdam, qui Seuerum occiderent, ita ut ad Pescennium Nigrum interficiendum miserat, qui & ipse imperium contra eũ susceperat authoribus Syriacis exercitibus. Verum Seuerus euitatis eorum manibus, quos ad se interficiendum Iulianus miserat, missis ad praetorianos literis signum uel deserendi, uel occidendi Iuliani dedit. Statimq; auditus est, nã et Iulianus

occisus est in palatio, & Seuerus Romam inuitatus, quod nulli unquam contigit, nutu tantum Seuerus uictor est factus, armatusq; Romam contendit. Occiso Iuliano, cum Seuerus in castris ex tentorijs quasi per hostium ueniens adhuc maneret, centum senatores legatos ad eum senatus misit ad gratulandum, rogandumq;, qui ei occurrerunt Interamnæ, armatumq; circunstantibus armatis salutarunt excussi, nequid ferri haberent. Et postera die occurrente oī famulitio aulico septuagenos uicenos aureos legatis dedit, eosdem præmisit facta potestate, siqui uellent remanere, ac secum Romam redire. Fecit etiam statim præfectum Flauium Iuuenalem, quē etiam Iulianus tertium præf. præt. sibi assumpserat. Interim Romæ ingens trepidatio militum, ciuiumq;, quod armatus contra eos Seuerus ueniret, q se hostem iudicassent. his accessit, quod comperit Pescennium Nigrum à Syriacis legionibus imperatorem appellatum, cuius edicta & literas ad populum, uel senatum intercepit, per eos, qui missi fuerant, ne uel proponerentur populo, uel legerentur in curia. Eodem tempore etiam de Clodio Albino sibi substituendo cogitauit, cui Cæsarianum decretum, aut Commodianum uidebatur imperiū. Sed eos ipsos pertimescens, de quibus recte iudicabat, Heraclitum ad obtinendas Britanias, Plautianum ad occupandos Nigri libros misit. Cum Romam Seuerus uenisset, prætorianos, cum subarmalibus inermes sibi iussit occurrere, eosdem sic ad tribunal uocauit armatis undiq; circundatis. Ingres-

sus deinde

ſus deinde Romam armatus cum armatis militi-
bus Capitoliũ aſcendit. Inde palatium eodẽ habi
tu perrexit prælatis ſignis, quæ prætorianis ademe
rat ſupinis non erectis. Tota deinde urbe milites
in templis, in porticibus, in ædibus palatinis quaſi
in ſtabulis manſerũt. Fuitq; ingreſſus Seueri odio
ſus, atque terribilis, cum milites inempta diripe-
rent uaſtationem urbi minantes. Alia die armatis
ſtipatus non ſolum militibus, ſed etiam amicis in
ſenatum uenit. In curia reddidit rationem ſuſcepti
imperij. Cauſatusq; eſt, quod ad ſe occidendum Iu
lianus notos ducum cædibus miſiſſet. Fieri etiam
S. C. coëgit, ne liceret imperatori, inconſulto ſena-
tu occidere ſenatorem. Sed cum in ſenatu eſſet, mili
tes per ſeditionem dena millia popoſcerunt à ſena
tu exemplo eorum, qui Auguſtum Octauium Ro
mam deduxerant, tantumq; acceperant. Et cum
eos uoluiſſet comprimere Seuerus, nec potuiſſet, ta-
men mitigatos addita liberalitate dimiſit. Funus
deinde cenſorium Pertinacis imagini duxit, eumq;
inter diuos ſacrauit addito flamine, & ſodalibus
Aelianis, qui Martiani fuerant, ſe quoque Pertina
cem uocari iuſſit, quamuis poſtea id nomen aboleri
uoluerit querimonia amicorum. Dehinc æs alie-
num diſſoluit. Filias ſuas dotatas maritis Prolio, et
Aetio dedit. Et cum Prolio genero ſuo præfecturã
urbis obtuliſſet, ille recuſauit, dixitq; minus ſibi ui
deri præfectum eſſe, quàm principis generum.
utrunq; autem generum ſtatim COS. fecit. utrunq;
ditauit. Alia die ad ſenatum uenit, & amicos Iu-

liani incusatos proscriptioni, ac neci dedit. Causas plurimas audiuit, accusatos à prouincialibus iudices probatis rebus grauiter puniuit. Rei frumentariæ, quam minimam repererat, ita consuluit, ut excedens ipse uita septem annorum canonem Po. Ro. relinqueret. Ad orientis statum confirmandum profectus est, nihil adhuc de Nigro palàm dicens. Ad Africam tamen legiones misit, ne per Libyam, et Aegyptum Niger Africam occuparet, ac Po. Ro. penuria rei frumentariæ perurgeret. Domitium Dextrum in locum Bossi præfecti urbi reliquit, atq; intra XXX dies quàm Romam uenerat, est profectus. Egressus ab urbe ad saxa rubra seditionem ingentem ob locum castrorum metandorum ab exercitu passus est. Occurrit ei & statim Geta frater suus, quem prouinciam sibi creditam regere præcepit aliud sperantem. Nigri liberos ad se adductos in eo habuit honore, quo suos. Miserat sanè legionem, quæ Græciam, Thraciãq; præriperet, ne eas Pescennius occuparet. Sed iam Byzantium Niger tenebat. Perinthum etiam Niger uolens occupare, plurimos de exercitu interfecit. Atq; ideo hostis cum Aemiliano est appellatus. Cumq; Seuerum ad participatum uocaret, Contemptus est, Promisit sanè Nigro tutum exilium, si uellet. Aemiliano autem non ignouit. Aemilianus dehinc uictus in Hellesponto à Seueri ducibus Cyzicum primum confugit, atq; inde in aliam ciuitatem, in qua eorũ iussu occisus est. Fusæ sunt eædẽ copiæ ab iisdem ducibus etiam Nigri. His auditis,

ad senatum Seuerus Pertinax quasi confectis rebus literas misit. deinde conflixit cum Nigro, eumque apud Cyzicum interemit. Caputq; eius pilo circumtulit. Filios Nigri post hoc, quos suorum liberorum cultu habuerat, in exilium cum matre misit. Literas ad senatum de uictoria dedit. Neq; quẽquã senatorum, qui Nigri partium fuerant, præter unũ supplicio affecit. Antiochensibus iratior fuit, quod et administrantem se in oriente riserant, et Nigrũ etiam uictu iuuerant. Denuq; multa his ademit. Neapolitanis, & Palæstinensibus ius ciuitatis tulit, quod pro Nigro diu in armis fuerant. In multos animaduertit præter ordinem senatorium, qui Nigrum fuerant secuti. Multas etiam ciuitates eiusdẽ partis iniurijs affecit, & damnis. Eos senatores occidit, qui cum Nigro militauerant ducum, uel tribunorum nomine. Deinde circa Arabiã plura gessit Parthis etiam in ditionẽ redactis, nec non etiã Adiabenis. Qui quidẽ omnes cum Pescennio senserãt. Atq; ob hoc reuersus triumpho delato appellatus est Arabicus, Adiabenicus, Parthicus. Sed triumphum respuit, ne uideretur de ciuili triumphare uictoria. Recusauit et Parthicum nomen, ne Parthos lacesseret. Redeunti sanè Romam post bellũ ciuile Nigri aliud bellũ ciuile Clodij Albini nũtiatum est, q rebellauit in Gallia. Quare postea occisi sunt filij P. Nigri cum matre. Albinum igitur statim hostem iudicauit, & eos, qui ad illũ mollius uel scripserũt, uel rescripserunt. Et cum iret contra Albinũ, in itinere apud Vimnatiũ filiũ suũ ma

iorem Baſſianum appoſito Aurelij Antonini nomi ne Cæſarem appellauit, ut fratrem ſuum Getam ab ſpe imperij, quam ille conceperat, ſubmoueret. Et nomen quidem Antonini icirco filio appoſuit, quod ſomniauerat Antoninum ſibi ſucceſſurum. Vnde Getam etiam quidam Antoninum putant dictum, ut & ipſe ſuccederet in imperio. Aliqui putant icirco illum Antoninum appellatum, quod Seuerus ipſe in Marci familiam tranſire uoluerit. Et primo quidem ab Albinianis Seueri duces uicti ſunt. Tunc ſolicitus cum conſuleret, à Pannoniacis auguribus comperit ſe uictorem futurum, Aduerſarium uero nec in poteſtatem uenturum, nec euaſurum, ſed iuxta aquam eſſe periturum. Multi ſtatim amici Albinum deſerentes uenere, multi duces capti ſunt, in quos Seuerus animaduertit. Multis interim uarie geſtis in Gallia primo apud Tinurtium contra Albinum feliciſſime pugnauit Seuerus. Cum quidem ingens periculum equi caſu adiit, ita ut mortuus ictu plumbeæ crederetur, ita ut alius iam penè imperator ab exercitu deligeretur. Eo tempore lectis actis, quæ de Clodio Celſino laudando, qui Adrumentinus, & affinis Albini erat, facta ſunt, iratus ſenatui Seuerus quaſi hoc Albino ſenatus præſtitiſſet, Commodum inter diuos referendum eſſe cenſuit. quaſi hoc genere ſe de ſenatu poſſet ulciſci, primusq; inter milites D. Commodum pronuntiauit, idq; ad ſenatum ſcripſit addita oratione uictoriæ. Senatorum deinde, q in bello erant interempti, cadauera diſſipari iuſſit. Deinde

Albini corpore allato, penè semineci caput absci-
di iussit, Romamq́; deferri, idq́; literis prosecutus
est. Victus est Albinus die XI Calen. Martias.
Reliquum autem cadauer eius ante domum pro-
priam exponi, ac diuidi iussit. Equum prætereà
ipse residens supra cadauer Albini egit, expauescen
temq́; admouit, ut effrenatus audacter protereret.
Addunt alij, quod idem cadauer in Rhodanum
abijci præcepit simul etiam uxoris, liberorumq́;
eius. Interfectis innumeris Albini partium uiris.
Inter quos multi principes ciuitatis, multæ fœminæ
illustres fuerunt. Omnium bona publicata sunt,
ærariumq́; auxerunt, tum Hispanorum, & Gal-
lorum proceres multi occisi sunt. Deniq; militibus
tantum stipendiorum quantum nemo principum
dedit. Filijs etiam suis ex hac proscriptione tan-
tum reliquit, quantum nullus imperatorum. Cum
magnam partem auri per Gallias, & Hispanias,
per Italiam imperatoriam fecisset. Tuncq́; primū
priuatarum rerum procuratio constituta est. Multi
sanè post Albinum fidem ei seruantes bello à Se-
uero superati sunt. Eodem tempore etiam legio
arabica defecisse ad Albinum nuntiata est. Vltus
igitur grauiter Albinianam defectionem interfe-
ctis plurimis, genere quoq; eius extincto, Iratus po
pulo, & senatoribus Romam uenit. Commodum
in senatu, & concione laudauit. deum appellauit.
Infamibus displicuisse dixit, ut appareret eū aper
tissime furere. Post hoc de sua clementia disseruit,
cum crudelissimus fuerit, & senatores conscriptos

occiderit. Occidit autem sine causæ dictione hos nobiles, Mummium Secundinum, Asellium Claudianum, Claudium Rufum, Vitalium Victorem, Papium Faustum, Aelium Celsum, Iulium Rufum, Lollium professum, Aurunculeium Cornelianum, Antoninum Balbum, Posthumum Seuerum, Sergium Lustralem, Fabium Paulinum, Nonium Græcum, Musthium Fabianum, Casperium Agrippinum, Ceionium Albinum, Claudium Supplicianum, Memmium Rufinum, Casperium Aemilianum, Coceium Verum, Erucium Clarum, L. Stilonem, Clodium Rufum, Egnatuleium Honoratum, Petronium Iuniorem. Pescennios. Festum & Veratianum, & Aurelianum, & Materianum, & Iulianum, & Albinum. Cerellios Macrinum, & Faustinianum, & Iulianum. Herennium nepotem, Sulpitium canum, Valerium Catulinum, Nouium Rufum, Claudium Arabianum, Marcum Asellionem. Horum igitur tantorum, ac tam illustrium uirorum multi in his consulares, multi prætorij, omnes certe summi uiri fuere interfecti. Ab Afris, ut deus habetur, Cincium Seuerum calumniatus est, quod se ueneno appetisset, atq; ita interfecit. Narcissum deinde Commodi strangulatorem leonibus obiecit. Multos præterea obscuri loci homines interemit, præter quos ius prælij absumpsit. Post hæc, cum se uellet commendare hominibus, uehicularium munus à priuatis ad fiscum traduxit. Cæsarem deinde Bassianum Antoninum à Senatu appellari iussit de-

cretis imperatorijs insignibus. Rumore deíde belli Parthica extincto, patri, matri, auo, et uxori priori per se statuas collocauit. Plautianum ex amicissimo cognita eius uita, ita odio habuit, ut et hostem publicum appellaret, & depositis statuis eius per orbem terrae graui eum insigniret iniuria. Iratus praecipue quod inter propinquorum, & affinium Seueri simulachra suam statuam ille posuisset. Palaestinis poenam remisit, quam ob causam Nigri meruerant. Postea iterum cum Plautiano in gratiá redijt, & ueluti ouans urbem ingressus Capitoliú petijt. Quamuis & ipsum procedenti tempore occidit. Getae minori filio togam uirilem dedit. Maiori Plautinam filiam uxorem iunxit. Hi, qui hostem publicum Plautianum dixerant, deportati sunt. Ita omnium rerum semper quasi naturali lege mutatio est. Filios deíde COSS. designauit. Getam fratrem extulit. Profectus dehinc ad bellum Parthicum est edito gladiatorio munere, & congiario populo dato. Multos inter haec causis uel ueris, uel simulatis occidit. Damnabantur autem plerique cur iocati essent. Alij cur tacuissent. Alij cur pleraque figurata dixissent, ut esse imperator uere nominis sui, uere Pertinax, uere Seuerus. Erat sanè in sermone uulgari Parthicum bellum affectare Septimium Seuerum gloriae cupiditate non aliqua necessitate deductu. Traiecto deniq; exercitu à Brundusio continuato itinere uenit in Syriam, Parthosq; summouit. Sed postea in Syriam redijt, ita ut se pararet, ac bellum Par

this inferret. Inter haec Pescennianas reliquias Plautiano authore persequebatur. Ita ut nonnullos etiam ex amicis suis quasi uitæ suæ insidiatores appeteret. Multos etiam quasi Chaldæos, aut uates de sua salute consuluissent, interemit. præcipue suspectos unumquenq; idoneum imperio, cum ipse paruulos adhuc filios haberet, idq; dici ab his uel crederet, uel audiret, qui sibi augurabantur imperium. Denique, cum occisi essent nonnulli, Seuerus se excusabat. Et post eorum mortem negabat fieri se iussisse; quod factum est. Quod de Læto præcipue Marius Maximus dixit. Cum soror sua Leptitana ad eum uenisset uix latine loquens, ac de illa multum imperator erubesceret dato filio eius lato clauo, atq; ipsi multis muneribus redire mulierem in patriā præcepit, & quidem cum filio, qui breui uita defunctus est. Aestate igitur iā exeunte Parthiam ingressus Ctesiphontem pulso rege, peruenit, & cepit hyemali propè tempore, quod in illis regionibus melius per hyemem bella tractantur, cum herbarum radicibus milites uiuerent, atq; inde morbos, ægritudinesq; contraherent. quare cum obsistentibus Parthis fluente quoq; per insuetudinem cibi aluo militum longius ire non posset, tamen perstitit, & oppidum cepit, et regem fugauit, & plurimos interemit, & parthicum nomē meruit. Ob hoc etiam filium eius Bassianum Antoninum, qui Cæsar appellatus iam fuerat, annum XIII agentem participem imperij dixerunt milites, Getam quoque minorem filium Cæsarem di-

xerunt eundem Antoninum, ut pleriq; in literas tradunt, appellantes. harum appellationum causa donatiuum militibus largissimum dedit. Concessa omni præda oppidi Parthici, quod milites quærebant. Inde in Syriam rediit uictor, et Parthicum deferentibus sibi patribus triumphum icirco recusauit, quod consistere in curru affectus articulari morbo non posset, filio sanè concessit, ut triumpharet. Cui senatus iudaicum triumphum decreuerat, icirco, quod & in Syria res bene gestæ fuerant à Seuero. Deinde cum Antiochiam transisset, data uirili toga filio maiori secum eum COS. designauit, & statim in Syria consulatum inierunt. Post hoc dato stipendio cumulatiore militibus, Alexandriam petijt. In itinere Palæstinis plurima iura fundauit. Iudæos fieri sub graui pœna uetuit. Idē etiam de Christianis sanxit. Deinde Alexandrinis ius Beleutarum dedit, qui sine publico consilio, ita ut sub regibus ante uiuebant uno iudice contenti, quem Cæsar dedisset. Multa præterea his iura mutauit, iucundam sibi peregrinationem hanc propter religionem dei Serapidis, & propter nouitatem animalium bello eorum fuisse Seuerus ipse postea semper ostendit. Nam et mensam, & Memnonem, & Pyramides, et Labyrinthum diligenter inspexit, et quoniam longum est minora persequi, huius magnifica illa, quod uicto, et ociso Iuliano prætorianas cohortes exauthorauit, Pertinacem contra uoluntatem militum in deos retulit, Saluij Iuliani decreta iussit aboleri, quod non obtinuit. De-

niq; cognomentum Pertinacis non tam ex sua uo=luntate, quàm ex morum parsimonia uidetur ha=buisse. Nam & infinita multorum cæde crudelior habitus, & cum quidam ex hostibus eidem se sup=pliciter obtulisset, dixisset'q; ille, quod facturus es=set, non est mollitus tam prudenti dicto, sed interfi ci eum iussit. Fuit præterea delendarum cupidus fa ctionum. propè à nullo congressu nisi uictor Per sarum regem Abagarum subegit. Arabas in ditio nem accepit. Adiabenos ui tributarios coëgit. Bri=tanniam, quod maximum eius imperij decus est, mu ro per trāsuersam insulā ducto, utrinq; ad finem Oceani muniuit, Vnde etiam Britannici nomen ac=cepit. Tripolim, unde oriundus erat, contusis belli=cosissimis gentibus, securissimam reddidit, ac pacē diuturnam oleum gratuitum, & fœcundissimum in æternum donauit. Idem cum implacabilis deli ctis fuit, tum ad erigendos industrios quosq; iudi=cij singularis. philosophiæ, ac dicendi studijs satis deditus. Doctrinæ quoq; nimis cupidus. Latronum ubiq; hostis, uitam suam priuatam, publicam'q; ipse composuit ad finem, solum tamen uitium crudeli=tatis excusans. De hoc senatus ita iudicauit illum aut nasci non debuisse, aut mori, quod et nimis cru delis & nimis utilis Reip. uideretur. Domi tamen minus cautus, qui uxorem Iuliam famosam adulte rijs tenuit eam etiam coniurationis consciam. Idem cum pedibus æger bellum moraretur, id'q; milites anxie ferrent, eius'q; filium Bassianum, qui unà erant, Augustum fecissent, tolli se, atq; tribunal fer

ri iussit. Adesse deinde omnes tribunos, centurio nes, duces, & cohortes, quibus authoribus id acciderat. Sisti deinde filium, qui Augusti nomen acceperat. Cumq; animaduerti in omnes authores facti præter filium iuberet, rogareturq; omnibus ante tribunal prostratis, caput manu contingens ait. Tandem sentitis caput imperare non pedes. Huius dictum est, cum eum ex humili per literarum, & militiæ officia ad imperiũ plurimis gradibus fortuna duxisset, omnia inquit fui, & nihil expedit. Perijt Eboraci ĩ Britania subactis gẽtibus, quæ Britaniæ uidebantur infestæ, anno imperij. XVIII. morbo grauissimo extinctus iam senex reliquit filios duos Antoninum Bassianum, & Getam, cui & ipsi in honorem Marci Antonini nomen imposuit illatus sepulchro Marci Antonini, quem ex omnibus imperatoribus tantum coluit, ut & Commodum in diuos referret, et Antonini nomen omnibus deinceps quasi Augusti ascribendum putaret. Ipsi à Senatu agentibus liberis eius funus amplissimũ exhibitum fuit, atq; inter diuos est relatus. Opera publica præcipue eius extant Septizonium, & Thermæ Seuerianæ. Eius deniq; etiam ianuæ in transtyberina regione ad portam nominis sui, quarum forma interciden's statim usum publicum inuidit. Iudicium de eo post mortem magnum omnium fuit, maxime quod diu nec à filijs eius boni aliquid REIP. uenit, & postea inuadentibus multis REMP. res Romana prædonibus direptui fuit. Hic tamen exiguis uestibus usus est, ut uix tu

niat eius aliquid purpuræ haberet. cum hirtæ chlamyde humeros uelaret, cibi parcissimus, legu= minis patrij auidus, uini aliquando cupidus, carnis frequenter ignarus. Ipse decorus, ipse ingens promissa barba, cano capite, & crispo. Vultu reuerẽdus, canorus uoce, sed afrum quiddam usq; ad senectutem sonans, ac multum post mortem amatus uel inuidia deposita, uel crudelitatis metu. Legisse me apud Aelium Maurum Phelegontis Adriani libertum memini Septimum Seuerum immoderatissime, cum moreretur, lætatum, quod duos Antoninos pari imperio Reip. relinqueret exemplo Pij, qui Verum, & Marcum Antoninos per adoptionem filios Reip. reliquit. Hoc melius, quod ille filios per adoptionem, hic per se genitos rectores Romanæ Reip. daret, Antoninum scilicet Bassianum, quem ex priore matrimonio susceperat, et Getam, quem de Iulia genuerat, sed illum multum spes fefellit. Nam unum paricidium, alterum sui mores Reip. inuiderunt, sanctumq; illud nomen in nullo diu bene mansit. Et reputanti mihi Dioclitiane Auguste neminem propè magnorum uirorum optimum, & utilem filium reliquisse satis claret. Denique aut sine liberis uiri interierunt, aut tales habuerunt pleriq;, ut melius fuerit de rebus humanis sine posteritate discedere. Et, ut ordiamur à Romulo, hic nihil liberorum reliq̃t, nihil Numa Pompilius, quod utile posset esse Reip. Quid Camillus? Num sui similes liberos habuit? Quid Scipio? Quid Catones? qui magni fuerunt. Iam uero q̃d

de Homero, Demosthene, Virgilio, Crispo, & Terentio, Pluto, cæteris'q; alijs loquar? Quid de Cæsare? Quid de Tullio, cui soli melius fuerat liberos non habere? Quid de Augusto, qui nec adoptiuum bonum filium habuit? Cum illi eligendi potestas fuisset ex omnibus. Falsus est etiam ipse Traianus in suo municipe, ac nepote deligendo. Sed ut omittamus adoptiuos, ne nobis Antonini Pius, et Marcus numina Reip. occurrant, ueniamus ad genitos. Quid Marco felicius fuisset, si Commodum non reliquisset hæredem? Quid Seuero Septimio, si Bassianum non genuisset? qui statim insimulatum fratrem insidiarum contra se cogitatarum parricidiali etiam figmento interemit? qui nouercam, matrem quinimmo, in cuius sinu Getam filium eius occiderat, uxorem duxit, qui Papinianum iuris asylum, & doctrinæ legalis thesaurum, quod parricidium excusare noluisset, occidit, & præfectũ suum, ne homini per se, & per conscientiam suam magno deesset, & dignitas. Deniq; ut alia omittam, ex huius moribus factũ puto, ut Seuerus tristior uir ad omnia, immo etiam crudelior pius, & dignus deorum altaribus duceretur. Qui quidem diu immo Sallustij orationem, qua Micipsa filios ad pacem hortatur, ingratus morbo misisse filio dicitur maiori. Id'q; frustra & hominem tantum ualetudine. Vixit deniq; in odio populi diu Antoninus. Nomen'q; illud uenerabile diu minus amatum est. Quamuis & uestimenta populo dederit, Vnde Caracallus est dictus, & thermas ma-

gnificentissimas fecerit: Extat sanè Romæ Seueri porticus gesta eius exprimens à filio quantum plurimu docent, structa. Signa mortis eius hæc fuerũt. Ipse somniauit quatuor aquilis & gemmato curru præuolante nescio qua ingenti humana specie ad cœlum esse raptum, cumq; raperetur, octoginta & nouem numeros explicuisse. Vltra quot annos ne unum quidem annum uixit, nam ad imperiũ senex uenit. Cumq; positus esset in circulo ingenti æreo diu solus & destitutus stetit. Cum uereretur autem ne præceps rueret, à Ioue se uocatum uidit, atque inter Antoninos locatum. Die circensium cũ tres uictoriæ more solito essent locatæ gypseæ cum palmis, media, quæ ipsius nomine ascriptum orbem palmis tenebat, uento icta de podio stans decidit, & humi constitit. Eaq;, quæ Getæ nomine inscripta erat, corruit, & omnis comminuta est. Illa uero, quæ Bassiani titulum præferebat, amissa palma uenti turbine uix constitit. Post murũ apud uallum missum in Britania, cum ad proximam mansionem rediret, non solum uictor, sed etiam i æternum pace fundata uoluens animo quod omnis sibi occurreret, Aethiops quidam è numero militari claræ inter scurras famæ, & celebratorum semper iocorum cum corona è cupressu facta eidem occurrit. Quem cum ille iratus remoueri ab oculis præcepisset, & coloris eius tactus omine & coronæ dixisse ille dicitur ioci causa, totum fuisti, totum uicisti. Iam deus esto uictor. Et in ciuitatem ueniens, cum rem diuinam uellet facere, primũ ad Bellonæ tem-

plum ductus est terrore aruspicis rustici. Deinde hostiæ furuæ sunt applicatæ. Quod cum esset aspernatus, atq; ad palatium se reciperet, negligentia ministrorum nigræ hostiæ usque ad limen domus palatinæ imperatorem secutæ sunt. Sunt per plurimas ciuitates opera eius insignia. Magnum uero illud in ciuitate eius, quod Romæ omnes ædes publicas, quæ uitio temporum labebantur, instaurauit, nusquam propè suo nomine ascripto, seruatis tamen ubique titulis conditorum. moriens septem annorum canonem, ita ut quotidiana LXXV millia modiorum expendi possent, reliquit. Olei uero tantum, ut per quinquennium non solum urbis usibus, sed et totius Italiæ, quæ oleo egeret, sufficeret. Vltima uerba eius dicuntur hæc fuisse. Turbatam Remp. ubiq; accepi, pacatam etiam Britanis relinquo, senex et pedibus æger firmum imperium Antoninis meis relinquens, si boni erunt, imbecillum, si mali. Iussit dei designum tribuno dari, Laboremus, quia Pertinax quando in imperium ascitus est, signum dederat, militemus. Fortunam deinde regiam, quæ comitari principes, & in cubiculis poni solebat, geminare statuerat, ut sacratissimum simulachrum utriq; relinqueret filiorũ, sed cum uideret se urgeri sub hora mortis, iussisse fertur, ut alternis diebus apud filios imperatores in cubiculis furtuna poneretur. Quod Bassianus prius contempsit, quàm faceret pariadium. Corpus eius à Britania Romam usque cum magna prouincialium reuerentia susceptum est. Quam-

nis, aliqui urnulam aeream tantum fuisse dicant. Seueri reliquias continentem. Eandemq; Antoninorum sepulchro illatam cum Septimius Pertinax Seuerus illic, ubi uita functus est, esset incensus. cū septizonium faceret, nihil aliud cogitauit, quàm ut ex Africa uenientibus suum opus occurreret. & nisi absente eo per praefectum urbis mediū simulachrum eius esset locatum additum palatinis aedibus, *id est regium atriū ab ea parte facere uoluisse perhibetur. Quod etiam post Alexāder, cū uellet facere ab aruspicibus dicitur esse prohibitus. cū hoc sciscitatus non litasset.

AELII SPARTIANI ANTONINVS CARACALLA.

EX duobus liberis, quos Septimius Seuerus reliquit, Getam, et Bassianum, quorū unum exercitus, alterū pater dixit, Geta hostis est iudicatus. Bassianum autem obtinuisse imperiū constat. De cuius maioribus frustra putamus iterandum, cum omnia in Seueri uita satis dicta sint. Huius igitur pueritia blanda, ingeniosa, parentibus affabilis, amicis parentum iucunda, populo accepta, grata Senatui, ipsi etiam ad amorem conciliandum salutaris fuit. non ille ī literis tardus, non in beneuolētijs segnis, non tenax in largitate, non lentus in clementia, sed sub parentibus uisus. Deniq; si quando feris obiectos damnatos

ctos damnatos uidit, fleuit, aut oculos auertit, quod populo plus quàm amabile fuit. Septennis puer, cũ collusorem suum puerum ob iudaicam religionem grauius uerberatum audisset, neq; patrem suum, neq; patrem pueri, uel authores uerberum diu respexit. Antiochensibus & Byzantijs iteruentu suo iura uetusta restituit, quibus iratus fuit Seuerus, quod Nigrum iuuerant. Plautiani odium crudelitatis causa concepit. Quae à parentibus gratia sigillariorum acceperat, id uel clientibus, uel magistris sponte donauit. Sed haec puer. Egressus uero pueritiam, seu patris monitis, seu calliditate igenij, siue quod se Alexandro Magno Macedoniae aequandum putabat, restrictior, grauior, uultu etiam truculentior factus est prorsus, ut eum, quem puerum scirent, multi esse non crederent. Alexandrum Magnum, eiusq; gesta in ore semper habuit. Tiberiũ, & Syllam in conuentu plerunq; laudauit. Patri superbior fuit, Fratrem magna eius humilitate despexit. Post patris mortem in castra praetoria pergens apud milites conquestus est, circumueniri se fratris insidijs, atque ita fratrem in palatio fecit occidi. Eius corpus statim cremari praecepit. Dixit praeterea in castris fratrem sibi uenenum parasse, matri eum irreuerentem fuisse. Egitq; publice his gratias, qui eum occiderunt. Addidit deniq; ijs, qui fideliores erga se fuerant, stipendium. Pars militum apud Albam Getam occisum aegerrime accepit, dicentibus cunctis duobus, se fidem promisisse liberis Seueri, duobus seruare debere. Clausisq; portis diu

imperator non admissus, nisi delinitis animis non solum querelis de Geta; & criminationibus editis, sed enormitate stipendij militibus, ut solet, placatis, atq; inde Romam rediit. Tunc sub ueste senatoria loricam habens cum armatis militibus curiá ingressus est. Hos in medio inter subsellia duplici ordine collocauit, & sic uerba fecit. Questus ē de fratris insidijs inuolute, & incondite ad illius accusationem, sui uero excusationem, quod quidem nec senatus libenter accepit. Cum ille dixisset, fratri se omnia permisisse, fratrem ab insidijs liberasse, et illum tamen sibi grauissimas insidias fecisse, nec uicem amori reddidisse fraterno. Post hoc relegatis, deportatisq; reditum in patriá restituit. Inde ad prætorianos processit, & in castris mansit. Altera die capitolium petijt, & eos, quos occidere parabat, affabiliter est allocutus. Innitensq; Papiniano & Chiloni ad palatium redijt. Cum flentem matrem Getæ uidisset, aliasq; mulieres, post necē fratris mulieres occidere conatus est. Sed ob hoc retentus, ne augeretur fratris occisi crudelitas. Lætū ad mortē coēgit misso à se ueneno, ipse enim iter suasores Getæ mortis primus fuerat, qui & primus interemptus est. Ipse mortem eius sæpissime fleuit. Multos, qui cædis eius conscij fuerant, interemit. Eumq;, & imaginem eius honorauit. Post hoc fratrem patruelem Afrum, cui pridie partes de cœna miserat, iussit occidi. Qui cum se præcipitasset per cussorum timore, & ad uxorem cruore fracto ere psisset, tamen per ludibrium à percussoribus depre

hensus est, & occisus. Occidit etiam Pompeianum Marci nepotem ex filia natum, & ex Pompeiano, cui nupta fuerat Lucilla post mortem Veri imperatoris, quem & COS. II fecerat, & omnibus bellis præposuerat, quæ grauissima tunc fuerunt, & ita quidem, ut uideretur à latronibus interemptus. Deinde in conspectu eius Papinianus securi percussus est, & à militibus occisus, quo facto, percussori dixit gladio te exequi oportuit meum iussum. Occisus est etiā eius iussu Petronius ante templum Diui Pij, tractaq; sunt eorum per plateam cadauera sine aliqua humanitatis reuerentia. Filiū autem Papinianum, qui ante triduum quæstor opulentum munus ediderat, interemit. iisdem diebus occisi sunt innumeri, qui fratris eius partibus fauerant. Occisi etiam liberti, qui Getæ administrauerant, cædes deinde ĩ omnibus locis, & in balneis factæ, occisiq; nonnulli etiam cœnantes. Inter quos etiam Sammonicus Serenus, cuius libri plurimi ad doctrinam extant. in summum discrimen etiā Chilo iterum præf. & COS. uenit, & ob hoc, quod concordiam inter fratres suaserat. Et cum idē Chilo sublata ueste senatori nudis pedibus ab urbanicianis raptus esset, Antoninus seditiōem compressit. Multas præterea postea cædes in urbe fecit passim raptis à militibus nonnullis hominibus, & occisis quasi seditionē uindicans. Aelium Pertinacem suffectum COS. ob hoc solum, quod filius esset imperatoris, occidit. Neq; cessauit unq̄ sub diuersis occasionibus eos interficere, qui fratris amici fuissent.

Sæpe in senatum, sæpe in populum superbe inuectus est, aut edictis propositis, aut orationibus edictis Syllam se etiam ostendens futurum. his gestis, Galliam petijt, atque ut primum in eam uenit, Narbonensem proconsulem occidit. Cunctis deinde turbatis, qui in Gallia res regebant, odium tyrannicum meruit, quamuis aliquando fingeret se benignum, cum esset natura truculentus. Et cum multa contra homines, et contra iura ciuitatum fecisset, morbo implicitus grauiter laborauit. Circa eos, qui eum curabant, crudelissimus fuit. Deinde ad orientem profectionem parans omisso itinere, in Dacia resedit. circa Rhetiam non paucos Barbaros interemit, militesq; suos quasi Syllæ milites, & cohortatus est, & donauit. Deorum sanè se nominibus appellari uetuit, quod Commodus fecerat, cum illi eu, quod leonem, aliasq; feras occidisset, Herculem dicerent. Et cum Germanos subegisset, Germanicum se appellauit uel ioco, uel serio, ut erat stultus, & demens, asserens si Lucanos uicisset, Lucanicum se appellandum. Damnati sunt eo tempore, qui urinam in eo loco fecerunt, in quo statuæ, aut imagines erant principis. Et qui coronas imaginibus eius detraxerunt, ut alias ponerent. Damnati sunt & qui remedia quartanis, tertianisq; collo annexa gestarent. per Thracias cum præf. præt. iter fecit. Inde cum in Asiam traijceret, naufragij periculum adijt antemna fracta, ita, ut in scapham cum protectoribus descenderet. Vnde in triremẽ à præfecto classis receptus euasit. excepit apros frequen-

ter contra leonem etiam stetit. Quo etiam missis ad amicos literis, gloriatus est, seq; ad Herculis uirtutem accessisse iactauit. Post hoc ad bellū Armeniacum, Parthicumq; conuersus ducem bellicum, qui suis competebat moribus, fecit. Inde Alexandriam petijt, in Gymnasium populum conuocauit, eumq; obiurgauit, legi etiam ualidos ad militiam praecepit. Eos autem, quos legerat, occidit exemplo Ptolemaei Euergetis, qui octauus hoc nomine appellatus est. Dato praeterea signo militibus, ut hospites suos occiderent, magnam caedem Alexandriae fecit. Dehinc per Cadusios fines Babylonios ingressus tumultuarie cum Parthorum satrapis manum contulit feris etiam bestijs in hostes immissis. Datis ad senatum quasi post uictoriam literis Parthicus appellatus est. Nam Germanici nomen patre uiuo fuerat consecutus. Deinde cum iterum uellet Parthis bellū inferre, atq; hybernare Edessae, atq; inde Carras Luni dei gratia uenisset, die natalis sui VIII idus Apriles ipsis Megalēsibus, cum ad requisita naturae discessisset insidijs a Macrino praef. praet. positis, qui post eum inuasit imperium, interemptus est. Conscij caedis fuerunt Nemesianus, & frater eius Apollinaris, Reanusq;, qui praef. legionis secundae Parthicae militabat, & qui equitibus extraordinarijs praeerat non ignorantibus Martio Agrippa, qui classi praeerat, & praeterea plerisq; officialium impulsu Martialis. occisus est autem in medio itinere inter Carras, & Edessam, cum leuandae uesicae gratia ex equo descendisset. Atq; inter

protectores suos coniuratos cædis ageret. Deniq; cũ illum in equum strator eius leuaret, pugione latus eius confodit. Conclamatum'q; ab omnibus est, id Martialem fecisse. Et quoniã dei Luni fecimus mentionem, sciendum doctissimis quibusq; id memoriæ traditum. Atq; ita nunc quoq; à Carrenis præcipue haberi, ut qui Lunam fœmineo nomine, ac sexu putauerit nuncupandam, is addictus mulieribus semper inseruiat. At qui uero marem deum esse crediderit, is dominetur uxori, neq; ullas mulie bres patiatur insidias. Vnde quãuis Græci uel Aegyptij eo genere, quo fœminam hominem etiã Lunam deum dicant, mystice tamen deũ dicunt. Scio de Papiniani nece multos ita in literas retulisse, ut cædis non asciuerint causam alijs alia referẽtibus. Sed ego malui ueritatem opinionum edere, quàm de tanti uiri cæde reticere. Papinianum amicissimum fuisse imperatori Seuero, & , ut aliqui loquuntur, affinem etiam per secundam uxorem memoriæ traditur, ad hæc præcipue utrunq; filium à Seuero commendatum, eumq; cum Seuero professum sub Scæuola, & Seuero in aduocatione fisci successisse, atq; ob hoc concordiam fratrum Antoninorum fouisse, egisse quin etiã ne occideretur, cum iam de insidijs eius Bassianus quereretur. Atq; ideo unà cum ijs, qui fautores fuerant Getæ, à militibus non solum permittente, uerum etiam suadente Antonino occisum. Multi dicunt Bassianum occiso fratre, illi mandasse, ut & in senatu per se, & apud populũ facinus dilueret. illũ aũt respondisse, non tã

ficile parricidiũ excusari posse, q̃ fieri. Est etiã hæc fabella, quod dictare noluerit orationẽ, qua inuehẽdum erat in fratrem, ut causa eius melior fieret, q occideret. Illum aũt negantem respondisse, aliud est parricidium, aliud accusare innocẽtem occisum. Sed hoc omnino nõ conuenit. Nã neq; præf. poterat dictare orationẽ, & constat eum quasi fautorẽ Getæ occisum. Et fertur qdem Papinianus, cũ raptus à militibus ad palatium traheretur occidendus, prædiuinasse dicentem stultissimũ fore, q in suũ subrogaretur locum, nisi appetitam crudeliter præfecturã uindicaret, quod factum est. Nam Macrinus occidit, ut supra exposuimus, q cum filio factus in castris imperator filiũ suum, q Diadumenus uocatus Antoninum uocauit, iccirco quod à prætorianis multum Antoninus desyderatus est. Bassianus uixit annis XLIII. Imperauit annis VI. Publico funere elatus est. Filiũ reliquit, q postea et ipse M. Antoninus Heliogabalus est dictus. Ita. n. nomen Antoninorũ ioleuerat, ut uelli ex animis hoium nõ posset. Quod omniũ pectora uelut Augusti nomen obsederat. Fuit male moratus, et patre duro crudelior. Auidus cibi, uini ẽt appetẽs. suis odiosus, et præter milites prætorianos oĩbus castris exosus. Prorsus nihil iterfrẽs simile. O pa romæ reliqt Thermas nois sui eximas, quarũ cællã soleare architecti negant posse ulla imitatiõe, qua facta ẽ, fieri. Nã et ex ære uel cupro cãcelli suppositi esse dicuntur, qbus cameratio tota cõcredita ẽ, et tm̃ est spatij, ut idipsum fieri negãt potuisse docti mechãici. Reliqt et porticum

patris nomine, quæ gesta illius contineret et triumphos, & bella. Caracalli nomen accepit à uestimẽto, quod populo dederat, demisso usq; ad talos, quod ante non fuerat. Vnde hodieq; Antonianæ dicuntur Caracallæ huiusmodi in usu maxime Romanæ plebis frequentatæ. Idem uiam nouam muniuit, quæ est sub eius thermis Antoninianis scilicet, qua pulchrius inter Romanas plateas non facile quicquam inuenias. Sacra Isidis Romam deportauit, et templa ubiq; magnifice eidem deæ fecit. Sacra etiã maiore reuerentia celebrauit, quàm ante celebrabantur. In quo quidem mihi mirum uidetur quemadmodum sacra Isidis primum per hunc Romã uenisse dicantur. Cum Antoninus Commodus ita ea celebrauerit, ut & Anubin portaret, & pausa sederet, nisi forte iste addidit celebritati, nõ eã primus inuexit. Corpus eius Antoninorũ sepulchro illatũ est, ut ea sedes reliquias eius acciperet, quæ nomen addiderat. Interest scire quẽadmodũ nouercam suã Iuliã uxorẽ duxisse dicatur. Quæ cum esset pulcherrima, & quasi p negligentiam se maxima corporis parte nudasset, dixisset'q; Antoninus, uellẽ, si liceret, respõdisse fertur, si libet, licet. An nescis te imperatorẽ esse, et leges dare non accipere? Quo audito, furor inconditus ad effectum criminis roboratus est, nuptias'q; eas celebrauit, quasi sciret se leges dare, cum uere solus prohibere debuisset. matrẽ enim (nõ alio dicenda erat nomine) duxit uxorem, ad paricidiũ iunxit incestum. Siqdem eã matrimonio sociauit, cuius filiũ nup occiderat. Nõ ab

re est etiam diasyrticum quiddã in eum addere di ctum. Nam cum Germanici, & Parthici, & Arabici, & Alemannici nomen ascriberet (nam Alemannorum gentem deuicerat.) Aelius Pertinax filius Pertinacis dicitur ioco dixisse, adde, si placet, etiam Geticus Maximus, quod Getam occiderat fratrem, & Gotthi Getæ dicerẽtur, quos ille, dum ad orientem transit, tumultuarijs prælijs deuicerat. Occidendi Getæ multa prodigia extiterunt, ut in uita eius exponemus. Nam quamuis prior ille è uita excesserit, nos tamen ordinem secuti sumus, ut qui & prior natus est, & qui prior imperare cœperat, prior scriberetur. Eo sanè tempore, quo ab exercitu appellatus est Augustus uiuo patre, quod ille pedibus æger gubernare non posse uideretur imperium, contusis animis militum, & tribunorum, Seuerus dicitur animo uolutasse, ut & hunc occideret, nisi repugnassent præf. eius graues uiri. Aliq contra dicunt, præf. uoluisse id fieri, sed Septimum noluisse, ne & seueritas illius crudelitatis nomine inquinaretur. Et cum authores criminis milites fuerint, adolescens stultæ temeritatis pœnas lueret tam grauis supplicij titulo, ut à patre uideretur occisus. Hic tamen omnium durissimus, &, ut uno complectamur uerbo, parricida, incestus, patris, & matris et fratris inimicus. à Macrino, qui eum occiderat, timore militum, ac maxime prætorianorum inter deos relatus est. habet templum, habet salios, habet sodales Antonianos, qui Faustinæ templum, & diuale nomen eripuit. certe templum, quod ei sub Tau

ri radicibus fundauerat olim maritus Antoninus, in quo postea filius Bassiani Heliogabalus Antoninus sibi uel Ioui Syrio, uel soli (incertum enim id est) templum fecit. post istum imperauit Opilius Macrinus cum filio Diadumeno.

OPILIVS MACRINVS IVLII CAPITOLINI.

Vitæ illorum principum, seu tyrannorum, siue Cæsarum, qui nō diu imperauerunt, in obscuro latent. Idcirco quod neque de priuata eorū uita digna sunt quæ dicantur, cum omnino nescirentur quidē, nisi aspirassent ad imperium. Et de imperio, quod non diu tenuerunt, non multa dici possunt. Nos tamen ex diuersis historijs erutam lucem proferemus, & ea quidem, quæ memoratu digna erunt. Non enim est cuiusquam in uita, qui ad diem quodcunq; fecerit, sed eius, qui uitas aliorum scribere orditur, officium est digna cognitione perscribere. Et Iunio quidem Cordo studium fuit eorum imperatorum uitas edere, quos obscuriores uidebat, qui non multum profecit. Nam & pauca reperit, & indigna memoratu, asserens se minima quæque persecuturum quasi uel de Traiano, aut Pio, aut Marco sciēdum sit, quoties processerit, quando cibos uariauerit, & quando uestem mutauerit, & quos quando promouerit, quæ illa omnia exequendo libros my-

thistorijs repleuit talia scribendo, cum omnino rerū uilium, aut nulla scribenda sint, aut nimis paucæ, si tamen ex his mores possint animaduerti, q re uera sciendi sunt. sed ex parte conscribam, ut & ea cætera colligantur. Occiso ergo Antonino Bassiano, Opilius Macrinus PRAEFEC. PRAETeius, qui antea priuatus curabat, imperium arripuit. Humili natus loco, & animi, atque oris inuerecundi, seq; nunc Seuerum, nūc Antoninum, cū in odio esset omnium & hominum, & militum, nuncupauit. Statimq; ad bellum Parthicum profectus, et uindicandi se de militibus seu rumoribus, qbus premebatur, adolescendi potestatem dempsit. Quamuis Senatus eum imperatorem odio Antonini Bassiani libenter acceperit, cum in senatu omnibus una uox esset, quemuis magis quàm pariadá, quemuis magis quàm incestum, quemuis magis quá impurum, quemuis magis quàm interfectorem & senatus, et populi. Et mirum omnibus fortasse uideatur, cur Diadumenus filius Macrini Antoninus uoluerit nuncupari, cum author necis Antoninianæ fuisse dicatur. De ipso quæ in annales relata sunt, proferam. Vates cœlestis apud Carthaginem, quæ deo repleta solebat uera canere sub Antonino Pio, cum sciscitante proconsule de statu, ut solebat, publico, & de suo imperio futura prædiceret, ubi ad principes uentum est, clara uoce numerari iussit, quoties diceret Antoninum. Tuncq; attentis omnibus Antonini nomen Augusti octauo edidit. Sed credētibus cunctis, quod VIII annis Antoninus Pius

imperaturus esset, & ille transcendisset hunc annorum numerũ, constitit apud credentes, uel tunc uel postea per uatem aliud designatum. Deniq; ad numeratis omnibus, qui Antonini appellati sunt, is Antoninorum numerus inuenitur. Enimuero Pius primus, Marcus secundus, Verus tertius, Commodus quartus, Quintus Caracallus, sextus Geta, Septimus Diadumenus, Octauus Heliogabalus Antonini fuere. Nec inter Antoninos referendi sunt duo Gordiani, qui aut prænomen tantum Antoninorum habuerunt, aut etiam Antonij dicti sunt non Antonini. Inde est, quod se & Seuerus Antoninum uocauit, & plurimi fuerunt, & Pertinax, & Iulianus, & idem Macrinus, & ab ipsis Antoninis, qui ueri successores Antonini fuerunt, hoc nomen magis quàm proprium retentum est. Hæc alij. Sed alij idcirco Antoninum Diadumenum à Macrino patre appellatum ferunt, ut suspicio à Macrino interfecti Antonini militibus tolleretur. Alij uero tantum desyderium nominis huius fuisse dicunt, ut nisi populus, & milites Antonini nomen audirent, imperatorium non putarent. Et de Macrino quidē in Senatu à multis quando nuntiatum est, ea dicta sunt, ut appareat ignobilem, sordidum, spurcum fuisse. uerba deniq; Aurelij Victoris, cui Primo cognomen erat, hæc fuerunt. Macrinum libertinum hominem prostibulum seruilibus officijs occupatum in domo imperatoria, uenali fide, uita sordida sub Commodo à Seuero remotum etiam à miserrimis officijs, relegatumq; in Africam, ubi ut

" infamiam damnationis tegeret, lectioni operam de-
" disse, egisse causulas, declamasse, in postremo dixisse. Donatum autem annulis aureis patrocinante sibi Vero liberto suo Festo, aduocatum fisci factum sub Vero Antonino. Sed & haec dubia ponuntur, & alia dicuntur ab alijs, quae ipsa quoq; non tacebimus. Nam pleriq; gladiatoriã pugnam eum exhibuisse dixerunt. Et accepta rudi, ad Africam isse uenatorem primo, post etiam tabellionem fuisse, deinceps aduocatum fuisse fisci, ex quo officio ad amplissima quaeq; peruenit. Deinde cum esset praef. praet. collega ablegato, Antoninum Caracallum imperatorem suum interemit tanta fictione, ut ab eo non uideretur occisus. Nam stratore eius redempto, & spe ingenti proposita id egit, ut quasi militaribus insidijs, quod uel ob parricidium, uel incestum displiceret, interemptum diceretur. Statim deniq; arripuit imperium filio Diadumeno in participatum ascito, quem continuo, ut diximus, Antoninum appellari à militibus iussit. Deinde corpus Antonini Romam remisit sepulchris maiorum inferendum. Mandauit collegae dudum suo praefecto praetorij, ut munus suum curaret, ac praecipue Antoninum honorabiliter sepeliret ducto funere regio, qđ sciebat ob uestimenta populo, & congiaria data multum Antoninum à plebe dilectum. Accedebat etiã illud, quod militarem motum timebat, ne eo interueniente suum impediretur imperium, quod raptum ierat, sed quasi inuitus acceperat, ut sunt homines, q ad ea se cogi dicunt, quae uel sceleribus compa

rant. Timuit autem etiam collegam ne & ipse im perare cuperet sperantibus cunctis, quod si unius numeri consensus accederet, neque ille recusaret, et omnes cupidissime id facerent odio Macrini, uel propter uitam improbam, uel propter ignobilitatem, cum omnes superiores nobiles fuissent imperatores. insulsit præterea in nomẽ Seueri, cum illius nulla cognatiõe tangeretur, unde iocus extitit. Sic Macrinus est Seuerus, quo modo Diadumenus Antoninus. Statim tamen ad delendum militum motum stipendium, & legionarijs, & prætorianis dedit solito uberius, utpote qui extenuare cuperet imperatoris occisi crimen, profuitq; pecunia, ut solet, cui innocentia prodesse non poterat. Retentus est enim aliquanto tempore ĩ imperio homo uitiorum omnium. ad senatum deinde literas misit de morte Antonini DIVVM illum appellans, excusansq; se & iurans, quod de cæde illius nesciérit. Ita sceleri suo more hominum perditorum iunxit periurium, à quo incipere decuit hominem improbum, cum ad Senatum scriberet. Interest scire cuiusmodi oratio fuerit, qua se excusauit, ut & impudentia hominis noscatur, & sacrilegium, à quo initium sumpsit improbus imperator, capita ex oratione Macrini et Diadumeni imperatorum.

» Vellemus P. C. & incolumi Antonino nostro, et re
» uecti, cum triumpho uestrã clementiam uidere. tũc
» demum enim florente Rep. & omnes felices esse-
» mus, et sub eo principe uiueremus, quem nobis An
» toninorum loco dij dederant. Verum quia id eueni

» re per tumultum militarem non potuit, nuntiamus
» primum quid de nobis exercitus fecerit, deinde
» honores diuinos, quod primum faciendum est, de-
» cernimus ei uiro, in cuius uerba iurauimus, cum
» exercitus ultorem cædis Bassiani neminem dignio,
» rem præfecto eius putauit, cui & ipse utiq; uindi
» candam factionem mandasset, si uiuus deprendere
» potuisset. Et infra. detulerunt ad me imperium,
» cuius ego P. C. interim tutelam recepi, tenebo regi
» men, si & uobis placuerit, quod militibus placuit,
» quibus iam & stipendium dedi, & omnia impe-
» ratorio more iussi. Item infra. Diadumenum fili-
» um meum uobis notũ, & imperio miles donauit
» & nomine, Antoninum uidelicet appellans, ut co=
» honestaretur prius nomine, sic etiam regni honore.
» quod uos P. C. bono, faustóq; omine approbetis,
» petimus, ne uobis desit Antoninorum nomen, quod
» maxime diligitis. Item infra. Antonino autem di=
» uinos honores & miles decreuit, & nos decreui=
» mus, & uos P. C. ut decernatis, cum possimus im-
» peratorio iure præcipere. tamen rogamus dicantes
» & duas statuas equestres, pedestres duas habitu
» militari, sedentes ciuili habitu duas. Item D. Se
» uero duas triumphales, quæ omnia P. C. uos im=
» pleri iubebitis nobis religiose proprioribus ambiẽ
» tibus. Lectis igitur in senatu literis, contra opinio
nem omnium & mortem Antonini senatus gratan
ter accepit, & Opilium Macrinum libertatem pu
blicam curaturum sperans, Primum i patritios al
legit nouum hominem, & qui pauloante procura
tor priuatæ rei fuisset. eundem cum scriba ponti-

ficum esset, quos hodie pontifices minores uocant, PONT. OPT. appellauit, Pij nomine decreto. Diu tamen lectis literis cum omnino nemo crederet de Antonini morte, silentium fuit. Sed posteaq̃ constitit occisum, senatus in eum, uelut in tyrannũ, inuectus est. Deniq; statim Macrino & proconsulare imperium, & potestatem tribunitiam detulerunt. Filium sanè suum, cum ipse felicis nomen recepisset, ut suspicionem occisi à se Antonini remoueret, Antoninũ uocauit Diadumenum antea dictũ. Quod quidem etiam Varius Heliogabalus, qui se Bassiani filium diceret, homo sordidissimus, & ex meretrice conceptus, idem postea nomen accepit. Deniq; uersus extant cuiusdam poëtæ, quibus ostenditur Antonini nomen cœpisse à Pio, & paulatim per Antoninos usq; ad sordes ultimas peruenisse. Siquidem Marcus nomen illud sanctum uitæ genere auxisse uideatur. Verus autem degenerasse. Cõmodus uero etiam posuisse sacrati nominis reuerentiam. Iam quid de Caracallo Antonino, quid'ue de hoc potest dici? Postremo etiam quid de Heliogabalo? qui Antoninorum ultimus in summa impuritate uixisse memoratur? Appellatus igitur IMPER. suscepto bello contra Parthos profectus est magno apparatu studens sordes generis, & prioris uitæ infamiam uictoriæ magnitudine abolere. Sed conflictu habito contra Parthos defectu legionum, quæ ad Varium Heliogabalum confugerãt, interemptus est. Sed anno amplius imperauit. Sanè cum esset inferior in eo bello, quod Antoninus

gesserat

gesserat Artabane grauiter necem suorum ciuium uindicante primo Macrinus repugnauit. Postea uero missis legatis petijt pacem, quam libenti animo interfecto Antonino Parthus concessit. Inde, cum se Antiochiã recepisset, ac luxuriæ operã daret, iustam causam interficiendi sui præbuit exercitui, ac Bassiani, ut putabatur, filium sequenti, idest Heliogabalum Bassianum Varium, qui postea et Bassianus, & Antoninus appellatus est. Fuit quædam mulier Mœsa, siue Varia ex Emissena urbe soror Iuliæ uxoris Seueri Pertinacis Afri, quæ post mortem Antonini Bassiani ex aulica domo fuerat expulsa per Macrini superbiã, cui quidem omnia concessit Macrinus, quæ diu illa collegerat. Huic erant duæ filiæ Semamura, & Mamæa, quarum maior filius erat Heliogabalus, qui & Bassiani, & Antonini nomen accepit. Nam Heliogabalum Phœnices uocant Solem. Sed Heliogabalus pulchritudine, ac statura, & sacerdotio conspicuus erat, ac notus omnibus hominibus, qui ad templum ueniebant, militibus præcipue. His Mœsa, siue Varia dixit Bassianum filium esse Antonini, quod paulatim omnibus militibus innotuit. Erat præterea Mœsa ipsa ditissima, ex quo etiam Heliogabalus luxuriosissimus. qua promittẽte militibus legiones, abductæ sunt à Macrino. Susceptæ enim illa noctu in oppidum cum suis, nepos eius Antoninus est appellatus imperij delatis insignibus. Hæc ubi sunt Macrino apud Antiochiam posito nuntiata, miratus audaciam muliebrem simul etiam contemnens,

Iulianum præfectum ad obsidendos eos cum legionibus misit. Quibus cum Antoninus ostenderetur miro amore in eum omnibus inclinatis, occiso Iuliano præfecto, ad eum omnes transierunt. Deinde parte exercitus coniuncta, uenit contra Macrinum Antoninus contra se festinantem, commissóq; prælio, Macrinus est uictus proditione militum eius, & amore Antonini. fugiens sanè Macrinus cum paucis, & filio in uico quodam Bithyniæ occisus est cum Diadumeno. Ablatumq; eius caput est, & ad Antoninum perlatum. Sciendum prætera, quod Cæsar fuisse dicatur non Augustus Diadumenus puer, quem plerique pari fuisse cum patre imperio tradiderunt. occisus est etiam filius. cui hoc solum attulit imperium, ut interficeretur à milite. Non enim aliquid dignum in eius uita erat, quod dicatur, præter hoc, quod Antoninorum nomini est uelut notus appositus. Fuit tamen in uita imperatoria paulo rigidior, & austerior, sperans se ante acta omnia posse obliuioni dare, cum ipse seueritatis illius occasionem reprehendendi, & lacerandi eius aperiret. Nam & Seuerum se & Pertinacem uoluerat nuncupari. Quæ duo illi asperitatis nomina uidebantur. Et cum illũ senatus pium, ac felicem nuncupasset, felicis nomen recepit, Pij habere noluit. Vnde in eum epigramma illatum græci cuiusdam poëtæ uidetur extare, quod latine hac sententia continetur.

" Histrio iam senior turpis, grauis, asper, iniquus,

" Impius, & felix sic simul esse cupit.
" Vt nolit pius esse, uelit tamen esse beatus.
" Quod natura negat, nec recipit ratio.
" Nam pius, & felix poterat dici, atq; uideri.
" Cui imperium infelix est, erit ille sibi.

Hos uersus nescio quis de latinis iuxta eos, q̃ græci erant propositi, in foro posuit. Quibus acceptis Macrinus his uersibus respondisse fertur.

" Si talem graium retulissent fata poëtam,
" Qualis latinus Gabalus iste fuit,
" Nil populus nosset, nil nosset curia magno,
" Nullus scripsisset carmina tetra mihi.

His uersibus Macrinus longe peioribus quàm illi latini sunt, respondisse se credidit. Sed nō minus risui est habitus, quàm poëta ille, qui de græco latine coactus est scribere. Fuit igitur superbus, & sanguinarius, & uolens militariter imperare incusans quinetiam superiorum temporum disciplinā, ac solum Seuerum præ cæteris laudans. Nam & in crucem milites tulit, & seruilibus supplicijs semper affecit, & cum seditiones militares pateretur, multos sæpius decimauit. Aliquando etiam centesimauit, quod uerbum proprium ipsius est, cum se clementem diceret, quando eos centesimaret, qui digni essent decimatione, atque uicesimatione. Longum est eius crudelitates omnes aperire. Attamen unam ostendam non magnam, ut ipse credebat, sed omnibus tyrannicis immanitatibus tristiorem. Cum quidam milites ancillæ hospitis pudorem deprauasse suspecti essent, atq; per quendam frumenta

rium ille didicisset, adduci eos iussit, Interrogauitq; utrum esset factum. quod cum constitisset, duos boues miræ magnitudinis uiuos subito aperiri iussit, atq; his singulos milites inseri capitibus, ut secum colloqui possent, exertis. Itaq; pœna hos affecit, cum ne adulteris quidem talia apud maiores sui temporis essent constituta supplicia. Pugnauit tamen & contra Parthos, & contra Armenios, et contra Arabas, quos Eudæmones uocant, non minus fortiter, quàm feliciter. Tribunum, qui excubias deseri passus est, carpento rotali superadnexum per totum iter uiuum, atq; exanimem traxit. Reddidit etiam Mezentij supplicium, quod ille uiuos mortuis illigabat, & ad mortem cogebat longa tabe confectos. Vnde etiam in circo, cum fauor publicus in Diadumenum semper fuisset acclamatum

" Egregius forma iuuenis-,

" -Cui pater haud Mezentius esset,

Viuos etiam homines parietibus inclusit, & struxit. Adulterij reos semper uiuos simul incendit iũctis corporibus. Seruos qui à dominis fugissent, repertos ad gladiũ ludi deputabat. Delatores si non probarent, capite affecit, si probarent, delato pecuniæ præmio infames dimisit. Fuit in iure non incallidus, adeo ut statuisset omnia rescripta ueterũ principum tollere, ut iure non rescriptis ageretur. Nefas esse dicens leges uideri Commodi, & Caracalli, & hominum imperitorũ uoluntates, cũ Traianus nunq̃ libellis responderit, ne ad alias causas facta præferrentur, quæ ad gratiã cõposita uiderentur.

In annonis tribuēdis largissimus fuit. In auro parcissimus. In uenerādis uel aulicis tam impius, tam pertinax, tam asper, ut serui illū sui non Macrinum dicerent, sed Macellinū, quod macelli specie domus eius cruentaretur sanguine uernularū. Vini, cibiq; auidissimus, nonnunq̄ usq; ad ebrietatem, sed uespertinis horis. nā si prandisset uel priuatim parcissimus. in cœna effusissimus. Adhibuit conuiuio literatos, ut loquens de studijs liberalibus necessario abstineret. Sed cū eius uilitatem homines antiquā cogitarent, crudelitatem nimiā uiderent, hominem putidulum in imperio ferre non possent, & maxime milites, qui multa eius meminerant funestissima, & aliquando turpissima inita factione illum occiderunt cū puero suo Diadumeno. s. Antonino cognomine, de quo dictum est, quod in somnijs Antoninus fuisset. Vnde ēt uersus extant huiusmodi.

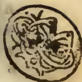
» Vidimus in somnijs ciues (nisi fallor) & istud,
» Antoninorum nomen puer ille gerebat,
» Qui patre uenali genitus, sed matre pudica,
» Centum nam mœchos passa est, centumq; rogauit.
» Ipse etiam caluus mœchus fuit inde maritus,
» En pius, en Marcus, Verus nam non fuit ille.

Et isti uersus ex græco translati sunt in latinum. Nam græce sunt disertissimi. Videntur autem mihi ab aliquo poëta uulgari translati esse. Quod cū Macrinus audisset, fecit iambos, qui non extant. iucundissimi autem fuisse dicuntur, qui quidem perierunt in eo tumultu, in quo ipse occisus est, quando et omnia eius a militibus peruersa sunt. Genus

mortis, ut diximus tale fuit, cum in Antoninū Heliogabalum exercitus inclinasset, ille fugit, belloq; uictus est, & ocisus in suburbano Bithyniæ suis partim deditis, partim ocisis, partim fugatis. Ita Heliogabalus clarus redditus est, quod uideretur patris uindicasse mortem, atque inde in imperium uenit, quod dedecorauit uitijs ingentibus. Luxuria, turpitudine, abliguritione, superbia, immanitate, qui & ipse similem exitum uitæ suæ sortitus est. Hæc de Macrino nobis sunt cognita, multis aliqua uariantibus, ut se habet omnis historia. Quæ de plurimis collecta sunt serenitati tuæ Dioclitiane Auguste detulimus, quia te cupidū ueterum imperatorum esse perspeximus.

DIADVMENVS ANTONINVS AELII LAMPRIDII

Ntonini Diadumeni pueri, quē cum patre Opilio Macrino imperatorem dixit exercitus, ocisso Bassiano factiōe Macriniana, nihil habet uita memorabile, nisi quod Antoninus est dictus, & quod ei stupenda omīna sunt facta imperij non diuturni, ut euenit. Nā cum primum innotuit per legiones ocisum esse Bassianum, ingens mœror obsedit omniū pectora, quod Antoninum in Rep. non haberent, existimantium, quod cum eo Romanū esset imperium pe-

riturum. Id ubi Macrino iam imperatori nuntiatum est, ueritus ne in aliquem Antoninorum, qui multi ex affinibus Antonini Pij erant inter duces exercitus inclinaret, statim concionem parari iussit, filiumq; suum hunc puerum Antoninum appellauit. Concionis uerba eiusdem. Videtis commi-
» litones & me ætatis prouectæ, & Diadumenum
» puerum, quem diu principem, si dij faueant, habe-
» bitis. Intelligo præterea desyderiū ingens Antonini
» nominis apud uos manere, qua re quoniam mihi ꝑ
» conditionem fragilitatis humanæ nō multum super
» esse uidetur ad uitam, hūc puerū Antoninū uobis
» authoribus nuncupo diu uobis Antoninū repræsen
» taturū. Acclamatum Macrine imperator dij te ser
» uent, Antonine Diadumene dij te seruent. Antoni-
» nū diuum omnes rogamus. Iupiter optime Maxime
» Macrino, & Antonino uitam. tu scis Iupiter, Ma-
» crinus uinci non potest. tu scis Iupiter, Macrinus
» uinci non potest. Antoninum habemus, omnia ha-
» bemus. Antoninum nobis dij dederunt patrem.
» Antoninus dignus imperio, Macrinus imperator
» dixit: Habete igitur cōmlitones pro imperio aureos
» ternos, pro Antonini noīe aureos quinos, & solitas
» promotiōes, sed geminatas. Dij faciant, ut hæc sæpi
» us fiant. Dabimus autem ꝑ cuncta qnquennia id,
» quod hodie deputauimus. Post hoc ipse puerulus Diadumenus Antoninus imperator dixit gratias ago uobis cōmlitones, quod me imperio donastis, et nomine, siquidē dignos & me, & patrē meū duxistis, quos imperatores Romanos diceretis, et qui-

» bus committeretis Remp. Et pater quidem meus curabit, ne desit imperio. Ego autem elaborabo, ne desim nomini Antoninorum. Scio enim me Pij, me Marci, me Veri suscepisse nomen, quibus satisfacere perdifficile est. Interim tamen causa imperij, causa nominis id omne, quod pater, & tantundem promitto honoribus, et, ut uenerandus Macrinus pater præsens promisit, duplicatis. Herodianus græcus scriptor hæc præteriẽs Diadumenũ tantum Cæsarem dicit puerum à militibus nuncupatum, & cum patre occisum. Hac habita concione, statim apud Antiochiam moneta Antonini Diadumeni nomine percussa est. Macrini usq; ad iussum senatus dilata est. Missæ etiam ad senatum literæ, quibus nomen Antonini indicatum est. Quare etiam senatus imperium id libenter dicitur recepisse, quamuis alij Antonini Caracalli odio id factum putent. Parauerat sanè penulas populo coloris rosei dare Macrinus imperator in honorem Antonini filij sui, quæ uocarentur Antonianæ, ut Caracallæ Bassiani dictæ sunt. Asserens filium suum penuleum, uel penularium dicendum, quia Caracallus esset dictus Bassianus. congiarium etiam prædictum Antoninianum promisit, ut ipsum edictum poterit indicare, uerba edicti. Vellẽ Quirites iam præsentes essemus. Antoninus uester uobis congiarium sui nominis daret. Daret præterea et pueros Antoninianos, & puellas Antoninianas, qui ætam grati nominis gloriam propagarent, & reliqua. His ita gestis, signa in castris, et uexilla fie

*ri Antoniniana iussit. Fecitq; Bassiani simulachra
ex auro, atq; argento, atq; dies septem supplicatio
pro Antonini nomine celebrata est. Puer fuit omnī
um speciosissimus, statura, longiuscula, crine flauo,
nigris oculis, naso deducto ad omnem decorē, men
to composito, ore ad oscula parato, fortis naturali-
ter exercitio delicatior. Hic ubi primum indumen
ta coccea, & purpurea, cæteraq; castrensia imperij
insignia accepit, quasi sydereus, et cœlestis emicuit,
ut amaretur ab omnibus gratia uenustatis. Hæc
sunt, quæ de imperio pueri dicenda putaui. Nunc
ueniamus ad omnia imperij, quæ cum alijs, tum
in hoc præcipue sunt stupenda. Die, qua natus est,
pater eius, purpuras tunc forte procurator iā æra
rij maioris inspexit. Et quas claras probauit, in id
conclaue redigi præcepit, in quo post duas horas
Diadumenus natus est. Solent deinde pueri pileo in
signiri naturali, quod obstetrices rapiunt, & ad-
uocatis credulis uendunt, siquidē causidici hoc iu
uari dicantur, at iste puer pileum non habuit, sed
Diadema tenue, sed ita forte, ut rumpi non potue
rit intercedentibus specie nerui sagittarij. ferunt de
niq; Diadematum puerum appellatum. Sed ubi ado
leuit, aui sui nomine materni Diadumenum uocat-
tum, quamuis non multum abhorruerit ab illo si-
gno diadematis nomen Diadumeni. In agros pa
tris eius oues purpureas XII ferunt natas, qua-
rum una tantum uaria fuerat. Eadem die, qua hic
natus est, aquilam ei constat sensim palumbum re
gium paruulum attulisse, & posuisse in cunis dor*

menti, ac recessisse sine noxa. Pantagathi in domo patris eius nidum posuerunt. His diebus, qui bus ille natus est, mathematici accepta genitura eius exclamauerunt & ipsum filium imperatoris esse, & ipsum imperatorem. mater eius adulterata esset, quod fama retinebat. Hinc eidem aquila pileum in agro ambulanti tulit. Et cum commitum infantis clamor esset factus in monimento regio, quod iuxta uillam esset, in qua tunc pater agebat supra statuam regis posuisse, ita ut capiti eius aptaret, quod multi ominosum putarent, & morti accommodum. Clarum autem euentus ostendit. Natus est praeterea natali Antonini, & ea hora, et signis propè continentibus, quibus & Antoninus Pius. quare dixerunt mathematici, et imperatoris illum filium futurum, et imperatorē, sed non diu. Die, qua natus est, quod Antonini esset natalis, mulier quaedam propinqua dicitur exclamasse Antoninus uocetur. Sed Macrinum timuisse, quod nullus ex eius genere hoc nomine censeretur, abstinuisséq; nomine imperatorio, simul quod iam rumor de ui geniturae illius emanasset. Haec atq; alia omnia fuisse multi in literas retulerunt. Sed illud praecipue, quod cum in cunis esset Diadumenus, et leo ruptis uinculis, & quidem ferus effugisset, atq; ad icunabula eius uenisset, puerum delinxit, & inuiolatum reliquit, cum nutrix se i leonem misisset, atq; eius morsu affecta periisset, quae sola forte i areola inuenta erat, in qua infans iacebat. Haec sunt, quae digna memoratu in Antonino Diadumeno

esse uideantur. Cuius uitam iunxissem patris gestis nisi Antoninorum nomen me ad edendam pueri lis specialem expositionem uitæ coëgisset. Et fuit q dem tam amabile illis temporibus nomen Antoninorum, ut qui eo nomine non niteretur, mereri nõ uideretur imperium. Vnde etiam quidam et Seuerum, & Pertinacem, & Iulianum Antoninorũ prænominibus honorãdos putant. Vnde postea duos Gordianos patrẽ, & filiũ Antoninos cognominatos putent. Sed aliud est cum prænomẽ adsciscitur, aliud cum ipsum nomen imponitur. Nam Pius uerum nomen Antonini habuit, cognomen Pij Marcus. uerũ nomen uerissimi habuit. Sed hoc sublato, atq; abolito, non prænomen Antonini, sed nomẽ accepit. Verus autem Commodi nomen habuit, quo abolito, Antonini non prænomen, sed nomen accepit. Commodum autem Marcus Antoninum appellauit, atq; ita in publicũ edidit diẽ natalis sui. Iam Caracallũ Bassianum satis constat uel somnij causa, quod Seuerus uiderat, cum sibi Antoninum successorẽ prædictum sensisset. Anno demũ XIII. Antoninum dixit, quando ei etiã imperatoriã addidisse dicitur potestatem. Getã uero, quẽ multi Antoninum negant dictum, eadem ratione, qua Bassianũ appellatum satis constat, ut patri Seuero succederet, quod minime factum est. Post hoc ipse Diadumenus, ut commendaretur exercitui, senatui populoq; Romano, essetq; ingens desyderiũ Bassiani Caracallæ Antoninum appellatum satis constat. Extat epistola Opilij Macrini patris Diadumeni, qua glo

riatur non tam se ad imperium peruenisse, qui esset secundũ Remp. quàm quod Antoniniani nominis esset pater factus, quo clarior illis temporibus non fuerat uel deorum. Quam epistolam prius quàm interseram, libet uersus inserere in Commodum dictos, qui se Herculem appellauerat, ut intelligant omnes tam clarum fuisse Antoninorum nomen, ut illi ne deorum nomen commode uideretur adiungi. Versus in Commodum Antoninum dicti.

» *Commodus Herculeum nomen habere cupit,*
» *Antoninorum non putat esse bonum.*
» *Expers humani iuris, & imperij*
» *Sperans quin etiam clarius esse deum,*
» *Quàm si sit princeps nominis egregij,*
» *Non erit iste deus, nec tamen ullus homo.*

Hi uersus à græco nescio quo compositi, à malo poëta in latinum trãslati sunt. Quos ego idcirco inserendos putaui, ut scirent omnes Antoninos pluris fuisse quàm deos, ac trium principũ amore, quos sapientia, bonitas, pietas, consecrata sit. In Antonino pietas, in Vero bonitas, in Marco sapientia. Redeo nunc ad epistolã Macrini Opilij. Opilius
» *Macrinus Noniæ Celsæ coniugi. Quid boni adepti*
» *sumus mea uxor caret æstimatione, & fortassis de*
» *imperio me putes dicere. Non magnum istud, quod*
» *etiam indignis fortuna concessit. Antonini pater factus sum. Antonini mater es facta. ô nos beatos, ô*
» *fortunatam domum præclaram laudem nunc demum felicis imperij. Dij faxint, et bona Iuno quã*

colis, ut & ille Antonini meritum effingat, et ego, qui sum pater, Antonini dignus omnibus uidear. Hæc epistola indicat quantum gloriæ adeptus sibi uideretur, quod uocatus est filius Antoninus. Hic tamen quartodecimo mense imperij ob inciuilem patris, atq; asperum principatum interfectus est, cum patre non suo nomine. Quamuis etiam istum ultra ætatem sæuisse in plerosq; reperiam, ut docent literæ ab hoc eodem ad patrem missæ. Nam cum quidam defectionis suspicionem incurrissent, et eos Macrinus sæuissime punisset filio forte absente, atq; hic audisset authores quidē defectionis occisos. quorum tamen unus dux Armeniæ erat, & item legatus Asiæ, atq; Arabiæ ob antiquam familiaritatem dimissos, his literis conueniisse patrem dicitur paribus missis etiam ad matrem, quarum exemplum historiæ causa inserendum putaui. Patri Augusto filius Augustus. Non satis mi pater uideris in amore nostro tenuisse tuos mores, qui tyrannidis affectatæ conscios reseruasti sperans eos uel amiciores tibi futuros, si ijs parceres, uel ob antiquam familiaritatem dimittendos. Quod nec debuit fieri, nec potuit. Nam primum omnium iam te exulceratis suspicionibus amare non possunt. Deniq; crudeliores inimici sunt, qui obliti ueteris familiaritatis se inimicissimis tuis iunxerunt. Adde quod exercitus adhuc habent.

Si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
Ascanium surgentem, & spes hæredis Iuli
Respice, cui regnum Italiæ, Romanaq; tellus

» Debetur. Feriendi sunt isti, si uis esse securus.
» Nam uitio generis humani alij nō sint defuturi, cui
» isti seruantur. Hanc epistolam quidam ipsius, quidam magistri eius Celiani ferūt Afri quondā rhetoris. Ex qua apparet quàm asper futurus iuuenis, si uixisset. Extat alia epistola ad matrem ab eodē
» destinata talis. Dominus noster & Augustus nec te
» amat, nec ipsum se, qui inimicos suos seruat. Age
» igitur, ut Arabianus, & Thuscus, & Gellius ad
» palū deligentur, ne si occasio fuerit, nos interimant.
Et quantum Lollius Vrbicus in historia sui temporis dicit, istæ literæ per notarium proditæ illi puero multum apud milites obfuisse dicuntur. Nā cum patrem occidissent, quidam hunc seruare uoluerunt, sed extitit cubicularius, qui has epistolas concioni militum legit. Interfectis igitur ambobus, & capitibus pilo circūlatis in Marcum Aurelium Antoninū charitate nominis inclinauit exercitus. Is filius Bassiani Caracallæ ferebatur, erat autem templi Heliogabali sacerdos homo omnium impurissimus, & qui fato quondam Romanum deformauerit imperium. De quo quidem, quia multa sunt dicenda, loco suo differam.

EIVSDEM LAMPRIDII ANTONINVS HELIOGABALVS.

Vitam Heliogabali Antonini impurissimam, qui Varius etiam dictus est, nunquam in literas misissem, nequis fuisse Romanorum principem sciret, nisi ante Caligulas, & Nerones, & Vitellios hos idem habuisset imperium. Sed cum eadem terra & uenena ferat, & frumentum, atq; alia salutaria, alia cõtraria, eadem serpentes, et Ciconias, compensationem sibi lector diligens faciet, cum legerit Augustũ, Vespasianum, Traianum, Adrianum, Pium, Marcum contra hos prodigiosos tyrannos. simul intelliget Romanorum iudicia, quod illi & diu imperarint, & exitu naturali functi sunt. Hi uero interfecti, tracti tyranni etiam appellati, quorũ nec nomina libet dicere. Igitur occiso Macrino, eiusq; filio Diadumeno, qui pari potestate imperij Antonini etiam nomen acceperat, in Varium Heliogabalum imperium collatum est, idcirco, quod Bassiani filius diceretur. Fuit autem Heliogabali, uel Iouis, uel Solis sacerdos, atque Antonini sibi nomen asciuerat, uel in argumentum generis, uel quod id nomen usqueadeo carum esse cognouerat gentibus, ut etiam paricida Bassianus causa nominis amaretur. Et hic quidem prius dictus est

Varius. Post Heliogabalus sacerdotio dei Heliogabali, cui templum Romæ in eo loco constituit, in quo prius ædes Horci fuit, quem è Syria secum adduxit. Postremo cum accepit imperium Antoninus appellatus est. Atque ipse in Romano imperio altissimus Antoninorum fuit. Hic tantum Semiamiræ matri deditus fuit, ut sine illius uoluntate nihil in Rep. faceret. Cum ipsa meretricio more uiuens in aula omnia turpia exerceret. Antonino autem Caracallæ stupro cognita, ita ut hinc uel Varius, & Heliogabalus uulgo conceptus putaretur. Et aiunt quidem Varij etiam nomen icirco eidem inditum à condiscipulis, quod uario semine de meretrice, ut pote conceptus uideretur. Hic fertur occiso Macrini factione patre (ut dicebatur) Antonino, in templum dei Heliogabali confugisse, uelut in asylum, ne interficeretur à Macrino, qui sæuissime cum filio luxurioso, & crudeli exercuit imperium. Sed de nomine hactenus, quáuis sanctum illud Antoninorũ nomen polluerit. Quod tu Constantine sacratissime ita ueneraris, ut Marcum, & Pium inter Constantinos, Claudiosq; uelut maiores tuos aureos formaueris adoptans uirtutes ueterũ tuis moribus congruentes, & tibi amicas, & caras. Sed, ut ad Antoninum Varium reuertamur, nactus imperium Romá nũtios misit. Excitatisq; omnibus ordinibus, omni etiá populo ad nomen Antoninum, quod non solum titulo, ut in Diadumeno fuerat, sed etiá in sanguine redditum uidebatur, cũ se Antoninũ Bassiani filiũ scripsisset, ingens eiũs desyderium factum est

ctum est

ctum est. Erat præterea etiã rumor, qui nouis post tyrannos solet dominari principibus, q nisi ex summus uirtutibus non permanet, et quem multi mediocres principes amiserũt. Deniq; ubi in senatu lectæ sunt literæ Heliogabali, statim fausta in Antoninum, & dira in Macrinum, eiusq; filium dicta sunt. Appellatusq; Antoninus princeps uolentibus cunctis, & studiose credentibus, ut sese habent uota hominũ ad credulitatem festinantium, cum quod optant, uerum esse desyderant. Sed ubi primũ ingressus est urbem omissis ijs, quæ in prouincia gerebantur, Heliogabalum in palatino monte iuxta ædes imperatorias consecrauit, eiq; templum fecit studens & matris typum, & Vestæ ignem, et palladium, & ancylia, & omnia Romanis ueneranda in illud transferre templũ, & id agens nequis Romæ deus nisi Heliogabalus coleretur. Dicebat præterea Iudæorum, et Samaritanorum religiões, & Christianam deuotionem illuc transferendã, ut omniũ culturarũ secretum Heliogabali sacerdotiũ teneret. Deinde ubi primum diem senatus habuit, matrem suã in senatu rogari iussit. Quæ, cum uenisset uocata ad COSS. subsellia, scribendo affuit, idest S. C. conficiendi testis, solusq; omniũ imperatorum fuit, sub quo mulier quasi clarissima loco uiri senatum ingressa est. Fecit & in colle Quirinali senaculum, idest mulierum senatum, in quo ante fuerat conuentus matronalis solẽnibus dũtaxat diebus. Et si unq̃ aliqua matrona consularis coniugij ornamentis esset donata, quod ueteres imperatores

affinibus detulerunt, & his maxime quo nobilitatos maritos non habuerant, ne in nobilitate remanerent. Sed Semiamiricæ facta sunt S. C. ridicula de legibus matronalibus, quæ quo uestitu incederent, quæ cui crederent, quæ ad cuius osculum uenirent, quæ pilento, quæ equo saginario, quæ asino ueheret, quæ carpento mulari, quæ boum, quæ sella ueheretur, quæ'ue earum pellicia, an ossea, an eborata, an argentata, & quæ aurum, uel gemmas in calciamentis haberent. Ergo cum hybernasset Nicomediæ, atq; omnia sordide ageret, inireturq; à uiris & subigeret, statim milites facti sui pœnituit, quod in Macrinum conspirauerant, ut hunc principem facerent. atque i consobrinum eiusdem Heliogabali Alexandrum, quem Cæsarem senatus Macrino interempto, appellauerat, inclinauere animos. Quis enim ferre posset principem per cuncta caua corporis libidinem recipientem, cum ne belluam quidem talem quisquam ferat? Romæ denique nihil egit aliud, nisi ut emissarios haberet, qui ei bene nasatos perquirerent, eosq; ad aulam perducerent, ut eorum conditionibus frui posset. Agebat præterea domi fabulam Paridis ipse, Veneris personam subiẽs, ita, ut subito uestes ad pedes defluerent, nudusq; una manu ad mammam, altera pudendis adhibita, ingenicularet posterioribus eminentibus in subactorem reiectis, & oppositis. Vultum præterea eodem, quo Venus pingitur, schemate figurabat corpore toto expolitus, eum fructum uitæ præcipuum existimans, si dignus,

atque aptus libidini plurimorum uideretur. Vendidit & honores, & dignitates, & potestates tam per se quàm per omnes seruos, ac libidinum ministros. In senatum legit sine discrimine ætatis, census, generis, pecuniæ merito. militaribus etiam præposituris tribunatibus, & legationibus, & ducatibus, uenditis etiam procurationibus, & palatinis officijs. Aurigas Protogenem, & Cordium primo in certamine curuli socios: post in omni uita, & actu participes habuit. Multos, quorum corpora placuerant, de scena, & circo, & arena in aulam traduxit. Herodem uero sic amauit, ut eidem inguina oscularetur, quod dictu etiam uerecundum est. Floralia sacra se asserens celebrare, in uirginem uestalem incestum admisit. Sacra P. R. sublatis penetralibus profanauit. Ignẽ perpetuum extinguere uoluit. Nec Romanas tantum extinguere uoluit religiones, sed per orbem terræ unum studens, ut Heliogabalus deus unus ubique coleretur, & in penum Vestæ, quod solæ uirgines, soliq; pontifices adeunt, irrupit pollutus ipse omni contagione morum, cum ijs, qui se polluerant. Et penetrale sacrum est auferre conatus. cumq; seriam quasi ueram rapuisset, quamuis uirgo maxima falsam monstrauerat, atque in ea nihil reperisset, applosam fregit, nec tamen quicquam religioni dempsit, quia plures similes factæ dicuntur esse, nequis ueram unquam possit auferre. Hæc cum ita essent, signũ tamen quod palladium esse credebat, abstulit. Et au

ro uinctum in sui dei templo locauit. Matris etiã deinde sacra accepit, & adeo ebacchatus est, ut typum eriperet, & alia sacra, quae penitus habentur condita. Iactauit autem caput inter praecisos phanaticos, & genitalia sibi deuinxit, & omnia fecit, quae Galli facere solent. Ablatumq; sanctum nomen in penetrale dei sui transtulit. Salambonem etiam omni planctu, & iactatione Syriaci cultus exhibuit, omen sibi faciens imminentis exitij. Omnes sanè deos sui dei ministros esse aiebat, cum alios eius cubicularios appellaret, alios seruos, alios diuersarum rerum ministros. Lapides, q diui dicuntur, ex proprio templo Dianae Laodiceae ex adyto suo, in quo id Orestes posuerat, afferre uoluit. Et Orestem quidem ferunt non unum simulachrum Dianae, nec uno in loco posuisse, sed multa in multis. Postea, quod se apud tria flumina circa Hebrum ex responso purificauit, etiam Orestam condidit ciuitatem, quam saepe cruentari hominum sanguine necesse est. Et Orestam quidem urbem Adrianus suo nomine uindicari iussit. Eo tempore, quo furore coeperat laborare, ex respõso, cum ei dictum esset, ut in furiosi alicuius domum, uel nomen irreperet. (nam ex eo emolitam insaniam ferunt) perquam multos senatores occidi iusserat. Quibus seruatis, Antoninus Pij nomen meruit, quod eos post ad senatum adduxit, quos omnes iussu principis interfectos credebant. Caedit & humanas hostias lectis ad hoc pueris nobilibus, & decoris per omnem Italiam patrimis, & matri-

nis, credo ut maior esset utriq; parenti dolor. Omne deniq; magorum genus aderat illi, operabaturq; quotidie hortante illo, & gratias dijs agente, quod amicos eorum inuenisset, cum inspiceret exta puerilia, & excruciaret hostias ad ritum gentilem suum. Cum collatum misisset in populum, non nummos uel argenteos, uel aureos, uel bellaria, uel minuta animalia, sed boues opimos, & camelos, & asinos, & ceruos populo diripiendos abiecit, imperatorium id esse dictitans. Insectatus est famam Macrini crudeliter, sed multo magis Diadumeni, quod Antoninus dictus est, Pseudo antoninum, & Pseudo philippum eum appellans, simul quod cum luxuriosissimus extitisset, uir fortissimus, optimus, grauissimus, seuerissimus diceretur. Coëgit deniq; scriptores nonnullos nefanda, immo potius impia eius dictu de luxuria disputare, ut in uita eius. Lauacrum publicum in ædibus aulicis fecit, simul & palàm populo exhibuit, ut ex eo conditiones bene nasatorum hominum colligerent. Idq; diligenter curatum ē, ut ex tota penitus urbe, atq; ex nauticis monobelos quærerent, sic eos appellabant, qui uiriliores uidebā-tur. Cum Marcomannis bellum īferre uellet, quos Antoninus pulcherrime profligauerat, dictum est quibusdam per Chaldæos, & magos Antoninum Marcum id egisse, ut Marcomanni Po. Ro. semper deuoti essent, atq; amica, idq; factis carminibus, & consecratione, cum quæreret, quæ illa essent, uel ubi essent, suppressum est. Constabat enim illum

ob hoc consecrationem quærere, ut eam dissiparet spe belli conatandi. Et idirco maxime quod audierat responsum fuisse ab Antonino bellũ Marcomannicum finiendum. Cum hic Varius, & Heliogabalus, & ludibrium publicum diceretur, nomen autem Antonini pollueret, in quod inuaserat. Prodebatur autem per eos maxime, qui dolebant sibi homines ad exercendas libidines bene nasatos, & maioris peculij opponi. Vnde etiam de nece eius cogitari cœpit. Et hæc quidem domi. Sed milites postea illum uelari imperatoris nomine pati nequiuerunt. Ac primum inter sese, deinde per coronas iecere sermones in Alexandrũ omnes inclinantes, qui iam Cæsar erat à senatu dictus eo tempore, quo Macrinus* huius Antonini, nã Varia una his erat auia. Vnde Heliogabalus Varius dicebatur. Zoticus sub eo tantum ualuit, ut ab omnibus officiorum principibus sic haberetur, quasi domini maritus esset. Erat præterea idem Zoticus, q. hoc familiaritatis nomine abutens, omnia Heliogabali dicta, & facta uenderet, fumis quammaxime diuitias enormes sperans cum alijs polliceretur, omnes falleret. Egrediensq; ab illo singulos audiret dicens de te hoc locutus sum, de te hoc audiui, de te hoc futurum est, ut sunt homines huiusmodi, qui si admißi fuerint ad nimiam familiaritatem principum, famam non solum malorum, sed & bonorum principum uendunt. Et qui stultitia, uel innocentia imperatorum, qui hoc non perspiciunt, infami rumigeratione pascuntur. Nupsit &

coijt, ut & pronubum haberet, clamaretq; concide magire. Et eo quidem tempore, quo Zoticus ægrotabat, quærebat deinde a philosophis, et grauissimis uiris, an & ipsi in adolescentia perpessi essent, quæ ipse pateretur quidem impudentissime, neq; enim unquam uerbis pepercit infamibus, cum & digitis impudicitiam ostentaret, nec ullus in conuentu, & audiente populo esset pudor. Fecit libertos præsides, legatos, COSS. duces, omnesq; dignitates polluit ignobilitate hominum perditorum. Cum ad uindemias uocasset amicos nobiles, et ad corbes sedisset, grauissimum quenq; percunctari cœpit, an promptus esset in uenerem. erubescentibusq; senibus exclamabat, erubuit, salua res est, silentium, ac ruborem pro consensu ducens. Addidit præterea ipse, quæ faceret sine ullius pudoris uelamento. Posteaquam senes uidit erubescere, ac tacere, uel quia ætas, uel quia dignitas talia refutabat, contulit se ad iuuenes, & ab his cœpit omnia exquirere, a quibus cum audiret ætati congrua, gaudere cœpit, & dicere uere liberam uindemiam esse, quam sic celebrarent. Ferunt multi ab ipso primum repertum, ut in uindemiarum festiuo multa in dominos iocularia, & audientibus dominis diceretur, quæ ipse composuerat, & græca maxime. Horum pleraq; Marius Maximus dicit in uita ipsius Heliogabali. Erant amici improbi, & senes quidam, & specie philosophi, qui caput reticulo componerent, qui improba quædam pati se dicerent, qui maritos

se habere iactarent. Quos quidē finxisse dicunt, ut illi fierent uitiorū imitatione atriores. Ad praefecturam praetorij saltatorem, qui histrioniam Romae fecerat, asciuit. Praefectum uigilum Gordiū aurigam fecit. praefectum annonae Claudium censorem. ad honores reliquos promouit commendatos sibi pudibilium enormitate membrorum. ad uicesimam haereditatum mulionem curare iussit. Iussit & cursorem, iussit & cocum, et claustralium artificem. Cum ingressus est uel castra, uel curiā, auiam suam Variam nomine, de qua superius dictum est, secum induxit, ut eius authoritate honestior fieret, quia per se non poterat, nec ante eum, quod iam diximus, senatum mulier ingressa est, ita ut ad scribendum rogaretur, & sententiam diceret. In conuiuijs exoletos maxime iuxta se ponebat. eorumq; attrectatione, et tactu praecipue gaudebat. Nec quisquam ei magis poculū, cum bibisset, dabat. Inter haec mala uitae impudicissimae Alexandrum, quē sibi adoptauerat, a se amoueri iussit, dicens se poenitere adoptionis, mandauitq; ad senatum, ut Caesaris ei nomen abrogaretur. Sed in senatu hoc prodito, ingens silentiū fuit. Siqdem erat optimus iuuenis Alexander, postea comprobatus genere imperij eius, cum ideo displiceret patri, quod impudicus non esset. Erat autem eidem consobrinus, &, ut quidam dicunt, a militibus ēt amabatur, & senatui acceptus erat, et equestri ordini. Nec defuit tamen furor usq; ad exitū uoti pessime. Nam ei percussores immisit. Et hoc quidem modo

ipse secessit ad hortos spei ueteris quasi contra nouum iuuenē uota concipiens relicta in palatio matre, & auia, & consobrino suo, iussitq; ut trucidaretur iuuenis optimus, & Reip. necessarius. Misit & ad milites literas, quibus iussit, ut abrogaretur nomen Cæsaris Alexandro. Misit qui et in castris statuarum eius titulos luto tegeret, ut fieri solet de tyrannis. Misit et ad nutritores eius, quibus imperauit sub præmiorum spe, atq; honorum, ut eum occiderent quo uellent modo, uel in balneis, uel ueneno, uel ferro. Sed nihil agunt improbi contra innocentes. Nam nulla ui quis adduci potuit, ut tantum facinus impleret, cum in ipsum magis conuersa sint tela, quæ parabat alijs, ab ijsq; sit interfectus, quibus alios appetebat. Sed ubi primum lutati sunt tituli statuarū, milites omnes exarserunt. Et pars in palatium, pars in hortos, in quibus erat Varius, ire tendunt, ut Alexandrum uindicarēt, hominemq; impurū, eundemq; parricidialis animi tandem à Rep. depellerent. Et cum in palatium uenissent, Alexandrum cū matre, atq; auia custoditum diligentissime postea in castra duxerunt. Secuta autem erat illos Semiamira mater Heliogabali pedibus, sollicita filio. Inde itum est in hortos, ubi Varius inuenitur certamen aurigandi parans, expectans tamen intentissime, quando eidē nunciaretur consobrinus occisus. Qui subito militū strepitu exterritus in angulum se condit, obiectuq; uelī cubicularis, quod in itroitu erat cubiculi, se texit. Misit ex præfectis alios ad compescendos milites in

castra, alios uero ad eos placandos, qui iam in hortos uenissent. Antiochianus igitur ex præfectis unus milites, qui in hortos uenerant et sacramenti admonitione exorauit, ne illum occiderent, quia nec multi uenerant, & pleriq; cum uexillo, quod Aristomachus tribunus retinuerat, remanserant. Hæc in hortis. In castris uero milites precanti præfecto dixerunt se parsuros esse Heliogabalo, si & impuros homines, & aurigas, & histriones à se dimoueret, atq; ad bonam frugem rediret. His maxime submotis, qui cum omnium dolore apud eum plurimum poterant, et qui omnia eius uendebât, uel uanitate, uel fumis. Remoti sunt deniq; ab eo Herodes, Gordus, & Murissimus, & duo improbi familiares, qui eum ex stulto stultiorem faciebant. Mandatum præterea à militibus præfectis ne paterentur illum ita diutius uiuere, & ut Alexander custodiretur, ne uel illi aliqua uis afferetur simul ne Cæsar quempiam amicum Augusti uideret, ne ulla fieret imitatio turpitudinis. Sed Heliogabalus & ingenti prece Herodem reposcebat impudicissimum hominem, & insidias in dies Cæsari propagabat. Deniq; Calendis Ianuarijs cum simul tũ designati essent COSS. noluit cum consobrino procedere. Ad extremum cum ei auia, & mater dicerent immunere milites ad eius exitium nisi concordiam uiderent inter se consobrinorũ, sumpta prætexta hora diei sexta processit ad senatum auia sua ad senatum uocata, et ad sellam producta. Deinde in Capitolium ad uota concipienda, & perfici-

enda solennia ire noluit, omnia per Pr. urbanũ facta sunt, quasi COSS. illic non essent. Nec distulit cædem consobrini, sed timens ne senatus ad aliquem se inclinaret, si ille consobrinũ occidisset, iussit subito senatum urbe decedere. Omnesq; etiam, quibus aut uehicula, aut serui deerant, subito proficisci iussi sunt. Cum alij per baiulos, alij per fortuita animalia, & mercede conducta ueherentur. Sabinum consularem uirum, ad quem libros Vlpianus scripsit, quod in urbe remansisset, uocato cẽturiõe, mollioribus uerbis iussit occidi. Sed centurio aure surdior imperari sibi credidit, ut urbe pelleretur. Itaq; fecit, sic uitium centurionis Sabino saluti fuit. Remouit & Vlpianum iurisconsultum, ut bonum uirum, & Siluinum rhetorem, quem magistrum Cæsaris fecerat. Et Siluinus quidem occisus est, Vlpianus uero reseruatus. Sed milites, & maxime prætoriani uel scientes quæ mala in Heliogabalum parauerant, uel, quod sibi uiderent inuidiam, facta conspiratione ad liberandam Remp. primum conscios genere mortis cum alios uitalibus exemptis necarent, alios ab ima parte perfoderent, ut mors esset uitæ consentiens. Post hoc in eum impetus factus est, atq; in latrina, ad quã confugerat, occisus. Tractus deinde per publicum. additaq; iniuria cadaueri est, ut id ĩ cloaculã milites mitterent. Sed cum non cœpisset cloacula fortuito per pontem Aemilium annexo pondere ne fluitaret, in Tyberim abiectum est, ne unquam sepeliri posset. Tractum est cadauer eius etiam per

circa spatia prius, quàm in Tyberim praecipitaretur. Nomen eius, idest Antonini erasum est senatu iubente, remansitq; Varij Heliogabali, siquidem illud affectatio retinuerat, cum uult uideri filius Antonini, appellatus est post mortem Tyberinus, et Tractitius, & impurus. Et multa siqn̄ ea erant designanda, quae sub eo facta uidebantur. Solusq; omnium principum & tractus est, & in cloacam missus, & in Tyberim praecipitatus. Quod odio communi oīum contigit, à quo speciatim cauere debent imperatores, siquidem nec sepulchra mereātur, qui amorem senatus, populi, ac militum non merentur. Opera publica ipsius praeter aedem Heliogabali dei, quem Solem alij, alij Iouem dicunt. Et amphitheatri instauratio post exustionem, & lauacrum in uico Sulpitio, quod Antoninus Seueri filius coeperat, nulla extant. Et lauacrum, qd̄ Antoninus Caracalla dedicauerat & lauando, et populum admittendo. Sed porticus defuerant, quae postea ob hoc sub Decio Antonino extructae sunt, & ab Alexandro perfectae. Hic ultimus Antoninorum fuit, quamuis cognomine postea Gordianos multi Antoninos putent, qui Antonij dicti sunt non Antonini. Vita, moribus, improbitate ita odibilis, ut eius nomen senatus eraserit, quē nec ego Antoninum uocassem, nisi causa cognitionis, quae cogit plerunq; dici ea etiam nomina, quae sunt abolita. Occisa est cum eo & mater Semiamira probrosissima mulier, & digna filio. Cautumq; ante omnia post Antoninum Heliogabalum, ne unquā

mulier senatum ingrederetur. V'tq; inferis eius ca put dicaretur, deuouereturq; , per quem id esset factum. De huius uita multa in literas missa sunt ob scœna, quæ digna memoratu non sunt, ea solum prodenda censui, quæ ad luxuriam pertinebant, quorum aliqua priuatus, aliqua iam imperator fecisse perhibetur. Cum ipse priuatus diceret se Apicium, imperator uero Neronem, Othonem, & Vitellium imitari, nā primus omnium priuatorum toros aureis toralibus texit, quia tunc ex Antonini Marci authoritate id fieri licebat, q oēm apparatum imperatoriū publice uendiderat. Deinde æstiua conuiuia coloribus exhibuit, ut hodie prasinum uitreū, alia die uenetū deinceps exhiberet, semp ꝑ uarie per dies oēs æstiuos. Primus deinde mensas, & capsas argenteas habuit. Primus etiā cacabos. Vasa deinde centenaria argentea scalpta, & nonnulla schematibus libidinosissimis inquinata. Et masticatum, & pulentatum, et omnia hac, quæ nunc luxuria retinet, primus inuenit. Nā rosatum ab alijs acceptum, pinearum etiam attritione odoratius reddidit. Deniq; hæc genera poculorum ante Heliogabalū nō leguntur. Nec erat ei ulla uita nisi exqrere nouas uoluptates. Primus fecit de piscibus isitia, primus de ostreis, & leiostreis, & alijs huiusmodi marinis conchis, & locustis, & cammaris, & scyllis. Strauit & triclinia de rosa, & lectos, et porticus. ac sic per ea deambulauit, idq; omni florum genere lilijs, uiolis, hyacinthis, & narcissis. Hic non

nisi unguento nobili, aut croco piscinis infectis nata uit. Nec cubuit in accubitis facile nisi ijs, quae pilū leporum haberent, aut plumas perdicum subalares saepe culcitas mutans. Senatum nonnunquam ita contempsit, ut mancipia togata appellaret. Po. uero Ro. unius fundi cultorem, equestrem ordinem in nullo loco habens. praefectum urbicū saepe post coenam ad potandum uocabat, adhibitis & praefectis praetorio, ita ut si recusarent, magistri eorum eos cogerent. Voluit et per singulas urbes lenones praefectos urbi facere. Et ut essent in urbe XIIII & fecisset, si uixisset promoturus omnes turpissimos, & ultimae professionis homines. Hic solido argento habuit lectos & triclinares, & cubiculares. Comedit saepius ad imitationem Apicij calcanea camelorum, & cristas uiuis gallinaceis demptas, linguas pauonum, & lusciniarum, quod qui ederet, pilepsia tutus diceretur. Exhibuit & palatinis ingentes dapes extis mullorum refertas, & cerebellis phenicopterum, & perdicum ouis, & cerebellis turdorum, & capitibus psittacorum, & fasianorum, & pauonum. Barbas sane mullorum tantas iubebat exhiberi, ut pronascentis ápiasteris, & facelaribus, & foeno graeco exhiberet plenis fabatarijs, & discis, quod praecipue stupendum est. Canes iocineribus anserum pauit. Habuit leones, et leopardos exarmatos in delitijs, quos edoctos per mansuetarios subito ad secundam & tertiam mensam iubebat accumbere. ignorantibus

cunctis quod exarmati essent ad pauorem, et ridiculum excitandum. Misit & uuas apamenas in praesepia equis suis, & psittacis, atque fasianis leones pauit, & alia animalia exhibuit, et summina aprina per dies decem tricena quotidie cum suis bulbis, pisum cum aureis, lentem cum ceraunijs, fabā cum electris, & orizam cum albis exhibens uasis. Albas praeterea inuicem piperis piscibus, & tuberibus conspersit. Oppressit in triclinijs uersatilibus parasitos suos uiolis, & floribus sic, ut animā aliqui efflauerint, cum eripi ad summum non possent. condito piscinas, & solia temperauit. et rosato, atq; absynthio uulgus ad bibendum inuitauit, & ipse cum populo tantum bibit, ut in piscina eum bibisse intelligeretur. uiso quod unus bibisset eunuchos pro aphroditis dedit. Dedit quadrigas, equos stratos, mulos, basternas, & rhedas, Dedit et aureos millenos, & centena pondo argenti. Sortes sane conuiuales scriptas in coclearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos alius decem muscas, alius decem libras auri, alius decem plumbi, alius decem struthiones, alius decem oua pullina, ut uerae sortes essent, & fata tentarentur. quod quidem & ludis suis exhibuit. cum & ursos X & X griles, et X lactucas, et X auri libras in sorte habuit. Primusq; hunc morem sortis instituit, quem nunc uidemus. Sed uere ad sortem scenicos uocauit, cum & canes mortuos, & libram bubulae carnis haberet in sorte. Et item centum aureos & mille argenteos, & centum folles aeris, et alia

talia, quæ populus tã libenter accepit, ut eum po- stea imperare gratularetur. Fertur in euripis ui- no plenis nauales circenses exhibuisse. Pallia deo Enanthio fudisse, et elephantorum quatuor quadri gas in uaticano agitasse dirutis sepulchris, quæ ob- sistebant. Iunxisse etiã camelos quaternos ad cur- rus in circo priuato spectaculo. Serpentes per marsi cæ gentis sacerdotes collegisse fertur, eosq; subito an te lucem, ut solet populus ad ludos celebres con- uenire, effudisse, multosq; afflictos morsu, & fu- ga. Vsus est aurea omni tunica, usus & purpurea, usus & de gemmis persica, cum grauari se diceret onere uoluptatis. habuit & in calciamentis gem- mas & quidem scalptas, quod risum omnibus mo uit, quasi possent scalpturæ nobilium artificum ui deri in gemmis, quæ pedibus adhærebant. uoluit uti & diademate gemmato, quia pulchrior fieret, & magis ad fœminarum uultum aptus, quo & usus est domi. Fertur & promisisse phœnicem con- uiuijs, uel pro ea libras auri mille, ut in prætorio eas dimitteret. Marinæ aquæ columbos exhibuit. In mediterraneis locis maxime eosdem & singulis amicis natantibus diuisit. Et iterum cum piscibus impleuit. montem niuium in uiridario domus æsta te fecit aduectis niuibus. ad mare piscem nunquam comedit, in longissimis à mari locis omnia marina semper exhibuit, murenarum lactibus, & luporũ in locis mediterraneis rusticos pauit. Pisces semper quasi in marina aqua cum colore suo coctos conditu ra ueneta comedit, momentarias de rosato, & rosis

piscinas

piscinas exhibuit, & bibit cum omnibus suis caldaria de nardo exhibens. Idem in lucernis balsamum exhibuit. Idem mulieres nunquam iterauit præter uxorem. Lupanaria domi amicis, clientibus, & seruis exhibuit. Idem nunquam minus centum HS cœnauit, hoc est argenti libris XXX. Aliquando autem tribus millibus HS cœnauit omnibus supputatis, quæ impendit. Cœnas uero & Vitellij, & Apicij uicit. Pisces ex uiuarijs suis bubus traxit per macellum transiens mendicitatem publicam fleuit. Parasitos ad rotam aquariam ligabat, & cum uertigine sub aquas mittebat, rursusq; in summum reuoluebat. Eosq; Ixionios amicos uocauit. Strauit & saxis Lacedæmonijs, ac porphyreticis plateas in palatio, quas Antoninianas uocauit, quæ saxa usque ad nostram memoriam manserunt, sed nuper eruta, & execta sunt. Constituerat & columnam unam dare ingentem, ad quam ascenderetur intrinsecus, ita ut in summo Heliogabalum deum collocaret, sed tantum saxum non inuenit, cum id de Thebaide afferre cogitaret. Ebrios amicos plerunque claudebat, & subito nocte leones, & leopardos, et ursos exarmatos immittebat, ita ut expergefacti in cubiculo eodem leones, ursos pardos, cum luce, uel, quod est grauius, nocte inuenirent. Ex quo plerique exanimati sunt. Multis uilioribus amicis folles pro accubitis sternebat, eosq; reflabat prandentibus illis, ita ut plerunque subito sub mensis inuenirentur prandentes. Primus denique inuenit Sigma in terra sternere non in le-

ctulis, ut à pedibus utres per pueros ad reflandum spiritum soluerētur. In inimicos adulteris ea, quæ solent simulato fieri, effici ad uerum iussit. Meretrices à lenonibus cunctis redemit sæpe, & manumisit, Cum inter fabulas priuatas sermo esset ortus quanti herniosi esse possent in urbe Roma, iussit omnes notari, eosq; ad balneas suas exhibere, & cum iisdem lauit nonnullis etiam honestis. Gladiatores ante conuiuiū pugnantes sibi frequenter exhibuit. Strauit sibi triclinium in summo lusorio. Et dum pranderet, noxios, & uenationes sibi exhibuit. Parasitis in secunda mensa sæpe ceream cœnam, sæpe ligneam, sæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnunquam etiam uel marmoreā, uel lapideam exhibuit, ita ut omnia illis exhiberētur uidenda de diuersa materia, quæ ipse cœnabat. Cum tantum biberet per singula fercula, et manus, quasi comedissent, lauarent. Primus Romanorum holosericea ueste usus fertur, cum iam subserica in usu essent, linteamen lotum nunquam attigit mendicos dicens, qui linteis lotis uterentur. Dalmaticatus in publico post cœnam sæpe uisus est. Gurgitem Fabium, & Scipionem se appellans, quod cum ea ueste esset, cum qua Fabius, & Cornelius à parentibus ad corrigendos mores adolescentes in publicum essent producti. Omnes de circo, de theatro, de stadio, & omnibus locis, & balneis meretrices collegit in ædes publicas, & apud eas concionem habuit quasi militarem dicens eas commilitones. Disputauitq; de generibus schematum, & uo-

luptatum. Adhibuit in tali concione postea lenones exoletos undique collectos, & luxuriosissimos puerulos, & iuuenes. Et cum ad meretrices muliebri ornatu processisset, papilla eiecta exoletos habitu puerorũ, qui prostituuntur, post concionem pronuntiauit his quasi militibus ternos aureos donatiuum. Petijtq; ab his, ut à dijs peterent, ut alios haberet ipsis commendandos. Iocabatur sanè ita cum seruis, ut eos iuberet millena pondo sibi aranearum deferre proposito præmio, collegisseq; dicitur decem millia pondo aranearum dicens ex hic, intelligendum, quàm magna esset Roma. Mittebat parasitis per cellarios salarij annua uasa cum ranis, et scorpijs, & cum serpentibus, & huiusmodi monstris. claudebat in eiuscemodi uasis infinitum muscarũ apes mansuetas eas appellans. Quadrigas circensium in triclinijs, & in porticibus sibi semper exhibuit. Pransitans, & cœnitans conuiuas senes agitare cogens nonnullos honoratos iam imperator, iubebat sibi & X̄ murium exhiberi, mille mustellas, mille sorices. dulciarios, & lactarios tales habuit, ut quæcunque coqui de diuersis edulibus exhibuissent uel structores, uel pomarij, illi modo de dulcijs, modo de lactarijs exhiberent. exhibuit parasitis cœnas & de uitreis, & nonnunquam tot picta mantilia in mensam mittebat his edulibus picta, quæ apponerentur, quot missus esset habiturus, ita ut de acu, aut de textili pictura exhiberentur. Nonnunquam tamen & tabulæ illis pictæ exhibebantur ita, ut

quasi omnia illis exhiberentur, & tamen fame macerarentur. Miscuit gemmas pomis, ac floribus iecit, & per fenestram abos totidem, quot exhibuit amicis. Iusserat & canonem Po. Ro. unius anni meretricibus, lenonibus, exoletis, intramuranis dari, extramuranis alio promisso, cum eo tempore iuxta prouisionem Seueri, & Traiani septem annorum canon fructuarius Romae esset. Canes quaternos ingentes iunxit ad currum, & sic est uectatus intra domum regiam. Idq; priuatus in agris suis fecit, processit in publicum, & quatuor ceruis iunctis ingentibus. Iunxit sibi & leones matrem magnā se appellans. Iunxit & tigres Liberum sese uocans. Eodē'q; habitu agens, quo dij pinguntur, quos imitabatur. Aegyptios dracūculos Romae habuit, & hippopotamos, & crocodilum, & rhinocerotem, et omnia aegyptia, quae per naturam sui exhiberi poterant. Struthiones, & camelos exhibuit in coenis aliquoties dicens praeceptum Iudaeis, ut ederent. Illud sanè mirum uidetur, quod dicatur ab eo factum, ut de croco sigma strauerit, cum summos uiros rogasset ad prandium pro eorum dignitate se dicens foenum exhibere. Traiecit & dierum actus noctibus, et nocturnos diebus, aestimans hoc inter instrumenta luxuriae ita, ut sero de somno surgeret, & salutari inciperet. mane autem dormire inceptaret. Amicos quotidie nec quenquam facile indonatum relinquebat, nisi quem frugi quasi perditum reperisset. Habuit gemmata uehicula, & aurata contemptis argentatis, & eboratis, & aera-

tis. Iunxit & quaternas mulieres pulcherrimas, & binas ad papillam, uel ternas: & amplius, & sic uectatus est. Sed plerunq; nudus, cum illum nudæ traherent. Habuit & hanc consuetudinem, ut octo caluos rogaret ad cœnam, item octo luscos, & item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos, & octo pingues, cum capi non possent uno sigmate, ut de his omnibus risus citaret. Donauit & argentum omne conuiuis, quod habuit in conuiuio, & omnem apparatum poculorum, id'q; sæpius hydrogarum Romanorũ ducum primus publice exhibuit, cum antea militaris mensa esset, quam postea statim Alexander reddidit. Proponebat præterea his quasi themata, ut iura noua dapibus condiendis inuenirent, & cuius placuisset commentum, ei dabat maximum præmium, ita ut ad sericam uestem donaret, quæ tunc & in raritate uidebatur, & in honore. Si aliquis autem displicuisset, iubebat ut semper id comedisset quandiu tamen melius inuenisset. Semper sane aut inter flores sedit, aut inter odores pretiosos. Amabat sibi pretia rerum maiora dici earum rerum, quæ mensæ parabantur, orexin conuiuio hanc esse asserẽs. pinxit se ut cupedinarium, ut seplasiarium, ut popinarium, ut tabernarium, ut lenonem, id'q; totũ domi semper exercuit. Sexcentorum struthionum capita una cœna multis exhibuit ad edenda cerebella. Exhibuit aliquando & tale conuiuium, ut haberet uiginti & duo fercula ingentium epularum, sed per singula lauarent, & mulieribus uterentur

rentur, & ipse, & amici cum iureiurando, quod efficerent uoluptatem. Celebrauit item tale conuiuium, ut apud amicos singulos singuli missus apparerentur, & cum alter maneret in capitolio, alter in palatio, alter super aggerē, alter i Cœlio, alter trans Tyberim, & ut quisque mansisset, tamen per ordinem in eorum domibus singula fercula ederentur. Ireturq; ad omnium domos, sic unum conuiuium uix toto die finitum est. Cum & lauarent per singula fercula, & mulieribus uterentur. Sybariticum missum semper habuit ex oleo, & garo, quem quo anno Sybaritæ repererunt, perierunt. Dicitur & balneas fecisse multis locis, ac semel lauisse, atque statim destruxisse ne ex usu balneas haberet. Hoc idem de domibus, de prætorijs, de Zetis fecisse dicitur. Sed & hæc nonnulla fidem transeuntia credo esse ficta ab ijs, qui in gratiam Alexandri Heliogabalum deformare uoluerunt. Fertur & meretricem notissimam, et pulcherrimam redemisse C HS, eamq; intactam uelut uirginem coluisse. Huic eidē priuato cum quidam diceret, non times pauper fieri? dixisse dicitur, Quid melius quàm ut ipse mihi hæres sim, & uxori meæ? Habuerat præterea facultates à multis dimissas gratia patris. Idem filios se nolle dicebat, nequis ei frugi contingeret. Odores indicos sine carbonibus ad uaporandas Zetas iubebat incendi. Iter priuatus nunquam minus LX uehiculis fecit auia sua Varia reclamante, quod omnia perditurus esset. Imperator uero etiam sexcenta

uehicula dicitur duxisse asserens decem millibus camelorum Persarum regem iter facere, & Neronem quingentis carrucis iter inisse. causa uehiculorũ erat lenonũ, lenarum, meretricum, exoletorũ, subactorum etiam bene nasatorum multitudo. in balneis semper cum mulieribus fuit ita, ut eas ipse psilotro curaret. Ipse quoque barbam psilotro accurans, quodq; pudendum dictu est, eo die, quo mulieres accurabantur, & eadem hora rasit uirilia subactoribus suis nouacula manu sua, qua postea barbam fecit. Scobe auri porticum strauit & argenti dolens, quod non posset et electri. Idq; frequenter quacunq; fecit iter pedibus usq; ad equum, uel carpentũ, ut fit hodie, de aurosa arena. Calciamentum nunquam iterauit. annulos etiam negatur iterasse. Pretiosas uestes saepe conscidit, uel lanam cepit, & appendit, atque ad eius aestimationem ponderis pisces amicis exhibuit. Naues onustas mersit in portum magnanimitatis hoc esse dicens. Onus uentris auro excepit. in myrrinis, & onychinis minxit. Ideo dixisse fertur. Si habuero
» haeredem, dabo illi tutorem, qui illũ haec facere cogat,
» quae ipse feci, facturusq; sum. Habuit etiam istam consuetudinem, ut coenas sibi exhiberet tales. Vna die non nisi de phasianis tantum ederet. Omnesq; iussus sola phasianorum carne strueret. Item alia die de pullis, alia de pisce illo, & item illo. Alia de porcis, alia de struthionibus, alia de oleribus, alia de pomis, alia de dulcijs, alia de opere lactario. Saepe amicos suos cum Aethiopibus anniculis in-

clusit nocturnis mansionibus, & usque ad lucem detinuit, cum pulcherrimas his diceret apparatus. Fecit hoc idem etiam de pueris, &, tunc ut pote ante Philippum, licebat. Ridebat autem sic nonnunquam, ut publice in theatro solus audiretur, ipse cantauit, saltauit, ad tibias dixit, tuba cecinit, panduriZauit, organo modulatus est. Fertur & una die ad omnes circi, & theatri, & amphitheatri, & omnium urbis locorum meretrices tectus cucullione mulionico, ne agnosceretur, ingressus. cum tamen omnibus meretricibus sine effectu libidinis aureos donaret. Addens, nemo sciat, Antoninus hæc donat. Libidinum genera quædam inuenit, ut spintrias ueterum malorum uinceret, & omnes apparatus Tiberij, & Caligulæ, & Neronis norat. Et prædictum eidem erat à sacerdotibus Syrijs biothanatum se futurum. Parauerat igitur funes blatta, & serico, & cocco intortos, quibus, si necesse esset, laqueo uitam finiret. Parauerat & gladios aureos, quibus se occideret, si aliqua uis urgeret. Parauerat & in cerauneis, & hyacinthis, & in smaragdis uenena, quibus se interimeret, siquid grauius immineret. Fecerat & altissimam turrem sub stratis aureis, gemmatisq; ante se tabulis, ex qua se præcipitaret, dicens etiam mortem suam pretiosam esse debere, & ad speciem luxuriæ, ut diceretur nemo sic periisse. Sed nihil ista ualuerunt. Nam, ut diximus, & occisus est per scurras, & per plateas tractus est sordidissime per cloacas du

ctus, & in Tyberim submissus est. Hic finis Antoninorum nomini in Rep. fuit scientibus cunctis istum Antoninum tá uita falsum fuisse quàm nomine. Mirum fortasse cuipiam uideatur Constantine uenerabilis, quod hæc clades, quam retuli, loco principum fuerit, & quidem propè triennio, ita ut nemo inuentus fuerit, qui istum à gubernaculis Romanæ maiestatis adduceret. Cum Neroni, Vitellio, Caligulæ, cæterisq; huiusmodi nũquã tyranniada defuerat. Sed primum omnium ipse ueniam peto, quod hæc, quæ apud diuersos reperi, literis tradidi. Cum multa improba reticuerim, & quæ ne dici quidem sine maximo pudore possunt. Ea uero, quæ dixi prætextu uerborum adhibito, quantum potui texi. Deinde illud, quod clementia tua solet dicere, credidisse reficiendum imperatorem esse, fortunæ est. Nam & minus boni reges fuerunt & pessimi. Agedum uero quod pietas tua solet dicere, ut sint imperio digni, quos ad regendi necessitatem uis fatalis adduxerit. Et quoniam hic ultimus Antoninorum fuit, neq; postea hoc nomen in Rep. loco principum frequentatum est, etiam illud addendum est, nequis error oriatur, cum duos Gordianos narrare cœpero, patrem, et filium, qui se de Antoninorum genere dici uolebant, non nomen in illis primum fuit, sed prænomen. Deinde ut plerisq; libris inuenio, Antonij dicti sunt, non Antonini. Hæc sunt de Heliogabalo, cuius uitam me inuitum, & retractantem ex græcis, latinisq; collectam scribere, ac tibi afferre uoluisti, cum iam

aliorum ante tulerimus. Scribere autem ordiar, qui post sequentur quorum Alexander optimus, et cum uera dicendus assertione, & annorū XIII principes semestres alij, et uix annui, & bimi. Aurelianus præcipuus, et horum omnium decus author tui generis Claudius. De quo uereor ad clementiam tuam scribens uera dicere, ne maleuolis adulatus uidear esse. Sed absoluar contra liuorem improborum, cum & apud alios clarum esse perspexerim. His iungendi sunt Dioclitianus aurei parens seculi, & Maximianus, ut uulgo dicitur, ferrei, cæteriq; ad pietatem tuam. Te uero Auguste uenerabilis multis paginis, ijsdemq; disertioribus illi prosequentur, quibus id felicior natura detulerit, his addendi sunt Licinius Seuerus, Alexander, atque Maxentius. Quorum omnium ius in ditionem tuam deuenit. Sed ita, ut nihil eorū uirtuti derogetur. Non enim ego id faciam, quod pleriq; scriptores solent, ut de his detraham qui uicti sunt, cum intelligam gloriæ tuæ accedere, si omnia de illis, quæ bona in se habuerunt, uera prædixero.

ALEXANDER SEVERVS AELII LAMPRIDII.

INterfecto Vario Heliogabalo (sic enim maluimus dicere quàm Antoninum, quia et nihil Antoninorum pestis illa ostendit, & hoc nomen ex annalibus senatus authoritate erasum est ad remediũ generis humani) Aurelius Alexander urbe Arcæne genitus, Varij filius, Variæ nepos, et cõsobrinus ipsius Heliogabali, accepit imperiũ, cum ante Cæsar à senatu esset appellatus mortuo scilicet Macrino, Augustumq; nomen idem recepit. Addito eo ut & patris patriæ nomen, & ius proconsulare, & tribunitiam potestatem, & ius quintæ relationis deferente senatu uno die assumeret. Et ne præceps ista honorum continuatio uideatur, exponam causas, quibus id & senatus coactus est facere, & ille perpeti. Non enim aut grauitati senatus congruebat omnia simul deferre, aut bono principi raptum ire tot simul dignitates. Milites iã insueuerant sibi imperatores, & tumultuario iudicio facere, & item facile mutare asserentes nonnunquam ad defensionem se iccirco fecisse, quod nescissent senatum principem appellasse, nam & Pescennium Nigrum, & Clodium Albinum, & Auidium Cassium, & antea Lucium Vindicem, et L. Antonium, et ipsum Seuerum cum senatus iam Iulianum dixisset principem imperatores fecerant, atq; ista res bella ciui

lia seuerat, quibus necesse fuit militem contra hostem paratum pariadialiter perire. Hac igitur causa festinatum est, ut omnia simul Alexander quasi iam uerus imperator acciperet. Huc accessit nimia & senatus, & populi inclinatio post illam cladē, quæ non solum Antoninorum nomen decolorauit, sed etiam Romanum dehonestauit imperium. Certatim deniq; omnia decreta sunt & nominum genera, & potestatum. Primus deniq; omnium cuncta insignia, & honorificentiæ genera simul recepit suffragante sibimet Cæsaris nomine, quod iam ante aliquot annos meruerat, et magis suffragante uita, & moribus, cum illi magnum conciliasset fauorem, quod eum Heliogabalus occidere conatus est, nec potuit & militibus repugnantibus, & senatu refragante. Atq; hæc parua sunt, nisi quod dignum se exhibuit, quem senatus seruaret, quem saluum milites cuperent, quem omnium bonorum sententia principem diceret. Alexander igitur, cui Mamea mater fuit (nam & ita dicitur à plerisq;) à prima pueritia artibus bonis imbutus tam ciuilibus quàm militaribus, ne unum quidem diem sponte sua transire passus est, quo se non & ad literas, uel ad militiam exerceret. Nam in prima pueritia literatores habuit Valerium Cordium, et T. Veturium, & Aurelium Philippum libertum patris, qui uitam eius postea in literas misit. Grammaticum in patria græcum Nebonem, Rhetorem Serapionem, philosophum Stilionem. Romæ Grámaticos Scaurinum Scaurini filium doctorem cele

berrimum. Rhetores Iulium Frontinum, & Bebium Macrinum, & Iulianum Granianum, cuius hodieq; orationes declamatæ feruntur. Sed in latinis non multum profecit, ut ex eiusdem orationibus apparet, quas in senatu habuit, uel in concionibus, quas apud milites, uel apud populum, nec ualde amauit latinam facundiam, sed amauit literatos homines uehementer eos etiam reformidans, nequid de se asperum scriberent. Deinque eos dignos adesse iubebat singula quæq;, quæ publice, priuatimq; agebat, se ipso docente uolebat addiscere, si forte ipsi non affuissent, ea, quæ petebat, ut si uera essent, in literas mitterent. Dominum se appellari uetuit. Epistolas ad se quasi ad priuatum scribi iussit seruato tantum nomine imperatoris. Gemmas de calciamentis, & uestibus tulit, quibus usus fuerat Heliogabalus. ueste, ut & pingitur, alba usus est, nec aurata penulis, togisq; communibus. Cum amicis tam familiariter uixit, ut communis esset ei sæpe consessus, iret & ad conuiuia eorum, aliquos autem haberet quotidianos etiam non uocatus, salutaretur uero quasi unus de senatoribus patente uelo admissionalibus remotis, aut solis ijs, qui ministri ad fores fuerant, cum antea salutare principem non liceret, quod eos uidere non poterat. Et erat corporis uenustate decorus, ut hodie in picturis, & statuis uidemus. Fuit & staturæ militaris robur militis, ualetudo eius, qui uim sui corporis sciret, ac semper curaret. Erat præterea cunctis hominibus amabilis, et ab alijs pius appellabatur,

ab omnibus certe sanctus, et utilis Reip. Huic sors in templo Prænestinæ Vestæ talis extitit, cum illi Heliogabalus insidiaretur.

» Siqua fata aspera rumpas,
» Tu Marcellus eris.

Alexandri nomen accepit, quod in templo dicato apud Arcenam urbē Alexandro Magno natus esset, cum casu illuc die festo Alexandri pater cum uxore patriæ solennitatis implendæ causa uenisset: cui rei argumentum est, quod eadem die natalem habet hic Mammeæ Alexander, quo ille magnus excessit è uita. Delatum sibi Antonini nomen à senatu recusauit, cum hic magis affinitate Caracallæ iungeretur, quàm ille Heliogabalus subdititius. Siquidem, ut Marius Maximus dixit in uita Seueri, nobilem orientis mulierem Seuerus, cuius hanc genituram esse compererat, ut uxor imperatoris esset, adhuc priuatus, & non magni satis loci, duxit uxorem. Ex qua affinitate hic Alexander fuit, cui uere per matrem suam consobrinus Varius Heliogabalus fuit. Recusauit & Magni nomen, quod ei quasi Alexandro est oblatum senatus iudicio. Interest retexere orationem, qua nomen Antonini, & Magni delatum sibi à senatu recusauit, quam prius, quàm præferam, addam acclamationes senatus, quibus id decretum est ex actis urbis ad pridie nonas Martias. Cum senatus frequens in curiam, hoc est in ædem Cōcordiæ templum inauguratum conuenisset, Rogatusq; esset Aurelius Alexander Cæsar Augustus, ut conueniret, ac primo recusasset,

quod sciret de honoribus suis agendum, deinde postea uenisset, acclamatum Auguste innocens dij te seruent. Alexãder imperator dij te seruent. Dij te nobis dederunt. Dij conseruent. Dij te ex manibus impuri eripuerunt. Dij te perpetuent. Impurum tyrannum, & tu perpessus es impurum & obscœnum, & tu uidere doluisti. Dij illum eradicauerunt. Dij te seruent. Infamis imperator rite damnatus. Felices nos imperio tuo, felicem Remp. Infamis unco tractus est ad exemplum timoris. Luxuriosus imperator iure punitus est. Contaminator honorum iure punitus est. Dij immortales Alexãdro uitam. iudicia deorũ hinc apparent. Et cum egisset gratias Alexãder, acclamatũ est. Antonine Alexander dij te seruent. Antonine Aureli dij te seruent. Antonine Pie dij te seruent. Antonini nomen suscipias rogamus. Præsta bonis imperatoribus, ut Antoninus dicaris. Nomẽ Antoninorum tu purifica. Quod ille infamauit, tu purifica. Redde in integrum nomen Antoninorũ. Sanguis Antoninorum se cognoscat. Iniuriã Marci tu uindica. Iniuriã Veri tu uindica. Iniuriã Bassiani tu uindica. Peior Cõmodo solus Heliogabalus, nec imperator, nec Antoninus, nec ciuis, nec senator, nec nobilis, nec Romanus. In te salus, in te uita, ut uiuere delectet. Antoninorũ Alexãdro uitã, ut uiuere delectet, et Antoninus uocatur. Antoninorũ tẽpla Antoninus dedicet. Parthos et Persas Antoninus uincat. Sacrũ nomẽ sacratus accipiat. Sacrum nomẽ castus accipiat. Antonini nomen ut agnoscat Antoni-

» norum honorem, dij conseruent. in te omnia, per
» te omnia Antonine habeas. Et post acclamationes
» Aurelius Alexander Cæsar Augustus. Gratias
» uobis P.C. non nunc primum, sed et de Cæsareo
» nomine & de uita seruata, et Augusti nomine ad
» dito, & de pontificatu maximo, & de tribunitia
» potestate, et proconsulari imperio. Quæ omnia no
» uo exemplo uno die in me contulistis. Et cum dice
» ret, acclamatum. hæc suscepisti, Antonini nomen
» suscipi mereatur, senatus Antonini mereatur. An
» tonine Auguste dij te seruent. dij te Antoninum con
» seruent. monetæ nomini Antonini reddantur. Tem
» pla Antoninorum Antoninus consecret. Aurelius
» Alexander Augustus, ne quæso P.C. ne me ad hãc
» certaminis necessitatem uocetis, ut ego cogar tanto no
» mini satisfacere, cum etiam hoc ipsum nomen licet
» peregrinum, tamen grauare uideatur. Hæc enim
» nomina insignia onerosa sunt. Quis enim Cicero
» nem diceret mutum? quis indoctum Varronem? qs
» impium Metellum? Et, ut hoc dij auertant, quis nõ
» æquitatem nomina ferat digerentem in clarissimã
» spem dignitatum? Item acclamata quæ supra. Itẽ
» imperator dixit. Antoninorum nomen uel iam nu
» men potius quale fuerit meminit uestra clementia,
» si pietatem, quid Pio sanctius? si doctrinam, quid
» Marco prudentius? si innocentiam, quid Vero sim
» plicius? si fortitudinem, qd Bassiano fortius? Nam
» nunc Commodi meminisse nolo, si hoc ipse tempo
» re deterior fuit, quod cum illis moribus Antonini
» nomen obtinuit. Diadumenus autem nec tempus

nec ætatem,

» nec ætatem, et arte patris hoc nomen incurrit. Itē » acclamatum, ut supra. Item imperator dixit. Nu» per certe P. meministis, cum ille omniū non solū bi» pedum, sed etiam quadrupedum spurcissimus An» tonini nomen præferret, & in turpitudine, atq; lu» xuria Nerones, Vitellios, & Commodos uinceret, » qui gemitus omnium fuerint, cum per populi, & » honestorum coronas una uox esset hunc non rite » Antoninū dici, et p hanc pestē tantū uiolari nomē. » et cum diceret acclamatū est. Dij mala prohibeát. » Hæc te īperante non timemus, de his, te duce, securi » sumus. Vicisti uitia, uicisti crimina, uicisti dedecora. » Antonini nomē ornauisti. certi sumus, bene præsumi» mus, nos te & à pueritia probauimus, & nunc » probamus. Item imperator. Neque ego P. C. icir» co timeo istud uenerabile omnibus nomen accipere, » quod uerear ne in hæc uitia delabatur uita, aut » quod nos nominis pudeat. sed primum displicet » alienæ familiæ nomen assumere, deinde quod gra» uari me credo. et cum hæc diceret, acclamatum est, » ut supra. Item dixit. Si enim Antonini nomē acci» pio, possum & Traiani, possum & Titi, possum & » Vespasiani. & cum diceret, acclamatum est, Quo» modo Augustus, sic & Antoninus. Tūc impera» tor, Video P. C. quid uos moueat ad hoc nobis » addendum. Augustus primus, primus est huius au» thor imperij, & in eius omnes uelut quadam ado» ptione, aut iure hæreditario succedimus, Antonini » ipsius Augusti dicti sunt. Antoninus idem sæpius » Marcum, & item Verum iure adoptionis uocauit.

» Cōmodo autem hæreditarium fuit, suſceptum Dia
» dumeno affectatum in Baſſiano, ridiculum in Au
» relio. Et cum diceret, acclamatum eſt. Alexander
» Auguſte dij te ſeruent uerecundiæ tuæ, prudentiæ
» tuæ, innocentiæ tuæ, caſtitati tuæ. hinc intelligimus
» qualis futurus ſis. hinc probamus. tu facies, ut ſena
» tus bene principes eligat. Tu facis optimum eſſe iu
» dicium ſenatus. Alexander Auguſte dij te ſeruent.
» Templa Antoninorum Alexander Auguſtus dedi
» cet. Cæſar noſter, Auguſtus noſter, īperator noſter
» dij te ſeruent. Vincas, ualeas, multis annis īperes.
» Alexāder imperator dixit. Intelligo P. C. me obti
» nuiſſe, quod uolui, et in acceptum refero plurimas
» gratias, ſed agens, et habēs ſenis ore, ut hoc nomē,
» quod in imperiū detulimus, tale ſit, ut ab alijs de-
» ſyderetur, et bonis ueſtræ pietatis iudicijs offeratur.
» Poſt hæc acclamatum eſt, magne Alexander dij te
» ſeruent. Si Antonini nomen repudiaſti, Magni præ
» nomen ſuſcipe. Magne Alexander dij te ſeruent,
» et cum ſæpius dicerent. Alexāder Auguſtus ait, fa
» cilius fuit P. C. ut Antoninorū nomen acciperē, ali-
» qd. n. uel affinitati deferrem, uel conſortio nominis
» imperialis. Magni uero nomen cur accipitur? quid
» enim iā magnū feci? cum id Alexander poſt ma-
» gna geſta, Pompeius uero poſt magnos triūphos ac
» ceperit. Quieſcite igitur uenerandi Patres, & uos
» ipſi magnifica unū me de uobis eſſe cenſete, quoniā
» Magni nomen ingeritis. Poſt hæc acclamatum eſt,
» Aureli Alexāder Auguſte dij te ſeruēt. Et reliqua
ex more, dimiſſo ſenatu, cum & alia multa eo die

essent acta quasi triũphans domum se recepit. Multo clarior uisus est alienis nominibus non receptis, q̃ si recepisset, atq; ex eo constantiæ, ac plenæ grauitatis famam obtinuit. Siquidem uni adolescenti potius senatus totus persuadere non potuit, sed quamuis senatu rogante non potuerit persuaderi, ut uel Antonini, uel Magni nomina susciperet, tamẽ ob ingentem uigorem animi, & mirandã, singularemq; constantiam contra militum insolentiam Seueri nomen à militibus eidem inditum est, quod illi ingentem in præsentia reuerentiam magnam apud posteros gloriam peperit. cum eò accessisset, ut de animi uirtute nomen acceperit, siquidem solus inuentus sit, qui tumultuantes legiones exauthorauerit, ut suo loco ostendetur. In milites autem grauissime animaduerterit, qui forte incurrerunt aliquid, quod uideretur iniustum, ut & ipsum locis suis declarabimus. Omina imperij hæc habuit. Primum quod ea die natus est, qua defunctus uita Magnus Alexander dicitur, deinde, quod in templo eius mater enixa est. Tertio quod ipsius nomen accepit. Tum præterea quod ouum purpurei coloris eadem die natum, qua ille natus est. Palumbinum anicula quædam matri eius obtulit. ex quo quidem aruspices dixerunt imperatorem quidem illum, sed non diu futurum, & cito ad imperium peruenturum. Tum præterea quod tabula Traiani imperatoris, quæ geniali lecto patris imminebat, dum mater eũ in templo pareret, in lectum eius decidit. His accessit, quod nutrix ei Olympias data est, quo no-

mine mater Alexandri appellata est. Nutritor Philippus prouenit casu unus ex rusticis, quod nomen patri Alexandri Magni fuit. Fertur die prima natalis toto die apud areã Cæsareã stella primæ magnitudinis uisa, & sol circa domum patris eius fulgido ambitu coronatus. Cum eius natalem aruspices commendarent, dixerunt eum summam rerum tenturum, icirco quod hostiæ de ea uilla, quæ esset Seueri imperatoris, adductæ essent, & quas in illius honorem coloni parassent. Nata in domo Laurus iuxta persici arborem intra unũ annum persica arborem uicit. Vnde etiã coniectores dixerunt Persas ab eo esse uincendos. Mater eius pridie, quàm pareret, somniauit se puerum dracunculum parere. Pater eadem nocte in somnijs uidit alis se Romanæ uictoriæ, quæ in senatu, ad cœlum uehi. Ipse cum uatem consuleret de futuris, hos accepisse dicitur uersus adhuc paruulus, et primum quidem sortibus,

» Te manet imperium cœli, terræq;, marisq;.

Intellectum est, quod inter diuos etiam referetur,

» Te manet imperium, quod tenet imperium.

Ex quo intellectum est Romani illum imperij principem futurũ. Nam ubi est imperium, nisi apud Romanos quod tenet imperium? Et hæc q̃dem de græcis uersibus sunt prodita. Ipse autem, cum parentis hortatu animum à philosophia, et musica ad alias artes traduceret, Virgilij sortibus huiusmodi illustratus est,

» Excudent alij spirantia mollius æra.

» Credo equidem, uiuos ducent de marmore uultus.

» Orabunt causas melius, cœliq; meatus.
» Describent radio, & surgentia sydera ducent.
» Tu regere imperio populos romane memento.
» Hæ tibi erunt artes, paciq; imponere morem,
» Parcere subiectis, & debellare superbos.

Fuerunt multa alia signa, quibus principem humani generis esse constaret. Nimius ardor oculorũ, & diutius intuentibus grauis, & diuinatio mentis frequentissima in rerum memoria singularis, quam nemo, nisi Acolius, ferebat adiutam. Et cum puer ad imperium peruenisset, fecit cuncta cũ matre, ut & illa uideretur pariter imperare mulier sancta, sed auara, èt auri, atq; argenti cupida. Vbi ergo Augustum agere cœpit imperium, primum remouit iudices omnes à Rep. et à ministerijs, atq; muneribus, quos ĩpurus ille Heliogabalus ex genere hominum turpissimo prouexerat. Deinde senatum, & equestrem ordinem purgauit. Ipsas deinde tribus, & eos, qui militaribus nituntur prærogatiuis, purgauit. Et palatium suum, comitatumq; omnem abiectis ex aulico ministerio cunctis obscœnis, & infamibus, nec quẽquam passus est esse in palatinis, nisi necessarium hominem. iureiurãdo deinde constrinxit, nequem ascriptum idest uagantium haberet, ne annonis Remp. grauaret, dicens malũ pupillum esse imperatorem, qui ex uisceribus prouincialium homines non necessarios nec Reip. utiles pasceret. fures iudicare iussit, in ciuitatibus ullis nunquam uideri, & si essent uisi, deportari per rectores prouinciarum. Annonam militum dili-

genter inspexit. Tribunos, qui per stellaturas militi bus aliquid tulissent, capitali pœna affecit. Negotia et causas prius à scriniorum principibus, et doctissimis iuris peritis, & sibi fidelibus, quorum primus tunc Vlpianus fuit, tractari, ordinariq́;, atq; ita referri ad se præcepit. leges de iure populi, & fisci moderatas, & infinitas sanxit, neq; ullam constitutionem sacrauit sine XX iuris peritis, et doctissimis, ac sapientibus uiris, ijs deniq; disertissimis nō minus L, ut non minus in consilio essent sententiæ quàm S.C. conficeret, & id qdē ita, ut iretur per sententias singulorum, ac scriberetur quid qsq; dixisset, dato tamen spatio ad disquirendum, cogitandumq́; prius, quàm dicerent, ne incogitati dicere cogerentur de rebus ingentibus. Fuit præterea illi consuetudo, ut si de iure, aut de negotijs tractaret, solos doctos, et disertos adhiberet. Si uero de re militari, milites ueteres, & senes, ac bene benemeritos, & locorum peritos, ac bellorum, et castrorum, & omnes literatos, et maxime eos, qui historiam norant, requirens quid in talibus causis quales in disceptatione uersabātur, ueteres imperatores uel Romani, uel exterarum gentium fecissent. Referebat Encolpius, quo ille familiarissimo usus est, illum si unquam furem iudicem uidisset, paratum habuisse digitum, ut illi oculum erueret. Tātum odium eū tenebat eorum, de quibus apud se probatum esset, quod fures fuissent. Addit Septimus, q̄ uitam eius non mediocriter executus est, tanti stomachi fuisse Alexandrum in eos iudices, q̄ furtorum fama la-

borassent, etiam si damnati non essent, ut si eos casu aliquo uideret, commotione animi stomachi choleram euomeret toto uultu inardescente, ita ut nihil posset loqui. Nam cum quidã Septimus Arabinus famosus crimine furtorum, & sub Heliogabalo iã liberatus inter senatores principem salutatum uenisset, exclamauit ó Numina, ó Iupiter, ó Dij immortales. Arabinus non solum uiuit, uerum etiam in senatum uenit. fortassis etiam de me sperat. tam fatuum, tam stultum esse me iudicat. Salutabatur autem nomine hoc. Aue Alexander. Si quis caput flexisset, aut blãdius aliquid dixisset, uti adulator, uel abijciebatur, si loci eius qualitas pateretur, uel ridebatur ĩgẽti cachino, si eius dignitas grauiori subiacere nõ posset iniuriæ. Salutatus consessum obtulit omnibus senatoribus, atq; adeo nisi honestos, & bonæ famæ homines ad salutationem non admisit. Iussitq; quẽadmodũ in eleusinijs sacris dicitur, ut nemo ingrediatur, nisi q se innocentem nouit. Per præconem edixit, ut nemo salutaret principem, qui se furem esse nosset, ne aliquando detectus capitali supplicio subderetur. Ipse adorari se uetuit, cũ iã cœpisset Heliogabalus adorari regum more Persarũ. Erat præterea hæc illius sentẽtia, solos fures & paupertate cõqueri, dum uolunt scelera uitæ suæ tegere. Idem addebat sententiam de furibus notam, & græce quidem, quæ latine hoc significat. Qui multa rapuerit, pauca suffragatoribus dederit, saluus erit. Quæ græce talis ẽ. Ὅστις ἂν πολλὰ κεκλόπηκεν, ὀλίγα δὲ τοῖς βοηθοῦσιν ἔδωκεν, σῶος ἔσται.

præf. præt. sibi ex senatus authoritate constituit. præf. urbis à senatu accepit, alterum præf. præt. fecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens inuitos non ambiētes in Remp. collocandos. senatorē nunquam sine omnium senatorum, qui aderant, consilio fecit, ita ut per sententias omnium crearetur. testimonia dicerent summi uiri, ac si fefellissent uel testes, uel ij, qui sententias dicebant, postea in ultimum reijcerentur locum ciuium condemnatione adhibita quasi falsarij approbati sine ullius indulgentiæ proposito. Idem senatores non nisi ad summorum in palatio uirorum suffragium fecit dicens magnum uirum esse oportere, qui faceret senatorem. Idem libertinos nunquam in equestrem locum redegit, asserens seminariū senatorum equestrem locum esse. Moderationis tantæ fuit, ut nemo unquam ab eius latere submoueretur, ut omnibus se blandum, affabilemq; præberet, ut amicos non solum primi, ac secundi loci, sed etiam inferiores ægrotātes uiseret, ut sibi ab omnibus libere, quæ sentiebant, dici cuperet, & cum dictum esset, audiret. Et cum audisset, ita ut res poscebat, emendaret, atq; corrigeret. Sin minus bene factum esset, aliquid etiā ipse conuinceret, idq; infectum, et sine amaritudine animi consensum omnibus semper offerret, præter eos, quos furtorum densior fama perstrinxerat, de absentibus semper requirens. Deniq; cum ei obijcerēt nimiam ciuilitatem, & Mammea mater, & uxor Memmia Sulpitij consularis uiri filia, Catuli neptis, & sæpe dicerent molliorem tibi potestatem,

& contemptibiliorem imperij fecisti, ille respondit. Sed securiorem, atq; diuturniorẽ. Dies deniq; nũquam transit, quin non aliquid mansuetum, ciuile, pium faceret, sed ita, ut ærarium non euerteret. Condemnationes, & raras esse iussit, & quæ factæ fuerant, non indulsit. Vectigalia ciuitatibus ad proprias fabricas deputauit. Fœnus publicum trientarium exercuit, ita ut pauperibus plerisq; sine usuris pecunias dederit ad agros emendos reddendas de fructibus. PRAEF. PRAET. suis senatoriam addidit dignitatem, ut uiri clarissimi & essent, & dicerentur, quod antea uel raro fuerat, uel omnino non fuerat. eo usq;, ut si quis imperatorum successorem præf. præt. dare uellet, laticlauiam eidem per libertum summitteret, ut in multorum uita Marius Maximus dixit. Alexander autem icirco senatores esse uoluit præf. præt. ne quis non senator de Romano senatore iudicaret. Milites suos sic ubiq; sciuit, ut in cubiculo haberet breues, & numerum, & tempora militantium, semperq;, cum solus esset, & rationes eorum, & numerũ, et dignitates, et stipendia recenseret, ut esset ad omnia instructissimus. Deniq; cum inter milites aliquid ageretur, multorum dicebat et nomina. De promouendis etiam sibi annotabat, & perlegebat cuncta pyctacia, & sic faciebat diebus etiam pariter annotatis, & quis, & qualis esset insinuante promotus. commeatum populi Romani sic adiuuit, ut cum frumenta Heliogabalus euertisset, uicem de propria pecunia loco suo reponeret. Negotiatori-

bus, ut Romam uolentes concurrerent, maximam immunitatem dedit. Oleum, quod Seuerus populo dederat, quodq; Heliogabalus imminuerat, turpissimis hominibus praefecturam annonae tribuendo integrum restituit. Ius conferendi rationes, quod impurus ille sustulerat, hic omnibus reddidit. mechanica opera Romae plurima instituit. Iudaeis priuilegia reseruauit. Christianos esse passus est. Pontificibus tantum detulit, & XV uiris, atque auguribus, ut quasdam causas sacrorum a se finitas iterari, & aliter distingui pateretur. Praesides prouinciarum, quos uere non factionibus laudari cóperit, & in itineribus secum semper in uehiculo habuit, & muneribus adiuuit dicens & fures a Rep. pellendos, ac pauperandos, & integros esse redimendos, atq; ditandos. Cum edulitatem P. R. ab eo peteret, interrogauit per Curionem quam speciem caram putarent. Illi continuo exclamauerunt carnem bubulam, atq; porcinam. Tunc ille non quidem edulitatem proposuit, sed iussit neqs suminatam occideret, nequis lactantem, nequis uaccam, nequis damalionem, tantumq; intra bienniũ uel propè annum porcinae carnis fuit, & bubulae, ut cum fuisset octominutalis libra, ad duos unumq; utriusq; carnis libra redigeretur. Causas militum contra Tribunos sic audiuit, ut si aliquem reperisset tribunorum in crimine pro facti qualitate sine indulgentiae proposito puniret. De omnibus hominibus per fideles homines suos semper quaesiuit. Et per eos, quos nemo nosset hoc agere,

eum diceret, omnes præda corrumpi posse. Seruos suos semper cum seruili ueste habuit, liberos cum ingenuorum. Eunuchos de ministerio suo abiecit, & uxori, ut seruos seruire iussit. Et cum Heliogabalus mancipium eunuchorum fuisset, ad certum numerum eos redegit, nec quicquam in palatio curare uoluit, nisi balneas fœminarum, cum plerosque eunuchos rationibus, & procurationibus proposuisset Heliogabalus. Hic illis & ueteres sustulit dignitates. Idem tertium genus hominum eunuchos esse dicebat, nec uidendum, nec in usu habendum à uiris, sed uix à fœminis nobilibus. Qui de eo fumum uendiderat, & à quodam militari C. aureos acceperat, in crucem tolli iussit per eam uiam, qua esset seruis suis ad suburbana imperatoria iter frequentissimum. prætorias, præsidiales prouincias plurimas fecit. Proconsulares ex senatus uoluntate ordinauit. Balnea mista Romæ exhiberi prohibuit: quod quidem iam ante prohibitum Heliogabalus fieri permiserat. Lenonum uectigal & meretricum, & exoletorum in sacrum ærarium inferri uetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationem theatri, circi, amphitheatri, & ærarij deputauit. habuit in animo, ut exoletos uetaret, quod postea Philippus fecit, sed ueritus est ne prohibens publicum dedecus, in priuatas cupiditates conuerteret, cum homines illicita magis poscant, prohibitaque furore persequantur. Bracariorum, linteonum, uitrcariorum, pellionum, plaustrariorum, argen-

tariorum, aurificum, & caeterarum artium uectigal pulcherrimum instituit, ex eoq; iussit thermas, & quas ipse fundauerat, & superiores populi usibus exhiberi, syluas etiam in thermis publicas deputauit. Addidit et oleum luminibus thermarum, cum antea non ante auroram paterent, et ante Solis occasum clauderentur. Huius imperium incruentum quidam literis tradiderunt, quod contra est. Nam & Seuerus est appellatus à militibus ob austeritatem, et in animaduersionibus asper in quibusdam fuit. Opera ueterum principum instaurauit, ipse noua multa constituit. In his thermas nominis sui iuxta eas, quae Neronianae fuerunt, aqua inducta, quae Alexandrina nunc dicitur. Nemus thermis suis de priuatis aedibus suis, quas emerat, diruptis aedificijs fecit. Oceani solium primus inter principes appellauit. cum Traianus id non fecisset, sed diebus solia deputasset. Antonini Caracallae thermas additis sortionibus praefecit, & ornauit. Alexandrinum opus marmoris de duobus marmoribus hoc est porphyretico & Lacedaemonio primus instituit in palatio exornatis. Hoc genere marmorandi statuas colossas in urbe multas locauit artificibus undiq; conquisitis. Alexandri habitu nummos plurimos figurauit. Et quidem electros aliquantos, sed plurimos tamen aureos. A mulieribus famosis matrem, & uxorem suam salutari uetuit. Conciones in urbe multas habuit more ueterum tribunorum & consulum. Congiarium populo III dedit. donatiuũ militibus III. carmen populo ad

didit. Vſuras fœneratorum contraxit ad trientes, penſiones etiam pauperibus conſulens. ſenatores, ſi fœnerarentur, uſuras accipere primo uetuit, niſi ali quid muneris cauſa acciperent. Poſtea tamen iuſſit: ut ſemiſſes acciperent donum, munus tamen ſuſtulit. Statuas ſummorum uirorum in foro Traiani collocauit undiq; tranſlatas. Paulum, et Vlpianum in magno honore habuit, quos præfectos ab Helio gabalo alij dicunt factos, alij ab ipſo. Nam & con ſiliarius Alexandri, & magiſter ſcrinij Vlpianus fuiſſe perhibetur, qui tamen ambo aſſeſſores Papi niani fuiſſe dicuntur. Baſilicam Alexandrinam in ſtituerat inter campum Martium & ſepta Agrip piana in L A T. P. C. in LONG. P. M. ita ut to ta colũnis penderet, quam efficere non potuit morte præuentus. Iſim, & Serapium decenter ornauit ad ditis ſignis, & deliacis, et omnibus myſticis. In ma trem Mammeam unice pius fuit, ita ut Romæ in palatio faceret dietas nonunis Mammeæ, quas imperitum uulgus hodie ad Mammam uocant. Et in Baiano palatium cum ſtagno, quod Mammea no mine hodieq; cenſetur. Fecit & alia in Baiano ope ra magnifica in honorem affinium ſuorum, & ſta gna ſtupenda admiſſo mari. pontes, quos Traianus fecerat, inſtaurauit pene in omnibus locis. Aliquos etiam nouos fecit, ſed inſtauratis nomen Traiani reſeruauit. In animo habuit omnibus officijs genus ueſtium proprium dare, & omnibus dignitatibus ut à ueſtitu dignoſceretur. Et omnibus ſeruis, ut in populo poſſent agnoſci, nequis ſeditioſus eſſet;

simul ne serui ingenuis miscerentur. Sed hoc Vlpiano, Pauloq; displicuit dicentibus plurimarum rixarum fore, si faciles essent homines ad iniurias. Tum satis esse constituit, ut equites Romani à senatoribus claui qualitate discernerentur. Penulis intra urbem frigoris causa ut senes uterentur, permisit, cum id uestimenti genus semper itinerariũ, aut pluuiæ fuisset. Matronas tamen intra urbem penulis uti uetuit, in itinere permisit. Facundiæ fuit græcæ magis quàm latinæ, nec uersu inuenustus. Et ad musicam pronus matheseos peritus. Et ita q; dem, ut ex eius iussu mathematici publicæ proposue rint Romæ, ac si sint professi, ut docerent. Aruspicinæ quoq; peritissimus fuit, ὀρνεοσκόπος magnus, ut & Vascones, & Hispanorum, & Panno niorum augures uicerit. Geometriam fecit, pinxit mire, cantauit nobiliter, sed nunquam alio conscio nisi pueris suis testibus. Vitas principum bonorum uersibus scripsit. Lyra, tibia, organo cecinit. Tuba etiam, quod quidem imperator nunquam ostendit. Palæstes primus fuit, in armis magnus, adeo ut multa bella & gloriose gesserit. Consulatum III inijt tantum ordinarium, ac primo nundino sibi alios semper suffecit. Seuerissimus iudex contra fu res, appellans eosdem quotidianorum scelerum re os, et damnans acerrime, ac solos hostes, inimicosq; Reip. uocans. Eum notarium, qui falsum causæ bre uem in consilio imperatorio retulisset, incisis digito rum neruis, ita ut nunquam posset scribere, depor tauit. Cum quidam ex honoratis uitæ sordidæ, et

aliquando furtorum reus per ambitionem nimiã ad militiam aspirasset, icirco, quod per reges amicos ambierat, admissus statim in furto præsentibus patronis detectus est, iussusq; à regibus audiri damnatus est re probata. Et cum quæreretur à regibus, quid apud eos paterentur fures, illi responderunt, Crucem. Ad eorũ responsum in crucem sublatus est, ita & patronis authoribus damnatus ambitor est, & Alexandri, quam præcipue tuebatur, seruata clementia est. Statuas colossas, uel pedestres nudas, uel equestres D. imperatoribus i foro D. Neruæ, quod transitorium dicitur, locauit omnibus cum titulis, & columnis æreis, quæ gestorum ordinem continerent exemplo Augusti, qui summorum uirorum statuas in foro suo è marmore collocauit additis gestis. Volebat uideri originem de Romanorum gente trahere, quia eum pudebat Syrum dici, maxime, quod quodam tempore festo, ut solent Antiochenses, Aegyptij, Alexandrini, lacessitus erat conuiciolis, et Syrum archisynagogum eũ uocantes, & archiereum. Ante q̃ de bellis eius et expeditionibus, & uictorijs loquar, de uita quotidiana, et domestica pauca differam. Vsus uiuendi eidem hic fuit, primum, ut si facultas esset, idest si non cum uxore cubuisset, matutinis horis in Larario suo, in quo et D. principes sed optimos electos & animas sanctiores, in quers & Apolloniũ, &, quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham, & Orpheum, et huiusce deos habebat. ad maiorum effigies rem diuinam faciabat.

Si id non poterat pro loci qualitate uel uectabatur, uel piscabatur, uel deambulabat, uel uenebatur. Dehinc si hora pmitteret, actibus publicis post multam operam dabat, idcirco quod & res bellicæ, & res ciuiles, ut superius dictum est, per amicos tractabantur, sed sanctos & fideles, & nunquam uenales, et tractatæ firmabantur, nisi quid noui etiã ipsi placeret. Sanè si necessitas cogeret, ante lucem actibus operam dabat. & in longam horam producebat, neq; unquam tædiauit, aut morosus, aut iratus resedit, fronte semper pari & lætus ad omnia. Erat enim ingentis prudentiæ, & cui nemo posset imponere. Et quem si aliquis urbane tentare uoluit, intellectus tulit pœnas. Post actus publicos, seu bellicos, seu ciuiles lectioni græcæ operam maiorem dabat de Rep. libros Platonis legens. Latina cum legeret, non alia magis legebat, quàm de officijs Ciceronis & de Rep. nonnunquam & oratores, et poëtas, i queis Serenum Ammonicum, quẽ ipse nouerat, & dilexerat, & Horatium. Legit & uitam Alexandri, quem præcipue imitatus est, & si in eo condemnabat ebrietatem, & crudelitatem in amicos, quamuis utrũq; defendatur a bonis scriptoribus, qbus sæpius ille credebat. Post lectionem operam palæstræ, aut sphæristerio, aut cursui, aut luctaminibus mollioribus dabat. Atq; inde unctus lauabatur, ita ut caldarijs uel nunquam uel raro, piscinis semper uteretur, in eaque una hora propè maneret. Biberet etiam frigidam claudiam ieiunus ad unum propè sextarium. Egressus balneas multum

neas multum lactis, & panis sumebat, oua, deinde mulsum, atq; his refectus aliquando prandium ini bat, aliquando cibum usque ad cœnam differebat, prandit tamen sæpius. Vsus'q; est Adriani tetrapharmaco frequenter, de quo in libris suis Marius Maximus loquitur, cum Adriani differit uitam. Post meridianas horas subscriptioni, & lectioni epistolarum semper dedit operam, ita ut ab epistolis, & libellis, & à memoria semper assisterent. Non nunquam etiam si stare per ualetudinem non possent, sederent relegentibus cuncta librarijs, & ijs, qui scrinium gerebant, ita ut Alexander sua manu adderet, si quid esset addendum, sed ex eius sententia, quæ disertior habebatur. Post epistolas, oẽs amicos simul admisit, cum omnibus pariter est locutus, neq; unquam solum quẽquam nisi præfectum suum uidit. Et quidem Vlpianum, & assessores semper suos causa iustitiæ singularis. Cum autem alterum adhibuit, & Vlpianum rogari iussit. Virgilium autem Platonem poëtarum uocabat, eius'q; imaginem cum Ciceronis simulachro in secundo larario habuit, ubi & Achillis, & magnorum uirorum. Alexandrum uero Magnum inter diuos, & optimos in larario maiore consecrauit. Iniuriam nulli unquam amicorũ, comitum'ue fecit, nec magistris quidem, aut principibus officiorum. Præfectis autem semper detulit, asserens eum, qui mereatur iniuriam pati, ab imperatore damnandum esse nõ dimittendum. Si unquam alicui præsentium successorem dedit, semper illud addidit, gra-

tias tibi agit Resp. eumque muneratus est ita, ut priuatus pro loco suo posset honeste uiuere. His quidem muneribus, agris, bobus, equis, frumento, ferro impendijs ad faciendā domum marmoribus, ad ornādum & operis, quas ratio fabricae requirebat. Aurum, & argentum raro cuiquam, nisi militi diuisit, nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas, & suorum conuerteret id, quod prouinciales dedissent. Aurum negotiatorium, & coronarium Romae remisit. Fecit Romae curatores urbis XIIII, sed ex COSS. ueros, quos audire negotia urbana cum praefecto urbis iussit, ita ut omnes aut magna pars adessent, cum acta fierent. Corpora omniū constituit uinariorū, lupanariorū, caligariorum, & omnino omnium artium. Hisq; ex sese defensores dedit, & iussit quid ad quos iudices pertineret. Scenicis nunquam aurum, nunquam argentum, uix pecuniam donauit. Pretiosas uestes, quas Heliogabalus dederat, etiam sustulit. Milites, quos ostensionales uocant, non pretiosis, sed speciosis claris uestibus ornabat, nec multum insignibus aut ad apparatum regium auri, & serica deputabat, dicens imperium in uirtute esse, non in decore. Chlamydes hirtas Seueri, & tunicas asemas uel machrocheras ex purpura non magna ad usum reuocauit suum. In conuiuio aurum nescit, pocula mediocria, sed nitida semper habuit. ducentarū librarū argenti pondus ministerium eius nunquam transijt. Nanos, & nanas, & moriones, et uocales exoletos & omnia acroamata, & pantomimos po-

pulo donauit, qui autem usui non erant, singulis ci uitatibus putauit alendos singulos, ne grauarentur specie mendicorum. Eunuchos, quos Heliogabalus & in consilijs turpibus habebat, & promouebat, donauit amicis addito elogio, ut si non redissent ad bonos mores, eosdem liceret occidi sine authoritate iudicij. Mulieres infames, quarum infinitum nume rum deprehenderat, publicari iussit exoletis omni bus deportatis; aliquibus etiam naufragio mersis, cum quibus illa clades consuetudinem habuerat funestissimam. Auratam uestem ministrorum uel in publico conuiuio nullus habuit. Cum inter suos conuiuaretur, aut Vlpianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus se recreari dicebat, & pasci. Habebat cum priuatim conuiuaretur, & librum in mensa, & legebat, sed græca magis. Latinos autē poëtas lectitabat. publi co conuiuio ea simplicitate egit, qua priuata, nisi cū numerus accubantiū crescebat, et multitudo conui uarum, qua ille offendebatur, dicens se in theatro, & circo manducare. Oratores, & poëtas non sibi panegyricos dicentes, quod exemplo Nigri Pescen nij stultum dicebat, sed aut orationes recitantes, aut facta ueterum, quos ante retuli, libenter audiuit, li bentius tamen, si quis ei recitauit Alexandri Ma gni laudes, aut meliorum retro principum, aut ma gnorum urbis Romæ uirorum ad Athenæum au diendorū & græcorū & latinorū rhetorū, uel poë tarum causa frequenter processit. Audiuit autem etiam forenses oratores causas recitantes, quas uel

apud ipsum, uel apud præfectos urbis egerant. Agoni præsedit, & maxime herculeo in honorem Magni Alexandri. Solus post meridiem, uel matutinis horis idcirco nunquam aliquos uidebat, quod ementitos de se multa cognouerat. Spetiatim Vetroniũ Turinum, quem cum familiarem habuisset, ille oĩa uel fingẽdo sic uẽdiderat, ut Alexandri quasi stulti hominis, & quem ille in potestate haberet, & cui multa persuaderet, infamaret imperiũ, sicq; omnibus persuaserat, quod ad nutum suum omnia faceret. Deniq; hac illum arte deprehendit, ut quendã immitteret, qui à se quiddam publicæ peteret, ab illo autem occulte quasi præsidium postularet, ut pro eo Alexandro secretò suggereret. Quod cũ factum esset, & Turinus suffragium promisisset, dixissetq;, se quædam imperatori dixisse, cum nihil dixisset, sed in eo pendere, ut adhuc impetraret euentum uendens, cumq; iterum iussisset Alexãder interpellari, & Turinus quasi agens aliud nutibus annuisset, neque tamen interim quicquam dixisset, impetratum autem esset quod petebatur, Turinusq; ab illo, qui meruerat fumi uenditor ingentia præmia percepisset, accusari eum Alexander iussit, probatisq; per testes omnibus, & quibus præsentibus, quid accepisset, & quibus audientibus quid promisisset, in foro transitorio ad stipitem illum ligari præcepit, & fumo apposito, quem ex stipulis, atq; humidis lignis fieri iusserat, necauit præcone dicente. Fumo punitur, qui uendidit fumum. Ac ne in una tantum causa uideretur crudelior fuisse,

quæsiuit diligentissime ante quàm eum damnaret, & inuenit Turinum sæpe, & in causis ab utraq; parte accepisse, cum euentus uenderet, & ab omnibus, qui aut præposituras, aut prouincias acceperant. Spectacula frequentauit cum summa donandi parsimonia, dicens & scænicos, & uenatores, & aurigas sic alendos, quasi seruos nostros, aut uenatores, aut muliones, aut uoluptarios. Conuiuium neq; opimum, neq; nimis parcum, sed nitoris summi fuit, ita tamen ut pura mantilia mitterentur. Sæpius cocco clauata, aurata uero nunquam, cum hæc habere Heliogabalus iam recepisset, & ante, ut quidam prædicant, Adrianus habuisset. Vsus conuiuij diurnus hic fuit. Vini ad totum diẽ sextarij XXX. panis mundi P. XXX, panis sequentis ad donandum P. L. Nam semper de manu sua ministris conuiuij, & panem, & partes aut olerum, aut carnis, aut leguminum dabat senili prorsus maturitate patremfamilias agens. Erant decretæ & carnis diuersæ P. XXX. erant, & gallinæ, oua, adhibebatur & anser diebus festis. Calendis autem Ianuarijs, & hilarijs matris deûm, et ludis apollinaribus, & Iouis epulo, & Saturnalibus, et huiusmodi festis diebus phasianas, ita ut aliquando & duo ponerentur additis gallinaceis duobus, leporem quotidie habuit. Venationem frequentem, sed eam cum amicis diuidebat, & ijs maxime, quos sciebat per se non habere. Nec diuitibus quicquam taliũ munerũ misit, sed ab his semper accepit, habuit quotidie Milij sine pipere sextarios IIII, cum pi

pere duo, & ,ne sit longū omnia inserere, quæ Gargilius Martialis eius temporibus scriptor singillatim persecutus est, omnia illi ad modum, & rationem sunt præbita. Pomis uehementer indulsit, ita ut secunda mensa illi sæpius poneretur, unde etiā iocus extitit. Non secundam mensam Alexandrum habere, sed secundum. Ipse cibo plurimo reficiebatur, uino neq; parce, neq; copiose, affatim tamen. Frigida semper pura usus, & æstate uino cum rosa condito, quod quidem solum ex diuerso genere Heliogabali tenuerat. Et quoniā de lepusculis facta est mentio, quod ille leporem quotidie haberet, iocus poëticus emersit, iccirco quod multi septem diebus pulchros esse dicunt eos, qui leporem comederint, ut Martialis coci epigramma significat, quod contra quandam Gelliam scripsit huiusmodi.

" Cum leporem mittis, semper mihi Gellia mandas
" Septem formosus Marce diebus eris.
" Si uerum dicis, si uerum Gellia mandas,
" Edisti nunquam Gellia tu leporem.

Sed hos uersus Martialis in eam, quæ deformis esset, composuit. poëta uero temporum Alexandri hæc in eum dixit.

" Pulchrum quod uides esse nostrum regem,
" Quem Syrum sua detulit propago,
" Venatus facit, & lepus comesus,
" Ex quo continuum capit leporem.

Hos uersus cum ad eum quidam ex amicis detulisset, respondisse ille dicitur græcis uersibus in hanc sententiam.

» Pulchrum quod putas eſſe ueſtrum regem
» Vulgari miſerande de fabella,
» Si uerum putas eſſe, non iraſcor,
» Tantum tu comedas uelim lepuſclos,
» Vt fias, animi malis repulſis,
» Pulcher, ne inuideas liuore mentis.

Cum amicos militares habuiſſet, ut uſum Traiani quem ille poſt ſecundam menſam potandi uſq; ad pocula inſtituerat, reſeruaret, unum tantum poculum amicis exhibebat in honorem Alexandri Magni, id autem breuius, niſi ſiquis, quod licebat, maius habere poſtulaſſet. Vſus Veneris in eo moderatus fuit. Exoletorum ita expers, ut, quemadmodum ſupra diximus, legem de his auferendis ferre uoluerit. Horrea in omnibus regionibus publica fecit, ad quæ conferrent bona ij, qui priuatas cuſtodias non haberent. Balnea omnibus regionibus addidit, quæ forte non habebant. Nam hodieq; multa dicuntur Alexandri. Fecit & domos pulcherrimas, eaſdemq; amicis ſuis maxime integris uiris donauit. Vectigalia publica in id contraxit, ut qui X aureos ſub Heliogabalo præſtiterat, tertiā partem auri præſtarent, hoc eſt tricæſimā partem. Tuncq; primum ſemiſſes aureorum formati ſunt. Tunc etiam cum ad tertiam partem auri uectigal decidiſſet, tremiſſes dicente Alexandro etiam quartarios futuros, quod minus non poſſet. Quos quidem iam formatos in moneta detinuit expectans, ut ſi uectigal contrahere potuiſſet, & eoſdem ederet. Sed cum non potuiſſet per publicas ne

cessitates, conflari eos iussit. Et tremisses tantum, solidosq; formari. formas binarias, ternarias, et quaternarias, & denarias etiam, atq; amplius usq; ad bilibres quoque & centenas. quas Heliogabalus inuenerat, resolui praecepit, neq; in usu cuiusquã uersari, atque ex eo his materiae nomen inditum est, cum diceret plus largiendi hanc esse imperatori causam, si cum multos solidos minores dare possit dans X, uel amplius una forma XXX & L & C dare cogeretur. Vestes sericas ipse raras habuit, holosericas nunquam induit, subsericam nunquam donauit. Diuitijs nullius inuidit. Pauperes iuuit honoratos, quos pauperes uere non per luxuriam, aut simulationem uidit, semper multis cõmodis auxit, agris, seruis, animalibus, gregibus ferramentis rusticas. In thesauris uestem nunquam nisi aurum esse passus est, eamq; statim expendi iussit. Omnẽ uestem, quam donauit, ipse prospexit. Omne aurum, omne argentum, idq; frequenter appendit. Donauit & ocreas, & bracas, & calciamenta inter uestimenta militaria. Purpurae clarissimae non ad usum suum, sed ad matronarum, si quae aut poßent, aut uellent. certe ad uendendum grauissimus exactor fuit, ita ut alexandrina purpura, hodieq; dicatur, quae uulgo probiana dicitur, idcirco quod Aurelius Probus Baphus praepositus id genus muricis reperißet. Vsus est ipse chlamyde coccina saepe. In urbe tamen semper togatus fuit, & in Italiae urbibus. Praetextam, & pictam togam nunquam nisi COS. accepit. Et eã quidem, quam

de Iouis templo sumptum alij quoq; accipiebant, aut PRAET. aut COSS. Accepit prætextam etiam cum sacra faceret, sed loco PONT. MAX. non Imperatoris. boni linteaminis appetitor fuit, & quidem puri dicens si lintei ideirco sunt, ut nihil asperum habeant, quid opus est purpura? in linea aurum autem mitti etiam dementiam iudicabat, cum asperitati adderetur rigor. Fasceis semper usus est. Baccas albas habuit non coccineas, ut prius solebant. Gemmarum quod fuit uendidit, & aurum in ærariũ contulit, dicens gemmas uiris usui non esse. Matronas autem regias contentas esse debere uno reticulo, atq; inauribus, et baccato monili, & corona, cum qua sacrificium facerent, & unico pallio auro sparso, & cyclade, quæ sex uncijs auri plus non haberet. Prorsus censuram suis temporibus de proprijs moribus gessit. Imitati sunt eum magni uiri, & uxorem eius matronæ pernobiles. Aulicum ministerium in id contraxit, ut essent tot homines in singulis officijs, quot necessitas postularet. Ita ut annonas non dignitatem acciperet fullones, & uestitores & pictores & pincernæ, omnes castrenses ministri, quemadmodum pestis illa instituerat, sed annonas singulas uix binas. & cum argentum in ministerio plus ducentis libris nõ haberet, nec plures ministros, argentum, & ministros antea quando poscebat, accipiebat ab amicis, quod hodieq; fit, si præstatur à præfectis absente imperatore. Voluptates scenicas in conuiuio nunquam habuit, sed summa illa oblectatio fuit,

ut catuli, cum procellulis luderent, aut perdices inter se pugnarent, aut aues paruulæ sursum, et deorsum uolitarent. Habuit sanè in palatio unum genus uoluptatis, quo maxime delectatus est, & quo solicitudines publicas subleuaret. Nam auiaria instituerat pauonum, phasianorum, gallinaceorũ, anatum, perdicum etiam, iisq; uehementer oblectabatur, maxime palumborũ, quos habuisse ad X̄X̄ dicitur, & ne eorum pastus grauaret annonam, seruos habuit uectigales, qui eos ex ouis, ac pullicenis, ac pipionibus alerent. Thermis & suis et ueterum frequẽter cum populo usus est. Et æstate maxime balneari ueste ad palatiũ reuertens hoc solum imperatorium habens, quod lacernam coccineam accipiebat. cursorem nunquam insi seruum suum dicens ingenuum currere nisi in sacro certamine non debere. Cocos, piscatores, fullones, & balneatores non nisi seruos suos habuit. Ita ut siquis deesset, emeret. Medicus sub eo unus palatinus salarium accepit, cæteriq; omnes usq; ad sex fuerunt, qui annonas binas, aut ternas accipiebant, ita ut mundas singulas consequeretur. alias iudices cum promoueret exemplo ueterum, ut et Cicero docet, et argento, et necessariis instruebat, ita ut præsides prouinciarũ acciperent argenti P. uicena, phialas senas, mulos binos, equos binos, uestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, Cocos singulos. Et si uxores non haberent, singulas concubinas, qd sine his esse nõ possent, reddituri deposita administratione, mulas, mulos, equos

muliones, et cocos, cætera sibi habituri, si bene egissent, in quadruplum reddituri, si male, præter condemnationem, aut peculatus aut repetundarum leges innumeras sanxit. Carrucas Romæ, & rhedas senatoribus omnibus ut argẽtatas haberent, permisit, interesse Romanæ dignitatis putans, ut his tantæ urbis senatores uterẽtur. COSS. quoscũq; uel ordinarios, uel suffectos creauit, ex senatus sententia nominauit sumptum eorum contrahens, et nundina uetera ex ordine instituit, uel dies uel tempora. Quæstores candidatos ex sua pecunia iussit munera populo dare, sed ut post quæsturam præturas acciperẽt, & inde prouincias regerent. ærarios uero instituit, qui de area fisci ederent munera, eademq; parciora. Habuit in animo ut munera per totum annum dispergeret, ut per XXX dies munus populo daretur. Sed cur id non fecerit, in occulto habetur. Capitolium septimo die, cum in urbe esset, ascendit. templa frequentauit. Christo templum facere uoluit, eumq; inter deos recipere. Quod & Adrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus ciuitatibus sine simulachris iusserat fieri, quæ hodie iccirco, quia non habent numina, dicuntur Adriani. quæ ille ad hoc parasse dicebatur, sed prohibitus est ab ijs, qui consulentes sacra repererant omnes Christianos futuros, si id optato euenisset, et templa reliqua deserenda. In Iocis Alexander dulcissimus fuit, in fabulis amabilis, in conuiuijs comis ita, ut quisq; posceret, quod uellet. Ad aurum colligendum attentus, ad seruandũ

cautus, ad inueniendum solicitus, sed sine cuiusquã excidio. Syrum se dici nolebat, sed à maioribus Romanum. Et stemma generis depinxerat, quo ostendebatur genus eius à Metellis descendere. Rhetoribus, grammaticis, medicis, aruspicibus, mathematicis, mechanicis, architectis salaria instituit. Et auditoria decreuit, & discipulos cum annonis pauperum filios modo ingenuos dari iussit. Etiã in prouincijs oratoribus forensibus multum detulit plerisque etiam annonas dedit, quos constitisset gratis agere. Leges in annos firmauit, easq; etiam ipse diligentissime seruauit. Theatralia spectacula saepe obijt. Theatrum Marcelli reficere uoluit, multis ciuitatibus, quae post terraemotus deformes erant, ad instaurationem operum, & publicorum, & priuatorum pecuniam ex uectigalibus dedit. In templis sanè nunquam praeter quatuor, aut quinq; argenti libras, auri ne gutulam quidem aut bracteolã posuit susurrans uersum Persij,

„ In sanctis quid facit aurum?

Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine suo edisseram. Primum tamen eius consuetudinem dicam de rebus uel tacendis, uel prodendis. Tacebantur secreta bellorum. itinerum autem dies publice proponebantur, ita ut edictum penderet ante menses duos, in quo scriptum esset illa die, illa hora ab urbe sum exiturus, &, si dij uoluerint, in prima mansione mansurus. Deinde per ordinem mansiões, deinde statiuae, deinde ubi Annona esset accipienda. Et id quidem eo usq; quandiu ad fines Barba

ricos ueniretur. Et iam enim inde tacebatur, & omnes ambulabant, ita ne dispositionem Romanam Barbari scirent. Certum est autem eum nunquam id, quod proposuerat, fefellisse, cum diceret. Nolle ab aulicis suas uendi dispositiones, quod factum fuerat sub Heliogabalo, cum ab eunuchis omnia uenderentur. Quod genus hominum idcirco secreta omnia in aula esse cupiunt, ut soli aliquid scire uideantur. Et habent unde uel gratiam, uel pecuniã requirant. Et qa de publicanis dispositionibus mentio contingit, ubi aliquos uoluisset, uel Rhetores pro uincijs dare, uel præpositos facere procuratores, id est rationales ordinare. Nomina eorũ proponebat hortans populum, ut siquis, qd haberet criminis, probaret manifestis rebus, si non probasset, subiret pœnam capitis. Dicebatq; graue esse, cum id Christiani, & Iudæi facerent in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt, non fieri in prouinciarũ rectoribus, qbus et fortunæ hoïum committerẽtur. et capita. Assessoribus salaria instituit, quãuis sæpe dixerit eos esse promouẽdos, qui per se Remp. gerere possent, non per assessores, addens militares habere suas administrationes, habere literatos. Et ideo unũquenq; hoc agere debere, quod nosset. thesauros repertos ijs, qui repererant donauit, & si multi essent, addidit ijs eos, quos in suis habebat officijs. cogitabat secum, & descriptum habebat, cui quid præstitisset, & siquos sciret, uel nihil petisse, uel non nullum, unde sumptus suos augerent, uocabat eos, et dicebat. Quid est, cur nihil petis, an me

tibi uis fieri debitorē, pete, ne priuatus de me quera ris. Dabat autem hæc in beneficijs, quæ famā eius non læderent bona punitorū. Sed nunquam cū au ro, argento, uel gemmis, nam id omne in ærarium reponebat. Dabat præposituras locorum ciuilium non militum, dabat eas administrationes, quæ ad procurationes pertinerent. Rationales cito mutabat, ita ut nemo nisi annum compleret, eosq; si boni essent, oderat, malum necessariū uocans, præsides uero proconsules, et legatos nūquam fecit ad beneficium, sed ad iudicium uel suum, uel senatus. Milites expeditionis tempore sic disposuit, ut mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria X & VII. ut solent, dierum nisi in Barbarico, quamuis & illic mulis eosdem, atq; Camelis adiuuerit, dicens milites se magis seruare, quàm seipsum, quod salus publica in his esset. Aegrotantes ipse uisitauit per tentoria, milites etiam multos & carpentis uexit. omnibus necessarijs adiuuit. Et, si forte grauius laborasset, p ciuitates, et agros patribus familias hominibus, & sanctioribus matronis eos distribuebat, reddens impendia, quæ fecissent, siue conualuissent illi, seu perissent. Cum quidam Ouinius Camillus senator antiquæ familiæ delicatissimus rebellare uoluisset tyrannidem affectans, eiq; nuntiatum esset, ac statim probatum, ad palatium eum rogauit, eiq; gratias egit, quod curam Reip. quæ recusantibus bonis imponeretur, sponte reciperet. Deinde ad senatum processit, & timentem, ac tantæ conscientiæ tabe confectum participem imperij

appellauit, in palatium recepit, conuiuio adhibuit, ornamentis imperialibus, et melioribus quàm ipse utebatur, affecit. Et, cum expeditio barbarica esset nuntiata, uel ipsum, si uellet ire, uel ut secum proficisceretur, hortatus est. Et cum ipse pedes iter faceret, illum inuitauit ad laborem, quem post quinq; millia cunctantem equo sedere iussit. Cumq; post duas mansiones equo etiam fatigatus esset, carpento imposuit. Hoc quoq; seu timore, seu uere respuentem abdicantem quinetiam imperium, et mori paratum dimisit, commendatumq; militibus, à quibus Alexander unice amabatur, tutum ad uillas suas ire præcepit, in quibus diu uixit. sed post iussu imperatoris occisus est, quo ille militaris esset, & à militibus amatus. Scio uulgum hâc rem, quam contexui, Traiani putare, sed neq; in uita eius id Marius Maximus ita exposuit, neq; Fabius Marcellinus, neq; Aurelius Verus, neq; Statius Valens, qui omnem eius uitam in literas miserunt. Contra autem & Septimius, & Acolius, & Encolpius uitæ scriptores, cæteriq; de hoc talia prædicarunt, quod ideo addidit, nequis uulgi magis famã sequeretur, quàm historiam, quæ rumore utique uulgi uerior reperitur. honorem iuris, & gladij nunquam uendi passus est, dicens, necesse est, ut qui emit, uendat. ego non patiar mercatores potestatum. quos si patiar, damnare non possim. Erubesco enim punire illum hominem, qui emit, & uendit. Pontificatus, & XV uiratus, & auguratus codicillares fecit, ita, ut in senatu allegerentur. Desippus dixit uxo-

rem eum cuiusdam Martiani filiam duxisse, eundemq; ab eo Cæsarem nuncupatum. Verum cum uellet insidijs occidere Alexandrũ Martianus, de tecta factione, & ipsum interemptum, et uxorem abiectam. Idem dicit fuisse patruum Antoninum Heliogabalum Alexandri non uxoris sororis eius dem filium. Cum Christiani quendam locum, qui publicus fuerat, occupassent, contra popinarij dice rent sibi eum deberi, rescripsit melius esse, ut quomodo cũq; illic deus colatur, quàm popinarijs deda tur. Cum igitur tantus, ac talis imperator domi, ac foris esset, inijt parthicam expeditionem, quam tan ta disciplina, tanta reuerentia sui egit, ut non mili tes, sed senatores transire diceretur. Quacunq; iter legiones faciebant, Tribuni accincti, Centuriones ue recundi, milites amabiles erãt. Ipsum uero ob hæc tot, & tanta bona prouinciales, ut deum suscipiebant. Iam uero ipsi milites iuuenem imperatorem sic amabant, ut fratrem, ut filium, ut parentem, uestiti honeste, calciati etiam ad decorem, armati nobiliter, equis etiam instructi, & ephippijs, ac fre nis decentibus prorsus, ut Romanam Remp. intelligeret, quicunq; Alexandri uidisset exercitum. Elaborabat deniq;, ut dignus illo nomine uideretur, ĩmo ut Macedonem illum uinceret. dicebatq; inter Romanum Alexandrum, et Macedonem multum interesse debere. Fecerat denique sibi argyraspidas, et chrysoaspidas. fecerat et phalangem X̄X̄X̄ hominum, quos phalangarios uocari iusserat, & cum quibus multum fecit in Perside, quæ quidem

erat ex sex

erat sex legionibus similium armorum, stipēdio-
rum uero post Persicum bellum maiorum. dona re-
gia in templis posuit, gemmas sibi oblatas uēdidit,
muliebre esse existimans gēmas possidere, quae neq;
militi dari possint, neq; a uiro haberi. Cum qui-
dā legatus uniones duos uxori eius per ipsum obtu-
lisset magni ponderis, & inusitatae mensurae, uen-
di eos iussit, qui, cum pretium non inuenirent, ne
exemplum malum a regina nasceretur, si eo utere
tur, quod emi non posset, in auribus Veneris eos dica
uit. Vlpianum pro tutore habuit primū repugnan
te matre, deinde gratias agente, quem saepe a mili
tum ira obiectu purpurae summe defendit, atque
ideo summus imperator fuit, quod eius cōsiliis prae
cipue Remp. rexit. In procinctu, atq; in expeditio-
nibus apertis papilionibus prandit, atque coena-
uit, cum militarem cibum cunctis uidentibus, atq;
gaudētibus sumeret, circuiret propè tota tentoria,
a signis abesse neminem pateretur. Siquis de uia
in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate
loci, aut fustibus subiiciebatur in conspectu eius, aut
uirgis, aut condemnationi, aut si haec omnia transi
ret dignitas hominis, grauissimis contumeliis, cum
diceret, uis'ne hoc in agro tuo fieri, quod alteri fa-
cis? clamabatq; saepius quod a quibusdam siue Iu
daeis, siue Christianis audierat, et tenebat, idq; per
praeconem, cum aliquem emendaret, dici iubebat.
Quod tibi non uis, alteri ne feceris. Quam senten
tiam usqueadeo dilexit, ut & in palatio, & in pu
blicis operibus perscribi iuberet. Idem cum quan-

dam aniculam affectam iniurijs à milite audisset, exauthoratum eum militia, seruum ei dedit, quod artifex carpentarius esset, ut eam pasceret. Et cum dolerent hoc milites factum, persuasit omnibus, ut modeste ferrent, & eos terruit. ἀναίματον imperium eius cum fuerit, durus, & tetricus icirco uocatus est, quod Senatorem nullum occiderit, ut Herodianus græcus scriptor refert in libris temporum suorum. Seueritatis autem tantæ fuit in milites, ut sæpe legiones integras exauthorauerit ex militibus quirites appellás, nec exercitum unquam timuerit, icirco quod in uitam suam dici nihil posset, quod unquam tribuni, uel duces de stipendijs militum quicquam accepissent, dicens, Miles non timet nisi uestitus, armatus, calciatus, & satur, et habens aliquid in zonula, icirco quod mendicitas militaris ad omnem desperationem uocaret armatum. Apparitores deniq; nullos esse passus est. tribunis, aut ducibus nisi milites anteire uoluit. Iussitq;, ut ante tribunum quatuor milites ambularent, ante ducem sex, ante legatum decem. Hiq; ad domos suas reciperentur, & ut seueritas eius agnosci posset, unam concionem militarem uidendam putaui, quæ illius in rem militarem mores ostenderet. Nam cum Antiochiam uenisset, ac milites lauacris muliebribus, & delitijs uacarent, eiq; nuntiatum esset, omnes eos comprehendi iussit, & in uincula conijci. Quod ubi compertum est, mota seditio est à legione, cuius socij erant in uincula conie-

cti. Tum ille tribunal aſcendit, uinctiſq; omnibus
ad tribunal adductis circunſtantibus etiam militi
» bus, & quidem armatis, ita cœpit. Commilitones
» (ſi tamen iſta uobis, quæ à ueſtris facta ſunt, di-
» ſplicent) diſciplina maiorum Remp. tenet, quæ ſi di
» labatur, & nomen Romanum, & imperium amit
» temus. Neque enim ſub nobis iſta facienda ſunt,
» quæ ſub impura illa beſtia nuper facta ſunt. Mi-
» lites Romani ueſtri ſocij, mei contubernales, & cō
» militones amant, potant, lauant græcorum more,
» & quidem ſe inſtituunt. Hoc ego diutius feram?
» & non eos capitali dedam ſupplicio? Tumultus
» poſt hoc ortus eſt, atque iterum. qui in concione
» eſtis, uocem in bello contra hoſtem, non contra im-
» peratorem ueſtrum neceſſariam emittite. certe cam-
» pi ductores ueſtri hanc uos docuerunt contra Sar-
» matas, & Germanos, ac Perſas emittere, non con-
» tra eum, q acceptam à prouincialibus annonam,
» qui ueſtem, qui ſtipendia uobis attribuit. Con-
» tinete igitur uocem truculentam, & campo, ac
» bellis neceſſariam, ne uos hodie omnes uno ore,
» atque una uoce quirites dimittam, & incertum, an
» quirites. Non enim digni eſtis, qui uel Romanæ ple
» bis ſitis, ſi ius Romanum non agnoſcitis. Et cum ue
» hementius fremerent, ac ferro quoq; minarentur, de
» ponite inqt, dextras contra hoſtem erigendas, ſi for
» tes eſtis, me enim iſta non terrent. Si enim unum ho
» minem occideritis, nō nobis deerit Reſp. nō Senatus
» nō Po. Ro. q de uobis uindicet. Cum nihilo minus
» poſt iſta fremerent, exclamauit. Quirites diſcedite

atq; arma deponite. Mirando exemplo depositis armis, depositis etiam sagulis militaribus, omnes non ad castra, sed ad diuersoria uaria recesserunt. Tuncq; primũ intellectum est, quantum eius seueritas posset. Deniq; etiam signa sipatores, & ij, qui imperatorem circundederant, in castra retulerunt; arma collecta populus ad palatium tulit, eam tamen legionem, quam exauthorauit, rogatus per dies XXX prius quàm ad expeditionem persicam proficisceretur, loco suo restituit, eaq; pugnante maxime uicit. Cũ tamen tribunos eius capitali affecerit supplicio, quod per negligentiam illorum milites apud Daphnem luxuriati essent, uel per conuiuentiam seditionem fecissent exercitus. Magno igitur apparatu inde in Persas profectus, Artaxerxem regem potentissimum uicit, cum ipse Alexander cornua adiret, milites admoneret, sub ictus teli uersaretur, manu plurimum faceret, singulos quosq; milites ad laudem uerbis adduceret. Fuso deniq;, fugatoq; tanto rege, q cum septingẽtis elephantis, falcatisq; mille & octingentis curribus ad bellum uenerat equitum multis millibus statim Antiochiam redijt, & de præda, quam Persis diripuit, suum ditauit exercitum, cum & tribunos ea, quæ per uicos diripuerãt, & duces, & ipsos milites habere iussisset. Tumq; primũ Persæ serui apud Romanos fuerunt. quos quidem, quia indigne ferunt Persarum reges quempiam suorum alicubi seruire, acceptis pretijs reddidit, pretiumq; uel ijs, qui manu ceperant, seruos dedit, uel in ærarium contulit. Post

hoc Romam uenit, triumphoq; pulcherrimo acto, apud senatum primum hæc uerba habuit ex actis
» senatus die VII Calendas octobres. Persas P.C.
» uicimus, lõgæ eloquentiæ opus non est, tantum scire
» debetis, quæ illorum arma fuerint, qui apparatus.
» Iam primum elephanti septingenti, idemq; turriti
» cum sagittarijs, et onere sagittarum. Ex his trecen-
» tos cepimus, ducenti interfecti iacent. Decem et octo
» perduximus. Falcati currus mille, sed adducere
» interfectorum animaliũ currus ducentos potuimus,
» sed id quia & fingi poterat, facere supersedimus,
» C XX equitum eorum fudimus, cataphracta-
» rios, quos illi clibanarios uocant, X in bello inter
» emimus, eorum armis nostros armauimus. Multos
» Persarũ accepimus, eosdemq; uendidimus. Terras
» Interamnanas Mesopotamiæ scilicet neglectas ab
» impura illa bellua recepimus. Artaxerxem po-
» tentissimum regem tam re, quàm nomine fusum fu
» gauimus, ita ut eum terra Persarum fugientem ui
» deret, & quæ ducta fuerant quondam signa no-
» strorũ, ea rex ipse signis effugit relictis. Hæc sunt
» P.C gesta, eloquentia opus non est, milites diuites
» redeunt, laborem in uictoria nemo sentit. Vestrum
» est supplicationem decernere, ne dijs uideamur in-
» grati. Acclamatio senatus. Alexander Auguste dij
» te seruent. Persice maxime dij te seruent. Vere Par
» thicus, uere Persicus trophæa tua & nos uidemus,
» uictorias & nos uidemus. Iuueni imperatori patri
» patriæ, PONT. MAX. per te uictoriam undiq;
» præsumimus, ille uincat qui milites regit, diues se-

natus, diues miles, diues. Po. Ro. Dimisso Senatu, Capitolium ascendit, atq; inde re diuina facta, & tunicas persicis in templo locatis concionem huiusmodi
» habuit. Quirites uicimus Persas, milites diuites re-
» duximus, uobis congiarium pollicemur, cras ludos
» circenses persicos dabimus. Hæc nos & in annalibus, & apud multos reperimus. Sed quidā dicūt à seruo suo eum proditū non uicisse Regem, sed ne uinceretur, fugisse. Quod contra multorum opinionem dici nō dubium est ijs, qui plurimos legerint. Nam & amisisse illum exercitum dicunt fame, frigore, ac morbo, ut Herodianus author est contra multorum opinionem. Post hoc cum ingenti gloria comitante Senatu equestri ordine, atq; omni populo, circunfusisq; undiq; mulieribus, et infantibus maxime militum coniugibus pedes palatium conscendit, cum retro currus triumphalis à quatuor elephantis traheretur. Leuabatur manibus omnium Alexander, uixq; illi per horas quatuor ambulare permissum est undiq; omnibus clamantibus. Salua Roma, qa saluus est Alexander. Alia die actis circensibus, & item ludis scenicis, deinceps congiarium Populo Romano dedit. Puellas, & pueros quemadmodum Antoninus Faustinianas instituerat, Mammeanas, & Mammeanos instituit. Actæ sunt res feliciter et in Mauritania Tingintana per Furium Celsum, & in Illyrico per Varium Macrinum affinem eius, et in Armenia per Iuniū Palmatū, atq; ex oībus locis ei tabellæ laureatæ sunt delatæ, quibus in Senatu & apud populum lectis.

omnibus nominibus est adornatus. His uero, qui Remp. bene gesserant, consularia ornamenta decreta sunt additis etiam sacerdotijs, & agrorum possessionibus ijs, qui erant pauperes, & æuo iam graues. Captiuos diuersarum nationum amicis donauit, si ætas puerilis, aut iuuenilis permisit. Siqui tamen regij, aut nobiliores fuerint, eos militiæ non tamen magnæ deputauit. Sola quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus, & militibus donauit, ita ut eorum essent, si hæredes eorum militarent, nec unquam ad priuatos pertinerent, dicens attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent. Addidit sanè his et animalia, et seruos, ut possent colere, quod acceperant, ne per inopiam hominum, uel per senectutem possidentium desererentur rura uicina Barbariæ, quod turpissimum ille ducebat. Post hæc cum ingenti amore apud populum, & Senatum uiueret, & sperantibus uictoriam cunctis, & inuitis eum dimittentibus ad Germanicum bellum profectus est. Deducentibus cunctis per C & L millia. Erat autem grauissimum Reip. atq; ipsi, quod Germanorũ uastationibus Gallia diripiebatur. Pudoremq; augebat, quod uictis iam Parthis ea natio imminebat Reip. ceruicibus, quæ semper etiam minusculis imperatoribus subiecta uidebatur. Magnis igitur itineribus lætis militibus contendit. Sed cum ibi quoque seditiosas legiones comperisset, abijci eas præcepit. Verum gallicanæ mentes, ut sese habent duræ, ac retrogradæ, & sæpe imperatoribus graues, seuerita-

tem hominis nimiam, & longe maiorem post Helio*gabalum non tulerunt*. Deniq; *agentem eum cum paucis in* Britania, *ut alij uolunt, in* Gallia *in uico, cui* Sicila *nomen est, non ex omnium sententia, sed latrocinantium modo quidam milites, & hi præcipue, qui* Heliogabali *præmijs effloruerant, eum cum* Seuerum *principem pati non possent, occiderunt*. Multi *dicunt à* Maximino *immissos tirones, qui ei ad exercendum dati fuerant, eum occidisse*. Multi *aliter*. A *militibus tamen constat, cum iniuriose quasi in puerum eundem, & matrē eius auaram, & cupidam multa dixissent*. Imperauit *ānis* XIII. D. IX. Vix. ANN. XXIX. MESS. III. D. VII. Egit *omnia ex consilio matris. cum qua occisus est*. Omina *mortis hæc fuerunt*. Cum *natalem diem commendaret, hostia cruenta effugit, & ut se ciuiliter gerebat, ac permistus populo erat, albam eius uestem, cum qua constiterat, cruentauit*. Laurus *in palatio ciuisdam ciuitatis, à qua proficiscebatur ad bellum, ingens, & antiqua tota subito decidit*. Arbores *fici tres, quæ ficus eas ferrent, quibus* Alexandrinarum *nomen est, subito ante illius tentorium deciderūt, cum tentoria imperatoria his adnexa essent*. Mulier Druyas *eūti exclamauit gallico sermone*. Vadas, *nec uictoriam speres, ne militi tuo credas*. Tribunal *ascendit, ut concionaretur, & faustum aliquid diceret*. Ita *cœpit*. " Occiso *imperatore* " Heliogabalo. *hoc tamen omni fuit, quod iturus ad bellum milites alloqui minus fausta oratione cœptauerat*. Sed *hæc omnia uehementissime*

contempsit. Profectusq; ad bellū in loco supradicto ita occisus est. Praderat forte publico, ut solebat, conuiuio, idest apertis papilionibus cibo militari accepto, neq; enim aliud a discumbentibus militibus in tentorijs est repertum. Et cum dormiret, post conuiuium hora diei ferè septima, Vnus ex Germanis, qui scurrarum officium sustinebat, ingressus dormiētibus cunctis solo tamen imperatore inter uigilante uisus est. cui Alexander, quid est hic inquit, contubernalis? Num aliquid de hostibus nūtias? At ille metu perterritus, & sperans non posse euadere, quod in tentorium principis irruisset, ad contubernales suos uenit, eosq; ad durum principem interimendum exhortatus est, qui subito plures, armatiq; ingressi inermes, & obsistentes contruncauerunt, ipsumq; plurimis ictibus confoderunt. Aliqui dicunt omnino nihil dictum, sed tantum a militibus clamatum. Exi, recede, atq; ita obtruncatum iuuenem optimum. Sed omnis apparatus militaris, qui postea est ductus in Germaniam a Maximino Alexandri fuit, & potentissimus q̃dem per Armenios, & Osdroenos, & Parthos, et omnis generis hominum. Contempsisse Alexandrū mortem cum ferocitas mentis, qua militem semper attriuit, tum etiā illa declarant. Trasibulus mathematicus illi amicissimus fuit, qui, cum ei dixisset necessitatem esse, ut gladio Barbarico periret. Primo lætatus est, quod sibi mortem bellicam, et imperatoriam crederet imminere. Deinde disputauit, ostenditq; optimos quosq; uiolenta morte consum-

ptos. Cum diceret ipsum Alexandrum, cuius nomen teneret, Pompeium, Cæsarem, Demosthenem, Tullium, et cæteros insignes uiros non quieta morte oppetisse. Tantumq; animi habuit, ut putaret se dijs comparandum, si in bello periret, sed res eum fefellit. Nam & gladio barbarico, & scurræ barbari manu, uerum non in bello, sed belli tempore perijt. Mortem eius milites, & qui exauthorati ab eo quondam fuerant, grauissime tulerunt, atq; authores cædis trucidarunt. Populus uero Romanus, Senatusq; omnis cum prouincialibus cunctis, neq; tristius unquam, neq; asperius acceperunt. simul quod successoris asperitas, atq; rusticitas Maximini, ut pote hominis militaris, cui cum filio post eum imperium delatum est, grauiorem fati necessitatem uidebatur ostendere. Senatus eum in deos retulit. Cenotaphium in Gallia, Romæ sepulchrum amplissimum meruit. Dati sunt & sodales, qui Alexandrini appellati sunt, addita & festiuitas matris nomine, atq; ipsius, que hodieq; Romæ religiosissime celebraretur natali eius die. Causa occidendi eius ab alijs hæc fuisse perhibetur, quod mater eius relicto bello Germanico orientem ad iactantiã sui uellet redire, atq; ob hoc esset iratus exercitus. sed hæc ab amatoribus Maximini ficta sunt, qui uideri noluerunt imperatorem optimum ab amico suo interfectum contra iura humana, atq; diuina. Hactenus imperium Po. Ro. eum principem habuit, qui diutius imperaret. Post eum certatim irruentibus, & alijs semestribus, alijs annuis, plerisq; per bien

nium ad summum per triennium iperantibus usq; ad eos principes, qui latius imperium tetenderunt, Aurelianum dico, & deinceps, de quibus si uita suppeditauerit, ea, quæ comperta fuerint, publicabimus. Reprehensa sunt in Alexandro hæc, quod Syrus esse nolebat, quod aurum amabat, quod suspiciosissimus erat, quod uectigalia multa inueniebat, quod se magnum Alexandrum uideri uolebat, quod nimis Seuerus in milites erat, quod curas priuatas agebat, quæ omnia in Rep. instituerat. Scio sanè plerosq; negare hunc à Senatu Cæsarem appellatum esse, sed à militibus, qui uerum prorsus ignorant, dicere præterea non hunc fuisse consobrinum Heliogabali, qui ut nos sequantur, historicos eius temporis legant, et maxime Acoliũ, qui & itinera huius principis scripsit. Soles quærere Constantine Maxime, quid sit, quod hominem Syrum, & alienigenam talem principem fecerint, cum tot Romani generis, tot aliarum prouinciarũ reperiãtur improbi, impuri, crudeles, abiecti, iniusti, libidinosi. Iam primum possum de bonorum uirorum respondere sententia, potuisse natura, quæ ubiq; una mater est, bonum principem nasci. Deinde timore, quod pessimus esset occisus, hunc optimũ factum. sed quia uerum est suggerendum, clementiæ, ac pietati tuæ lecta reserabo. Notum est illud pietati tuæ, quod in Mario Maximo legisti, meliorem esse Remp. & propè tutiorem, in qua princeps malus est, ea, in qua sunt amici principis mali. Siquidem unus malus potest à plurimis bonis cor

rigi. Multi autem mali non possunt ab uno quamuis bono ulla ratione superari. Et id quidem ab homulo ipsi Traiano dictum est, cum ille diceret Domitianum pessimum fuisse, amicos autem bonos habuisse, atq; ideo illũ magis odio fuisse, qui Rẽp. peioris uitæ hominibus cõmendauerat, quia melius est, unum malum pati, quàm multos. Et, ut ad rem redeam, Alexander quidem & ipse optimus fuit. Nam hoc nemo uult nisi bonus, & optimæ matris consilijs usus est, ac tamen amicos sanctos, et uenerabiles habuit, non malitiosos, nõ furaces, nõ factiosos, non callidos, non ad malum cõsentientes, non bonorum inimicos, non libidinosos, non crudeles, non circumuentores sui, non irrisores, non q̃ illum quasi fatuum circunducerent. Sed sanctos, uenerabiles, conuenientes, religiòsos, amantes principis sui, & qui de illo nec ipsi riderent, nec risui esse uellent, qui nihil uenderent, nihil mentirentur, nihil fingerent, nunquam deciperent existimationem principis sui, sed amarent. Huic accidit, quod eunuchos nec in consilijs, nec in ministerijs habuit. Qui soli principes perdunt, dum eos more gentium, aut regum Persarum uolunt uiuere, qui eos à populo, & amicos etiam amicissimum principẽ mouent, qui internuntij sunt, aliud quàm respondetur sæpe referentes, claudentes principem suum, & agentes ante omnia, nequid sciat, qui, cum empti sint, & praui fuerint, quid tandem possunt boni sapere? Erat denique eius ipsius sententia. Ego de præfectorum, & consulum, & senatorum capi

tibus mancipia ære empta iudicare nō patiar. Scio imperator Constantine quo periculo ista dicantur apud imperatorem, qui talibus seruit, sed salua Rep. posteaquam intellexisti, quid mali clades istæ habeant, & quemadmodum principes circumueniant, et tu eos eo loci habes, ut nec chlamyde uti iusseris. sed necessitatibus domesticas delegaris. iam illud insigne, quod solū intra palatium præter præfectum, & Vlpianum quidem neminem uidit. Nec dedit alicui facultatem uel fumorū uendendorum de se, uel sibi de alijs male loquendi maxime occiso Turino, qui illum quasi fatuum, & uecordem sæpe uendiderat. His accessit, quod amicos, & parentes Alexander si malos reperit, aut puniuit, aut si uetus uel amicitia, uel necessitudo non siuit
" puniri, dimisit à se dicens, his carior est mihi tota
" Resp. Et ut scias, qui uiri in eius consilio fuerint. Fabius Sabinus Sabini insignis uiri filius. Cato tēporis sui. Domitius Vlpianus iuris peritissimus. Aelius Gordianus Gordiani imperatoris pater, & ipse re uera uir insignis. Iulius Paulus iuris peritissimus. Claudius Venatus orator amplissimus. Pomponius legum peritissimus, Alphenus, Africanus. Florentinus, Martianus Callistratus, Hermogenes, Venuleius, Tryphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus. Hi omnes iuris professores discipuli fuere spendidissimi Papiniani, & Alexandri imperatoris familiares, & socij, ut scribit Acolius, et Marius Maximus. Catilius Seuerus cognatus eius uir omniū doctissimus, Aelius Serenianus

omnium uir sanctissimus. Quintilius Caius Marcellus, quo meliorem ne historiæ quidem continent. His tot, atq; alijs talibus uiris, quid mali potuit cogitari, uel fieri, cum ad bonum consentirent? Et eos quidem malorum cohors depulerat, qui circum uenerant Alexandrum primis diebus, sed prudẽtia iuuenis his malis occisis, atq; depulsis amicitia ista sancta conualuit. Isti sunt, qui bonum principem suum fecerunt. Et iterum amici mali, qui Romanos pessimos etiam posteris tradiderunt suis uitijs laborantes.

MAXIMINI PATER, ET FILIVS IVLII CAPITOLINI.

E fastidiosum esset clementiæ tuæ Cõstantine Maxime singulos quosq; principes, uel principum liberos ꝑ libros singulos legere, adhibui moderationem, qua in unũ uolumen duos Maximinos patrem, filiũq; cõgererem. Seruaui deinceps hunc ordinem, quem pietas tua etiam à Tatio Cyrillo clarissimo uiro, qui græca in latinum uertit, seruari uoluit, quod quidem non in uno tantum libro, sed etiã in plurimis deinceps reseruabo. Exceptis magnis imperatoribus, quorũ res gestæ plures, atq; clariores longiorem desyderant textum. Maximinus senior sub Alexãdro imperatore enituit. Militare autem sub

Seuero cœpit. hic de uico Thraciæ uicino Barbaris barbaro etiam patre, & matre genitus, quorum alter è Gothia, alter ex Alanis genitus esse phibetur. Et patri quidem nomen Micca, matri Ababa fuisse dicitur. sed hæc nomina Maximinus primis temporibus ipse prodidit. Postea uero ubi ad imperium uenit, occuli præcepit, ne utroq; parente barbaro genitus imperator esse uideretur. Et in prima quidem pueritia fuit pastor, nonnunquam procer, q latronibus insidiaretur, & suos ab incursionibus uindicaret. Prima stipendia equestria huic fuere. Erat enim magnitudine corporis conspicuus, uirtute inter omnes milites clarus, forma uirili decorus, ferus moribus, asper, superbus contemptor, sæpe tamen iustus. Innotescendi sub Seuero imperatore prima hæc fuit causa. Natali Getæ filij minoris Seuerus militares dabat ludos propositis præmijs argenteis idest armillis, torquibus & balteolis. Hic adolescens, & semibarbarus, & uix adhuc latina lingua propè threicia imperatorem publice petijt, ut sibi daret licentiam contendendi cũ ijs, qui iam non mediocri loco militarent. Magnitudinem corporis Seuerus miratus primũ eum, cum lixis composuit, sed fortissimus, qbus nec disciplinam militarem corrumperet. Tunc Maximinus XVI lixas uno sudore deuicit. XVI. acceptis præmijs minusculis non militaribus, iussúsq; militare. Tertia forte die, cum processisset Seuerus ad campum in turba exultantem more barbarico Maximinum uidit, iussitq; statim tribuno, ut eum co=

erceret, ac Romanam disciplinam ibueret. Tunc ille, ubi de se intellexit imperatorem locutum, suspicatus barbarus, & notum se esse principi, & inter multos conspicuum, ad pedes imperatoris equitantis accessit. Tum uolens Seuerus explorare quãtus in currendo esset, equum admisit multis circuitionibus, & cum imperator laborasset, neq; ille a currendo per multa spatia desisset, ait ei, quid uis Threcisse? nunquid delectat luctari post cursum? Tum quantumlibet, inquit imperator. Post hoc ex equo Seuerus descendit, & recentissimos quosque, ac fortissimos milites ei comparari iussit. Tum ille more solito VII fortissimos uno sudore uicit, solusq; oium à Seuero post argentea præmia torque aureo donatus est, iussusq; inter stipatores corporis sui semp in aula consistere. Hinc igitur factus conspicuus inter milites clarus amari à tribunis, à cõmilitonibus suscipi, impetrare ab imperatore quod uellet, locis etiam militiæ à Seuero adiutus, cum esset adolescens, longitudine autem corporis, & uastitate, & forma, atq; oculorum magnitudine, et candore inter omnes excelleret. Bibisse autem illum sæpe in die uini capitolinam amphoram constat, comedisse & XL libras carnis. Ut autem Cordus dicit, etiam LX. quod satis constat. oleribus semper abstinuit, à frigidis propè semper, nisi cum illi potandi necessitas esset. Sudores sæpe suos excipiebat, et in calices, uel in uasculum mittebat ita, ut duos uel tres sextarios sui sudoris ostenderet. Hic diu sub Antõino Caracalla ordines duxit cẽturiatos, et

cæteras militares dignitates sæpe tractauit. sub Macrino, quod eum, qui imperatoris sui filium occiderat, uehementer odisset, à militia desijt, & in Thracia in uico, ubi genitus fuerat, possessiones cóparauit, ac semper cum Gotthis commercia exercuit. Amatus est autem unicè à Getis quasi eorum ciuis. Alani, quicunq; ad ripā uenerunt, amicum eum donis uicissim recurrentibus approbabant. Sed occiso Macrino cum filio suo, ubi Heliogabalum quasi Antonini filium imperatorem comperit iam maturæ ætatis, ad eum uenit, petijtq́; ut q̄d auus eius Seuerus iudicij circa se habuerat, et ipse haberet. Sed apud impurum hominem ualere nihil potuit. Nam dicitur cum eo iocatus esse Heliogabalus turpissime dicens Maximine XVI. & XX. & XXX. milites diceris aliquando lassasse, potes tricies cum muliere perficere. Tū ille, ubi uidit in famem principem sic exosum, à militia discessit, et tamen retentus est per amicos Heliogabali, ne hoc quoq; illius famæ accederet, quod uirum temporis sui fortissimum, & quem alij Herculem, alij Achillem, alij Aiacem uocabant, à suo exercitu dimoueret. Fuit igitur Maximinus sub homine impurissimo tantum honore præditus tribunatus, sed nunquam ad manum eius accessit, nunquam illū salutauit, per totum trienniū huc, atq; illuc discurrens modo agris, modo otio, modo fictis langoribus occupatus est. Vbi uero Maximinus comperit Alexandrum principem nominatum Romam contendit, quem Alexander miro cum gaudio, & gratu

latione suscepit, ut in Senatu uerba faceret talia.
» Maximinus P.C. Tribunus, cui ego latum clauũ
» addidi, ad me confugit, qui sub impura illa bellua
» militare non potuit, qui apud D. parentem meum
» Seuerum tantus fuit, quantum illum fama comperi
tis. Statim deniq; illum tribunum legionis quartæ,
ex tironibus quam ipse composuerat, dedit, &
» eum in hæc uerba prouexit. Veteres milites tibi
» Maximine mi carissime, atq; amantissime icirco
» non credidi, quod ueritus sum, ne uitia eorum sub
» alijs inolescentia emendare non posses. Habes Tiro
» nes ad tuos mores, ad tuam uirtutem, ad tuum la
» borem. eos fac militiam addiscere, ut mihi multos
» Maximinos Reip. optabiles solus efficias. Accepta
igitur legione, statim eam exercere cœpit. Quinta
quaq; die iubebat milites decurrere, in se simula-
chra bellorum agere, gladios, loricas, galeas, scu-
ta, tunicas, & omnia arma illorum quotidie circũ
spicere, calciamenta quinetiã ipse prospiciebat pror
sus, ut se parem militibus præberet. sed cum eum
quidã tribuni reprehenderent dicentes. Quid tan
tum laboras? cum eius loci iam sis, ut ducatum pos
sis accipere, dixisse fertur. Ego uero quo maior fue
ro, tanto plus laborabo. Exercebat cum militibus
ipse luctamiam, quinos senos, & septenos iã gran
dæuus ad terram prosternens. Deniq; inuidenti-
bus cunctis, cum quidam Tribunus superbior ma
gni corporis uirtutis notæ, atq; ideo ferocior ei di-
xisset, non magnam rem facis, si tribunus tuos mi
lites uincis, ille ait, uis'ne congrediamur? Cumq;

aduersarius aduuisset, uenientem contra se palma in pectus percussum supinum reiecit, & continuo dixit date alium, sed tribunum. Erat praeterea, ut refert Cordus, magnitudine tanta, ut octo pedes digito uideretur egressus. pollice ita uasto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annulo. Iam illa propè in uulgi ore sunt posita, quod amaxas manibus attraheret, rhedam onustam solus moueret, equo si pugnum dedisset, dentes solueret, si calcem, crura frangeret. Lapides tophicios fricaret. Arbores teneriores scinderet. Alij deniq; eum Crotoniatem Milonem, alij Herculem, Antaeū alij uocant. His rebus conspicuum uirum Alexander magnorum meritorum iudex in suam perniciem omni exercitui praefecit gaudentibus cunctis ubique tribunis, ducibus, & militibus. Deniq; totum eius exercitum, qui sub Heliogabalo magna ex parte torpuerat, ad suam militarem disciplinam retraxit. Quod Alexandro, ut diximus, optimo quidem imperatori, sed tamen cuius aetas ab initio contemni potuerit, grauissimum fuit. nam cum in Gallia esset, & non longe ab urbe quadam castra posuisset, subito immissis militibus, ut quidam dicunt, ab ipso, ut alij, à tribunis barbaris, Alexander ad matrem fugiens interemptus est Maximino iam imperatore appellato. Et causam quidem Alexandri interimendi alij aliam fuisse dicunt. Quidam enim Mammeam dicunt authorem fuisse, ut filius deserto bello Germanico orientem peteret, atq; ideo milites in seditionem

prorupisse. Quidam quod ille nimis seuerus esset, & uoluisset, ita in Gallia legiones exauthorare, ut exauthorauerat in oriente. Sed occiso Alexandro, Maximinus primum è corpore militari, & non dũ Senator sine decreto Senatus Augustus ab exercitu appellatus est filio sibimet in participatum dato, de quo pauca, quæ nobis sunt cognita, mox dicemus. Maximinus autem solũ fuit semper astutia, ut milites non uirtute ea regeret, sed etiã præmijs, & lucris sui amantissimos redderet. Nunquam annonam cuiuspiam tulit, Nunquam fuit, quin in exercitu faber, aut alterius rei, ut pleriq; sunt, artifex esset. Solis uenationibus legiones frequenter exercens. Sed inter has uirtutes tam crudelis fuit, ut illũ alij Cyclopẽ, alij Busiridem, alij Scirronẽ, nonnulli Phalarim, multi Typhonem, uel Gygem uocarent. Senatus eum tantum timuit, ut uota in tẽplis publice, priuatimq; mulieres etiam cum suis liberis facerent, ne ille unquam urbem Romam uideret. Audiebat enim alios in crucem sublatos, alios animalibus nup occisis inclusos, alios feris obiectos, alios fustibus elisos. atq; omnia hæc sine delectu dignitatis, cum uideretur disciplinam uelle regere militarem, cuius exemplo ciuilia etiam corrigere uoluit, quod non conuenit principi, qui uelit diligi. Erat enim ei persuasum, nisi crudelitate imperium non teneri. Simul et uerebatur, ne propter humilitatem generis barbarica nouitate contemneretur. Meminerat præterea se Romæ etiam à seruis nobilium contemptum esse, ita ut ne à procuratori

bus quidem eorum uideretur. Et, ut se habent stul tæ opiniones, tales eos contra sperabat futuros, cum iam imperator esset, tantum ualet conscientia dege neris animi. Nā ignobilitatis tegendæ causa omnes conscios generis sui interemit. Nonnullos etiam ami cos, qui ei sæpe misericordiæ, ac pietatis causa ple- raq; donauerant, Neq; enim fuit crudelius animal in terris. Omnia sic in uiribus suis ponens qua- si non posset occidi. Deniq; cum immortalem se pro pè crederet ob magnitudinem corpois sui, uirtu- tisq; munus, quidam in theatro præsente illo dicitur uersus græcos dixisse, quorum hæc erat lati- na sententia.

" *Et qui ab uno non potest occidi, à multis occiditur.*
" *Elephas grandis est, & occiditur,*
" *Leo fortis est, & occiditur.*
" *Tigris fortis est, & occiditur.*
" *Caue multos, si singulos non times.*

Et hæc imperatore ipso præsente iam dicta sunt. Sed cum Maximinus interrogaret amicos, qui im- mus scura dixisset, dictum est ei, quod antiquos uersus cantaret contra homines asperos scriptor, et ille, ut erat Thrax, et barbarus credidit. Nobilem circa se neminem passus est. Prorsus ut Spartaci, aut Athenionis exemplo imperabat. Præterea oēs Alexandri ministros uarijs modis interemit. Dispo sitionibus eius inuidit. Et dum suspectos habet ami cos, ac ministros eius, crudelior factus est. Cum es- set ita moratus, ut ferarum more uiueret, tristior et immanior factus est factione Magni cuiusdam con.

sularis uiri contra se parata, qui cum multis militibus, & centurionibus ad eum confodiendum consilium inierant, cum in se imperium transferre cuperet. Et genus factionis fuit tale, cum ponte iuncto in Germanos transire Maximinus uellet, placuerat ut contrarij cum eo transiret. Pons postea solueretur, ille in barbarico solo circumuentus occideretur, imperium Magnus arriperet. Nam omnia cœperat agere, & quidem fortissime statim, ut factus imperator, peritus ut pote rei militaris uolens existimationem de se habitam tenere, & ante oēs Alexandri gloriam, quem ipse occiderat, uincere. quare imperator etiam in exercitio quotidie milites detinebat. Eratq; in armis ipse magnus exercitio, & corpore multa semper ostendens, & istam quidem factionem Maximinus ipse finxisse perhibetur, ut materiam crudelitatis augeret. Deniq; sine indicio, sine accusatione, sine delatore, sine defensiōe oēs interemit. omnium bona sustulit. et plus IIII. millibus hominum occisis, se satiare nō potuit. Fuit etiam sub eodē factio descīscentibus sagittarijs Osdroenis ab eodem ob amorem Alexandri, & desyderium. quem a Maximino apud eos occisum esse constabat, nec aliud persuaderi potuerat. Denique etiam ipsi Tycum unum ex suis sibi ducem, atque imperatorem fecerunt, quē Maximinus priuatum iam dimiserat, quem quidem et purpura circundederunt, regioq; apparatu ornarunt, et quasi sui milites obsepserunt, & inuitum quidem. Sed hic Tycus dormiens domi suæ ab uno ex amicis suis inter

fectus est, qui sibi doluit illum esse praepositum Macedonio nomine, q eum Maximino prodidit, quiq; caput eius ad imperatorē detulit. Sed Maximinus primo ei gratias egit, postea tñ ut proditorē odio habuit, & occidit. His rebus in dies immanior fiebat ferarum more, quae uulneratae magis exulcerātur. Post haec transijt in Germaniam cum omni exercitu et Mauris, et Osdroenis, & Parthis, & omnibus, quos secum Alexander ducebat ad bellū. Et ob hoc maxime orientalia secum trahebat auxilia, quod nulli magis contra Germanos, quàm expediti sagittarij ualent. Mirandum autem apparatum belli Alexander habuit, cui Maximinus multa dicitur addidisse. Ingressus igitur Germaniam transrhenanā per CCC. uel CCCC millia barbarici soli uicos incendit, greges abegit, predas sustulit, barbarorum plurimos intercmit, militem diuitem reduxit, cepit innumeros, & nisi Germani per amnes, & paludes, et syluas confugissent, oēm Germaniam in Romanam ditionem redegisset. ipse praeterea manu sua multa faciebat, cum etiam paludem ingressus circumuentus est à Germanis, nisi eum equo inhaerentem sui liberassent. Habuit enim hoc Barbaricae temeritatis, ut putaret imperatorem manu etiam sua semper uti debere. Denique quasi aulae quoddam praelium in palude fecit, plurimosq; illic interemit. Victa igitur Germania, literas Romam ad Senatum, & populum misit se dictante conscriptas, quarum sententia haec fuit. Non possumus tantum Patres Con-

» scripti loqui, quantum fecimus per CCCC mil-
» lia Germanorum uicos incendimus, greges ab-
» duximus, captiuos abstraximus, armatos occidi-
» mus, in palude pugnauimus. Peruenissemus ad syl
» uas, nisi altitudo paludum nos transire non permi
» sisset. Aelius Cordus dicit hanc omnino ipsius ora-
tionem fuisse, quod credibile est. Quid enim in hac est, quod non posset Barbarus miles? qui pari sententia, et ad populum scripsit, sed maiore reuerentia, idcirco, quod Senatum oderat, a quo se contemni multum credebat. Iussit praeterea tabulas pingi, ita ut erat bellum ipsum gestum, & ante curiam proponi, ut facta eius pictura loqueretur. Quas quidem tabulas post mortem eius Senatus, & deponi iussit, & exuri. Fuerunt & alia sub eo bella plurima, ex quibus semper primus uictor reuertit, & cum ingentibus spolijs, atq; captiuis. Extat oratio eiusdem missa ad Senatum, cuius hoc exemplū est.
» Breui tempore P. C. tot bella gessi, quot nemo uete-
» rum. tantum praedae in Romanum solum attuli,
» quantum sperari non potuit. Tantum captiuorum
» abduxi, ut uix sola Romana sufficiant. reliqua orationis uerba non sunt ad rē necessaria. Pacata Germania, Syrmium uenit Sarmatis inferre bellum parans, atq; animo habens concupiens usq; ad oceanum septentrionales partes in Romanam ditionem redigere, quod fecisset, si uixisset, ut Herodianus dicit graecus scriptor, qui ei quantum uidemus in odium Alexandri plurimum fauit. Sed cum Romani eius crudelitatem ferre non possent, quod dela-

tores euocaret, accusatores immitteret, crimina fingeret, innocentes occideret, damnaret omnes qcunq; in iudicium uenissent, ex ditissimis hominibus pauperrimos faceret, nec aliunde nisi malo alieno pecuniam quæreret, deinde sine delicto consulares uiros, & duces multos interimeret, alios scythicis uehiculis exhiberet, alios in custodia detineret, nihil denique prætermitteret, quod ad crudelitatem uideretur operari, contra eum defectionem pararunt, nec solum Romani, sed quia et in milites sæuiebat exercitus, qui in Africa erat, subito, & ingenti seditione Gordianum senem uirum grauissimum, q erat proconsul, imperatorem fecerunt, cuius factionis hic ordo fuit. Erat fisci procurator in Libya, q omnes Maximi studio spoliauerat, hic per rusticanam plebem, deinde et quosdam milites interemptus est per eos, qui Rationalem in honorem Maximini defendebant. Se cum uiderent authores cædis eius acrioribus remedijs sibi subueniendum esse, Gordianum proconsulem uirum (ut diximus) uenerabilem, natu grandiorem, omni uirtutum genere florentem, ab Alexandro ex S. C. in africã missum reclamantem, & se terræ affligentem opertum purpura imperare coëgerunt, instantes cum gladijs, & cum omni genere telorum. Et primo q dem inuitus Gordianus purpuram sumpserat. Postea uero, cum uidit neq; filio, neq; familiæ suæ tutum id esse, uolens suscepit imperium, & appellatus ab omnibus Afris Augustus cum filio apud oppidum Tisdrũ. Inde Carthaginem uenit cum pom

pa regali, & protectoribus, & fascibus laureatis, unde Romam ad Senatum literas misit, quæ occiso Valeriano duce militum prætorianorum in odiũ Maximini gratanter acceptæ sunt. Appellati etiã Gordianus senex, & Gordianus iuuenis à Senatu Augusti. Interfecti deinde omnes delatores, oẽs accusatores, omnes amici Maximini occisi sunt. Interfectus est Sabinus præfectus urbis percussus in populo. Vbi hæc gesta sunt, Senatus magis timens Maximinum, aperte, ac libere hostes appellat Maximinum, et eius filium. Literas deinde mittit ad omnes prouincias, ut communi saluti, libertatiq; subueniant, quæ auditæ sunt ab omnibus. Deniq; ubiq; amici, & administratores, & duces, tribuni, & milites Maximini interfecti sunt. Paucæ ciuitates fidem hosti publico seruauerunt, quæ proditis ijs, qui missi ad eos fuerant, ad Maximinum cito per indices detulerunt. Literarum Senatus exemplum hoc fuit. S.P.Q.R. per Gordianos principes ab illa tristissima bellua liberari cœptus proconsulibus, præsidibus, legatis, ducibus, tribunis, magistratibus, ac singulis ciuitatibus, & municipijs, & oppidis & uicis et castellis salutem, quam nunc primum recipere cœpit, dicit. Dijs fauentibus Gordianum proconsulem uirum sanctissimum, & grauissimum Senatorem principem meruimus, Augustum appellauimus. Nec solum illum, sed etiam in subsidium Reip. obtinendæ, & ad scelera defendenda, & ad illam belluam Maximinum, atq; illius amicos ubicunq; fuerint persequendos. A nobis eti

» am Maximinus, cum filio suo hostis est iudicatus. S. C. autem hoc fuit exemplum, cum uentum esset in ædem Castorum. VI. Calendas iunias acceptas literas Iulius Syllanus COS. Africæ Gordiani imperatoris patris patriæ proconsulis recitauit.
» Inuitum me P. C. iuuenes, quibus Africa tuenda
» commissa est, ad imperiū uocarunt. Sed intuitu ue-
» stri necessitatem libens sustineo. Vestrum est æstima
» re, quid uelitis. Nam ego usq; ad Senatus iudicium
» incertus, & uarius fluctuabo. Lectis literis, statim
» Senatus acclamauit. Gordiane Auguste dij te ser-
» uent, felix imperes, tu nos liberasti, saluus imperes,
» tu nos liberasti, per te salua Resp. omnes tibi gra-
» tias agimus. Item COS. retulit P. C. De Maxi-
» minis quid placet? Respōsum est, hostes, hostes. Qui
» eos occiderit, præmium merebitur. Item COS. di-
» xit, de amicis Maximini quid uidetur? Acclama-
» tum est, hostes, hostes. qui eos occiderit, præmiū me-
» rebitur. Ita acclamatum est, inimicus Senatus in
» crucem tollatur. Hostis Senatus ubicunque feriatur.
» inimici Senatus uiui exurantur. Gordiani Augusti
» dij uos seruent. Ambo feliciter agitis, ambo feli-
» citer imperetis. Nepoti Gordiani præturam de-
» cernimus, nepoti Gordiani consulatum sponde-
» mus. Nepos Gordiani Cæsar appelletur. Ter-
» tius Gordianus præturam accipiat. Vbi hoc S.
C. Maximinus accepit homo natura ferus sic exarsit, ut non hominem, sed belluam putares. Iaciebat se in parietes, nonnunquam terræ se

prosternebat. Exclamabat incondite, arripiebat gladium, quasi Senatum posset occidere, conscindebat uestem regiam, alios uerberibus afficiebat, & nisi de medio recessisset, ut quidam sunt authores, oculos filio adolescentulo sustulisset. Causa autem iracundiæ contra filium hæc fuit, Quod eum Romam ire iusserat, cum primum imperator factus est, & ille patris nimio amore neglexerat, putabat autem, quod si ille Romæ fuisset, nihil ausurus esset Senatus. Ardētem igitur Maximinum iracundia amici intra cubiculum receperunt. Sed cum furorem suum tenere non posset, ut obliuionem cogitationis acciperet, uino se primo die obruisse dicitur eo usque, ut quid gestum esset, ignoraret. Alia die admissis amicis, qui eum audire non poterant, sed tacebant, & qui factum Senatus tacite laudabant, consilium habuit, quid facto opus esset, sed cōsilio ad concionem processit, in qua concione multa in Afros, multa in Gordianum, plura in Senatum dixit, cohortatusq; milites ad cōmunes iniurias uindicandas, concio deniq; omnis militaris fuit, cuius hoc exemplum est. Commilitones rem notam uobis
» proferrimus. Afri fidem fregerunt, q̄d dicam fre-
» gerunt? nam quando tenuerunt? Gordianus senex
» debilis, & morti uicinus sumpsit imperium. San-
» ctissimi autem P. C. illi, qui & Romulum, & Cæ-
» sarē occiderunt, me hostem iudicauerunt, cum pro
» his pugnarem, & ipsis uincerem, nec solum me,
» sed etiam uos, & omnes, qui mecum sentiunt, &
» Gordianum patrem, & filium Augustos uocaue-

» runt. Ergo si uiri estis, si uires habetis, eamus con=
» tra Senatum, & Afros, quorum omnium bona uos
» habebitis. Dato igitur stipendio, et quidem ingenti, Romam uersus cum exercitu proficisci cœpit, sed Gordianus in Africa primum à Capeliano quodam agitari cœpit, cui Mauros regenti successorem dederat. Contra quē filium iuuenē cum misisset, acerrima pugna interfecto filio, ipse laqueo uitam finiuit sciens, & in Maximino multum esse roboris, & Afris nihil uiriū multum quinimmo perfidiæ. Tunc Capelianus uictor pro Maximino oēs Gordiani partiū motu partiū in Africa interemit, atq; proscripsit. Nec cuiquam pepcit prorsus, ut ex animo Maximini uideretur hæc facere. Ciuitates deniq; subuertit, fana diripuit, donaria militibus dimisit, plebem, & principes, et ciuitatem concidit. Ipse præterea militum animos sibi conciliabat proludens ad imperium, si Maximinus perisset. Hæc ubi Romam nuntiata sunt, Senatus Maximini & naturalem, & iā necessariam crudelitatem timēs mortuis duobus Gordianis, Maximum Pupienum ex præfectis urbi, & qui plurimas dignitates præcipue gessisset ignobilem genere, sed uirtutibus clarum, & Clodium Balbinum moribus delicatiorē īperatores creauit. Quibus à populo Augustis appellatis, per milites, & eundem populum etiam paruulus nepos Gordiani Cæsar est dictus. Tribus igitur imperatoribus contra Maximinum fulta Resp. est. Horum tamen Maximus uita seuerior, prudentia grauior, uirtute constantior. Deniq; ipsi

contra Maximinũ, & Senatus & Balbinus bellum tradiderunt. Profecto igitur ad bellum Maximo contra Maximinum, Balbinus Romæ bellis intestinis, & domesticas seditionibus urgebatur, occisis præcipue per populum Gallicano, & Mæcenate, quod populus à prætorianis laniatus est, cum Balbinus resistere seditionibus non satis posset, deniq; magna pars urbis incensa est. Et recreatus quidem imperator fuerat Maximinus audita morte Gordiani, atq; eius filij, Capeliani uictoria. Verum ubi & aliud S. C. accepit, quo Maximus, et Balbinus, & Gordianus imperatores appellati sunt, intellexit Senatus odia esse perpetua, & uere hostem oĩum iudicio haberi. Acrior deniq; Italiã ingressus est. Vbi, cum comperisset Maximum contra se missum, uehementius sæuiẽs quadrato agmine Hemonam uenit. Sed prouincialium oĩum consilium hoc fuit, ut sublatis omnibus, quæ uictum præbere possent, intra ciuitates se reciperent. ut Maximinus cum exercitu fame urgeretur deniq; ubi primũ castra in campo posuit, neq; quicquam commeatus reperiret, incensus contra eum exercitus suus, quod fame in Italia laborasset, in qua post alpes recreari se posse credebat, murmurare primũ cœpit, deinde etiam aliqua libere dicere. Hæc cum uellet uindicare, multum exarsit exercitus, & odiũ tacitum in tempus distulit, quod loco suo statim prodidit. Pleriq; sane dicunt ipsam Hemonã uacuam, & desertam inuentam esse à Maximino stulte lætante, quod quasi ciuitas tota cessisset. Post hoc

Aquileiã uenit, quæ contra eum armatis circa muros dispositis, portas clausit, nec oppugnatio defuit Menophilo, & Crispino consularibus uiris authoribus. Cum igitur frustra obsideret Aquileiã Maximinus, legatos in eandem urbem misit. Quibus populus pene consenserat, nisi Menophilus, cũ collega restitisset dicens etiam deum Bellenum per aruspices spopondisse Maximinum esse uincendũ. Vnde etiam postea Maximini milites iactasse dicũtur Apollinem contra se pugnasse, nec illam Maximi, aut Senatus, sed deorum fuisse uictoriã. Quod quidem iccirco ab his fictum esse dicunt, quod erubescebant armatos se pene ab inermibus uictos. Ponte itaq; cuppis facto Maximinus fluuium trãsiuit, & de proximo Aquileiam obsidere cœpit. Ingens autem oppugnatio, & discrimen tunc fuit, cum se ciues sulfure, & flammis, cæterisq; huiusmodi propugnaculis à militibus defenderent, quorum alij nudabantur armis, aliorum uestes incendebantur, aliorum oculi extinguebantur, diruebantur etiam machinamenta. Inter hæc Maximinus cum filio suo adolescente, quem Cæsarem appellauerat, circumire muros quam tum à teli iactu satis tutus esse posset, nunc suos uerbis, nunc oppidanos rogare. Verum nihil profecit. Nã multa & in eum crudelitatis causa, & in filiũ, qui speciosissimus erat, probra congesta sunt. Quare Maximinus sperans suorum ignauia bellum trahi, duces suos interemit, eo tempore, quo minime oportebat. Vnde sibi milites etiã iratiores red-

didit. Huc accedebat, quod deficiebant commeatus, quia Senatus ad omnes prouincias & portuũ custodes literas dederat, ne aliquid commeatuum in Maximini potestatem ueniret. Miserat praeterea per omnes ciuitates praetorios, & quaestorios uiros, qui ubiq; custodias agerent, & omnia contra Maximinum defenderent. effectum deniq; est, ut obsessi angustias obsidens ipse pateretur. Nuntiabatur inter haec orbem terrarum consensisse in odium Maximini. Quare timentes milites, quorum affectus in Albano monte erant, medio forte die, cum à praelio quiesceretur, & Maximinum, & filiũ eius quiescentes in tentorio positos occiderunt. Eorumq; capita praefixa contis aquileiensibus demõstrauerunt. In oppido igitur uicino statim Maximini statuae, atq; imagines depositae sunt, & eius praef. praet. occisus est cum amicis clarioribus. Missa etiam Romam capita sunt eorum. Hic finis Maximinorum fuit dignus crudelitate patris, indignus bonitate filij. Quibus mortuis ingens laetitia prouincialium dolor grauissimus Barbarorũ. Sed milites interfectis publicis hostibus, recepti sunt ab oppidanis rogantes. Et primum ita, ut ante imagines Maximi, & Balbini & Gordiani adorarẽt, cum omnes dicerent priores Gordianos in deos relatos. Post hoc ingens ex Aquileia commeatus castra, quae laborabant fame traductus est, fessisq; militibus alia die in concionem uentum est, & oẽs in Maximi, & Balbini uerba iurarunt, Gordianos priores Diuos appellãtes. Dici uix potest quanta laetitia fuerit,

titia fuerit, cum Romam per Italiam caput Maximini ferretur occurentibus cunctis ad gaudium publicum. Et Maximus quidem, quem multi Pupienum putant, apud Rauennam bellum parabat per Germanorum auxilia, qui ubi comperit consensisse exercitum sibi, & collegis suis, occisos autem esse Maximinos, statim dimissis Germanorũ auxilijs, quæ sibi contra hostem parauerat, Romam laureatas literas misit, quæ in urbe ingentem lætitiam fecerunt, ita ut omnes per aras, & templa, & sacella, & loca religiosa gratias agerent. Balbinus autem homo timidior natura, & qui cum Maximini nomen audiret, etiam tremeret, hecatomben fecit, iussitq; per omnes ciuitates pari supplicari sacrificio. Deinde Maximus Romam uenit, Senatumq; ingressus actis sibi gratijs, concionem habuit, atq; inde in palatium cum Balbino, & Gordiano uictores se receperunt. Interest scire quale S.C. fuerit, uel qui dies urbis, cum est nuntiatus interemptus Maximinus. Iam primum is nuntius, qui ex Aquileiẽsi urbe Romam missus fuerat, tanto impetu mutatis animalibus cucurrit, ut quarta die Romam ueniret. Cum apud Rauennam Maximum reliquisset, & forte dies ludorum esset, tum subito sedente Balbino, & Gordiano theatrum nuntius ingressus est, atq; ante quàm aliquid indicaretur, omnis populus exclamauit. Maximinus occisus est, ita ut nuntius præuentus, & imperatores, qui aderant, gaudium publicum nutu, & consensu indicauerint. Soluto igitur spectaculo, omnes statim ad su

as religiones conuolarunt, atq; inde Senatus ad principem, populus ad concionem cucurrerunt. S. C. hoc fuit, recitatis in Senatu per Balbinum Au » gustum literis, acclamauit Senatus. Hostes popu » li Romani dij psequuntur. Iupiter optime tibi gra » tias, Apollo uenerabilis tibi gratias. Maxime Au » guste tibi gratias. Balbine Auguste tibi gratias. » Tibi gratias Gordiane Auguste. Diuis Gordianis » templa decernimus. Maximini nomen olim era » sum, nunc animis eradendum, hostis publici caput » in profluentem abijciatur, corpus eius nemo sepeli » at. Qui Senatui mortem minatus est, Qui Sena » tui uincula minatus est, ut debebat, interemptus. » Sanctissimi imperatores gratias uobis agimus. Ma » xime Balbine, Gordiane dij uos seruent. Victo » res hostium omnes desyderamus. præsentiam Ma » ximi omnes desyderamus. Balbine Auguste dij te » seruent. Præsentem annum consules uos ornetis, in » locum Maximini Gordianus sufficiatur. Post ro » gatus sententiam Cuspidius Celerinus hæc uerba » habuit. P. C. eraso nomine Maximinorum, ap » pellatisq; diuis Gordianis uictoriæ causa principi » bus nostris Maximo, Balbino, & Gordiano sta » tuas cum elephantis decernimus, currus triumpha » les decernimus, statuas equestres decernimus, tro phæa decernimus. Post hæc misso Senatu supplica tiones per totam urbem decretæ. Victores princi pes in palatium se receperunt, de quorum uita in alio libro deinceps dicemus.

MAXIMINVS IVNIOR.

M Aximinus Iunior, de cuius genere superius dictum est, tantæ pulchritudinis fuit, ut passim amatus sit à procacioribus fœminis. Nonnullæ etiam optauerint de eo concipere. Procerita tis uidebatur posse illius esse, ut ad staturam paternam peruenire. Siquidem anno uigesimo, & primo perijt in ipso flore iuuentutis, ut aliqui autem dicunt, octauo decimo literis & græcis, & latinis imbutus ad primam disciplinam. Nam usus est magistro græco literatore Fabilio, cuius epigrammata græca multa extant, maxime in imaginibus ipsius pueri, qui uersus græcos fecit ex illis latinis Virgilij, cum ipsum puerum describeret.

» Qualis ubi oceani profusus lucifer unda
» Extulit os sacrum cœlo, tenebrásq; resoluit.
» Talis erat iuuenis primo sub nomine clarus.

Grammatico latino usus est Philemone. Iuris perito Modestino, oratore Tatiano filio Tatiani seniore, qui prouinciarum libros pulcherrimos scripsit, & qui dictus est Simia temporis sui, quod cuncta imitatus esset. Habuit & græcum rhetorem Euganium sui temporis clarum. Desponsata illi erat Iunia Fadilla proneptis Antonini, quam postea accepit Toxotius eiusdem familiæ Senator, qui pe-

rijt post præturam, cuius etiam poëmata extant. Manserunt autem apud eam aræ regiæ, quæ tales fuerũt, ut Iunius Cordus loquitur, ex ijs, qui harũ rerum perscrutatores fuisse dicuntur, monolium de albis nouem, reticulũ de prasinis undecim, dextro cherium cum costula de hyacinthis quatuor, præter uestes auratas, & omnes regias, cæteraq; insignia sponsaliorum. Adolescens autem ipse Maximinus superbiæ fuit insolentissimæ, ita ut etiã cum pater suus homo crudelissimus plerisq; honoratis assurgeret, ille resideret. Vitæ lætioris, uini parcissimus, cibi auidus maxime syluestris ita, ut nõ nisi aprunã, anates, grues, & omnia captiua ederet. Infamabãt eum ob nimiam pulchritudinem amici Maximi, et Balbini, & Gordiani, et maxime Senatores, qui speciem illam uel diuinitus lapsam incorruptam esse noluerunt. Deniq; illo tempore, quo circum Aquileiam muros circumueniens cum patre deditionem urbis petebat, nihil aliud ei quàm spuracies obiecta est, quæ longe ab illius fuit uita. Vestibus tam accuratus fuit, ut nulla mulier nitidior esset in mundo. Amicis paternis immane quantum obsecutus ẽ, sed ut donaret, ac largiretur. Nã in salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, & genua sibi osculari patiebatur, nonnunquam etiam pedes, quod nũquam passus est senior Maximinus, qui dicebat, dij prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat. Et quoniã ad Maximinos reuertimur, res iucundæ prætereundæ nõ

sunt. Nam cum esset Maximinus pedum, ut diximus, octo, & propè semis, calciamentum eius, idest campagum regium quidam in luco, qui est inter Aquileiam, & Arziam posuerunt, quod constat pede maius fuisse hominis uestigio, atq; mẽsura. Vnde etiam uulgo tractum est, cum de longis, & ineptis hominibus diceretur, Caliga Maximini. Quod icirco indidi, ne qui Cordum legeret, me pretermisisse crederet aliquid, quod ad rem pertineret. Sed redeam ad filium. De hoc adolescente Alexander Aurelius ad matrem suam scribit Mammeam cupiens ei sororem suam Theocliam dare, in hæc uerba. Mi mater, si Maximinus senior dux noster, & quidem optimus non aliquid in se barbarum contineret, iam ego Maximino iuniori Theocliam tuam dedissem. Sed timeo ne soror mea græcis munditijs erudita, barbarum socerum ferre non possit, quãuis ipse adolescens & pulcher, et scholasticus, ad græcas munditias eruditus esse uideatur. Hæc quidem cogito, sed tamen consulo, Maximinum Maximini filium generum uelis, an Messallam ex familia nobili oratorem potentissimum, eundemq; doctissimum, & (nisi fallor) in rebus bellicis si applicetur, fortem futurum. Hæc Alexander de Maximino, de quo nos nihil Amplius habemus, quod diceremus. Sanè nequid prætermissum esse uideatur, etiam epistolam indidi patris Maximini imperatoris iam facti, qui dicit icirco se etiam filium suum appellasse imperatorem, ut uideret uel in pictura, uel in ueritate qualis esset iunior

Maximinus in purpura. Fuit autem talis epistola.
» Ego cum propter affectum, quem pater filio debet,
» Maximinum meum imperatorem appellari per-
» misi, tum etiam ut populus Romanus, & Senatus
» ille antiquus iuraret, se nunquam pulchriorẽ im-
» peratorem habuisse. Vsus est autem idem adolescẽs & aurea lorica exemplo Ptolemaeorum, usus est argentea. Vsus & clypeo gemmato inaurato, & hasta inaurata. Fecit & spatas argenteas, fecit etiam aureas, & omnino quicquid eius pulchritudinem posset iuuare. Fecit & galeas gemmatas, fecit & buculas. Haec sunt, quae de puero sciri, & dici decuit. Reliqua qui uolet nosse de rebus uenereis, & amatorijs, quibus eum Cordus aspergit, eundem legat. Nos enim hoc loco finem libri faciemus ad alia, ut iubetur, uelut publico iure properantes. Omnia sanè imperij haec fuerunt. Serpens dormienti caput circundedit. Posita ab eodem uitis intra annum ingentes uuas purpureas attulit, & mirae magnitudinis facta est. Scutum eius sub sole arsit. Lanceola sic fissa est fulmine, ut tota etiam per ferrum scinderetur, & duas partes faceret, unde dixerunt aruspices duos imperatores non diuturnos ex una domo iisdem nominibus futuros. Lorica patris eius non, ut solet, ferrugine, sed tota purpureo colore infecta à pluri mis uisa est. Filio autem haec fuerunt, cum grammatico daretur, quaedam parens sua libros Homericos omnes purpureos dedit aureis literis scriptos, ipse puerulus, cum ad coenam ab Alexandro esset

rogatus in patris honorem, quod ei deesset uestis coenatoria, ipsius Alexandri accepit. Cum infans esset subito per publicum ueniente uehiculo Antonini Caracallæ, quod uacuum erat, conscendit, et sedit, & uix, ægreq; à mulionibus carrucarijs deturbatus est. Nec defuerunt, qui cauendum infantem dicerent Caracallæ. Tum ille dixit. Longe est ut mihi succedat iste. Erat enim illo tempore inter ignobiles, & nimus paruus. Mortis omina hæc fuerunt Venienti contra Maximum, & Balbinum Maximino cum filio mulier quædam passis crinibus occurrit lugubri habitu, & exclamauit. Maximini, Maximini, Maximini, neq; quicquã amplius dixit, & mortua est. uidebatur enim dicere uoluisse, succurrite. Canes circũm tentorium eius in secunda mansione ultra duodecim ulularunt, et animam quasi flendo posuerunt, ac prima luce mortui sunt deprehensi. lupi quingenti urbem simul ĩgressi sunt, in quam se Maximinus contulerat, Pleriq; dicunt Hemonam, alij Archimeam, certe quæ deserta à ciuibus uenienti Maximino patuit. Longum est omnia persequi, quæ qui scire desyderat, is uelim, ut sæpe dixi, legat Cordum, qui hæc omnia usq; ad fabellam scripsit. Sepulchra eorum nulla extant, in profluentem enim cadauera eorum missa sunt, et capita eorum in campo martio insultante populo exusta. Scribit Aelius Sabinus, quod prætermittendum non fuit, tantam pulchritudinem oris fuisse in filio, ut etiam caput eius mortui iã nigrum, iam sordens, iam maceratum defluẽ

te tabo uelut umbra pulcherrimus uideretur. Deniq; cum caput Maximini pilo circunferretur, et ex hoc ingens gaudium esset, propè par mœror erat, quod & filij caput pariter portaretur. Addit Dexippus tantum odium fuisse Maximini, ut interfectis Gordianis, uiginti uiros Senatus creauerit, quos opponeret Maximino, quibus fuerunt Balbinus & Maximus, quos contra eum principes fecerunt. Idem addidit in conspectu Maximini iam deserti à militibus Annolinū præfectum prætorio ipsius, & filium eius occisum. Nec desunt historici, qui dicunt ipsum Maximinum, ubi desertus est, & ubi filium interemptum ante oculos suos uidit, manu sua se interfecisse, nequid ei muliebre contingeret. Prætereundum ne illud quidem est, quod tanta fide Aquileienses contra Maximinum pro Senatu fuerunt, ut funes de capillis mulierum facerent, cum deessent nerui ad sagittas emittendas, quod aliquando Romæ dicatur factum. Vnde in honorem matronarum templū Veneri Caluæ Senatus dicauit. Sanè quod nullo in loco tacendum est, cum & Dexippus, & Arianus, & multi alij græci scripserunt Maximum, & Balbinum imperatores contra Maximinum factos, Maximum autem cum exercitu missum, & apud Rauennam bellum parasse. Aquileiam autem nisi uictorem non uidisse. Latini scriptores non Maximum, sed Pupienum contra Maximinum apud Aquileā pugnasse dixerunt, eūdemq; uicisse, qui error unde natus sit, scire non possum, nisi forte idem est Pupie-

nus, qui & Maximus. Quod ideo testatum posui, nequis me hoc nescisse crederet, quod re uera magnum stuporem, ac miraculum creat.

IVLII CAPITOLINI LIBER DE REBVS GESTIS GORDIANORVM.

Fverat quidem consilium Venerabilis Augustæ, ut singulos quosque imperatores exemplo multorum libris singulis ad tuam clementiam destinarem. Nam id multos fecisse uel ipse uideram, uel lectione conceperã. sed improbum uisum est, uel pietatem tuam multitudine destinere librorum, uel meum laborẽ plurimis uoluminibus occupare. Quare tres Gordianos hoc libro contexui consulens, et meo labori, & lectioni tuæ, ne cogereris plurimos codices uoluendo unam tamen penè historiam lectitare. Sed ne ego, qui lõgitudinem librorum fugi, multitudinemq; uerborum, in eam incurrisse uidear, quam me urbane declinare confingo, iam rem aggrediar. Gordiani non, ut qdam imperiti scriptores loquuntur, duo, sed tres fuerunt. Idq; docente Ariano scriptore græcæ historiæ, item Dexippo græco authore potuerunt addiscere. Qui etiam si breuiter, ad fidem tamen omnia psecuti sunt. Horum Gordianus senior idest primus natus ex

patre Metio Marullo, matre Vlbia Gordiana Originem paternam ex Gracchorum genere habuit, maternam ex Traiani imperatoris, patre, auo proauo COSS. Socero, prosocero, & item alio prosocero, et duobus obsoceris consulibus. Ipse COS. ditissimus, ac potentissimus Romæ pompeianam domum possidens in prouincijs tantum terrarum habens, quantum nemo priuatus. Ipse ex consulatu, quem egerat cum Alexandro ad proconsulatum Africæ missus est ex S.C. Sed prius quàm de imperio eius loquar, dicam pauca de moribus. Adolescens cum esset Gordianus, de quo sermo est poëmata scripsit, quæ omnia extant, & cuncta illa, quæ Cicero ex Demetrio, & Aratum, & Alcionas & Vxorium, & Nilũ, quæ quidem ad hoc scripsit, ut Ciceronis poëmata nimis antiqua uiderentur. scripsit præterea quemadmodum Virgilius æneidos, & Statius Achilleidos, & multi alij Aeliados, ita etiam ille Antoniniados, hoc est Antoninum Pium, & Antoninum Marcum uersibus disertissimis libris triginta uitam illorum, & bella & publice, priuatimq; gesta perscribens. Et hæc qdem puerulus. Postea uero ubi adoleuit, in Athenæo controuersias declamauit audientibus etiã imperatoribus suis. Quæsturam magnificentissime gessit, ædilitatis suæ tempore duodecim populi Romani munera idest p singulos menses singula de suo exhibuit ita, ut gladiatorum nonnunquã qnquagena paria exhiberet, nunquã minus centenis qnquagenis. Feras libycas una die centum exhibuit.

Vrsos una die mille. Extat sylua eius memorabilis, quæ picta est in domo rostrata Cn. Pompeij, quæ ipsius, & patris eius, & proaui fuit, quam Philippi temporibus uester fiscus inuasit. In qua pictura etiam nunc continentur cerui palmati ducenti mistis Britanis. Equi feri XXX. oues ferè centum, Alces decem, Tauri Cybiratici centum. struthiones Mauri Miniati trecenti. Onagri XXX. Apri centum quinquaginta, Ibices ducenti, Damæ ducentæ. Hæc autem omnia populo rapienda concessit die muneris, quod sextum edebat, præturam nobilem gessit post iurisdictionem, Consulatum primum inijt cum Antonino Caracalla, secundum cum Alexandro. Filios duos habuit, unum consularem, qui cum ipso Augustus appellatus est, qui iuxta Carthaginem in Africa bello absumptus est, & filiam Metiam Faustinam, quæ nupta est Iunio Balbo consulari uiro. In consularibus clarior fuit sui temporis COSS. ita ut ei Antoninus inuideret modo prætextas eius modo latum clauum modo circenses ultra imperatorium mirans modum. Palmatam tunicam, et togam pictam primus Romanorum priuatus suam propriam habuit, cum ante imperatores etiam de Capitolio acciperent, uel de palatio. Equos siculos centum. Cappadoces centum permittentibus imperatoribus factionibus diuisit. Et per hæc populo satis carus, qui semper talibus commouetur. Cordus dicit in omnibus ciuitatibus Campaniæ, Hetruriæ, Vmbriæ, Flamniæ, Piceni de pro-

prio illum per quatriduum ludos scenicos, & iuuenalia edidisse. Scripsit & laudes soluta oratione omnium Antoninorum, qui ante eum fuerunt. tantum autem Antoninos dilexit, ut sibi quoq;, ut multi dicunt, Antonini, ut pleriq; autem asserunt, Antonij nomen ascripserit. Iam illud satis constat, qđ filium Gordianum nomine Antonini, & signo illustrauit, cum apud praefectum aerarij more Romano professus filium publicis actis eius nomen inferret. Post consulatum proconsul Africae factus est, & adnitentibus cunctis, qui Alexandri imperium etiam in Africa clarum per proconsulis dignitatem haberi, atq; esse uoluerunt, extat epistola ipsius Alexandri, qua Senatui gratias agit, quod Gordianum ad Africam proconsulem destinauerit, cuius hoc exemplum est. Neq; gratius mihi qc quam P. C. neq; dulcius potuistis efficere, q̃ ut Antoninum Gordianum proconsulem ad Africam mitteretis uirum nobilem, et magnanimum, disertum, iustum, continentem, bonum, et reliqua. Ex quo apparet quantus uir eo tempore Gordianus fuerit. amatus est ab Afris ita, ut nemo antea proconsulum, ita ut eum alij Scipionem, Catonem alij, Multi Mutium, ac Rutilium, aut Laelium dicerent. Extat eorum acclamatio, quae à Iunio in literas relata est. Nam cum quadam die factum imperatorium legeretur à proconsulibus Scipionibus, atque coepisset, acclamatum est, nouo Scipioni, uero Scipioni Gordiano proconsuli. Haec & alia frequenter audiuit. Et erat quidem longitudine Romana, ca-

nicie decora, & pompali uultu, ruber magis quàm candidus, facie bene lata, oculis, ore, fronte uerendus. Corporis qualitate subcrassulus. Moribus ita moderatus, ut nihil possis dicere, quod ille, aut cupide, aut immodeste, aut nimie fecerit. Affectus suos unice dilexit, filium, & nepotem ultra morem, filiam, & neptem religiose. socero suo Annio Seuero tantum detulit, ut in familia eius quasi filium migrasse se crederet, ut nunquam cum eo lauerit, nunquã illo præsente sederit. Ante præturã COS. cum esset, aut in domo eius semper mansit, aut si in pompeiana domo, ad illum uel mane, uel sero processit. Vini parcus, cibi parcissimus, uestitu nitidus, laudandi cupidus, ita ut & IIII. & V. in die lauaret æstate, in hyeme secundo. Somni plurimi, ita ut in tricliniis si forte apud amicos ederet, etiam sine pudore dormiret, quod uidebatur facere p naturam non per ebrietatem, atq; luxuriam. Sed boni mores nihil ei profuerunt, hic enim uita uenerabilis, cum Platone semper, cum Aristotele, cum Tullio, cum Virgilio, cæterisq; ueteribus agens, aliũ quàm merebatur, exitum passus est. Nam cum temporibus Maximini hominis sæui, atq; truculenti proconsul Africam regeret, eiq; legatus filius esset à Senatu datus, cumq; quidam Rationalis acrius contra plurimos Afrorum sæuiret quàm Maximinus ipse pateretur proscribens plurimos, interficiens multos, et sibi ultra procurationem omnia uindicans retunsus deinde à proconsule, atque legato, cum nobilibus & consularibus uiris ipse minare

tur, cumq; Afri tam insolentes iniurias ferre nequirent, primum ipsum Rationalem adiunctis sibi plerisq; militibus occiderunt. Occiso deinde eo, cũ iam orbis terrarum odio contra Maximinum arderet, cœperunt cogitare quemadmodũ inter Maximinos, et rusticos uel Afros ortæ inimicitiæ placarentur. Tunc quidam Mauritius nomine potens apud Afros decurio iuxta Tysdrum nobilissima post hæc oratione apud plebem in agro suo uelut
» concionabundus est locutus. Gratias habeo dijs im
» mortalibus ciues, quod occasionem dederunt, & q
» dem necessariam prouidendi nobis contra hominẽ
» furiosissimum Maximinum. Nos enim, qui procu-
» ratorem eius moribus, & uitæ consimilem occidi-
» mus, nisi facto imperatore salui esse non possumus,
» quo circa, si placet, quoniam non longe est nobilissi
» mus uir proconsul, cum filio consulari legato, quorũ
» utriq; mortem pestis illa est minata sublata de ue-
» xillis purpura, ĩperatores eos dicamus, adhibitisq;
» insignibus Romano iure firmabimus. Tunc ac-
» clamatum est, æquum est, iustum ẽ. Gordiane Au
» guste dij te seruent feliciter. imperator es, cum filio
» imperes. His actis, propere uentum est ad oppidum Tysdrum, inuentusq; senex uenerabilis post iurisdictionem iacens in lecto, qui circumfusus purpura humi se abiecit, ac retractans eleuatus est. Et cum aliud facere nihil posset, euitandi periculi gratia, quod à Maximini fautoribus haud dubie imminebat, imperatorem se appellari passus est. Erat autem iam octogenarius, & plurimis prouincijs

(ut diximus) ante præfuerat, populo Romano ita commendatus suis actibus, ut toto dignus uideretur imperio. Alij quidem occiso iuuene Gordiano filio suo, quod Gordianus ante nescierat, sed ubi rem comperit, iam morti uicinus, & filio magis timens, maluit honestas causas habere moriendi, q̃ dedi uinculis, & carceri Maximini. Appellato igitur Gordiano imperatore iuuenes, q authores huius facinoris erant, statuas Maximini deiecerunt, imagines pfregerunt, nomen publicitus eraserũt. ipsum etiã Gordianum Africanum appellauerũt. Addunt qdam Africani cognomentũ Gordiano icirco inditum, non quod in Africa imperare cœpisset, sed quod de Scipionum familia originem traheret. In plurimis autem libris inuenio & hunc Gordianum, & filium eius pariter imperatores appellatos, & Antoninos cognominatos. Alij uero Antonios. Post hoc Carthaginem uentum cum pompa regali, & fascibus laureatis, filiusq́; legatus patris exemplo Scipionum, ut Dexippus græcæ historiæ author est, gladij potestate succinctus est. Missa deinceps legatio Romam est, cum literis Gordianorũ hæc, quæ gesta fuerant in Africa indicans, quæ p Valerianum principẽ Senatus, qui postea i-perauit, gratanter accepta est. Missæ sunt & ad amicos nobiles literæ, ut homines potentes & rem probarẽt, et amiciores fierent ex amicis. Sed tanta gratulatione factos contra Maximinũ iperatores Senatus accepit, ut non solũ gesta hæc probarent, sed etiã uiginti uiros eligerent, inter quos erat Ma

ximus siue Pupienus, & Clodius Balbinus, qui ambo imperatores sunt creati, posteaquam Gordiani duo in Africa interempti sunt. Illos sanè uiginti Senatus ad hoc creauerat, ut diuideret his italicas regiones contra Maximinũ pro Gordianis tuendas. Tunc legiones à Maximino Romam uenerunt abolitionem præteritorum spondentes. Sed uicit Gordianorum legatio, quæ bona omnia pollicebatur, ita ut eidem crederetur, & ingens militibus stipendium, populo agros, atq; congiaria promissa. usqueadeo autem magis Gordianis quàm Maximinis est creditum, ut Vitalianus quidam, qui prætorianis militibus præerat, per audacissimos quæstorem & milites iussu Senatus occideretur, quod se antea crudeliter egerat, & tunc eius magis immanitas timebatur amica, et familiaris moribus Maximini, de cuius morte hæc fabella fertur. Fictæ sunt literæ Maximini signatæ quasi eiusdem annulo, & missi cum quæstore milites, qui ea ferrēt, addentes quædam præter literas secretò esse dicenda. Longam igitur porticum petierunt, & cum ille ea, quæ sibi erant secretò dicenda, perquireret, hortantibus ut prius signum inspiceret epistolæ, dũ consyderat interemptus est. Persuasum deinde est militibus iussu Maximini Vitalianum interemptum, peractisq; rebus in castris Gordianorum, et literæ et uultus sunt propositi. Interest, ut S.C. quo Gordiani imperatores appellati sunt, & Maximinus hostis, literis propagentur. Non legitimo, sed indicto Senatus die COS. iam domi conuentus,

cum

cum prætoribus, ædilibus, & tribunis plebis, uenit in curiam. præfectus urbis, qui nescio quid redoluerat, & qui publicas literas non acceperat, à conuentu se abstinuit. Sed profuit, nam COS. ante solitas acclamationes prius quàm aliquid in Maximinũ feliciter diceretur, ait. P. C. Gordiani duo pater, & filius, ambo ex COSS. unus uester pro consul, alter uester legatus magno Afrorum consilio imperatores sunt appellati. Gratias igitur agamus Tysdritanæ iuuentuti, gratias Carthaginiensi populo semper deuoto, qui ab immani nos bellua, ab illa fera uindicauerunt. Quid timide auditis? quid circunspicatis? quid cunctamini? hoc est, quod semper optastis, hostis est Maximinus, dij faciãt, ut esse iam desinat. Et Gordiani senis felicitatem, atq; prudentiam, iuuenis uirtutem, atque constantiam læti experiamur. Post hæc literas legit Gordianorum ad Senatum, & ad se missas. Tunc clamauit Senatus. Dij uobis gratias. Liberati ab hostibus sumus, si penitus liberemur. Maximinum hostem omnes iudicamus. Maximinum cum filio dijs inferis deuouemus. Gordianos Augustos appellamus. Gordianos principes agnoscimus. Imperatores de Senatu dij conseruent, imperatores nobiles uictores uideamus. imperatores nostros Roma uideat, hostes publicos, qui occiderit, præmiũ merebitur. Dicit Iunius Cordus istud S. C. fuisse tacitum, quod quale sit, aut quare sic appellatum, breui exponam, omnino exemplum S. C. taciti non aliud est hodie, quàm quod uestra clementia conuocatis ad in-

teriora maioribus ea disponit, quæ non sunt omnibus publicanda, de quibus adiurare etiam soletis, nequis ante rem completam quicquam uel audiat, uel intelligat. Hunc autem apud ueteres necessitates publicæ repererunt, ut si forte aliqua uis ab hostibus immineret, quæ uel cogeret humilia captare consilia, uel aliqua constituere, quæ non prius oporteret dici, quàm effici, uel si nollent ad amicos aliqua permanare, S. C. tacitum fieret, ita ut non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent, Senatores exciperent, Senatores omniũ officia censualiũ, scribarumq; complerent, ne quid forte proderetur. Factum est ergo S. C. tacitum, ne res ad Maximinum perueniret. Sed statim ille, ut se habent hominum mentes, eorum duntaxat, qui erubescunt per se ea nõ agnosci, quæ sciunt, & qui humiles se putant, si commissa non prodant, omnia comperit Maximinus, ita ut exemplũ S. C. taciti acciperet, quod nunquam ante fuerat factitatum. Extat deniq; eius ad præfectum urbis talis, S. C. tacitum uestrorum illorum principũ legi, quod præfectus urbis factum esse fortasse nõ nosti. Nam nec interfuisti. cuius exemplum ad te misi, ut scires quomodo Romanam Remp. regeres. Enarrari autem non potest, quæ commotio fuerit Maximini, cum audiuit contra se Africam desciuisse. Nam Senatus authoritate precepta, incurrere in parietes, uestem scindere gladiũ arripere, quasi omnes posset occidere, prorsus furere uidebatur. Præfectus urbis acceptis literis acrioribus, populũ

& milites allocutus est, dicens Maximinum iã occasum. Ex quo maius fuit gaudium, statimq; deiectæ sunt statuæ, atq; imagines eius, qui hostis fuerat iudicatus. Usus est sanè Senatus pendente bello, potestate, qua debuit. Nam delatores, calumniatores, procuratores, & omnem illam faecem Maximianæ tyrannidis occidi Senatus iussit. Atque parum fuit, quod Senatus iudicauerat, illud populi iudicium fuit, quod occisi tracti sunt, & in cloacam missi. Túc et præfectus urbi Sabinus consularis uir fuste percussus occisus, et in publico derelictus est. Hæc ubi cóperit Maximinus, stati cohortatus est milites hoc genere concionis. Sacrati commilitones, immo etiã mei conscranei, & quorum mecum pleriq; uere militatis, dum nos in Germania Romanam defendimus maiestatem, dũ nos Illyricum à Barbaris uindicamus, Afri fidem punicam præstiterunt. Nã duos nobis Gordianos, quorum alter senio ita affectus est, ut non possit assurgere, Alter ita luxurie perditus, ut debilitatem habeat pro senectute; imperatores fecerunt. Et nec hoc parum est, sed factum Afrorum nobilis ille Senatus agnouit, & pro quorum liberis arma portamus, hic contra nos uiginti uiros statuerunt, & omnes uelut contra hostes sententias protulerunt. Quinimmo agite ut uiros decet, properandum est ad urbem. Nam & uiginti uiri consulares contra nos lecti sunt, quibus resistendum est nobis fortiter agentibus, uobis feliciter dimicantibus. Lentas militum mentes,

& suorum minus alacres animos hac concione Maximinus sæpe cognouit. Deniq; statim ad filium scripsit, qui lóge post sequebatur, ut acceleraret, ne quid contra eum se absente milites cogitarent, literarum exemplũ tale Iunius Cordus dicit. Referret ad te stipator meus Tycannius, quæ gesta cognoui uel in Africa, uel Romæ. referret quæ sint militum mentes, quæso quantum potes properes, ne quid, ut solet, militaris turba plus faciat. quid uerear ex eo audies, quem ad te misi. Dum hæc aguntur in Africa cótra duos Gordianos, Capelianus quidam Gordiano, & in priuata uita semper aduersus, & ab ipso imperatore iam cum Mauros Maximini iussu regeret, dimissus cum lectis Mauris, & tumultuaria manu accepto Gordiano successore Carthaginem petit, atq; omnes fide punica Carthaginiensium populos inclinauit. Gordianus tamen fortunam belli experiri cupiens, filium suum iam natu grandiorem quadraginta & sex annos agentem, quem tunc legati loco, ut diximus, habuerat, contra Capellianum, & Maximinianos misit uirum, de cuius moribus suo loco dicemus. Sed cum in re militari & Capelianus esset audacior, & Hordianus iunior non tam expertus, quippe qui nobilitatis delitijs tardabatur, pugna cómissa uincitur, & in eodem bello interficitur. Fertur autem tanta multitudo Gordiani partium in bello cecidisse, ut cum diu quæsitum sit corpus Gordiani iunioris, non potuerit iueniri. Fuit præterea ingens, quæ ra

ro in Africa est, tempestas, quæ Gordiani exercitum ante bellum ita dissipauit, ut minus idonei milites prælio fierent, atque ita facilis esset Capeliani uictoria. Hæc ubi comperit senior Gordianus, modicas uires suas, Maximini magnas, instantem Capelianum, raramq; punicam fidem consyderans, & acri dolore peratus, ut uincula etiam hostium euitaret, laqueo uitam finiuit, & uitam cum imperio reliquit. Hic exitus duorum Gordianorum fuit, quos ambo Senatus Augustos appellauit, & postea inter diuos retulit. Imperauerunt anno uno, mensibus sex. Gordianus iunior Gordiani senis proconsulis Africæ filius, qui cum patre, & ab Afris, et à Senatu Augustus appellatus est, literis, & moribus clarus fuit præter nobilitatem, quam, ut nonnulli, ab Antoninis, ut plurimi, ab Antonijs duxit. siquidem argumento ad probandam generis qualitatem alij hoc esse dixerunt, quod Africanus Gordianus senior appellatus est cognomine Scipionum, quod domum pompeianum in urbe habuit, quod Antoninorum cognomine semper est nuncupatus, quod Antonium filium suum ipse significari uoluit in Senatu, quæ singula uidentur familias designare. Sed ego Iunium Cordum sequor, qui dicat ex omnibus his familijs Gordianorum coaluisse nobilitatem. Idem igitur natus patri primus ex Fabia Oresilla Antonij pronepte, unde Cæsarum quoq; familiam contingere uidebatur. Et primis diebus sui natalis Antoninus est appellatus. Mox in Senatu Antonini no-

men est editum. uulgo deinde Gordianus haberi cœptus. in studijs grauissimæ opinionis fuit, forma cõspicuus, memoriæ singularis, bonitatis isignis, adeo ut semper in scholis siquis puerorum uerberaretur, ille lachrymas non teneret. Sereno Sammonico, qui patri eius amicissimus, sibi autem præceptor fuit, nimis acceptus, & carus usqueadeo, ut omnes libros Sereni Sammonici patris sui, qui censebantur ad LX & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret, quod eum ad cœlum tulit. Siquidem tantæ Bibliothecæ copia, & splẽdore donatus in famam hominum literatorum decore peruenit. Quæsturam Heliogabalo authore promeruit, idcirco quod luxurioso imperatori lasciuia iuuenis, non tamen luxuriosa, neq; infamis prædicata est. Præturam Alexandro authore urbanam tenuit, in qua tantus iurisdictionis gratia fuit, ut statim consulatum, quem pater serò acceperat, mereretur. Maximini, seu eiusdem Alexandri temporibus ad proconsulatum patris missus legatus est, obsecutus, atq; illic ea, quæ superius dicta sunt, contigerunt. Fuit uini cupidior, semper tamen undecunq; conditi nunc rosæ, nunc mastichæ, nunc absynthij, cæteris'q; rebus, quibus gula maxime delectaretur. Cibi parcus, ita ut intra punctum temporis uel prandium, si prenderet, uel cœnam finiret. Mulierum cupidissimus, habuisse enim decretas sibi concubinas uiginti & duas fertur. Ex quibus omnibus ternos & quaternos filios reliquit. Appellatus'q; est sui temporis

Priamus, quem uulgo iocantes, quod esset naturæ propensioris, Priapum, non Priamum sæpe uocitarent. Vixit in delitijs, in hortis, in balneis, in amœnissimis nemoribus. Nec pater aspernatus est, sæpissime dicens illum quandocunq; in summa claritate cito esse moriturum. Nec tamen in uita sua fortunæ bonis unquam degenerauit, semperq; inter illustrissimos fuit, quibus nec Reip. ad consultationem defuit. Deniq; etiam Senatus libentissime illũ Augustum appellauit, atq; in eo spem publicam posuit. Vestitu cultissimus, seruis, & omnibus suis carus. Cordus dicit uxorem eum nunquam habere uoluisse. Contra Dexippus putat eius filium esse Gordianum tertium, qui post hoc cum Balbino, & Pupieno, siue Maximo puerulus adeptus est imperium. Cum senior Gordianus mathematicum aliquando consuleret de genitura huius, respondisse ille dicitur, hunc & filium imperatoris, & ipsum imperatorem futurum. Et cum senior Gordianus rideret, ostendisse constellationem mathematicam ferunt, & de libris ueteribus dictitasse, ita ut probaret se uera dixisse. Qui quidem & seni & iuueni, & diem, & genus mortis, & loca, quibus essent perituri, obstinata constantiæ ueritate prædixit. Quæ omnia postea Gordianus senior in Africa iam imperator, & quando nihil timebat, narrasse perhibetur. de morte quinetiam sua, filijq;, & de genere mortis dixisse. Cantabat præterea uersus senex, cum Gordianum filium uidisset hos sæpissime.

" Ostendent terris hunc tantum fata, neq; ultra
" Esse sinent, nimium uobis Romana propago
" Visa potens superi, propria hæc si dona fuissent.

Extant dicta & soluta oratione, & uersibus Gordiani iunioris, quæ hodie ab eius affinibus frequentantur. Non magna, non minima, sed media et quæ appareant esse hominis ingeniosi, sed luxuriantis, & suum discernentis ingenium. Pomorum, & olerum auidissimus fuit, in reliquo ciborum genere parcissimus, adeo ut semper pomorum aliquid recentium deuoraret, frigidorum percupidus. Nec facile per æstatem nisi frigida, & quamplurimum bibit. Et erat corporis uasti, quare magis ad frigida urgebatur. Hæc de Gordiano iuniore digna memoratu comperimus, non enĩ nos talia dicere uoluimus, quæ Iunius Cordus ridicule, ac stulte composuit de uoluptatibus domesticis, cæterisq; infimis rebus, quæ qui uelit scire, ipsum legat Cordum, qui dicit, & quos seruos habuerit unusquisq; principum, & quos amicos, & quot penulas, quot' ue chlamydes, quorum etiam scientia nulli prodest. Siquidem ea debẽt ĩ historia poni ab historiographis, quæ aut fugienda sint, aut sequenda. Sanè quidem quod apud Vulcatium Terentianum, qui sui temporis scripsit historiam, uidetur mirabile, inserendum censui. Dicit enim Gordianum seniorem Augusti uultum sic repræsentasse, ut et uocem, & morem, & staturam eiusdem ostentare uideretur. Filium uero Pompeio simillimum uisum, quamuis Pompeius obesi corporis fuisse denegatur.

Nepotem autem eius etiam nunc uidemus imagines Scipionis Asiatici retulisse, quod pro sua administratione tacendum esse non credidi.

GORDIANVS IVNIOR.

P Ost mortem duorum Gordianorum Senatus trepidus, et Maximinum uehementius timens ex uiginti uiris, quos ad Rēp. tuendam delegerat, Pupienum, siue Maximum, et Clodiū Balbinum Augustos appellauit ambos ex consulibus. Tunc populus, & milites Gordianum paruulum annos agentem, ut plerique asserunt undecim, ut nonnulli, tredecim, ut Iunius Cordus dicit, sexdecim (nam uigesimo & secundo anno eum perisse asserit) petiuerūt, ut Cæsar appellaretur, raptusq; ad Senatum, atq; inde in concione positus indumento imperatorio tectus, Cæsar est appellatus. Hic natus est, ut plures asserunt, ex filia Gordiani, ut unus, aut duo (nam amplius inuenire non potui) ex filio, qui in Africa periit, Gordianus scilicet Cæsar factus apud matrem educatus est. Et cum extinctis Maximinis, Maximus etiā et Balbinus militari seditione interēpti essent, q biennio īperauerant, Gordianus adolescens, qui Cæsar eatenus fuerat, a militibus et populo, et Senatu, et omnibus gentibus ingenti amore, ingenti studio, et gratia Augustus est appellatus. Amaba-

tur autem merito aui, & auunculi, siue patris, q ambo pro Senatu, & pro populo Ro. contra Maximinum arma sumpserunt, & militari uel morte, uel necessitate perierunt. Post hæc ueterani ad curiam uenerunt, ut discerent, quid actum esset. Ex quibus duo ingressi Capitolium, cum illic Senatus ageretur, ante ipsam aram à Gallicano ex consulibus, & Mæcenate ex ducibus interempti sunt, atq; bellũ intestinum ortum est, cum essent armati etiã Senatores ignorantibus ueteranis, quod Gordianus adulescens solus teneret ĩperiũ. Dexippus quidẽ asseuerat ex filio Gordiani tertium Gordianum eẽ natum, & posteaquã cõstitit apud ueteranos quoq; solum Gordianum ĩperare, inter populum, & milites, ac ueteranos pax roborata est, et hic finis belli intestini fuit, cum esset delatus Gordiano puero consulatus. Sed indicium non diu imperaturi Gordiani hoc fuit, quod eclipsis Solis facta est, ut nox crederetur, neq; sine luminibus accensis quicq̃ agi posset. Post hæc tamen uoluptatibus, et delitijs Po. Ro. uacauit, ut ea, quæ fuerant aspere gesta, mitigaret. Venusto, & Sabino COSS. inita est factio in Africa contra Gordianum tertiũ duce Sabiniano, quem Gordianus per præsidem Mauritaniæ obsessum à coniuratis ita oppressit, ut ad eum tradendũ Carthaginem omnes uenirent, & crimina confitentes, & ueniã sceleribus postulantes. Finita igitur solicitudine in Africa Gordiano iam iterum, et Papiniano COSS. bellum persicum natum est, quare adolescens Gordianus prius q̃ ab bellum profic

sceretur, duxit uxorem filiam Misithei doctissimi uiri, quem causa eloquētiæ dignū parētela sua putauit, & præfectum statim fecit, post quod non puerile iam & contemptibile uidebatur imperiū. Siquidem et optimi soceri consilijs adiuuaretur, & ipse pro pietate aliquantulum saperet, nec per spadones, ac ministros aulicos matris, uel ignorantiæ conniuentia uenderetur. Extat deniq; & soceri eius ad eum epistola, & ipsius Gordiani ad socerum, qua intelligitur eius seculum emendatius, ac diligentius socero adiuuante pfectum, quarū exemplum hoc est. Domino filio, & Augusto Misitheus socer, & præfectus. Euasisse nos grauem temporū maculam, qua per spadones, & per illos, q amici tibi uidebantur (erant autem uehementes inimici) oīa uendebantur, uoluptati nobis est, et eo magis, quod tibi gratior emendatio est, ut si qua uitia fuerunt tua, non fuisse satis constet mi fili uenerabilis. neq; enim quisquā ferre potuit datas eunuchis suffragantibus militum præposituras, negatum laboribus præmium, aut interemptos, aut liberatos pro libidine, atq; mercede, quos non decebat, uacuatum ærarium, per eos, qui quotidie insidiosissime frequētabant initas factiones, ut tu deciperereris, cum inter se de bonis, pessimis'q; haberent consilia tibimet suggerenda. bonos pellerent, detestandos insinuarent, omnes postremo tuas fabulas uenderent. Dijs igitur gratias, quod uolente teipso emendata Resp. est. Delectat sanè boni esse principis socerum, & eius, qui omnia requirat, & omnia uelit sci-

re, & qui pepulerit homines, per quos antea ue-
lut in auctione positus nundinatus est. Item Gor-
» diani ad ipsum. Imperator Gordianus Augustus
» Misitheo patri, & praefecto. Nisi dij omnipotentes
» Romanum tuerentur imperium, etiam nunc per
» emptos spadones uelut in hasta positi uenderemur.
» Deniq; nunc demum intelligo neq; felicem praeto-
» rianis cohortibus praeponi debuisse, neq; Scrapioni
» quartam legionem credendam fuisse. Et, ut omnia
» dinumerem, multa non esse facienda, quae feci, sed
» dijs gratias, quod te insinuante, qui nihil uendis,
» didici ea, quae inclusus scire nõ poterã. Quid enim
» facerem? quod nos Maurus uenderet, & consilio cũ
» Gaudiano, & reuerendo, & Montano habito uel
» laudaret aliquos, uel uituperaret? Et illorum con-
» sensu quasi testium, quod dixerat approbarem mi
» pater? Verum audias uelim, miser est imperator,
» apud quẽ uera reticentur, qui cum ipse publice am
» bulare non possit, necesse est, ut audiat, & uel au
» dita, uel a plurimis roborata confirmet. His epi-
stolis intellectum est adolescentem soceri consilijs
emendatum, atq; correctum. Et Misithei quidẽ epi
stolam graecam quidam fuisse dicunt, sed in hanc
sententiam. Tantum autem ualuit eius grauitas, et
sanctimonia, ut ex obscurrissime praeter nobilitatẽ
gestis etiam Gordianum clarũ principem fecerit.
Fuit terraemotus eousq; grauis imperante Gordia-
no, ut ciuitates etiam terrae hiatu cum populis de-
perirent, ob quae sacrificia per totam urbem, to-
tumq; orbem terrarum ingentia celebrata sunt.

Et Cordus quidem dicit inspectis libris sibyllinis, celebratisq; oĩbus, quæ illic iussa uidebãtur, mundanum malum esse sedatum sedato terremotu. Prætextato & Attico COSS. Gordianus aperto Iano gemino, quod signum erat indicti belli, profectus est contra Persas cum exercitu ingenti, & tanto auro, ut uel auxilijs, uel militibus facile Persas uincere posset. Fecit iter in Mœsiam, atq; in ipso procinctu quicquid hostium in Thracijs fuit, deleuit, fugauit, expulit, atq; submouit. Inde per Syriam in Antiochiam uenit, quæ à Persis iã tenebatur. Illic frequentibus prælijs pugnauit, & uicit, Sapore Persarum Rege submoto. Et post Artaxerxem Antiochiam recepit, Carras, & nisibin, quæ omnia sub Persarum imperio erant. Rex sane Persarum tantum Gordianum principẽ timuit, ut cum instructus esset, & suis copijs, & nostris, tamen ciuitatibus ipse præsidia sponte deduceret, easq; integras suis ciuitatibus redderet, ita ut nihil, quod ad eorum fortunas pertineret, attaminaret. Sed hæc omnia per Misitheum socerũ Gordiani, eundemq; præfectum gesta sunt. Effectum denique est, ut Persæ, qui iam in Italia timebantur, in regnum suum pugnãte Gordiano redirent, totumq; orientem Romana Res publica detineret. Extat oratio Gordiani ad Senatum, qua de rebus gestis scribens Misitheo præfecto suo, & socero ingentes gratias agit, cuius partem indidi, ut ex eo uera cognosceres. Post hæc Patres Cõscripti, quæ, dũ iter agimus gesta sunt, quæ ubiq; singulis digna sunt actitata,

» etiam Persas, ut breui multa connectam, ab Antio
» chensium crucibus, quas iam nexas Persico ferro ge
» rebant, & reges Persarum, & leges amouimus.
» Carras deinde, cæterasq; urbes imperio Romano
» reddidimus. Nisibin usq; peruenimus, &, si dij fa
» uerint, Ctesiphonta usq; ueniemus. Valet tantum Mi
» sitheus præfectus parens noster, cuius ductu, &
» dispositione & hæc transegimus, & reliqua tran
» sigemus. Vestrum est igitur supplicationes decerne=
» re, nos dijs commendare. Misitheo gratias agere.
His in Senatu lectis, quadrigæ elephantorum Gor=
diano decretæ sunt, ut pote qui Persas uicisset, ut tri
umpho Persico triumpharet. Misitheo autem qua-
drigæ equorum, & triumphalis currus, et titulus
huiusmodi. Misitheo eminenti uiro, parenti princi-
pum, prætorij præfecto totius urbis, et tutori, Reip.
S.P.Q.R. uicem reddidit. Sed ista felicitas lon-
gior esse non potuit. Nam Misitheus, quantum ple-
riq; dicunt, artibus Philippi, qui post eum præfe=
ctus prætorij est factus, ut alij, morbo extinctus est
hærede Romana Rep. ut quicquid eius fuerat, ue=
ctigalibus urbis accederet. Cuius uiri tanta in Rep.
dispositio fuit, ut nulla esset unquam ciuitas, in qua
militaris portio, & quæ non posset exercitum Po.
Ro. ac principē ferre, quæ totius anni in aceto, fru=
mento, & larido, atq; hordeo, et paleis condita non
haberet, minores uero urbes aliæ XXX dierum,
aliæ XL. nonnullæ duorū mensium, quæ mini-
mum, XV. dierum. Idem, cum esset præfectus, ar
ma militum semper inspexit. Nullū senem militare

passus est, nullum puerũ annonas accipere. Castra omnia fossato circuibat, noctibus etiã plerũq; uigilias frequẽtabat. Amabaturq; ab omnibus, qđ sic & Remp. amaret, & principem. Tribuni eum, et duces usqueadeo timuerunt, et amauerunt, ut neq; uellent peccare, neq; ulla ex parte peccarent. Philippus eum propter pleraq; uehementer timuisse fertur, atq; ob hoc per medicos insidias eius uitæ parasse. & qdem hoc genere. cum effusione alui Misitheus laboraret, atq; à medicis sistendi uentris gratia poculum iuberetur accipere, mutatis. quæ fuerant, id fertur datũ, quo magis solueretur, atq; ita exanimatus est. Quo mortuo, Apriano, et Pappo COSS. in eius locum præfectus prætorij factus est Philippus Arabs humili genere natus, sed supbus, q se in nouitate, atq; enormitate fortunæ non tenuit, ita ut statim Gordiano, q eum in locum parentis adsciuerat, insidias per milites faceret. Quæ tales fuerunt. Misitheus tantũ, quantũ diximus, habuerat conditorũ, ut uacillare dispositio Romana non posset. uerũ artibus Philippi primum naues frumentariæ sunt auersæ. Deinde in ea loca deducti sunt milites, in quibus annona haberi non posset. Hinc Gordiano infestos milites statim reddidit, non intelligentes artibus Philippi iuuenem esse deceptum. Sed Philippus etiã addidit, ut rumorẽ per milites spargeret, adolescentẽ esse Gordianum imperiũ non posse regere, melius esse illum imperare, q militem gubernaret, qui Remp. sciret. Corrupit præterea etiam principes, effectumq;, ut palàm Philip

pus ad imperium posceretur. Amici Gordiani primum uehementissime resistebant. Sed cum milites fame uincerentur, imperium Philippo mandatum est, iussumq; à militibus, ut quasi tutor eius Philippus cum eodem Gordiano pariter imperaret. Suscepto igitur imperio, cum & Philippus se contra Gordianum superbissime ageret, & ille se imperatorem, atq; imperatorum prolem, & uirum nobilissimæ familiæ recognosceret, nec ferre posset improbitatem hominis ignobilis apud duces, et milites astante præfecto Metio Gordiano affine suo in tribunali processit, sperans posse imperium Philippo abrogari. Sed hac conquestione nihil egit, cũ illum incusasset, quod immemor beneficiorum eius sibi minus gratus existeret. Et cum milites rogasset, cum aperte duces ambisset, factione Philippi minor apud omnes fuit. Deniq; cum se uideret minorem haberi, petijt ut æquale saltem inter eos esset imperium, nec impetrauit. Dehinc petijt, ut loco Cæsaris haberetur, nec id obtinuit. Petijt etiam, ut præfecti loco esset Philippo, quod et ipsum negatum est. Vltimæ preces fuerunt, ut eum Philippus pro duce haberet, & pateretur uiuere. Ad quod quidem penè consenserat Philippus ipse tacitus, sed omnia per amicos agens nutibus, atq; consilijs. Verum cũ secum ipse cogitaret amorem populi Romani, & Senatus circa Gordianum, & totius Africæ, ac Syriæ, totiusq; orbis Romani, cum & nobilis esset, et nepos, ac filius imperatorum, & bellis grauibus totam Remp. liberasset, posse fieri, ut factione quandoq; militum

doq; militum Gordiano redderetur imperium, cum recentes in Gordianum iræ militum famis cau sa uehementes essent, clamantem ante conspectum duci iussit, ac spoliari, & occidi. Quod tum primum dilatum esset, post, ut iussit, impletum est. Ita Philippus impie, non iure obtinuit imperiũ. Imperauit Gordianus annis sex. Et dum hæc agerentur, Argunthis Scytharum Rex finitimorũ regna uastabat, maxime quod compererat Misitheum periisse, cuius consilio Resp. fuerat gubernata. Philippus autem ne à crudelitate nancisci uideretur imperium, Romam literas misit, quibus scripsit Gordianum morbo perisse, seq; à cunctis militibus electum. Nec defuit, ut Senatus de his rebus, quas nõ nouerat, falleretur. Appellato igitur principe Philippo et Augusto nuncupato, Gordianum adolescentem inter deos retulit. Fuit iuuenis lætus, pulcher, amabilis, gratus omnibus, in uita iucundus, in literis nobilis, prorsus ut nihil præter ætatem deesset imperio. Amatus est à populo, & Senatu, & militibus ante Philippi factionem, ita ut nemo principum. Cordus dicit omnes milites eum filium appellasse, ab omni Senatu filium dictum, omnem populum delitias suas Gordianum dixisse. Deniq; Philippus, cum eum interfecisset, neq; imagines eius tolleret, neq; statuas deponeret, neq; nomen abraderet, sed diuum semper appellãs etiam apud ipsos milites, cum quibus factionem fecerat, serio animo, & peregrina calliditate ueneratus est. Domus Gordianorum etiam nunc extat, quam iste Gordianus

pulcherrime exornauit. Et uilla eorum uia prænestina ducentas columnas uno peristylo habens, quarum L. christeæ, claudianæ L. siennitides L. numidicæ pari mensura sunt. In qua basilicæ centenariæ tres. Cætera huic operi conuenientia, & thermæ quales præter urbem, ut tunc nusquam in orbe terrarũ. Familiæ Gordiani hoc Senatus decreuit, ut à tutelis, atque legationibus, et à publicis necessitatibus, nisi si uellent posteri eius, semper uacarẽt. Opera Gordiani Romæ nulla extant, præter quædam nymphia, & balneas. Sed balneæ priuatis hominibus fuerunt, & ab eo in usum priuatum exornatæ sunt. Instituerat porticum in campo Martio sub colle pedũ mille, ita ut ab altera parte, qua mille pedum porticus fieret, atque inter eas pariter, & spatium pedum quingentorũ, cuius spatij hinc atque inde uiridaria essent lauro, myrto, & buxo frequentata. Medium uero lithostrotum breuibus columnis altrinsecus positis, & sigillis per pedes mille, quod esset deambulatorium, ita ut in capite basilica esset pedum quingentorum. Cogitauerat præterea cum Misitheo, ut post basilicam thermas æstiuas sui nominis faceret, ita ut hyemales in principio porticus poneret, suo usui essent uel uiridaria, uel porticus. Sed hæc omnia nunc priuatorum & possessionibus, & hortis, & ædificijs occupata sunt. Fuerunt sub Gordiano Romæ elephanti XXX & II. quorum ipse XII miserat, Alexander X. Alces X. Tigres X. Leones mansueti LX. Leopardi mansueti XXX. Belbi, idest

hyænæ X. gladiatorum fiscalium paria mille. Hipopotamus, & rhinoceros unus. Archoleontes X. Camelopardali X. Onagri XX. Equi feri XL. & cætera huiusmodi animalia innumera, & diuersa, quæ omnia Philippus ludis secularibus uel dedit, uel occidit. Has autem omnes feras mansuetas, & præterea efferatas parabat ad triũphum persicum, sed uotum publicum nihil ualuit. Nam omnia hæc Philippus exhibuit secularibus ludis, & muneribus, atq; circensibus, cum millesimum ab urbe condita annum in consulatu suo, & filij sui celebrauit, quod de Cæsare memoriæ traditum est. Hoc etiam de Gordiano Cordus euenisse perscribit. Nam omnes quicunque illum gladio appetiuerunt, qui nouem fuisse dicuntur, postea interempti a Philippis sua manu, suisq; gladijs, & ijsdem, quibus illum percusserant, interijsse dicuntur. Trium igitur Gordianorum hæc fuit uita, qui omnes Augusti appellati sunt, duobus in Africa interemptis in Persidis finibus. Tertio Gordiano sepulchrum milites apud Circæiam castrum fecerunt in finibus Persidis titulum huiusmodi addentes & græcis, & latinis, & persicis, et iudaicis, & ægyptiacis literis, ut ab oibus legeretur. D. Gordiano uictori Persarum, uictori Gotthorũ, uictori Sarmatarũ, depulsori Romanarum seditionũ, uictori Germanorũ, sed nõ uictori Philipporũ. quod ideo uidebatur additum, quia in campis Philippis ab Alanis tumultuario prælio uictus abscesserat. Simul etiam quod a Philippis uidebatur occisus.

Quem titulum euertisse Licinius dicitur eo tempore, quo est nactus imperium, cum se uellet uideri à Philippis originem trahere. Quae omnia Constantine Maxime icirco sum persecutus, ne quid tuae cognitioni deesset, quod dignum scientia uideretur.

MAXIMVS, ET BALBINVS IVLII CAPITOLINI

Interemptis in Africa Gordiano seniore cum filio, cum Maximinus ad urbem furens ueniret, ut, quod Gordiani Augusti appellati fuerant, uidicaret, Senatus pertrepidus i aedem Cōcordiae septimo Calē. Iunias cōcurrit ludis appollinaribus remedium contra furorem hominis improbissimi requirens. Cum igitur duo consulares, & eminentes quidem uiri Maximus, & Balbinus, quorum Maximus à plerisq; in historia reticetur, & loco eius Pupieni nomen infertur, cum & Dexippus, & Arebianus Maximum, & Balbinum dicant electos contra Maximinum post Gordianos, quorum alter bonitate, uirtute, alter seueritate clari habebantur, ingressi essent curiam, ac praecipue timorem Maximini aduentu ferrent, ostenderentq;, referente COS. de alijs rebus, qui primam sententiam erat dicturus, sic orsus est. Minora uos solicitant, & propè aniles res

» *feruentiſſimo tempore tractamus in curia. Quid » enim opus eſt de reſtitutione templorum, de Baſili» cæ ornatu, de thermis titianis, de exædificatione » amphitheatri agere? cum immineat Maximinus, » quem hoſtem mecũ ante dixiſtis. Gordiani duo, in » quibus præſidium fuerat, interempti ſunt, neque » in præſenti ullum ſit auxilium, quo reſpirare poſ» ſimus. Agite igitur P.C. principes dicite, quid mo» ramini? ne, dum ſingillatim pertimeſcitis, in timore » potius q̃ in uirtute opprimamini.* Poſt hæc tacentibus cunctis, cum Maximus, qui & natu grandior erat, & meritis, et uirtute, ac ſeueritate clarior, dicere ſententiã cœpiſſet, qua oſtenderet duos principes eſſe faciendos. Vectius Sabinus ex familia Vlpiorum rogato COS. ut ſibi dicere, atq; interfari liceret, ſic orſus eſt. *Scio P.C. hanc rebus no» uis ineſſe oportere conſtantiam, ut rapienda ſint cõ» ſilia, non querenda. Verbis quinetiam plurimis » abſtinendum ſit, atq; ſententijs, ubi res perurgent. » ceruices ſuas quiſque reſpiciat, uxorem, ac liberos » cogitet, auitas, patriasq; fortunas, quibus omnibus » imminet Maximinus natura furioſus, truculen» tus, immanis. Cauſa uero (ut ſibi uidetur) ſatis iuſta » truculentior ille quadrato agmine caſtris ubique » poſitis, ad urbem tendit. Vos ſedendo, & conſultan» do diem teritis. longa oratione opus non eſt. facien» dus eſt imperator, immo faciendi ſunt principes. » Vnus, qui res domeſticas, alter, qui bellicas curet. » Vnus, qui in urbe reſideat, alter, qui obuiam cum » exercitu latronibus pergat. Ego principes dico, uos*

» firmate, si placet, sin minus, meliores ostendite. Ma
» ximum igitur, atq; Balbinum, quorum unus in re
» militari tantus est, ut nobilitatem generis splendore
» uirtutis allexerit. Alter ita clarus nobilitate est, ut
» & morum lenitate Reip. sit necessarius, & uitæ
» sanctimonia, quam à prima ætate in studijs sem-
» per, ac literis tenuit. Habetis sententiam P. C. mi-
» hi fortasse periculosiorem, quàm uobis, sed nec uo-
» bis satis tutam, si non aut alios, aut hos principes
» feceritis. Post hæc acclamatum est uno consensu.
» Aequum est, iustum est. Sententiæ Sabini omnes con
» sentimus. Maxime, & Balbine Augusti dij uos ser-
» uent, dij uos principes fecerunt, dij uas conseruent.
» Vos Senatum à latronibus uindicate, uobis bellum
» contra latrones mandamus. Hostis publicus Maxi
» minus cum filio pereat, hostem publicum uos perse
» quimini. Felices uos iudicio Senatus, felicem Remp.
» uestro imperio. Quod uobis Senatus detulit, forti-
» ter agite, quod uobis Senatus detulit, libenter acci-
» pite. His, atq; alijs aclamationibus imperatores fa
cti sunt Maximus, atq; Balbinus. Egressi igitur à
Senatu, primum capitolium ascenderunt, ac rem di
uinam fecerunt. Sed dum in capitolio rem diuinam
faciunt. Po. Ro. imperio Maximi contradixit, time
bat enim seueritatem eius homines uulgares. Qua
re factum est, ut Gordianum adolescentulũ prin
cipem peterent, qui statim factus est, nec prius per
missi sunt ad palatium stipatis armis ire, quàm
nepotem Gordiani Cæsaris nomine nuncuparent.
Deinde ad rostra populum conuocarunt, Vbi cum

orationem de Senatus sententia, et de sua electione habuissent, Po. Ro. cũ militibus, qui forte conuenerant, acclamauit Gordianum Cæsarem omnes rogamus. Hic nepos erat Gordiani ex filia, ut quidam, uel, ut alij, ex filio, qui est in Africa occisus, annum agens ætatis quartumdecimum, ut pleriq; dicunt, qui statim raptus est, & nouo genere S. C. cum eadem die S. C. factum esset, inductus in curiã Cæsar est appellatus. Prima igitur relatio principum fuit, ut duo Gordiani diui appellarentur. Aliqui autem unũ putant appellatum seniorẽ uidelicet. Sed ego libris, quos Iunius Cordus affatim scripsit, legisse memini ambos in deos relatos. Siquidem senior laqueo uitam finiuit, iunior autem in bello consumptus est. Qui utiq; maiorem meretur reuerentiam, quod eum bella rapuere. Post has igitur relationes præfectura urbis in Sabinum collata est, uirum grauem, et Maximi moribus congruentem, prætoriana in pinarium Valentem. Sed prius quàm de actibus eorũ loquar, placet aliqua dicere de moribus, atque genere non eo modo, quo Iunius Cordus est prosecutus omnia, sed illo, quo Suetonius Tranquillus, & Valerius Marcellus, quamuis Curius Fortunatius, qui omnem hanc historiam perscripsit, plura contigerit. Cordus uero tam multa, ut etiam pleraque, & minus honesta perscripserit. Maximo pater fuit Maximus unus è plebe, ut nonnulli dicunt, faber ferrarius, ut alij ueredarius, uehicularius fabricator. hunc suscepit ex uxore Prima nomine. Cui

fratres quatuor uiri fuerunt, & quatuor puellæ, q omnes in pubertate interierunt. Nato Maximo, carnem bubulam, & quidem multam aquila in cællam eorum proiecisse fertur, quæ angusto patebat impluuio, eam deniq; cum iaceret, nec q'squam attingere auderet religionis timore, iterum sustulisse, & in proximum sacellum, qđ erat Iouis, præstiti detulisse. Id eo tempore nihil uisum est omnis habere, sed non sine causa factum probauit imperium. Pueritiam omnem in domo patrui Pinarij fecit, quem statim ad præfecturam prætorij subuexit, ubi factus est imperator. Operam grammatico, rhetori non multam dedit. Siquidem semper uirtuti, & militari seueritati studuit. Attamen militaris tribunus fuit, & multos egit numeros, et postea præturã sumptu Pescenninæ Marcellinæ, quæ illum loco filij susceperat, & aluerat. Inde proconsulatum Bithyniæ egit, & deinceps Græciæ, ac tertio Narbonæ. missus præterea legatus Sarmatas in Illyrico contudit, atq; inde translatus ad Rhenum, rem contra Germanos satis feliciter gessit. Post hæc præfectus urbi prudentissimus, ac ingeniosissimus, et seuerissimus approbatus est. Quare ueluti Senatus ei homini, quod non licebat, nouæ familiæ imperium tamen detulit confessis omnibus eo tempore in Senatu aptiorem non esse, qui deberet principis nomen accipere. Et quoniam etiam minora pleriq; desyderant, fuit cibi auidus, uini parcissimus, ad rem uenercam nimis rarus domi, forisq; semper seuerus, ita ut & tristis cognomen acciperet. Vul-

tu grauissimus, et uerecundus, statura procerus, corporis qualitate sanissimus, moribus aspernabilis, at tamen iustus, neq; unquam usq; ad exitum negotiorum uel inhumanus, uel inclemens. Rogatus semper ignouit, nec iratus est nisi ubi eũ irasci decuit. Factionibus se nunquam præbuit, iudicij tenax fuit, neq; alius potius quàm sibi credidit. Quare & à Senatu multum dilectus est, & à populo timori habitus, siquidem sciebat populus eius censoriam præfecturam, quam uidebat posse in imperio uehementius conualescere, Balbinus nobilissimus, et iterum COS. rector prouinciarum infinitarum. Nam & Asiam, & Africam, & Bithyniam, & Gelatiam, & Pontum, & Thracias, & Gallias ciuilibus administrationibus rexerat, ducto nonnunquam exercitu, sed rebus bellicis minor fuerat q̃ ciuilibus. Attamen bonitate, nimia sanctitate, ac uerecundia ĩgentẽ sibi amorẽ cõciliauerat. Familiæ uetustissimæ, ut ipse dicebat, à Balbo Cornelio Theophane originem ducens, qui p Cn. Pompeium ciuitatem meruerat, cum eẽt suæ patriæ nobilissimus, idemq; historiæ scriptor. Statura æque procerus, corporis qualitate conspicuus, in uoluptatibus nimius, quem qdem adiuuabat diuitiarum abundãtia, nam erat à maioribus diues, et multa hæreditatibus p se ipse collegerat. Eloquentia clarus, poëmata inter sui temporis poëtas plurima fecit, uini, cibi, rei ueneree auidus, ueſtitu cultus, nec qcquã defuit, quod illum populo non commendabilẽ redderet. Amabilis etiã Senatui fuit. Hæc de utriusq;

uita comperimus. Denique nonnulli quemadmodum Catonem & Cæsarem Sallustius comparat, ita hunc quoq; comparandum putant, ut alterũ seuerum, clementem alterum, bonum illum, istum constantem. Illum nihil largientem, hunc affluentem copijs omnibus dicerent. Hæc de moribus, atq; genere. Decretis ergo omnibus imperatorijs honoribus, atq; insignibus, præcepta tribunitia potestate iure proconsulari, pontificatu maximo, patris etiam, et patriæ nomine meruerunt imperium. His gestis, celebratis'q; sacris datis ludis scenicis, ludis'q; circensibus gladiatorio etiam munere, Maximus susceptis uotis in Capitolio ad bellum contra Maximinum missus est, cum exercitu ingenti prætorianis Romæ manentibus. Vnde autem mos tractus sit, ut proficiscentes ad bellum imperatores, munus gladiatorium, & uenatus darent, breuiter dicendum est. Multi dicunt apud ueteres hanc deuotionem contra hostes factam, ut ciuium sanguine litato specie pugnarum se Nemesis, idest uis quædam fortunæ satiaret. Alij hoc literis tradunt, quod uerisimilius credo, ituros ad bellum Romanos debuisse pugnas uidere, & uulnera, & ferrum, & nudas inter se cohortes, ne dimicantes in bello armatos hostes timerent, aut & sanguinem perhorrescerent. Et Maximo quidẽ ad bellum profecto, Romæ prætoriani remanserunt. Inter quos, & populum tanta seditio fuit, ut ad bellum intestinum ueniretur. Vrbis Romæ pars maxima incenderetur, templa fœdarentur, omnes plateæ cruore pollueretur,

cum Albinus homo senior seditionem sedare non posset. Nam & in publicum processit, manus singulis quibusq; tenuit, & penè ictum lapidis passus est. Alij dicunt etiã fuste percussum esse, neq; sedasse tumultum, nisi infantem Gordianum purpuratum ad populum longissimi hominis collo superpositum produxisset. Quo uiso, populus, et milites usqueadeo placati sunt, ut amore illius in concordiã redirent. Neq; unquam quisquam in illa ætate sic amatus est merito aui, & auunculi, seu patris, ut q̃dam dicunt, q pro populo Romano contra Maximinum in Africa uitam finierant. Tantum apud Romanos memoria bonarũ rerũ ualet. Maximo igitur ad bellũ profecto, Senatus per oẽs regiones cõsulares, prætorios, quæstorios, ædilitios, tribunitios ẽt uiros misit, ita ut unaquæq; ciuitas frumentum, arma, et propugnacula, et muros pararet, ut p singulas urbes Maximinus fatigaretur. Iussum tũc tñ ut oĩa ex agris in ciuitate colligerẽtur, neq́d hostis publicus inueniret. Scriptum est præterea oẽs prouincias missis frumentarijs, iussúmq; ut qcunq; Maximinum iuuisset, in hostiũ numero duceretur. Inter hæc Romæ iterum seditiones inter populũ, & milites ortæ sunt. Et cum mille edicta Albinus proponeret, nec audiretur, ueterani se in castra prætoria contulerũt cum ipsis prætorianis, quos cœpit populus obsidere, nec unq̃ ad amicitiã essent redacti nisi fistulas aquarias populus incidisset. in urbe autẽ prius quàm dictum esset milites pacatos uenire, & tegulæ de tectis iactæ sunt, & omnia, quæ

domibus erāt uasa proiecta. Atq; ideo maior pars ciuitatis perijt, & multorum diuitiæ. Nam latrones se militibus miscuerunt ad uastanda ea, quæ norant, ubi reperirent. Cū hæc Romæ geruntur, Maximus, siue Pupienus apud Rauennam bellū parabat ingenti apparatu, timens uehementissime Maximinum, de quo sæpissime dicebat, se non cōtra hominem, sed contra Cyclopē bellum gerere. Et Maximinus quidē apud Aquileiam ita uictus est, ut à suis occideretur, caputq; eius, & filij perlatum est Rauennam, qđ à Maximo Romam trāsmissum est. Non tacenda hoc loco deuotio est Aquileiensium pro Romanis, qui etiam crines mulierū pro neruis ad sagittas emittendas totondisse dicuntur. Tantum sane lætitiæ fuit in Balbino, q plus timebat, ut hecatomben faceret. Statim Maximini caput allatum. Hecatombe autem tale sacrificium est. Centum aræ uno in loco cæspititiæ extruuntur, & ad eas centum sues, centū oues mactantur. Nā si imperatorium sacrificiū sit centum leones, centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia centena feriunt. Quod quidem etiam Græci quondam fecisse dicuntur, cum pestilentia laborarent, & à multis imperatoribus id celebratum constat. His igitur peractis, Balbinus cum summa gratulatione Maximū redeuntem è Rauenna cum exercitu integro, & copijs expectabat. Siquidem Maximinus ab oppidanis Aquileiensibus, & paucis, qui illic erant, militibus à Crispino & Menephilo cōsularibus, qui à Senatu missi fuerant, uictus est. Ipse

autem Maximus Aquileiam iccirco accesserat, ut omnia tuta, & integra usq; ad alpes relinqueret. Ac siquae essent Barbarorum, qui Maximo fuerant, reliquiae, compesceret. Missi sunt, deniq; ad eum legati Senatores XX. quorum nomina sunt apud Cordum, in his consulares quatuor, praetorij octo, quaestorij VIII. cum coronis et S. C. in quo ei statuae auratae equestres decernebantur. Ex quo quidem Balbinus subiratus est, dicens Maximum minus q̃ eum laborasse, cum ipse domi tanta bella compressisset, ille autem otiosus apud Rauennam resedisset. Sed tantum ualuit bellũ Maximo, q̃a profectus est contra Maximinum, ut ẽt uictoria decerneretur, quã impletam ille nesciuit. Exercitu igitur suscepto Maximini, ad urbem cum ingenti põpa, & multitudine Maximus. uenit moerentibus militibus, q̃d eum imp̃atorem, quẽ ipsi delegerant, p̃diderant, & eos habebant, quos Senatus legerat. Nec dissimulari poterat moeror, qui apparebat in frontibus singulorum, & iã q̃dem nec uerbis abstinebatur, quãuis Maximus & apud milites saepe dixisset, obliuionem praeteritorum esse debere, et stipendia magna donasset, et auxilia in ea loca, quae delegerant, dimisisset. Sed animi militum semel ĩbuti odio, refrenari nequeunt. Deniq; cum audisset Senatus acclamationes, quae milites tangeret, acriores contra Maximũ, & Balbinũ extiterunt secũ quotidie cogitantes, quos imp̃atores facere deberẽt. S. C. autẽ, quo moti sunt, haec forma est. Cũ ingredienti urbẽ Maximo Balbinus, & Gordianus, et

Senatus, et populus Romanus obuiam processissent, acclamationes primũ publicæ fuerunt, quæ milites contingerent. Inde in Senatum itum est, ubi post illa, quæ communia solẽt esse festa, dictum est. Sapi
" enter electi principes sic agunt, per imperitos electi
" principes, sic pereunt, cum constaret à militibus factum esse Maximinum, Balbinum autem et Maximum à Senatoribus. His auditis, milites grauius sæuire cœperunt in Senatu, præcipue qui sibi triumphare de militibus uidebatur. Et Balbinus quidem cum Maximo urbem cum magna moderatione gaudente Senatu, et populo Romano regebant Senatui plurimum deferebatur, leges optimas condebant, moderate causas audiebãt, res bellicas pulcherrime disponebant. et cum iam paratum esset, ut contra Parthos Maximus proficisceretur, Balbinus contra Germanos, puer autem Gordianus Romæ remaneret, milites occasionem quærẽtes occidẽdorum principum cum primo inuenire uix possent, quia Germani stipabant Maximum, atq; Balbinũ quotidie ingrauescebant. Et erant quidem discordiæ inter Balbinum, & Maximum, sed tacitæ, et quæ intelligerentur potius, quàm uiderentur. Cum Balbinus Maximum quasi ignobilem contemneret, Maximus Balbinũ quasi debilem calcaret. Quare occasio militibus data est, intelligentibus facile discordes imperatores posse interfici. Ludis deniq; scenicis, cum multi et milites, et aulici occupati essent, & in palatio soli cum Germanis principes remansissent, impetum in eos fecerunt. Turbantibus igi-

tur militibus, cum primum nuntiatum esset Maximo turbam illam, tempestatemq; uix euadi posse, nisi ad Germanos mitteretur, & forte in alia parte palatij Germani cum Balbino essent, mittit ad Balbinum Maximus petens, ut ei præsidiū mitteret. Sed ille suspicatus, quod contra se eos peteret, quem putabat monarchiam uelle, primū frustratus est; deinde usq; ad litem ꝑuentum est. in hac tamen seditione illis contendentibus milites superuenerūt, atq; ambos eos nudatos uestibus regalibus de palatio cum iniurijs produxerunt, & per mediam ciuitatē ad castra raptare uoluerunt magna ex parte laniatos. Sed ubi compererunt Germanos ad defensionem illorum superuenire, ambos occiderunt, & in itinere medio reliquerunt. Inter hæc Gordianus Cæsar sublatus à militibus imperator est appellatus, idest Augustus, quia non erat alius in præsenti insultantibus militibus Senatui, & populo, qui se statim in castra receperunt. Germani sanè ne sine causa pugnarent occisis iam imperatoribus suis, extra urbem, ubi suos habebant, se contulerunt. Hunc finem habuerunt boni imperatores indignum uita, & moribus suis. Nam neque Maximo, siue Pupieno fortius, neque Balbino benignius fuit quicquam, quod re ipsa intelligi potest. Neque enim cum esset potestas, malos Senatus eligeret. Huc accedit, quod multis honoribus, ac potestatibus explorati sunt, cum alter bis COS. & præfectus, alter COS. & præfectus ad imperium longæui peruenissent

amabiles Senatui, & populo etiam, quia Maximinum iam leuiter pertimescebant. Hæc sunt, quæ de Maximo ex Herodiano græco scriptore magna ex parte collegimus. Sed multi non à Maximo, uerum à Pupieno imperatore apud Aquileiam Maximinum esse uictum dixerunt, & ipsum cum Balbino esse occisum, ita ut Maximo nomē prætereant. Tanta est autem historicorum inter se errātium imperitia, uel usurpatio, ut multi eundē Maximum, quem Pupienum uelint dici, cum Herodianus uitæ suæ temporum scriptor Maximū dicat, non Pupienum, cum & Dexippus Græcorum scriptor Maximum, et Balbinum imperatores dicat factos contra Maximinū post Gordianos duos, & à Maximo uictum Maximinū non à Pupieno. His accedit alia scriptorum imperitia, q̄ præfectum prætorij fuisse Gordianum paruulum dicunt, ignorantibus multis collo sæpe uectū, ut militibus ostenderetur. Imperarūt autem Maximus, et Balbinus anno uno, cum Maximinus imperasset cum filio, ut quidā dicunt, per trienniū, ut alij, per biennium. Nec reticendū est, quod Maximus, cum & sibi, & Balbino deferretur iudicio Senatus imperium, Balbino dixisse fertur, ut Herodianus dicit, Quid tu Balbine, et ego merebimur, cum hanc tam immanem belluam exitio dederimus? Cumq; Balbinus dixisset Senatus, populiq; Romani feruentissimum amorem, & orbis terrarum, dixisse fertur Maximus, Vereor ne militum odiū sentiamus, & mortem. Domus Balbini etiā nunc Romæ ostenditur

mæ ostenditur in Carinis magna, et potens, et ab eius familia huc usq; possessa. Maximus, quẽ Pupienum pleriq; putant, summæ tenuitatis, sed uirtutis amplissimæ fuit. Sub his pugnatum à Carpis contra Mœsos fuit, et Scythici belli principium, & Histriæ excidium eo tẽpore. Vt autem Dexippus dicit, Histricæ ciuitatis. Dexippus Balbinum satis laudat, & dicit forti animo militibus occurisse, atq; interfectum, ut mortem non timeret, quẽ in omnibus disciplinis ĩstructum fuisse dicit. Maximum uero negat eiusmodi uirum fuisse, qualem græci pleriq; dixerunt. Addidit præterea contra Maximinum Aquileiẽsium odium fuisse, ut de crinibus mulierum suarum arcubus neruos facerent, atq; ita sagittas emitterent. Dexippus, & Herodianus, q horum principum historiam persecuti sunt, Maximum, et Balbinum fuisse principes dicunt, delectos à Senatu contra Maximinum post interitum duorum Gordianorum in Africa, cum quibus etiã puer tertius Gordianus electus est. Sed apud latinos scriptores plerosq; Maximi nomen non ĩuenio, & cum Balbino Pupienum imperatorem reperio, usqueadeo ut idem Pupienus cum Maximino apud Aquileiam pugnasse dicatur commemoratis historicis asserentibus, ne Maximus quidem contra Maximinum pugnasse doceatur, sed resedisse apud Rauennam, atque illic patratam audisse uictoriam, ut mihi uideatur idem esse Pupienus, q Maximus dicitur. Quare etiam gratulatoriam epistolam subdidi, quæ scripta est

a COS. sui temporis de Pupieno, & Balbino.
» Pupieno, & Balbino Augustis Claudius Iulia
» nus. Cum primũ Iouis OPT. MAX. & deo
» rum immortalium, Senatusq; iudicio & consensu
» generis humani suscepisse uos Remp. a nefarij la=
» tronis scelere seruandam, reddendamq; Romanis
» legibus domini sanctissimi, & inuictissimi Augu
» sti, quanquam non dum ex uestris literis, sed tamẽ
» ex spiritu, quod ad me. V. C. Celsus Aelianus colle
» ga transmiserat, comperissem, gratulatus sum ur-
» bi Romae, cuius ad salutem estis electi, gratula-
» tus Senatui, cuius, pro iudicio, quod in uos habuit,
» reddidistis pristinam dignitatem, gratulatus Ita=
» liae, quam cum maxima ab hostibus uastatione de
» fendistis, gratulatus prouincijs, quas inexplebili
» auaritia tyrannorum laceratas ad spem salutis re
» duxistis. Deniq; de legionibus ipsis et auxilijs, quae
» ubiq; terrarũ iam uultus uestros adorant, qui de
» posito dedecore pristino nunc in uestro nomine di=
» gnam Romani principatus speciem receperunt.
» Quo circa nulla uox fortis, nulla oratio felix, nul
» lum ingeniũ tam foecundum unquam fuerit, quod
» possit publicam felicitatem digne exprimere, quae
» quanta, et cuiusmodi sint, iam in ipso exordio prin
» cipatus uestri cognoscere potuimus, qui leges Ro=
» manas, aequitatemq; abolitam, & clementiã, quae
» iam nulla erat, & uitam, & mores, et libertatem
» & spem successionum, atq; haeredum reduxistis.
» Haec enumerare difficile est, nedum prosequi con
» sentanea dicendi dignitate. Nam, quod nobis uitae

» per uos reddita est, cum dimissis passim per prouin
» cias carnificibus sic elatus latro surrexit, ut se ordi
» ni profiteretur iratum, quomodo dicam aut prose=
» quar? præsertim cum mediocritas mea non modo
» publicam feliciatem, sed ne peculiare quidem gau
» dium animi mei possit exprimere, cum eos Augu=
» stos, et principes generis humani uideam, quorum
» antehac perpetuo cultu mores, & modestiam mirã
» tanquam ueteribus censoribus meis cuperẽ proba-
» tam, et hæc esse confidam in priorum principum
» testimonijs uestris. Tamen ut grauioribus iudicijs
» glorier dij præstent, præstabuntq; hanc urbi Ro=
» manæ feliciatem. Nam, cum ad uos respicio, nihil
» aliud optare possum, quàm quod apud deos dicitur,
» uictor Carthaginis precatus, ut scilicet in eo statu
» Remp. seruaret, in quo tunc esset, quod nullus me=
» lior inueniretur. Ita ego precor, ut in eo statu uobis
» Remp. seruent, in quo eam uos adhuc nutantem
» collocauistis. Hæc epistola probat Pupienũ eundem esse, qui à plerisq; Maximus dicitur nomine paterno. Siquidem per hæc tempora apud græcos non facile Pupienus, apud latinos non facile Maximus inueniatur. Et ea, quæ sunt gesta contra Maximinum modo à Pupieno, modo à Maximo acta dicantur. Sed Fortunatiano credamus, qui dicit Pupienum Maximum dictum nomine suo, cognomine uero paterno.

TREBELLII POLLIONIS VALERIANUS PATER ET FILIUS.

Valerianus imperator nobilis genere patre Valerio CENS. antea, & per dignitatum omnes gradus suis temporibus ad maximum in terris culmen ascendens; cuius per annos septuaginta uitæ laudabilis in eam conscenderat gloriam, ut per omnes honores, et magistratus insigniter gestos, imperator fieret, nó, ut solet, tumultuario populi concursu, non militum strepitu, sed iure meritorum, & quasi ex totius orbis una sententia. Deniq; si data esset omnibus potestas promendi arbitrij, quem imperatorem uellent, alter non esset electus. Et ut sciatur, quanta uis in Valeriano meritorum fuerit publicorum, ponam S. C. quibus animaduertunt omnes qui de illo semper amplissimus ordo iudicauerit. Duobus Decijs COSS. sexto Calen. Nouemb. die cum ob imperatorias literas in æde Castorum Senatus haberetur, ireturq; per sententias singulorum, cui deberet censura deferri (Nam id Decij posuerant in Senatus amplissimi potestate) ubi primum prætor edixit.

» Quid uobis uidetur Patres Cóscripti de censore deligendo, atque eum, qui erat princeps? cum
» Senatus sententiam rogasset absente Valeriano (ná
» ille in procinctu suo cum Decio tunc agebat) omnes
» una uoce dixerunt, interrupto more dicendæ sen-

» tentiæ, Valeriani uita censura est. Ille de omnibus
» iudicet, qui est omnibus melior. Ille de Senatu iu-
» dicet, qui nullum habet crimen. Ille de uita nostra
» sententiam ferat, cui nihil potest obijci. Valerianus
» à prima pueritia CENS. fuit. Valerianus in tota
» uita sua fuit censor. Prudens Senator, modestus Se
» nator, grauis Senator. Amicus bonorum, inimicus
» tyrannorum, hostis criminum, hostis uitiorũ. hunc
» censorem omnes accepimus, hunc imitari omnes
» uolumus. Primus genere, nobilis sanguine, emẽda
» tus uita, doctrina clarus, moribus singularis, exẽ-
» plum antiquitatis. Quæ cum essent sæpius dicta,
» addiderunt omnes, atq; ita discessum est. Hoc. S. C.
ubi Decius accepit, omnes aulicos conuocauit, ipsum
etiam Valerianum præcepit rogari. atq; in conuẽ
» tu summorum uirorum, tanto. S. C. Felicem te
» inquit, Valerianum totius Senatus sententia, im-
» mo animis, atq; pectoribus totius orbis humani su
» scipe censuram, quam tibi detulit Romana Resp.
» quam solus mereris iudicaturus de moribus no-
» stris. Tu æstimabis, qui manere in curia debeant,
» tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges,
» tu censibus modum pones, tu uectigalia firmabis, di
» uides statum, res publicas recensebis. Tibi legum
» scribendarum authoritas dabitur. Tibi de ordini
» bus multum iudicandum est, tu arma respicies, tu de
» nostro palatio, tu de iudicibus, tu de præfectis emi-
» nentissimis iudicabis. Excepto deniq; præfecto ur-
» bis Romæ, exceptis COSS. ordinarijs, & sacrorũ
» Rege, ac maxima uirgine uestalium, si tamen incor

» rupta permanebit, de omnibus sententijs feres. La-
» borabunt autem etiam illi, ut tibi placeant, de
» quibus non potes iudicare. hæc Decius. Sed Vale
» riano sententia huiusmodi fuit. Quæso sanctissi-
» me imperator, ne ad hanc me necessitatem alliges,
» ut ego iudicem de populo, de militibus, de Senatu, de
» omni penitus orbe iudicibus, & tribunis, ac duci-
» bus. Hæc sunt, propter quæ Augustum nomen te-
» netis, apud uos censura desedit, non potest hoc im
» plere priuatus. Veniam igitur eius honoris peto,
» cui uita impar est confidenda, cui tempora sic repu
» gnant, ut censuram hominum natura nō quærat.

Poteram multa & alia S. C. & iudicia prīcipum de Valeriano proferre, nisi ea uobis plerisq; nota essent, ut puderet altius uirum extollere, quē fatali quadam necessitate superatus est. Victus est enim à Sapore Rege Persarum, dum ductu cuiusdam sui ducis, cui summā omnium bellicarum rerum agendarum commiserat, seu fraude, seu aduersa fortuna in ea esset loca deductus, ubi nec uigor, nec disciplina, quin caperetur, militaris quicquam ualere potuit. Captus igitur in ditionem Saporis peruenit, quem cum gloriosæ uictoriæ successu minus honorificè, quàm deceret, elatus superbo, & elato animo detineret, atque cum Romanorum Rege, ut uili, & abiecto mancipio loqueretur, literas ab amicis regibus, qui & ei contra Valerianum fauerant, plerasque missas accepit, quarum seriem Iulius refert. Sapori, Rex regum Bel
» solis. Si scirem posset aliquando Romanos penitus

» uinci, gauderem tibi de uictoria, quam præfers.
» Sed quia uel fato, uel uirtute gens illa plurimum
» potes, uide nequod senem imperatorem cepisti,
» & id quidem fraude, male tibi cedat, posterisq́;
» tuis. cogita quantas gentes Romani ex hostibus su-
» as fecerint à quibus sæpe uicti sunt. Audiuimus
» certe, quod Galli cos uicerint, & ingentem illam
» ciuitatem incenderint. Certe Galli Romanis ser-
» uiunt. Quid Afri? eos non'ne uicerunt? certe
» seruium Romanis, de longioribus exemplis, &
» fortasse remotioribus nihil dico. Mithridates Pon
» ticus totam Asiam tenuit, certe uictus est, certe
» Asia Romanorum est. Si meum consilium requi-
» ris, utere occasione pacis, & Valerianum suis red
» de, ego gratulor felicitati tuæ, si tamen illa uti tu
» scias. Valerius Rex Cadusiorum sic scripsit. Re-
» missa mihi auxilia integra, & incolumia gra-
» tanter accepi, & captum Valerianum principem
» principum non satis gratulor, magis gratularer si
» redderetur. Romani enim grauiores tunc sunt,
» quando uincuntur. Age igitur, ut prudentem de-
» cet, nec fortuna te inflammet, quæ multos decepit.
» Valerianus & filium imperatorem habet, & ne
» potem Cæsarem, & quid? habet & omnem orbem
» illum Romanum, qui contra te totus insurget. Red
» de igitur Valerianum, & fac cum Romanis pa-
» cem, nobis etiam ob gentes ponticas profuturam. Ar
thabesdes Rex Armeniorū talem ad Saporem epi
» stolā misit. In partē gloriæ uenio, sed uercor ne
» non tam uiceris, q̃ bella seueris. Valerianū et fili-

us repetit & nepos, sed duces Romani, & omnis Gallia, & omnis Africa, & omnis Hispania, & omnis Italia, & omnes gentes, quæ sunt in Illyrico, atq; in Oriente, & in ponto, quæ cum Romanis consentiunt, aut Romanorũ sunt. Vnum ergo senem cepisti, & omnes gentes orbis terrarum infestissimas tibi fecisti, fortassis & nobis, qui auxilia misimus, qui uicini sumus, qui semper uobis inter uos pugnantibus laboramus. Bactriani, & Hiberi, & Albani, & Tauroscythæ Saporis literas non receperunt, sed ad Romanos duces scripserũt auxilia pollicentes ad Valerianum de captiuitate liberandum. Sed Valeriano apud Persas consenescente. Odenatus Palmyrænus collecto exercitu, rem Romanam propè in pristinum statum reddidit. Cepit Regis thesauros, cepit etiam quas thesauris cariores habent Reges Parthici, concubinas. Quare magis reformidans Romanos duces Sapor timore Balistæ, atq; Odenati in regnum suum ocyus se recepit. Atq; hic interim finis belli fuit Persici. Hæc sunt digna cognitu de Valeriano. Nunc ad Valerianum minorem reuertar.

VALERIANVS IVNIOR.

Valerianus minor alia quàm Galienus matre genitus, forma conspicuus, uerecundia probabilis, eruditione pro ætate clarus, moribus periucundus, atq; à fratris dissolutione seiūctus, à patre absente Cæsar est appellatus à fratre, Celestinus dicit, Augustus, nihil habet prædicabile in uita, nisi quod est nobiliter natus, educatus optime, et miserabiliter interemptus. Et quoniam scio errare plerosq;, qui Valeriani imperatoris titulo in sepulchro legentes, illius Valeriani redditum putant corpus, qui à persis est captus, ne ullus error obrepat, mittendum in literis censui. Hunc Valerianum circa Mediolanum sepultum addito titulo Claudij iussu, VALERIANVS IMPERATOR. Non puto plus aliquid uel de maiore Valeriano, uel de iuniore requirendum. Et quoniā uereor ne modum uoluminis transeam, si Galienum Valeriani filium, de quo iam nobis multus sermo fuit, uel Saloninum filium etiam Galieni, qui & Galienus dictus est, huic libro adiungam, ad aliud uolumen transeam. Semper enim me uobis dedidi & famæ, cui negare nihil debeo, neq; possum.

EIVSDEM IVLII CAPITOLINI GALIENI DVO.

Capto Valeriano (enimuero unde incipienda est Galieni uita, nisi ab eo præcipue malo, quo eius uita, depressa est). Nutante Rep. cum Odenatus iam orientis cepisset imperium, & Galienus comperta patris captiuitate gauderet, uagabātur exercitus, murmurabant duces, erat ingens omnium mœror, quod īperator Romanus in Perside seruiliter teneretur. Galieno igitur & Volusiano COSS. Macrianus, & Balista in unum cœunt, exercitus reliquias cōuocant, & cum Romanum in oriente nutaret imperium, quem facerent imperatorem requirunt. Galieno tam negligenter se agente, ut eius ne mentio quidem apud exercitum fieret. Deniq; cum pluries eius rei causa conuenissent, placuit ut Macrianum, cum filijs suis imperatores dicerent, ac Rēp. defensandam capescerent. Sic igitur imperium delatum est Macriano, & causæ Macrianum imperandi, cum filijs hæ fuerunt. Primum, quod nemo eo tempore sapientior ducum habebatur, nemo ad res gerendas aptior. Deinde ditissimus, & qui priuatis posset fortunis publica explere dispendia. Huc accedebat, quod liberi eius fortissimi iuuenes tota mente ī bellū ruebant, ut essent legionibus exēplo ad omnia militaria. Macrianus ergo undique collectis exercitibus, Orientis partes petijt, atq; ut posset late sibi delatum defendere, & tueri imperi

um, bellum sic instruxit, atq; copias sic parauit, ut esset omnium circunspectus, quae contra eum poterant cogitari. Idem Macrianus Pisonem unum ex nobilibus principibus Senatus ad Achaiam destinauit ob hoc, ut Valentem, qui illic proconsulari imperio Rēp. gubernabat, opprimeret. Sed Valens comperto qđ Piso contra se ueniret, sumpsit īperiū. Piso igitur in Thessaliā se recepit. Vbi missis à Valente militibus compluribus interfectus est. Ipse quoq; imperator appellatus cognomento Thessalicus. Sed Macrianus retento in Oriente uno ex filijs, pacatis tamen rebus, Asiam primū uenit, deinde Illyricum petijt, in Illyrico cum Aureolo imperatore, qui contra Galienum imperium sumpserat, duce Domitiano nomine manum conseruit, unum ex filijs secum habens & XXX millia militum ducens. Sed uictus est Macrianus cum filio Macriano nomine, deditusq; omnis exercitus Aureolo imperatori. Turbata interim Rep. totoq; penitus orbe terrarum, ubi Odenatus comperit Macrianum cum filio interemptum, regnare Aureolum, Galienum remissius agere festinauit ad alterum filium Macriani, cum exercitus hoc daret fortuna capiendum. Sed ij, qui erant cum filio Macriani Quieto nomine consentientes Odenato, authore praefecto Macriani Balista iuuenem occiderunt, missoq; per murum corpore, Odenato se omnes affatim dediderunt. Totius propè igitur Orientis factus est Odenatus imperator, cum Illyricū teneret Aureolus. Romam Galienus. idem Balista multos emisse

nos, ad quos confugerant Macriani milites, cũ Quieto, & thesaurorum custode interfecit, ita ut ciuitas pene deleretur. Odenatus inter hæc quasi Galieni partes ageret, cuncta eidẽ nuntiari ex ueritate faciebat. Sed Galienus cognito, quod Macrianus cũ suis liberis esset occisus, quasi securus rerum, ac patre iam recepto libidini, & uoluptati se dedidit. Ludos circenses, ludosq́; scenicos, ludos gymnicos, ludicram etiam uenationem, & ludos gladiatorios dedit. Populumq́; quasi uictorialibus diebus ad festiuitatem, ac plausum uocauit, & cum pleriq; patris eius captiuitatem mœrerent, ille specie decoris, quod pater eius uirtutis studio deceptus uideretur, supra modum lætatus est. Constabat autem censuram parentis eum ferre non potuisse, uotiuumq́; illi fuisse, quod imminentem ceruicibus suis grauitatem pater iam non haberet. Per idem tempus Aemlianus apud Aegyptum sumpsit imperium occupatis horreis multa oppida malo famis pressit. Sed hunc dux Galieni Theodotus conflictu habito cepit, atq; imperatori Galieno uiuum transmisit. Aegyptus enim data Aemliano per Transthebaitanos milites saeuitum est ribus, cum Galienus & in luxuria & improbitate persisteret. Cumq́; ludibrijs, & helluationi uacaret, neq; aliter Remp. regeret, quàm cum pueri fingunt per ludibria potestates, Galli, quibus insitum est esse leues, ac degenerantes à ciuitate Romana, & luxuriosos principes ferre non posse, Posthumum ad ĩperium uoca-

runt, exercitibus cōsentientibus, q̄ occupatum imperatorem libidinibus querebantur, contra hæc Theodotus exercitum duxit. Cumq; urbem, in qua erat Posthumus, obsidere cœpisset, decernētibus Gallis, Galienus muros circumiens sagitta ictus est. Sed et per annos septem Posthumus imperauit, et Gallias ab omnibus circumfluentibus Barbaris ualidissime uindicauit. His coactus malis Galienus Pacē cum Aureolo facit oppugnandi Posthumi studio longo bello tracto per diuersas obsidiones, ac prælia rem modo feliciter, modo infeliciter gerit. Accesserat præterea his malis, quod Scythæ Bithyniam inuaserant, ciuitatesq; deleuerant. Deniq; Astatum, quæ postea Nicomedia dicta est, incensam grauiter uastauerunt. Deniq; quasi coniuratione totius mundi concussis orbis partibus, etiā in Sicilia quasi quoddam seruile bellum extitit latronibus euagantibus, qui uix oppressi sunt. Et hæc omnia Galieni contemptu fiebant. Neq; enim quicquam est ad audaciam malis, ad spem bonorum bonis promptius, quàm cum uel malus timetur, dissolutus contemnitur imperator. Galieno & Faustino COSS. inter tot bellicas clades etiam terræmotus fuit, & tenebræ per multos dies. Auditum præterea tonitruum terra mugiente non Ioue tonante. Quo motu multæ fabricæ deuoratæ sunt cum habitatoribus. Multi terrore mortui, quod quidem malum tristius in Asiæ urbibus fuit. Mota est & Roma, mota & Lybia, hiatus terræ plurimis in locis fuerunt, cum aqua salsa in fossis appareret. Maria

etiam multas urbes occuparunt. Pax igitur deûm quæsita, inspectis Sibyllæ libris, factumq; Ioui salutari, ut præceptum fuerat, sacrificium. Nam & pestilentia tanta extiterat uel Romæ, uel in Achaicis urbibus, ut uno die quinq; millia hominum pari morbo perirent. Sæuiente fortuna cum hinc terræmotus, inde hiatu soli ex diuersis partibus pestilentia orbem Romanum uastaret, Capto Valeriano, gallis parte maxima obsessis, cum bellum Odenatus inferret, cum Aureolus perurgeret Illyricum, cum Aemilianus Aegyptum occupasset, Gotthi et Clodius, de quo dictum est superius, occupatis Thracijs, Macedoniã uastarunt, Thessalonicam obsederunt, neque usquam quies mediocriter salutem ostentare uisa est. Quæ omnia contemptu, ut sæpius diximus, Galieni fiebant hominis luxuriosissimi. & si esset securus, ad omne dedecus paratissimi. pugnatum est in Achaia Macriano duce contra eosdem Gotthos. Vnde uicti per Achæos recesserunt. Scythæ autem, hoc est pars Gotthorũ, Asiã uastabant. Tunc etiam templũ Dianæ Ephesiæ dispoliatum, & incensum est, cuius opus est fama in populos satis nota. Pudet numerare inter hæc tempora, cum ista gererentur, quæ sæpe Galienus malo generis humani quasi per iocum dixerit. Nam cum ei nuntiatum esset Aegyptum desciuisse, dixisse fertur. Quid sine lino ægyptio esse non possumus? Cum autem uastatam Asiam, & elementorũ concursionibus, & Scytharum incursionibus comperisset. Quid inqt, sine Aphronitris esse non possũ

mus? Perdita Gallia arrisisse, ac dixisse perhibetur. Non sine trabeatis sagis tuta Resp. est? Sic deniq; de omnibus partibus mundi, cum eas amitteret, quasi detrimentis uilium ministeriorum uideretur affici, iocabatur. Ac, nequid mali deesset Galieni temporibus, Byzantiorum ciuitas clara naualibus bellis claustrum ponticum per eiusdem Galieni milites ita omnis uastata est, ut prorsus nemo superesset. Deniq; nulla uetus familia apud Byzantios inuenitur, nisi siqs peregrinatione, uel militia occupatus euasit, q antiquitatem generis, nobilitatē'q; repræsentet. Contra Posthumum igitur Galienus cū Aureolo, & Claudio duce, qui postea imperium obtinuit, princip ē generis Constantini Cæsaris nostri bellum incepit, cum multis auxilijs Posthumus iuuaretur, Celtis, atq; Francis in bellū cum Victorino processit, cum quo imperium particapauerat. Victrix Galieni pars fuit pluribus prælijs euētuum ratione decursis. Erat enim in Galieno subitæ uirtutis audacia, nam aliquando iniurijs grauiter mouebatur. Deniq; ad uindictam Byzantiorū processit, & cum non putaret recipi se posse muris, receptus alio die omneis milites inermes armatorum corona circundatos interemit facto fœdere, qđ promiserat. per eadem tempora etiam Scythæ in Asia Romanorum ducum uirtute, ac ductu uastati ad propria recesserunt. Interfectis sanè militibus apđ Byzantium, Galienus, quasi magnum aliquid gessisset, Romam cursu rapido conuolauit. Conuocatisq; patribus, decennia celebrauit nouo genere lu-

dorum, noua specie pomparum, exquisito genere uoluptatum. Iam primum inter togatos patres, et equestrem ordinem albatos milites, & omni populo praeeunte seruis etiam prope omnium, & mulieribus cum cereis facibus, et lampadis praecedentibus capitolium petit. Processerunt etiam altrinsecus centeni albi boues cornibus auro iugatis, & dorsualibus sericis discoloribus praefulgentes. Agnae candentes ab utraq; parte ducentae praecesserunt, & decem elephanti, qui tunc erant Romae mille ducenti gladiatores pompabiliter ornati. Cum auratis uestibus matronarum mansuetae ferae diuersi generis ducentae ornatu quammaximo affectae. Carpenta cum mimus, & omni genere histrionum pugiles facculis non ueritate pugillantes. Cyclopea etiam luserunt omnes apenarij, ita ut miranda quaedam, & stupẽda monstraret. Omnes uiae ludis, strepituq;, et plausibus personabãt, ipse medius cum picta toga & tunica palmata inter patres, ut diximus, omnibus sacerdotibus praetextatis capitolium petijt. Hastae auratae altrĩsecus quingenae. Vexilla centena, et praeter ea, quae collegiorum erant, dracones, et signa tẽplorum, omniumq; legionum ibant. Ibant praeterea gẽtes simulatae, ut Gotthi, Sarmatae, Frãci, Persae, ita ut non minus quàm duceni globis singulis ducerẽtur. Hac pompa homo ineptus eludere se credidit populum Romanum, sed ut sunt Romanorum facetiae, alius Posthumo fauebat, alius Regliano, alius Aureolo, aut Aemiliano, alius Saturnino. Nã et ipse iam imperare dicebatur. Inter haec

ingens

ingens querela de patre, quem inultum filius relinqueret, & quem externi utcunq; uindicauerant. Nec tamen Galienus ad talia mouebatur obstupefacto uoluptatibus corde, sed ab ijs, qui circum eũ erant, requirebat, & quid habemus in prandio? & quae uoluptates paratae sunt? Et qualis cras erit coena? quales circenses? sic confecto itinere, celebratisq; hecatombis, ad domum Regiam rediјt, conuiuijsq; & epulis depulsis, alios dies uoluptatibus publicas deputabat. Praetereundum non est haud ignobile facetiarum genus. Nam cum Rex Persarũ quasi captiuorum per pompam duceretur, quidam scurrae miscuerunt se Persis diligentissime scrutantes omnia, atq; uniuscuiusq; uultum mira inhiatione mirantes. A quibus cum quereretur, quidnam agerent illa solertia, illi responderunt, patrem principis quaerimus. Quod cum ad Galienum peruenisset, non pudore, non moerore, non pietate commotus est, scurrasq; iussit uiuos exuri. Quod populus factum tristius quàm quisquam aestimat, tulit. Milites uero ita doluerunt, ut non multo post uicem redderent. Galieno, & Saturnino COSS. Odenatus Rex palmyrenorum obtinuit totius orientis imperium, idcirco praecipue quod se fortibus factis dignum tantae maiestatis insulis declarauit Galieno aut nullas, aut luxuriosas, aut ineptas, & ridiculas res agente. Deniq; statim bellum Persis in uindictam Valeriani, quam eius filius negligebat, indixit. Nisibin, & Carras statim occupat, tradentibus sese Nisibenis, atque Carenis & increpanti-

bus Galienum. Nec defuit tamen reuerentia Odenati circa Galienum. Nã captos satrapas insultandi propè gratia, & ostentandi sui ad eum misit. Qui cum Romam deducti essent uincente Odenato triumphauit Galienus nulla mentione patris facta, quẽ nec inter deos qdem nisi coactus retulit, cũ mortuum audisset, sed adhuc uiuentem. nam de illius morte falsò compererat. Odenatus autem ad Ctesiphontem Parthorum multitudinem obsedit. Vastatisq; circũm omnibus locis, innumeros homines interemit. Sed cum satrapæ omnes ex omnibus regionibus illuc defensionis communis gratia conuolassent. fuerunt longa, & uaria prælia. longior tamen Romana uictoria. Et cum nihil aliud ageret, nisi ut Valerianum Odenatus liberaret, instabat quotidie, ac locorum difficultatibus in alieno solo impator optimus laborabat. Dũ hæc apud Persas gerũtur, Scythæ in Capadociam peruaserunt. illic captis ciuitatibus, bello etiam uario diu acies ad Bithyniam contulerunt. Quare milites iterum de nouo imperatore faciẽdo cogitauerunt, quos omnes Galienus more suo cum placare, atq; in gratiã suã reducere non posset, occidit. Cum tamen sibi milites dignum principẽ quærerent, Galienus apud Athenas ἄρχων erat, idest summus magistratus uanitate illa, qua & ciuis ascribi desyderabat, & sacris omnibus interesse. Quod neq; Adrianus in summa felicitate, neq; Antoninus in adulta fecerat pace, cũ tanto studio græcarum doctι fuerint literarum, ut raro aliquibus doctissimis magnorum arbitrio cess-

ferint uirorum. Areopagitarum præterea cupiebat ingeri numero contempta propè Rep. Fuit enim Galienus, quod negari non potest, oratione, poëmate, atq; omnibus artibus clarus. Huius est illud epithalamium, quod inter centum poëtas præcipuum fuit. Nam cum fratrum suorum filios iungeret, omnes poëtæ græci, latiniq; epithalamia dixissent, Id per dies plurimos ille cum manus sponsorum teneret, ut quidam dicunt, sæpius ita dixisse fertur.

» Ite ait ó pueri pariter sudate medullis
» Omnibus inter uos, non murmura uestra colúbæ,
» Brachia non ederæ, non uincant oscula conchæ.

Longum est eius uersus, orationesq; connectere, quibus suo tempore tam in poëtas, quàm in rhetores emicuit. Sed aliud in imperatore quæritur, aliud in oratore, uel poëta flagitatur. Laudatur sanè eius optimum factum. Nam consulto Valeriani fratris sui, & Lucilli propinqui ubi comperit ab Odenato Persas uastatos, redactam Nisibin, & Carras in potestatem Romanam omnem Mesopotamiam nostram, denique Ctesiphontem esse peruentum, fugisse Regem, captos satrapas, plurimos Persarum occisos, Odenatum participato imperio Augustum uocauit, eiusq; nonetam, qua Persas captos traheret, cudi iussit, quod & Senatus, & urbs, & omnis ætas gratanter accepit. Fuit præterea idem ingeniosissimus, cuius ostendentia acumen pauca libet ponere. Nam cum taurum ingentem in arenam misisset, exissetq; ad eum feriendum uenator, neque perductum decies potuisset

occidere coronam uenatori misit, mussantibus quoq; cunctis, quid rei esset, quod homo ineptissimus coronaretur, ille per curionem dici iussit. Tauru toties non ferire difficile est. Idem, cum quidam gemmas uitreas pro ueris uendidisset eius uxori, atq; illa re prodita, uindicari uellet, surripi quasi ad leonem uenditorē iussit. Deinde cauea caponem emittit, mirantibusq; cunctis rem tam rediculam, per curionem dici iussit. Imposturam fecit, & passus est. deinde negotiatorem dimisit. Occupato tamen Odenato bello persico, & Galieno rebus ineptissimis, ut solebat, incumbente Scythæ nauibus factis Heracleam peruenerunt, atq; inde cum præda in solum proprium reuerterunt, quamuis multi naufragio perierunt, nauali bello superati. Per idem tempus Odenatus insidijs consobrini sui interemptus est cum filio Herode, quem & ipsum imperatorem appellauerat. Tum Zenobia uxor eius, quod paruuli essent filij eius, qui supererant Herennianus, & Timolaus, ipsa suscepit imperium, diuq; rexit non muliebriter, neq; more fœmineo, sed nō solum Galieno uirago melius imperare potuisset, uerumetiam multis imperatoribus fortius, atque solertius. Galieno sanè ubi nuntiatum Odenatum interemptum; bellum Persis ad seram nimis uindictam patris parauit. Collectisq; per Heraclianum ducem militibus solertis principis rem gerebat. Qui tamen Heraclianus, cū contra Persas profectus eēt, à Palmyrenis uictus omnes, quos parauerat, milites perdidit, Zenobia Palmyrenis, et

orientalibus plerisq; uiriliter imperante. Inter hæc Scythæ per euxinum nauigantes Istrum ingressi multa grauia in solo Romano fecerunt. Quibus compertis, Galienus Cleochanum, et Athenum Byzantios instaurãdis urbibus, muniendisq; præfecit. Pugnatumq; est circa pontum, & à Byzantijs ducibus uicti sunt Barbari, Veneriano item duce nauali bello Gotthi superati sunt, tum ipse Venerianus militari perijt morte. Atque inde Cyzicum et Asiam, deinceps Achaiam omnem uastauerunt, et ab Atheniensibus duce Dexippo scriptore horum temporum uicti sunt. Vnde pulsi per Epeirum, Macedoniam, Mœsiam peruagati sunt. Galienus interea uix excitatus publicis malis Gotthis uagantibus per Illyricum occurrit, & fortuito plurimos interemit. Quo comperto, Scythæ facta carragine per montem Gessacem fugere sunt conati. Omnes inde Scythas Martianus uaria bellorum fortuna agitauit, quæ omnes Scythas ad rebellionem excitaret. Et hæc quidem Heracliani ducis erga Rēp. deuotio fuit. Verum cum Galieni tantam improbitatem ferre non possent, consilium inierunt Martianus, & Heraclianus, ut alter eorum imperium caperet, & Claudius quidem, ut suo dicemus loco, uir omnium optimus electus est, qui consilio non affuerat, essetq; apud cunctos in reuerētia, ut dignus uideretur imperio, quemadmodum postea comprobatum est. Is enim Claudius, à quo Constantinus uigilantissimus Cæsar originem ducit. Fuit ijsdem socius in appetendo imperio quidam Ceronius siue

Cecropius dux Dalmatarum, qui eos & urbanissime, & prudentissime adiuuit. Sed cum imperium capere uiuo Galieno nó posset, huiusmodi eum insidijs appetendum esse duxerunt, ut labem improbissimam malis fessa Rep. a gubernaculis humani generis dimouerent, ne diutius theatro, & circo addicta Rep. per uoluptatum deperiret illecebras. Insidiarum genus fuit tale. Galienus ab Aureolo, qui principatum inuaserat, dissidebat, sperans quotidie grauem, & intolerabilem tumultuarij imperatoris aduentum. Hoc scientes Martianus, & Cecropius subito Galieno iusserant nuntiari, Aureolum iam uenire. Ille igitur militibus congregatis quasi certum processit ad prælium, atq; ita missis percussoribus interemptus est. Et quidem Cecropij Dalmatarum ducis Galienus dicitur esse percussus, ut quidam ferunt, circa Mediolanum, ubi continuo et frater eius Valerianus est interemptus, quem multi Augustum, multi Cæsarem, multi neutrum fuisse dicunt, quod uerisimile non est. Siquidem capto iam Valeriano, scriptum íuenimus in fastis, Valeriano imperatore COS. quis igitur alius potuit esse Valerianus nisi Galieni frater? Constat de genere, non satis tamen constat de dignitate, uelut cœperunt alij loqui, de maiestate. Occiso igitur Galieno seditio ingens militum fuit cum spe prædæ, ac publicæ uastationis imperatorem sibi utilem, necessarium, fortem, efficacem, ad inuidiam faciendam dicerent raptum. Quare consilium principum fuit, ut milites eius quo solēt placari genere, sedarētur.

Promissis itaq; per Martianū aureis uicenis, et acce ptis (nam præsto erat thesaurorum copia) Galienū tyrannum militari iudicio in fastos publicos retulerunt. Sic militibus sedatis, Claudius uir sanctus, ac iure uenerabilis, et bonis omnibus carus, amicus patriæ, amicus legibus, acceptus Senatui, populo bene cognitus accepit imperium. Hæc uita Galieni fuit breuiter à me literis intimata, qui natus abdomini, & uoluptatibus dies, ac noctes uino, et stupris perdidit orbem terrarum. triginta propè tyrānos passus est Romanum dehonestantes imperium, ita ut etiam mulieres eo melius imperarent. Ac ne eius prætereatur miseranda solertia, ueris tempore cubicula de rosis fecit. De pomis castella cōposuit. Vuas triēnio seruauit. Hyeme summa melones exhibuit. Mustum quemadmodum toto anno haberetur, docuit. Ficos uirides, & poma ex arboribus recentia semper alienis mensibus præbuit, mantilibus aureis semper strauit. Gemmata uasa fecit, eademq; aurea. crinibus suis auri scobem aspersit, radiatus sæpe processit cum chlamyde purpurea, gemmatisq; fibulis, & aureis Romæ uisus est. Vbi semper togati principes uidebantur, purpuream tunicam, auratamq; uirilē, eādemq; manicatam habuit. Gēmato baltheo usus est, caligas gemmatas annexuit, cū compages reticulos appellaret, conuiuatus in publico est. Congiarijs populū molliuit. Senatui sportulā sedens erroganit. Matronas ad consulatum suum rogauit, ijsdemq; manum sibi osculantibus quaternos aureos sui nōis dedit. Vbi de Valeriano patre cōperit

quod captus esset, id quod philosophorum optimus de filio amisso dixisse fertur, sciebam me genuisse mortalem, dixit ille. Sciebam patrem meum esse mortalem. Nec defuit annius Cornicula, qui eum quasi constantem principem falsò sua uoce laudaret, peior tamen ille, qui credidit. Sæpe ad tibicinem processit, ad organum se recepit, cum processi, & recessi cani iuberet. Lauit die septimo æstate, uel sexto, hyeme secundo, uel tertio. Bibit in aureis semper poculis aspernatus uitrum dicens, nil eo esse communius. Semper uina uariauit. Neque unquam in uno conuiuio ex uno uino duo pocula bibit. Concubinæ in eius triclinijs sæpe accubuerũt. Mensam secundam scurrarum, & mimorum semper propè habuit. Cum iret ad hortos nominis sui, omnia palatina officia sequebantur. Ibant & præfecti, & magistri officiorum omnium adhibebantur conuiuijs, & cœnationibus. Lauabant etiam simul cum principe. Admittebantur sæpe etiam mulieres cum ipso pulchræ puellæ, cum illis anus deformes, et iocari se dicebat, cum orbem terrarum undiq; perdidisset. Fuit tamen nimiæ crudelitatis in milites, nam et terna millia, & quaterna militum singulis diebus occidit. Statuam sibi maiorem colosso fieri præcepit solis habitu, sed ea imperfecta perijt. Tam magna denique cœperat fieri, ut duplex ad colossum uideretur. Poni autem illam uoluerat in summo æsquiliarum monte, ita ut hastam teneret, per cuius caput infans ad summum posset ascendere. Sed & Claudio, & Aure-

liano deinceps stulta res uisa est. Siquidem etiam equos, & currum fieri iusserat pro qualitate statuæ, atq; in acutissima base poni. Porticum flaminiam usq; ad pontem miluium, et ipse parauerat ducere, ita ut tetrastyce fieret, ut autem alij dicunt, pentastyce, ita ut primus ordo pilas haberet, & ante se columnas cum statuis, secundus et tertius, et deinceps διὰ τεσσάρων columnas. Longum est cuncta in literas mittere, quæ qui uolet scire, legat Palphurium Suram, qui ephemeridas eius uitæ composuit. Nos ad Saloninum reuertamur.

EIVSDEM SALONINVS GALIENVS.

Ic Galieni filius fuit, nepos Valeriani, de quo quippe nihil est quod dignũ in literas mittatur, nisi quod nobiliter natus, educatus regie, occisus deinde nõ sua, sed patris causa. De huius nomine magna ẽ ambiguitas. Nã multi eum Galienum, multi Saloninũ historiæ prodiderunt. Et qui Saloninum, idcirco quod apud Salonas natus esset, cognominatum ferunt. Qui autẽ Galienum patris nomine cognominatum, & aui Galieni summi quondam in Rep. uiri. Fuit deniq; hactenus statua in pede mõtis Romulei, hoc est ante sacram uiam intra templum Faustinæ aduecta ad arcum Fabianum, quæ haberet inscriptum Galieno minori, Salonino additum, ex quo eius nomen

intelligi poterit transisse decennium imperij Galieni, satis clarum est, quod icirco addidi, quia multi eum imperij sui primo anno perijsse dixerunt. Fuisse autem & alias rebelliones sub eodem, de quibus proprio dicemus loco, Siquidem placuit triginta tyrranos uno uolumine includere, icirco q̄d nec multa de his dici possunt, & in Galieni uita pleraq; iam dicta sunt. Et hæc quidem de Galieno hoc interim libro dixisse sufficiat. Nam & multa iam in Valeriani uita in libro, qui de XXX. tyrannis inscribendus est, iam loquemur, quæ iterari, ac sæpius dici minus utile uidebatur. Huc accedit, quod quædam etiam studiose prætermisi, ne eius posteri multis rebus editis læderentur. Scis .n. ipse quales homines cum ijs, qui aliqua de maioribus eorum scripserint, quantum gerant bellum, nec ignota esse arbitror quæ dixit M. Tullius in Hortensio, quem ad exemplum Protreptici scripsit. Vnum ponam tamen, quod iucunditatem quandã, sed uulgarem habuit, morẽ tamẽ nouũ fecit. Nam cum cingula sua pleriq; militantium, qui ad conuiuiũ uenerant, ponerent, hora conuiuij Saloninus puer, siue Galienus his auratos, constillatosq; baltheos rapuisse perhibetur, & cum esset difficile in aula palatina requirere, quod perisset, ac tacitis militibus uiri detrimenta pertulissent, postea rogati ad conuiuium cincti accubuerunt. Cumq; ab his quæreretur, cur non soluerent cingulum, respondisse dicuntur, Salonino deferimus. Atque hinc tractum morem, ut deinceps cum imperatore cincti

discumberent. Negare non possum alium & plerisq; uideri huius rei ortum esse morem, dicunt enĩ militare prãdium, quod dictum est prandium ab eo, quod ad bellum milites paret, a cinctis initum. cui rei argumentum est, quod a discinctis etiam cum imperatore cœnatur. Quæ icirco posui, quia digna & memoratu uidebantur, et cognitu. Nunc trãseamus ad triginta tyrannos, qui Galieni temporibus contemptu mali principis extiterunt. De quibus breuiter, & pauca dicenda sunt. Neq; enim digni sunt eorum pleriq;, ut uolumen talium hominum saltem nominibus occuparetur. Quamuis eorũ aliqui nõ parũ in se uirtutis habuisse uideantur, multum etiam Reip. profuisse. Tam uariæ item opiniones sunt de Salonini nomine, ut qui se uerius putãt dicere, a matre sua Salonina appellatum esse dicant, quam is perdite dilexerit, Piparam nomine barbaram Regis filiam. Galienus cum suis semper flauum crinem condidit. De annis autem Galieni, & Valeriani ad imperium pertinentibus adeo incerta tradũtur, ut cum quindecim annos eosdem imperasse constet idest Galienũ usq; ad quintumdecimum peruenisse, Valerianus uero sexto sit captus, alij. IX. annis, alij bis decem annis. Alij etiam Galienum imperasse in literas mittant, cum constet & decennalia Romæ ab eodem celebrata, & post decennalia Gotthos ab eo uictos, cum Odenato pacem factam, cum Aureolo initum esse concordiam, pugnatum contra Posthumũ, contra Lollianum multa etiam ab eo gesta, quæ ad uirtutem,

plura tamen quæ ad dedecus pertinebant. Nam & semper noctibus popinas dicitur frequentasse, et cũ lenonibus mimis, scurris'q; uixisse.

TREVELLII POLLIONIS DIVVS CLAVDIVS.

Feliciter uentum est ad principem Claudium, qui nobis intuitu Constantini Cæsaris cũ cura in literis digerẽdus est. De quo ego iccirco recusare nõ potui, quod alios tumultuarios uidelicet ĩperatores, ac regulos scripseram eo libro, quẽ de XXX tyrannis edidi, qui cleopatranam etiam stirpem, & uictorianam, & quæ nunc est, detinet. Siquidem eò res processit, ut mulierum etiã uitas scribi Galieni comparatio effecerit. Neq; enim fas erat eum tacere principem, qui tantam generis prolem, qui bellum Gotthicum sua uirtute confecit, qui manum publicis cladibus uictor imposuit, qui Galienum prodigiosum imperatorem, etiã si non author consilij fuit, tamen ipse imperaturus bono generis humani à gubernaculis publicis depulit, qui si diutius in hac esset commoratus Rep. Scipiones bonos & Camillos, omnes'q; illos ueteres suis uirtutibus, suis consilijs, sua prouidẽtia reddidisset. Breue illius in imperio fuit tempus, sed breue fuisset etiam,

si quantum hominum uita suppetit, tantum uir talis imperare potuisset. Quid enim in illo non mirabile? quid non conspicuum? quid non triumphalibus uetustissimis præferendum? In quo Traiani uirtus, Antonini pietas, Augusti moderatio, & magnorum principum bona sic fuerunt, ut non nihil ab alijs exemplum caperet. Sed etiam si illi non fuissent, hic cæteris reliquisset exemplum. Doctissimi mathematicorum C. & XX. annos homini ad uiuendum datos indicant, neq; amplius cuiquam iactitant esse concessum, etiam illud addentes Mosen solum Dei, ut iudæorum libri loquuntur familiarem C. XXV. annos uixisse. Qui cum quereretur, quod iuuenis interiret, responsum ei ab incerto ferunt nuuine, neminem plus esse uicturū. Quare etiam si C & XXV. annos Claudius uixisset, necessariam quidē mortem eius expectandam fuisse, ut Tullius de Scipione loquitur pro Milone, stupenda, et mirabilis docet uita. Quid enim magnum uir ille domi, forisq; non habuit? Amauit parentes. Quid mirum? Amauit & fratres. Iam potest dignum esse miraculo. amauit propinquos, res nostris temporibus comparanda miraculo. Inuidit nulli, malos persecutus est. Fures indices palàm, apertéq; damnauit. Stultis quasi negligeret indulsit. Leges optimas dedit. Talis in Rep. fuit, ut eius stirpem ad imperiū summi principes eligerent, emendatior Senatus optaret. In gratiam me quispiam putet Constantini Cæsaris loqui, sed testis est & tua conscientia, & uita mea nihil un-

quam cogitasse, dixisse, fecisse gratiosum. Claudiũ principem loquor, cuius uita, probitas, & omnia, quae in Rep. gessit, tantum posteris famam dedere, ut S. P. Q. R. nouis eum honoribus post mortem affecerit. Illi clypeus aureus, uel, ut grammatici loquuntur, clypeum aureum Senatus totius iudicio in Romana curia collocatum est, ut etiam nunc uidetur. Expressa thorace uultus eius imago, quod nulli antea Po. Ro. sumptu suo in Capitolio ante Iouis OPT. MAX. Templum statuam auream X Ped. collocauit. Illi totius orbis iudicio in rostris posita est colũna cum palmata statua superfixa, librarum argenti mille quingentarum. Ille uelut futurorum memor, gentes flauias, quae Vespasiani, & Titi, nolo autem dicere Domitiani, fuerant, propagauit, ille bellum Gotthicum breui tempore impleuit. Adulator igitur Senatus, adulator P. R. adulatrices exterae gentes, adulatrices prouinciae, siquidem omnes ordines, omnis aetas, omnis ciuitas statuis, uexillis, coronis, fanis, arcubus bonum principẽ aris, ac templis honorauerunt. Interest eorũ, qui bonos imitantur principes, & totius orbis humani interest cognoscere, quae de illo uiro S. C. sint condita, ut omnes iudicium publicae mentis agnoscant. Nam cum esset nuntiatum nono Cal. April. ipso in sacrario matris Sãnguinis die Claudium imperatorem factum, neq; cogi Senatus sacrorum celebrandorum causa posset, sumptis togis itum est ad Apollinis templum, ac lectis literis Claudij principis, haec in Claudium dicta sunt. Augu

» *ste Claudi dij te nobis præstent.* Dictum sexagies.
» *Claudi Auguste principem, aut qualis tu es semper*
» *optauimus.* Dictum quadragies. *Claudi Auguste*
» *tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus Senator, tu ue*
» *re princeps.* Dictum octuagies. *Claudi Auguste, tu*
» *nos ab Aureolo uindica.* Dictum quinquies. *Clau-*
» *di Auguste tu nos à Zenobia, et à Victoria libe*
» *ra.* Dictum septies. *Claudi Auguste Tetricus nihil*
» *fuit.* Dictum septies. *Qui primum ut factus est imperator, Aureolum, qui grauior Reip. fuerat, quod multum Galieno placebat, conflictu habito à Reip. gubernaculis depulit. tyrannumq; missis ad populum edictis, datis etiã ad Senatum orationibus indicauit. His accedit, quod arrogantem Aureolum, & fœdus petentem, imperator grauis & seuerus non audiuit responso tali repudiatum. Hæc à Galieno petenda fuerant, q consentire moribus poterat, & timere. Denique iudicio militum apud Mediolanum Aureolus dignum exitum uitæ, ac moribus suis habuit. Et hunc tamen quidã historici laudare conati sunt, & ridicule quidem. Nam Gallus Antipater Ancillariorum, & historicorum dehonestamentum, principium de Aureolo*
» *sic habuit. Venimus ad imperatorẽ nominis sui,*
» *ut magna eius uidelicet uirtus ab auro nomen ac-*
» *ciperet. At ego scio sæpius inter gladiatores bonis pugnatoribus hoc nomen appositum. Habuit proxime tuus libellus munerarius hoc nomine in indice ludorum. sed redeamus ad Claudium. Nam, ut superius diximus, illi Gotthi, qui euaserant eo*

tempore, quo illos Macrianus est persecutus, quosq; Claudius emitti non siuerat, nequid fieret, quod effectum est, omnes gentes suorum ad Romanas incitauerunt prædas. Deniq; Scytharum diuersi populi, Peucini, Ostrogotthæ Virtingui, Gepide, Celtæ etiam, & Heruli prædæ cupiditate in Romanum solum, et Remp. uenerunt, atq; illic pleraque uastarunt, dum alijs occupatus est Claudius, dumq; se ad id bellum, quod confecit, imperatorie instruit, ut uideantur fata Romana boni principis occupatione lentata. Sed credo, ut Claudij gloria accresceret, eiusq; fieret gloriosior toto penitus orbe uictoria. Armatarum deniq; gentium trecenta uiginti millia tunc fuere. Dicat nunc qui nos adulationis accusat, Claudium minus esse amabilem. armatorum trecenta uiginti millia quis tandem Xerses hoc habuit? quæ fabella istum numerum effinxit? Quis poëta composuit? trecenta uiginti millia armorum fuerunt. Adde seruos, adde familias, adde carraginem, et epota flumina, consumptasq; syluas. Laborasse deniq; ipsam, quæ tantum barbarici timoris excerpit, terram puto. Extat ipsius epistola missa ad Senatum legenda ad populum, qua indicat de numero Barbarorũ, quæ talis est. Senatui, populoq; Ro. Claudius princeps (hanc autem ipse dictasse perhibetur, Ego uerba magistri memoriæ non reqro). P. C. militantes audite, quod uerum est. Trecenta uiginti millia Barbarorũ in Romanum solum armati uenerunt, hæc si uicero, uos uicem reddite meritis, si nõ uicero scitote me post

Galienum

» Galienũ uelle pugnare. Fatigata est tota Resp. Pu-
» gnabimus post Valerianũ, post Ingenuũ, post Regil
» lianũ, post Lollianũ, post Posthumũ, post Celsũ, post
» mille alios, q contemptu Galieni principis à Rep.
» defecerunt. Non scuta, non spatæ, non pila iam su
» persunt. Gallias, & Hispanias uires Reip. Tetri-
» cus tenet, & omnes sagittarios (quod pudet dicere)
» Zenobia possidet. Quicquid fecerimus, satis gran
de est. Hos igitur Claudius ingenita illa uirtute su
perauit. Hos breui tempore attriuit. De his uix ali
quos ad patrium solum redire permisit. Rogo quã
tum pretium est clypeus in curia tantæ uictoriæ,
quantum una aurea statua, dicit Ennius de Scipio-
ne. quantam statuam faciet Po. Ro. quantam colu-
mnã, quæ res tuas gestas loquatur? Possumus dicere
Flauium Claudium unicum in terris principem
non columnis, non statuis, sed famæ uiribus adiu-
uari. Habuerunt præterea duo millia nauium, du
plicem scilicet numerum, quam illum, quo tota pa
riter Græcia, omnisq; Thessalia urbes etiam Asiæ
quondam expugnare conata est. Sed illud poëticus
stylus fingit, hoc uera continet historia. Claudio igi
tur scriptores adulamur, qui duo millia nauiũ Bar
barorum, & trecenta uiginti millia armatorum
deleuit, oppressit, attriuit, qui carraginem tantam
quantam numerus hic armatorum sibimet apta-
re potuit, & parare, nunc mancipia fecit, nunc
cum omnibus familijs Romano seruitio deputa-
uit, ut docet eiusdem epistola, quam ad Iuni-
um Brocchum scripsit Illyricum tuentem. Clau-

» dius Broccho. Deleuimus trecenta uiginti millia
» Gotthorum, duo millia nauium mersimus. Tecta
» sunt flumina scutis, spatis, & lanceolis, Omnia li-
» tora opperiuntur. Campi ossibus latent tecti, nul-
» lum iter purum est, ingens carrago deserta est.
» Tantum mulierum cepimus, ut binas & ternas
» mulieres uictor sibi miles possit adiungere. Et uti
» nã Galienum non esset passa Resp. utinam sex-
» centos tyrannos non pertulisset. Saluis militibus
» quos prælia sustulerunt, saluis legionibus, quas Ga
» lienus male uictor occidit, quantum esset additum
» Reip. Siquid nunc uerba naufragij publici colli-
» gat nostra diligentia ad Romanæ Reip. decus. Pu-
gnatum est enim apud Mœsios, & multa prælia
fuerunt apud Martianopolim, multi naufragio
perierunt, plerique capti Reges, captæ diuersarum
gentium nobiles fœminæ, impletæ barbaris ser-
uis, senibusq; cultoribus Romanæ prouinciæ, Fa-
ctus miles barbarus, & colonus ex Gottho. Nec
ulla fuit regio, quæ Gotthum seruum triumpha-
li quodam seruitio non haberet. Quidquid boum
barbarorum nostri uidere maiores. quicquid oui-
um, quicquid equarum, quas fama nobilitat celti
carum. Hoc totum ad Claudij gloriam pertinet.
Claudius & securitate Remp. & opulentiæ nimie
tate donauit. Pugnatum præterea est apud ByZan
tios ipsis, qui superfuerant, ByZantijs fortiter facien
tibus. Pugnatum apud Thessalonicenses, quos Clau
dio absente obsederant Barbari. Pugnatum in di-
uersis regionibus, & ubique auspicijs Claudianis

uicti sunt Gotthi prorsus, ut iam tunc Cōstantio Cæsari nepoti futuro uideatur Claudius securam parare Remp. Et postquam uenit in mentem, exprimenda est sors, quæ Claudio data esse perhibetur eo magis, ut intelligant omnes genus Claudij ad felicitatem Reip. diuinitus constitutum. Nam cum consuleret factus imperator quandiu imperaturus esset, sors talis emersit.

" tu, qui nunc patrias gubernas oras,
" Et mundum regis arbiter deorum

Inueteres tuis nouellis regnabunt. Et enim minores reges facient suos minores. Idem, cum in appēnino de se consuleret, responsum huiusmodi accepit.

" Tertia dum Latio regnantem uiderit æstas.

Idem cum de posteris suis.

" His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Item cum de fratre Quintilio, quem consortem habere uolebat imperij, responsum est.

" Ostendent terris hunc tantum fata.

Quæ icirco posui, ut sit omnibus clarum Constantium diuini generis uirum sanctissimum Cæsarem, & Augustæ ipsum familiæ esse, & Augustos multos de se daturū, Saluis Diocliciano, & Maximiano Augustis, & eius fratre Galerio. Sed dum hæc à D. Claudio aguntur, Palmyreni ducibus Sabba, et Timogene contra Aegyptios bellū sumūt, atq; ab his ægyptia peruicacia, et indefessā pugnādi continuitate uincuntur. Dux tamen Aegyptiorū Probatus Timogenis insidijs īteremptus est. Aegyp-

tij uero omnes se Romano imperatori dederunt in absentis Claudij uerba iurantes Atttiano, & Orphito COSS. auspicia claudiana fauor diuinus adiuuit. Nam cum se in Hæmimontem multitudo barbararum gentium, quæ superfuerant, contulisset, illic ita fame, ac pestilentia laborarunt, ut Claudius dedignaretur uincere. Denique finitum est asperrimum bellum, terrores'q; Romani nominis sunt depulsi. Vera dica fides cogit, simul ut sciant ij, qui adulatores nos existimari cupiunt, id quod historia dici postulat, non tacere. Eo tempore, quo parta est plena uictoria, plerique milites Claudij secundis rebus elati, quæ sapientium quoque animos fatigant, ita in prædam uersi sunt, ut non cogitarent à paucissimis se posse fatigari, dum occupati animo, atque corporibus auertendis præsidijs inseruiunt. Denique in ipsa uictoria propè duo millia militum à paucis barbaris, & ijs, qui surgerant, interempti sunt. Sed ubi hoc comperit Claudius, omnes qui rebelles animos extulerant, conducto exercitu rapit, atque in uincla Romam etiam mittit ludo publico deputatos. Ita id, quod uel fortuna, uel miles egerat, uirtute boni principis æquatum est. Nec sola de hoste uictoria, sed etiam uindicta præsumpta est. In quo bello quod gestum est, equitum Dalmatarum ingens extitit uirtus, quod originem ex ea prouincia Claudius uidebatur ostẽdere, quamuis alij Dardanum, et ab Ilio Troianorum, atque ipso Dardano sanguinem dicerent trahere. Fuerunt ꝑ ea tempora, & apud Cretam Scy

thæ, & Cyprum uastare tentarunt, sed ubique morbo exercitu laborante, superati sunt. Finito sanè bello Gotthico, grauissimus morbus increpuit, tunc cum etiam Claudius affectus morbo mortales relinquit, & familiare uirtutibus suis petijt cœlum. Quo ad deos, atque ad sydera demigrante, Quintilius frater eiusdem uir sanctus, & sui fratris, ut uere dixerim, frater, delatum sibi omnium iudicio suscepit imperium, nō hæreditarium, sed merito uirtutum, qui factus esset imperator, etiam si frater Claudij principis non fuisset. Sub hoc Barbari, qui superfuerant, Antiálo uastare conati sunt, Nicopolim etiam obtinere. Sed illi prouincialium uirtute obtriti sunt. Quintilius autem ob breuitatem temporis nihil dignum imperio gerere potuit. Nam septima decima die quod se grauem, & serium contra milites ostenderat, at uerum principem pollicebatur, eo genere quo Galba, quo Pertinax interemptus est. Et Dexippus qdem Claudium non dicit occisum, sed tantum mortuum. Nec tamē addidit morbo, ut dubium sentire uideatur. Quoniam res bellicas diximus, de Claudij genere, & familia saltem pauca dicenda sunt, ne ea, quæ scienda sunt, præterijsse uideamur. Claudius, Quītilius, et Crispus fratres fuerūt. Crispi filia Claudia. ex ea, & Eutropio nobilissimo gentis Dardanæ uiro Constantius Cæsar est genitus. Fuerunt etiam sorores, quarum una Constantina nomine nupta tribuno Aßyriorum in primis annis defecit. De auis nobis parum cognitum.

Varia enim plerique prodiderunt. Ipse Claudius insignis morum, grauitate insignis, uita singulari, & unica castimonia, uini parcus, ad cibum promptus, statura procerus, oculis ardentibus, lato, et pleno uultu, digitis usqueadeo fortibus, ut saepe equis, & mulis ictu pugni dentes excusserit. Fecerat etiam adolescens in militia cum ludicro Martiali in campo luctamen inter fortissimos quosque monstraret. Nam iratus ei, qui non balteum, sed genitalia sibi contorserat, omnes dentes uno pugno excussit. Quae res indulgentiam meruit pudore uindictae, siquidem tunc Decius imperator, quo praesente fuerat perpetratum, & uirtutem, & uerecundiam Claudij publice praedicauit, donatumq; armillis, & torquibus, à militum congressu secede re praecepit, nequid atrocius, quàm luctamen exigit, faceret. Ipsi Claudio liberi nulli fuerunt. Quintilius duos reliquit. Crispus, ut diximus, filiam. Nunc ad iudicia principum ueniamus, quae de illo à diuersis edita sunt, & eatenus quidem, ut appareret quandocunq; Claudium imperatorem futurum. Epistola Valeriani ad Zosimionem

» procuratorem Syriae, Claudium Illyricianae gen-
» tis uirum tribunum martiae quintae legioni for-
» tissimae dedimus, uirum deuotissimus quibusq;, ac
» fortissimis ueterum praeferendum. Huic salarium
» de nostro priuato aerario dabis annuos frumēti mo
» dios tria millia, hordei sex millia. Laridi libras
» duo millia. Vini ueteris sextarios tria millia quin
» gentos. Olei boni sextarios centum quinquaginta,

» Olei secundi sextarios sexcentos. Salis modios ui
» ginti. Ceræ pondo centum quinquaginta. Fœni, pa=
» leæ, aceti, oleris, herbarum quantum satis est. Pel
» lium tentoriarum decurias triginta, mulos annu
» os sex, equos annuos tres, camellas annuas decem,
» mulas annuas nouem. Argenti i opere annuo pon
» do quinquaginta. Philippeos nostri uultus annu
» os centum quinquaginta, & in strenis quadragin-
» ta septem, & trientes centum sexaginta. Item si=
» cōphocondas undecim. Item in caueos & scy-
» pho, & Zuma pondo undecim. Tunicas russas
» militares annuas, sagochlamydes annuas duas. Fi
» bulas argenteas inauratas duas. Fibulam aureā
» cumacum, cypream unam. Balteum argenteum
» inauratum unum, annulum bigemmeum. Vncia-
» lem brachialem unum unciarum septem. Torquē
» libralem unum. cassidem inauratam unam. Scuta
» chrysographata duo, loricam unā, quā refundat.
» Lanceas herculianas duas, aclides duas, falces du=
» as, falces fœnarias quatuor. Cocū quē refundat,
» unū, mulionē, quē refundat, unū. Mulieres specio-
» sas ex captiuis duas. Albam subsericam unam cū
» purpura sucubitana, subarmalem unum cum pur
» pura maura. Notarium, quē refundat unum, stru
» ctorem, quem refundat, unum. Accubitalium cy=
» priorū paria duo. Interulas puras. Togā quam re
» fundat unam, latū clauum, quem refundat unū.
» Venatores, qui obsequantur duo. Carpentarium
» unum. Curām prætorij unum. Aquarium unū.
Piscatorem unum. Dulciarium unum. Ligni quo-

» tidiani pondo mille, si est copia, sin minus quantũ
» fuerit, & ubi fuerit, coctilium quotidiana batilla
» quatuor. Balneatorum unũ, et ad balneas ligna,
» sin minus lauaretur in publico. Iam cætera, quæ
» propter minutias suas scribi nequeunt, pro mode=
» ratione præstabis, sed ita, ut nihil adderetur. Et si
» alicubi aliquid defuerit, non pretium, nec in mi-
» nimo exigatur. Hæc autem omnia idcirco specia-
» liter non quasi tribuno, sed quasi duci detuli, quia
» uir talis est, ut ei plura etiam deferenda sint. Itẽ
ex epistola eiusdem alia inter cætera ad Albaui
» um Murenam præfectum prætorij. Desine autem
» conqueri, quod adhuc Claudius est tribunus, nec
» exercitus ducem loco accipit. Vnde etiam Senatum,
» & populum conqueri iactabas, dux factus est,
» & dux totius Illyrici, habet in potestatem Thraci=
» as, Mysos, Dalmatas, Pannonios, Dacos exercitus,
» uir ille summus nostro quoq; iudicio speret consula-
» tũ, si eius animo accommodũ est, quando uoluerit,
» accipiat prætorianam, accipiat præfecturam, sanè
» scias tantum ei à nobis decretum salarij, quantũ
» habet Aegyptij præfectura, tantum uestium, quã
» tum pro consulatu Africano detulimus, tantum ar
» genti, quantum accipiat curator Illyrici Medanius,
» tantum ministeriorum, quantum nos ipsi nobis per
singulas quasq; decernimus ciuitates, ut intelligant
» omnes, quæ sit nostra de uiro tali sententia. Item
» epistola Decij de eodẽ Claudio. Decius Messalæ
» præsidij Achaiæ salutem. Inter cætera tribunum
» uero Claudium optimum Iuuenem fortissimũ mi

» litem constantissimũ ciuem castris, Senatui, et Reip.
» necessarium in Thermophas ire præcepimus, man
» data eidem cura Peleponnensium scientes neminẽ
» melius omnia, quæ iniungimus, esse curaturum. Hu
» ic ex regione Dardania dabis milites ducentos, ex
» Cataphractarijs. centum ex equitibus, C. & se-
» xaginta, ex sagittarijs creticis sexaginta, ex tironi
» bus bene armatos mille. Nam bene illi noui credũ
» tur exercitus. Neque enim illo quisquam deuotior,
» fortior, grauior inuenitur. Item epistola Galieni,
cum nuntiatum esset per frumentarios Claudium
irasci, quod ille mollius uiueret. Nihil me grauius
» accepit, quàm quod notoria tua intimasti Claudiũ
» parentem, amicumq; nostrum insinuatis sibi fal-
» sis plerisq; grauiter irasci. Quæso igitur mi uenu
» ste, si mihi fidem exhibes, ut eum facias à Grato,
» & Herenniano placari nescientibus hoc militibus
» Dacisianis, qui iam sæuiunt, ne grauiter ferant.
» Ipse ad eum dona misi, quæ ut libenter accipiat,
» tu facias. Curandũ præterea est, ne me hoc scire in
» telligat, ut uisus censere & indicet, & pro necessi-
» tate ultimum consilium capiat. Misi autem ad eum
» pateras gemmatas trilibres duas. Scyphos aureos
» gemmatos trilibres duos, discum corymbiatum ar-
» genteum librarum uiginti. Lanceam argenteã pã
» pinatam librarum triginta. Patenam argenteam
» hederariam librarum XX & III. Bolitera ha
» lieticum argenteum librarum XX. Vrceos duos
» auro inclusos, argenteos librarum VI. et in ua
» sis minoribus argenti libras XXV. Calices ægy

» ptios,operisq; diuersi.X. Chlamydes ueri luminis
» limbatas duas. Vestes diuersas XVI. Al-
» bam subsericam paragaudem triuncem unam.
» laneas de nostris partitis paria tria. Singiliones
» dalmatenses X. Chlamydē dardanicā mantuellē
» unam,penulā Illyricianam unam. Bardocucullū
» unū,cucutia uillosa duo. Oraria sarabadena qua
» tuor.Aureos ualerianos C L. Trientes salonia-
» nos C C C. Habuit & Senatus iudicia prius q̄
ad imperium perueniret,ingentia. Nam cum esset
nuntiatum,illū cū Macriano fortiter contra gen-
tes in Illyrico dimicasse,acclamauit Senatus. Clau-
» di dux fortissime habeas uirtutibus tuis, deuotioni
» tuæ, Claudio statuam omnes dicamus. Claudium
» COS.omnes cupimus,qui amat Remp.sic agit,qui
» amat principes sic agit.Antiqui milites sic egerunt,
» Felicem te Claudi iudicio principum,felicem te uir
» tutibus tuis, COS.præfectum te,uiuas,Valerie.
» ameris à principe.Longum est tam multa q̄ meruit
» uir ille perscribere.Vnum tamen tacere nō debeo,
quod illum & Senatus, & populus ante imperi-
um,& in imperio,& post imperium sic dilexit,
ut satis constet,neq; Traianū,neq; Antoninos, neq;
quenquam alium principem sic amatum.

FLAVII VOPISCI SYRACVSII DIVVS AVRELIANVS.

b Hilaribus, quibus omnia festa et fieri debere scimus, & dici, impletis solennibus uehiculo suo me & iudiciali carpento praef. urbis uir illustris, ac praefata reuerentia nominandus Iunius Tiberianus accepit, ibi, cum animus à causis, atq; à negotijs publicis solutus, ac liber uacaret, sermonem multum à palatio usq; ad hortos Varianos instituit. Et in ipso praecipue de uita principum. Cumq; ad templum Solis uenissemus, ab Aureliano principe consecratum, quod ipse non nihilum ex eius origine sanguinem duceret, quaesiuit à me, quis uitam eius in literas retulisset? Cui ergo cum respondissem neminem à me Latinorum, Graecorum aliquos lectitatos, dolorem gemitus sui uir sanctus p haec uerba profudit. Ergo Thersitem, Sinonem, caeteraq; illa prodigia uetustatis, & nos bene scimus, & posteri frequentabunt. D. Aurelianum clarissimum principem seuerissimum imperatorem, per quem totus Romano nomini orbis est restitutus, posteri nescient? Deus auertat hanc amentiam. Et tamen, si bene noui ephemeridas illius uiri scriptas, habemus etiam bella charactere historico digesta, quae uelim accipias,

& per ordinem scribas, additis, quæ ad uitam p tinent. Quæ omnia ex libris linteis, in quibus ipse quotidiana sua scribi præceperat, pro tua sedulitate condisces. Curabo autem, ut tibi ex Vlpia bibliotheca, & libri lintei proferantur. Tu uelim Aurelianum, ita ut est, quatenus potes, in literas mittas. parũi ipse præceptis. accepi libros græcos, et omnia mihi necessaria in manum sumpsi, ex quibus & quæ digna erant memoratu, in unum libellum contuli. Tu uelim in eo munere boni consulas. Et si hoc contentus non fueris, lectites græcos, linteos etiam libros requiras, quos Vlpia tibi bibliotheca, cum uolueris, ministrabit. Et quoniam sermo nobis de Treuellio Pollione, qui à duobus Philippis usque ad diuum Claudium, & eius fratrem Quintilium imperatores, tam claros quàm obscuros memoriæ prodidit, in eodem uehiculo fuit, asserente Tiberiano, quod Pollio multa incuriose, multa breuiter prodidisset, me contra dicente, neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum, prodente quinetiam in quo Liuius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus manifestis testibus conuincerentur, pedibus in sententiam transitum faciens, ac manum porrigens iucundam, præterea scribe inquit, ut libet, securus, quo uelis dicas, habiturus mendaciorum comites, quos historicæ eloquentiæ miramur authores. Ac ne multa, & friuola proœmijs odiosis intexam, diuus Aurelianus ortus ut plures,

loquuntur, Syrmij, familia obscuriore, ut nonnulli Dacia ripensi. Ego autem legisse me memini authorem, q eum Mœsia genitum prædicaret. Et euenit q dem, ut de eorum uirorum genitali solo nesciatur, qui humiliori loco, & ipsi plerique solum genitale confingunt, ut dent posteritati de locorum splẽdore fulgorem. Nec tamen magnorum principum uiribus summa sciendi est, ubi quisque sit genitus, sed qualis in Rep. fuerit. An Platonem magis commendat, quod Atheniẽsis fuerit, quàm qđ unicum sapientiæ munus illuxerit? An eo minores inueniũtur Aristoteles Stagyrita, Eleatesque Zenõ, aut Anacharsis Scytha, quod in minimis nati sunt uiculis, cum illos ad cœlum omnis philosophiæ uirtus extulerit? atque, ut ad ordinem redeam, Aurelianus modicis ortus parentibus à prima ætate ingenio uiuacissimus, uiribus clarus, nullum unquam diem prætermisit, quamuis festum, quamuis uacantem, quo non se pilo, et sagittis, cæterisque armorũ exerceret officijs. Matrem quidem eius Callicrates Tyrius, græcorum longe doctissimus scriptor sacerdotem templi Solis, in eo uico, in quo habitabant parentes, fuisse dicit, Habuisse quinetiam non nihilum diuinationis, adeo ut aliquando marito suo iurgans ingesserit, cum eius & stultitiam increparet, et uilitatem, en imperatoris patrem? Ex quo constat illam mulierem scisse fatalia. Idem dicit auspicia imperij Aureliano hæc fuisse. Primum pueri eius peluem serpentem plerunque cinxisse, neque unquam occidi potuisse. Postremo ipsam matrẽ quæ

hoc uiderat, serpentem quasi familiarem occidere noluisse. His accedit, quod ex palliolo purpureo, q̃d Soli sui tempus imperator obtulerat, sacerdos mulier crepundia filio fecisse perhibetur. Addit etiam illud, quod uinctum fasciola Aurelianum Aquila innoxie de cunis leuauerit, et in arã posuerit, quæ iuxta sacellũ forte sine ignibus erat. Idem author est, uitulum matri eius natum miræ magnitudinis candidum, sed purpurantibus maculis, ita ut habe ret in latere uno, aut in alio coronam. Multa super flua in eodem legisse memini, quippe qui asseuerat etiam rosas in eiusdem mulieris cohorte nato Aureliano, exisse purpureas odoris rosei, floris aurei. Fuerũt et postea multa omnia iam militantis futuri, ut res monstrauit, imperij. Nam ingrediente eo Antiochiam in uehiculo, quod præ uulnere tunc equo sedere non posset. ita pallium purpureum, quod in honore eius expansum fuerat, decidit, ut humeros eius tegeret. Et cum ĩ equum transire uellet, quia inuidiosum tunc erat uehiculis in ciuitate uti, equus est ei imperatoris appliatus, cui per festinationem insedit. Sed ubi comperit, semet ad suum transtulit. Data est ei præterea cum legatus ad Persas esset, patera, qualis solet imperatoribus dari à Rege Persarum, in qua insculptus erat Sol eo habitu, quo colebatur ab eo templo, in quo mater eius fuerat sacerdos. Donatus eidem etiã Elephantus præcipuus, quem ille imperatori obtulit, solusq; omnium priuatus Aurelianus Elephanti dominus fuit, Sed ut hæc, & talia omittamus, fuit decorus,

et gratia uiriliter speciosus, Statura procerior, neruis ualidissimus, uini, & cibi paulo cupidior, libidinis raræ, seueritatis immensæ, disciplinæ singularis, gladij exercendi cupidus. Nam cum essent in exercitu duo Aureliani tribuni, hic, & alius, qui cum Valeriano captus est, huic signum exercitus apposuerat manu ad ferrum, ut si forte quæreretur quis Aurelianus aliquid uel fecisset, uel gessisset, suggeretur Aurelianus manu ad ferrum, atq; cognosceretur priuatim. Huius multa extant egregia facinora. Nam erumpentes Sarmatas in Illyrico, cum trecentis præsidiarijs solus attriuit. Refert Theoclius Cæsareorum tēporū scriptor Aurelianū manu sua bello Sarmatico una die quadraginta & octo interfecisse. Plurimis autem, & diuersis diebus ultra nongentos quinquaginta. Adeo ut etiā balistea pueri, & saltatiunculas in Aurelianum tales componerent, quibus diebus festis militariter saltitarent,

" Mille, mille, mille, mille, mille, mille decolauimus,
" Vnus homo mille, mille, mille, mille decolauimus,
" Mille, mille, mille uiuat, qui mille, mille occidit.
" Tantum uini habet nemo, quantum fudit sanguinis.

Hæc uideo esse pfriuola, sed qa suprascriptus author ita eadē, ut sunt latina suis scriptis inseruit, tacenda esse nō credidi. Idē apud Maguntiacū tribunus legiōis sextæ gallicanæ, Frācos irruentes cū

uagarentur per totam Galliam sic affixit, ut trecentos ex his captos, septingentis interemptis sub corona uendiderit. Vnde iterum de eo facta est cantilena.

» Mille Francos, mille Sarmatas semel occidimus.
» Mille, mille, mille, mille, mille Persas quærimus.

Hic aût, ut supra diximus, militibus ita timori fuit, ut sub eo posteaq̃ semel cũ ĩgentis seueritate castrẽsia peccata correxit, nemo peccauerit. Solus deniq; oĩum militem, q adulteriũ cum hospitis uxore cõmiserat, ita puniuit, ut duarum arborum capita infle cteret, quas ad pedes militis deligaret, easdemq; subito dimitteret, ut scissus ille utriq; penderet. Quæ res ingentem timorem omnibus fecit. Huius epistola militaris est ad uicarium suum data huiusmodi.

» Si uis tribunus esse, immo si uis uiuere, manus mi-
» litum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ouem
» nemo contingat. Vuam nullus auferat, segetem ne
» mo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat, anno-
» na sua contentus sit. De præda hostis, non de lachry
» mis prouincialium habeat, arma tersa sint, ferra-
» menta samiata, calciamenta fortia. Vestis noua ue-
» stem ueterem excludat. Stipendium in balteo, non
» in popina habeat. Torquem brachialem, et annu
» lum apponat, equum saginarium suum de fricet,
» captum animal non uendat, mulum centuriatum
» comiter curet. Alter alteri quasi seruus obsequatur,
» à medicis gratis curentur. Aruspicibus nihil dent,
» in hospitijs caste se agant, qui litem fecerit, uapu-
» let.

Inueni nuper in Vlpia bibliotheca inter linteos libros epistolam diui Valeriani de Aureliano

principe

principe scriptam, quam ad uerbum, ut dicebat, in-
» serui. Valerianus Augustus Antonio Gallo COS.
» Culpas me familiaribus literis, qđ posthumo filium
» meum Galienum magis quàm Aureliano commise
» rim, cum utiq; seueriori et puer credendus fuerit,
» & exercitus, nec tu id diutius iudicabis, si bene scie
» ris quantæ sit Aurelianus seueritatis. Nimius est,
» multus est, grauis est, & ad nostra iam non facit
» tempora. Testor autem omnes deos, me etiam timuis
» se, nequid etiam erga filium meum seuerius, siqd
» ille fecisset, ut est natura pronus ad ludicra, sæuius
» cogitaret. Hac epistola indicat quantæ fuerit seue
ritatis, ut illum Valerianus etiam timuisse se di-
cat. Eiusdem Valeriani alia est epistola, quæ lau-
des illius continet, quam ego ex scrinijs præfectu
ræ urbanæ protuli. Nam illi Romam ueniēti sala
ria sui ordinis sunt decreta. Exemplum epistolæ.
» Valerianus Augustus Ceionio Albino præf. urbi.
» Vellemus quidē singulis qbusq; deuotissimus Reip.
» uiris multo maiora deferre compendia, quàm eorū
» dignitas postulat, maxime ubi honorem uita com-
» mendat. Debet enim quid præter dignitatem preti
» um esse meritorum, sed facit rigor publicus, ut acci
» pere de prouinciarum oblationibus ultra ordinis
» sui gradum nemo plus possit. Aurelianum fortissi
» mum uirum ad inspicienda, ordinanda castra
» omnia destinauimus, cui tantū à nobis, atq; ab o-
» mni Rep. communi totius exercitus confessione debe
» tur, ut digna illo uix aliqua uel nimis magna sint
» munera. Quid enim in illo non clarum? quid nō

Coruinis & Scipionibus conferendum? Ille liberator Illyrici, ille Galliarum restitutor, ille dux magni totius exempli. Et tamen nihil praeterea possum adere tanto uiro ad muneris gratiam, quam patitur sobria, & bene gerenda Resp. Quare syncaeritas tua mi parens carissime supradicto uiro afficiet quandiu Romae fuerit. Panes militares mundos sexdecim, panes militares castrenses quadraginta. Vini mensalis sextarios quadraginta, porcellum dimidium. Gallinaceos duos, porcina pondo triginta. Bubulae pondo quadraginta. Olei sextariū unum, & item olei sextarium unum. Liquaminis sextarium unum, salis sextarium unum. Herbae, & olerum quantum satis est. Sanè quoniam ei aliquid praecipue decernendum est quandiu Romae fuerit, pabuli extra ordinem decernes. Ipsi autem ad sumptus aureos antonianos diurnos binos, argenteos philippeos minitulos quinquagenos, aeris denarios centum, reliqua per praefectos aerarij praebebūtur. Friuola haec fortassis cuipiam, et nimis leuia esse uideantur, sed curiositas nihil recusat. Habuit ergo multos ducatus, plurimos tribunatus. Vicarios ducum & tribunorum diuersis temporibus propè quadraginta, usqueadeo ut etiā Vlpij Criniti, qui se de Traiani genere referebat, & fortissimi re uera uiri, & Traiani simillimi, qui pictus est cum eodem Aureliano in templo Solis, Quem Valerianus Caesaris loco habere instituerat, uicem sumeret, exercitum duceret, limitem restitueret, praedā militibus daret, Thracias bobus, equis, mancipijs, ca

ptiuis locupletaret, manubias in palatio colloca-
ret. Quingentos seruos, duo millia uaccarum, equas
mille, ouium decem millia, caprarum quindecim in
priuatam uillam Valeriani congereret. Tunc enim
Vlpius Crinitus publice apud Byzantium sedenti
Valeriano in thermis egit gratias dicens, Magnum
de se iudicium habitum, quod eidem uicarium Au
relianum dedisset. quare eum statuit arrogare. In=
terest epistolas nosse Aureliano scriptas, & ipsam
arrogationē. Epistola Valeriani ad Aurelianum.
Si esset alius Aureliane iucundissime, qui Vlpij
Criniti uicem posset implere, tecum de eius uirtu=
te, ac sedulitate conferrem. Nunc tecum reqrere po=
tuissem. Suscipe bellū apte Nicopolis, ne nobis ægri
tudo Criniti obsit, Fac quicquid potes. Multa nō di
co, in tua erit potestate militiæ magisterium. Habes
sagittarios Ityræos trecentos, Armenio sexcentos,
Arabas centum quinquaginta, Sarracenos ducētos,
Mesopotamios auxiliares quadrigentos, habes legio
nem tertiam felicem, & equites cataphractarios
octingentos. Tecum erit Hariomūdus, Haldegastes,
Hildomundus, Carioniscus. Commeatus à præfe-
ctis necessarius in omnibus castris est constitutus.
Tuum est pro uirtutibus tuis, atque solertia illic
hyemalia, et æstiua disponere, ubi tibi nihil deerit
quærere, præterea ubi carrago sit hostium, & uere
scire, quanti, qualesq; sint, ut non uinum aut anno
na consumatur, aut talia iaciantur, in quibus
Resp. constituta est. Ego de te tantum deo fauente spe
ro quantum de Traiano, si uiueret, posset spe-

» rare Resp. Neque enim minor est, in cuius locum,
» fidemq; delegi. consulatum cum eodem Vlpio Cri
» nito in annum sequentem à die undecimo Calen.
» Iuniarum in locum Galieni, & Valeriani spera
» re te conuenit sumptu publico. Leuanda est enim
» paupertas eorum hominum, qui diu Reip. uiuentes
» pauperes sunt, & nullorum magis. His quoq; lite
ris indicatur quantus fuerit Aurelianus, & re ue-
ra, neq; enim quisquam aliquando ad summam
rerum peruenit, qui non à prima ætate gradibus
» uirtutis ascenderit. Literæ de consulatu. Valeria-
» nus Augustus Alexi fidio præfecto ærarij. Aurelia
» no, cui consulatum detulims ob paupertatem, qua
» ille magnus est cæteris maior, dabis ad editionem
» circensiũ aureos antoninianos trecentos, argenteos
» philippeos minutulos tria millia, in ære HS quin
» quagies. Tunicas multicias uiriles decem, lineas Ae-
» gyptias uiginti. Mantelia cypria paria duo, tape-
» tia afra decem, stragula maura decem, porcos cen
» tum, oues centum, conuiuium autem publicum edi
» iubebis Senatoribus, equitibus Romanis. Hostias
» maiores duas, minores quatuor. Et quoniam etiam
de arrogatione aliqua me dixeram positurum,
quæ ad tantum principem pertinerent, queso ne
odiosior, uerbosior'ue ea re uidear, quam fidei cau
sa inserendam credidi ex libris Acolij, qui magi-
ster admissionem Valeriani principis fuit libro
actorum eius nono. Cum consedisset Valerianus
Augustus in thermis apud Byzantium presente
exercitu, præsente etiam officio palatino, assidenti-

bus Memmio Fusco COS. ordinario, Bebio Macro præfecto prætorij, Quinto Victrio præside orientis, Assendentibus etiã à parte leua Anulio Saturnino Scythici limitis duce, Murentio ad Aegyptum destinato, Iulio Tryphone orientalis limitis duce, & Mecio Brundusino præfecto annonæ orientis, & Vlpio Crinito duce Illyriciani limitis, & Thraicij, et Fuluio Boio duce rhetici limitis. Valerianus Augustus dixit. Gratias tibi agit Aureliane Resp. quod eam Gotthorum potestate liberasti. Abundamus per te præda, abundamus gloria, & his omnibus, quibus Romana felicitas crescit Cape igitur tibi pro rebus gestis tuis coronas murales quatuor, coronas uallares quinq; coronas nauales duas, coronas ciuicas duas. Hastas puras decem, uexilla bicolora quatuor. Tunicas ducales russas quatuor, pallia proconsularia duo, togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem, profundum, sellam eburatam. Nam te COS. hodie designo scripturus ad Senatũ, ut tibi deputet scipionem, deputet etiam fasces. Hæc enim imperator non solet dare, sed à Senatu, quan do sit COS. accipere. Post hæc Valeriani dicta, Aurelianus surrexit, atq; ad manus accessit agens gratias militaribus uerbis, quæ propria & ipsa aponenda decreui. Aurelianus dixit. Et Ego domine Valeriane imperator Auguste ideo cuncta feci, ideo uulnera patienter excepi, ideo & equos, & coniuratos meos lassaui, ut mihi gratias ageret Resp. & conscientia mea. At tu plus fecisti, ago ego

gratias bonitati tuæ, & accipio consulatum, quem das, Dij faciant, & Deus Sol certus sit, ut & Senatus de me sic iudicet. Agentibus igitur gratias omnibus circunstantibus, Vlpius Crinitus surrexit, atq; hac oratione usus est. Apud maiores nostros Valeriane Auguste, quod & familiæ meæ amicū ac proprium fuit ab optimis quibusq; in filiorū locum fortissimi uiri semper electi sunt, ut uel senescentes familias, uel fœtus matrimonijs iam caducos substitutæ fœcunditatis prolis ornaret. Hoc igitur quod Cocceius Nerua i Traiano adoptādo, quod Vlpius Traianus in Adriano, quod Adrianus in Antonino, & cæteri deinceps proposita suggestione fecerunt, iam in arrogando Aureliano, quē mihi uicarium iudicij tui authoritate fecisti, censui esse referendum. Iube igitur, ut lege agatur, sitq; Aurelianus hæres sacrorum nominis, & bonorū, totiusq; iuris, Vlpio Crinito iam consulari uiro ipse, ac tu Crinite iudice consularis. Longū est cuncta prætexere. Nam et actæ sunt Crinito a Valeriano gratiæ, & adoptio, ut solebat, impleta. Memini me in quodam libro græco legisse, quod tacendum esse nō credidi, mandatum esse Crinito a Valeriano, ut Aurelianus adoptaretur, idcirco præcipue, qđ pauper esset, sed hoc in medio relinquendum puto, et quoniam superius epistolam posui, qua sumptus Aureliano ad consulatum delatus est, quare posuerim rem quasi friuolam eloquendam putaui. Vidimus proxime consulatum Furij Placidi tanto ambitu in circo editum, ut nō præmia dari aurigis, sed pa

trimonia uiderentur. Cum darentur tunicæ subseri cæ lineæ paragaude, darentur etiam equi ingemiscentibus frugi hominibus. Factum est enim, ut iã diuitiarum sit non hominum consulatus, quia utiq; si uirtutibus defertur, editorem spoliare nõ debent. Perierunt casta illa tempora, & magis ambitione populari peritura sunt. Sed nos, ut solemus, hanc quoq; rem in medio relinquimus. His igitur tot, ac talibus præiudicijs, muneribusq; fultus Claudianis temporibus tantus enituit, ut post eum Quintilio quoque fratre eius intercempto, solus teneret imperium, Aureolo interfecto, cum quo Galienus fecerat pacem. hoc loco tanta est diuersitas historicorũ, & quidem græcorum, ut alij dicant inuito Claudio ab Aureliano Aureolũ iterfectum. Alij mandante, ac uolente, Alij ab imperatore iam Aureliano eundem occisum, alij uero adhuc priuato. Sed hæc quoq; media relinquamus ab ipsis petenda, per quos in literas missa sunt. Illud tamen constat, omne contra Mœotidas bellum D. Claudium nulli magis quàm Aureliano credidisse. Extat epistola, quam ego, ut soleo, fidei causa, immo ut alios annalium scriptores fecisse uideo, inserendam putaui. Flauius Claudius Valerio Aureliano suo salutem. Expetit à te munus solitum nostra Resp. Aggredere, qd moraris? Tuo magisterio milites uti uolo, tuo ductu tribunos. Gotthi oppugnandi sunt. Gotthi à Thracijs amouendi, eorum enim pleriq; Hemimontem, Europáq; uexant, q te pugnante fugerunt. Oẽs exercitus Thracios, oẽs Illyriciãos. to-

tumq; limitem in tua potestate constituo, solitam nobis ede uirtutem. Tecum erit etiam frater Quintilius cum occurrerit. Ego alijs rebus occupatus summam belli illius, uirtutibus tuis credo. Misi sanè equos decem, loricas duas, & cætera, quibus munire ad bellum euntem necessitas cogit. Secundis igitur prelijs usus auspicijs Claudianis Remp. in integrum reddidit, atque ipse statim, ut supra diximus, consensu omnium legionum factus est imperator. Equites sanè omnes an imperium sub Claudio Aurelianus gubernauit. cum offensam magistri eorum incurrissent, quod temere Claudio non iubente pugnassent. Item Aurelianus contra Sueuos, & Sarmatas ijsdem temporibus uehementissime dimicauit, ac florentissimam uictoriam retulit, accepta est sanè clades sub Aureliano à Marcomannis per errorem. Nam, dum is à fronte non curat occurrere, subito hostes erupere, dumq; illos à dorso persequi parat, omnia circa Mediolanum grauiter euastata sunt. Postea tamen ipsi quoque Marcomanni superati sunt. In illo autem timores, quo Marcomãni cuncta uastabant, ingentes Romæ seditiones motæ sunt pauentibus cunctis, ne eadem, quæ sub Galieno fuerant, prouenirent. Quare etiam libri sibyllini noti beneficijs publicis inspecti sunt, inuentumq;, ut in certis locis sacrificia fierent, quæ Barbari transire non possent. Facta deniq; sunt ea, quæ præcepta fuerant in diuerso cærimoniarum genere, atque ita Barbari restiterũt, quos omnes Aurelianus carptim uagãtes occidit. Li

bet ipsius S.C. formam exponere, quo libros ipsi ca clarissimorum iussit authoritas. Die tertio Idus
» Ian. Fuluius Sabinus prætor urbanus dixit. Re-
» ferimus ad uos P.C. põtificum suggestionem, et Au
» reliani principis literas, quibus iubetur, ut inspici-
» antur fatales libri, quibus spes belli terminandi
» sacrato deorum imperio continetur. Scitis enim ipsi
» quotiescunq; grauior aliqs extitit motus, eos sem-
» per inspectos, neque prius mala publica esse fi-
» nita, quàm ex ijs sacrificiorum processit authori-
tas. Tunc surrexit primæ sententiæ Vlpius Sylla-
» nus, atq; ita locutus est. Serò nimis P.C. de Reip. sa
» lute consulimus, serò ad fatalia iussa respicimus mo
» re languentium, qui ad summos medicos nisi in
» summa desperatione non mittunt, proinde quasi pe
» ritioribus uiris maior facienda sit cura, cum omni-
» bus morbis occurri sit melius. Meministis. n. P.C.
» me in hoc ordine sæpe dixisse iam tum, cum pri-
» mũ nuntiatum est Marcomannos erupisse consulẽ-
» da Sibyllæ decreta, utendum Apolinis beneficijs,
» recusasse uero quosdam, & cum ingenti calumnia
» recusasse, cum adulando dicerent tantam principis
» esse uirtutem, ut opus non sit deos consuli, proinde
» quasi & ipse uir magnus non deos colat, non de
» dijs immortalibus speret. Quid plura? audiuimus
» literas, qbus rogauit opẽ deorũ, quæ nunquã cuiq̃
» turpis est. ut uir fortissimus adiuuetur. Agite igitur
» põtifices, qa puri, qa mũdi, qa sancti, qa uestitu, ani
» mis'q; sacri Cõmodi templũ ascendite, sub sellia lau
» reata constituite, ueteranis manibus libros euoluite,

rata Reip. quæ sunt æterna pquirite patrimis, ma trimisq; pueris carmen indictum nos sumptum sacris, nos apparatum sacrificijs, nos aris ambarualia indicemus. Post hæc interrogati pleriq; Senatores sententias dixerunt, quas longum est innectere. Deinde alijs manus porrigentibus, alijs pedibus in sen tentias euntibus, plerisq; uerbo consetientibus, conditum est S. C. itum deinde ad templum, inspecti libri proditi uersus, lustrata urbs, cantata carmina, amburbium celebratum, ambarualia promissa, atque ita solennitas, quæ iubebatur, expleta est. Est epistola Aureliani de libris sibyllinis, nam ipsam quoq; indidi ad fidẽ rerũ. Miror uos Patres sancti tandiu de aperiendis sibyllinis dubitasse libris, proinde quasi in Christianorum ecclesia, non in templo deorum omnium tractaretis. Agite igitur, & castimonia pontificum, cærimonijsq; solennibus iuuate principem necessitate publica laborantem. Inspiciantur libri, quæ facienda fuerint, celebren tur, quemlibet sumptum cuiuslibet gentis captiuos, quælibet animalia, regia non abnuo, sed libens offero, neque enim indecorum est dijs iuuantibus uincere. sic apud maiores nostros multa fini ta sunt bella, sic cœpta. Siquid est sumptum datis ad præf. æra. literis decerni iussi, est præterea uestræ authoritatis arca publica, quam magis refertam esse reperio, quàm cupio. Cum autem Aurelianus uellet omnibus simul facta exercitus sui constipatione concurrere, tanta apud Placentiã cla

des accepta est, ut Romanum penè solueretur imperium. Et causa quidem huius periculi perfidia, & calliditas barbarici fuit motus. Nam cum congredi aperto marte non possent, in syluas se densissimas contulerunt, atque ita nostros uespera incumbente turbarunt. Denique nisi diuina ope post inspectionem librorum, sacrificiorumq; curas monstris quibusdã, speciebusq; diuinis impliciti essent Barbari, Romana uictoria non fuisset. Finito praelio Marcomannico, Aurelianus, ut erat natura ferocior, plenus irarum Romam petit uindictae cupidus, quam seditionum asperitas suggerebat, inciuilius denique usus imperio, uir aliâs optimus seditionum authoribus interemptis, cruentius ea, quae mollius fuerant curanda, compescuit, interfecti sunt enim nonnulli etiam nobiles Senatores, cum his leue quiddam, & quod contemni à mitiore principe potuisset, unus uel leuis, uel uilis testis obijceret. Quid multa? Magnum illud, & quod iam fuerat, & quod non frustra speratum est, infamiae tristioris ictu contaminauit imperium, timeri coepit princeps optimus non amari, cum alij dicerent perfodiendum talem principem, non optandum. Alij bonum quidem medicum, sed mala ratione curantem. His actis, cum uideret posse fieri, ut aliqd tale iterũ, quale sub Galieno euenerat, proueniret, adhibito consilio Senatus, muros urbis Romae dilatauit. Nec tamẽ pomoerio addidit eo tpe, sed postea, Pomoerio autem nemini prĩcipum li

cet addere, nisi ei, q agri barbarici aliqua parte Romanã Rẽp. locupletauerit. Addidit autẽ Augustus, addidit Traianus, addidit Nero, sub quo pontus polemoniacus, & alpes Cottiæ Romano nomini tributæ. Transactis igitur, quæ ad sectiones, atq; urbis statum, et ciuilia ptinebãt, contra Palmyrenos idest contra Zenobiã, quæ filiorũ nõie oriẽtale tenebat imperiũ, iter flexit. Multa in itinere, ac magna bellorum genera confecit. Nã in Thracijs, & in Illyrico occurrens Barbaros uicit, Gotthorũ qn etiam ducem Cannabam, siue Cannabaudem, cum qnq; millibus hominum trans Danubiũ interemit. Atq; inde p Byzantiũ in Bithyniã trãsitum fecit, eamq; nullo certamine obtinuit. Multa eius tam præclara facta q̃ dicta sunt, sed oĩa libro innectere nec possum fastidij euitatione, nec uolumus, sed ad intelligendos mores, atq; uirtutem pauca libanda sunt. Nã cum Thyanam uenisset, eamq; occlusam reperisset, iratus dixisse fertur. Canem in hoc oppido non relinquã. Tunc & militibus acrius incumbẽtibus spe prædæ, et Heraclamone quodam timore ne inter cæteros occideretur, patriam suã prodente, ciuitas capta est. Sed Aurelianus duo statim præcipua, qđ unum seueritatem ostenderet, alterum lenitatem ex imperatoria mente monstrauit. Nam & Heraclamonem proditorem patriæ suæ sapiens uictor occidit, et cum milites iuxta illud dictum, quo canem se relicturum apud Thyaneos negaret, euersionem urbis exposcerent, respõdit ijs canem inquit negaui in hac urbe me relicturum,

canes omnes occidit. Grāde principis dictum, grādius militum uocatum, nam dictum principis, quo præda negabatur, ciuitas seruabatur, totus exercitus ita quasi ditaretur, accepit. Epistola de Heraclamone. Aurelianus Augustus Mallio Chiloni. Occidi passus sum, cuius quasi beneficio Thyanam recepi. Ego uero proditorem amare non potui, & libēter tuli, quod eum milites occiderunt, neque enim mihi fidem seruare potuisset, qui patriæ non pepercit. Solus deniq; ex omnibus, q oppugnabantur, campus accepit. Diuitem hominem negare non possum, sed cuius bona eius liberis reddidi, neqs me causa pecuniæ locupletem hominem occidi passum esse, criminaretur. Capta autem ciuitas est miro modo. Nam cum Heraclamon locum ostendisset aggeris naturali specie tumentem, qua posset Aurelianus occultus ascendere, ille conscendit, atque elata purpura chlamyde intus ciuibus, foris militibus se ostendit, & ita ciuitas capta est, quasi totus in muris Aureliani fuisset exercitus. Taceri nō debet res, quæ ad famam uenerabilis uiri ptinet. Fertur enī Aurelianum de Thyanæ ciuitatis euersione uere dixisse, uere cogitasse, uerum Appolloniū Thyaneum celeberrimæ famæ, authoritatisq; sapientem, ueterē philosophum, amicum uerum, deorum ipsum etiā pro nomine frequentandum recipienti se in tentorium ea forma, qua uidetur subito astitisse, atq; hæc latine, ut homo Pannonius intelligeret, uerba dixisse. Aureliane, si uis uincere nihil est, quod de ciuium meorum nece cogites. Aureliane, si uis impera-

re, à cruore innocentiũ abstine. Aureliane clementer te age, si uis uincere. Norat uultum philosophi uenerabilis Aurelianus, atq; in multis eius imaginem uiderat templis. Deniq; statim attonitus imaginem et statuas, et templum eidem promisit, atq; in meliorem rediit mentem. Hæc ego à grauibus uiris comperi, et in Vlpiæ bibliothecæ libris relegi, et pro maiestate Appollonij magis credidi. Quid enim illo uiro sanctius? uenerabilius? antiquius? diuiniusq; inter homines fuit? Ille mortuis reddidit uitam. Ille multa ultra homines & fecit, & dixit, quæ qui uelit nosse, græcos legat libros, qui de eius uita conscripti sunt. Ipse autem, si uita suppetat, atq; ipsius uiri fauori usquequaq; placuerit, breuiter saltem tanti uiri facta in literas mittam, non quo illius uiri gesta munere mei sermonis indigeant, sed ut ea, quæ miranda sunt, omnium uoce prædicentur. Recepta Thyana Antiochiam proposita omnibus impunitate, breui apud Daphnem certamine obtinuit, atq; inde præceptis quantum probatur uenerabilis uiri Appolonij parens, humanior, atq; clementior fuit. Pugnatum est post hæc de summa rerum contra Zenobiam, & Zabam eius socium apud Emessam magno certamine. Cumq; Aureliani equites fatigati iam penè discederent, ac terga darent, subito ui numinis, quod postea proditum hortante quadam diuina forma per pedites etiam equites restituti sunt. Fugata est Zenobia, cũ Zaba, et plenissime parta uictoria. Recepto igitur orientis statu, Emessam uictor Aurelianus ingres=

sus est, ac statim ad templum Heliogabali tetendit, quasi communi officio uota soluturus. Verum illic eam formam numinis reperit, quam in bello sibi fauentem uidit. Quare & illic templa fundauit donarijs ingentibus positis, & Romae Soli templũ posuit maiore honorificentia consecratum, ut suo dicemus loco. Post haec Palmyram iter flexit, ut ea oppugnata, laborum terminus fieret. Sed in itinere a latronibus Syris male accepto frequenter exercitu multa perpessus est, et in obsidione usq; ad ictum sagittae periclitatus est. Epistola ipsius extat ad Mucaporem missa, in qua de eius belli difficultate ultra pudorem imperialẽ fatetur. Romani me modo dicunt bellum contra foeminam gerere quasi sola mecum Zenobia, & suis uiribus pugnet, atq; hostium, quantum si uir a me oppugnandus esset in conscientia & timore longe deteriore, dici non potest. Quantum hic sagittarum, qui belli apparatus, quantum telorũ, quantum lapidum, nulla pars muri est, quae non binis & ternis balistis occupata sit, ignes etiam tormentis iaciũtur. Quid plura? non quasi foemina pugnat quasi poenam timens, sed credo adiuturos Romanã Rẽp. deos, qui nunquam nostris conatibus defuerunt. Deniq; fatigatus, ac pro malis fessus literas ad Zenobiam misit deditionem illius petens, uitam promittens, quarum exemplum indidi. Aurelianus imperator Romani orbis, & receptor orientis, Zenobiae, caeterisq;, quos societas tenet bellica. Sponte facere debuistis id, quod meis literis nunc iubetur,

deditionem præcipio impunitate uitæ proposita, ita ut illic Zenobia, cum tuis agas uitam, ubi te ex Senatus amplissimi sententia collocauero. Gemmas, argentum, aurũ, sericum, equos, camelos in ærarium Ro. conferas Palmyrenis ius suum seruabitur. Hac epistola accepta Zenobia superbius, insolentiusq; rescripsit, quàm eius fortuna poscebat, credo ad terrorem. Ná eius quoq; epistolæ exemplũ
» indidi. Zenobia Regina orientis Aureliano Augu
» sto. Nemo adhuc præter te, quod poscis, literis pe-
» tijt. Virtute faciendum est, quicquid in rebus belli-
» cis est gerendum. Deditionem meam petis, quasi ne
» scias Cleopatrã Reginam perire maluisse, quàm in
» qualibet uiuere dignitate. Nobis Persarum auxilia
» non desunt, quæ iam speramus, pro nobis sunt Sar
» raceni, pro nobis Armenij, latrones Syri exercitum
» tuum Aureliane uicerunt. Quid igitur, si illa uene
» rit manus, quæ undiq; speratur? pones profecto su
» percilium, quo nunc mihi deditionem quasi omni-
» fariam uictor imperas. Hanc epistolam Nicomachus se transtulisse in græcum ex lingua Syriorũ dicit ab ipsa Zenobia dictatam, nam illa superbior Aureliani græca missa est. His acceptis literis, Aurelianus non erubuit, sed iratus est. Statimq; collecto exercitu, ac ducibus suis undiq; Palmyram obsedit, neq; quicquam uir fortis reliquit qđ aut imperfectum uideretur aut incuratum. Nam et auxilia, quæ à Persis missa fuerant, intercepit, & alas sarracenas, armeniasq; corrupit, atq; ad se modo ferociter, modo subtiliter transtulit. Denique

post multa

post multa mulierem potentissimam uicit. Victa igitur Zenobia, cũ fugeret camelis, quos dromedas uocitant, atq; ad Persas iter tenderet, equitibus missis est capta, atq; in Aureliani potestatem deducta. Victor itaq; Aurelianus, totiusq; iam orientis possessor cum in uinculis Zenobiam teneret, cum Persis, Armenijs, Sarracenis, superbior, atq; isolẽtior egit ea, quæ ratio temporis postulabat. Tunc ille uestes, quas in templo Solis uidemus, consertæ gẽmis, tum Persici dracones, et tiaræ, tum genus purpuræ, quod postea nec ulla gens detulit, nec Romanus orbis uidit, de qua pauca saltem libet dicere. Meministis enim fuisse in templo Iouis OPT. MAX. Capitolini pallium breue purpureũ lanestre, ad quod cum matronæ, atq; ipse Aurelianus iungeret purpuras suas, cineris specie decolari uidebantur cæteræ diuini comparatione fulgoris, hoc munus Rex Persarum ab Indis interioribus sumptum Aureliano dedisse perhibetur scribens. Sume purpurã qualis apud nos est, sed hoc falsum fuit. Nam postea diligentissime & Aurelianus, & Probus, & proxime Dioclitianus missis diligentissimis confectoribus requisiuerunt tale genus purpuræ, nec tamen inuenire potuerunt. Dicitur enim sandix indica talem purpuram facere, si curetur. Sed ad incepta redeamus. Ingens tamẽ strepitus militum fuit omnium Zenobiam ad pœnam poscentium. Sed Aurelianus indignum existimans mulierum interemi occisis plerisque, quibus authoribus illa bellum mouerat, parauerat, gesserat, triumpho mulierem reser-

uauit, ut populi Ro. oculis esset ostentui. Graue inter eos, qui cæsi sunt, de Longino philosopho fuisse perhibetur, quo illa magistro usa esse ad græcas literas dicitur. Quem quidem Aurelianus icirco dicatur occidisse, quod superbior illa epistola ipsius diceretur dictata consilio, quamuis Syrio esset sermone contexta. Pacato igitur oriente in Europam Aurelianus rediit uictor, atque illic Carporum copias afflixit, & cum illum carpicum Senatus absentem uocasset, mandasse ilico fertur. Superest P. C. ut me etiam carpisculum uocetis. Carpisculū enim genus calceamenti esse satis notum est, quod cognomen deforme uidebatur, cum & Gotthicus, et Sarmaticus, et Armenicus, et Parthicus, et Adiabenicus diceretur. Rarum est, ut Syri fidē seruent, immo difficile. Nam Palmyreni, qui iam uicti, atque contusi fuerant, Aureliano rebus Europensibus occupato non mediocriter rebellarunt. Sandarionem enim, quem in præsidio illic Aurelianus posuerat, cum sexcentis sagittarijs occiderunt Achilleo cuidā parenti Zenobiæ parantes imperium. Verū adeo Aurelianus, ut erat paratus ex Europa reuertit, atque urbem, quia ita merebatur, euertit. Crudelitas denique Aureliani, uel ut quidam dicunt seueritas eatenus extitit, ut epistola eius feratur confessionem immanissimi furoris ostentans, cuius hoc
" exemplum est. Aurelianus Augustus Ceionio Basso. Non oportet ulterius progredi militum gla-
" dios, iam satis Palmyrenorum cæsum, atque occi-
" sum est. Mulieribus non pepercimus, infantes occi-

" dimus, Senes iugulauimus, rusticos iteremimus, cui
" terras, cui urbem deinceps relinquemus? Parcen=
" dum est ijs, qui remanserunt. Credimus enim pau
" cos tam multorum supplicijs esse correctos. Tem-
" plum sanè Solis, quod apud Palmyram aquilife
" ræ legionis tertiæ, cum uexilliferis & draconario,
" cornicibus, atque laticinibus dirripuerunt, ad eam
" formam uolo, quæ fuit, reddi. Habes trecentas au
" ri libras Zenobiæ capsulis, habes argenti mille
" octingenta pondo, De Palmyrenorum bonis habes
" gemmas regias. Ex his omnibus fac cohonestari
" templum, mihi, & dijs immortalibus gratissimum
" feceris. Ego ad Senatum scribam petens, ut mittat
" Pontificem, qui dedicet templum. Hæ literæ, ut uidemus, indicant satiatam esse immanitatem principis duri. Securior denique iterum in Europam redijt, atque illic omnes, q uagabantur, hostes nota illa sua uirtute cõtudit. Interim res per Thracias, Europamq; omnem Aureliano ingentes agente, Firmus quidam extitit, qui sibi Aegyptum sine insignibus imperij quasi ut esset ciuitas libera, uindicauit. Ad quem cõtinuo Aurelianus reuertit, nec illi defuit felicitas solita. Nã Aegyptum statim recepit, atq;, ut erat ferox animi, cogitatione multus uehementer irascens, quod adhuc Tetricus Gallias obtineret, occidentem petijt, atque ipso Tetrico exercitum suum prodente, quod eius scelera ferre non posset, deditas sibi legiones obtinuit. Princeps igitur totius orbis Aurelianus pacatis per occiden=

tẽ Gallis,atq; ũdiq; terris, Romã iter flexit. De Zenobia, et Tetrico, hoc est de oriente, et ocidente triumphum Romanis titulis exhiberet. Non ab re est cognoscere, qui fuerit Aureliani triumphus. Fuit enim speciosissimus. Currus regij tres fuerũt. In his unus Odenati argento, auro, gemmis operosus, atq; distinctus. Alter, quem Rex Persarum Aureliano dono dedit. Ipse quoq; pari opere fabricatus. Tertius, quem sibi Zenobia composuerat, sperans se urbem Romanam cum eo uisuram, quod illam non fefellit, nam cum eo urbem ingressa est uicta, & triumphata. Fuit alius currus quatuor ceruis iũctus, qui fuisse dicitur Regis Gotthorũ, quo, ut multi memoriæ tradiderunt, capitolium Aurelianus inuectus est, ut illic cæderet ceruos, quos cum eodem curru captos uouisse Ioui OPT. MAX. ferebatur. Præcesserunt elephanti uiginti, feræ mansuetæ libycæ Palestinæ diuersæ ducentæ, quas statim Aurelianus priuatis donauit, ne fiscum annonis grauaret. Tigrides quatuor, Camelopardali, Alces, cætera talia per ordinem ductu gladiatorum paria octingenta, præter captiuos gentium barbararũ Blemmies, Exomitæ, Arabes, Eudæmões, Indi, Bactriani, Hiberi, Sarraceni, Persæ cum suis quoq; muneribus. Gotthi, Alani, Roxolani, Sarmatæ, Franci, Sueui, Vandali, Germani religatis manibus captiui præcesserunt. Inter hos etiam Palmyreni, qui superfuerant principes ciuitatis, & Aegyptij ob rebellionem. Ductæ sunt & decem mulieres, quas ui

rili habitu pugnantes inter Gotthos cœperat, cum multæ essent interemptæ, quas de amazonum gene re titulus indicabat. prælati sunt tituli gentium no mina continentes. Inter hæc fuit Tetricus chlamy de coccea, tunica galbina, bracis gallicis ornatus adiuncto sibi filio, quem imperatorem in Gallia nūcupauerat. Incedebat etiā Zenobia ornata gem= mis, catenis aureis, quas alijs ostentabant. præfere- bantur coronæ omnium ciuitatum aureæ titulis emi nentibus proditæ. Iam populus ipse Ro. iam uexil la collegiorum, atque castrorum, et cataphractarij milites, et opes regiæ, & omnis exercitus, & Sena tus. Et si aliquanto tristior, quod Senatores trium- phari uidebant, multum pōpæ addiderant. Deniq; uix nona hora in capitolium peruenit. Serò autē ad palatium. Sequentibus diebus datæ sunt popu lo uoluptates ludorum scenicorum, ludorum circen sium, uenationum, gladiatorum naumachiæ. Non prætermittendum uidetur, quod & populus memo ria tenet, & fides historica frequentauit Aurelia- num eo tempore, quo proficiscebatur ad orientem, bilibres coronas populo promisisse, si uictor redi- ret, et cum aureas populus speraret, neq; Aurelia= nus aut posset, aut uellet, coronas eum fecisse de pa- nibus, qui nunc siliginei uocantur, & singulis qui= busq; donasse, ita ut siligineum suum quotidie toto æuo suo, & unusquisq; reciperet, & posteris suis dimitteret. Nā idem Aurelianus, & porcinam car nem populo Romano distribuit, quæ hodieq; diui= ditur. leges plurimas sanxit, & quidem salutares.

sacerdotia composuit, templum Solis fundauit, & pontifices roborauit. Decreuit etiam emolumenta architectis, & ministris, His gestis, ad Gallias profectus Vindelicos obsidiõe barbarica liberauit, deinde ad Illyricum rediit, paratoq; magno potius quàm ingenti exercitu, Persis, quos eo quoq; tempore, quo Zenobiam superauit, gloriosissime iam uicerat, bellum indixit. Sed cum iter faceret apud Zenophorium mansionem, quæ est inter Heracliam, & Byzantium malitia notarij sui, & manu Mucaporis interemptus est. Et causa occidẽdi eius quæ fuerit, & quemadmodum sit occisus, ne res tantæ lateat, breui edisseram. Aurelianus, quod negari non potest, seuerus, truculentus, sanguinarius fuit princeps. Hic cum usque eo seueritatem tetendisset, ut & filiam sororis occideret, non in magna, neq; in satis idonea causa, iam primum in odium suorum uenit. Incidit autem, ut se res fataliter agunt, ut Mnestheum quendam, quem pro notario secretorum habuerat libertum, ut quidam dicunt, suum infensiorem sibi minando redderet, quo nescio quid de quodam suspicatus esset. Mnestheus, qui sciret Aurelianum neque frustra minari solere, neq; si minaretur, ignoscere, breue nominum conscripsit mistis iis, quibus Aurelianus uere irascebatur, cum iis, de quibus nihil asperum cogitabat, addito etiam suo nomine, quo magis fidem faceret ingestæ solicitudinis, ac breue legit singulis, quorum nomina continebat addens disposuisse Aurelianũ eos omnes occidere, illos uero debere suæ uitæ, si ui

ri sunt, subuenire. Hi cum exarsissent timore, qui merebatur offensam debere innocentes beneficijs atque officijs Aurelianus uideretur ingratus, in supradicto loco iter facientem principē subito adorti interemerunt. Hic finis Aureliano fuit principe necessario magis quàm bono. Quo interfecto cum esset res prodita, & sepulchrum ingens, & templum illi detulerunt ij, à quibus interemptus est. Sanè Mnestheus postea surreptus ad stipitem bestijs obiectus est, quod statuæ marmoreæ positæ in eodem loco utrinque significant, ubi & in columnis D. Aureliano statuæ constitutæ sunt. Senatus mortem eius grauiter tulit, grauius tamen PO. RO. qui uulgo dicebat Aurelianum pædagogum esse Senatorum. imperauit annis sex minus paucis diebus, ac rebus magnis gestis inter diuos relatus est. Quia ptinet ad Aurelianum id, quod in historia relatum est, tacere non debui. Nam multi ferunt Quintilium fratrem Claudij, cum in præsidio Italico esset, audita morte Claudij, sumpsisse imperium. Verum postea ubi Aurelianum comperit imperare à toto exercitu delectum, cumq; contra eum concionaretur, nec à militibus audiretur, incisis sibimet uenis die uigesimo imperij sui perijsse. Quicquid sanè scelerum fuit, quicquid male conscientiæ, uel etiam funestorum, quicquid denique factionum Aurelianus toto penitus orbe purgauit. hoc quoque ad rem pertinere arbitror Balbati filij nomine Zenobiam non Timolai, & Hereniani imperium tenuisse quod tenuit.

*Fuit ſub Aureliano etiam monetariorum bellum
Feliciſſimo rationali authore, quod acerrime, ſeue
riſſiméq; compeſcuit, ſeptem tamen millibus ſuo-
rum militum interemptis, ut epiſtola docet miſſa
ad Vlpium Crinitum ter COS. qui eum ante
adoptauerat. Aurelianus Auguſtus Vlpio patri.
» Quaſi fatale quiddam inceſſit, ut omnia quæcunq;
» geſſero, omnes motus in graueſcant. Ita etiam ſedi-
» tio intramurana bellum mihi grauiſſimum pepe-
» rit, monetarij authore Feliciſſimo ultimo ſeruo-
» rum, cui procurationem fiſci mandaueram, rebel-
» les ſpiritus extulerunt. Hi compreſſi ſunt ſeptem
» millibus Hiberorũ Ripariẽſium, & Caſtrianorũ,
» et Daciſcorum interemptis. Vnde apparet nullam
» mihi à dijs immortalibus datam ſine difficulta-
» te uictoriam. Tetricum triumphatum correctorem
» Lucaniæ fecit, filio eius in Senatu manente. tem-
» plum Solis magnificentiſſimum conſtituit, muros
» urbis Romæ ſic ampliauit, ut quinquaginta pro-
» pè millia murorum eius ambitus teneant. Idem
quadruplatores, ac delatores ingenti ſeueritate per-
ſecutus eſt, tabulas publicas ad priuatorum ſeue-
ritatem exuri in foro Traiani ſemel iuſſit. A-
mneſtia etiam ſub eodem delictorum publicorum
decreta eſt de exemplo Athenienſium. Cuius rei
etiam Tullius in Philippicas meminit. Fures pro
uinciales repetundarum, ac peculatus reos ultra
militarem modum eſt perſecutus, ut eos ingen-
tibus ſupplicijs, cruciatibuſq; puniret. In tem-
plo ſolis multum auri, gemmarumq; conſtituit,*

cunì uastatum Illyricum, ac Mœsiam deperditam uideret, prouinciam trans Danubium Daciam à Traiano constitutam sublato exercitu, & prouincialibus reliquit, desperans eá posse retineri. Abductosq; ex ea populos in Mœsiam collocauit, appellauitq; suam Daciam, quæ nunc duas Mœsias diuidit. Dicitur præterea huius fuisse crudelitatis, ut plerisq; Senatoribus simulatam ingereret factionem coniurationis, ac tyrannidis, quo facilius eos posset occidere. Addunt nonnulli filium sororis nõ filiam ab eodem interfectum, pleriq; autem etiam filiam sororis. Quam difficile sit imperatorem in locum boni principis legere, & Senatus sanctioris grauitas probat, & exercitus prudentis authoritas. Occiso nanq; seuerissimo principe de imperatore deligendo exercitus retulit ad Senatum, idcirco quod nullum de ijs faciendum putabat, qui tam bonum principem occiderant. Verùm Senatus hanc eandem delectionem in exercitum refudit sciens nõ libenter iam milites accipere imperatores eos, quos Senatus elegerit. Deniq; id tertio factum est, ita ut per sex menses imperatorem Romanus orbis non habuerit, omnesq; iudices ij permanerēt, quos aut Senatus, aut Aurelianus elegerat, nisi quod proconsulem Asiæ Falconium Probum in locum Arelij Fusci delegit. Non iniucundum est ipsas inserere literas, quas ad Senatum exercitus misit. Felices, ac fortes exercitus S. P. Q. R. Aurelianus imperator noster per fraudem unius hominis, et p errorem bonorum, ac malorum interemptus est. Hũc

" inter deos referte sancti, & domini P.C. & de uo
" bis aliquem dignum uestro iudicio principem mit
" tite. Nos enim de ijs, qui uel errauerunt, uel ma-
" le fecerunt imperare nobis neminem patimur. Re
" scriptum est. S.C. Cum die tertio nonas Febrau-
rias Senatus amplissimus in curiam pompilianam
conuenisset, Aurelius Gordianus COS. dixit. Re
" ferimus ad uos P.C. literas exercitus felicissimi, qui
bus recitatis Aurelianus Tacitus primæ sententiæ
Senator ita locutus est. Hic autem est, qui post Au-
relianum sententia omnium imperator est appella
" tus. Recto ordine consuluissent dij imortales P.C.
" si boni principes ferro inuiolabiles extitissent, ut
" longiorem ducerent uitam, neq; contra eos aliqua
" esset potestas ijs, qui neces infandas tristissima men
" te concipiunt. Viueret enim princeps noster Au-
" relianus, quo neq; utilior fuit quisquam. Respira-
" re certe post infelicitatem Valeriani, post Galienũ
" mala imperante Claudio cœperat nostra Resp. ad
" eadem reddita fuerat Aureliano toto penitus orbe
" uincente. Ille nobis Gallias dedit, ille Italiam libe
" rauit, ille Vindelicis iugum barbaricæ seruitutis
" amouit. Illo uiuente Illyricum restitutum est, red
" ditæ Romanis legibus Thraciæ, ille (pro pudor) ori
" entem fœmineo pressum iugo in nostra iura resti-
" tuit. Ille Persas insultantes adhuc Valeriani nece
" fudit, fugauit, oppressit, illũ Sarraceni, Blemyes,
" Exomitæ, Bactriani, Seres, Hiberi, Albani, Arme
" nij, populi etiam Indorum ueluti præsentem penè
" uenerati sunt deum. Illius donis, quæ à barbaris

gentibus meruit, refertum est Capitolium: quindecim millia librarum auri ex eius liberalitate unum tenet templum, omnia in urbe fana eius micant donis. Quare P.C. uel deos ipsos iure conuenio, qui talem principem interire passi sunt, nisi forte secum eum esse maluerunt. Decerno igitur diuinos honores, id quod uos omnes existimo esse facturos. Nam de imperatore deligendo ad eundem exercitum censeo esse referendum. Et enim in tali genere sententiæ nisi fiat, quod dicitur, et electi periculum erit, & eligentis inuidia. Probata est sententia Taciti, attamen cum iterum, atq; iterũ mitterent ex S.C. quod in Taciti uita dicemus, Tacitus factus est imperator. Aurelianus filiam solã reliquit, cuius posteri etiam nunc Romæ sunt. Aurelianus nanque proconsul Ciliciæ Senator optimus sui uere iuris, uitæq; uenerabilis, qui nunc in Sicilia uitam agit, eius est nepos. Quid hoc esse dicam tam paucos bonos extitisse principes, cum iam tot Cæsares fuerint? Nam ab Augusto in Diocletianum, Maximumq; principes, quæ series purpuratorum sit, index publicus tenet. Sed in his optimi ipse Augustus, Flauius Vespasianus, Titus, Cocceius Nerua, Diuus Traianus, Diuus Adrianus, Pius, & Marcus Antonini, Seuerus Afer, Alexander Mammeæ, Diuus Claudius, & Diuus Aurelianus, Valerianus enim, cum optimus fuerit, ab omnibus infelix apparuit. Vides quæso quàm pauci sint principes boni, ut bene dictum sit à quodã mimico scurra Claudij huius temporibus in uno annulo bo-

nos principes posse perscribi, atq; depingi. At contra quæ series malorum, ut enim omittamus Vitellios, Caligulas, & Nerones, quis ferat Maximinos & Philippos, atque illam inconditæ multitudinis fecem? Tametsi Decios excerpere debeam, quorum & uita, & mors ueteribus comparanda est. Et quæritur quidem quæ res malos principes faciat. Iam primum nimia licentia, deinde rerum copia, amici præterea improbi, satellites detestandi, eunuchi auarissimi, aulici uel stulti, uel detestabiles, et, quod negari non potest, rerum publicarum ignorantia. Sed ego à patre meo audiui Dioclitianum principem iam priuatum dixisse, nihil esse difficilius, quàm bene imperare. Colligunt se quatuor uel quinq;, atque unum consilium ad decipiendū imperatorem capiunt. Dicunt quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, uera non nouit, cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur, facit iudices, quos fieri non oportet, amouet à Rep. quos debeat obtinere. Quid multa? ut Dioclitianus ipse dicebat, bonus, cautus, optimus uenditur imperator. Hæc Dioclitiani uerba sunt, quæ icirco inserui, ut prudentia tua sciret nihil esse difficilius bono principe. Aurelianum quidem multi, neq; inter bonos, neq; inter malos principes ponunt, icirco quod ei clementia imperatorū dos prima defuerit. Verconius Herrennianus præf. præt. Dioclitiani teste Asclepiodoto, sæpe dicebat Dioclitianum frequenter dixisse, cum Maximiani asperitatem deprehenderet, Arelianum magis ducem esse debuisse quam

principem. Nam eius nimia ferocitas eidem displicebat. Mirabile fortasse uidetur, quod compertum Dioclitiano Asclepiodotus Celsino consiliario suo dixisse perhibetur. Sed de hoc posteri iudicabunt. Dicebat enim quodam tempore Aurelianus Gallicanas consuluisse druydas sciscitantem utrum apud eius posteros imperium permaneret, tum illas respondisse dixit. Nullus clarius in Rep. nomen quã Claudij posterorum futurum. Et est quidẽ iam Cõstantius imperator eiusdem uir sanguinis, cuius puto posteros ad eam gloriam, quæ a druydibus pronuntiata sit, puenire. Quod icirco ego in Aureliani uita constitui, quia hæc ipsi Aureliano consulenti responsa sunt. Vectigal ex Aegypto urbi Romæ Aurelianus uitri, chartæ, lini, stupæ, atque anabolicas species æternas constituit. Thermas transtyberina regione Aurelianus facere parauit hyẽmales, quod aquæ frigidi aëris copia illic deesset. forum nominis sui in Hostiensi ad mare fundare cœpit. In quo postea prætoriũ publicum constitutum est. Amicos suos honeste ditauit, & modice, ut miserias paupertatis effugerent. Et diuitiarum inuidiam patrimonij moderatione uitarent. Vestem holosericam neq; ipse in uestiario suo habuit, neq; alteri utendam dedit. Et cum ab eo uxor sua peteret, ut unico pallio batteo serico uteretur, ille respondit. Absit ut auro fila pensentur, libra enim auri tunc libra serica fuit. Habuit in animo ut aurum neq; in cameras, neq; in tunicas,

neq; in pelles, neq; in argentum mitteretur dicens plus auri esse in rerum natura quàm argenti, sed aurum per uarios bratteariũ filiorum & liquationum usus perire. Argentum autem in suo usu manere. Idem dederat facultatem, ut aureis qui uellent & uasis uterentur & poculis. Dedit præterea potestatem, ut argentatas priuati carrucas haberēt, cum antea ærata, et eburata uehicula fuissent. Idē concessit, ut blatteas matronæ tunicas haberēt cæteras uestes, cum antea coloreas habuissent. Et ut fibulas aureas gregarij milites haberent. Idem primus concessit, cum antea argenteas habuissent. Paragaudas uestes ipse primus militibus dedit, cum ante non nisi rectis purpureis accepissent, et quidem alijs monolores, alijs dilores, trilores alijs, & usq; ad pentelores, quales hodie lineæ sunt. Panibus urbis Romæ unciam de ægyptio uectigali auxit, ut quadam epistola data ad præfectum annonæ urbis etiam ipse gloriatur. Aurelianus Augustus Flabio Arabiano præfecto annonæ. Inter cætera, quibus dijs fauentibus Romanam Remp. iuuimus, nihil mihi est magnificentius, quàm quod additamento unciæ omne annonarum urbicarum genus iuui, quod ut esset perpetuum nauicularios niliacos apud Aegyptum nouos, & Romæ annicos posui, tyberinas extruxi ripas. Vadum aluei tumentis effodi, dijs et perennitati uota constitui. Almam Cererem consecraui. Nunc tuum est officium Arabiane iucundissime elaborare, ne meæ dispositiones in ir-

ritum ueniant. Neque enim populo Ro. saturo quicquam potest esse lætius. Statuerat tamen & uinum gratuitum Po. Ro. dare, ut quemadmodum oleum & panis, & porcina gratuita præberentur, sic etiam uinum daretur, quod perpetuum hac dispositione conceperat. Hetruriæ per Aureliam usque ad alpes maritimas ingentes agri sunt, iiq; fertiles, ac syluosi. Statuerat igitur dominis locorum incultorum, qui tamen uellent, gratias dare, atq; illic familias captiuas constituere, uitibus montes conserere, atque ex eo opere uinum dare, ut nihil redditutum fiscus acciperet, sed totum populo Ro. concederet. Facta erat ratio dogecuparum nauium & operum, sed multi dicunt Aurelianum ne id faceret, præuentū, aliį à præf. præt. sui prohibitum, qui dixisse fertur. Si & uinum populo Ro. damus, superest, & ut pullos, & anseres demus. Argumento est id uere Aurelianum cogitasse, immo etiam facere disposuisse, uel ex aliqua parte fecisse, quod in porticibus templi Solis fiscalia uina ponuntur non gratuita populo eroganda, sed pretio. Sciendum tamen congiaria illum ter dedisse, donasse etiam Po. Ro. tunicas albas manicatas ex diuersis prouinciis, lineas afras, atque ægyptias puras, ipsumq; primum donasse oraria populo Ro. quibus uteretur populus ad fauorem. Displicebat ei, cum esset Romæ habitare in palatio, ac magis placebat in hortis Sallustij, uel in Domitiæ uiuere. Miliarensem denique porticum in hortis Salustij ornauit, in

qua quotidie & equos, & se fatigabat, quamuis esset non bonæ ualetudinis, seruos & ministros peccantes coram se cædi iubebat, ut pleriq; dicunt, causa tenendæ seueritatis, ut alij, studio crudelitatis. Ancillam suam, quæ adulterium cum seruo suo fecerat, capite puniuit. Multos seruos e familia propria, qui peccauerant legibus, audiendos iudicijs publicis dedit. Senatum, siue senaculum matronis reddi uoluerat, ita ut primæ illic quæ sacerdotia Senatu authore meruissent, calceos mulleos, & cereos, & albos, & ederatios uiris omnibus tulit, mulieribus reliquit. Cursores eo habitu, quo ipse habebat, Senatoribus concessit. Concubinas ingenuas haberi uetuit. Eunuchorum modum pro Senatorijs professionibus statuit, idcirco quod ad ingentia pretia peruenissent. Vas argenti eius nunquam triginta libras transijt. Conuiuium de assaturis maxime fuit. Vino rufo maxime delectatus est. Medicum ad se, cum ægrotaret, nunquam uocauit, sed ipse se inedia præcipue curabat. Vxori, et filiæ annulum sigillaricium quasi priuatus instituit. Seruis suis uestes easdem imperator, quas & priuatus dedit præter duos senes, quibus quasi libertis plurimum detulit, Antistium & Gillonem, qui post eum ex Senatus sententia manumissi sunt. Erat quidem rarus in uoluptatibus, sed miro modo mimis delectabatur, uehementissime autem delectatus est phagone, qui usque eo multum comedit, ut uno die ante mensam eius aprum integrum, centum panes, Verueccm, & porcellum comederet, biberet

ret, biberet autem infundibulo apposito plus hor-cat. Habuit tempus præter seditiones quasdã domesticas fortunatissimum, populus autem Romanus eũ amauit, Senatus timuit.

EIVSDEM TACITVS.

Quod post excessum Romuli nouello adhuc Romanæ urbis imperio factum pontifices, penes quos scribendæ historiæ potestas fuit, in literas retulerunt, ut interregnum dum post bonum principem bonus alius quæritur, iniretur. Hoc post Aurelianum habito, inter Senatum, exercitumq; Romanum non inuidio, non tristi, sed grato, religiosoq; certamine sex totis mensibus factum est. Multis tamen modis hæc ab illo negotio causa separata est. Iam primum enim cum interregnum initum est, post Romulum interreges tamen facti sunt, totusq; ille annus per quinos & quaternos dies siue ternos centum Senatoribus deputatus est, ita ut qui ualerent, interreges essent singuli duntaxat. Quare factum est, ut & plures annos interregnum iniretur, ne aliquis sub æquali dignitate Romani expers remaneret imperij. Huc accidit quod etiam sub COSS. Trib. q; militaribus præditi imperio consulari, si quando interregnum initum est, interreges fuerunt. Nec unquam ita uacua fuit hoc nomine Romana Resp. ut nullus iterrex biduo saltem triduo'ue crearetur. Video mihi posse obicij curules

magiſtratus, apud maiores noſtros quadriennium in Rep. non fuiſſe, ſed erant tribuni plebis, cum tribunitia poteſtate, quæ pars maxima regalis imperij eſt. Tamen non eſt proditum interreges eo tempore non fuiſſe. Quinetiam uerioribus hiſtorias referentibus declaratum eſt, COSS. ab interregibus prius creatos, qui haberent reliquorum comitia magiſtratuum. Ergo quod rarum, & difficile fuit, S. P. Q. R. perpeſſus eſt, ut iperatorem per ſex mẽſes, dum bonus quæritur, Resp. non haberet. Quæ illa concordia militum? quanta populo quies? quam grauis Senatus authoritas fuerit? Nullus uſquam tyrannus emerſit, ſub iudicio Senatus, et militum, populiq; Ro. totus orbis eſt temperatus, non illi principem quẽquam, ut recte facerent, non tribunitiam poteſtatem formidabant, ſed quod eſt in uita optimum, ſe timebant. Dicẽda eſt tamen cauſa tam felicium morarum, & ſpeciatim in monimentis publicis inferenda eadem poſteros humani generis ſtupẽda moderatio, ut diſcant qui regna cupiunt, nõ raptum ire imperia, ſed mereri. Interfecto ſane fraude Aureliano, ut ſuperiore libro ſcriptum eſt, calliditate ſerui nequiſſimi, errore militariũ, ut apud quoslibet commenta plurimum ualent, dummodo irati audiant, plerunq; temulenti certe conſiliorum prope ſemper expertes reuerſis ad bonam mentem omnibus, eiſdemq; ab exercitu grauiter confutatis cœptum eſt quæri, & quis fieri deberet ex omnibus princeps. Tunc odio præſentium exercitus, qui creare imperatorem raptim ſolebat, ad Senatũ li-

teras misit, de qbus priore libro iam dictum est, petens, ut ex ordine suo principem legerent. Verum Senatus sciens lectos à se principes militibus non placere, rē ad milites retulit. Dumq́; id sæpius fit, sextus peractus est mensis. Interest tamen, ut sciatur quemadmodum Tacitus imperator sit creatus. Die VII. Calen. Octob. cum in curiam pompilianam ordo amplissimus consedisset, Velius Cornificius Gordianus consul dixit. Referimus ad uos P. C. qđ sæpe retulimus. Imperator ē deligendus exercitus sine principe recte diutius stare non potest, simul quia cogit necessitas. Nam limitem trans Rhenum Germani rupisse dicuntur, occupasse urbes ualidas, nobiles, diuites, & potentes. Iam si mihi de Persicis motibus nuntiatur, cogitate tam leues esse mentes Syrorum, ut regnare uel fœminas cupiant potius, quàm nostram perpeti sanctimoniam. Quid Africam? Quid Illiricum? Quid Aegyptum, earumq́; omnium partium exercitum quousque sine principe credimus posse consistere? Quare agite P. C. & principem dicite, aut accipiet eum exercitus, quem elegeritis, aut, si refutauerit, alterum faciet. Post hæc cum Tacitus, qui erat primæ sententiæ consularis sententiam incertam quam uellet, diceret, omnis Senatus acclamauit. Tacite Auguste dij te seruent, te deligimus, te principem facimus, tibi curam Reipub. orbisq́; mandamus. Suscipe imperium ex Senatus authoritate, tui loci, tuæ uitæ, tuæ mentis est, quod mereris. Princeps Senatus re-

» ctè Augustus creatur, primæ sententiæ uir rectè
» imperator creatur. Et quis melius quàm grauis im
» perat? & quis melius quàm literatus imperat?
» Quod bonum faustum, salutareq; sit, diu priuatus
» fuisti. Scis quemadmodum debeas imperare, q ali
» os principes pertulisti. Scis quemadmodum debeas
» imperare, qui de alijs principibus iudicasti. At il-
» le. Miror P. C. uos in locum Aureliani fortissimi
» imperatoris Senem uelle principem facere, en mem
» bra, quæ iaculari ualeãt, quæ hastile torquere, quæ
» clypeis intonare, quæ ad exemplum docendi mili
» tis frequenter equitare. Vix munia Senatus imple
» mus. Vix sententias, ad quas nos locus arctat, edi-
» scimus. Videte diligentius quàm ætatem de cubicu
» lo, atque umbra in pruinas, æstusq; mittatis. An
» probaturos Senem imperatorem milites creditis?
» Videte, ne Reip. non eum, quem uelitis, principem
» detis, & mihi hoc solum obesse incipiat, quod me
» unanimiter delegistis. Post hæc acclamationes Sena
» tus hæ fuerunt. Et Traianus ad imperium senex
» uenit, dixerunt decies. Et Adrianus ad imperium
» senex uenit, dixerũt decies. Et Antoninus ad impe
» rium senex uenit, dixerunt decies. Et tu legisti,
» Incanaq; menta Regis Romani, dixerunt decies, et
» quis melius quàm senex imperat? dixerunt decies.
» Imperatorem te non militem facimus, dixerunt ui
» cies, tu iube milites pugnent, dixerunt tricies, ha-
» bes prudentiam, & bonum fratrẽ, dixerũt decies.
» Seuerus dixit caput imperare non pedes, dixerũt
tricies. Animum tuum non corpus eligimus, dixe-

» runt uices. Tacite Auguste Dij te seruent. Deinde
omnes interrogati præterea qui post Tacitum sede
bat Senator cõsularis Metius Falcõius Nicomachus
» in hæc uerba disseruit. Semper q̃dem P.C. recte,
» atq; prudenter Reip. magnificus hic ordo consuluit,
» neq; à quoquam orbis terræ populo solidior unquã
» expectata sapientia est. Attamen nulla unquam
» neq; grauior, neq; prudentior in hoc sacrario di-
» cta sententia est. Seniorem principem fecimus, & ui
» rum, q omnibus quasi pater consulat, nihil ab hoc
» immaturum, nihil properum, nihil asperum formi
» dandum est. Omnia seria, cuncta grauia, & qua-
» si ipsa Resp. iubeat, auguranda sunt. Scit. n. qualẽ
» sibi principem semper optauerit, nec potest aliud
» nobis exibere, quàm quod ipse desyderauit, et uo
» luit. Enimuero si recolere uelitis uetusta illa prodi
» gia Nerones dico, & Heliogabalos, & Commodos
» seu potius semper incommodos, certe non hominũ
» magis uitia illa, quàm ætatum fuerũt. dij auertãt
» principes pueros, & patres patriæ dici impube-
» res, & quibus ad subscribendum magistri litera-
» rij manus teneant, quos ad consulatus dandos dul
» cia & circuli, & quæcunq; uoluptas puerilis inui
» tet. quæ malum ratio est habere imperatorem, q fa-
» mam curare non nouerit? qui q̃d sit Resp. nesciat,
» nutritorem timeat, respiciat ad nutricem magnorũ
» magistralium ictibus, terroriq; subiaceat. faciat eos
» COSS. duces, iudices, quorum uitas, merita, ætates,
» familias, gesta non norit. Sed quid diutius P.C.
» protraho? magis gratulemur, quod habemus

» principē Senem, quàm illa iteremus, quæ plus quā
» lachrymādo tolerantibus extiterunt. Gratias igi-
» tur dijs immortalibus ago, atq; habeo, pro uniuersa
» Rep. Teq; Tacite Auguste cōuenio petens, obsecrās,
» libere pro communi patria legibus deposcens ne
» paruulos tuos, si te citius fata peruenerint, facias
» Romani hæredes imperij, ne sic Rēp. Patresq; Cō
» scriptos, populumq; Romanum, ut uillulam tuam,
» ut colonos tuos, ut seruos tuos relinquas, quare cir
» cunspice, imitare Neruas, Traianos, Adrianos. In
» gens est gloria morientis principis Remp. magis
» amare quàm filios. Hac oratione & Tacitus ipse uehementer est motus, & totus Senatorius ordo concussus. Statimq; acclamatum est. Omnes omnes in Decium ad campum Martium, ibi comitiale tribunal ascendit, ibi præfec. urbis Aelius Cesetianus sic locutus est. Vos sanctissimi milites, & sacratissimi uos Quirites habetis principē, quem de sententia omnium exercituum Senatus elegit. Tacitum dico Augustissimum uirum, ut qui hactenus sententijs suis Remp. iuuit, nunc iuuet iussis, atque con-
» sultis. acclamatum est à populo. Felicissime Tacite
» Auguste dij te seruent, & reliqua, quæ solent dici. Hoc loco tacendum non est plerosque in literas retulisse Tacitum absentem, et in Campania positum principem nuncupatum, quod uerum est, nec dissimulare possum. Nam cum rumor emersisset illum imperatorem esse faciendum, discessit, atq; in Baiano duobus mensibus fuit. Sed inde dedu-

ctus huic. S. C. interfuit, quasi uere priuatus, et qui uere recusaret imperium, ac ne quis me græcorum alicui, uel latinorum existimet temere credidisse, habet in bibliotheca Vlpia in armario Sexto librum Elephantinum, in quo hoc S. C. perscriptum est, cui Tacitus ipse manu sua subscripsit. Nam diu hæc S. C. quæ ad principes pertinebant, in libris Elephantinis scribebantur. Inde ad exercitus profectus, ibi quoque cum primũ tribunal ascendit Mesius Gallicanus præfec. praet. in hæc uerba disseruit. Dedit sanctissimi commilitones Senatus principem, quem petistis, paruit præceptis, & uoluntati castrensium ordo ille nobilissimus, plura mihi apud uos præsente imperatore non licet loqui. Ipsum igitur, qui tueri nos debet, loquentem dignanter audite. Post hoc Tacitus Augustus dixit. Et Traianus ad imperium senex uenit, sed ille ab uno deductus est. At me sanctissimi cõmilitones primũ uos, qui scitis principes approbare, deinde amplissimus Senatus dignum hoc nomine iudicauit, curabo, enitar, efficiam, ne uobis desint si non fortia facta, at saltem uobis, atque imperatore digna consilia. Post hoc stipendium, & donatiuum ex more promisit, & primam orationem ad Senatum talem dedit. Ita mihi liceat P. C. sic imperium regere ut à uobis me constet electum, ut ego cuncta ex uestra facere sententia, & potestate decreui. Verum est igitur ea iubere, atque sancire, quæ digna uobis, digna modesto exercitu, digna Populo Romano

esse uideantur. In eadem oratione Aureliano statuam aureā ponendam in capitolio decreuit. Item statuam argenteam in curia, item in templo Solis. Item in foro Diui Traiani, sed aurea non est posita. Dedicatæ autem sunt solæ argenteæ. In eadem oratione cauit, ut si quis argento publice, priuatimq; æs miscuisset, si quis auro argentum, si quis æri plumbum, capitale esset cum bonorum proscriptione. In eadem oratione cauit, ut serui in dominorum capita non interrogarentur, ne in causa maiestatis quidem addidit ut Aurelianum omnes pictum haberent. Diuorum templum fieri iusit, in quo essent statuæ principum bonorum ita, ut iisdem natalibus suis, & parilibus & Cal. Ianuarijs & uotis libamina ponerentur. In eadem oratione fratri suo Floriano consulatum petijt, non impetrauit, idcirco quod iam Senatus omnia inuidia suffectorum consulum clauserat. Dicitur autem multum lætatus Senatus libertate, quod ei negatus est consulatus, quē fratri petierat. Fertur deniq; dixisse, scit Senatus, quem principem fecerit. patrimonium suum publicauit, quod habuit in redditibus HS II millies octingenties. Pecuniam quam domi collegerat, in stipendium militum uertit. Togis, & tunicas iisdem est usus, quibus priuatus. Meritoria intra urbem stare uetuit, quod quidem diu tenere non potuit. Thermas omnes ante lucernam claudi iussit, nequid per noctem seditionis oriretur. Cornelium Tacitum scriptorem historiæ Augustæ, quod parentem suum eūdem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iussit,

& ne neglectorum incuria deperiret, librum per annos singulos decies scribi publicitus in euicos archis iussit, & in bibliothecis poni holosericam uestem uiris omnibus interdixit. Domum suam destrui præcepit, atque in eo loco thermas publicas fieri priuato sumptu iussit, columnas centum numidicas pedum uicenum ternum Hostiensibus donauit. De proprio possessiones, quas in Mauritania habuit, sartis tectis Capitolij deputauit. Argentum mensale, quod priuatus habuerat, ministerijs cõuiuiorum, quæ in templis fierent, dedicauit. Seruos urbanos omnes manumisit utriusq; sexus intra centum, tamen ne caniniam transire uideretur. Ipse fuit uitæ parcissimæ, ita ut sextarium uini tota die nunquam potauerit, sæpe intra heminam. Conuiuium uero unius gallinacei, ita ut sinapus adderet, & oua pro omnibus oleribus affatim ministratis, lactucas impatiẽter ĩdulsit. Sõnum enim se mercari illa sumptus effusione dicebat: amariores cibos appetiuit. Balneis raro usus est, atq; ualidior fuit in senectute. Vitreorum diuersitate, atq; operositate uehementer est delectatus. Panẽ nisi siccum nunquam comedit, eundemq; sale, atq; alijs rebus conditum. Fabricarum peritissimus fuit, marmorum cupidus, nitoris Senatorij, uenationum studiosus. Mensam denique suam nunquam nisi agrestibus opimauit. Fasianam auem nisi suo, & suorũ natali, & diebus festissimis non posuit. Hostias suas semper domum reuocauit, ijsdemq; suos uesci iussit. Vxorem gemmis uti non est passus. Auroclaua

tis uestibus idem interdixit. Nam & ipse author Aureliano fuisse perhibetur, ut aurum a uestibus & cameris, & pellibus submoueret. Multa huius feruntur, sed longum ē ea in literas mittere. Quod siquis omnia de hoc uiro cupit scire, legat Suetonium Optatianum, qui eius uitam affatim scripsit. Legit sane senex minutulas literas ad stuporem, nec unquam noctem intermisit, qua non aliqd uel scriberet, uel legeret, præter posterum Calendarū diem. Nec tacendum est, & frequenter imitandum tantam Senatus lætitiam fuisse, quod eligendi principis cura ad ordinem amplissimum reuertisset. Vt & supplicationes decernerentur, & hecatombe promitteretur a singulis. Deniq; Senatores ad suos scriberent, nec ad suos tantum, sed etiam ad externos. Mitterentur præterea literæ ad prouincias, ut scirent omnes socij, omnesq; nationes in antiquum statum rediisse Remp. Ac Senatum principes legere, immo ipsum Senatum principem factū. leges a Senatu petendas, reges barbaros Senatui supplicaturos. pacem, ac bella Senatu authore tractanda. nequid deniq; deesset cognitioni, plerasq; huiusmodi epistolas in fine libri posui, & cum cupiditate & sine fastidio, ut existimo, perlegendas. Et prima quidem illi cura imperatoris facti hæc fuit, ut omnes, qui Aurelianum occiderant, interimerent, bonos, malós ue, cum iam ille uindicatus eēt. Et quoniam a Mæotide multi barbari eruperant, hos eosdem consilio, atq; uiribus, ut eo redirent, compulit. Ipsa autem Mæotide ita congregabantur quasi

accitu Aureliani ad bellum Persicum conuenissent auxiliū daturi nostris, si necessitas postularet. Tullius dicat magnificentius esse dicere, quemadmodū ceperit consulatum Marcus, & in isto uiro magnificum fuit, quod tanta gloria cœpit imperium. Gessit autem propter breuitatem temporum nihil magnum. Interemptus est enim insidijs militaribus, ut alij dicunt, sexto mense, ut alij, morbo interijt. Tamen constat factionibus eum oppressum mente, atq; animo defecisse. Hic idem mensem Septembrem Tacitum appellari iussit, iccirco, quod eo mense & natus, & factus est imperator.

FLORIANVS.

Hic successit Florianus frater eius, qui imperium arripuit, non Senatus authoritate, sed suo motu quasi hæreditarium esset imperium, cum sciret adiuratum esse in Senatu Tacitum, ut cum mori cœpisset, non liberos suos, sed optimum aliquem principem faceret. Denique uix duobus mensibus imperium tenuit, & occisus est Tarsi à militibus, q Probum audierant imperare, quem omnis exercitus legerat. Tantus autem Probus fuit in re militari, ut illum Senatus optaret, miles eligeret, ipse populus Romanus acclamationibus peteret. Fuit etiam Florianus morum fratris imitator, nec tamen usquequaque. Nam effusionem in eo frater frugi reprehendebat, et hæc ipsa imperandi cupiditas alij

eum moribus ostendit fuisse quàm fratrem. Duo igitur principes una extiterunt domo, quorum alter sex mensibus, alter uix duobus imperauerunt. quasi quidam interreges inter Aurelianum et Probum post interregnum principes nuncupati. horũ statuæ fuerunt interamnæ duæ pedum tricenum ex marmore, quod illic eorum cenotaphia constituta sunt in solo proprio, sed deiectæ fulmine ita cõtritæ sunt, ut membratim iaceant dissipatæ, quo tempore responsum est ab aruspicibus quandocunq; ex eorum familia imperatorem Romanum futurum seu per fœminam, seu per uirum, qui det iudices Parthis, ac Persis, qui Francos, & Alemannos sub Romanis legibus habeat, qui per omnem Africam barbarum non relinquat, qui Taprobanæ præsidem imponat, qui ad Romanam Insulam proconsulem mittat, qui Sarmatis omnibus iudicet, qui terram omnem, quam oceanus ambit, captis omnibus gentibus, suam faciat, postea tamen Senatui reddat imperium, & antiquis legibus uiuat ipse uicturus annis. C. XX. et sine hærede moriturus. Futurum autem eum dixerunt à die fulminis præcipitatis statuis, & confractis post annos mille. Non magna hæc urbanitas aruspicum fuit, qui principem talem post mille annos futurum esse dixerunt, quia si post centum annos prædicerent fore, possent eorum deprehẽdi mendacia pollicentes, cum uix remanere talis possit historia. Ego tamen idcirco hæc inserenda uolumini credidi, nequis me legẽns legisse non crederet. Tacitus congiarium po-

Ro. intra sex menses uix dedit. Imago eius posita est in Quintiliorum in una tabula quincuplex, in qua semel togatus, semel chlamydatus, semel armatus, semel palliatus, semel uenatorio habitu. De qua quidem epigrammatarius ita allusit, ut diceret. Non agnosco senem armatum, non chlamydatum inter cætera, sed agnosco togatum. Floriani et Taciti multi extiterunt, quorum sunt posteri credo millesimum annum expectantes. In quos multa epigrammata scripta, quo iocati sunt aruspices imperium pollicentes. Hæc sunt, quæ de uita Taciti, atq; Floriani digna memoratu comperisse memini. Nũc nobis aggrediendus est Probus uir domi, forisq; conspicuus, uir Aureliano, Traiano, Adriano, Antoninis, Alexãdro, Claudioq; præferendus, nisi q̃a in illis uaria, in hoc omnia præcipua tunc fuere, qui post Tacitum omnium iudicio bonorum imperator est factus, orbemq; terrarum pacatissimum gubernauit, deletis barbaris gentibus, deletis etiam plurimis tyrannorum, qui eius temporibus extiterunt, de quo dictum est, ut Probus diceretur etiã si probus nomine non fuisset. Quem quidem multi ferunt sibyllinis libris fore promissum, q̃ si diutius fuisset, orbis terræ Barbaros nõ haberet. Hæc ego in aliorum uita de Probo idcirco indidi, ne dies, hora, momentum aliquid sibi uindicaret, ne fatali necessitate absumptus Probo indicto deperirem. Nunc claudam uolumen satisfactum arbitrans studio, et cupiditati meæ. Omnia imperij Tacito hæc fuerunt. Fanaticus q̃dam in templo Syluani tensis

mẽbris exclamauit tacita purpura, tacita purpura idq́; septimo. Quod quidem postea omini deputatum est. Vinum, quo libaturus Tacitus fuerat in templo Herculis Fundani subito purpureum factum est. Vitis, quæ uuas aminæas albas ferebat, eo anno, quo ille imperium meruit, plurima purpurea facta sunt. Mortis omina hæc fuerunt. patris sepulchrum disruptis ianuis se aperuit, matris umbra se per diem & Tacito, & Floriano uelut uiuentis obtulit, nam diuersis patribus nati ferebantur. in larario dij omnes seu terremotu, seu casu aliquo conciderunt. Imago Apollinis, quæ à dijs colebatur, ex summo fastigio in lectulo posita sine hominis cuiuspiam manu deprehensa est. Sed hæc sunt, quæ à plerisque dicuntur. Nos ad Probũ & ad probi gesta insignia reseruemur. Et quoniam me promisi aliquas epistolas esse positurum, quæ creato Tacito principe gaudia Senatus ostenderent, his additis finem scribendi faciam. Epistolæ

» publicæ. Senatus amplissimus curiæ Carthaginiẽ
» si S.D. Quod bonum, faustum, felix, salutareq́; sit
» Reip. orbiq́; Ro. dandi ius imperij, appellãdi prin
» cipis, nuncupandi Augusti ad nos reuertit. Ad nos
» igitur referte, quæ magna sunt. Omnis prouocatio
» præfecti urbis erit, quæ tamen à proconsulibus, et
» ab ordinarijs iudicibus emerserit, in quo q̃dem etiã
» uestram in antiquũ statum rediisse credimus digni
» tatem; siq̃dẽ primus hic ordo est, q recipiendo uim
» suã ius suum cæteris seruat. Alia epistola. Sena
» tus amplissimus curiæ Treuirorũ. Vt estis liberi, et

ſemper fuiſtis, Lætari uos credimus, creādi principis iudicium ad Senatum redijt, ſimul etiam præfecturæ urbanæ appellatio uniuerſa decreta eſt. Eodem modo ſcriptum eſt Antiochienſibus, Aquileienſibus, Mediolanenſibus, Alexandrinis, Theſſalonicenſibus, Corinthijs, et Athenienſibus. Priuatæ autem epiſtolæ hæ fuerunt. Antonio Iuſto patri Autronius Tiberianus ſalutem. *Nūc te pater ſancte interesſe decuit Senatui ampliſſimo, nunc ſententiā dicere, cum tantum authoritatis ampliſſimo ordini creuerit, ut reuertat in antiquum ſtatum Reſp. & nos principes demus, nos faciamus imperatores, nos deniq; nuncupemus Auguſtos. Fac igitur ut conualeſcas curiæ interfuturus antiquæ. Nos recepimus ius proconſulare, redierunt ad præfectum urbis appellationes omnium poteſtatum, & omniū dignitatum.* Item alia. Claudius Capilianus Cereio Metiano patruo S. *Obtinuimus pater ſancte, quod ſemper optauimus, in antiquum ſtatum Senatus reuertit. Nos principes facimus. noſtri ordinis ſunt poteſtates, Gratias exercitui Romano & uere Romano, reddidit nobis, quam ſemper habuimus poteſtatem. Abire ſine Baianos, Puteolanoſq; ſeceſſus. Da te urbi, da te curiæ. Floret Roma, floret tota Reſp. Imperatores damus, principes facimus, poſſumus & prohibere, qui cœpimus facere. Dictū ſapienti ſat eſt. Longum eſt omnes epiſtolas connectere, quas reperi, quas legi. Tantum illud dico Senatores omnes ea eſſe lætitia elatos, ut domibus ſuis omnes albas hoſtias cæderent imagines frequen-*

ter aperirent, albati sederent, conuiuia sumptuosio ra praeuenirent, antiquitatem sibi redditam crederent.

EIVSDEM PROBVS.

Certum est, quod Sallustius Crispus, quodq; M. Cato, & Gellius historici sententiae modo in literas retulerunt, omnes omniū uirtutes tantas esse, quātas uideri eas uoluerint eorum ingenia, qui uniuscuiusq; facta descripserint. Inde esse, quod Alexander Magnus Macedo, cum ad Achillis sepulchrum uenisset, grauiter ingemiscens. Felicem te inquit, iuuenis, qui talem praeconem tuarum uirtutum reperisti. Homerum intelligi uolens, qui Achillem tantum in uirtutum studio finxit, quantum ipse ualebat ingenio. Quorsum haec pertineant mi Celse? ne fortassis requiras, Probum principem, cuius imperio oriens, occidens, meridies, septentrio, omnesq; orbis partes in totam securitatem redactae sunt scriptorum inopia iam penè nescimus. Occidit (prò pudor) tanti uiri & talis historia, qualem non habent bella punica, non terror gallicus, non motus pontica, non hispaniensis astutia. Sed non patiar ego ille, à quo dudum solus Aurelianus est expetitus, cuius uitam quantum potui persecutus Tacito, Florianoq; iam scriptis non me ad Probi facta descendere, si uita suppetet, omnes, qui supersunt usq; ad Maximianum, Dioclitianumq; dicturus. Neq; ego

nunc

nunc facultatem, eloquentiamq; polliceor, sed res gestas, quas perire non patior. Vsus autem sum, ne in aliquo fallam carissimam mihi familiaritatem tuam, praecipue libris ex bibliotheca Vlpia aetate mea thermis Diocletianis, item ex domo tiberiana, usus etiam ex regestris scribarũ porticus prophireticae, actis etiam Senatus, ac populi. & quoniam me ad colligenda talis uiri gesta ephemeris Turduli Gallicani plurimum iuuit uiri honestissimi, ac syncerissimi, beneficium amici senis tacere non debui. Cn. Pompeium tribus fulgentem triumphis belli Piratici, belli Sertoriani, belli Mithridatici, multarumq; rerũ gestarũ maiestate sublimem qs tandem nosset, nisi eum M. Tullius, & T. Liuius in literas retulissent? Paulũ Scipionem Africanũ, imo Scipiones omnes, seu Lucios, seu Nasicas non'ne tenebrae possiderent, ac tegerent nisi commendatores eorum historici nobiles, atq; ignobiles extitissent? Longum est omnia persequi, quae ad exemplum huiusmodi etiam nobis tacentibus usurpanda sunt. Illud tantum contestatum uolo, me & rem scripsisse, quam siquis uoluerit, honestius eloquio celsiore demonstret, & mihi quidem id animi fuit non Sallustios, Liuios, Tacitos, Trogos, atq; omnes disertissimos imitari uiros in uita principum, et temporibus disserendis, sed Marium Maximum, Sueto. Tranquillum, Fabium Marcellinũ, Gargilium Martialem, Iulium Capitolinum, Aelium Lampridium, caeterosq;, q haec, & talia non tam diserte quàm uere memoriae tradiderunt. Sum. n.

unus ex curiosis, quod infinita scire non possim in cendentibus uobis, qui, cum multa sciatis, scire mul to plura cupiatis, & ne diutius ea, quæ ad meum consilium pertinent, loquar, magnum, & præclarum principem, & qualem historia nostra non no uit, arripiam. Probus oriundus è Pannonia ciuitate Syrmiensi, nobiliore matre quàm patre, patrimonio moderato, affinitate non magna, tam priuatus quàm imperator nobilissimus uirtutibus claruit. Probo, ut quidam in literas retulerunt, pater nomine Maximus fuit, qui, cum ordines honestissime duxisset, tribunatum adeptus apud Aegyptum uita functus est uxore, ac filio, & filia derelictis. Multi dicunt Probum Claudij propinquum fuisse optimi, & sanctissimi principis, quod quia per unum tantum græcorum relatum est, nos in medio relinquemus. Vnum tamen dico, quod in Ephemeride legisse me memini, à Claudia sorore Probum sepultum. Adolescens Probus corporis moribus tam clarus est factus, ut Valeriani iudicio tribunatum propè imberbis acciperet. Extat epistola Valeriani ad Galienum, qua Probum laudat adhuc ado lescentem, & imitationi omniũ proponit. Ex quo apparet neminem unquam peruenisse ad uirtutum summam iam maturum, nisi qui puer seminario uirtutum generosiore concretus aliquid inclytum de signasset. Epistola Valeriani. Valerianus pater Galieno filio Augustus Augusto. Et meum secutus iudicium, quod semper de Probo adolescente primo habui, & omnium bonorum, qui eundem sui

» nominis uirum dicunt, tribunatum in eum con-
» tuli datis sex cohortibus sarracenis, creditis eti-
» am auxiliaribus Gallis cum ea Persarum ma-
» nu, quam nobis Artabassis Syrus mancipauit.
» Te quæso fili carissime, ut eum iuuenem, quem
» imitari pueris omnibus uolo, in tanto habeas ho-
» nore, quantum uirtutes eius, & merita pro debi-
» to mentis splẽdore desyderant. Alia epistola de eo
» dem ad præf. præt. cum salario. Valerianus Au
» gustus Muluio Gallicano præf. præt. Miraris fortas
» sis, quod ego imberbem tribunum fecerim contra
» constitutum D. Adriani. Sed non multũ miraberis,
» si Probum cogitas adolescentem uere Probũ, nunq̃
» enim aliũ mihi, cum eum cogito, nisi nomen occur
» rit. Quod nisi nomen haberet, potuit habere cogno
» men. Huic igitur dari iubebis, quoniã mediocris for
» tunæ est, ut eius dignitas incrementis iuuetur, tuni
» cas rufulas duas, pallia gallica duo fibulata, inte-
» rulas paragaudias duas, patinam argẽteã libra-
» rũ decem specellatam, aureos antonianos centũ, ar
» genteos aurelianos mille, æreos philippeos decem
» millia. Item in salario diurno bubulæ pondo, por
» cinæ pondo sex, caprinæ pondo decem, gallinaceũ p
» biduum, olei p biduũ sextarium unum, uini uete
» ris diurnos sextarios decem, cum larido bubalino
» salis olerũ, lignorũ, q̃tũ satis est. Hospitia præterea
» eidẽ, ut tribunis legionum præberi iubebis. Et hæc
quidẽ epistolæ declarant. Nunc quantum ex Ephe
meride colligi potuit, cum bello Sarmatico iam tri
bunus transmisso Danubio multa fortiter fecisset,

publice in concione donatus est hastis puris quatuor, coronis uallaribus duabus, corona ciuica una, uexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque aureo uno, patera sacrificali quinq; libri una. Quo quidem tempore Valerium Flaccum adolescentem nobilē parentem Valeriani è Quadorum liberauit manu, unde illi Valerianus coronam ciuicam detulit. Verba Valeriani pro concione habi
» ta. Suscipe Probe præmia pro Rep. suscipe coronā
» ciuicam pro parente, quo qdem tempore legionem tertiam eidem addidit sub testimonio eiusmodi.
» Epistola de legione tertia. Res gestæ tuæ Probe ca=
» rissime faciunt, ut & serius tibi tradere maiores
» exercitus uidear, & cito tamen tradā, recipe in fi-
» dem tuā legionem tertiā felicem, quam ego adhuc
» nulli nisi prouecto iā credidi, mihi autem eo tem-
» pore credita est, quo et me canosum, qui credebat,
» cum gratulatione uidit. Sed ego in te non expecto
» ætatem, cum & uirtutibus fulgeas, & moribus
» polleas. Vestes tibi triplices dari iussi. Salariū du=
» plex fac, uexillarium deputaui. Longum est, si p res gestas tanti percurram uiri, quæ ille sub Valeriano, quæ sub Galieno, quæ sub Aureliano, et Claudio priuatus fecerit. Quoties murum conscenderit, uallum diripuerit, hostem comminus interemit, dona principum emeruerit, Remp. in antiquū statum sua uirtute reddiderit. docet Galieni episto=
» la ad tribunos data, qui fuerit Probus. Galienus
» Augustus tribunis exercituum Illyricianorum.
» Etiamsi patrem meum fatalis belli Persici necessi

» tus tenuit, habeo tamen parentem Aurelium Pro-
» bum, quo laborante possim esse securus, q si affuis
» set, nunquam ille ne nominandus quidem tyran-
» nus sibi usurpasset imperium. Quare omnes uos
» consilijs eius cupio parêre, q et patris iudicio proba
» tus est, & Senatus. Non magnum fortassis iudiciũ
Galieni esse uideatur principis mollioris, sed quod negari non potest, ne dissolutus quidem quispiam se nisi in eius fidem tradit, cuius sibi uirtutes existimat profuturas. Sed esto Galieni epistola sequestretur. Quid Aureliani iudicium? qui probo decimanos fortissimos exercitus sui, & cum quibus ipse ingentia gesserat, tradidit sub huiusmodi testimonio. Aurelianus Augustus Probo. S. D. Vt scias,
» quanti te faciam, decimanos meos sume, quos Clau
» dius mihi credidit. Isti enim sunt, qui quadam fe-
» licitatis prærogatiua præsules nisi futuros principes
» habere non norunt. Ex quo intellectum est Aurelianum in animo habuisse, ut siquid sibi scienti, prudentiq; eueniret, Probum principem faceret. Iã Claudij, iam Taciti iudicia de Probo. Longum est innectere, quamuis feratur in Senatu Tacitus dixisse, cum eidem offerretur imperium, debere Probum principem fieri. Sed ego. S. C. ipsum inueni. Ipse autem Tacitus imperator primam talẽ ad Pro
» bum epistolam dedit. Tacitus Augustus Probo. Me
» quidem Senatus principem fecit de prudentis exerci
» tus uoluntate. Attamen sciendum tibi est tuis nunc
» humeris magis incubuisse Remp. qui & quantus
» sis, omnes nouimus, scit Senatus. Adesto igitur

» *nostris necessitatibus tuæ familiæ assere, ut soles,*
» *Remp. Nos tibi decreto totius orientis ducatu sala-*
» *rium quincuplex fecimus, ornamenta militaria ge-*
» *minauimus. Consulatum in annum proximũ no-*
» *biscum decreuimus, te enim manet pro uirtutibus*
» *tuis capitolina palmata. Ferunt quidam probo id pro imperij omine fuisse, quod Tacitus scripsit. Te manet capitolina palmata. Sed in hanc sententiam omnibus semper COSS. scribebatur. Amor militum erga Probum ingens semper fuit. Neque enim unquam ille passus est peccare militem. Ille quinetiam Aurelianum sæpe à graui crudelitate deduxit. Ille singulos manipulos adijt, uestes, & calciamenta perspexit. siquid prædæ fuit, ita diuisit, ut sibi nihil præter tela, & arma seruaret. Quinetiam cum de prædato hic ex Alanis, siue ex aliqua alia gente icertum est, repertus eẽt equus non decorus, neq; ingens, qui quantum captiui loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita ut ꝑ dies octo, uel decem continuaret, et omnes crederent Probum tale animal sibimet seruaturũ, Iam primum dixit, fugitiuo militi potius q̃ forti hic equus conuenit. Deinde in urnam milites iussit nomen suum mittere, ut aliquis eum forte ductus acciperet. Et cum essent in exercitu quidã nomine Probi alij quatuor milites, casu euenit, ut primũ emergeret, cui Probo nomen existeret, cum ipsius Probi ducis nomen missum non esset. Sed cũ quatuor illi milites inter se contenderent, ac sortem sibi quisque defenderet, iussit iterum agitari ur-*

nam, sed & iterum Probi nomen emersit, cúq; ter tio & quarto fecisset, quarto Probi nomen effusum est. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit. Ipsis etiam militibus, quorũ nomina exie rant, id uolentibus. Pugnauit & contra Marmaridas i Africa fortissime, eos deniq; uicit, atq; ex Libya Carthaginem transijt, eandemq; à rebellionibus uni dicauit. Pugnauit & singulari certami ne contra quendã Aradionem in Africa, eundẽq; prostrauit, & quia fortissimum, ac pertinacissimũ uirum uiderat, sepulchro ingenti honorauit, quod adhuc extat tumulo usq; ad ducentos pedes terræ lato per milites, quos ociosos esse nunquam est passus. Extant apud Aegyptum eius opera, quæ per milites struxit in plurimis ciuitatibus. In Nilo autem tam multa fecit, ut uectigal frumentarium solus adiuuerit, põtes, templa, porticus, basilicas labore militum struxit, ora fluminum multa patefecit, paludes plerasq; siccauit, atq; in his segetes, agrosq; constituit. Pugnauit etiã contra Palmyrenos pro Odenati, et Cleopatræ partibus Aegyptum defen dentes, primo feliciter, postea temere, ut penè caperetur, sed postea refectis uiribus Aegyptum, et orientis maximã partem in Aureliani potestatẽ redegit. Cũ igitur his tot et tantis uirtutibus eniteret, Tacito absumpto fataliter, ac Floriano imperiũ arripiente, omnes orientales exercitus eundem imperatorem fecerunt. non inepta neq; ielegans fabula est, scire quẽadmodũ imperiũ Probus sumpserit. Cũ ad exercitus nũtius uenisset, tum primũ animus

militibus fuit præuenire Italicos exercitus, ne iterum Senatus principem daret. Sed cum inter milites sermo esset, quis fieri deberet, & manipulatim in campo tribuni eos alloquerentur dicentes requirendum esse principem aliquem fortem, sanctum, uerecundum, clementem, probum, Idq; per multos circulos, ut fieri assolet, diceretur, quasi diuino nutu undiq; ab omnibus acclamatum est. Probe Auguste dij te seruent, deinde concursus, & cespiticium tribunal, appellatusq; imperator ornatus etiam pallio purpureo, quod de statua templi oblatum est, atq; inde ad palatium reductus inuitus, & redactus, & sæpe dicens. Non enim uobis expedit milites, non mecum bene agitis. Ego enim uobis blandiri non possum. Prima eius epistola data ad Capitonem præf. præt. talis fuit. Imperiũ nunquam optaui, & inuitus accepi. Deponere mihi rem inuidiosissimam non licet. Agenda est persona, quam mihi miles imposuit. Te quæso Capito (ita mecum salua Rep. perfruaris) annonam, & cõmeatus, & quicquid necessariũ est ubiq; militi pares, ego, quantum in me est si recte omnia gubernaueris, præfectum alterum non habebo. Itaq; milites cognito quod imperaret Probus milites Florianum, qui quasi hæreditariũ imperiũ arripuerat, interemerunt scientes neminẽ dignius ĩperare, q̃ Probum. Ita ei sine ulla molestia totius orbis ĩperium & militum, & Senatus iudicio delatum est. Et quoniã mentionẽ Senatus fecimus, sciendũ est, q̃d ipse ad Senatum scripserit, quid item ad eum am-

plissimus ordo rescripserit. Oratio Probi prima ad
» Senatum. Recte atq; ordine. P. C. proximo superio
» re anno factum est, ut uestra clementia orbis terra
» rum principem daret, & quidem de uobis, qui &
» estis mundi principes, & semper fuistis, & in ue-
» stris posteris eritis. Atq; utinam id Florianus ex-
» pectare uoluisset. Nec uelut hæreditarium sibi uin
» dicasset imperium, uel illum, uel alium quempiã
» maiestas uestra fecisset. Nunc quoniam ille imperiũ
» arripuit, nobis à militibus delatũ est nomen Au
» gustum, uindicatum quinetiam in illum à prudẽ
» tioribus militibus, quod fuerat usurpatum, quæ-
» so ut de meis meritis faciatis, quicquid iusserit ue-
stra clementia. Item. S. C. die III. nonas Fe-
bruarias in æde. Concordiæ. Inter cætera Aelius
» Scorpianus COS. dixit. Audistis. P. C. literas Au
» relij Valerij Probi. De his quid uidetur? Tunc ac
» clamatum est. Probe Auguste dij te seruent. Olim
» dignus, & fortis, & iustus, bonus ductor, bonus
» imperator. Exemplum militiæ, exemplũ imperij,
» dij te seruent. Assertor Reip. felix imperes. Magi-
» ster militiæ felix imperes, te cum tuis dij custodiat,
» & Senatus antea te delegit. Aetate Tacito posteri
» or, cæteris prior. Quod imperium suscepisti, gra-
» tias agimus, tuere nos, tuere Rẽp. bene tibi commit
» timus, quos ante seruasti. Tu Francicus, tu Gotthi-
» cus, tu Sarmaticus, tu Particus, tu omnia, & prius
» fuisti semper dignus imperio, dignus triumphis,
» felix agas, feliciter imperes. Post hæc Mălius Statia
nus, qui primæ sententiæ tunc erat, ita locutus ẽ.

» Dijs immortalibus gratias & prae caeteris. P. C.
» Ioui optimo, qui nobis principem talem, qualem
» semper optabamus, dederunt. Si recte cogitemus,
» non nobis Aurelianus, non Alexander, non Anto
» nini, non Traianus, non Claudius reqrendi sunt,
» omnia in uno principe constituta sunt, rei milita=
» ris scientia, animus clemens, uita uenerabilis, exē=
» plar agendae Reip. atq; omnium praerogatiua uirtu
» tum. Enimuero quae mundi pars est, quam ille non
» uincendo didicerit? testes sunt Marmaridae in Afri=
» cae solo uicti, testes Franci inuijs strati paludibus,
» testes Germani et Alemanni lōge à Rheni submoti
» litoribus. Iam uero quid Sarmatas loquor? quid
» Gotthos? quid Parthos, ac Persas, atq; omnem pon=
» ticum tractum? ubiq; uigent Probi uirtutis īsignia.
» Longum est dicere quot Reges magnarū gentiū fu=
» gauerit, quot duces manu sua occiderit, quantū ar
» morum sit, quae ipse cepit priuatus, superiores prin=
» cipes quas illi gratias egerint, testes sunt literae pu
» blicis īsertae monimentis, dij boni quoties ille donis
» militaribus est donatus? quas militum laudes eme-
» ruit? Adolescens, tribunatus, non longe post adole=
» scentiā, regendas legiones accepit. Iuppiter OPT.
» MAX. Iuno regina, tuq; uirtutum praesul Mi-
» nerua, tu orbis concordia, & tu Romana uictoria,
» date hoc Senatui P. Q. R. date militibus, date
» socijs, atq; exteris nationibus. Imperet quemad-
» modum militauit. Decerno igitur. P. C. uotis o-
» mniū concinnentibus nomen caesareū, nomen Au-
» gustum, addo pro consulare imperiū, patris patriae

» reuerentiam, Pontificatum maximũ, ius tertiæ re-
» lationis, tribunitiam potestatẽ. Post hæc acclamatũ est omnes oẽs. Accepto igitur hoc. S. C. secundũ orationem premisit patribus, ut ex magnorum iudicum appellationibus ipsis cognoscerent, proconsules crearent, legatos COSS. darent, ius prætoriũ præsidibus darent, leges, quas Probus ederet, S. C. proprijs consecrarent. Statim deinde, siqui de interfectoribus Aureliani superfuerant, uario genere uindicauit. Mollius tamen, moderatiusq; q̃ prius exercitus, et postea Tacitus uindicauerant. Deinde animaduertit etiã in eos, q Tacito insidias fecerãt. Floriani socijs pepercit, q̃d non tyrannum aliquẽ uidebantur secuti, sed sui principis fratrem. Recepit deinde oẽs europenses exercitus, qui Florianum & imperatorẽ fecerant, & occiderant. His gestis, cum ingenti exercitu Gallias petit, quæ oẽs occiso Posthumo, turbatæ fuerant, iterfecto Aureliano, à Germanis possessæ. Tanta autem illic prælia feliciter gessit, ut à Barbaris sexaginta p Gallias nobilissimas reciperet ciuitates. Prædam deinde oẽm " illi præter diuinas, quæ tamen offerebantur ad glo " riam. Et cum iam in nostra ripa, imo per omnes " Gallias securi uagarentur, cæsis prope quadringen " tis millibus, q Romanum occupauerant solum, re- " liquas ultra Nigrum fluuiũ, & Albam remouit, " tantum his prædæ barbaricæ tulit, q̃tum ipsi Ro- " manis abstulerant, cõtra urbes Ro. et castra in solo " barbarico posuit, atq; illic milites collocauit. Agros, " et horrea, et domos, et annonã trãsrhenanis omni- "

bus fecit iis uidelicet, quos in excubiis collocauit, nec cessatum est unquam pugnari, cum quotidie ad eum barbarorum capita deferrentur. Iam ad singulos aureos singula, quandiu reguli nouem ex diuersis gentibus uenirent, atq; ad pedes Probi iacerent, quibus ille primum obsides imperauit, qui statim dati sunt, deinde frumentum postremo etiã uaccas, atq; oues dicitur iussisse. His acrius ut gladiis non uterentur Romanam expectaturi defensionem, si essent ab aliquibus uindicandi. Sed uisum est id non posse fieri, nisi si limes Romanus extenderetur, & fieret Germania tota prouincia. Maxime tamen ipsis regibus consentientibus in eos uindicatum est, qui prædam fideliter non reddiderũt. Accepit præterea sedecim millia tironum, quos omnes per diuersas prouincias sparsit, ita ut numeris, uel limitaneis militibus quinquagenos, & sexagenos intersereret, dicens sentiendum esse non uidendum, cum auxiliaribus barbaris Romanus iuuatur. Compositis igitur rebus in Gallia tales ad Senatum literas dedit. Ago diis immortalibus gratias. P. C. quia uestra in me iudicia comprobarũt. Subacta est omnis, qua tenditur late Germania, nouẽ Reges gentium diuersarum ad meos pedes immo ad uestros supplices, statimq; iacuerunt. Omnes iam barbari uobis arant, uobis iam seruiunt. Et contra interiores gentes militant. Supplicationes igitur uestro more decernite. Nam & quadringenta millia hostium cæsa sunt, & sedecim millia armatorum nobis oblata, & septuaginta urbes nobi

» *lissimæ captiuitate hostium uindicatæ. Et omnes pe*
» *nitus Galliæ liberatæ. Coronas, quas mihi obtule-*
» *runt omnes Galliæ ciuitates aureas uestræ P. C.*
» *clementiæ dedicaui. Et has Ioui OPT. MAX. cæ-*
» *terisq; dijs, deabusq; immortalibus uestris mani-*
» *bus consecrate. Præda omnis recepta est, capta etiã*
» *alia, & quidem maior q̃ fuerat ante direpta. A-*
» *rantur gallicana rura barbaris bobus, & iuga*
» *germanica captiua præbent nostris colla cultori-*
» *bus, pascuntur ad nostram alimoniam gentiũ pe-*
» *cora diuersarum, equinum pecus nostro iam fœcũ*
» *datur equitatu, frumento barbarico plena sunt hor*
» *rea. Quid plura? illis sola relinquimus, sola nos*
» *eorum omnia possidemus. Volueramus. P. C. Ger*
» *maniæ nouum præsidem facere, sed hoc ad plenio*
» *ra uota distulimus. Quod quidem credimus con-*
» *ferre, cum diuina prouidentia nostros uberius fœ-*
» *cundarit exercitus. Post hæc Illyricum petit. et pri*
us quàm ueniret, Rhetias sic pacatas reliquit, ut illic'ne suspicionem qdem ullius terroris relinqueret. In Illyrico Sarmatas, cæterasq; gentes ita confudit, ut propè sine bello cuncta reaperet, quæ illi diripuerant. Tetendit deinde iter per Thracias, atq; omnes Geticos populos fama rerum territos & antiqui nominis potentia pressos, aut in deditionem aut in amicitiam recepit. His gestis, orientem petijt, atq; in itinere potentissimo quodam latrone Palfuerio capto, & interfecto, omnem Isauriã liberauit, populis, atq; urbibus Romanis legibus restitutis barbarorum, q apud Isaurios sunt, uel per

terrorem, uel ꝑ uoluntatem loca ingressus est, quæ cum peragrasset, hoc dixit. Facilius est ab istis locis latrones arceri, quàm tolli. ueteranis omnia illa, quæ anguste adeuntur, loca priuata donauit. addens, ut eorum filij ab anno octauo decimo mares duntaxat ad militiam mitterentur, ne ante latrocinari quàm militare discerent. Pacatis deniq; omnibus Pamphiliæ partibus, cæterarumq́; prouinciarum, quæ sunt Isauriæ uicina ad orientem iter flexit. Blemias etiam subegit, quorum captiuos Romam transmisit, qui mirabilem sui uisum stupente populo Romano præbuerit. Ioppem præterea, et Ptolemaidem urbes ereptas barbarico seruitio Romano addidit iuri. Ex quo tantū profecit, ut Parthi legatos ad eum mitterent, confitentes timorem, pacemq́; poscentes, quos ille superbius acceptos magis timentes domum remisit. Fertur etiam epistola illius repudiatis donis, quæ rex Parthorum miserat, ad Narseum talis fuisse. Miror te de omnibus, quæ nostra futura sunt, tam pauca misisse. Habeto interim omnia illa, qbus gaudes, quæ si nos habere cupiamus, scimus quemadmodū possidere debeamus. His acceptis literis, Narseus maxime territus ex eo præcipue, quod Ioppem, & Ptolemaidem comperit a Blemijs, qui eas tenuerunt, uindicatas, cæsósq́; ad internitionem eos, qui gentibus fuerant ante terrori. Facta igitur pace cum Persis, ad Thracias redit, & centum millia Bastarnarum in solo Romano constituit, qui omnes fidem seruauerunt. Sed cum & ex alijs gentibus plerosq; pari

ter transtulisset idest ex Gepidis Gautunnis, et Vãdilis, illi omnes fidem fregerunt. Et occupato bellis tyrannicis Probo per totum pene orbem pedibus, & nauigando uagati sunt. Nec parum molestiæ Romanæ gloriæ intulerunt, quos qdem ille diuersis uicibus, uarijsq; uictorijs oppressit, paucis cum gloria domum redeũtibus, qđ Probi euasissent manus. hæc probus cum Barbaris gessit. Sed habuit etiam non leues tyrannicos motus. Nã et Saturninũ, qui orientis imperiũ arripuerat, uarijs præliorũ generibus, & nota uirtute superauit. Quo uicto, tanta in oriente quies fuit, ut, quẽadmodũ uulgo loquebãtur, mures rebelles nullus audiret. Deinde cum Proculus et Bonosus apud Agrippinam in Gallia imperiũ arripuissent, omnesq; sibi Britanias Hispanias & braccatæ Galliæ prouincias uindicarent, Barbaris semet iuuantibus uicit, ac ne requiras plura uel de Saturnino, uel de Proculo, uel de Bonoso, suo eosdem inseram libro. Pauca de ijsdem, ut decet, immo ut poscit necessitas, locuturus. Vnum sanè sciendum ẽ, quod Germani omnes, cum ad auxilium essent rogati à Proculo, Probo potius perseruire maluerunt, quàm cum Bonoso, & Proculo esse. Gallis omnibus, & Hispanis, ac Britanis hinc permisit, ut uites haberent, uinumq; conficerent. Ipse Almã montem in Illyrico circa Syrmium militari manu fossum lecta uite & consiuit, & dedit Romanis etiam uoluptates, & quidem insignes delatis etiam congiarijs. triumphauit de Germanis et Blemijs omnium gentium, Drungos usq; ad quin-

quagenarios homines ante triumphum duxit. uenationem in circo amplissimam dedit, ita ut populus cuncta diriperet. Genus autem spectaculi fuit tale. Arbores ualidæ per milites radicibus uulsæ cónexis late lógeq; trabibus affixæ sunt, terra deinde superiecta, totusq; circus ad syluæ consitus specie gratiam nobis uiroris obtulit. Immissi deinde per omnes aditus struthiones mille, mille cerui, mille apri, mille damæ, ibices, oues feræ, & cætera herbatica animalia, quanta uel ali potuerunt, uel inueniri. Immissi deinde populares, rapuit quisq; qđ uoluit. Addidit alia die in amphitheatro una missione centum iubatos leones, qui rugitibus suis tonitrua excitabant, qui omnes contis*ficijs iterem pti sunt non magnum præbẽtes spectaculum cum occidebantur. Neq; enim erat bestiarum impetus ille, qui esse ab eis egrediẽtibus solet. Occisi sunt præterea multi, qui dirigere uolebant, sagittis. Sed ibidem immissi centum leopardi libyci, centum deinde syriacæ. centum leænæ, & ursi simul trecenti, quarum omnium ferarũ magnum magis constat spectaculum fuisse quàm gratum. Edita præterea gladiatorum paria trecenta à Blemijs plerisq; pugnãtibus, qui per triumphũ erant ducti, plerisq; Germanis, & Sarmatis, nonnullis etiam latronibus Isauris. Quibus peractis, bellum Persicum parans, cum p Illyricum iter faceret à militibus suis per insidias interemptus est. Causæ occidendi eius hæ fuere. Primum quod nunquam militem otiosum esse perpessus est. Siquidem multa opera mili-

tari manu perfecit, dicens annonam gratuitam mili tem comedere non debere. His addit dictum eius graue, si unquam eueniat salutare Reip. breui mili tes necessarios non futuros, quod ille compererat ani mo, qui hoc dicebat non'ne omnes barbaras natiões subiecerat pedibus, q̃ totum mundum fecerat iam Romanum, breui inquit, milites necessarios non ha bebimus, quid est aliud dicere? Romanus iam miles erit nullus, ubiq; regnabit, omnia possidebimus, se cura Resp. orbis terrarum non arma fabricabit, non annonam præbebit. uobis habebũtur aratra, equus nascetur ad pacem, nulla erunt bella, nulla captiuitas. Vbiq; pax, ubiq; Romanæ leges, ubiq; iu dices nostri. Longius amore ĩperatoris optimi pro gredior, q̃ pedestris sermo desyderat. Quare ad- dam illud, quod præcipue tanto uiro fatalem pro- perauit necessitatem. Nã cum Syrmium uenisset, ac solum patrium effœcundari cuperet, & dilatari, ad siccandam quandam paludem multa simul mil- lia militum posuit ĩgentem parans fossam, qua de iectis in altum nauibus, loca Syrmensibus profutu ra siccaret, permoti milites confugientem eum in turrem ferratam, quam ipse speculæ causa, & la- tissimam exædificauerat, ĩteremerunt anno impe- rij sui quinto. Postea tamen ingens ei sepulchrum elatis aggeribus omnes pariter milites fecerunt cũ titulo huiusmodi inciso marmori. Hic Probus im- perator, & uere probus situs est uictor oĩum gen- tiũ barbararum, Victor etiã tyrannorum. Confe rens ego cum alijs ĩperatoribus principem Probum

omnibus propè Romanis ducibus, qui fortes, q clementes, qui prudentes, qui mirabiles extiterunt, intelligo hunc uirum parem fuisse, aut si non repugnat inuidia furiosa, meliorem, quinquennio enim imperij sui per totum orbem terrarũ tot bella gessit, & quidem per se, ut mirabile sit quemadmodum omnibus occurrerit prælijs, multa manu sua fecit, duces præclarissimos instituit. Nã & eius disciplina Carus, Dioclitianus, Constantinus, Asclepiodotus, Anibalianus, Leonides, Cecropius, Pisonianus, Herennianus, Gaudiosus, Vrsinianus, Herculius, Maximianus, & cæteri, quos patres nostri mirati sunt, & de quibus nonnulli boni principes extiterunt, instituti sunt. Conferat nunc, cui placet, uiginti Traiani, Adrianiq; annos, conferat propè totidem Antoninorum. Nã quid de Augusto loquar? cuius imperij anni uix possunt credi. Malos autem principes taceo, ipsa uox Probi clarissima iudicat, qd se facere potuisse speraret, qui dixit, breui necessarios milites nõ futuros. Ille uero conscius sui non Barbaros timuit, non tyrannos. Quæ deinde felicitas emicuisset, si sub illo principe milites non fuissent? Annonam prouincialibus daret nullus, stipendia de largitionibus nulla erogarentur, æternos thesauros haberet Romana Resp. Nihil expẽderetur à principe, nihil à possessore redderetur, aureum profectò seculum promittebat. Nulla futura erant castra, nusquam lituus audiendus, arma non erant fabricanda, populus iste militantium, qui nunc bellis ciuilibus Remp. uexat, apparet stu

dijs incumbere, erudire artibus, nauigare. Adde quod nullus occideretur in bello, dij boni quid tantum uos offendit Ro. Resp. cui talem principem sustulistis? Eant nunc, qui ad ciuilia bella milites parant in Germanorũ necem, arment dexteras fratrum, hortentur in patrum uulnera liberos, & dignitatem Probo derogent, quam imperatores nostri prudenter & consecrandam militibus, & ornandam templis, & celebrandam ludis circensibus iudicarunt. Posteri Probi uel odio inuidiæ, uel timore Romanam rem fugerunt. Et in Italia circa Veronam, ac Benacum, & Larium, atq; in his regionibus larem locauerunt. Sane, quod præterire non potui, cum imago Probi in Veronẽsi situ ita fulmine icta esset, ut eius prætexta colores mutaret, aruspices responderunt huius familiæ posteris tantæ in Senatu claritudinis fore, ut omnes summis honoribus fungerentur.. Sed adhuc neminem uidimus. Posteri autem uidentur æternitatem habere. Senatus mortem Probi grauissime accepit, æque populus. Et cum esset nuntiatum, Carum imperare uirum bonum quidem, sed longe à moribus Probi causa filij eius Carini, qui semper pessime uixerat, tam Senatus, quàm populus inhorruit. Metuebant enim unusquisque tristiorem principem, sed magis improbum metuebant hæredem. Hæc sunt, quæ de Probo cognouimus, uel quæ digna memoratu existimauimus. Nunc in alio libro, & quidem breui de Firmo, & Saturnino, & Bonoso, & Proculo dicemus.

Non enim fuit, ut quadrigæ tyrannorum bono principi misceréntur. Post deinde, si uita suppetit, Carum incipiemus propagare cum liberis.

EIVSDEM CARVS.

Fato Remp. regi, eamq; nunc ad summum euehi, nunc ad minima retrahi, Probi mors satis prodidit. Nã cum ducta per tempora uarijs uel erecta motibus, uel afflicta nunc tempestate aliqua, nunc felicitate uariata, omnia prope passa esset, quæ patitur in homine uno mortalitas, uidebatur post diuersitatem malorum iam secura continuata felicitatis mensura, post Aurelianum uehementem principem Probo ex sententia Senatus, et populi leges, & gubernacula temperante. Sed ruina ingens uel naufragij modo, uel incendij accensis fataliter militibus, sublato è medio tali principe, in eã desperationẽ uotum publicũ redegit, ut timerent oẽs Domitianos, Vitellios, et Nerones. Plus enim timetur de incertis moribus principis, maxime in ea Rep. quæ recentibus confossa uulneribus Valeriani captiuitatem, Galieni luxuriã, XXX etiã prope tyrannorũ cæsa ciuiliũ membra sibimet uindicantium perpessa meruerit. Nam, si uolumus ab ortu urbis repetere quas uarietates sit passa Romana Resp. inueniemus nullam magis uel bonis floruisse, uel malis laborasse. Et, ut à Romulo incipiam uero patre, ac parente Reip. quæ illius felicitas? q fundauit, con

stituit, roborauitq; Remp. Atq; unus omniũ condi torum perfectam urbem reliqt. Quid deinde Numam loquar? qui frequentem bellis, & grauidam triumphis ciuitatem religione muniuit? Venit igitur usq; ad Tarquini Superbi tempora nostra Resp. sed passa tempestatem de moribus regijs non sine graui exitio semet ulta est. Adoleuit deinde usq; ad tempora gallicani belli, sed quasi quodã mersa naufragio, capta præter arcem urbe, plus pene mali sensit, quàm tũc boni habuerat. Reddidit se deinde in integrum, sed eo usq; grauata est punicis bellis, ac terrore Pyrrhi, ut mortalitatis mala præcordiorum timore sentiret. Creuit deĩde uicta Carthagine trans maria missis imperijs, sed socialibus affecta discordijs extẽuato feliciatatis sensu usq; ad Augustum bellis ciuilibus confecta consenuit, per Augustum deinde reparata, (si reparata dici potest libertate deposita) Tamen utrunq; etiam si domi tristis fuit, apud exteras gentes effloruit. passa deinceps tot Nerones, per Vespasianum caput extulit. Nec omni Titi feliciatate lætata, Domitiani uulnerata immanitate per Neruam, atq; Traianum usque ad Marcum solito melior, Commodi uecordia, & crudelitate lacerata est, nullum post hæc præter Seueri diligentiam usq; ad Alexandrum Mammeæ sensit bonum. Longum est quæ sequuntur uniuersa connectere. Vti enim principe Valeriano non potuit. & Galienum per XV annos passa est. Inuidit Claudio lõginquitatem imperij amans uarietatum propè & semper inimica fortuna iustitiæ. Et Au

relianus occisus est, et sic Tacitus absumptus, sic Probus cæsus, ut appareat nihil tam gratum esse fortunæ, quàm ut ea, quæ sunt in publicis actibus, euẽtuum uarietate mutentur, sed quorsum talibus querelis, & temporum casibus distinemur? Veniamus ad Carum medium (ut ita dixerim) uirum inter bonos magis quàm inter malos principes collocãdũ, & longe meliorem, si Carinum non reliqsset hæredem. Cari patria sic ambigue à plerisq; proditur, ut præsumpte ueritatem dicere nequeam, quæ illa uera sit. Onesimus enim, qui diligentissime uitam Probi scripsit, dicit Romæ illum et natum, & literis eruditum. Sed Illyricianis parentibus fuisse contendit. Sed Fabius Cerilianus, qui tempora Cari, Carini, & Numeriani solertissime persecutus est, neq; Romæ, sed in Illyrico genitum, neq; Pãnonijs, sed Pœnis parentibus asserit natum. In Ephemeride quadam legisse me memini Carum Mediolanensem fuisse. Sed auos Iuri Aquileiensis ciuitatis insertum. ipse, quod negari non potest, ut epistola eius indicat, quam proconsul ad legatum scripsit, cum eum ad bona hortaretur officia, Romanus uult uideri. Epistola Cari. Carus Manlius Aurelius pro con. Ciliciæ Iunio legato suo. Maiores nostri Romani illi principes in legatis creandis hac usi sunt cõsuetudine, ut morum suorum specimem, per eos ostenderent, quibus Remp. delegabãt. Ego uero, si ita non esset, aliter non fecissem, feci aliter, si te iuuãte non fallar. Fac igitur, ut maioribus nostris, idest Romanis non discrepemus uiris. Vides quod tota

epistola maiores suos Romanos uult intelligi, indicat et oratio eius ad Senatū data istam generis praerogatiuam. Nā cum primum imperator esset creatus, sic ad Senatorium ordinem scripsit. Inter caetera gaudendum est itaq; P. C. quod unus ex uestro ordine, uestri etiam generis imperator est factus. Quare adnitemini, ne meliores peregrini, quàm uestri esse uideantur. Hoc quoq; loco satis clarum est, illū uoluisse intelligi se esse Romanum. i. Roma oriundum. Hic igitur per ciuiles militares gradus, ut tituli statuarū eius indicant ad praef. praet. à Probo factus, tantū sibi apud milites amoris locauit, ut interfecto Probo tanto principe, solus dignissimus uideretur imperio. Nō me praeterit suspicatos esse plerosq;, et eos in fastos retulisse Cari factione interemptum Probū, sed neq; meritum Probi erga Carū, neq; Cari mores id credi patiuntur. Simul qa Probi mortem & acerrime, & constantissime uindicauit. Quid autem de eo Probus senserit, indicant literae de eius honoribus ad Senatū datae. Probus Augustus amantissimo Senatui S. D. Inter caetera felix esset nostra Resp. si qualis Carus est, aut pleriq; uestrum, plures haberem in actibus collocatos. Quare equestrem statuam uiro morū ueterū, si uobis placet, decernendā censeo. Addito eo, ut publico sumptu, uel eidē exaedificetur domus marmoribus à me delatis. Decet enim nos talis integritatem remunerari uiri, & reliqua. Ac ne minima quaeq; connectam, et ea, quae apud eos poterunt inueniri, ubi primū accepit imperiū, cōsensu omniū militū bellū

Persicum quod Probus parabat, aggressus est, liberis Cæsaribus nuncupatis, & ita qdem, ut Carinũ ad Gallias tuendas cum uiris lectissimis destinaret. Secum uero Numerianum adolescentem cum lectissimum, tum etiam disertissimum duceret. & dicitur quidem sæpe dixisse se miserum, quod Carinum ad Gallias principẽ mitteret, neq; illa ætas esset Numeriani, ut illi gallicanum, quod maxime constantem principem quærit, crederetur imperiũ. Sed hæc aliâs, nam extant iam literæ Cari, quibus apud præf. suum de Carini moribus queritur, ut appareat uerum esse, quod Onesimus dicat, habuisse in animo Carum, ut Carino Cæsareum abrogaret imperiũ. Sed hæc, ut diximus aliâs, in uita Carini dicenda sunt. Nũc ad ordinem reuertamur. Ingenti apparatu, et totis uiribus Probi profligato magna ex parte bello Sarmatico, quod gerebat contra Persas profectus nullo sibi occurrente Mesopotamiam Carus cepit, & Ctesiphontem usq; peruenit. Occupatisq; Persis, domestica seditione imperatoris Persici nomen emeruit. Verum cũ auidus gloriæ præfecto suo maxime iurgante, q & ipsius, & filij eius querebat exitium cupiens imperare longius progressus eẽt, ut alij dicunt morbo, ut plures, fulmine interẽptus est. Negari nõ põt eo tpe, quo pĳt, tantũ fuisse subito tonitruũ, ut multi terrore ipso exaíati esse dicantur. Cũ igitur ægrotaret, atq; in tentorio iaceret, ingenti exorta tẽpestate immani coruscatiõe, ímaniori, ut diximus, tonitru exaíatus est. Iunius Calphurnius, q ad memoriã dictabat talẽ ad præf.

urbis super mortem Cari *epistolam dedit, inter cæ*
» *tera cum inquit, Carus princeps noster uere carus*
» *ægrotaret, et tanti turbinis subito exorta tempestas*
» *esset, ut caligarent omnia, neq; alter alterum nosce*
» *re permitteret uis coruscationum, deinde tonitru-*
» *um in modum fulgurum igniti syderis continuata*
» *uibratio omnibus nobis ueritatis scientiã sustulit.*
» *Subito enim conclamatum est imperatorem mor-*
» *tuum, & post illud præcipue tonitruum, quod cun*
» *cta terruerat. His accessit, quod cubicularij dolen*
» *tes principis mortem incenderunt tentorium. Vn-*
» *de fama emersit fulmine interemptum eum, quem,*
» *quantum scire possumus, ægritudine constat absum*
» *ptum. Hanc ego epistolam idcirco indidi, quod ple*
riq; dicunt uim fati quandam esse, ut Ro. princeps Ctesiphontem transire non possit. Ideoq; Carum fulmine absumptum, quod eos fines transgredi cu peret, qui fataliter constituti sunt. Sed sibi habeat artes suas timiditas calcanda uirtutibus. Licet plane, ac licebit per sacratissimum Cæsarem Maximianum Persas uincere, atq; ultra eos progredi, et futurum reor, si à uestris non deseratur promissis numinum fauor. Bonum principem Carum fu isse, cum multa indicant, tum illud etiam, quod sta tim adeptus imperium, Sarmatas adeo morte Probi feroces, ut inuasuros se non solum Illyricum, sed Thracias quoq;, Italiamq; minarẽtur, ita inter bella partiendi contudit, ut paucissimis diebus Pannonias securitate donauerit, occisis Sarmatarum sedecim millibus, captis diuersi sexus uiginti millibus.

Hæc de Caro satis esse credo. Veniamus ad Numerianum, cuius est mentio. qui & patre mirabilior per socerum suum ficta uidetur historia. Et quamuis Carinus maior ætate fuerit, prior etiam Cæsar sit nuncupatus, tamen necesse est, ut prius de Numeriano loquamur, qui patris secutus est mortem, post de Carino, quem uir Reip. necessarius Augustus Dioclitianus habitis conflictibus interemit.

EIVSDEM NVMERIANVS.

Numerianus Cari filius moratus egregie & uere dignus imperio, eloquētia etiam præpollens, adeo ut publice declamauerit, ferantur'q; illius scripta nobilia, declamationi tamen magis quàm tulliano accommodatiora stylo. Versu autem talis fuisse prædicatur, ut omnes poëtas sui temporis uicerit. Nam & cum Olympio Nemesiano contendit, qui ἁλιευτικὰ, κυνηγετικὰ & ναυτικὰ scripsit, q́q; omnibus colonijs illustratus emicuit. Et Aureliū Appollinarem amborum scriptorem, qui patris eius gesta in literas retulit, ijsdemq; recitauerat editis ueluti radio solis obtexit. Huius oratio fertur ad Senatum missa tantum habuisse eloquentiæ, ut illi statua non quasi Cæsari, sed quasi Rhetori decerneretur ponenda in bibliotheca Vlpia, cui subscriptum est. Numeriano Cæsari oratori temporibus suis potentissimo. Hic patri

comes fuit bello Persico, quo mortuo, cum nimio fle-
tu oculos dolere cœpisset, quod illum ægritudinis
genus, nimia ut pote confecto uigilia incurrisset, & ,
dum lectica portaretur, factione Arrij Apri soceri
sui, qui inuadere conabatur imperium, occisus est.
Sed cum per plurimos dies de imperatoris salute
quæreretur à milite, concionareturq; Aper, idcirco
illum uideri non posse, quod oculos inualidos à uẽ
to, ac sole subtraheret, fœtore tamen cadaueris res
esset prodita, omnes inuaserunt Aprum, cuius fa-
ctio latere non potuit, eumq; ante signa, & princi-
pia protraxere. Tunc habita est ingens concio, fa-
ctum etiam tribunal. Et cum quæreretur quis uin
dex Numeriani iustissimus fieret, qs daretur Reip.
bonus princeps, Dioclitianum omnes diuino con-
sensu, cui multa iam signa facta dicebantur impe
rij, Augustum appellauerunt. Domesticos tunc re-
gentem uirum insignem, callidũ, amantem Reip.
amantem suorum, et ad omnia, quæ tempus quæsie
rat, paratum. Consilij semper alti, nonnunquam
tamen effrontis, sed prudentis, nimia paruicacia mo
tus inquieti pectoris comprimentis. Hic, cum tribu-
nal conscendisset, atq; Augustus esset appellatus, &
quæreretur quemadmodum Numerianus esset oc-
cisus, educto gladio Aprum præf. præt. ostentans
» *percussit, addens uerbis suis. Hic est author necis*
» *Numeriani. Sic Aper seipsum fœdauit, & defor-*
mibus consilijs agens dignum moribus suis exitum
dedit. Auus meus retulit se interfuisse concioni, cũ
Dioclitiani manu esset Aper occisus, percussisse au

tem dicebat Dioclitianum, et dixisse. Gloriare Ap magni Aeneae dextra cadis. Quod ego miror de homine militari, quamuis plurimos plus quàm militares uel graece, uel latine, uel comicorum usurpari dicta, uel talium poëtarum. Ipsi deniq; comici plerumq; sic milites inducunt, ut eos faciant uetera dicta usurpare. Nam & lepus tute es, & pulpamentum quaeris, Liuij Andronici dictum est, multaq; alia, quae Plautus, Caeciliusq; posuerūt. Curiosum non puto neq; satis uulgare fabellam de Dioclitiano Augusto ponere hoc conueniētem loco, quae illi data est ad omen imperij. Auus meus mihi retulit ab ipso Dioclitiano compertum. Cum inquit, Dioclitianus apud Tungros in Gallia in quadam caupona moraretur, in minoribus adhuc locis militans, cum Druyde quadam muliere, cum rationem conuictus sui quotidiani faceret, atq; illa diceret. Dioclitiane nimium auarus, nimium parcus es, ioco non serio Dioclitianus respondisse fertur. Tunc ero largus, cum imperator fuero. Post quod uerbū Druyas dixisse fertur. Dioclitiane iocari noli, nam imperator eris, cum Aprum occideris. Semper exinde Dioclitianus in animo habuit imperij cupiditatem, idq; Maximiano conscio, atque auo meo, cuius hoc dictum a Druyde ipse retulerat. Deniq; ut erat altus, risit, & tacuit, Apros tamen in uenationibus, ubi fuit facultas, manu sua semper occidit. Deniq; cum Aurelianus imperium accepisset, cum Probus, cum Tacitus, cum ipse Carus, Dioclitianus dixit. Ego semper Apros occido, sed alter semper

utitur pulpamento. Iam illud notum est, atq; uulgatum, qđ cum occidisset Aprum praef. praet. dixisse fertur eundem. Aprum fatalē occidi. Ipsum Diocletianum idem auus meus dixisse dicebat, nullā aliam fuisse sibi causam occidēdi manu sua Aprū, nisi ut impleret Druydis dictum, et suum firmaret imperium. Non enim tam crudelem se innotescere cuperet primis maxime diebus imperij, nisi illum necessitas ad hanc atrocitatem occisionis attraheret. Dictum est de Caro, dictum etiā de Numeriano, superest nobis de Carino.

DE CARINO.

CArianus homo omnium contaminatissimus, adulter, frequēs corruptor iuuentutis, pudet dicere quod in literas Onesimus retulit, ipse quoq; male usus genio sexus sui. hic cum Caesar decretis sibi Gallijs atq; Italia, Illyrico, Hispanijs, ac Britanijs et Africa relictus à patre caesarianum teneret iperiū, sed ea lege, ut omnia faceret, quae Augusti faciunt, enormibus saeuitijs & ingenti foeditate maculauit. Amicos optimos quosq; relegauit: pessimum quēq; elegit, aut tenuit, praef. urbi unū ex cancellarijs suis fecit. Quo foedius nec cogitari potuit aliquando nec dici. praefectum praet. quem habebat, occidit. In eius locum Matronianum ueterem conciliatorem fecit, unum ex his notarijs, quem stuprorum, & libidinum conscium semper, atq; adiuto=

rem habuerat, inuito patre COS. fecit. Superbas ad Senatum literas dedit, Vulgo urbis Romæ quasi populo Ro. bona Senatus promisit. Vxores ducendo, ac reijciendo nouem duxit pulsis plerisq; prægnantibus. Mimis, meretricibus, pantomimis, cantoribus, atq; lenonibus palatium impleuit. Fastidium subscribendi tantum habuit, ut impurum quendam, cum quo semper meridie iocabatur, ad subscribendum poneret, quem obiurgabat plerunq; quod bene suam imitaretur manum. Habuit gemmas in calceis, nisi gemmata fibula usus non est. Balteum etiam sæpe gemmatum, ut Regem deniq; illum Illyrici pleriq; uocitarent. Præfectus nunquam COSS. obuiam processit. Hominibus improbis plurimum detulit, eosq; ad conuiuium semper uocauit. Centum libras auium, Centum piscium, mille diuersæ carnis in conuiuio suo frequenter exhibuit. Vini plurimum effudit. Inter poma, & melones natauit. Rosis Mediolanensibus, et triclinia & cubicula strauit. Balneis ita frigidis usus est, ut solent esse cællæ suppositoriæ frigidarijs semper niualibus. Cum hyemis tempore ad quendam locum uenisset, in quo fons erat aqua pertepida, ut solet per hyemē naturaliter eaq; in piscina usus esset, dixisse balneatoribus fertur: Aquam mihi muliebrem præparatis, atque hoc eius clarissimum dictum effertur. Audiebat pater eius quæ ille faceret, & clamabat. Nō est meus. Statuerat deniq; Cōstantiū, q postea Cæsar est factus (tunc aūt præsidatum Dalmatiæ administrabat (in locum

eius subrogare, quod nemo tunc uir melior uidebatur. Illum uero, ut Onesimus dicit, occidere. Longum est, si de eius luxuria plura uelim dicere. Quicunq; hostiatim cupit noscere, legat etiã Fuluium Asprianũ usq; ad tædiũ gestorum eius uniuersa dicentem. Hic ubi patrem fulmine absumptum, fratrem à socero interemptum, Dioclitianũ Augustum appellatũ cõperit, maiora uitia, et scelera edidit, quasi iam liber à frenis domesticæ pietatis suorum moribus absolutus. Nec ei tñ defuit ad uindicandum sibimet imperiũ uigor mentis. Nã contra Dioclitianum multis prælijs conflixit. Sed ultima pugna apud Murtiũ commissã, uictus occubuit. Hic trium principum finis fuit, Cari, Numeriani, et Carini, post quos Dioclitianum, & Maximianũ principes dij dederunt iungentes talibus uiris Galeriũ atq; Constantium, quorum alter natus est, qui acceptam ignominiam Valeriani captiuitate deleret, alter, qui Gallias Romanis legibus redderet. Quatuor sanè principes, mundi, fortes, sapientes, benigni, & admodum liberales unum in Rep. sentientes, præterea Senatus Romani moderati po. amici potestate graues, religiosi, & quales principes semper orauimus, quorum uitam singulis libris Claudius Euthemus, qui Dioclitiano ab epistolis fuit, scripsit. Quod idcirco dixi, nequis à me tantam rem quæreret, maxime cum uel uiuorum principũ uita nonsine reprehẽsione dicatur. Memorabile maxime & Carini, & Numeriani hoc habuit imperium, quod ludos Romanos nouis ornatos specta

culis dederunt, quos in palatio circa porticũ stabuli pictos uidimus. Nã & Neurobatem, qui ueslut in uẽtis cothurnatus ferretur, exhibuit et Thycobatem, qui per parietem urso eluso cucurrit, et ursos in circum agentes, & item centum Salpistas uno crepitu concannentes, & centum camptaulas, choraulas centum, etiam pictaulas centum, pantomimos, & gymnicos mille. pegma præterea, cuius flammis scena conflagrauit, quam Dioclitianus postea magnificentiorem reddidit. Mimos præterea undiq; aduocauit. Exhibuit & ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil est. Exhibuit Cyclopẽ adornatum. & græcis artificibus, & gymnicis, & histrionibus, & musicis aurum, & argentum, donata & uestis serica. Sed hæc omnia nescio quantũ ad populũ gratiæ habeant, nullius certe sunt momenti apud principes bonos. Dioclitiani deniq; dictum fertur, cum ei quidam rationalis suus editionem Cari laudaret, dicens multum placuisse principes illos causa ludorũ theatraliũ, ludorũq; circensium, Ergo inqt, bene risus est imperio suo Carus. Deniq; cum omnibus gentibus aduocatis Dioclitianus daret ludos parcissime usus liberalitate, dicẽs castiores esse oportere ludos spectante censore. Legat hunc locum Iunius Messala, quem ego libere culpare audeo. Ille enim patrimonium suum scenicis dedit. hæredibus abnegauit. matris tunicam dedit mimæ. Lacernam patris mimo, & rete flauiæ. pallio aurato, atq; purpurato pro Syrmate tragœdus uteretur. Inscriptum est adhuc in

choraul

choraule pallio hianthino, quo ille uelut spolio nobilitatis exultat, Messalæ nomen, & uxoris. iam quid lineas petitas Aegypto loquar? quid tyro & sidone tenuitate perlucidas, micantes purpura, plumã di difficultate pnobiles, donati sunt ab Atrebaticas birri petiti, donati birri canusini, Africanæ opes in scena non prius uisæ. Et hæc quidem icirco ego in literas retuli, quo futuros editores pudor tangeret, ne patrimonia sua proscriptis legitimis hæredibus, mimis, & ballionibus deputarent. Habe mi amice meum munus, quod ego, ut sæpe dixi, non eloquentiæ causa, sed curiositatis in lumen edidi, id præcipue agens, ut siquis eloquens uellet facta principum reserare, materiam non reqreret habiturus meos libellos ministros eloquij, te quæso sis contentus, nosq; sic uoluisse scribere melius quàm potuisse contendas.

VITAE EORVM, QVI AVT CAESARIS TANTVM NOMEN ADEPTI, AVT PER TYRANNIDEM IMPERIVM INVASERE.

SPARTIANI AELIVS VERVS CAESAR.

Ioclitiano Augusto Aelius Spartianus suus salutem. In animo mihi
d est Dioclitiane Auguste tot principũ maxime non solũ eos, q principum locũ in hac statione, quam tẽperas, retentarunt, ut usque ad D. Adrianum feci, sed illos etiã, qui uel Cæsarũ noie appellati sunt, nec principes, aut Augusti fuerunt, uel quolibet alio genere, aut in famam, aut in spem principatus uenerunt, cognitioni numinis tui sternere. Quorum præcipue de Aelio Vero dicẽdũ est, qui primus tantum Cæsaris nomen accepit adoptione Adriani familiæ principum adscitus. Et quoniã nimis pauca dicẽda sunt, nec debet prologus enormior esse quàm fabula, de ipso iam loquar.

Eionius Cõmodus, qui & Aelius Ve-
c rus appellatus est, quem sibi Adrianus æuo ingrauescente morbis tristioribus pressus peragrato iam orbe terrarum adoptauit, nihil habet in sua uita memorabile, nisi quod tantum Cæsar est appellatus non testamento, ut antea solebat, neq; eo modo, quo Traianus est adoptatus, sed eo propè genere, quo nostris temporibus à uestra clementia Maximianus, atq; Cõstan

tius Cæsares dicti sunt, quasi quidam principum filij uiri, et designati Augustæ maiestati hæredes. & quoniã de Cæsarum nomine in huius præcipue uita est aliquid disputandum, qui hoc solum nomẽ adeptus est, Cæsarem uel ab elephanto, qui lingua Maurorum Cæsa dicitur, in prælio cæso, eum q primus sic appellatus est, doctissimi uiri, & eruditissimi putant dictum, uel quia mortua matre, uentre cæso sit natus, uel cũ magnis crinibus sit utero parentis effusus, uel quod oculis cæsijs, et ultra humanum morem uiguerit. Certe quæcunq; illa felix necessitas fuit, Inde tam clarum, & duraturum æternitate mundi nomen effloruit. Hic ergo, de quo sermo est primũ, L. Aurelius Verus est dictus, sed ab Adriano ascitus i Aeliorũ familiã, hoc ẽ in Adriani, trãscriptus, et appellatus ẽ Cæsar. Huic pater Ceionius Cõmodus fuit, quẽ alij Verũ, alij L. Aureliũ multi Anniũ prodiderunt, maiores oẽs nobilissimi, quorũ origo pleraq; ex Hetruria fuit, uel ex Fauẽtia. Et de huius qdẽ familia plenius in uita L. Aurelij Ceiõij Cõmodi Veri Antonini filij huiusce, quẽ sibi adoptare Antoninus iussus est, disseremus. Is.n. liber debet oĩa, quæ ad stẽma generis ptinent, cõtinere, q habet principem, de quo plura dicẽda sunt. Adoptatus autem Aelius Verus ab Adriano eo tpe, quo iam, ut superius diximus, parum uigebat, & de successore necessario cogitabat, statimq; prætor factus, et Pãnonijs dux, ac rector ĩpositus mox COS. creatus. Et quia erat deputatus imperio, iterum COS. designatus est. Datum etiam populo congia-

rium causa eius adoptiõis, collatumq; militibus HS III millies circenses editi, neq; quicquã prætermissum, quod posset lætitiam publicam frequentare. Tantumq; apud Adrianum principẽ ualuit, ut præter adoptionis affectum, quo ei uidebatur adiunctus, solus omnia, quæ cuperet, etiam per literas impetraret. Nec prouinciæ quidem, cui præpositus erat, defuit. Nam bene gestis rebus, uel potius feliciter, et si non summi, medij tamen obtinuit ducis famam. Hic tamen ualetudinis adeo miseræ fuit, ut Adrianum statim adoptionis pœnituerit, potueritq; eum amouere à familia imperatoria, cum sæpe de alijs cogitaret, si forte uixisset. Fertur denique ab ijs, qui Adriani uitam diligentius in literas retulerunt, Adrianum Veri scisse genituram, & eum, quem non multum ad Remp. regendam probarat, ob hoc tantum adoptasse, ut suæ satisfaceret uoluntati. Et, ut quidam dicunt, tamẽ iureiurando, quod intercessisse inter ipsum, ac Verum secretis conditionibus ferebatur. Fuisse enim Adrianum peritum matheseos Marius Maximus usqueadeo demonstrarat, ut eum dicat cũcta de se scisse sic, ut omnium dierum usque ad horam mortis futuros actus ante perscripserit. Satis præterea constat eum de Vero sæpe dixisse.

" Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra
" Esse sinent. — Quos uersus cum aliquando in hortulo spatians cantitaret, atq; adesset unus ex literatis, quorũ Adrianus speciosa societate gaudebat, uelletq; addere,

» Nimium uobis Romana propago
» Visa potens superi, propria hæc si dona fuissent.
Adrianus dixisse fertur, hos uersus Vita non capit Veri. illud addens,
» -Manibus date lilia plenis.
» Purpureos spargam flores, animamq; nepotis
» His saltem accumulem donis, & fungar inani
» Munere- Cum quidem etiam illud dicatur cum irrisione dixisse. Ego mihi diuum adoptaui non filium. Eum tamen cum consolaretur unus de literatis, qui aderat, ac diceret, quid si non recte constellatio eius collecta est, quem credimus esse uicturũ?
» Adrianus dixisse fertur. Facile ista dicas tu, qui pa=
» trimonij tui non Reip. quæris hæredem. Vnde apparet eum habuisse in animo alium deligere, atq; hũc ultimo uitæ suæ tempore à Rep. submouere. Sed eius consilijs fauit euentus. Nã cum de prouincia Aelius rediisset, atq; orationem pulcherrimã, quæ hodie legitur siue per se, siue per scriniorum, aut dicendi magistros parasset, qua Calen. ipsis Ianuarijs Adriano patri gratias ageret, Accepta potione, qua se existimaret iuuari, Calẽ. ipsis Ianuarijs perijt. Iussusq; ab Adriano, qa uota interueniebant, non lugeri. Fuit hic uitæ lætissimæ, eruditus in literis. Adriano (ut maleuoli loquuntur) acceptior forma q̃ moribus. In aula diu non fuit, in uita priuata, etsi minus probabilis, minus tamen reprehendendus, ac memor familiæ suæ, comptus, decorus, pulchritudinis regiæ, oris uenerandi, eloquentiæ celsioris, uersu facilis, in Rep. ẽt non inutilis. Hu

ius uoluptates ab ijs, qui uitam eius scripserunt, multæ feruntur, equidem non infames, sed aliquatenus diffluentes. Nam tetrapharmacum, seu potius pentapharmacum, quo postea semper Adrianus est usus, ipse dicitur reperisse. Hoc est sumen, fasianū, pauonem, crustulatam, & aprunam. De quo genere alibi aliter refert Marius Maximus non pentapharmacum, sed tetrapharmacum appellans, ut et nos ipsi in eius uita prosecuti sumus. Fertur etiam aliud genus uoluptatis, quod Verus inuenerat. Nam lectum emmentibus quatuor anacliterijs fecerat minuto reticulo undiq; inclusum, eumq; folijs rosæ, quibus demptum esset album, replebat. Iacensq; concubinis uelamine de lilijs facto se tegebat unctus odoribus persicis, iam illa frequentantur a nonnullis, quod & accubationes, ac mensas de rosis, ac lilijs fecerit, & quidem purgatis, quæ & si non decora, non tamen ad perniciem publicam prompta sunt. Atq; idem Ouidij libros amorum in lecto semper habuisse. Idem Martialem epigrammaticum poëtam Virgiliū suum dixisse. Iam illa leuiora, quod cursoribus suis exemplo cupidinum alas frequenter apposuit, eosq; uentorum nominibus sæpe uocitauit Boream alium, alium Notum, & item Aquilonem, aut Circium, cæterisq; nominibus appellans, et indefesse, atq; inhumaniter faciens cursitare. Idem uxori conquerenti
» de extraneis uoluptatibus dixisse fertur, Patere me
» per alias exercere cupiditates meas. Vxor enim di-
» gnitatis nomen est, non uoluptatis. Eius filius est

Antoninus Verus, qui adoptatus est à Marco. Verus certe cum Marco æquale gessit imperium. Nam ipsi sunt, qui primi duo Augusti appellati sunt, & quorum fastis consularibus sic nomina præscribuntur, ut dicantur non tantum duo Antonini, & duo Augusti, tantumq; huius rei & nouitas, & dignitas ualuit, ut fasti consulares nonnulli ab his sumerent ordinem consulum. Pro eius adoptione infinitam pecuniam populo, & militibus Adrianus dedit. Sed cum eum uideret homo paulo argutior miserrimæ ualetudinis ita, ut scutũ solidius iactare non posset, dixisse fertur, Ter millies perdidimus, quod exercitui, populoq; dependimus siquidem satis in caducum parietem incumbimus, & qui non ipsam Remp. sed nos ipsos sustentare uix possit. Et hæc qdem Adrianus cum præfecto suo locutus est. Quæ cum prodidisset præfectus, ac p hoc Aelius Cæsar in dies magis, magisq; solicitudine ut pote desperati hoĩs aggrauaretur, præfecto suo Adrianus, qui rem prodiderat, successorem dedit uolens uideri, quod uerba tristia tẽperasset, sed nihil profuit. Nã, ut diximus, Lucius Ceionius Cõmodus Verus Aelius Cæsar (Nam his omnibus noĩbus appellatus est) perit, sepultusq; imperatorio funere, neq; quicquam de regia in morte habuit dignitate. Doluit ergo illius mortem, ut bonus pater, non ut bonus princeps. Nã cum amici solicitj quærerent, qui adoptari posset, Adrianus dixisse fertur his etiam uiuente adhuc Vero decreueram, ex quo ostendit aut iudicium suũ, aut scientiã

futurorum post hunc deniq; Adrianus diu anceps, quid faceret, Antoninum adoptauit pium cognomine appellatum, cui conditionem addidit, ut ipse sibi Marcum & Verum Antoninos adoptaret, filiamq; suam Vero non Marco daret. Nec diutius uixit grauatus langore, ac diuerso genere morborũ saepe dicens sanum principem mori debere non debilem. Statuas sanè Aelio Vero per totum orbem colossas poni iussit, templa etiam in nonnullis urbibus fieri. Deniq; illius merito filium eius Verum nepotem ut pote suum, qui pereunte Aelio in familia ipsius Adriani remanserat, adoptandum Antonino Pio, cum Marco, ut iam diximus, dedit, saepe dicens. Habeat Resp. quodcunq; de Vero, quod quidem contrarium ijs, quae de adoptionis poenitentia per authores plurimos intimata sunt. Cum Verus posterior nihil dignum praeter clementiam in moribus habuerit, quod imperatoriae familiae lumen afferret. Haec sunt, quae de Vero Caesare mandanda literis fuerunt, de quo idcirco non tacui, quia mihi propositum fuit omnes, qui uel post Caesarem dictatorem hoc est D. Iulium, uel Caesares, uel Augusti, uel principes appellati sunt, quiq; in adoptionem uenirent, uel imperatorum filij, aut parentes Caesarum nomine consecrati sunt, singulis libris exponere, meae satisfaciens conscientiae, etiam si multis nulla sit necessitas talia requirendi.

AVIDIVS VVLCATII GALLICANI. V. C.

Vidius Cassius, ut quidam uolunt, ex familia Cassiarum fuisse dicitur, per marem tamen nouo genitus Auidio Seuero, q ordines duxerat, & post ad summas dignitates peruenerat. Cuius Quadratus in historijs meminit, & quidem grauiter, cum illum summum uirum, & necessariũ Reip. asserit. Et apud ipsum Marcum præualidum. Nam iam eo imperante perisse fatali sorte perhibetur. Hic ergo Cassius ex familia (ut diximus) Cassiorum, qui in C. Iulium conspirauerant, oderat tacite principatum, nec ferre poterat imperatoriũ nomen. Dicebatq; esse grauius nomen imperij, quod non posset è Rep. tolli nisi per alterum imperatorem. Deniq; tentasse in pueritia dicitur extorquere etiam Pio principatum, sed per patrem uirum sanctum, & grauem affectationem tyrannidis latuisse. Habitum tamen semper ducibus suspectum. Vero autem illum parasse insidias, ipsius Veri epistola indicat, quam inserui ex epistola Veri.

» Auidius Cassius auidus est imperij, quantum & mihi uidetur, & iam inde sub auo meo patre tuo innotuit, quem uelim obseruari iubeas. Omnia enim nostra displicent, opes non mediocres parat, literas nostras ridet. Te philosophiam aniculam, me luxuriosum morionem uocat. Vide quid agendum sit. Ego hominem non ui-

» di, se uide, ne tibi, & liberis tuis non bene consu-
» lat. Cum tales inter praecinctos habeas, qualem mi
» lites libenter audiunt, libenter uident. Rescriptum
» Marci de Auidio Cassio. Epistolam tuam legi, et
» solicitam potius quàm imperatoriam & non no=
» stri temporis. Nam si ei diuinitus debetur imperi-
» um, non poterimus interficere, etiam si uelimus.
» Scis etiam proaui tui dictum. Successorē suum nul=
» lus occidit, sin minus, ipse sponte sine nostra cru-
» delitate fatales laqueos incidat. Adde quod non pos
» sum reum facere, quem nullus accusat, &, ut ipse
» dicis, milites amant. Deinde in causis maiestatis
» haec natura est, ut uideantur uim pati etiam qui-
» bus probatur. Scis.n.ipse qd auus tuus Adrianus
» dixerit, misera conditio imperatorum, quibus de
» affectata tyrannide nisi occisis non potest credi.
» Eius autem exemplum ponere quam Domitiani,
» qui hoc primus dixisse fertur, malui. Tyranno-
» rum enim etiam bona dicta non habent tantum
» authoritatis, quantum debent. Sibi ergo habeat su
» os mores, maxime cum bonus dux sit, & seuerus
» & fortis & Reip. necessarius. Nam quod dicis li=
» beris meis cauendum esse morte illius, planè liberi
» mei pereant, si magis amari merebitur Auidius
quàm illi, & si Reip. expedit Cassium uiuere q̄ li=
beros Marci. Haec de Cassio Verus, haec Marcus.
Sed nos hominis naturam et mores breuiter expli
cauimus. Neque enim plura de his sciri possunt,
quorum uitam illustrare nullus audet, eorum cau
sa, à quibus oppressi fuerint. Addemus autem

quemadmodum ad imperium uenerit, & quem admodum sit occisus, & ubi uictus. Proposui enim Diocletiane Auguste, omnes, qui imperatorium nomen siue iuste, siue iniuste habuerunt, in literas mittere, ut omnes purpuratos Augustos cognosceres. Fuit his moribus, ut nonnunquam trux & asper uideretur. Aliquando mitis & lenis, sæpe religiosus. Alias contemptor sacrorum, auidus uini, idem abstinens, cibi appetens, & inediæ patiens. ueneris cupidus, et castitatis amator. nec defuere, qui illum Catilinam uocarent. Cũ & ipse se ita gauderet appellari, addens futurum se Sergium, si Dialogistam occidisset, Antoninum hoc nomine significans, qui tantum enituit in philosophia, ut iturus ad bellum Marcomannicum timentibus cunctis, nequid fatale proueniret, rogatus sit non adulatione sed serio, ut præcepta philosophiæ ederet, nec ille timuit, sed per ordinem παραινέσεως, hoc est præceptionum per triduum disputauit. Fuit præterea disciplinæ militaris Auidius Cassius tenax, & qui se Marium dici uellet. Quoniam de seueritate illius dicere cœpimus, multa extant crudelitatis potius quàm seueritatis eius indicia. Nam primum milites, qui aliquid prouincialibus tulissent per uim in illis ipsis locis, in quibus peccauerant, in crucem sustulit. Primus etiam id supplicij genus inuenit, ut stipitem grandem poneret pedum octoginta & centum, id est materiam. Et à summo usque ad imũ damnatos ligaret, & ab imo focum appo

neret, incensisq; alijs alios fumi cruciatu timore et alios necaret, idem denos catenatos in profluentem mergi iubebat uel in mare. Idem multis desertoribus manus excidit, alijs crura incidit, ac poplites dicens maius exemplum esse uiuentis miserabiliter criminosi quàm occisi. Cum exercitum duceret, & inscio ipso manus auxiliaria centurionibus suis authoribus tria millia Sarmatarum negligentius agentium in Danubij ripis occidissent, & cum præda ingenti ad eum redissent, sperantibus centurionibus præmium, quod perparua manu tantum hostium segnius agentibus tribunis, & ignorantibus occidissent, rapi eos iussit, & in crucem tolli, seruiliq; supplicio affici. Quod exemplum non extabat. dicens euenire potuisse, ut essent insidiæ, ac periret Romani imperij reuerentia, & cum ingens seditio in exercitu orta esset, processit nudus campestri solo tectus, & ait percutite inquit me, si audetis, & corruptæ disciplinæ facinus addite. Tunc conquiescentibus cunctis meruit timeri, quia non timuit. Quæ res tantum disciplinæ Romanis addidit, tantum terroris Barbaris iniecit, ut pacem annorum centum ab Antonino absente peterent. Siqdem uiderant damnatos Romani ducis iudicio etiam eos, qui contra fas uicerant. De hoc multa grauia contra militum licentiam facta inueniuntur apud Aemilium Parthenianum, qui affectatores tyrannidis iam inde à ueteribus historiæ tradidit. Nã & uirgis cecidit in foro, et ĩ medijs castris securi percussit, q ita meruerunt, & manus multis

amputauit. Et præter laridum, ac bucellatum, atq; acetum militem in expeditione portare prohibuit. Et si aliquid quippiam reperit luxuriam non leui supplicio efficit. Extat de hoc epistola D. Marci ad præfectum suum talis. Auidio Cassio legiones Syriacas dedi diffluentes luxuria, & daphnes moribus agentes, quas totas excaldantes se repperisse Cesonius Vectilianus scripsit, & puto me non errasse, siquidem & tu notum habeas Cassium hominem cassianæ seueritatis, et disciplinæ, neq; enim milites regi possunt, nisi uetere disciplina. Scis enim uersum à bono poëta dictũ, et oĩbus frequentatum.
Moribus antiquis res stat Romana, uirisq;
Tu tantum fac adsint legionibus abunde commeatus. Quos, si bene Auidiũ noui, scio nõ perituros. præfecti ad Marcum, Recte consuluisti mi domine, quod Cassium præfecisti Syriacis legionibus. Nihil enim tam expedit, quàm homo seuerior græcanicis militibus. Ille sanè omnes excaldationes, omnes flores de capite, collo, & sinu militi excutiet. Annona militaris omnis parata est, neq; qcq̃ deest sub bono duce, nõ. n. multum aut quæritur aut ĩpeditur. Nec fefellit de se iudicium habitum. Nam statim et ad signa edici iussit, & pro gramma in parietibus fixit, ut siquis cinctus inueniretur apud Daphnem, discinctus rediret. Arma militum septima die semper respexit. Vestimenta etiam, & calciamenta, et ocreas. delitias omnes de castris submouit, iussitq; eos hyemem sub pellibus agere, nisi corrigerent suos mores, & egissent nisi honestius uixissent. Exerci

tium septimi diei fuit omnium militum ita, ut sagittas mitterent, et armis luderent. Dicebat enim miserum esse, cum exercerentur athletæ, uenatores, & gladiatores, non exerceri milites, qbus minor esset futurus labor, si consuetus esset. Ergo correcta disciplina, et in Armenia, et in Arabia, et in Aegypto res optime gessit. Amatusq; est ab omnibus orientalibus, & spetiatim ab Antiochensibus, qui etiã imperio eius consenserunt, ut docet Marius Maximus in uita D. Marci. Nam et cum bucolici milites per Aegyptum grauia multa facerent, ab hoc retunsi sunt, ut idem Marius Maximus refert in eo libro, quem secundum de uita Marci Antonini edidit. Hic imperatorem se in oriente appellauit, ut quidam dicunt, Faustina uolente, quæ ualetudini Marci iam diffidebat, & timebat, ne infantes filios tueri sola non posset, atq; aliqs existeret, qui capta statione regia, infantes de medio tolleret. Alij autem dicunt hanc artem adhibuisse militibus, et prouincialibus Cassium contra Marci amorem, ut sibi posset consentiri, quod diceret Marcum diem suum obijsse. Nam & diuum eum appellasse dicitur, ut desyderium illius leniret. imperatorio animo cum processisset, eum, qui sibi aptauerat ornamenta regia, statim præfectum prætorij fecit, qui & ipse occisus est Antonino inuito ab exercitu, qui & Metianum, cui erat commissa Alexãdria, quiq; cõsenserat spe participatus Cassio, inuito, atque ignorante Antonino interemit, Nec tamen Antoninus grauiter est iratus rebellione cognita, nec in eius

liberos, aut affectus seuit. . Senatus illum hostem appellauit, bonaq; eius proscripsit . Quæ Antoninus in priuatum ærarium congeri noluit. Quare Senatu præcipiente in ærarium publicum sunt relata. Nec Romæ terror defuit, cum quidam Auidium Cassium dicerent absente Antonino, qui nisi à uoluptarijs unice amabatur, Romam esse uenturum, atq; urbem tyrannice direpturum, maxime Senatorum causa, qui eum hostem iudicauerát bonis proscriptis, & amor Antonini hoc maxime enituit, quod consensum omnium præter Antiochenses Auidius interemptus est, quem quidem occidi non iussit, sed passus est, cum apud cunctos clarum esset, si potestatis suæ fuisset, parsurum illi fuisse. Caput eius ad Antoninum cum delatum esset, ille non exultauit, non elatus est, sed etiam doluit, ereptam sibi esse occasionem misericordiæ, cum diceret se uiuum illum uoluisse capere, ut illi exprobraret beneficia sua, eumq; seruaret. Deniq; cum quidam diceret reprehendendum Antoninum, quod tam mitis esset in hostem suum, eiusq; liberos, et affectus, atque omnes, quos conscios tyrannidis reperisset, addente illo, qui reprehendebat. Quid si ille uicisset, dixisse dicitur. Non sic deos colimus, nec si uiuimus, ut ille nos uinceret. Enumerauit deinde omnes principes, qui occisi essent, habuisse causas, quibus mererentur occidi, nec quenquam facile bonum uel uictum à tyranno, uel occisum. dicēs meruisse Neronem debuisse Caligulam. Othonem et Vitelliū nec impetrare

uoluisse. Nam de Pertinace, & Galba paria sentiebat, cum diceret in imperatore auaritiā esse acerbissimum malum. Deniq; non Augustum, non Traianum, non Adrianum, non patrem suum à rebellibus potuisse superari. Cum & multi fuerint, et ipsis uel inuitis, uel inscijs extincti. Ipse autem Antoninus à Senatu petijt, ne grauiter in conscios defectionis animaduerteretur. Eo ipso tempore, quo rogauit, ne quis Senator temporibus suis capitali supplicio afficeretur, quod illi maximum amorem conciliauit. Denique paucissimis centurionibus punitis deportatos reuocari iussit. Antiochēsibus, qui Auidio Cassio consenserant, sed & his & alijs ciuitatibus, quæ illum iuuerant, ignouit. Cum primo Antiochensibus grauiter iratus esset, his spectacula sustulisset, & multa alia ciuitatis ornamenta, quæ postea reddidit. Filios Auidij Caßij Antoninus Marcus parte media paterni patrimonij donauit, ita ut filias eius auro, argento, & gemmis honestaret. Nā & Alexandriæ filiæ Caßij & genero Druentiano liberam euagandi ubi uellent, potestatem dedit. Vixeruntq; non quasi tyranni pignora, sed quasi Senatorij ordinis in summa securitate. Cū illis etiā in lite obijci fortunam propriæ uenisset domus. damnatis aliquibus ob iniuriā, quod in eos petulantes fuissent, quos quidem amitæ suæ marito commendauit. Siquis autem omnem hanc historiam scire desyderat, legat Marij Maximi secundum librum de uita Marci, in quo ille ea dicit, quæ solum Marcus mortuo iam Vero egit. Tunc enim Cassius

rebellauit,

rebellauit, ut probat epistola missa ad Faustinam,
" cuius hoc exemplũ est. Verus mihi de Auidio ue-
" rum scripserat, quod cuperet imperare. Audisse
" se enim te arbitror, quod æruscatores de eo nun-
" tiarent. Veni igitur in Albanum, ut tractemus o-
" mnia dijs uolentibus nil timens, hic autem apparet
" Faustinam ista nesciisse. Cum dicat Marius infama-
" ri eam cupiens, quod ea conscia Cassius imperium
sumpsisset. Nam & ipsius epistola extat ad Verũ,
qua urget Marcum, ut in eum grauiter uindicet.
" Exemplum epistolæ Faustinæ ad Marcum. Ipsa
" in Albanum cras, ut iubes, mox ueniam. Tamen
" iam hortor, ut, si amas liberos tuos, istos rebelliões
" acerrime prosequaris. Male enim assueuere & du-
" ces, & milites, q nisi opprimentur, opprimẽt. Itẽ
" alia epistola eiusdem Faustinæ ad Marcum. Mater
" mea Faustina patrem tuum Pium eiusdem in de-
" fectione Celsi sic hortata est, ut pietatem primum
" circa suos seruaret, sic circa alienos. Non enim Pius
" est imperator, qui non cogitat uxorem, & filios.
" Commodus noster uides in qua ætate sit, Pompeia
" nus gener & senior est, & pegrinus. Vide quid
" agas de Auidio Cassio, & de eius conscijs. Noli
" parcere hominibus, qui tibi non pepercerunt, &
" nec mihi, nec filijs nostris parcerent, si uicissent.
" Ipsa iter tuum mox consequor, quia Fadilla no-
" stra ægrotabat. in Formianum uenire non potui.
" Sed si te Formijs inuenire non potero, assequar Ca
" puam, quæ ciuitas & meã, et filiorum nostrorum
" ægritudinem poterit adiuuare. Soteridẽ medicum

» in Formianũ, ut dimittas rogo, ego autem Dositheo
» nihil credo, qui puellæ uirgini curationem nescit
» adhibere. Signatas mihi literas Calphurnius dedit,
» ad quas rescribam, si tardauero, per Caelium senẽ
» spadonem hominem, ut scis, fidelẽ. Cui uerbo man
» dabo, quid uxor Auidij Caßij, & filij, & gener
» de te iactare dicantur. Ex his literis itelligitur Cas
sio Faustinam consciam non fuisse, quinetiam sup
plicium eius grauiter exegisse, siquidem Antoninũ
quiescentem, & clementiora cogitantem ad uindi=
ctæ necessitatem impulit. Cui Antoninus quid re= «
» scripserit subdita epistola perdocebit. Tu quidem
» mea Faustina religiose pro marito, & pro nostris «
» liberis agis. Nam relegi epistolam tuam in Formia=
» no, qua me hortaris, ut in Auidij cõscios uindicem.
» Ego uero & eius liberis parcam, & genero, et uxo
» ri, & ad Senatum scribam, ne aut proscriptio gra
» uior sit, aut pœna crudelior. Non enim quicquam
» est, quod imperatorem Romanum melius commen-
» det gentibus quàm clementia. Hæc Cæsarem deum
» fecit. Hæc Augustum consecrauit. Hæc patrem tu-
» um in primis Pij nomine ornauit. Deniq; si ex mea
» sententia de bello iudicatum esset, nec Auidius esset
» occisus. Esto igitur secura, dij me tuentur dijs pietas «
» mea cordi est. Pompeianum nostrum in annum se
» quentem COS. dixi. Hæc Antoninus ad coniugem. «
ad Senatum autem qualem orationem miserit, in-
» terest scire ex oratione Marci Antonini. Habetis igi
» tur Patres Conscripti pro gratulatione uictoriæ ge
» nerum meum COS. Pompeianum dico Cuius ætas «

» olim reuerenda fuerat consulatu, nisi uiri fortes in » teruenissent, quibus reddi debuit, quod à Republi » ca debebatur. Nunc quod ad defectionem Cassia » nam pertinet, uos oro, atq; obsecro P. C. ut censura » uestra deposita, meam pietatem, clementiamq; ser- » uetis, immo uestram, neq; quenquam ullum Senatus » occidat. Nemo Senatorum puniatur, nullius funda- » tur uiri nobilis sanguis, deportati redeant, proscri » pti bona recipiant. Vtinam possem multos etiam ab » inferis excitare. Non enim unquam placet in impe » ratore uindicta sui doloris, quæ & si iustior fue- » rit, acrior uidetur. Quare filijs Auidij Caßij & » genero, & uxori ueniam dabitis. Et quid dico ueni » am, cum illi nihil fecerint. Viuant igitur securi sci- » entes sub Marco uiuere. Viuant in patrimonio pa » rentum pro parte donato, auro, argento, uestibus fru » antur. sint diuites, sint securi, sint uagi & liberi, » & per ora omnium ubiq; populorum circunferant » meæ, circũferant uestræ pietatis exemplũ. Nec ma- » gna hæc est P. C. clementia ueniam proscriptorum » liberis, et coniugibus dari. Ego uero à uobis peto, ut » conscios Senatorij ordinis, et equestris à cæde, à pro- » scriptione, à timore, ab infamia, ab inuidia, & po » stremo ab omni uindicetis iniuria. Detisq; hoc me » is temporibus, ut in causa tyrãnidis, q in tumultu ce » cidit, probetur occisus. Hãc eius clementiã Senatus » his acclamationibus prosecutus est. Antonine Pie dij » te seruẽt. Antonine clemẽs dij te seruent. Antonine » clemens dij te seruent. Tu uoluisti, quod licebat, nos » fecimus quod decebat. Commodo imperium iustum

» rogamus, progeniem tuam robora. Fac securi sint
» liberi tui, bonum imperium nulla uis lædit. Com
» modo Antonino tribunitiam potestatem rogamus,
» præsentiam tuā rogamus, philosophiæ tuæ, patiētiæ
» tuæ, doctrinæ tuæ, nobilitatis tuæ, inocentiæ tuæ.
» Vincis inimicos, hostes exuperas, dij te tuentur, & reliqua. Vixerunt igitur posteri Auidij Caßij securi, & ad honores admißi sunt. Sed eos Commodus Antoninus post excessum diui Patris sui omnes uiuos incendi iussit quasi in factione deprehensos. Hæc sunt, quæ de Cassio Auidio comperimus. Cuius ipsius mores, ut supra diximus, uarij semp fuerunt. Sed ad censuram, crudelitatemq; propensiores, q si obtinuisset imperium, fuisset non modo clemens, sed bonus, sed utilis, & optimus imperator. Nā extat epistola eius ad generum suū iam imperatoris huiusmodi.
» Misera Resp. quæ istos diui-
» tiarum cupidos, & diuites patitur misera. Marcus
» homo sane optimus, qui dū clemens dici cupit, eos
» patitur uiuere, quorū ipse non probat uitam. Vbi
» L. Cassius, cuius nos frustra tenet nomen? Vbi Mar
» cus ille Cato Censorius? Vbi omnis disciplina maiorum, quæ olim qdem intercidit? Nunc uero nec quæritur. Marcus Antoninus philosophatur, et quærit de clementia, et de animis, & de honesto, et iu-
» sto, nec sentit pro Rep. Vides multis opus esse gla-
» dijs, multis elogijs, ut in antiquum statum publica
» forma reddatur. Ego uero istis præsidibus prouin-
» ciarum. an ego proconsules, an ego præsides putem,
» qui ob hoc sibi à Senatu, & ab Antonino prouin-

" cias datas credunt, ut luxurientur, ut diuites fiât?
" Audisti praef. praet. nostri philosophi ante triduũ,
" quàm fieret, mendicum, & pauperem, sed subito
" diuitem factum? Vnde quaeso, nisi de uisceribus
" Reip. prouincialiumq; fortunis? Sint sanè diuites,
" sint locupletes aerarium publicum referaent. Tan
" tum dij faueant. bonis patribus reddant cassianũ
" Reip. principatum. Haec epistola eius indicat, q̃ Se-
uerus, & quàm tristis futurus fuerit imperator.

SPARTIANI PESCENNIVS NIGER.

RARUM, atq; difficile est, ut quos tyrannos aliorum uictoria fecerit, bene mittantur in literas. Atq; ideo uix omnia de his plene in monimentis, atq; annalibus habentur. Primum enim quae magna sunt in eorum honorem ab scriptoribus deprauantur, deinde alia supprimuntur. Postremo non magna diligentia in eorum genere, ac uita requiritur. Cum satis sit audaciam eorum, & bellum, in quo uicti fuerint, ac poenam proferre. Pescennius ergo Niger, ut alij tradunt, modicis parentibus, ut alij, nobilibus fuisse dicitur patre Annio Fusco, matre Lampridia, auo curatore Aqui. Ex qua familia orignem ducebat. Quod quidem dubium etiam nunc habetur. Hic eruditus medio-

triter, moribus ferox, diuitijs immodicus, uita parcus, libidinis effrenatæ ad omne genus cupiditatũ. Ordines diu duxit, multisq; ducatibus peruenit. Vt exercitus syriacos iussu Cõmodi regeret suffragio maxime athletæ, qui Cõmodũ strangulauit, ut oĩa tunc fiebãt. Is, posteaquã cõperit occisum Cõmodũ, Iulianũ imperatorem appellatum, eundemq; iussu Seueri, & Senatus occisum, Albinũ etiã in Gallia sumpsisse nomen ĩperatoris, ab exercitibus syriacis, quos regebat, appellatus ẽ ĩperator, ut quidã dicũt magis in Iuliani odiũ, quàm ĩ æmulationẽ Seueri. Huic ob detestationem Iuliani primis imperij diebus, ita Romæ fautũ est à Senatoribus duntaxat, qui & Seuerum oderant, ut inter lapidationes, execrationesq; omnium illi feliciter optarent, illum principem insuper, & illum Augustum populus acclamaret. Iulianum autem oderant populares, quod Pertinacem milites õccidissent, & illum imperatorem aduersa populi uoluntate appellassent. Deniq; ingentes ob hoc seditiones fuerunt. Ad occidendum autem Nigrum primpilarem Iulianus miserat stulte ad eum, qui haberet exercitus, & se tueri posset, proinde quasi qualislibet imperator à primipilario posset occidi. Eadem autem dementia etiam Seuero iam principi Iulianus successorem miserat. Denique etiam Aquilium Centurionem notum cædibus ducum miserat, quasi imperator tantus à Centurione posset occidi. Par denique insania fuit, quod cum Seuero ex interdicto de imperio egisse fertur, ut iure uideretur

ad principatum peruenisse. Et de Pescennio Nigro iudicium populi ex eo apparuit, quod cum ludos circenses Iulianus Romæ daret, & indiscrete subsellia Circi Maximi repleta essent, ingentiq; iniuria populus affectus esset, per omnes uno consensu Pescennius Niger ad tutelam urbis est expetitus, odio, ut diximus, Iuliani, & amore occisi Pertinacis. Cui quidem Iulianus dixisse fertur. Nec sibi, nec Pescennio longum imperium deberi, sed Seuero, qui magis esset odio habendus à Senatoribus, militibus, prouincialibus, popularibus, quod probauit rei euentus. Et Pescennius quidem Seuero eo tempore, quo Lugdunensem prouinciam regebat, amicissimus fuit, nam ipse missus erat ad comprehendendos desertores, qui innumeri Gallias tunc uexabant. In quo officio, quod se honeste gessit, iucundissimum fuit Seuero, ita ut de eo ad Commodum Septimius referret asserens necessarium Reipublicæ uirum. & re uera in re militari uehemens fuit. Nunquam sub eo miles prouinciali lignum, oleum, operam extorsit. Ipse à milite nihil accepit, cum tribunatus ageret, nihil accipi passus est. Nam & imperator tribunos duos, quos constitit stellaturas accepisse, lapidibus obrui ab auxiliaribus iussit. Extat epistola Seueri, qua scribit ad Rogonium
" celsum Gallias regentem. Miserum est, ut imitari
" eius disciplinam militarem non possimus, quem
" per bellum uicimus, milites tui uagantur. Tribuni medio die lauant, pro tricliniis popinas ha-

» bent, pro cubiculis meritoria. saltant, bibunt, can-
» tant, & mensuris conuiuiorum uacant, cum hoc
» sine mensura potant. hæc si ulla uena paternæ di-
» sciplinæ in nobis uiueret, fierent? Emenda igitur
» primum tribunos, deinde militem, quem quandiu
» timueris, tandiu timebis. Sed scias, idq; de Nigro
» militem timere non posse, nisi integri fuerint tribu
» ni, & duces militum. Hæc de Pescennio Seuerus
Augustus adhuc miles. M. Antoninus ad Corneli
» um Balbum. Pescennium mihi laudas. Agnosco,
» nam et decessor tuus manu strenuum, uita grauẽ,
» etiam tum plus q̃ militem dixit. Itaq; misi literas
» recitandas ad signa, quibus eum trecentis Armeni
» cis, & centum Sarmatis, & mille nostris præesse
» iussimus. Tuum est ostendere hominem non am-
» bitione, quod nostris non conuenit moribus, sed uir
» tute uenisse ad eum locum, quem auus meus Adria
» nus, quem Traianus proauus non nisi exploratis-
» simis dabat. De hoc eodem Commodus, Pescen-
» nium fortem uirum noui, & ei tribunatus iã duos
» dedi. Ducatum mox dabo, ubi per senectutem Ae
» lius Corduenus Remp. recusauerit. Hæc de eo
iudicia omnium fuerunt. Sed & Seuerus ipse sæpe
dixit ignoturũ se Pescennio nisi perseueraret. A
Commodo deniq; Pescennius COS. declaratus
Seuero præpositus est, & quidem irato, quod pri-
mipilaribus commendantibus consulatum Niger
mereretur. In uita sua Seuerus dicit se prius quam
filij sui id ætatis haberent, ut imperare possent,
ægrotantem id in animo habuisse, ut siquid for-

te sibi accidisset, Niger Pescennius eidem & Clodius Albinus succederent. Qui ambo Seuero grauissimi hostes extiterant. Vnde apparet, quod etiam Seueri de Pescennio iudicium fuerit. Si Seuero credimus, fuit gloriæ cupidus Niger, uita fictus, moribus turpis, ætatis prouectæ, cum imperiũ inuasit, ex quo cupiditates eius incusat. Proinde quasi Seuerus minor ad imperium uenerit, qui annos suos contrahit, cum decem et octo annis imperauit, & octogesimo nono perierit. Sanè Seuerus Heraclium ad obtinendam Bithyniam misit. Fuluium autem ad occupandos adultos Nigri filios, nec tamen in Senatu quicquam de Nigro Seuerus dixit, cum iam audisset de eius imperio, ipse autem proficisceretur ad componendum orientis statum. Tantum sanè illud fecit proficiscens, ut legiones ad Africam mitteret, ne eam Pescennius occuparet, & fame populum Romanum perurgeret. Et uidebatur aũt id facere posse per Libyã, Aegyptumq; uicinas Africæ difficili licet itinere, ac nauigatione. Et Pescennius quidem ueniente ad orientem Seuero Græciam, Thracias, Macedoniam interfectis multis illustribus uiris tenebat ad participatum imperij Seuerũ uocans. A quo causa eorũ, quos occiderat, cum Aemiliano hostis est appellatus. Deinde à ducibus Seueri per Aemilianum pugnans uictus est. Et cum illi tutum exilium promitteret, si ab armis recederet, persistens iterum pugnauit, & uictus est, atq; apud Cyzicum circa paludem fugiens sauciatus, & sic ad Seuerum adductus, atq;

statim mortuus. Huius *caput circulatum pilo* Ro*mam missum.* Filij *occisi, necata uxor, patrimonium publicatum, familia omnis extincta.* Sed *hæc omnia posteaquam de* Albini *rebellione cognitum est, facta sunt.* Nam *prius & filios* Nigri, *& matrem in exilium miserat.* Sed *exarsit secundo ciuili bello, immo etiam tertio, & factus est durior.* Tunc *et innumeros* Senatores *interemit* Seuerus, *et ab alijs* Syllæ, *ab alijs punici, ab alijs* Marij *nomen accepit.* Fuit *statura* Pescennius *prolixa, forma decorus, capillo in uerticem ad gratiam reflexo, uocis canoræ ita, ut in campo loquens per mille passus audiretur, nisi uentus aduersaretur.* Oris *uerecundi & semper rubidi, ceruice adeo nigra, ut quemadmodum multi dicunt, ab ea* Nigri *nomen acceperit.* Cætera *corporis parte candidus, et magis pinguis, uini auidus, cibi parcus, rei ueneræ nisi ad creandos liberos prorsus ignarus.* Deniq; *etiam sacra quædam in* Gallia, *quæ à castissimis decernuntur, consensu publico celebranda suscepit.* Hűc *in* Commodianis *hortis in porticu curua pictum de musiuo inter* Commodi *amicissimos uidemus sacra* Isidis *ferentem, quibus* Commodus *adeo deditus fuit, ut & caput raderet, et* Anubim *portaret, et omnes pausas expleret.* Fuit *ergo miles optimus, tribunus singularis, dux præcipuus, legatus seuerissimus, consul insignis, uir domi, forisq; conspicuus, imperator infelix, usui denique* Reipublicæ *sub* Seuero *homine tetrico esse potuisset, si cum eo esse uoluisset.* Sed *deceptus est consilijs*

Seueri Aureliani, qui filias suas eius filijs despondens persistere eum fecit in imperio. Hic tantæ fuit authoritatis, ut ad Marcum primum, deinde ad Commodum scriberet, cum uideret prouincias facili administrationum mutatione subuerti. Primum ut nulli ante quinquennium succederetur prouinciæ præsidi, uel legato uel proconsuli, quod prius deponerent potestatem, quam scirent administrare. Deinde ne noui ad regendam Remp. accederent, præter militares administrationes. intimauit etiam assessores, in quibus prouincijs assedissent, in his administrarent. Quod postea Seuerus, & deinceps multi tenuerunt, ut probant Pauli & Vlpiani præfecturæ, qui Papiniano in consilio fuerunt, ac postea, cum unus ad memoriam, alter ad libellos paruisset, statim præfecti facti sunt. Huius etiam illud fuit, ut nemo assideret in sua prouincia, nemo administraret Romæ nisi Romanus, hoc est oriundus urbe. Addidit præterea consiliarijs salaria, ne eos grauarent, quibus assidebant dicens iudicem nec dare debere, nec accipere. Hic erga milites tanta fuit censura, ut cum apud Aegyptum ab eo limitanei milites uinum peterent, responderit Nilum habetis, & uinum quæritis? Siquidem tanta est illius fluminis dulcedo, ut accolæ uina non quærant. Idem tumultuantibus ijs, qui à Sarracenis uicti fuerant, & dicentibus uinum non accepimus, pugnare non possumus, Erubescite inquit, illi, qui uos uincunt,

aquam bibunt. Idem Palæstinis rogantibus, ut eorum censitio leuaretur, idcirco, quod esset grauata, respondit, uos terras uestras leuari censitione uultis, ego uero etiam aërem uestrum censere uellem. Deniq; Delphica Apollinis uates in motu Reip. maxime cum nuntiaretur tres esse imperatores, Seuerum, Septimum, Pescennium Nigrum, Clodiū Albinum consultus, quem expediret Reip. imperare, uersum græcum huiusmodi fudisse dicitur.

» Optimus est Fuscus, bonus Afer, pessimus Albus.

Ex quo intellectum Fuscum Nigrum appellatum uaticinatione. Seuerum Afrum, Album uero Albinum dictum. Nec defuit alia curiositas, requisitū est, qui esset obtenturus Remp. Ad quod ille respondit alium uersum talem.

» Fundetur sanguis Albi, Nigriq; animantis.
» Imperium mundi pœna reget urbe profectus.

Item cum quæsitum esset, quis illi successurus esset, respondisse itidem græco uersu dicitur.

» Cui dederint superi nomen habere Pij.

Quod omnino intellectum non est, nisi cum Bassianus Antoninus, quod uerum signum Pij fuit, nomen accepit. Item cum quæreretur quandiu imperaturus esset, respondisse græce dicitur,

» Bis denis italum conscendit nauibus æquor,
» Si tamen una ratis transiliet pelagus.

Ex quo intellectum Seuerum uiginti annos expleturū. Hæc sunt Dioclitiane Maxime Augustorū, quæ de Pescennio didicimus ex pluribus libris. Nō enim facile, ut in principio libri diximus, quisquā

uitas eorum mittit in libros, qui aut principes in Rep. non fuerunt, aut à Senatu appellati nō sunt imperatores, aut ociśi citius ad famam uenire nequiuerunt. Inde quod latet Vindex, quod Piso nescitur, quod omnes illi, qui aut tantum adoptati sunt, aut à militibus imperatores appellati, ut sub Domitiano Antonius, aut cito interempti uitam cū imperij usurpatione posuerunt. Ac, nequid ex ijs, quæ ad Pescennium pertinent, præteriisse uideamur, licet alijs libris cognosci possint, de hoc uates Seuero Septimio dixerunt, quod neq; uiuus, neq; mortuus in potestatem Seueri uenturus esset, sed iuxta aquas illi pereundum esset. Quod quidem dicunt ipsum Seuerum de mathesi, quam callebat, dixisse. Nec abfuit responsis ueritas, cum ille inuentus sit iuxta paludem semiuiuus. Hic tantæ fuit seueritatis, ut cum milites quosdam in cauco argenteo expeditionis tempore uiuere uidisset, iusserit oē argentum summoueri de usu expeditionali, addito eo, ut ligneis uasis uterentur. Quod quidem illi odium militare concitauit. Dicebat enim posse fieri, ut sarcinæ militares in potestatem hostium uenirent, ne se barbaræ nationes argento nostro gloriosiores facerent, cum alia minus apta hosticā uiderentur ad gloriam. Idem iussit uinum in expeditione neminem bibere, sed aceto uniuersos esse cōtentos. Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, bucellato iubens milites & omnes contentos esse. Idē ob unius gallinacei direptionē decem commanipulones, q raptum ab uno comederant securi per-

citi iussit, & fecisset, nisi ab omni exercitu propè usque ad metum seditionis esset rogatus. & cum pepercisset, iussit, ut denorum gallinaceorum pretia prouinciali redderent decem, qui simul furto consenserant addito eo, ut tota in expeditione in commanipulatione nemo focum faceret, ne unq̃ recens coctum cibum sumerent, sed pane, ac frigidis uescerentur appositis speculatoribus, qui id curarent. Idem iussit ne in Zonis milites ad bellum aureos uel argenteos numos portarent, sed publicæ commendarent recepturi post prælia, quod dederant. Addens liberis eorum et uxoribus, & hæredibus certe reddendum, qui ue nissent, ne ad hostes aliquid prædæ perueniret si quid forte aduersi fortuna fecisset. Sed hæc omnia, ut se habuerat Cõmodi temporum dissolutio, aduersa eidem fuere. Denique & si nemo fuit, qui suis temporibus dux seuerior uideretur, ad perniciem illi magis ista fuere quàm mortuo. Vbi & inuidia, & odium deposita erant, talia exempla ualuerunt. Idem in omni expeditione ante omnes militarem cibum sumpsit ante papilionem nec sibi unquam uel contra solem, uel contra imbres, quæsiuit tecti suffragium, si miles non habuit, tantum denique belli tempore ratione militibus demonstrata sibi & seruis suis uel contubernalibus portauit quantum à militibus ferebatur. Cum seruos suos annona oneraret, ne illi securi ambularent, & onusti milites. Idq; ab exercitu, cum suspirio uideretur. Idem in concione iurauit se

quandiu in expeditionibus fuisset, esset'q; adhuc futurus, non aliter esse acturum quàm militem. Marium ante oculos habentem, & duces tales, ne alias fabulas unquam habuit, nisi de Annibale, cæteris'q; talibus. Denique cum imperatori facto quidam panegyricum recitare uellet, dixit ei: Scribe laudes Marij, uel Annibalis, uel alicuius ducis optimi uita functi, & dic quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam uiuentes laudare irrisio est maxime imperatores, à quibus speratur, qui timentur, qui præstare publice possunt, qui possunt necare, qui proscribere. Se autem uiuum placere, uelle etiam mortuum laudari. Amauit de principibus Augustum, Vespasianum, Titum, Traianum Pium, Marcum, reliquos fœmineos uel uenenatos uocans, Maxime tamen in historijs Marium, & Camillum, Q. Martium Coriolanum dilexit Interrogatus autem quid de Scipionibus sentiret, dixisse fertur, felices illos fuisse magis quàm fortes, id'q; probare domesticam uitam, & iuuentutem, quam in utroque minus speciosam domi fuisse apud omnes constat. quod si rerum potitus fuisset, omnia correcturus fuerat, quæ Seuerus uel non potuit emendare, uel noluit. Et quidem sine crudelitate, immo etiam cum lenitate, sed militari non remissa, & inepta, atque ridicula. Domus eius hodie Romæ uisitur in campo Iouis, quæ appellatur Pescenniani, in qua simulachrum eius in trichoro constituit, sta-

tim post annum ex thebaico marmore, quod ille ad similitudinem sui factum à Rege Thebæorũ acce perat. Extat etiam epigramma græcum, quod latine hanc habet sententiam.

» Terror Aegyptiaci Niger astat militis ingens,
» Thebaidos socius aurea sæcla uolens,
» Hunc Reges, hũc gentes amant, hũc aurea Roma.
» Hic Antoninis carus, & imperio.
» Nigrum nomen habet, nigrum formauimus ipsi,
» Vt consentiret forma metalle tibi.

Quos quidem uersus Seuerus eradi noluit, cum hoc ei & præfecti suggererent, & officiorũ magistri. addens si talis fuit, sciant omnes qualem uicerimus. Si talis non fuit, putent omnes nos talem uicisse, immo sic sit, quia fuit talis. Sequitur nunc ut de Clodio Albino dicam, qui quasi socius huius habetur, quod & pariter contra Seuerum rebellauerunt, & ab eodem uicti, atq; occisi sunt, de quo ipso neq; satis clara extant, quia eadem fortuna illius fuit, quæ Pescennij, etiam si uita satis dispar.

Iulij Capitolini

IVLII CAPITOLINI CLODIVS ALBINVS.

No, eodemq; tempore post Pertinacem, qui authore Albino interemptus est, Iulianus à Senatu Romæ, Septimus Seuerus ab exercitu in Syria, Pescennius Niger in oriente, Clodius Albinus in Gallia imperatores appellati sunt. Et Clodiũ quidem Herodianus dicit Seuero Cæsarem fuisse. Sed cum alterũ indignaretur imperare, nec Galli ferre possent, aut Germanici exercitus, quod & ipsi suum specialem principem haberent, undiq; cuncta turbata sunt. Fuit autem Clodius Albinus familia nobili Adrumentinus tamen ex Africa. Quare sortem illã, qua Seuerum laudatum in Pescenníj uita diximus, ad se trahebat nolens intelligi pessimus Albinus, quod eodẽ uersu continebatur, quo & Seueri laus, et approbatio Nigri Pescennij. Sed prius quàm uel de uita eius, uel de morte dixero, etiam hoc dicendum est, quod eum nobilem fecit. Nam ad hunc eundem quondam Cõmodus, cũ eum successorem Albino daret, literas dederat, quibus iusserat, ut Cæsar esset. exemplum indidi. Imperator Cõmodus Clodio Albino. Alias ad te publice de successore atq; honore tuo misi, sed hanc familiarem & domesticam oẽm (ut uides) manu mea scriptam epistolã dirigo, qua tibi do facultatem, ut, si necessitas fuerit, ad milites prodeas, & tibi cæsa

» reum nomen assumas. Audio enim & Septimium,
» & Seuerum, & Noniū Murcum male de me apud
» milites loqui, ut sibi parent stationis Augustæ pro=
» curationem. Habebis præterea, cum id feceris, dan
» di stipendij usq; ad tres aureos liberam potestatem,
» qn & super hoc ad procuratores meos literas misi,
» quas ipse signatas excipies signo Amazoniæ, et cum
» opus fuerit, rationalibus dabis, ne te non audiant,
» cum de ærario uolueris imperare. Sanè ut tibi insi
» gne aliquod imperialis maiestatis accedat, habebis
» utendi coccinei pallij facultatem me præsente, & ad
» me. Et cum mecum fueris habiturus & purpureū,
» & sine auro, qa ita & proauus meus Verus, q puer
» uita functus est, ab Adriano, q eum adoptauit, acce
» pit. His literis acceptis à Nonio facere id, qđ iube
bat, noluit timēs odiosum Cōmodum propter mores suos, qbus Rēp. perdiderat, et ipse dedecorauerat, quandocunque feriendum, ne pariter occideretur. extat deniq; illius concio, quæ, cum accepit īperiū, & qdem Seueri, ut qdam uolunt, ante Firmatum, huius rei memoriam faciat, cuius hoc exemplum est.
» Inuitum me commilitones ductum ad imperiū eti=
» am illud probat, quod Commodum donantem me
» Cæsareano nomine contempsi, sed & uestræ uolū
» tati, et Seueri Augusti parendū est. Quia credo sub
» homine optimo, & uiro forti posse bene Rēp. Regi-
» nec negari potest. Marius Maximus dicit hūc ani
mum Seuero primum fuisse, ut si qd ei contingeret, Pescennium Nigrum, & Clodium Albinum sibi substitueret. Sed postea & filijs iam maiusculis stu

dens, & Albini amori inuidens, sententiam mutas se, atq; illos utrosq; bello oppressisse maxime precibus uxoris adductum. Deniq; Seuerus eum COS. designauit, quod utiq; nisi de optimo uiro non fecisset homo i legendis magistratibus diligēs. sed ut ad eum redeam, fuit (ut dixi) Albinus Adrumentinus oriundus, sed nobilis apud suos, et originē a Romanis familijs trahens Posthumiorum. s. et Albinorum Ceioniorum, Quæ familia hodie quoq; Constantine Maxime nobilissima est, et per te aucta, et augenda, quæ per Galienum, & Gordianos plurimum creuit. Hic tamen natus lare modico, patrimonio pertenui, parentibus sanctis, patre Ceionio Posthumio, matre Aurelia Messalina primus suis parentibus fuit, cum exceptus utero, quod contra cōsuetudinem puerorum, qui nascuntur, et solent rubere, esset candidissimus, Albinus est dictus. Quod uerum esse patris epistola ad Aeliū Bassianum tūc proconsulem Africæ data designat affinem, quantum uidetur, eorū ipsorum. Epistola Ceioni Posthumi ad Aeliū Bassianū. Filius mihi natus est. VII. Calendas Decembres, ita candidus statim toto corpore, ut linteamen, quo exceptus est, uinceret. Quare susceptum eum Albinorum familiæ, quæ mihi tecum communis est, dedi Albini nomine imposito. Fac ut Remp. & te, & nos, ut facis, diligas. Hic ergo omnem pueritiam in Africa transegit eruditus literis græcis, ac latinis mediocriter, quod esset animi iam militaris, et superbi. Fertur in scholis sæpissime cantasse inter puerulos.

» Arma amens capio, nec sat rationis in armis
Repetens
» Arma amens capio.
Huic multa imperij signa, cum esset natus, facta dicuntur. Nam & bos albus purpureis ad plenum colorem cornibus natus est, quod mirandum fuit, quae tamen cornua in templo Apollinis Baiani ab eodē posita iam tribuno diu fuisse dicuntur, quod cum illis sortem de fato suo tolleret, his uersibus eidem dicatur esse responsum.
» Hic rem Romanam magno turbante tumultu
» Sistet eques, sternet Poenos, gallumq; rebellem.
Et in Gallia quidem eum multas gentes domuisse cōstat. Ipse autem suspicabatur de Seuero sibi praedictum, sternet Poenos, quod Septimus Afer esset. Fuit & aliud signum futuri imperij. Nam cum Caesariana familia hoc speciale habuerit, ut pueri domus eius in testudineis alueis lauarētur, nato infantulo testudo ingens patri eius munere piscatoris allata est, quod ille homo literatus omen accipiens & testudinem libenter accepit, & eam curari iussit, atq; infantulo ad excaldationes pueriles dicari, nobilitandum etiam hunc sperans. Cum rarum esset Aquilas in his locis uideri, in quibus natus est Albinus, septima eius diei hora conuiuio, quod celebritati pueri deputabatur, cum ei fierēt nomina, septem Aquilae paruulae de nidis allatae sunt, & quasi ad iocum circa cunas pueri constitutae, nec hoc omen pater abnuit, qui iussit Aquilas ali, & diligenter curari. Accessit omen, quod cum pueri eius fa

milia ruſſulis faſciolis illigarentur, quod forte lotæ atq; udæ eſſent ruſſulæ faſciolæ, quas mater prægnans parauerat, purpurea matris illigatus eſt faſcia. Vnde illi ioco nutricis etiam Porphyrij nomen inditum eſt. Hæc atq; alia ſigna imperij futuri fuere. Quæ qui uolet noſſe, Aelium Cordum legat, q friuola ſuper huiuſmodi omnibus cuncta perſequitur. Adoleſcens igitur ſtatim ſe ad militiã contulit, atq; Antoninis per Lolium Serenum, & Bebium Metianum, & Ceionium Poſthumanum ſuos affines innotuit, Egit tribunus equites dalmatas, egit et legionem quartanorum, & primanorum, bithynicos exercitus eo tempore, quo Auidius rebellabat, fideliter tenuit. Deinde per Commodum ad Galliã translatus, in qua fuſis Phryſijs trans rhenanis, celebre nomen ſuũ & apud Romanos, & apud Barbaros fecit. Quibus rebus accenſus Commodus Cæſarianum ei nomen obtulit, & dandi ſtipendij facultatem, & pallij coccini utendi. Quibus omnibus ille prudenter abſtinuit, dicens Commodum quærere, qui aut cum eo perirent, aut quos cum cauſa ipſe poſſet occidere. Quæſturæ gratia illi facta ẽ, qua conceſſa, ædilis non amplius quàm decem diebus fuit, quod ad exercitum feſtinanter mitteretur. Deinde præturam egit ſub commodo famoſiſſimã. Nam eiuſdem ludis Commodus & in foro, & in theatro pugnas exhibuiſſe perhibetur. COS. à Seuero declaratus eſt eo tempore, quo Albinũ ſibi cum Peſcennio parauerat ſubrogare ad imperium uenit. natu iam grandior, et maior Peſcennio Nigro,

ut Seuerus ipse in uita sua testatur. Sed uicto Pescennio, cum & filijs suis imperium seruare cuperet, et uoluntatem Senatus maiorem circa Clodium Albinũ uideret, quod esset uir antiquæ familiæ, literas ad eũ per quosdam summi honoris, ac summæ affectionis misit, quibus hortabatur, ut quoniam occisus esset Pescennius Niger, ipse cũ eo fideliter Remp. regeret. Quarum exemplum hoc esse Cordus ostendit.

» Imperator Seuerus Augustus Clodio Albino
» Cæsari fratri amantissimo, & desyderantissimo sa
» lutẽ. Victo Pescennio, literas Romã dedimus, quas
» Senatus tui amãtissimus libenter accepit. Te quæso,
» ut eo animo Remp. regas, quo dilectus es frater ani
» mi mei, frater imperij. Bassianus & Geta te salu-
» tant. Iulia nostra & te, & sororem salutat. Infan
» tulo tuo Pescẽnio Prineo mũera digna suo loco, tuoq;
» mittemus. Tu uelim exercitus Reip. ac nobis reten-
» tes mi unanime, mi carissime, mi amantissime. Et has

qdem literas missis stipatoribus fidelissimis dedit, quibus præcepit, ut epistolam publice darent, postea uero dicerẽt, se uelle pleraq; occulte suggerere, quæ ad res bellicas pertinerent, & ad secreta castrorum, atq; aulicam fidem. Vbi uero in secretum uenissent, quasi mãdata dicturi quinq; ualidissimi eum interimerẽt gladiolis infra uestem latẽtibus. Nec illorũ quidem fides defuit. Nam cum ad Albinum uenissent, et epistolam dedissent, qua lecta, cum dicerent quædam secretius suggerẽda, et locũ semotum ab omnibus arbitris postularent, et cum omnino neminem paterentur ad porticum longissi-

mam cum Albino progredi, ea specie ne mandata
proderentur, Albinus intellexit insidias. Deniq; in-
dulgens suspicionibus eos tormentis dedit. Qui diu
primo pnegarunt, sed postea uicti necessitate confes
si sunt ea, quæ Seuerus iisdẽ præceperat. Tunc iam
proditis rebus, et aptis insidijs, ea, quæ suspicabatur
Albinus, clara esse intelligens exercitu ingenti colle=
cto, contra Seuerũ, atq; eius duces uenit, & primo
qdẽ conflictu habito, cõtra duces Seueri potior fuit.
Post autem Seuerus ipse, cũ id egisset apud Senatũ,
ut hostis iudicaretur Albinus, contra eũ profectus
acerrime, fortissimeq; pugnauit in Gallia nõ sine
uarietate fortunæ. Deniq; cum solicitus augures con
suleret, responsum illi est, ut dicit Marius Maximus,
uenturũ qdem in potestate eius Albinũ, sed nõ uiuũ
nec mortuũ, quod & factum est. Nam cum ultimũ
prælium commissum esset, innumeris suorũ cæsis,
plurimis fugatis, multis etiã deditis Albinus fugit,
& ut multi dicũt, se ipse percussit, ut, alij à seruo
suo pcussus semiuiuus ad Seuerũ deductus est. Vn
de confirmatũ est auguriũ, quod fuerat ante prædi=
ctum. Multi præterea dicunt à militibus, quibus ne
cẽ à Seuero gratiã reqrebant. Fuit Albino unus
(ut aliq dicũt) filius. Maximus dicit duo. Quibus
primũ ueniã dedit. Postea uero eos cum matre pcus
sit, & in profluentem abijci iussit. Caput eius exci-
sum pilo circuntulit. Romãq; misit literis ad Sena-
tum datis, qbus insultabat, quod Albinum tãtope=
re dilexissent, ut eius affines, & fratrẽ præcipue in
gẽti honore cumularent. Iacuisse ante prætoriũ Se

ueri Albini corpus per dies plurimos dicitur usque ad fœtorem, laniatumq; à canibus in profluentem abiectum esse. De moribus eius uaria dicuntur. Et Seuerus quidem ipse hæc de eodem loquitur, ut eũ dicat turpem, malitiosum, improbum, inhonestum, cupidum, luxuriosum. Sed hæc belli tempore uel post bellum, quando ei iam uelut de hoste credi nõ poterat. Cum & ipse ad eum quasi ad amicissimum frequentes miserit literas, & multi de Albino bene senserint, & Seuerus ipse Cæsarem suum eundem appellari uoluerit. Et cum de successore cogitaret, hunc primum habuerit ante oculos. Extant præterea Marci epistolæ de hoc eodem, quæ testimonium & uirtutum eius ferant, & morum, quarum unam inserere ad præfectos datam super eius nomine absurdum non fuit. M. Aurelius Antoninus præfectis suis salutem. Albino ex familia Ceioniorum Afro quidẽ homini, sed non multa ex Afris habenti, Plutini genero duas cohortes alares regendas dedi. Est homo exercitatus, uita tristis, grauis moribus, puto eum rebus castrensibus profuturum, certe obfuturum non esse satis noui. Huic salarium duplex decreui uestem militarem simplicem, sed loci sui stipendiũ quadruplum. Hunc uos adhortamini, ut se Reip. ostẽtet habiturus præmiũ, quod merebitur. est & alia epistola, qua idem M. Auidij Caßij temporibus de hoc eodem scripsit, cuius exemplum hoc est. Laudãda est Albini constantia, qui grauiter deficientes exercitus tenuit, cũ ad Auidium Cassium confugerent. Et nisi hic fuisset,

» omnes defecissent. Habemus igitur uirum dignum
» consulatu, quem sufficiam in locum Caßij Papirij, q
» mihi exanimis propè iam nuntiatus est. Quod in
» terim à te publicari nolo, ne aut ad ipsum Papi-
» rium, aut ad eius affectus perueniat. Nosq; uidea
» mur in locum uiuentis COS. subrogasse. Et istæ igi
tur epistolæ testantur Albinum uirum utilem fuis
se. Indicat & illud præcipue, quod ad eas ciuitates
instaurandas, quas Niger attriuerat, pecuniam mi
sit, quo facilius sibi earum accolas conciliaret. Gu-
losum eum Cordus, qui talia persequitur, in suis
uoluminibus fuisse dicit. Et ita quidem, ut pomorũ
tantum hauserit, quantum ratio humana non pati-
tur. Nam & quingentas ficus passarias, quas græ
ci calistrucias uocant, ieiunum comedisse dicit, et cen
tum persica campana, & melones hostienses decem,
& uuarum lauicanarum pondo uiginti, & fice-
dulas centum, & ostrea quadringenta. Vini sanè
parcum fuisse dicit, quod Seuerus negat, qui eum as
serit ebrium etiam in bello fuisse, cum suis etiam
nunquam cœnauit, uel propter uinolentiam, ut di-
cit Seuerus, uel propter morum acrimoniam, uxo-
ri odiosissimus fuit, seruis iniustus, atrox circa mili
tem. Nam sæpe & ordinarios centuriones, ubi cau-
sæ qualitas non postulabat, in crucem sustulit. Ver
berauit certe uirgis sæpissime, neq; unquam delictis
pepercit. In uestitu nitidissimus fuit, in conuiuio sor
didissimus, & soli studens copiæ, mulierarius inter
primos amatores aduersæ ueneris semper ignarus,
& talium persecutor. Agri colendi peritissimus ita

ut etiam georgica conscripserit. Milesias nonnulli eiusdem esse dicunt, quarum fama non ignobilis habetur, quamuis mediocriter scriptæ sint. A Senatu tantum amatus est, quantum nemo principum in odium speciatim Seueri, quem uehementer ob crudelitatem oderant Senatores. Deniq; uicto eo, plurimi Senatores a Seuero interfecti sunt, qui eius partium uel uere fuerant, uel esse uidebantur. Deniq; cum apud Lugdunum eundem interfecisset, statim literas inquiri iussit, ita ut inueniret, uel ad quos ipse scripsisset, uel qui ad eum rescripsissent, omnesq; illos, quorum epistolas reperit, hostes iudicari a Senatu fecit, nec his pepercit, sed et ipsos interemit, et bona eorum proposuit, atq; in ærarium publicum retulit. Extat epistola Seueri, quæ ostendit animum suũ missã ad Senatum, cuius hoc exẽplũ

" est. Nihil mihi gratius potest euenire P. C. q̃ ut
" uestrum iudicium Albinus haberet potius quàm
" Seuerus. Ego frumenta Reip. detuli, ego multa bel
" la pro Rep. gessi, ego populo Romano tantum olei
" detuli, quantum rerum natura uix habuit. Ego in-
" terfecto Pescennio Nigro, uos a malis tyrannicis li
" beraui. Magnam sanè mihi reddidistis uicem, ma
" gnam gratiam, unum ex Afris & quidem Adru
" mentinis fingentem, quod de Ceioniorum stemma-
" te sanguinem duceret, usqueadeo extulistis, ut eum
" principem habere uelitis me principe, saluis libe-
" ris meis. defuit'ne quæso tanto Senatui, quem ama
" re deberetis, qui uos amaret? huius fratrem hono
" ribus extulistis, ab hoc consulatus, ab hoc prætu-

» ras, ab hoc speratis cuiusuis magistratus insignia.
» non eam gratiam mihi redditis, quam maiores ue
» stri contra Pisonianam factionem, quam item pro
» Traiano, quam nuper contra Auidium Cassium
» præstiterunt, fictum illum & ad omnia mendacio
» rum genera paratum, qui nobilitatem quoq; men-
» titus est, mihi præposuistis quinetiam audiendus in
» Senatu fuit Statilius Corfulenus, qui honores Albi
» no, & eius fratri decernendos ducebat, qui hoc su
» perfuit, ut de me ille decerneret homo nobilis ad
» triumphum, maior fuit dolor, quod illum pro lite
» rato laudandum pleriq; duxistis, cum ille nænijs
» quibusdam anilibus occupatus inter milesias puni-
» cas Apuleij sui, & ludicra literaria consenesceret.
Hinc apparet quanta seueritate factionem uel Pe-
scennianam, uel Clodianam uindicauerit. Quæ
quidem omnia in uita eius posita sunt. Quæ qui
diligentius scire uelit, legat Marium Maximum de
latinis scriptoribus, de græcis Herodianum, q ad
fidem pleraq; dixerunt. Fuit statura procerus, ca-
pillo renodi & crispo, fronte lata, candore mira-
bili, &, ut pleriq; putant, ex eo nomen accepit, uo
ce muliebri & propè ad eunuchorum sonum, mo
tu facili, iracundia graui, furore tristissimo, in lu-
xuria uarius. Nam sæpe appetens uini, frequenter
abstinens. Armorum strenuus prorsus, ut non ma-
le sui temporis Catilina diceretur. Nó ab re esse cre-
dimus causas ostendere, quibus amorē Senatus Clo
dius Albinus meruerit. Cū Britāicos exercitus rege
ret iussu Cómodi, atq; illū īteremptū adhuc falsò

comperisset, cum sibi ab ipso Cōmodo Cæsarianum nomen esset delatum, processit ad milites et hac concione usus est. Si Senatus P. C. suum illud uetus haberet imperium, nec in unius potestate res tanta consisteret, non ad Vitellios, neq; ad Nerones, neq; ad Domitianos publica fata uenissent. in imperio consulari nostræ illæ gentes Ceioniorum, Albinorum, Posthumiorum, de quibus patres uestri, qui & ipsi ab auis suis audierant, multa didicerunt, & certe Africam Romano imperio Senatus adiunxit. Galliam Senatus subegit, & Hispanias. orientalibus populis Senatus dedit leges, Parthos tentauit Senatus, et subegisset, nisi tam auarum principem Romano exercitui fortuna Reip. tunc dedisset. Britanias Cæsar subegit certe Senator nondū tamen dictator. Hic ipse Commodus quanto melior fuisset, si timuisset Senatum. Et usq; ad Neronē quidem Senatus authoritas ualuit; qui sordidum, & impurum principem damnare non timuit, cum sententiæ in eum dictæ sint, qui uitæ, necisq; potestatem, atq; imperium tunc tenebat. Quare commilitones ego Cæsareum nomen, quod mihi Commodus detulit, nolo dij faxint, ut ne alij qdem uelint. Senatus imperet, prouincias diuidat, Senatus nos consules faciat, & quod dico Senatus, uos ipsi Senatores & patres uestri etiam eritis. Hæc concio uiuo adhuc Commodo, Romam delata est, quæ Commodum in Albinum exasperauit, statimq; successorem misit Iunium Seuerum unum ex contubernalibus suis. Senatui autem tantum placuit, ut miris

acclamationibus absentem eum ornaret, & uiuo Commodo & deinceps interempto, ita ut nonnulli etiam Pertinaci authores fuerint, ut eum sibi socium adsciscerent, apud Iulianum de occidendo Pertinace ipsius plurimum authoritas ualuerit. Vt autem hoc uerum intelligatur, epistolam Commodi ad praef. praet. suos datam inserui, qua de occidendo Iuliano significauit suam mentem. Aurelius Commodus Seuerus praefecti salutem. Audisse uos credo primum fictum esse, quod ego in meorum consilio interfectus essem, deinde concionem Clodij Albini apud milites meos habitam, qui se multum Senatui commendat, idq; quantum uidemus non frustra. Nam qui principem unum in Remp. negat esse debere, q̃q; asserit a Senatu oportere totam Remp. regi, is per Senatum sibi petit imperium. Cauete igitur diligentissime, iam enim hominem scitis uobis militibus, populoq; uitandum. Has literas cum Pertinax inuenisset, in Albini odium publicauit. Quare Albinus occidendi Pertinacis Iuliano author fuit.

ANTONINVS GETA EIVSDEM SPARTIANI.

[S]Cio Constantine Auguste & multos, et clementiam tuam quæstionẽ mouere posse, cur etiam Geta Antoninus a me tradatur. De cuius prius quàm uel uita uel nece dicam, disseram cur ipsi Antonini à Seuero patre sit nomen appositum. Neq; enim multe in eius uita dici possunt, qui prius rebus humanis exemptus est quàm cum fratre teneret imperium. Septimus Seuerus quodam tempore, cum cõsuluisset, ac petijsset, ut sibi indicaretur, quo esset successore moriturus, in somnis uidit Antoninum sibi successurum. Quare statim ad milites processit & Bassianum filium maiorem natu M. Aurelium Antoninum appellauit. Quod cum fecisset, & paterna cogitatione, uel (ut quidam dicunt) à Iulia uxore commonitus, quæ gnara erat somnij, q̃d minori filio hoc facto, ipse interclusisset aditum imperandi, etiam Getam minorem filium Antoninũ uocari iussit. Itaq; semper ab eo in epistolis familiaribus dictus est Antoninus. cum si forte abesset, scriberet. Salutate Antoninos filios & successores meos. Sed nihil ualuit patris matris'ue cautio. Nam solus ille successit, qui primus Antonini nomen accepit. Et hæc de Antonini nomine. Geta autem dictus est uel à patrui nomine uel aui paterni, de cuius uita, & moribus in uita Seueri Marius

Maximus primo septenario satis copiose retulit. Fuit autem Antoninus Geta etiam ob hoc ita dictus, quod in animo habuit Seuerus, ut omnes deinceps principes, quemadmodum Augusti, ita etiam Antonini dicerentur. Atq; amore Marci, quem fuisse uel fratrem suum dicebat, & cuius philosophiam, literarumq; institutionem semper imitatus est. Dicunt aliqui non in Marci honorem tantum Antonini nomini delatum, cum id Marcus adoptiuus habuerit, sed in eius, qui Pius cognominatus. Adriani scilicet successoris, & quidem ob hoc, quod Seuerum ille ad fisci aduocationem delegerat ex formula forensi, cum ad tantos processus ei patuisset dati ab Antonino primi gradus uel honoris auspicium, simul quod nemo ei uideretur felicior imperator ad commodandum nomen eo principe, cuius proprium nomen iam per quatuor principes cucurrisset. De hoc eodem Seuerus gnarus genituræ illius, cuius ut plerique Afrorum peritissimus fuit, dixisse fertur. Mirum mihi uidetur Iuuenalis amantissime Geta noster diuus futurus, cuius nihil imperiale in genitura uideo. Erat enim Iuuenalis præf. eius prætorij, nec eum fefellit. Nam Basianus, cum eum occidisset, ac uereretur tyrannicam ex paricidio notam, audiretq; posse mitigari facinus, si diuum fratrem appellaret, dixisse fertur, sit diuus, dum non sit uiuus. Denique eum inter diuos retulit, atq; ideo utcunque redit fama in gratiam paricida. Natus est Geta Seuero & Vitellio COSS. Mediolani, & si aliter alij prodiderunt. VI-

Cal. iunias ex Iulia, quam iccirco Seuerus uxorem duxerat, quod eam in genitura habere compererat, ut Regis uxor esset. Is'q; priuatus, sed iam optimi in Rep. loca. Statim ut natus est, nūtiatū est ouū gallinam in aula peperisse purpureum. Quod cum allatum Bassianus frater eius accepisset, & quasi paruulus applosum ad terram fregisset, Iulia dixisse fertur ioco, Maledicte pariada fratrem tuum occidisti. Id'q; ioco dictū. Seuerus altius quàm quisquam præsentiū accepit. A' circunstantibus autem postea uelut diuinitus effusum approbatum est. Fuit etiam aliud omen. Nam cum in uilla cuiusdam Antonini plebeij hominis agnus natus esset, qui uellus in fronte purpureum haberet, eadem die atq; hora, qua Geta natus est, audisset'q; ille ab aruspice, post Seuerum Antoninum imperaturū, ac de se ille auguraretur, sed tamen tale fati timeret indicium, ferro eum adegit, quod & ipsum signum fuit, Getam ab Antonino interimendum, ut postea satis claruit. Fuit etiam aliud omen ingens postea, ut exitus docuit huius facinoris, quod euenit. Nam cum infantis Getæ natalem Seuerus commendare uellet, hostiam popa nomine Antoninus percussit, quod tunc nec quæsitum, nec animaduersum, post uero intellectum est. Fuit adolescens decorus, moribus asper, sed non impijs. A' natura decorus, tractator, gulosus, cupidus ciborum, & uini uarie conditi. Huius illud pueri fertur insigne, quod cum uellet partium diuersarum uiros Seuerus occidere, & inter suos diceret, hostes uobis eripio, consentiret'q;

pio, consentiret'q; adeo usq; Bassianus, ut eorum etiam liberos, si sibi consuleret, diceret occidendos, Geta interrogasse fertur, quantus esset interficiendorũ numerus, cumq; dixisset pater, ille interrogauit, isti habent parentes, habent propinquos, cum responsum esset habere complures, plures ergo in ciuitate tristes erunt quàm læti, quod uicimus. Et obtinuisset eius sententia, nisi Plautianus præfectus, uel Iuuenalis institissent spe proscriptionum, ex quibus ditati sunt. His accedebat Bassiani fratris nimia crudelitas, qui cum contenderet, & diceret quasi ioco, quasi serio omnes cum liberis occidendos partium diuersarum, Geta ei dixisse dicitur. Tu q nulli parcis, potes etiam fratrẽ occidere. Quod dictum eius tunc nihil, post uero pro præsagio fuit. Fuit in literis assequendis & tenax, ueterum scriptorum, paternarum etiam sententiarum memor, fratri semper inuisus, matri amabilior, quàm frater, subbalbe tamen canorus. Vestitus nitidi cupidissimus ita, ut patri doleret, siquid accepit à præsentibus, ad suum contulit cultum, neq; quicquam cuipiam dedit. Post Parthicum bellum cum ingenti gloria floreret Bassiano participe imperij appellato, Geta quoque Cæsaris, & Antonini, ut quidam dicunt, nomen accepit. Familiare illi fuit has questiones grammaticis proponere, ut dicerent singula animalia quo modo uocem emitterent, uelut agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minurriunt, ursi sæuiunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, asini ru-

dunt, tauri mugiunt, easq; de ueteribus approbare. Sereni Sammonici libros familiarissimos habuit, quos ille ad Antoninum scripsit. Habebat etiam istam consuetudinem, ut conuiuia, et maxime prandia per singulas literas iuberet scientibus seruis, uelut in quo erat, anser, aper, anas. item pullus, perdix, pauus, porcellus, piscis, perna. Et quæ in eã literam genera edulium caderent. & item fasianus, farrata, ficus, et talia, quare comis etiam habebatur in adolescentia. Occiso eo, pars militum, quæ incorrupta erat, pariadiũ ægerrimæ accepit dicentibus cunctis duobus se liberis fidẽ promisisse, duobus seruare debere. Clausisq; portis diu non est imperator admissus. Deniq; nisi querelis de Geta editis, & animis militum delinitis enormibus etiã stipendijs datis Romam Bassianus redire non potuit. Post hæc denique & Papinianus et multi alij interempti sunt, qui uel concordiæ fauerant, uel q partium Getæ fuerant, ita ut utriusq; ordinis uiri & in balneo cœnantes, & in publico percuterẽtur, Papinianus ipse securi percussus sit improbãte Bassiano, quod non gladio res peracta sit. Ventum denique est usque ad seditionem urbanicianorum militum, quos quidem non leui authoritate Bassianus compressit tribuno eorũ, ut alij dicunt, interfecto, ut alij, relegato. Ipse autem tantum timuit, ut lorica sublato clauo etiam curiam sit ingressus, atque ita rationem facti sui, & neces geticæ reddiderit. Quo quidem tempore Aelius Pertinax filius Pertinacis, qui postea est ab eodem Bassiano interem

ptus, recitanti faustum prætorij, & dicenti, Sarmaticus Maximus, & Parthicus Maximus dixisse dicatur, adde & Geticus Maximus quasi Gotthicus, quod dictū altius in pectus Bassiani descendit, ut postea nece Pertinacis est approbatum nec solum Pertinacis, sed & aliorum, ut supra dictum ē, passim & inique. Aelium autem etiam suspectum habuit affectatæ tyrannidis, quod esset in amore omnium & filius Pertinacis imperatoris, quæ res nulli facile priuato satis tuta est. Funus Getæ accuratius fuisse dicitur, quàm eius, qui fratre uideretur occisus. Illatus'q; est maiorum sepulchro hoc est Seueri, quod est in Appia uia euntibus ad portam dextram specie septizonij extructum, quod sibi ille uiuus ornauerat. Occidere uoluit & matrē Getæ nouercam suam, quod fratrem lugeret, & mulieres, quas post reditum de curia flentes reperit. Fuit præterea eius immanitatis Antoninus, ut his præcipue blandiretur, quos ad necem destinabat, ut eius magis blandimentum timeretur, quàm iracundia. Mirum sanè omnibus uidebatur, quod mortem Getæ toties ipse etiam fleret, quoties nominis eius mentio fieret, quoties imago uideretur, aut statua. Varietas autem tanta fuit Antonini Bassiani, immo tanta sitis cædis, ut modo fautores Getæ, modo inimicos occideret, quos fors obtulisset, quo facto magis Geta desyderabatur.

s Criptis iam pluribus libris non histo rico, nec diserto, sed pedestri alloquio, ad eam temporum ueniemus seriẽ, in qua per annos, quibus Galienus, & Valerianus Remp. tenuerunt, triginta tyranni occupato Valeriano, magnis belli persici necessitatibus extiterunt. Cum Galienum nõ solum uiri, sed etiam mulieres contemptui haberent, ut suis locis probabitur. Sed quoniam tanta obscuritas eorum hominum fuit, qui ex diuersis orbis partibus ad imperium conuolabant, ut non multa de his uel dici possint à doctioribus, uel reqri, deinde ab omnibus historicis, q græce ac latine scripserunt, ita non nulli prætereantur, ut eorum nomina frequententur. Postremo cum tam uarie à plerisque super his nonnulla sint prodita, in unum eos libellum contuli equidem breuem, maxime cum uel in Valeriani, uel in Galieni uita pleraque de his dicta, nec repetenda tamen satis constat.

CYRIADES PRIMVS.

h Ic patrem Cyriadem fugiens diues, & nobilis cum luxuria sua, & moribus perditis sanctum senem grauaret, direpta magna parte auri argenti etiam infinito pondere Persas petit, atque inde Sapori Regi coniũctus, atq; sociatus cum hortator bel-

li Romanis inferēdi fuiſſet, Odenatum primum, deinde Saporem ad Romanum ſolum traxit. Antiochia etiam capta, & Cæſarea, Cæſareanum nomen accepit. atq; ide uocatus Auguſtus cum omnē orientem uel uirium audacia, uel terrore quateret, patrem uero interemiſſet (quod alij hiſtorici negāt factum) ipſe per inſidias ſuorū, cum Valerianus iam ad bellum perſicum ueniret, occiſus eſt. Neque plus de hoc hiſtoriæ quicquam mandatum eſt, quod dignum memoria eſſe uideatur. Quem clarum perfugium & parricidium, & aſpera tyrannis, & ſumma luxuries literis dederunt.

POSTHVMVS SECVNDVS.

hIc uir in bello fortiſſimus, in pace conſtantiſſimus, in omni uita grauis, uſq; adeo ut Saloninum filium ſuum eidē Galienus in Gallia poſitum crederet, quaſi cuſtodi uitæ, & morum, & actuum imperialium inſtitutori. Sed quantum pleriq; aſſerunt, quod eius non conuenit moribus, poſtea fidē fregit, et occiſo Salonino, ſumpſit imperium. Vt autem uerius pleriq; tradiderūt, cum Galli uehemētiſſime Galienum odiſſent, puerum autem apud ſe imperare ferre non poſſent, eum, qui commiſſum regebat imperium, imperatorē appellarunt, miſſiſq; militibus adoleſcentem interfecerunt. Quo interfecto, ab omni exercitu, & ab omnibus Gallis Poſthumus gratāter acceptus, talem ſe præbuit per

annos ſeptem, ut Gallias inſtaurauerit. Cum Galienus luxuriæ & popinis uacaret, & amore barbaræ mulieris conſeneſceret. Geſtum eſt tamen à Galieno contra hunc bellum, tunc cum ſagitta Galienus eſt uulneratus. Siquidem nimius amor erga Poſthumum omnium erat in Gallicanorum gente populorũ, quod ſubmotis omnibus germanicis gentibus Romanum in priſtinam ſecuritatem reuocaſſet imperium. Sed cum ſe grauiſſime regeret more illo, quo Galli nouarum rerum ſemper ſunt cupidi, Lolliano agente interemptus eſt. Siquis ſanè Poſthumi meritum requirit, iudicium de eo Valeriani ex hac epiſtola, quàm ille ad Gallos miſit, intel-
» liget. Transrhenani limitis ducem, & Galliæ præ-
» ſidem Poſthumum fecimus uirum digniſſimum ſe-
» ueritate Gallorum. præſente quo non miles in ca-
» ſtris, non iura in foro, non in tribunalibus lites,
» non in curia dignitas pereat. Qui unicuiq; pro-
» prium, & ſuum ſeruet. Virum quem ego præ cæ-
» teris ſtupeo, & qui locum principis mereatur iu-
» re, de quo ſpero quod mihi gratias agetis, quod ſi
» me feſellerit opinio, quam de illo habeo, ſciatis nuſ
» quam gentium reperiri, qui poſſit penitus appro-
» bari. Huius filio Poſthumo nomine tribunatum
» Vocontiorum dedi adoleſcenti, qui ſe dignum pa-
» tris moribus reddet.

E hoc propè nihil est, quod dicatur, ni
d si quod à patre appellatus Cæsar, ac
deinceps in eius honore Augustus cū
patre dicitur interemptus. Cum Lollia
nus in locum Posthumi subrogatus delatum sibi à
Gallis sumpsisset imperium. Fuit autem, quod so-
lum memoratu dignum est, ita in declamationibus
disertus, ut eius controuersiæ Quintiliano dicātur
insertæ, quem declamatorē romani generis acutissi
mum unius capitis lectio prima statim fronte demō-
strat.

LOLIANVS QVARTVS.

Vius rebellione in Gallia Posthumus
c uir omnium fortissimus interemptus
est. Cum iā nutante Galieni luxuria
in ueterem statum Romanum refor-
masset imperium. Fuit quidem etiam fortissimus,
sed rebellionis intuitu minorem apud Gallos autho
ritatem de suis uiribus tenuit. Interēptus aūt est à
Victorino Victoriæ uel Victoriæ filio, quæ postea
mater castrorū appellata ē, et Augustæ nomine af-
fecta, cū ipsa per se fugiens tanti ponderis molem
primum in Marium, deinde in Tetricum, atq; eius
filium contulisset imperia. Et Lollianus quidē nō
nihilum Reip. profuit. Nam pleraq; Galliæ ciuita
tes nonnulla etiam castra Posthumus p septem an
nos in solo barbarico ædificauerat, quæ interfecto

Posthumo subita irruptione Germanorum, & direpta fuerant, & incensa, statum ueterem reformauit. Deinde à suis militibus, quod in labore nimius esset, occisus est. Ita Galieno pdente Rēp. in Gallia primū Posthumus, deinde Lolianus, Victorinus deinceps, Postremo Tetricus (Nā de Mario nihil dicimus) affectatores Romani nominis extiterunt, quos omnes datos diuinitus credo, ne cum illa pestis in audita luxuria impediretur, malis possidendi Romanum solum Germanis daretur facultas, qui si eo genere tunc euasissent, quo Gotthi, & Persæ consentiētibus i Romano solo gētibus uenerabile hoc Romani noīs finitum esset imperiū. Lolliani aūt uita in multis obscura ē, ut et ipsius Posthūi, sed priuata uirtute clara, non nobilitatis pondere uixerunt.

VICTORINVS QVINTVS.

Posthumus senior, cum uideret multis se Galieni uiribus peti, atq; auxilium non solum militum, uerum etiam alterius principis necessarium, Victorinū militaris industriæ uirum in participatum uocauit imperij, & cum eodem contra Galienum conflixit. Cumq; adhibitis ingentibus Germanorū auxilijs, diu bella traxissent, uicti sunt. Tunc interfecto etiam Lolliano solus Victorinus in imperio remansit, qui & ipse, quod matrimonijs militum, & militariū corrūpēdis opam daret, à quodā actuario, cuius uxorem stuprauerat, composita factione Agrippinæ pcussus Victorino filio Cæsare à ma-

tre Victorina, siue Victoria, quae mater castrorum dicta est, appellato, qui & ipse puerulus statim est interemptus, cum apud Agrippinam pater eius esset occisus. De hoc quod fortissimus fuerit, et praeter libidinem optimus imperator à multis multa sunt dicta. Sed satis credimus Iulij Ateriani partem libri cuiusdam ponere, in quo de Victorino sic loquitur.

» Victorino, qui Gallias post Iunium Posthumũ
» rexit, neminem existimo praeferendum. Non in uir
» tute Traianum, non Antoninum in clementia, non
» grauitate Neruam, non in gubernando aerario Ve=
» spasianum, nō in censura totius uitae, ac seuerita=
» te militari Pertinacem, uel Seuerum. Sed omnia
» haec libido, & cupiditas mulieraria uoluptatis sic
» perdidit, ut nemo audeat uirtutes eius in literas
» mittere, quem cōstat omnium iudicio meruisse pu
» niri.

Ego cum id iudicij de Victorino scriptores habuerint, satis mihi uideor de eius dixisse moribus.

VICTORINVS IVNIOR SEXTVS.

De hoc nihil amplius in literas est relatum quàm quod nepos Victoriae Victorini filius fuit, & à patre, & ab auia sub eadem hora, qua Victorinus interemptus Caesar est nuncupatus, ac statim à militibus ita occisus. Extant deniq; sepulchra circa Agrippinam breui marmore impressa humilia, in quibus unus est inscriptus; hic duo Victorini tyrãni siti sunt.

Ictorino, Lolliano, et Posthumo interemptis, Marius ex fabro, ut dicitur, ferrario triduo tātum īperauit. De hoc quid amplius requiratur, ignoro, nisi quod eum insigniorem breuissimum fecit imperium. Nam ut COS. qui sex meridianis horis consulatum suffectum tenuit à M. Tullio tali aspersus
" *est ioco. Consulem habuimus tam seuerum, tamq́;*
" *censorium, ut in eius magistratu nemo pranderit,*
" *nemo cœnauerit, nemo dormierit. De hoc etiā dici posse uidetur, qui una die factus est imperator, alia die uisus est imperare, tertia interemptus est. Et uir quidem strenuus, ac militaribus usq; ad imperium gradibus euectus est, quem pleriq; Mamurium, nonnulli Veturium, opificem ut pote ferrarium, nūcuparunt. Sed de hoc nimis multa, de quo illud addidisse satis ē. Nullius manus uel ad feriendum, uel ad impellendum fortiores fuisse, cum in digitis neruos uideretur habuisse, non uenas. Nam et carra uenientia digito salutari repulisse dicitur, et fortissimos quosq; uno digitos sic afflixisse, ut quasi ligni, uel ferri obtusioris ictu percussi dolerent. Multa duorum digitorum allissione contriuit. Occisus est à quodam milite, qui, cum eius quondam operarius in fabribili officina fuisset, contemptus est ab eodem, uel cum duxisset, uel cum imperium cepisset. Addidisse hæc uerba dicitur interemptor, hic est gladius, quem ipse fecisti, huius*

concio prima talis fuisse dicitur. Scio commilitones posse mihi obijci artem pristinam, cuius mihi omnes testes estis. Sed dicat quisq; quod uult. Vtinam semper ferrum exerceam. Non uino, non floribus, nó mulierculis, non popinis, ut facit Galienus, indignus patre suo, et sui generis nobilitate depereat. Ars mihi obijciatur ferraria, dum me & exteræ gentes ferrum attrectasse suis cladibus recognoscant in italia. Denique ut omnis Alemannia, omnisq; Germania cum cæteris, quæ adiacent gentibus Romanum populum ferratum putent gentem, ut specialiter in nobis ferrum timeant. Vos tamen cogitetis uelim, fecisse uos principem, qui nunquam quicquam scierit tractare, nisi ferrum. Quod icirco dico, quia scio mihi à luxuriosissima illa peste nihil opponi posse, nisi hoc, quod gladiorum, armorumq; artifex fuerim.

INGENVVS OCTAVVS.

Fusco & Basso COSS. cum Gallienus uino, & popinis uacaret, cumq; se lenonibus, mimis, & meretricibus dederet, ac bona naturæ luxuriæ continuatione deperderet, Ingenuus, qui Pannonias tūc regebat, à Mœsiacis legionibus imperator est dictus cæteris Pannoniarum uolentibus, neq; in quo quam melius consultum Reip. à militibus uidebatur, quàm quod instantibus Sarmatis creatus est imperator, qui fessis rebus mederi sua uirtute potuis-

set. Causa autem ipsi arripiẽdi tunc imperij fuit. ne suspectus esset imperatoribus, quod erat fortissimus, ac Reip. necessarius, & militibus, quod imperantes uehementer mouet, acceptissimus. Sed Galienus, ut erat nequam, & perditus, ita etiam ubi necessitas coëgisset, uelox fortis, uehemẽs, crudelis. Deniq; Ingenuum conflictu habito uicit, eoq; occiso in omnes Mœsiacos tam milites quàm ciues asperrime sæuijt. Nec quenquam suæ crudelitatis exortem reliquit. Vsqueadeo asper, et truculentus, ut plerasq; ciuitates uacuas à uirili sexu relinqueret. Fertur sanè idem Ingenuus ciuitate capta, intrasse domũ, in qua se pugione transfodit, atq; ita uitam finisse, ne in tyrãni crudelis potestatem ueniret. Extat sanè epistola Galieni, quam ad Celerem Verianum scripsit, qua eius nimietas crudelitatis ostenditur. ego idcirco interposui, ut omnes intelligerent hominem luxuriosum crudelissimum esse, si necessitas

» postulet. Galienus Veriano. Non mihi satis facies, si
» tantum armatos occideris, quos & fors belli interimere
» mere potuisset. Perimẽdus est omnis sexus uirilis,
» si et senes, atq; impuberes sine reprehẽsione nostra
» occidi possent, occidendus est quicunq; male uoluit,
» occidendus est quicunq; male dixit. contra me, cõ-
» tra Valeriani filium, contra tot principũ patrem
» & fratrem Ingenuus factus est imperator? Lace-
» ra, occide, concide, animũ meum intelligere potes,
» mea mente irascere, qui hæc manu mea scripsi.

f Ati publici fuit, ut Galieni tempore quicunq; potuit, ad imperium prosiliret. Regillianus deniq; ĩ Illyrico ducatum gerens imperator est factus authoribus imperij Mœsijs, qui cum Ingenuo fuerãt ante superati. In quorum parentes grauiter Galienus saeuierat. Hic tamen multa fortiter cõtra Sarmatas gessit, sed authoribus Roxolanis, cõsentiẽtibusq; militibus, & timore prouincialium ne iterum Galienus grauiora faceret, interemptus est. Mirabile fortasse uideatur, si quae origo imperij eius fuerit, declaretur. Militari enim ioco regna promeruit. Nam cum milites cum eo quidam cœnarent, extitit Valerianus tribunus, qui diceret Regilliani nomen unde credimus dictum? Alius continuo, credimus, quod à regno. Tum is, qui aderat scholasticus, cœpit quasi grammaticaliter declinare, & dicere, Rex regis regio Regillianus. Milites, ut ẽ hominum genus pronum ad ea, quae cogitant, dixerunt. Ergo potest Rex esse? item alius, ergo potest nos regere? item alius, deus tibi Regis nomen imposuit. Quid multa? His dictis, cum alia die mane processisset, à principibus imperator est salutatus. Ita quod alijs uel audacia uel iudicium detulit, huic iocularis astutia fuit, quod negari non potest, uir in militari re semper probatus, & Galieno iam ante suspectus, quod dignus uideretur imperio. Gẽtis Daciae Decabali ipsius, ut fertur, affinis. Extat

epistola D. Claudij adhuc priuati, qua Regilliano Illyrici duci gratias agit ob redditum Illyricum, cum omnia Galieni segnitia deperirent, quam ego repertam in archiuis inserendā putaui, fuit enim
» publica. Claudius Regilliano multam salutem.
» Felicem Remp. quæ te talem uirum habere rei ca-
» strensis bellis his meruit, felicem Galienum, etiam
» si ei uera nemo, nec de bonis, nec de malis nuntiat.
» pertulerunt ad me Bonitus, & Celsus stipatores
» principis nostri, qualis apud Scupos in pugnando
» fueris, quot uno die prælia, & qua celeritate cōfece
» ris. Dignus eras triumpho, si antiqua tempora ex
» tarent. Sed quid multa? Memor cuiusdam hominis
» cautius uelim uincas. Arcus sarmaticos, & duo sa
» ga ad me uelim mittas, sed fiblatorie cum ipse mi
» serim de nostris. Hac epistola ostenditur, quid de Regilliano senserit Claudius, cuius grauissimum iudicium suis temporibus fuisse non dubiū est. Nec à Galieno quidem uir iste promotus est, sed à patre eius Valeriano, ut & Claudius, & Macrianus, & Ingenuus, & Posthumus, & Aureolus, q omnes in imperio interempti sunt, cum mererentur imperium. Mirabile autem hoc fuit in Valeriano principe, quod omnes quoscunq; duces fecit, postea militum testimonio ad imperium peruenerunt, ut appareat senem imperatorem in deligendis Reip. ducibus talē fuisse, qualem Romana felicitas si continuari fataliter potuisset, sub bono principe requi rebat. Et utinam uel illi, qui arripuerant imperia, regnare potuissent. Vel eius filius Galienus in im

perio diutius non fuisset, ut libere se in suo statu Resp. nostra tenuisset. Sed nimis sibi fortuna indulgendum putauit, quæ cum & Valeriano bonos principes tulit, Et Galienum diutius quàm oportebat, Reip. reseruauit.

AVREOLVS DECIMVS.

Hic quoq; Illyricianos exercitus regens in contemptu Galieni, ut omnes eo tempore, coactus à militibus sumpsit imperium. Et cum Macrianus cum filio suo Macriano contra Galienum ueniret, cum plurimis exercitus eius cepit, aliquos corruptos fidei suæ addixit, & cum factus esset inualidus imperator, cumq; Galienus expugnare uirum fortem frustra tentasset, pacem cum eo contra Posthumum pugnaturus fecit, quorum pleraq; & dicta sunt, & dicenda. Hunc eundem Aureolum Claudius interfecto iam Galieno conflictu habito apud eum pontem interemit, qui nunc pons Aureoli nuncupatur, atq; illic ut tyrannum sepulchro humiliore donauit. Extat etiam epigramma græcum in hanc formam.

" Dona sepulchrorum uictor post multa tyranni
" Prælia iam felix Claudius Aureolum
" Munere prosequitur mortali, & iure superstes
" Viuere quem uellet, si pateretur amor
" Militis egregij, uitam qui iure negauit
" Omnibus indignis, & magis Aureolo.

» Ille tamen clemens, qui corporis ultima seruans
» Et pontem Aureoli dedicat, & tumulum

Hos ego uersus à quodam grammatico translatos ita posui, ut fidem seruarem, non quo non melius potuerint transferri, sed ut fidelitas historica serua retur, quam ego præ cæteris custodiendam putaui, qui id, quod ad eloquentiã pertinet, nihil curo. Rẽ enim uobis proposui deferre non uerba, maxime tanta rerum copia, ut triginta tyrãnorũ simul uitas scribendas accesserim.

MACRIANVS VNDECIMVS.

c Apto Valeriano diu clarissimo principe ciuitatis, fortissimo Denum imperatore, ad postremum omnium infeli= cissimo, uel quod senex apud Persas consenuit, uel quod indignos se posteros dereliquit, Cum Galienum contemnendum Balista præfectus Valeriani, et Macrianus primus intelligerent quærentibus etiam militibus principem, unum in locũ concesserunt, quærentes quid faciendũ esset. Tuncq; constitit Galieno longe posito Aureolo usurpante imperium debere aliquem principem fieri, & quidem optimum, ne quispiam tyrannus existeret. Verba igitur Balistæ quantum Mæonius Astianax, q consilio iterfuit, asserit, hæc. Mea ætas, et proffessio,
» et uoluntas longe ab ĩperio absunt, et ego, quod ne
» gare non possum, bonum principem quæro. Sed
» quis tandem est, qui Valeriani locum possit imple
re? nisi

re? nisi talis qualis tu es o' Macriane. Fortis, constans, integer, probatus in Rep. & , quod Maxime ad imperium pertinet diues. Arripe igitur locum meritis tuis debitum, me præfecto quandiu uoles, uteris, tu cum Rep. tantum bene agas, ut te Romanus orbis factum principē gaudeat. Ad hæc Macrianus, Fateor Balista imperiū prudēti non frustra est. Volo enim Reip. subuenire, atque illam pestem a' legum gubernaculis dimouere, sed non hoc in me ætatis est. Senex sum, ad exemplum equitare non possum. Lauandum est mihi frequentius, edēdum delicatius, diuitiæ me iandudum ab usu militiæ retraxerunt. Iuuenes aliqui sunt quærēdi, nec unus, sed duo, uel tres fortissimi, qui ex diuersis partibus orbis Romani Remp. restituant, quam Valerianus fato, Galienus uitæ suæ genere perdiderunt. Post hæc intellexit eum Balistam sic agere, ut de filijs suis uideretur cogitare, atque adeo sic agressus est. Prudentiæ tuæ Remp. tradimus. Da igitur liberos tuos Macrianum, & Quietum fortissimos iuuenes olim tribunos a' Valeriano factos, qui Galieno imperante, quod boni sunt, salui esse non possunt. Tunc ille, ubi intellectum se esse comperit, Do inquit manus. de meo stipendium militi duplex daturus. Tu tantum præfecti mihi studium, & annonam in necessarijs locis præbe. Iam ego faxim, ut Galienus sordidissimus fœminarum omnium duces sui parentis intelligat. Factus est igitur cum Macriano & Quieto duobus filijs cunctis militibus uolentibus imperator. Ac statim con

tra Galienum uenire cœpit, ut cunque rebus in ori-
ente derelictis. Sed cum quadraginta quinque mil-
lia militum secum duceret in Illyrico, uel in Thra-
ciarum extremis congressus cum Aureolo uictus,
& cum filio interemptus est. Triginta denique mil-
lia militum in Aureoli potestatem concessere. Domi-
tianus autem eundem uicit dux Aureoli fortissi-
mus, & uehementissimus, qui se originem diceret à
Domitiano imperatore trahere, atq; à Domicil-
la. De Macriano autem nefas mihi uidetur iudici-
um Valeriani præterire, quod ille in oratione sua,
quam ad Senatum è Persidis finibus miserat, posu-
» it. Inter cætera ex oratione D. Valeriani. Ego
» Patres Conscripti bellum Persicum gerens Macria-
» no totam Remp. credidi, quod à parte militari il-
» le uobis fidelis, ille mihi deuotus, illum & amat,
» & timet miles. Utrunque res exegerit, cum exerci-
» tibus agit, nec P.C. noua, uel incognita nobis sunt
» pueri eius uirtus in Italia, adolescentis in Gal-
» lia, iuuenis in Thracia, in Africa iam prouecti,
» senescentis denique in Illyrico, & dalmatia com-
» probata est, cum in diuersis prælijs ad exemplum
» fortiter faceret. Huc accedit, quod habet iuuenes
» filios Romano dignos collegio, nostra dignos ami-
» citia, & reliqua.

m VLta de hoc in patris imperio prælibata sunt, qui nunquam imperator factus esset, nisi prudentiæ patris eius creditũ uideretur. De hoc planè multa miranda dicuntur, quæ ad fortitudinem pertineant iuuenilis ætatis. Sed ad facta aut quantum in bellis minus ualet fortitudo? Hic enim uehemens cũ prudentissimo patre, cuius merito imperare cœperat, à Domitiano uictus triginta, ut superius dixi, millibus militum spoliatus est. Matre nobilis, patre tantum forti, & ad bellum parato, atque ab ultima militia in summum perueniente ducatum, & splendore sublimi.

QVIETVS TERTIVSDECIMVS.

h Ic, ut diximus, Macriani filius fuit cum patre, & fratre Balistæ iudicio imperator est factus. Sed ubi comperit Odenatus, qui olim iam orientem tenebat, ab Aureolo Macrianũ patrem, Quietum, & eius fratrem Macrianum uictos, milites in eius potestatem cõcessisse, quasi Galieni partes uindicaret, adolescentem cum Balista præfecto dudum interemit. Idem quoque adolescens grauissimus Romano imperio fuit, ut uere Macriani filius, & eius Macrianus frater. qui duo afflictis rebus, potuerunt Remp. gerere. Videtur nõ mihi prætereundum de Macrianorũ familia, quæ hodieq; floret, id dicere,

quod speciale semper habuerunt. Alexandrũ Magnum Macedonem uiri in auro, & argento mulieres, & in reticulis, & dextrocherijs, & in annulis, & in omni ornamentorum genere exculptum semper habuerunt eousq; ut tunicae, & limbi, & penulae matronales in familia eius hodieq; sint, quae Alexandri effigiem delitijs uariantibus monstrent. Videmus proxime Cornelium Macrum in eadem familia uirum cum coenam in templo Herculis daret, pateram electrinam, quae in medio uultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem historiam contineret signis breuibus, et minutulis põtifici propinare, quam qdem circunferri ad omnes tanti illius uiri cupidissimos iussit. Quod idcirco posui, quia dicuntur iuuari in omni actu suo, q Alexãdrum expressum uel auro gestitant, uel argento.

ODENATVS QVARTVSDECIMVS.

Nisi Odenatus prĩcipes Palmyrenorũ capto Valeriano fessis Romanae Reip. uiribus sumpsisset imperium, in oriente res perditae essent. Quare assumpto nomine primum regali cum uxore Zenobia, & filio maiore, cui erat nomen Herodes, minoribus Herenniano, & Timolao collecto exercitu contra Persas profectus est, Nisibin primum, & orientis pleraq; cum omni Mesopotamia in potestatem recepit. Deĩde ipsum Regem uictum fugere coẽgit. Postremo Ctesiphonta usque, Saporẽ, & eius libe-

ros persecutus captis concubinis, capta etiā magna præda, ad orientem uertit, sperans quod Macrianum, qui imperare contra Galienum cœperat, posset opprimere, sed illo iam profecto contra Aureolum, & contra Galienum, eo interempto, filium Quietum interfecit, Balista (ut pleriq; asserunt) regnum usurpante, ne et ipse posset occidi. Composito igitur magna ex parte orientis statu à consobrino suo Mæonio, qui et ipse imperium sumpserat, interemptus est cum filio suo Herode, qui & ipse post reditum de Perside cum patre imperator est appellatus. Iratum fuisse Reip. Deum credo, qui interfecto Valeriano, noluit Odenatum reseruare. Ille planè cum uxore Zenobia non solum orientem, quem iam in pristinum reformauerat statum, sed omnes omnino totius orbis partes reformasset. Vir acer in bellis, & quantum pleriq; scriptores loquuntur, uenatu memorabilis semper inclytus, qui à prima ætate capiendis leonibus, & pardis, ursis, cæterisq; syluestribus animalibus sudorem officij uirilis impendit. Quiq; semper in syluis, ac montibus uixit perferens calorem, pluuias, & omnia mala, quæ in se continent uenatoriæ uoluptates. Quibus duratus, solem ac puluerem bellis persicis tulit. Non aliter etiam coniuge assueta, quæ multorum sentētia fortior marito fuisse perhibetur. Mulierum omnium nobilissima orientalium fœminarum, &, ut Cornelius Capitolinus asserit, speciosissima.

HERODES QVINTVSDECIMVS.

NOn Zenobia matre, sed priore uxore genitus Herodes cum patre accepit imperiũ, homo omnium delicatissimus, & prorsus orientalis, et græcæ luxuriæ, cui erant sigillata tentoria, et aurati papiliones, & omnia persica. Denique ingenio eius usus Odenatus quicquid concubinarum regalium, quicquid diuitiarum, gemmarumq; cepit, eidem tradidit paternæ indulgentiæ affectione permotus. Et erat circa illum Zenobia nouercali animo. Quare commendabiliorem patri eum fecerat, neq; plura sunt, quæ de Herode dicantur.

MAEONIVS SEXTVSDECIMVS.

HIc consobrinus Odenati fuit. Nec ulla re alia ductus, nisi damnabili inuidia imperatorem optimum i̇teremit, cum ei nihil aliud obijceretur, præter filij Herodis delitias. Dicitur autem primum cum Zenobia consensisse, quæ ferre non poterat, ut priuignus eius Herodes priore loco quàm filij eius Herennianus, & Timolaus principes dicerentur. Sed hic quoque spurcissimus fuit, quare imperator appellatus per errorẽ breui à militibus pro suæ luxuriæ meritis interemptus est.

E hoc utrum imperauerit scriptores
d inter se ambigunt. Multi enim dicunt
Quieto per Odenatum occiso, Balistæ
ueniam datam, tamen eum imperasse,
quod nec Galieno, nec Aureolo, nec Odenato se cre
deret. Alij asserunt priuatum cum in agro suo, quē
apud Daphnen sibi comparatat, interemptū. Mul
ti & sumpsisse illum purpuram, & more Roma-
no imperasse, exercitum duxisse, & de se plura pro
misisse dixerunt. Occisum autem per hos, quos Au-
reolus miserat ad comprehendendū Quietum Ma
criani filium, quem prædam suam esse dicebat.
Fuit uir insignis, eruditus ad gerendam Remp.
In consilijs uehemens, in expeditionibus clarus,
in prouisione annonaria singularis, Valeriano sic
acceptus, ut eum quibusdam literis hoc testimonio
» prosecutus sit. Valerianus Ragonio claro præfe-
» cto Illyrici, et Galliarum Siquid in te bonæ fru-
» gis est, quam esse scio parens Clare dispositionem
» me Balistæ prosequere, hac in forma Remp. ui-
» des, ut nec ille prouinciales grauet, ut illic equos
» contineat, ubi sunt pabula, illic annonas militum
» mandet, ubi sunt frumenta. Non prouincialem,
» non possessorem cogat illic frumenta, ubi non ha-
» bet, dare, illic equum, ubi non potes, pascere, nec
» est ulla alia prouisio melior, quàm ut in locis suis
» erogentur, quæ nascuntur, ne aut uehiculis, aut
» sumptibus Rempublicam grauent. Galatia fru-

» mentis abūdat, referta est Thracia, plenū est Illyri
» cum. Illic pedites collocentur, quāquam in Thracia
» etiā equites sine noxa prouincialium hyemare pos
» sint. Multum. n. ex campis fœni colligitur, iā ibi la=
» ridum, iam cæteræ species in his dandæ sunt locis,
» in quibus affatim redundant. Quæ omnia sunt
» Balistæ consilia, qui ex quadam prouincia unam
» tantum speciem præberi iussit, quod ea redūdaret,
» atq; ab ea milites submoueri, id quod publicitus est
» decretum. Est & alia eius epistola, qua gratias Balistæ agit, in qua docet sibi præcepta gubernandæ Reip. ab eodē data gaudens, quod eius consilio nullum ascriptitium. i. uacantem haberet, & tribunum nullum stipatorem, qui non uere pugnaret. Hic igitur uir in tentorio suo cubans à quodā gregario milite Odenati in Galieni gratiam dicitur interemptus. De quo ipse uera non satis comperi, icirco quod scriptores temporum de huius præfectura multa, de imperio pauca dixerunt.

VALENS DECIMVSOCTAVVS.

HIc uir militaris simul etiam ciuilium uirtutum gloria pollens proconsulatu Achaiæ dato à Galieno tūc honore gubernabat, quem Macrianus uehementer reformidans simul quod in omni genere uitæ satis clarum norat, simul quod inimicum sibi esse inuidia uirtutum sciebat; misso Pisone nobilissimæ tunc, & consularis familiæ uiro in-

terfici præcepit. Valens diligentissime cauēs et prouidens, neq; aliter sibi posse subueniri existimans sumpsit imperium, & breui à militibus interemptus est. Fuit & Valens superior, et bene uenit in mentem. Et cum de hoc Valente loquimur, etiā de illo Valente, qui superiorum principum temporibus interemptus est, aliquid dicemus. Nam huius Valentis, qui sub Galieno imperauit, auunculus Magnus fuisse perhibetur. Alij tantum auunculum dicunt. Sed par in ambobus fuit fortuna. Nā & cum ille paucis diebus Illyrico imperasset, occisus est.

PISO DECIMVSNONVS.

Hic à Macriano ad interficiendū Valentem missus, ubi eum prouidum futurorū imperare cognouit, Thessaliam concessit, atq; illic paucis sibi consentientibus sumpsit imperium, Thessalicusq; appellatus interemptus est, uir summæ sanctitatis, & temporibus suis frugi dictus, & qui ex illa Pisonum familia ducere originem diceretur, cui se Cicero nobilitādi causa sociauerat. Hic omnibus principibus acceptissimus fuit. Ipse deniq; Valens, qui ad eum percussores misisse perhibetur, dixisse dicitur, non sibi apud deos inferos constare rationem, quod quamuis hostem suum Pisonem tamen iussisset occidi, uirum, cuius similem Romana Resp. non haberet. S. C. de Pisone factum ad noscendam

eius maiestatem libēter inserui. Die septimo Calēdas Iulias, cū esset nuntiatum Pisonem à Valente interemptum, ipsum Valentem à suis occisum, Aurelius Fuscus consularis primæ sententiæ, qui in locum Valeriani successerat, ait, COS. consule. Cumq; consultus esset, diuinos inquit, honores Pisoni decerno P.C. Galienum, et Valerianum, et Saloninum imperatores nostros esse confido. Neq; enim melior uir quisquam fuit, neque constantior, post quem cæteri consulti statuam inter triumphales & currus quadriiugos Pisoni decreuerunt. Sed statua eius uidetur, quadrigæ autem, quæ decretæ fuerant, quasi transferendæ ad alium positæ sunt, nec adhuc redditæ. Nam in his locis fuerunt positæ, in quibus thermæ Dioclitianæ sunt exædificatæ tam æterni nominis quàm sacrati.

AEMILIANVS VIGESIMVS.

ET hoc familiare est populo Aegyptiorum, ut uel furiosi, ac dementes de leuibus quibusq; ad summæ Reip. pericula perducantur, sæpe illi ob neglectas salutationes, locum in balneis non concessum, carnem, et olera sequestrata, calciamenta seruilia, et cætera talia usque ad summum Reip. periculum seditionis, ita ut armarentur contra eos exercitus, peruenerunt. Familiari ergo sibi furore, cum quadam die cuiusdam seruus curatoris, qui Ale-

xandriam tunc regebat, militarie ob hoc cæsus esset, quod crepidas suas meliores esse, quàm militis diceret, collecta multitudo ad domum Aemiliani ducis auceps uenit, atq; eum omni seditionum instrumento, & furore persecuta est, ictus est lapidibus, Petitus est ferro; nec desijt ullum seditionis telum. Quare coactus Aemilianus sumpsit imperium, cum sciret sibi undecunq; pereundum. Consenserunt ei ægyptiacus exercitus maxime in Galieni odium, nec eius ad regēdam Remp. uigor defuit. Nam Thebaidem, totumq; Aegyptum peragrauit, et quatenus potuit barbarorum gentes forti authoritate submouit. Deniq; Alexander, uel Alexandrinus. (nam incertum id quoq; habetur) uirtutum merito uocatus est. Et cum contra Indos pararet expeditionem misso Theodoto duce Galieno iubente, dedit pœnas, siquidem strangulatus in carcere captiuorum ueterum more perhibetur. Tacendum esse non credo, quod cum de Aegypto loquor, uetus suggessit historia, simul etiam Galieni factum, qui cum Theodoto uellet imperium proconsulare decernere, à sacerdotibus est prohibitus, qui dixerunt fasces consulares ingredi Alexandriam non licere, cuius rei etiam Ciceronem, cùm contra Gabinium loquitur, meminisse satis nouimus. Deniq; non extat memoria rei frequentatæ, quare scire oportet, Herennium Celsum uestrum parentem, qui consulatum cupit, hoc, quod desyderat, non licere. Fertur enim apud Memphin in aurea colūna Aegyptijs esse literis scriptum, tunc demum Aegyptum

liberam fore, cum in eam uenissent Romani fasces, & prætexta Romanorum, quod apud Proculum grammaticum doctissimum sui temporis uirũ, cum de peregrinis regionibus loquitur, inuenitur.

SATVRNINVS VIGESIMVS PRIMVS.

Optimus ducum Galieni tempore, sed à Valeriano dilectus Saturninus fuit, Hic quoq; cum dissolutionem Galieni pernoctantis in publico ferre non posset, & milites non exemplo imperatoris sui, sed suo regeret, ab exercitibus sumpsit imperium, uir prudentiæ singularis, grauitatis insignis, uitæ amabilis, uictoriarum barbararum etiam ubique notarum. Hic ea die, qua est amictus à militibus peplo imperatorio, concione adhibita, dixisse fertur. "Commilitones bonum ducem perdidistis, & malum principem fecistis. Deniq; cum multa strenue in imperio fecisset, quod esset seuerior, & grauior militibus, ab ijsdem ipsis, à quibus factus fuerat, interemptus est. Huius insigne est, quod conuiuio discumbere milites, ne inferiora nudarentur, cum sagis iussit, hyeme grauibus, æstate perlucidis.

TETRICVS SENIOR VIGESIMVS SECVNDVS.

INterfecto Victorino & eius filio, mater eius Victoria, siue Victorina, Tetricum Senatorem Po. Ro. præsidatum in Gallia regentem ad imperium hortata, quod eius erat (ut pleriq; loquuntur) affinis. Augustum appellari fecit, filiumq; eius Cæsarem nuncupauit. Et cum multa Tetricus feliciter egisset, diuq; imperasset, ab Aureliano uictus, cũ militum suorum impudentiam, & procacitatem ferre non posset, uolens se grauissimo principi, & seuerissimo dedit. Versus deniq; illius fertur, quem statim ad Aurelianum scripserat.

" Eripe me his inuicte malis.

Quare cum Aurelianus nihil simplex, neque mite aut tranquillum faciale cogitaret, Senatorem Po. Ro. eundemq; consularem, qui iure præsidiali omnes Gallias rexerat, per triumphum duxit eodem tempore, quo & Zenobiam Odenati uxorem cum filijs minoribus Odenati Herenniano, & Timolao, pudore tamen uictus uir nimum seuerus eum, quẽ triumphauerat, correctorem totius Italiæ fecit, idest Campaniæ, Samnij, Lucaniæ, Brutiorũ, Appuliæ, Calabriæ, Hetruriæ, atq; Vmbriæ, Piceni, & flãminiæ, omnisq; annonariæ regionis, ac Tetricum non solum uiuere, sed etiã in summa dignitate manere passus est, cum illum sæpe collegam, nonnunq̃ commulitonẽ, aliquãdo ẽt imperatorẽ appellaret

TETRICVS IVNIOR VIGESIMVS TERTIVS.

b Ic puerulus a Victoria Cæsar est appellatus, cum illa mater castrorum ab exercitu nuncupata esset, qui & ipse cum patre per triumphũ ductus postea omnibus Senatorijs honoribus functus est illibato patrimonio. quod quidem ad suos posteros misit, ut Gellius Fuscus dicit, semper insignis. Narrabat auus meus hunc sibi familiarem fuisse, neq; unquam illi ab Aureliano, aut postea ab alijs principibus esse prælatum. Tetricorum domus hodieq; extat in monte Cœlio inter duos lucos contra Isiũ Metellinum pulcherrima, in qua Aurelianus pictus est utrique prætextam tribuẽs, & Senatoriã dignitatem accipiens. ab his sceptrum coronam ciuicam picturatã de musiuo. Quam cum dedicasset, Aurelianum ipsum dicũtur duo Tetrici adhibuisse conuiuio.

TREBELLIANVS VIGESIMVS QVARTVS.

a Vdet iam persequi quanti sub Galieno fuerunt tyranni uitio pestis illius, siquidem erat in eo luxuria, ut rebelles plurimos mereretur, & ea crudelitas ut iure timeretur. Quare et in Trebellianum factum in Isauria principem ipsis Isauris si

bi ducem quærētibus, quem cum alij archipiratam uocassent, ipse se imperatorem appellauit. Monetā etiam cudi iussit, palatium in arce Isauriæ constituit, qui quidem cum se in intima Isaurorum loca munitus difficultatibus locorum, & montibus contulisset, aliquādiu apud Cilicas imperauit. Sed per Galieni ducem Causisoleum, natione Aegyptium fratrem Theodoti, qui Aemilianū ceperat, ad campum deductus est uictus, et occisus. Neq; tamen postea Isauri timore ne in eos Galienus sæuiret, ad æqualitatem perduci quauis principum humanitate potuerunt. Deniq; post Trebellianum pro barbaris habentur, & cum in medio Romani nominis solo, regio eorum nouo genere custodiarum quasi limes includitur locis defensa nō hominibus. Nā non sunt statura decori, non uirtute graues, non instructi armis, non consilijs prudentes, sed hoc solo securi, quod in editis positi adiri nequeunt, quos quidem D. Claudius penè ad hoc perduxerat, ut à suis semotus locis ī Cilicia collocaret daturus uni ex amicissimis omnem Isaurorum possessionem, ne quid ex ea postea rebellionis oriretur.

HERENNIANVS VIGESIMVS QVINTVS.

Denatus moriens duos paruulos reliquit, Herennianum, & fratrem eius Timolaum, quorū nomine Zenobia usurpato ibi imperio diutius quàm

fœminam decuit, Remp. obtinuit paruulos Romani imperatoris habitu proferens purpuratos, eosdemq; adhibens concionibus, quas illa uiriliter frequentauit, Didonem, et Semiramidem, & Cleopatram sui generis principem inter cætera prædicans. Sed de eorum exitu incertum est. Multi enim dicunt eos ab Aureliano interemptos, multi morte sua esse consumptos. Siquidem Zenobiæ posteri etiam nunc Romæ inter nobiles manent.

TIMOLAVS VIGESIMVS SEXTVS.

De hoc ea putamus digna notatione, quæ de fratre sunt digna. Vnum tamen est, quod eum à fratre separat, quod tanti fuit ardoris ad studia Romana, ut breui consecutus, quæ insinuauerat grãmaticus, eẽ dicatur potuisse, quinetiã summum latinorum Rhetorem faceret.

CELSVS VIGESIMVS SEPTIMVS.

Occupatis partibus Gallicanis orientalibus, quinetiam ponti Thraciarũ, et Illyrici, dum Galienus popinatur, & balneis, ac lenonibus reputat uitam, Afri quoq; authore uiuo Passieno proconsule Africæ, & Fabio Pomponiano duce limitis libyci Celsum imperatorem

ſum imperatorem appellauerunt peplo deæ cœleſtis ornatum. Hic priuatus ex tribunis in Africa poſitus in agris ſuis uiuebat. Sed ea iuſtitia, et corporis magnitudine, ut dignus uideretur imperio. Quare creatus per quandam mulierem Galienā nomine conſobrinam Galieni ſeptimo die interemptus eſt, atq; ab eo etiam inter obſcuros principes uix relatus eſt. Corpus eius à canibus conſuptum eſt, ſic omnibus, qui Galieno fidem ſeruauerant, perurgentibus, & nouo iniuriæ genere imago in crucem ſublata perſultante uulgo quaſi patibulo ipſe Celſus uideretur affixus.

ZENOBIA VIGESIMA OCTAVA.

Omnis conſumptus eſt pudor, ſiquidem fatigata Rep. euſq; peruentum eſt, ut Galieno nequiſſime agente, optime etiã mulieres imperarent. Et qdē peregrina nomine Zenobia, de qua iam multa dicta ſunt, quæ ſe de Cleopatrarum, Ptolemæorumq; gente iactaret, poſt Odenatum maritum imperiali ſagulo perfuſo per humeros habitu, donis ornata, diademate etiam accepto nomine filiorum Herenniani, et Timolai, diutius quàm fœmineus ſexus patiebatur, imperauit. Siquidem Galieno adhuc regente Remp. regale mulier ſuperba munus obtinuit, & Claudio bellis gotthicis occupato uix deniq; ab Aureliano uicta, & triumphata conceſſit in iura Roma

na. Extat epistola Aureliani, quæ captiuæ mulieri testimonium fert. Nam cum à quibusdam reprehenderetur, quod mulierem ueluti ducem aliquem uir fortissimus triumphasset, missis ad Senatum Populumq; Romanũ literis, hac se attestatione defendit. Audio P. C. mihi obijci, quod non
» *uirile munus impleuerim Zenobiam triumphan*
» *do, næ illi, qui me reprehendunt, satis laudarent, si*
» *scirent, qualis illa est mulier, quàm prudens in con*
» *silijs, quàm constans in dispositionibus, quàm erga*
» *milites grauis, quàm larga, cum necessitas postu-*
» *let, quàm tristis cum seueritas poscat. Possum dice*
» *re illius esse, quod Odenatus Persas uicit, ac fuga-*
» *to Sapore Ctesiphontem usque peruenit. Possum as-*
» *serere tanto apud orientales, & Aegyptiorũ popu*
» *los timori mulierem fuisse, ut se non Arabes, non*
» *Sarraceni, non Armenij commouerent. Nec ego illi*
» *uitam conseruassem, nisi eam scissem multum Roma*
» *næ Reip. profuisse, cum sibi, uel liberis suis orien-*
» *tis seruaret imperium. Sibi ergo habeant propria-*
» *rum uenena linguarum ij, quibus nihil placet.*
» *Nam si uicisse, ac triumphasse fœminam non est de*
» *eorum, quid de Galieno loquuntur? in cuius con-*
» *temptum hæc bene rexit imperium? Quid de di-*
» *uo Claudio sancto, ac uenerabili duce, qui eam,*
» *quod ipse Gotthicis esset expeditionibus occupatus,*
» *passus esse dicatur imperare, idq; occulte, ac pru-*
» *denter, ut illa seruaret orientalis fines imperij, ipse*
» *securus, quæ instituerat, perpetraret? Hæc oratio indicat, quid iudicij Aurelianus habuerit de Zeno*

bia, cuius ea castitas fuisse dicitur, ut ne uirum suum quidem sciret, nisi tentatis conceptionibus. Nam cum semel concubuisset expectatis menstruis continebat se, si prægnans esset. Sin minus iterum potestatem quærendis liberis dabat. Vixit regali pompa more magis Persico. Adorata est more regum Persarum. Conuiuata est imperatorum more Romanorum. Ad conciones galeata processit cum limbo purpureo, gemmis dependentibus per ultimam fimbriam. Media etiam coclide ueluti fibula muliebri astricta, brachio sæpe nudo. Fuit uultu subaquilo, fusci coloris, oculis supra modum uigentibus, nigris, spiritus diuini, uenustatis incredibilis, tantus candor in dentibus, ut margaritas eam plerique putarent habere, non dentes. Vox clara, & uirilis seueritas, ubi necessitas postulabat, tyrannorum. bonorum principum clementia, ubi pietas requirebat. Larga prudenter, conseruatrix thesaurorum ultra fœmineum modum. Vsa uehiculo carpentario, raro pilento, equo sæpius. Fertur autem uel tria, uel quatuor millia frequenter cum peditibus ambulasse. Nata est Hispanorum cupiditate, bibit sæpe cum ducibus, cum esset alias sobria, bibit etiam cum Persis, atque Armenis, ut eos uinceret. Vsa est uasis aureis, gēmatis ad conuiuia, Quibus et Cleopatra usa est in ministerio. Eunuchos grauioris ætatis habuit. Puellas nimis raras, filios latine loqui iusserat, adeo ut græce uel difficile, uel raro loquerentur. Ipsa latinis sermonibus nō usquequaque ignara, sed ut loqueretur pudore cohibi-

ta, loquebatur & ægyptiace ad perfectum modum. Historiæ Alexandrinæ, atq; orientalis ita perita, ut eam epitomasse dicatur. Latinã autem græce legerat. Cum illam Aurelianus cepisset, atq; in conspectum suũ ductam sic appellasset. Quid ô Zenobia ausa es insultare Romanis imperatoribus? Illa dixisse fertur. Imperatorem te esse cognosco, qui uincis, Galienum, & Aureolum, & cæteros principes non putaui. Victoriam mei similem credens in consortium regni uenire, si facultas locorum pateretur, optaui. Ducta est igitur per triumphum ea specie, ut nihil pompabilius Po. Ro. uideretur. Iam primum ornata gemmis ingentibus, ita ut ornamentorum onere laboraret. Fertur enim mulier fortissima sæpissime restitisse, cum diceret se gemmarum onera ferre non posse. Vincti erant præterea pedes auro, manus etiam cathenis aureis; nec collo aureum uinculum deerat, quod scurra persicus præferebat. huic ab Aureliano uiuere concessum est. Fertur'q; uixisse cum liberis matronæ iam more Romanæ data sibi possessione in Tiburti, quæ hodie'q; Zenobia dicitur non longe ab Adriani palatio, atq; ab eo loco, cui nomen est Conche.

VICTORIA TRICESIMA.

NOn tam digna res erat, ut etiam Victorina, siue Victoria in literas mitteretur, nisi Galieni mores hoc facerent; ut memoria dignæ etiam mulieres cen

ferentur. Victoria enim, ubi filium, ac nepotem a militibus uidit occisos, Posthumum, deinde Lollianum, Marium etiam, quem principem milites nuncuparunt, interemptos, Tetricum, de quo superius dictum est, ad imperium hortata est, ut uirile semper facinus auderet. insignita est praeterea hoc titulo, ut castrorum se diceret matrem. Cusi sunt eius numni aerei, aurei, et argentei, quorũ hodieq; forma extat apud Treuiros; quae quidem non diutius uixit. Nam Tetrico imperante (ut pleriq; loquuntur) occisa. Vt alij asserunt, fatali necessitate consumpta. Haec sunt, quae de triginta tyrannis dicenda uidebantur, quos ego in unũ uolumẽ iccirco contuli, ne si de singulis singula quaeq; narrarẽ, nascerẽtur indigne fastidia, & ea, quae ferre lector non possset. Nunc ad Claudium principem redeo, de quo speciale mihi uolumen, quamuis breue, merito uitae illius uidetur edẽdũ. Addito fratre singulari uiro, ita ut de familia tam sancta, & tam nobili saltem pauca referantur. Studiose in medio foeminas posui ad ludibrium Galieni, quo nihil prodigiosius passa est Resp. Romana. Duos etiam nunc tyrannos quasi extra numerum, quod Galieni essent temporibus, additurus, unum, qui fuit Maximini temporibus, alterum, qui Claudij, ut tyrannorum triginta uiri hoc uolumine tenerentur. Quaeso qui expletum iam librum acceperas, boni consulas, atq; hoc uolumini tuo uolens addas, quos ego quemadmodum Valentem superiorem huic uolumini, sic post Claudium, & Aurelianum ijs, qui inter Ta-

ctum, & Dioclitianum fuerunt, addere destinaueram. Sed errorem meum mœror historiæ diligentiæ tuæ eruditionis auertit. Habeo igitur gratiam; quod titulum meum prudentiæ tuæ benignitas impleuit. Nemo in templo pacis dicturus est me fœminas in tyrannos, cum risu & ioco tyrannas uidelicet, & tyrannides, ut ipsi de me solent iactare, posuisse. Habent integrum numerum ex arcanis historiæ in meas literas datum. Titus enim, et Censorinus, quorum unus, ut dixi, sub Maximino, alter sub Claudio fuit, qui ambo ab ijsdem militibus, à quibus purpura uelati fuerant, interempti sunt.

TITVS.

d Ocet Dexippus, nec Herodiãus tacet, omnesq;, qui talia legenda posteris tradiderunt, Titum Tribunum Maurorum, qui à Maximino inter priuatos relictus fuerat, timorẽ uiolentæ mortis, ut alij dicunt, inuitum uero, & à militibus coactum, ut pleriq; asserunt, imperasse. Atq; hunc intra paucos dies post uindicatam defectionem, quam consularis uir magnus Maximino parauerat, à suis militibus interemptum. Imperasse autem mensibus sex. Fuit hic uir de primis erga Remp. domi, forisq; laudabilis, sed imperio parum felix. Alij dicunt ab Armenijs sagittarijs, quos Maximinus, ut Alexandrinos & oderat, & offenderat, principem factum. Nec mireris tantam esse uarietatem de homi-

ne, cuius uix nomen agnoscitur. Huius uxor Calphurnia fuit sancta, & uenerabilis fœmina de genere Censorinorum, idest Pisonum: Quam maiores nostri imm*iariam sacerdotem inter sacratissimas fœminas adorarent. Cuius statuam in templo Veneris adhuc uidemus arg*licam, sed amatam. Hæc uniones cleopatranas habuisse perhibetur. Hæc lancem centum librarum argenti, cuius pleriq; poëtæ meminerunt, in qua maiorũ eius expressa ostenderetur historia. Longius mihi uideor processisse, quàm res postulabat, sed quid faciam? Omnis scientia naturæ facilitate uerbosa est. Quare ad Censorinum reuertar hominem nobilem, sed qui non tam bono, quàm malo Reip. septem diebus dicatur imperasse.

CENSORINVS.

C Ensorinus uir planè militaris, et antiquæ in curia dignitatis COS. II. præfectus prætorij, III præfectus urbi, IIII procõsul, III consularis, legatus prætorius II, IIII ædilitius. III quæstorius, extra ordinem quoque legatione Persica functus, etiam sarmatica. Post omnes tamen honores, cum in agro suo degeret senex, atq; uno pede claudicans uulnere, quod bello persico Valeriani tẽporibus acceperat, factus est imperator, et scurrarũ ioco Claudius appellatus est. Cũq; se grauissime gereret, neq; à militibus ob disciplinã cẽsoriã ferri

posset, ab ijs ipsis, a quibus factus fuerat, interemptus est. Extat eius sepulchrum, in quo grandibus literis circa Bononiam incisi sunt omnes eius honores, ultimo tamen uersu ascripto. Felix ad omnia, infelicissimus imperator. Extat eius familia Censorinorum nomine frequentata, cuius pars Thracias odio rerum Romanarum, pars Bathyniam petijt. Extat etiam domus pulcherrima adiuncta gentibus flauijs, quae quondam Titi principis fuisse perhibetur. Habes integrum numerum triginta tyrannorum, qui cum maleuolis quidem, sed bono animo causaberis. Da nunc cuius libellum non tam diserte, quàm fideliter scriptũ. Neque ego eloquentiam uideor pollicitus esse; sed rem, qui hos libellos, quos de uita principũ edidi, non scribo, sed dicto, et dicto cum ea festinatione, quam si quid uel ipse promisero, uel tu petieris, sic perurges, ut respirandi non habeam facultatem.

EIVSDEM FIRMVS.

M Inusculos tyrannos scio plerosq; tacuisse, aut breuiter praeterisse. Nam & Suet. Tranquillus emendatissimus, & candidissimus scriptor Antonium Vindicem tacuit contentus eo, quod eos cursim perstrinxerat. Et Marius Maximus, q Auidium Marci temporibus Albinum, & Nigrum Saturi non suis proprijs libris, sed alienis innexuit. Et de Suetonio non miramur, cui familiare fuit amare breui

tutem. Quid Marius Maximus homo omnium uerbosissimus, qui & mythostoricis se uoluminibus implicauit, non ad istam descriptionem, curamq; descendit. At contra Treuellius Pollio ea fuit diligentia, eaq; cura in edendis, bonis, malisq; principibus, ut etiam triginta tyrannos uno breuiter libro concluderet, qui Valeriani, & Galieni nec multo superiorum, aut inferiorum fuere principum temporibus. Nobis etiam si non tamen minima fuerit cura, ut dictis Aureliano, Tacito, et Floriano, Probo etiam magno, ac singulari principe, cum dicendi essent Carus, Carinus, & numerianus, de Saturnino, Bonoso, Proculo, & Firmo, qui sub Aureliano fuerat, non taceremus. Scis enim mi Basse quanta nobis contentio proxime fuerit cum amatore historiarum M. Fonteio, cum ille diceret, Firmum, qui Aureliani temporibus Aegyptum occupauerat, latrunculum fuisse non principem. Contra ego, mecumq; Rufus Celsus, & Ceionius Iulianus, et Fabius Sosianus contenderent, dicentes illũ & purpura usum, & percussa moneta Augustum esse uocitatum, Quin etiam numos eius Seuerus Archontius protulit. De græcis autem, ægyptijsq; libris conuicit illum αὐτοκράτωρα in edictis suis esse uocitatum. Et illi quidem aduersum nos contendenti hæc sola ratio fuit, quod dicebat Aurelianũ in edicto suo non scripsisse, quod tyrannum occidisset, sed quod latrunculum quendam à Rep. remouisset, proinde quasi dignitatis princeps nomine debuerit tyrannum appellare hominem tenebra-

rum, aut non semper latrones uocitauerunt magni principes eos, quos inuadentes purpuras necauerunt. Ipse ego in Aureliani uita prius quàm de Firmo cuncta cognoscerem, Firmum non inter purpuratos habui, sed quasi quendam latronem, quod idcirco dixi, nequis me oblitum existimaret mei. Sed ne uolumini, quod breuissimum promisi multa connectam, ueniamus ad Firmum. Firmo patria Seleucia fuit, tametsi pleriq; græcorum alterã tradunt ignari eo tempore ipso tres fuisse Firmos, quorum unus præf. Aegypti, alter dux limitis Africani, idemq; proconsul. Tertius iste Zenobiæ amicus, ac socius, qui Alexãdriam Aegyptiorum incitatus furore peruasit, & quem Aurelianus soli ta uirtutum suarum felicitate contriuit. De huius diuitijs multa dicuntur. Nam & uitreis quadratu ris bitumine, alijsq; medicamentis insertis domum introduxisse perhibetur, & tantum habuisse de chartis, ut publice sæpe diceret, exercitum se alere posse papyro, & glutino. Idem & cum Blemijs societatem maximam tenuit, et cum Sarracenis, naues, quoque ad Indos negotiarias sæpe misit, ipse quoq; dicitur habuisse duos dentes elephanti pedum denum, è quibus Aurelianus ipse sellam constituerat facere additis alijs duobus, in qua Iupiter aureus, & gemmatus sederet, cum prætexta po nendus in templo Solis apenninis sortibus additis, quem appellari uoluerat Iouem consulem, uel con sulentem. Sed eosdem dentes postea Carinus mulie ri cuidam dono dedit. quæ lectum ex ijs fecisse nar

ratur, & quia nunc scitur, & sciri apud posteros nihil poderit, taceo. ita donum iudicum Ioui Optimo Maximo consecratum per deterrimum principem, et ministerium, libidinis factum uidetur pretium. Fuit tamen Firmus statura ingenti, oculis foris eminentibus, capillo crispo, fronte uulnerata, uultu nigriore, reliqua parte corporis candidus, sed pilosus, atque hispidus, ita ut eum pleriq; Cyclopem uocarent. Carne multa uescebatur, Struthionem ad diem comedisse fertur. Vini nō multum bibit, aquæ plurimum, mente firmissimus, neruis robustissimus, ita ut triarium uinceret, cuius Varro Aelius meminit. Nam & incudem superpositam pectori constanter alijs tundentibus pertulit, cum ipse reclinis, ac resupinus, & curuatus in manus penderet potius quàm iaceret. Fuit tamen contentio, cum Aureliani ducibus ad bibendum, siquando eum tentare uoluissent. Nam quidam Burburus nomine de numero uexillariorum notissimus potator, cum ad bibendum eundem prouocasset, situlas duas plenas mero duxit, & toto postea conuiuio sobrius fuit. Et cum ei Burburus diceret. Quare non feces bibisti? respondit ille. Stulte terra non bibitur. Leuia persequimur, cum maiora dicenda sint. Hic ergo contra Aurelianum sumpsit imperium ad defendendas partes, quæ superant Zenobiæ. Sed Aureliano de Carris redeunte superatus est. Multi dicunt laqueo uitam eum finisse, aliud edictis suis ostendit, nāq; cum eum uicisset, tale edictum Romæ proponi iussit. Amantissimo sui

» Po. Ro. Aurelianus Augustus. S. D. Pacato ūdiq; gē
» tium toto, qua patet, orbe terrarum, Firmum etiam
» latronem Aegyptium barbaricis motibus æstuan-
» tem, & fœminei propudij reliquias colligentem, ne
» plurimū loquar, fugauimus. obsedimus, cruciaui-
» mus, et occidimus. Nihl est romulei Quirites, quod
» timere possitis. Canon Aegypti, qui suspēsus per la
» tronem improbum fuerat, integer ueniet, si uo-
» bis cum Senatu concordia, cum equestri ordine a-
» micitia, cum prætorianis affectio. Ego efficiam, ne sit
» aliqua solicitudo Romana. Vacate ludis, Vacate cir
» censibus. Nos publicæ necessitates teneant. Vos oc-
» cupent uoluptates. Quare sanctissimi Quirites, et
reliqua. Hæc nos de Firmo cognouisse scire debui-
sti, sed digna memoratu. Nam ea, quæ de illo Au-
relius Festiuus libertus Aureliani sigillatim retu-
lit, si uis cognoscere, eundem oportet legas, maxi-
me cum dicat Firmum eundē inter crocodilos un-
ctum crocodilorum adipibus natasse, & elephan-
tum rexisse; & hippopotamos edisse, & sedentem
ingentibus struthionibus uectum esse, & quasi uo
litasse. Sed hæc scire quid prodest? Cum et Iunius,
& Sallustius taceant res leues de ijs, quorum ui-
tas scribendas arripuerint, non enim scimus qua-
les mulos Clodius habuerit, aut mulas. T. Annius
Milo; aut utrum tusco equo sederit Catilina an
sardo. Vel quali chlamyde Pompeius usus fuerit,
an purpura. Quare finem de Firmo faciemus ue-
nientes ad Saturninum, qui contra Probum impe-
rium sibimet in orientis partibus uindicauit.

Saturninus oriūdus fuit Gallis ex gente hominum inquietissima, & auida semper uel faciendi principis, uel imperij. Huic inter cæteros duces, qui uere summus uideretur, Aurelianus limitis orientalis ducatum dedit sapienter præcipiens ne unq̃ Aegyptum uideret. Cogitabat enim quãtũ uidemus uir prudentissimus Gallorum naturam, et uerebatur, ne si perturbidã ciuitatem uidisset, quò eum natura ducebat è societate quoque hominum duceretur. Sunt enim Aegyptij, ut satis nosti, uiri uentosi, furibundi, iniuriosi, atq; adeo auidi nouarum rerũ, liberi usq; ad cantilenas publicas cupientes, uersificatores, epigrammatarij, mathematici, aruspices, medici. Nam et Christiani, Samaritæ, & qbus præsentia semper tempora cum enormi libertate displiceant. Ac nequis mihi Aegyptiorum irascatur, & meum esse credat, quod in literas retuli, Adriani epistolã ex libris Phlegontis liberti eius proditam, ex qua penitus Aegyptiorum uita detegitur, indidi. » Adrianus August. Seruiano COS. S. Aegyptum, quam mihi laudabas Seruiane carissime, totam didici leuem, pendulam, & ad omnia famæ momenta uolitantem. Illi qui Serapin colunt, Christiani sunt, & deuoti sunt Serapi, qui se Christi episcopos dicunt. Nemo illic archisynagogus Iudæorum, nemo Samarites, nemo Christianorũ præsbyter, non mathematicus, nõ aruspex, non aliptes.

» Ipse ille patriarcha, cum Aegyptum uenerit, ab ali
» is Serapidem adorare, ab alijs cogitur Christum, ge
» nus hominum seditiosissimum, uanissimum, iniurio
» sissimum, ciuitas opulēta, diues, fœcunda, in qua ne
» mo uiuat otiosus. Alij uitrū conflant, ab alijs char
» ta conficitur, omnes certe limphiones cuiuscunq; ar
» tis & uidentur, & habent. Podagrosi quod agant
» habent, cæci quod agant habent, cæci quod faciant,
» ne chiragrici quidē apud eos otiosi uiuunt. Vnus
» illis deus est, hunc Christiani, hunc Iudæi, hunc o=
» mnes uenerantur, & gentes, & utinam melius esset
» morata ciuitas digna profecto sui profunditate,
» quæ pro sui magnitudine totius Aegypti teneat
» principatum. Huic ego cuncta concessi, uetera pri-
» uilegia reddidi, noua sic addidi, ut præsenti gra=
» tias agerent, deniq; ut primum inde discessi, & in
» filium meum Verum multa dixerunt. Et de Anti
» noo quæ dixerunt comperisse te credo nihil illiso-
» pto, nisi ut suis pullis alantur, quos quemadmodū
» fœcundant, pudet dicere. Calices tibi albos, fortes,
» diuersi coloris transmisi, quos mihi sacerdos templi
» obtulit tibi, & sorori meæ specialiter dedicatos, quos
» tu uelim festis diebus conuiuijs adhibeas. Caueas ta
» men, ne his Africanus noster indulgenter utatur.
Hæc ergo cogitās de Aegyptijs Aureliāus iusserat, ne Saturninus Aegyptum uideret, et mente quidem diuina. Nam ut primum Aegyptij magnam potestatem ad se uenisse uiderunt, statim clamauerūt. Saturnine Aug. dij te seruent, & ille quidē, quod negari non potest, uir sapiens, de Alexandrina ciui.

tate mox fugit, atq; ad Palæstinam rediјt. Ibi tũ cũ cogitare cœpisset tutum sibi non esse, si priuatus uiueret, deposita purpura ex simulachro Veneris, cum chlamyde uxoria militibus circunstãtibus amictus, & adornatus est. Auum meum sæpe dicentem audiui se interfuisse, cum ille adoraretur. Flebat inquit, & dicebat, necessarium, si non arroganter dicam, Resp. uirum perdidit. Ego certe instauraui Gallias. Ego à Mauris possessam Africam reddidi. Ego Hispanias pacaui. Sed qd prodest? omnia hæc affectato semel honore perierunt. Et cum eum animarent, uel ad uitam uel ad imperium, qui induerunt purpuram, in hæc uerba disseruit. Nescitis amici, quid mali sit imperare. Gladij, & tela nostris ceruicibus impendent, imminent hastæ undiq;, undiq; spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur, non cibus pro uoluptate, non iter pro authoritate, non bella pro iudicio, non arma pro studio. Adde quod omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex est quispiam, inhabilis uidetur, si minus, inest furor, nam quod imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis. Sed habeo solatium mortis, solus perire non potero. M. Saluidienus hanc ipsius orationem uere fuisse dicit, et fuit re uera non parum literatus. Nã & in Africa rhetoricæ operam dederat, Romæ frequentauerat pergulas magistrales. Et ne longius progrediar, dicendum est, quod præcipue ad hunc pertinet. Errare quosdam scio, & putare hunc esse Saturnum, qui Galieni temporibus imperium occupauit, cum

is longe alius fuit. Etiam Probo pene nolente sit occisus. Fertur autem Probus & clementes ad eum literas sæpe misisse, & ueniam esse pollicitum, sed milites, qui cum eo fuerant, non credidisse. Obsessum denique in castro quodam ab ijs, quos Probus miserat, inuito Probo esse iugulatum. Longum est friuola quæq; connectere, et odiosum dicere, Quali statura fuerit, quo corpore, quo decore, quid biberit, quid comederit, ab alijs ista dicantur. Quæ prope ad exemplum nihil prosunt. Nos ad ea, quæ sunt dicenda, redeamus.

DE PROCVLO.

Proculo patria Albigauni fuere positi i alpibus maritimis domi nobiles, sed maioribus latrocinantibus, atq; adeo pecore, ac seruis, & ijs rebus, quas adduxerat, satis diues. Fertur deniq; eo tẽpore, quo sumpsit imperium, duo millia seruorum suorum armasse. Huic uxor uirago, quæ illũ in hanc præcipitauit dementiam, nomine Sãpso, quod ei postea inditum est. Nam antea Viturgia nominata est. Filius Herennianus, quem & ipsum quinquennium si implesset (ita enim loquebatur) dicasset imperio. Homo, quod negari non potest, optimus, idemq; fortissimus, ipse quoq; latrocinijs assuetus, qui tamen armatam semper egerit uitam. Nam & multis legionibus tribunus præfuit, & fortia edidit facta, & quoniam minima quæq; iucunda sunt, atque

habent aliquid

habent aliquid gratiæ, cum leguntur, tacendum non est, quod & ipse gloriatur in quadam sua epistola, quam ipsam melius est ponere, quàm de ea plurimum dicere. Proculus Metiano affini. S. D. Centum ex Sarmatia uirgines cepi. Ex his una nocte decem inivi, omnes tamen, quod in me erat, mulieres intra dies XV. reddidi. Gloriatur, ut uides, rem ineptam, & satis libidinosam, atque inter fortes se haberi credit, si crimnum densitate calescat. Hic tamen, cum etiam post honores militares se improbe, & libidinose, tamen fortiter ageret, hortantibus Lugdunensibus, qui & ab Aureliano grauiter contusi uidebantur, & Probum uehementissime pertimescebant, in imperium uocitatus est ludo penè, & ioco, ut Onesimus dicat, quod quidem apud nullum alium reperisse me scio. Nam cum in quodam conuiuio ad latrunculos luderetur, atque ipse decies imperator exisset, quidam non ignobilis scurra, Aue inquit, Auguste. Allatáq; lana purpurea, humeris eius iunxit, eumq; adorauit, timor inde conscriorum, atque inde iam exercitus tentatio, & imperij. Non nihilum tamen Gallis profuit. Nam Alemannos, qui tunc adhuc Germani dicebantur, non sine gloriæ splendore contriuit, nunquam aliter quàm latrocinandi pugnans modo. Hunc tamen Probus fugatum usque ad ultimas terras, & cupientem in Francorum auxilium uenire, à quibus originem se trahere ipse dicebat, ipsis prodentibus Francis, quibus

familiare est ridendo fidem frangere, uicit, & interemit. Posteri eius etiam nunc apud Albinganos agunt, qui ioco solent dicere, sibi non placere esse uel principes, uel latrones. Hæc digna memoratu de Proculo didicisse memini. Veniamus ad Bonosum, de quo multo minora condidi.

DE BONOSO.

Bonosus homo Hispaniensis fuit, origine Britãus, Galla tamẽ matre, ut ipse dicebat, Rhetoris filius, ut ab alijs comperi, pædagogi literarij, paruulus patrem amisit, atque à matre fortissima educatus, literarum nihil didicit. Militauit primum inter ordinarios, deinde inter equites, duxit ordines, tribunatus egit, dux militis rhœtici fuit, bibit quantum hominum nemo. De hoc Aurelianus sæpe dicebat. Non ut uiuat natus est, sed ut bibat. Quem quidem diu in honore habuit causa militiæ. Nam si quando legati Barbarorum undecunque gentium uenissent, ipsis propinabat, ut eos inebriaret, atque ab his per uinum cuncta cognosceret. Ipse quantumlibet bibisset, semper securus, & sobrius, & , ut Onesimus dicit scriptor uitæ Probi, adhuc in uino prudentior. Habuit præterea rem mirabilem, ut quantum bibisset, tantum mingeret, neque unquam aut eius pectus, aut uen

ter, aut uesica grauaretur. Hic idem, cum quodam tempore in Rheno Romanas luxurias Germani incendissent, timore ne pœnas daret, sumpsit imperium, idq; diutius tenuit, quàm rebatur. Nam longo, grauiq; certamine à Probo superatus, laqueo uitam finiuit. Tunc quidem iocus extitit. Amphoram pendere non hominem. Filios duos reliquit, quibus ambobus Probus pepercit. Vxorem quoque eius in honore habitam, & usque ad mortem salario præstito. Fuisse enim dicitur, ut & auus meus dicebat, fœmina singularis exempli, & familiæ nobilis gentis Gotthicæ, quam illi Aurelianus uxorem idcirco dederat, ut per eum à Gotthis cuncta cognosceret. Erat enim illa uirgo regalis. Extant literæ ad Senatum Thraciarum scriptæ, de ijs nuptijs, & donis, quæ Aurelianus Bonoso dari nu-
» ptiarum causa iussit, quas ego inserui. Aurelia-
» nus Augustus Gallonio Auito. S. Superioribus lite-
» ris scripseram, ut optimates Gotthicas apud Pe-
» rinthum collocares decretis salarijs, non ut singuli
» acciperent, sed ut septem simul unum conuiuium
» haberent. Cum enim diuisæ accipiunt, & illæ pa-
» rum sumunt, & Resp. plurimum perdit. Nunc
» tamen, quoniam placuit Bonoso Hunilam dari, da-
» bis ei iuxta breue infrascriptum omnia, quæ præ-
» cipimus, sumptu etiam publico nuptias celebra-
» bis. Breuis numerus fuit. tunicas palliolatas, hya-
» cinthinas, subsericas, turicam auro clauatam sub-
» sericam librilem unam. interulas dilores duas, &

reliqua, quæ matronæ conueniunt. Ipsi dabis aureos philippeos cētum, argenteos Antonianos mille. æris HS decies. Hæc me legisse teneo, de Bonoso, & potui quidem horum uitam præterire, quos nemo quærebat. Attamen, nequid fidei deesset, etiam de ijs, quæ didiceram, intimanda curaui. Supersunt mihi Carus, Carinus, & Numerianus, nam Dioclitianus, & qui sequuntur maiore stylo dicendi sunt.

ORATIO HELIOGABALI ROMANORVM IMPERATORIS, HABITA IN CONCIONE AD MERETRICES, QVAM A LEONARDO ARETINO COMPOSITAM PLERIQVE CREDVNT.

Incredibilis me libido habet commilitones, et uehementem in me ardorem conatari sentio, cum multitudine uestra circunseptum me undiq; stipatumq; conspicio. Quippe qui unam aut alteram uestrũ intuens incalere soleam, quas nunc, cum tot libidine flagrantes, ac me in complexum prouocantes oculos, tot procaces uultus, tot nuda pectora, ac se ultro exhibentes papillas cerno, cupiditatis flammas in me ardere æstimatis? Sed continebo ipse me parumper, & contra meam consuetudinem frenum cupiditati meæ, dum uobis pauca loquor, imponã. Erit autem mea oratio uobis, ut opinor, non ingrata, nec aliena à disciplina uestra. Atque ante omnia nulli admiratio esse debet, si uos nomine commilitones appello. Nam militat profecto omnis amans, et habet Cupido sua castra, nec equidem captandæ apud uos gratiæ causa eo nomine utor. Alijs nanq; modis, ut pleræq; uestrum bene expertæ sunt, uos conciliare mihi soleo. Verum ita res est, non ego in

hoc glorioso exercitu imperator sum, sed miles, ac, si uera fateri uolumus, gregarius miles. Non enim Populi Ro. hic exercitus ē, sed Cupidinis. Arma hic uideo non pila, non gladios, sed & arcus, & faces, nec uexilla rubra hic cerno, quod Romanis signum pugnæ proponi consueuit, sed centones candidatos. His armis non populi Ro. sed Cupidinis miles uti solet. his ille puer signis castra sua declarat. Ex quo maxime audaciā eius admirari licet, cum in media Roma uictrice omnium urbe ipse uictor castrametatus est, iuraq; lasciuiæ i medio foro exercet in contemptum authoritatis Senatus, & in derisionem censoriæ notæ. Cum uero in hac urbe tantum mihi liceat, quantum libet, et cum uniuersa nutus meus, uolūtasq; moderetur, statui uobis in unū coactis publice referre, quæ iā pridem singulæ uestrum à me sæpius audiuistis. Iam antea quidem scitis commilitones, me amplissimis uerbis commēdationem uestram in edicto meo comprehēdisse. Et quoniam hāc uestram artem egregiā, præclarā, locupletem, urbanam, utilissimam etiam Reip. & maxime liberis hominibus dignam existimabam, non solum uos hortatus fui ad ipsius cultum, atque profectum, uerū etiam matronis Romanis & maxime forma insignibus persuadere institui, ut huic gloriosæ arti se traderent. Hæc me tunc admonentem, & non solū impunitatem, uerum etiam immunitatem, salariaq; insuper ex publico ærario statuentem incassum monuisse uideor. parumq; meis conatibus profecisse. Nam ex tanta multitudi-

ne Romanarum matronarũ nullæ ob id magis meretriciam professæ sunt, sed quodam fatuo pudore, ac degenere timiditate adductæ, cum re uera oẽs meretricentur, clàm tamẽ potius quàm palàm id efficere nituntur, & uos, quæ hãc religionem professæ, nomina uestra in matriculis scribenda publice tradidistis, nescio quomodo tepescere uidemini, & parum alacrem operã arti uestræ præstare. Cum itaq; edictis meis parum profecerim, uiuis affatibus agendum putaui. Vnde uos hodie monere omnes, & excitare placuit, & uoluntatem meã planissime aperire. Sed ante quàm ad uos, & causam uestram accedam, castigemus fatuitatem matronarum nostrarum. Loquor de Romanis, socijsq; latini nominis, quæ cum omnes cupiant, atq; id factitent, profiteri tamen, & nomina dare, ac prodire in publicum erubescunt. A quibus libenter peterem, quid tandem hoc sit, quod tantopere uereantur. An fortasse meretricij nomen eas mouet, quod meretricis inest mentio, & mercenaria uidetur opera? Detractent hoc quantum libet, tamen utcunque faciant, & siue domi sese contineant, siue in publico uersentur, iam antea meretrices sunt. Nec equidem uideo quid sordis huic uerbo insit. Nam & milites quoq; mereri dicimus, et emerita stipendia, & honorem, et præmia mereri, et magna merita appellamus. Nec dubitandum est, quin omnes, quæ modo aliquid merentur, meretrices sint nuncupandæ, siquidem et illas, quæ aliquid inueniũt, inuentrices, et quæ uicerunt, uictrices certe appella

mus. In eo duntaxat differentia est, si non mercede pecuniaria, sed libidine, flammaq; allectæ sui copiam faciant. Quod iá antea ne à quaquam fieret, edixi, et uelut aduocatis fori Prætoriani salaria ex publico dari consueuerũt, nec ab accedẽtibus recipere quicquam possint, ne, quod turpissimum est, aliqui propter pecuniam negotium faciant, uel non faciant, sic ego omnibus meretriciam artem professis salaria publica idẽtidem constitui, ne pecunia, aut mercede aliqua, sed gratuito ardore negotium feceritis. At nomen quidem non timent, sed rẽ ipsam. Pro dij boni hoc ne Clodia, & Paulina timent? hoc Cæsonia, et Seruilia, hoc Põpeia, uel Quintia, uel Octauia, uel aliæ inumerabiles huius urbis fœminæ nobiles, ignobiles, uiduæ, maritæ. Nam siquis diligenter perquirere uoluerit, tot fermè lupanaria in hac urbe sunt, quot domus. Hoc igitur pauescunt, quod iampridẽ factitant? Quis istarum ineptias iam tolerabit? Quis ista dicentes ferre poterit? Dies me certe deficiet, si pergam adulterorũ nomina, & stupra cum incestibus uobis narrare, quæ mihi uni nota sunt. Sed nolo esse in singulis occupatus, nolo huius, uel illius matronæ amores, concubitusq; referre, quinetiam mitto ciues, mitto aduenas, mitto adolescentes, quibus præter præstantiam formæ, & ætatis florem nullum mortale lumen est clausum. At quis seruus, quis uillicus, quis agaso, quis aquarius, quis pistor, per uicos iam transire potest, quem mulieres nostræ blanditæ familiarius non apprehẽderint? Quod equidem laudo, nec mi

hi gratius esse quicquam potest. Sed quæ ista fecerint, qua ratione ab huiusmodi arte se abhorrere fingunt, aut formidare iam possunt? Esset uero, ut mihi quidem uidetur, longe tolerabilius, si palàm, & publicæ hoc agerent. Nam mea quidem sententia inter uos, atq; alias tanta differentia est, quanta inter milites, & grassatores, iustumq; bellum, et latrocinium. Vos palàm in aciem proditis, committitis prælium aperte signa præferentes, & classica. Illis uero cum non tantum sit animi, ut præliari aperte queànt, clanculum sine signis latrocinātur, domiq;, & per uicos insidias tendunt, incautosq; aggrediuntur. Quasi uero inter limina aut patrijs duntaxat laribus meretricari liceat, alibi uero non liceat. At maioris sit gloriæ in finibus suis prædā capere, quàm in alienis. Sed de mulieribus nostris ipse uidero aliquando, experiarq; profecto, an minus mihi Romæ liceat, quàm ipsæ sibi finxerint licere. Etenim mihi cordi est commilitones, quā quā necubi antehac meum propositum aperui, nec non uereor quomodo uos accepturæ sitis, sed tamen dicā, quoniam hic mihi bellissimus ad hanc rem mirandam uidetur locus in tanta uestra frequētia. Est inquam mihi cordi legem ferre, per quam mulieres omnes fiant cōmunes. Et erit dijs iuuātibus tibi gloriosa lex, et maxime utilis, ac fructuosa non solū ad augendā, et multiplicandā sobolē, uerū etiā ad lucrum, ac iucunditatem. Etenim maius qđ lucrū esse ullum potest, quàm pro uno dimisso, ac non dimisso quidē, sed intermisso centum millia accipe-

re? Aut quæ uoluptas maior quàm nullis legibus astringi, sed uagari latissime, & similem, consentaneumq; suis moribus reperire? Iurgia, discordiæ, & lites, quæ crebra inter coniuges, & acerba ex diuersitate, ac dissimlitudine morum, uolūtatumq; oriri solent, omnino cessabunt pares; ac similes, quā tum libuerit, sese ultro coniūgent, disiungentq;. O' felix ciuitas, ó beata Resp. ó fortunati iuuenes, fortunatæq; puellæ quanto deorum beneficio in mea tempora reseruati estis? quāto præclarius uobiscum agitur, quàm cum illis actum fuit, qui sub regum, consulumq; seueritate uixerūt. Illi durissimis legibus & omnia, quæ cupiebant, prohibentes paruerunt. Vos quicquid placitum fuerit oculis, aut concupierit animus, continuo eius compotes fietis. Sed hæc, & plura alia dicentur ad populum cum huiusmodi legem promulgabo. Nunc uero non tam propositum meum, quàm æstus quidem desyderij me traxit ad ista pertingenda. Sed iam cæteris omissis, ad uos commilitones mea omnis conuertitur oratio. quā oro, atq; obsecro, ut cum pro uestra causa dico, beneuole suscipiatis. Errat uehementer iudicio meo commilitones, siquis putat id tantum à uobis professionem uestram postulare, ut petentibus noctem, aut concubitum non denegetis. Non enim hoc solum ars uestra efflagitat, nec dux ipse, cui militatis, Cupido hoc contentus est, nec per hūc modū satisfieri sibi putat. hunc audiatis, nō generosi imperatoris est expectare impetum hostium, sed inferre. Vos obuiam procedatis oportet. Vos alienæ

pudicitiæ castra inuadere, ac omni arte, omniq; apparatu oppugnare debetis. Vos lõge uagari à statio nibus, & prædam soliciate perquirere, nec tantum compellare uiros, sed etiam compellere, ac, si opus sit, uiolentiam afferre. Magna qdem illecebræ sunt blandimenta, & artes, sed ubi illa non sufficiunt, etiam manus iniiciendæ sunt uiris, & quasi mancipia trahendi. Hæ sunt partes uestræ; hoc militiæ munus. hæc professio ipsa à uobis efflagitat. Nam ut arbitrij et deliberationis nostræ ab initio est, an artem, uel facultatem quampiam suscipiamus, sic ubi susceperis, nulla excusatio esse potest, si negligenter, aut frigide illam exequaris. Nolle enim non uidemur id, quod professi sumus, et in quo persistemus, sed turpissimum est nescire, & inferioris ingenij, ac roboris esse. Vnde boni, et mali secundum ipsam artem nuncupamur. Malus agricola, qui parum frugaliter agriculturam exercet. Malus item miles, qui parum alacrem operam rei militari præbet. Bonus gladiator, qui frequenter, & prompte in arena decertat. Vos ergo committere uultis, ut non solum meretrices, uerum etiam malæ meretrices appellari merito positis. Absit hoc à fortuna uestra Commilitones, & quemadmodum nunc magnis uocibus promptissime reclamatis, sic etiam rebus ipsis hanc ignominiá à uobis repellatis. Sed cum multa sint, quæ meretriciam frugalitatem impedire queant, & laudi, ac nomini uestro officere, duo tamen uelut capita, & fundamenta malorum omnium à uobis diligentissime fugienda esse cen-

ſeo. & omni ratione prouidendum, ut frigiditatem ex cordibus, & pudorem ex mentibus ueſtris penitus extirpetis. Hæc enim duo cum ipſi deo, cuius ductu, auſpicioq; militatis, maxime omnium inimica ſint, tum per ſe ipſa ualde inepta. Quid enim ineptius eſſe poteſt quàm in medijs flammis algere, aut quid ridiculoſius, quàm, cum pudicitiã non abieceris modo, ſed bene, atq; grauiter utraq; planta calcaueris, pudorem tamen ſtultiſſime retinere. Frigidus miles ſecundũ Cupidinis legẽ legis capite plecti debet. Verecũdus autem ignominiæ cauſa remitti. Et merito quidem. Alterũ cupido in caſtris ſuis exploratorem putauit eſſe, non militem. Alterum arma, quibus congredi, & aduerſarium ſuperare poſſit, nõ habere. Itaq; non immerito ignominiæ pœnam reportant. Quod nam malum eſt iſte impudicus pudor? aut quid ſibi uult iſta puellaris uerecundia? Omnis pudor nihil aliud eſt quàm timiditas, & ſui ipſius diffidentia. Generoſi animi eſt, cupiditatem ſuam omnino explere, ac, dum id faciat, opiniones hoĩum pro nihilo habere. Delectauit me nu ꝑ ſtantem pro æde Telluris mulier ueſtri exercitus non ætate, ſed ſenſu, exercitationeq; ueterana, cum adoleſcentem ꝑ mediũ forum tranſeuntem arripiens diſuauiata fuit. Dij boni quantum letitiæ in foro, quãtum riſus ab omnibus exortum eſt. Repugnabat ſtultus adoleſcens rubore perfuſus. At illa audax nihil uerita quaſi uictrix exultans diſuauiabatur mordẽs etiã nõnunquã. A qua cum peteretur, quid ita faceret, nihil aliud, reſpon-

dit, quàm se illũ amare. Præclara mehercle uox & plus quàm iustissima allegatio, ac proculdubio uera libertas, quæ non legibus paret, nec appetitui imperat, sed naturæ obtemperat, eamq; ut optimam sequitur ducem. Inuidisse mihi uidentur legum latores felicitati plebis, cum præclaras uoluptates, in quibus beatitudo uitæ consistit, per suas leges prohibuerunt, omnia dura iubentes, omnia dulcia uetantes. Verum hanc duritiem, et asperitatem legum meæ lenitatis erit emendare. Vos autem interea hortor, ut exempla ueteranorum uobis ante oculos præponatis, nec solum impudentiæ, uerum etiam cæterarum rerum, quæ ad meretricia pertinent. Nullus fermè earum gestus, siquis diligenter inspiciat, artificio caret. Non uox, non manus, non oculus, non superalium, non labia, non lingua, non genu, non pes, non tibia iners unquam inuenietur. In quorum imitationem uos diligentissime tradere debetis, & enixissime conari, ut pares, ac similes illis efficiamini. Nam si dura, & laboriosa essent, ad quorum studium uos cohortor, tamẽ pro adipiscenda artis uestræ laude, esset à uobis omni conatu in illis elaborandum. Cum autem non modo facilia sint, uerum etiam dulcia, ac uoluptaria, quæ nam uos excusatio tutari potest, quo minus ad summum gradum eiusdem artis assidua exercitatione contenderimus? Accedit qđ amplexus, & basia, cæteraq; perfectæ libidinis opera, quæ duris legibus antea coërcebantur, non solum permissorẽ habent, uerum etiam fautorem, atq; suasorem, qua

lem uidetis. Ego nanq; in hoc dignitatis gradu constitutus omnia concedo, omnia permitto, omnia uobis licere uolo excipiens nihil nec locum, nec tempus, nec personã. Quare excitemini precor, et alacriter, ac prompte operi uestro ĩcumbite, nec expectate, ut petamini, sed uos ultro offerte, ac postposito omni fatuo, atq; degenere pudore, per uicos, per plateas, per fora, per campos, per theatra, per ipsa denique immortalium deorum templa discurrite, capite, rapite, seducite omni tempore omne genus hominum, omnis quidem ætatis, sed præcipue adolescentes. Quantum ad augustalem munificentiam attinet, ut in sanguinolenta Martis militia, coronæ murales, nauales, ciuicæ, rostrataéq; fortibus uiris propositæ sunt, sic ut quæq; uestrum egregia lasciuiæ opera ediderit, in hac Cupidinis militia dona magnifica reportabit.

[illegible]

[illegible]

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI IN ROMANORVM PRINCIPVM LIBRVM PRIMVM PRAEFATIO.

Imperatorum uitas à dictatore Cæsare, qui primus patriæ libertatem oppressit: ad Constantinum Palæologum, sub quo Turcarum seruitio Constantinopolis cessit: hinc à Carolo Francorum Rege ad Maximilianum Cæsarem breui alioqui stylo perscripsimus. rem ut perdifficilem mihi, atque arduam, sic iucundam qui legent omnibus, & (ut opinor) haud inutilem. Nam præterquamquod multa hinc haurias, unde tibi patriæq; tuæ plurimum prosis: ipsa certe Romani imperij maiestas, admirabiles eorum, qui imperarunt, euentus, tot regnorū repetiti casus, tot principum mutationes relatæ non fastidium solum operosæ lectionis adimunt: sed ad mirabundos sensim legentes partim ducunt: partim etiam trahunt. uti neminem arbitrer uel mediocriter imbutum literis, qui non hæc & libenter agnoscat, & summa cum uoluptate non perlegat. & alioqui ad rei nouitatem accedit, quod consulto non pauca sunt à nobis addita, quæ rerum seriem non modo non interrumpant: uerum etiā exornent: quod in fabula dextræ sinistræq; tibiæ inter unum alterumue actum adhibitæ etiā præstent. nec in campis herbarum uiror minus iucundus, quē uiolæ, hyacinthiq; purpurei distinguant.

Omnimu certe rerum uarietas expetitur: & falsum illud est, sacaro semper conditiora fieri fercula. Quod siqs erit, q pleniorẽ, uberiorẽq; historiã à me exigat: ille saltem hoc mihi non neget: multa esse, quæ breuitate commendatiora sint sua. Nec tamen desunt interim principes, quos copiosius attigi: quorum scilicet & imperij diuturnitas, & rerum magnitudo id exposcere uidebatur. illud uero testatum apud omnes esse uelim, nihil à me gratiæ nihil odio datum: ipsa ueritas nec interim nuda, ut multi hactenus, tantum à me spectata. Anni præsertim imperij, ortus eorum, & patria, illustriaq; eorum gesta domi, forisq; non omissa. series uero principum tanta fide à me deducta, ut nihil desyderare amplius quis habeat. Nam & Flauius Blondus hisce libris, quos ab inclinatione Romani imperij conscripsit: multos uno uelut agmine ut sibi incognitos, omisit. & qui post illum historiam totius orbis amplexi sunt, nihil omnino ad uiri illius diligentiam addidere. Ego uero & præter Zonaræ græcam historiam, et Nicetæ Choniatæ, Christoduliq; commentarios, Gemisthiq; libros, etiam schedia quædam non indignum, quæ excuterem, duxi: uti rem semel cœptam dijs bene fauentibus absoluerem: quo certa omnia, explorataq; posteris tradderem. utrum autem id assecuti simus, præsens ætas fortasse malignius, sequens certe simplicius ac candidius æstimabit.

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI ROMANORVM PRINCIPVM LIBER PRIMVS.

C. Iulius Cæsar dictator.

Primus hic perpetuam dictaturam inuasit. debellata enim intra decennium Gallia, tentata tunc primũ Britãnia, & Germanis in syluas, ac paludes suas compulsis, in Italiam descendit. eaq; solita celeritate recepta, Hispanijsq; pacatis, Pompeium Magnũ pharsalico prælio fudit. cumq; de omnibus hostibus triumphasset, tandem amicissimorum coniuratiõe oppressus perijt ætatis anno sexto ac quinquagesimo, dictaturæ uero initæ anno III. Vir pacis, belliq; artibus, et in primis clementia longe clarissimus, si libertatis assertor, q̃ inuasor esse maluisset.

Octauius Cæsar Augustus.

Tribus ac uiginti uulneribus interfecto Cæsare, feliciſsimus omnium ad hanc diem succeſsit Octauius ex Atia Cæsaris nepte. Vindicatis enim patris interfectoribus, uictorq; ciuilibus bellis omnibus, nouiſsime Antonio ad Actium nauali pugna superato, quo cum duodecim annos Remp. tenuerat, triumphator orbis totius, pacisq; restitutor æternæ per quatuor ac XL annos imperium rexit, urbemq; Romã optimis ĩstitutis, ac legibus, magnificẽtiſsimisq;

operibus sic excoluit, ut merito parens patriæ primus, atq; Augustus diceretur. Obijt Nolæ septuagesimosexto ætatis anno, cum LVI imperasset. Ad cuius imperij feliciatatem illud accessit, qd̄ seruator noster Christus lux gentium & orbis sub eo nasci uoluit, ut quem summus animi, corporisq; dotibus principem clarissimum terris dederat, eodem etiā generis humani parens optimus et maximus nasceretur. huius felicitas cæteris optata principibus.

Tiberius Nero.

T ristissimus omnium mortalium optimo principi successit Tiberius Liuiæ uxoris magis impulsu quàm Augusti iudicio, quippe cuius neq; mores, neq; ingenium unquam probasset, pertinaciam et infinitam eius sæuitiā pertesus. principatum ab initio dissimulato ingenio, et matris reuerentia, non incommode gessit. mox capreensi secessu luxuriæ, ac cædibus uacans, cum prouinciæ undiq; uastarentur, Caligulæ nepotis astu & fraude perijt octauo ac septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo imperij. huius imperij anno duodeuigesimo Christum seruatorem nostrum Iudæi cruci affixerunt. ex quo ad supremam gentis internitionem nunquam seditione, fame, ferro, peste laborari ab his desitum.

C. Cæsar Caligula.

P ræfuit hic Reip, annos quatuor magis in Germanici

patris gratiam populo ac militibus commendatus, quàm ingenio suo. primus enim à Cæsarum stemmate penitus degenerauit, ut non immerito fax humani generis dictus sit. certe uox eius nefaria excepta, unà ceruicem Populo Romano optantis, quo facilius uno ictu abscidi posset. Cassij Chereæ & aliorum coniuratione ferro occubuit annum agẽs XXVIII, de quo sit dictum, nec meliorem ab initio principem, nec peiorem postea fuisse.

Claudius Cæsar.

Nescias in hoc principe quid primum accuses. adeo uecordia cum sæuitia, ac luxuria certabant. qui fato potius, ac fortunæ ludibrio ad imperium, cum latitaret extrema pertimescens interfecto Caligula uenerit. quod nõ minore socordia quàm crudelitate per annos XIIII uexarit. Quanta fuerit eius stultitia hinc aduertas. Messallina uxor portentosæ libidinis fœmina C. Silio nupserat. qua uix interfecta, Agrippinam Germanici fratris filiam nouo exemplo nouercam liberis duobus superinduxit. et Britanico filio priuignum Neronem ante posuit. cuius insidijs, & Agrippinæ ueneno in boleto dato perijt senex ætatis anno LXIIII.

Domitius Nero.

Fax altera totius orbis iure à nobis dicatur. qui ex Domitio, atq; Agrippina natus, imperij Romani ma

iestatem, paterna, maternaq; cæde polluit, libidinis adeo effrenatæ, ut matris concubitum appetiisse credatur. ipse certe sumpto flammeo nuptiali sponsalia celebrauit. sæuitiæ tantæ, ut præter urbis incendium, & uxoris Octauiæ cædem, primus christianum sanguinem Petro, et Paulo interfectis hauserit. Et nequid scelerum deesset, publice cantauit, in scenáq; operam exhibuit. Tandem deficiente Galba hostis à Senatu iudicatus, nec fortiter perire potuit, adiutus alterius adigendo ferro manu. periit ætatis anno XXXII. Imperii. XIIII. Quinquennio sub initia omnium princeps optimus existimatus etiam Traiani testimonio, procul distare cæteros principes à Neronis quinquennio prædicantis.

Sergius Galba.

Nobilissima Sulpitiorum familia natus, ac per omnes dignitatis gradus ad proconsulatum Hispaniæ euectus, iam grandis natu imperium septimestre maiore hominum ab initio fauore quàm læto successu tenuit. Auaritia, & sæuitia in eo principe infames. ex quo inuisus cunctis, cum Pisonem in conflatæ inuidiæ remedium adoptasset, annos LXX. natus in medio foro à M. Othone iugulatur.

M. Siluius Otho.

Male partum principatum adeptus, & aduersa per omnem ætatem fama, laudabili fine clausit. Dū enim

IIII. uix mense exacto Bebriacensibus campis bellum ciuile contra Vitellij duces execraretur, papillam pugione sibi transfixit, adeo militibus carus, ut multi ad eius exemplum, ante mortui pedes semet interfecerint. Vixit annos XXXVII.

Vitellius.

Pudet tot dedecorum, sed ad institutam seriem pertinet & hunc ipsum referre. Qui patre L. Vitellio, & matre longe optima natus, militari factione, dũ legatus Germaniæ superiori præest, imperium inuasit fœdo ingenio, uẽtriq; ac gulæ natus, et, quod usu in his uenit, sæuitia par. Cæterũ Vespasiano principe declarato, cœno, fimoq; iactatus, ac furca sub mẽtum posita diu per urbem tractus in scalis gemonijs omnium ludibrio diu iacuit. Vita illi annorum LVII. Imperium uix Octimestre.

Vespasianus.

Fessam, atq; labantem Remp. trium principum tyrannide potius, quàm imperio flauiæ gentis author Vespasianus primus restituit. Nam per X. annos, quibus imperium rexit, singulari studio, ac prouidentia rem administrauit, & ne cæsarianum desyderaretur nomen, effecit. Hierosolymis expugnatis, cum filio triumphauit. Auaritiam ne culpes in eo & temporum calamitas, & laudabilis eius usus fi

cit adeo inimicitiarum omnium princeps oblitus, ut Vitellij hostis filiam locupletissime dotatam, splendidissimo iungeret uiro, et insolescentem Mutianū, imperijq; participem agentem adhibitis familiaribus satis habuerit admonere, se quoq; hominē esse. mors eius quantam animi tranquillitatem secum afferret, ostendit, dum alleuatus inter assidētium manus, stantē ait imperatorem mori decere. Perijt anno ætatis unde septuagesimo.

D. Titus Vespasianus.

Amorem, ac delitias humani generis Titum infestæ mortalibus numina intra biennium sustulere. Huius præcipuam clementiam, ac liberalitatem, uirtutesq; alias eximias per totum eius principatum magis commendauit & uitæ anteactæ licentia, et sub initia luxuriæ, & auaritiæ suspicio, ut Neronis tyrannidem pleriq; augurarentur. Sed mutatus adepto imperio in melius declarauit, eiusdem esse ingenij & pessima, & optima interdum ferre. Hic Hierosolyma expugnauit, sagittandi peritissimus, & literis impense doctus. uox eius quandoq; memorabilis audita. recordatus enim super cœnam, quod nemini eo die officium contulisset, Amici inquit, diem perdidi. Huius imperio Vesuuius conflagrauit. incendium Romæ totum triduum, & lues fuit. perijt ætatis anno XLI. in summo omnium mœrore.

Domitianus.

E cquis Titi non doleret interitum? tali præsertim successore, qui per omnia patri, fratriq; dissimilis, sæpe etiam uiuentibus aut contumax, aut obtrectator, Neroni, ac Caligulæ propior uixit? Dissimulatamq; male sæuitiam per omnes ordines effudit? Quare nihil illi pater, fraterq;, aut Cattorum, Germanorumq; clades, aut bibliothecarum incensarũ restitutio profuit, quin cæde illustrium uirorum inuisus omnibus factus, suorum tandem conspiratione post uitæ annum quintum ac quadragesimum, imperij quintum ac decimum confossus occubuerit, omniaq; eius acta rescissa sint.

Cocceius Nerua.

M eliore Reip. fato, quod aurea gibba Domitiano post ceruicem in somnis enata portendit, Cocceius Nerua suscepit imperium, Parthenio id deferente, clarissimis ortus haud dubie natalibus, ut Dion author est, & iam senex. qui cum alias leges, tum ne mares castrarentur edicto uetuit. summæ ciuilitatis & clementiæ etiam in eos, qui in illum coniurauerant. Vt optime uero semper de omnibus meritus esse uideatur, Traiani præsertim adoptione factum est, quem absentem, dũ senectam suam contemni uidet, Cæsarem appellauit, Homerico etiam uersu ad imperium adhortatus.

Τίσειαν δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι

Imperauit anno uno, mensibus IIII. Vixit annos LXVIII.

Vlpius Traianus.

Optimus omnium princeps externorum primus Traianus adoptione Neruæ imperiũ meruit, Domi sanctus, foris adeo clarus, ut præter Daciam prouinciam factam uicto etiam eorum Rege Decebalo, Parthos superarit, superatis Regem dederit. Transtigritanas prouincias imperio adiecerit, Armeniam, atq; Arabiam peruastarit, ut nihil omnino habuerit, in quo culpari merito possit. Amicitiarũ cultor, simplicium ingeniorum, atq; eruditissimorum admirator, iuris humani, diuiniq; consultissimus. ipse à literis & musis haud abhorrens. Huius cineres & ossa in urbem relata Cochlide columna supposita cum eius imagine, quæ superstaret foro à se extructo. Quanta fuerit in eo bonitas, acclamationes principibus exhiberi solitæ declarent, cum Augusti felicitatem bonitatem Traiani his adprecarentur. Vixit annis LXIIII. Imperauit. XX.

Aelius Adrianus.

Hic Italicæ stirpis Aelio Adriano, Traiani cõsobrino Adriæ orto genitus, Plotina, ut creditur, fauente imperator est factus, ingenio sublimi, uario, literarum omnium peritissimus, sed matheseos in primis. idem architectus, musicus, statuarius, multarum de

niq; artium magis non expers, quàm callens. Doctorum hominum nunc irrisor, & æmulus, nunc fautor, et beneficus. Disciplinæ militaris scientissimus, in qua multa etiam correxit principibus, qui secuti postea sunt, ea maxime probantibus. peregrinationis adeo studiosus, ut omnes fermè prouincias pedibus etiam peragrans obierit. Miserabili tandem fato consumptus est, ut in seipsum sæuire potuerit, si per domesticos licuisset. Imperauit annos XX. Vixit LXII. Inuisum eum fecere uiri illustres non pauci sub eius exitum exilio, aut morte multati.

Antoninus Pius.

Huic è transalpina Gallia paternum genus Nemausense. Pij cognomēti causæ diuersæ tradūtur. illud mihi maxime probabile, ut à morum probitate, affectu'q; in Adrianum, et seruatos eos, quos Adrianus interfici iusserat, id traxerit. Numæ Pompilio maxime similis. Nam per annos tres ac uiginti nullum sub eo bellum fuit. Amor ac timor gentium in eo certarunt, bellum mouere timentibus his aduersus principem, quem ut numen aliquod uenerarentur. nec ille gloriæ ita cupidus, ut per aliorū damna, cædes'q; eam appeteret. Nam et à coniuratis uim omnem abstinuit, & in conscios quæri uetuit, ne plures inuēti odium augerent. apud Lorios duodecim millibus passuum ab urbe septuagenarius, cum M. Antonium philosophum adoptasset, obijt febre.

Quàm læta, felixq́; successio Optimis, Pijs, Philosophis imperatoribus referendis. utinam qui sequentur, tales merito dici possent. Nam hic ea ingenij bonitate, his uirtutibus excelluit, ut exemplum desit et ea tẽporum calamitas affuit, ut solus erumnis publicis obstiterit. Nisi enim hic præfuisset, maiestas Romani nominis facile tunc concidisset. Marcomannis, Quadis, Septentrione omni hinc sæuiente, inde Persis orientem uastantibus, lue interim, inundationibus fluminum, locustarum ui omnia populantibus. sed uicti primum Veri pricipis auspicio Persæ. Marcomãnicum mox bellum, Christianorum etiã ope, q tunc militabant ex sententia per ipsius principis præsentiam confectum. Ad quod gerendum principalis supellex hastæ subiecta, cum pecunia in stipendium deesset. felicissimus certe princeps, nisi hæredem Commodum reliquisset post annum imperij duodeuigesimum, ætatis quinquagesimumnonum.

Commodus.

Adolescens mortuo in Germania patre, imperator omnium uotis est dictus. Et quis filium Antonini reiecisset? ille uero etiam patri non satis probatus, statim Caligulæ, ac Neronis simillimus euasit, libidine, auaritia, & crudelitate illis anteferendus. Nam in scena sæpe aurigæ habitu prodijt. Ludis gladiatorijs & Dalmaticatus præsedit, et in amphitheatro

gladiator dimicauit. Athletarum etiã more publice se exercuit. Quæ omnia actis instruenda publicis curauit. Tandē Læto authore, et concubina Martia, post tertiūdecimū imperij annum strangulatur.

Aelius pertinax.

Successerat haud dubie flagitiosissimo principi princeps optimus, si non illum militaris auaritia fatis in peius omnia trahētibus, intra octuagesimumquintum imperij diem de medio sustulisset. Alba Pompeia in Liguribus huic patria, genus humile, ac sordidum. Virtus atq; innocentia summa, militiæ clarus, & in ea ad summas dignitates euectus, unde & pilæ dictus est ludus. Hic, cum summam de se expectationem omnibus daret, Læti insidijs, q̃ imperium illi astruxerat, & militari factione, Iuliano, qui successit, non inscio. LXXI ætatis anno perijt.

Didius Iulianus Mediolanensis.

Imperium, quod per scelus necis imperatoriæ conscius, primus etiam licitatus esse dicitur, intra septimum mensem cum uita simul amisit. neq; enim militi gratus, ob non integrum donatiuum datum, et populo etiam inuisus ob perfidiam in principē optimum. Quare inter utriusq; odia destitutus, Septimij Seueri iussu, qui imperatorem se appellauerat, damnatorū more necatur. Vocesq; in illū graues à populo sæpe iactatæ.

A friat illa olim imperij Romani æmula hunc genuit imperatorem magis necessarium, q̃ inutilem. Vnde etiam iactatum uulgo, aut nunquam nasci debuisse, aut nunquam mori. Nam & imperium fortiter administrauit, et sublatis in oriẽte Pescennio Nigro, in Gallijs Clodio Albino, quẽ et Cæsarẽ dixerat, oriẽtem oẽm Parthis, Arabibus, Adiabenis deuictis, Romanæ maiestati restituit. Arcus adhuc Romæ Victoriæ monimentum titulis magnificentissimis uisitur. Britanos tumultuantes compescuit uallo per XXXII passuũ millia à mari ad mare ducto, ubi etiã duodeuigesimo imperij anno septuagenario maior ex articulari morbo decessit. Bellicis artibus clarus. pacis, nisi sæuitia, ac perfidia eas inquinasset, non contemnendus. Cæterum literarum non ignarus, matheseos peritus. à latinis nõ abhorrẽs, nisi punicum quid redderet. Cædibus illustrium uirorum adeo infamis, ut punicas clades in toga cæsorum ciuium Romanorum sanguine rependerit.

Antoninus Caracalla.

V estis huic, quam talarem è Gallijs aduectam, Romano Populo donarat, cognomen addidit. Seuero patri adhuc uiuenti contumax, nec minus in fratrem Getam impius, quem patre mortuo statim occiderit. militi tamen gratus, cum ob ingens donatiuum his datum, tum quod in castris gregarij pene mi-

litis uices ageret. Alexandri magni admirator, quē collo in læuum humerum detorto reddere cuperet. Hic orbe peragrato Alexandrinorum dicacitatem ultus ingenti eorum cæde Persas dolo magis q̄ uirtute fudit. sexto demum imperij anno militum dolo Carris, dum uentris oneri leuando intenderet, interficitur XXX ætatis anno.

Opilius Macrinus.

Obscurissimis parentibus ortus Maurusij generis malis artibus, ac pudendis ad præfecturā euectus, à iuris tamen scientia non alienus, sed uenali fide, ac uita semper sordida post interfectum Antoninū, imperium cum Diadumeno filio formosissimo Macrinus inuasit. quod cum per annum & menses duos obtinuisset, uictus ab Heliogabalo cum filio, quinquagenario maior fugiens obtruncatur. Data est dictio consulenti super imperio talis.

ὦ γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταὶ
σὴ δὲ βίη λέλυται. χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει

Varius Heliogabalus.

Assyrium (quis credat?) principem nescio, maiori'ne fortunæ ludibrio, an Romanæ maiestatis suggillatione orbis hunc per duos et amplius annos tulit, et eum incestum, siquidem uerum erat Caracallæ filium ex Scenide consobrina natum. Qui ex oriente Romam profectus, interfecto (ut dixi) Macrino,

tralato etiam inde Heliogabali numine ad urbẽ, in summa omniũ expectatione uenit. sed illi mox omnia in ludibrium, aut odium conuersa sunt. Nullus enim principum ad hanc diem maiore libidinis flagrauit infamia, uti se in muliebrem sexum exsecari curarit. Nullus maiore luxu opes prodegit imperij. nullus deniq; contaminatius, aut impurius uixit, omniũ religionum contemptor, præter patrij numinis Heliogabali. Hunc tamen in cloacam proiectũ, mox in Tyberim cum matre Scenide tractum per milites populus Romanus ita ultus est, uti nomen eius ex publicis monimentis eraderet. Vixit ann. XVI.

Alexander Seuerus.

Meliore orbis fato ex Mamæa consobrinus Heliogabalo Alexãder iam pridem ab impura illa bellua adoptatus, in imperium successit, optimus principibus æquandus, innocentia, in uiros bonos beneuolentia, & (quæ præcipua dos principum) singulari in omnes clementia, ut ἀναίματον eius dicatur imperium. Hic expeditione Persica ex animi sententia confecta, dum ad septentrionem uertit arma, Germanis tumultuãtibus factione militari tertiodecimo imperij, uitæ anno undetrigesimo Maximini perfidia cum matre in tentorio necatur. Primus post Adrianum principem, qui ueræ pietatis lumen acceperit. Nam Christum in larario suo semper habuit. Quin illa ex sacris literis sententia frequens

ei in ore

ei in ore esse. Quod tibi nolis, id in alterum facere caueas. Locum etiam Christianis adiudicauit, quibus Popinarij litem intendebant, rescribens Deum multo melius quoquo modo coli, quàm popinarijs assignari.

De Parthorum, & Persarum imperio.

Non alienum ab instituta serie fuerit, quando posthac Persarum arma in oriēte, post parthica toties erunt referenda, si breui imperium utriusq; populi, tū ad nostram ætatem in eo terrarū tractu regnorū seriem perstringam. Primus igitur Parthis Arsaces libertatem asseruit ad eam diem cum cæteris orientis populis regibus Macedonum obtemperantibus. à quo ad Artabanum Regem perpetua Arsacidarum gloria per quadringentos, & amplius annos floruit, dissidentibus inter se Syriæ regibus. Parthis uero per hæc tempora uaria admodū fortuna cum Romanis contendentibus, Artaxerses Persa, uir obscuris admodum parentibus ortus, genti suæ, ueterem imperij gloriam restituit. Triplicíq; prælio Artabano cum tota Arsacidarum familia cæso Persas orienti iterū imposuit. Quorum imperiū ad Chosroen usq; Regem, & Heraclium imperatorem per quadringentos annos mansit, grauibus prælijs, alternante fortuna, cū Romanis interim gestis. Qua tēpestate Sarraceni ex Arabia profecti, Maomethe duce, noui delirij authore, Persas primum, mox Romanos uarijs & ingentibus cladibus afflixere. floruitq; Sarracenicum nomen, Persico sublato, adeo

ut non contenti Asiæ imperio, maximam Europæ partem sibi subiecerint, ipsam etiam terram Italiã (quod horreat meminisse animus) mari, terraq; fœde per ducentos & amplius annos populati. Mox præualentibus Turcarum rebus, diuisum in orienti imperium est, Sarracenis Aegyptum, et Asiam ad orientem sibi uẽdicantibus, Turcis propiores Europæ prouincias per nostrorum principum segnitiem occupantibus, repressáq; interim gentis in Christianum nomen infestissimæ rabies Gallorum armis Europæ principu, communi expeditione, au thoribus tamen Francis in eos sumpta, & Hierosolyma nobis restituta. Cæterum nostrorũ discordia rebus in Asia labentibus, et modo Tartaris, modo Sarracenis de imperio contendentibus, Asiæ pars, quæ à Tauro ad Euphratem protenditur, seruorũ imperio, reliqua ad Hellespontum Turcis cessit. Interim centesimum abhinc et amplius annum, Tãberlanes inter Scythas humili loco natus ex gregario milite ordinis primo, mox exercituũ ductor, Parthis imperiũ astruens, uictis omnibus finitimis gentibus, Syriam cum tota Aegypto populatus est. inde in minori Asia Paiзeti Turcarum principi congressus, eum captum cum tota gente ad internitionẽ cæsa, in uinculis habuit, uictorq; domum reuersus, urbe etiã Marchanti populosissima à se condita, et uictarum gentium spolijs ornata imperium moriens duobus filijs reliquit. Quorum dissidio res tanta indole parta, retro facile abijt. Stetit tamen regnum trans Euphratẽ filijs incolume ad Vsuncas-

sanum usque. qui cum Maomethe etiam conflixit. Variatum demum in his terris re ægyptiaca interim florente. donec auditum est ætate nostra Psophis nomen unius ex Vsuncassani hæredibus (uti credi uolunt) fortuna seruati. qui magno hominũ fauore ad imperium ascitus, ueluti hæreditarium odium cum Turcas exercæt.

Iulius Maximinus.

Redit nunc stylus ad institutam seriem. Nã Alexandro interfecto, successit Maximinus cum filio eiusdem nominis, Thrax gente, & sæuitia insignis. aduersus quem, cum Senatus Pupienum & Balbinum imperatores declarasset, immanitatem hominis, ac barbariem pertesus, ille statim in Italiã cum Germanico, ac Pannonico exercitu descendit. Aquileiaq; incassum obsessa, à militibus fame laborantibus cum filio necatur. memorabilis militum uox fuit, cum utrunq; interficerent, ex pessimo genere ne catulum quidem habendum. Imperarunt ambo annos tres. pater sexagenario maior, filius uigesimum annum agens obijt.

Balbinus, & Pupienus.

Imperatores hi primum ex S. C. duo aduersus Maximinum creati. Balbinus nobilitate generis præstãs. Pupienus, qui et Maximus, militari disciplina clarus, à quo et Maximini uicti. Cæterum cum

parum inter se concordia animo Remp. regerent, a militibus uterq; interficiatur, Gordiano puero summæ rerum imposito.

Gordianus.

Optimum, ac nobilissimum principem terris Dij dederant, si diu rebus illum præesse uoluissent. Nobilitatem eius auus, paterq; imperatores, & Scipionum stemma genti insertum: bonitatem Romani populi, ac militum & orbis totius in adolescentem amor, attestatur. Sed cum bellum ingens aduersus insolescētes Persas conflasset, iamq; Misithei soceri diligentia feliciter confecisset, Philippi præfecti dolo, q socer primo, mox prīceps, īterficitur. haud tamē inulta mors optimi principis fuit. omnes, qui in illum coniurauerant, crudelibus supplicijs affecti, et Philippi non diu imperium tenuere. Vixit annos XXII. Imperauit sex.

Philippi.

Duobus principibus audita Gordiani morte, a Senatu creatis, Marco primum, mox eo breui absumpto, Seuero Hostiliano, qui & ipse non diu superuixit, Philippus imperium occupat. nec ei gentis humilitas obstare potuit, quo minus imperaret. Nam per omnes militiæ gradus ob uirtutem euectus, tandē præfectus a Gordiano in Misithei locum factus. optimo adolescenti insidias comparauit. eoq; per do

lum cæso, imperator ab exercitu dictus Romam cum uenisset, filium Philippum imperij participem declarauit. ipse post quintum imperij annum Veronæ medio capite supra ordines dentium præciso, filius duodenarius Romæ necatur. quem adeo tristis ingenij ferunt, ut nunquam riserit, et semel ridentem patrem auersatus sit. Sub his seculares ludi magnificentissimi millesimo ab V. C. anno dati. sunt qui à Christiana pietate non abhorruisse Philippum tradant, quorum testimonio hominis perfidia fidem abroget.

Decius.

Inuitum, ac penè reluctantem Philippi socordia hunc imperio præfecit, haud dubie tamen nobilissimis parentibus Bubaliæ inferioris Pannoniæ urbe natum. Nā Philippus nuntiata Marini ducis, et Mæsica exercitus rebellione, cum Decium ad comprimēdos eos motus mitteret, recusauit primo Decius, mox etiam admonuit, non esse ex Philippi re, ut ipse eò contenderet. Cæterum fatis rem ita trahentibus, ut primum prouinciam attigit, imperator omniū consensu dicitur, & interfectus (ut dixi) Philippis, cum aduersus Gotthos cum filio audacius, quàm consultius pugnaret, cæsus cum toto exercitu ab his est, corpusq; paludis uoragine absorptum nusquam inuentum. hic carissimus Senatui fuit. Et qui à nobis etiam inter optimos principes adnumerari posset, si iniuriam à Christiana pietate abstinuisset. in quā

plus nimio Philippi etiam odio sæuijt, Fabiano, ac Cornelio pōtificibus Romanis martyrio affectis. Vixit tamen annos L. Imperauerunt uterque, biennium.

Gallus Pater, & Volusianus filius.

Hi post Decium imperium adepti, infeliciſſime illud per annos duos, & menſes octo rexere. Nam cum Scythis tributo annuo, drachmarum centum transegere, primi qui Romani maieſtatem imperij tam fœda pactione ſugillarint. & Armeniam amiſere, expulſo à Parthis Tyridate eorū Rege. Tam ſæua deinde lues orbem inuaſit, quæ ex Aethiopia ortum habuit, ut per annos quindecim terras penè omnes exhauſerit. Tandē Aemiliano imperatore facto, uicti prælio, à militibus occiduntur. pater ætatis anno XLVII.

Aemilianus.

Trimeſtrem & hunc imperatorem Mauritania nobis dedit, uirum (quod fatendum ē) militiæ peritū, ſed ignobilem. qui uictis ad internitionem penè Gotthis, aſtu etiam adhibito, cum omnem prædam militi promiſiſſet, imperator ab exercitu dicitur. Mox Valeriano ab Alpino exercitu imperatore nobiliſſimo, ac Cenſorio uiro creato, qui Aemiliano fuerant, ne ciuili bello Remp. conflictarent, Aemilianum necant, ſoloq; duas capite res peracta eſt,

anno ætatis eius XL.

Licinius Valerianus.

Nullum principẽ maiore unquam fauore orbis accepit. nullus eo calamitosior ad hanc diem imperio præfuit. uel quod à Sapore Persarum Rege uictus acie (siue dolo suorum, siue eius imprudentia id acciderit) (nam utrunq; traditur) miserabili captiuitate apud eos consenuit, uel quod Galienum filiũ post se reliquit. q Caligulæ, ac Vitellijs simillimus orbem terrarum penè perdidit. externis hostibus adeo nobis insultantibus, ut fœminæ imperium in Galieni contemptum occuparint. Triginta certe tyranni nescio Remp. magis afflixerint, an aduersus hostes nostros necessarij tutati sint. q p ea tpa in pronum rem imperij labentem per Galieni luxum sustinerent. vixit Valerianus septuagenario maior, imperauit annos XV. Vir ante imperium summis honoribus functus, et in his cum summa laude, ac uirtutis opinione uersatus.

Galienus.

Ad Valeriani calamitatem accessit Galieni filij imperium. qui nequissimus omnium mortalium adeo per luxum, ac socordiã imperiũ afflixit, ut p totum terrarũ orbẽ grauissima externa bella senserimus. neque uero minus à XXX tyrannis uexatæ fuere res. Is Galienus, cum aduersus aureolum com-

parato exercitu Mediolanum usq; contendisset, Aureoli cōmento iam penè uicti, certe intra Mediolanum obsessi, interficitur qui quagenarius. Imperauit annis XV cum patre septem, solus octo. affuit huic pricipi (quod mireris) animi quādoq; uigor, & ad se ulascendum audacia. nec munus in eo liberalitatis effulsit, cum nihil unquam petenti denegaret...

Claudius.

O stenderunt & hunc terris numina uerius, quàm concessere. Quippe cuius principatu restitui ad integrum res potuerit, nisi intra biēnnū fato occubuisset. Is enim Gotthorum arma late uagantia primus compescuit. Naualibusq;, ac terrestribus bellis eorum opes attriuit, ut per omnes prouincias nulla nisi gotthica mancipia essent. Alemannorum ad Benacum lacum infinita millia profligauit. illud memorabile, quod Græciæ uastitate, quam Gotthorum arma intulerant, Athenis captis, cum librorū ingentem uim coacervassent, de his comburēdis barbari iam consilium ceperant. tum unus ex his abstineamus, inquit, hanc iniuriam ab his codicibus, quibus graij homines dū studiosius incumbunt, minus ad bella idonei fiunt. Illud etiam in Claudio memorabile, quod accepto imperio, cum in Senatu uariarent sententiæ utri prius bello occurreret, Tyrannorum, an Gotthorum, Gotthos censuit prius aggrediendos. quod hi Reip. hostes, Tyrāni, principis essent. præfuit biennio non integro.

Hic cum dies septem ac decem imperium authore Senatu tenuisset, Aureliani imperatoris nuntio exterritus sanguine è uenis emisso obijt.

Aurelianus.

Hunc inter principes necessarios magis quàm bonos multi reponunt. Nam quantum illi gloriæ triũphi hostiles, et militaris peritia uendicat, tantum sæuitia domi etiam in sororis filium exercita laudis detrahit. Princeps tamen dignus, qui Claudij etiam prærogatiua Remp. ea temporum calamitate susciperet. Barbaros enim in terra Italia uagantes triplici prælio afflixit. Monetariorum, bellũ non sine ingenti cæde sedauit. Zenobiam insolescentem duplici prælio uictam, et per obsidionis moras tandẽ fractam in triumphum duxit. Aureolum, et tyrannorum non paucos aut interfecit, aut sibi conciliauit, Tetrico uno ex his etiam Lucaniæ correctore instituto. imperauit annis V. Domesticorum fraude inter ByZantium & Heracleam oppressus.

Tacitus.

Interregnum per septem menses Aureliano interfecto fuit. cum miles ad Senatum, Senatus ad militem prærogatiuam imperatoris deferret eligendi. tandẽ patres militari consensu uicti Tacitum Augustum

dixere. ex quo tantum publicæ gaudiũ fuit, uti literas Senatus ad municipia Italiæ super ea re dederit. Quã uero amplissimi ordinis iudicium à militari tumultu distet, Taciti declaratio ostendit. cum in curia testati sunt neminem aut iustius, quàm grauem uirũ, aut prudentius, quàm doctum imperare posse. Verum hic tantus uir sexto quàm imperare cœperat mense, militari scelere perijt.

Florianus.

Hic Taciti frater, quasi hæreditarium imperium esset, intra LX imperij diem, tanquam ad fortunæ ludibrium solutis sibi uenis, ad Probi imperantis nuntium obijt.

Probus.

Non fefellit omen nominis, cum hoc illi cognomen esse potuerit. ut si non illi fuisset Probi nomẽ, cognomento hoc appellari potuerit. huic nec Taciti frater obstitit, quo minus orbis totius consensu ĩperator diceretur. nec generis humilitas, cum patrem Dalmatiæ sanguinis, et eũ agrestẽ habuerit. Vir pacis, belliq; artibus longe clarissimus. huic per sex annos quibus imperauit, uicti Sarmatæ debentur. Tyranni per hunc omnes sublati. pax uniuerso terrarum orbi restituta. celebris uox eius excepta inuidiam peperit apud milites, neq; enim necessarios amplius dicebat ferè milites, ubi hostes deessent. quos nusquã uirtute sua futuros mox sibi promittebat.

N arbo Martius hūc genuit imperatorem bonum, sed ad posteros etiam commendatiorem multo futurum, nisi Carinum flagitiosissimū principem reliquisset. Hic bello persico capta Seleucia, & Ctesiphonte, dū ad Tigrim fluuium castra metatur, fulmine ictus perijt. Numeriano filio ab Apro socero mox interfecto adolescente tum probitatis, tum eruditionis egregiæ, maxime autem ad poeticen nato. & Carino Romæ per Dioclitianum principē cæso. hi tres uix triennium explerunt.

Dioclitianus, et Maximianus Aug.

S ubeat forsitan admiratio multos hac nostra principum relatione, quod paucissimos Quiritij sanguinis, omnes ferè externos, & pudendæ quosdam etiam originis, non tamen pœnitendos recenseam. Sic hactenus Decium Pānoniæ, Aurelianum Daciæ, Claudium Dardani, Probū Dalmatæ, Carum etiam Galliæ sibi uendicant. Quid, quod eadē Dalmatia alterum etiam nobis iputet, omnibus æquādum principibus, si à priorum sanguine abstinuisset, Dioclitianum? Is enim Salonis ortus, libertini etiam sanguinis, cum molem imperij grauiorē animaduerteret, quàm ut unus esse uniuersæ par posset, Maximianum Augustum creat, Amboq; duo sibi Cæsares, Galerium Armentariū cognomine, et Constantium Constantini magni patrem dicunt.

Dioclitianus igitur, quando per partes rem tutius confici posse ratus est, Maximianum Gallijs præficit, eoq; confecto bello, in Africam aduersus quinquagenarios trāsire iubet. utrobiq; sedati tumultus. Africanus certe aliquanto difficilius. quod quinquagenarij, & supra eum annorum numerum ueteranus miles ad obsequium tam facile redigi non poterat. Interim Aegyptum Dioclitianus inuadit. Achilleum incubatorem imperij Alexandriæ per menses aliquot obsessum, et i potestatem redactum feris lacerandum obijcit. potentissimus quisq; cædibus, ac proscriptione petiti. Interim aduersus Narseum Persarū Regem Galerius infeliciter primo, mox reparatis copijs, ira etiam animos illi faciente, quod ad Dioclitiani carpentum post cladem acceptam per mille passus pedes currere coactus est, eggregie uicit Narseo fugato, et cæsis magna ex parte Persis, pellicibusq; cum gaza omni regia captis. Hæc uictoria Galerij uirtute, et audacia parta. qui exploratis prius hostium castris, noctu cum XX millibus equitum Persas aggressus, dedecus acceptū hosti rependit. Diuersa etiam parte Constantius ab Alemānis improuiso insultu primū uictus, et eodē die mox uictor. LX. eorū millia cecidit, ea clade Germaniæ attritæ, Galliæ liberatæ. Sicq; pacato orbe post annorum imperium XX. Dioclitianus Nicomediæ, Maximinianus Mediolani imperium eodem die deposuere. Rem miram, et ad hanc ætatem icognitam, ut sponte nec prægrauante saltem senecta, uel rerum mole uterq; in ordinem se rede-

gerit. Dioclitianus certe cōstātius in proposito mansit. Nam per decem annos quot priuatus Salonis superfuit, hortorum amœnitati uacans, iterum ad imperium solicitatus, a priuata uita abduci non potuit, testatus nullos sibi unquam soles lætiores affulsisse. Obijt autem duodeoctoginta natus annos, uel alienatione mētis, uel ueneno hausto, ueritus Licinium, ac Costantium, qui illum tanquam Maxentij fautorem grauiter increpuerant. Sed & Maximinianus dum Constantio genero insidias parat imperium affectans, Massiliæ captus Constantij iussu necatur.

Constantius Chlorus, & Galerius Maximinus Aug.

Successere Dioclitiano Iouio, & Maximiniano Herculio cognominibus, Duo ab his antea dicti Cæsares, Constantius uidelicet Chlorus, quasi uirentem a colore dicas, et Galerius Maximinus. Sunt qui ex ueteribus monimētis Maximianum magis probēt, sed quocunq; cognomine hic fuerit, diuerso, quod constat, ingenio uixere. Cōstantius benignus, ac facilis, atq; ad promerendam Gallorum gratiam, quibus præerat, propensior, nec a uera pietate abhorrens. Galerius trux, ac propè immanis, ut q rus, unde uenerat, oleret, nostriq; sanguinis appetētissimus. Sed cum undecim annos Constantius Gallias, & Hispanias in summo otio tenuisset, (Nam Africam, Italiamq; sub imperij initia sponte dimise-

rat, ratus id grauioris esse oneris, q̄ ut ab uno sustineri posset) Eboraci decessit, moderati principis fama, & Constantino filio successore felix.

G alerius imperium adeptus, molem & ipse secum rei reputans, duos sibi asciscit Cæsares, Seuerum et Maximinianum iuniorem. illum Italiæ, hunc Africæ & orienti præficit. ipse Illyricum sibi medius asciscit. Verum non multo post genitalibus putrescentibus, uitæ tædio uim sibi gladio intulit.

Seuerus, & Maximinus Imp.

S euerum haud multo post Maxentij factio Romæ intra tabernas opprimit, et Maxentium Herculij Tyrannici uirum spiritus sibi præficit. aduersus quem dum Maximnianus festinat, militum suorum defectionem ueritus, retro in Illyrium contendit. ubi ulcere inguinibus innato, cum deessent remedia, nec medici ob hominis immanitatem opem ferre auderent, uermibus undiq; erumpentibus obijt. Christiani sanguinis usq; ad insaniam pridem effusi incassum pœnitens. Vir belli, pacisq; artibus insignis, nisi crudelitate nimia in nos tātas uirtutes fœdasset. Solus annos duos cum Cæsaribus, & Licinio imperij consorte XVI. præfuit.

Licinius, & Constantinus.

L icinio Dacia natale solum fuit. Militaris disciplinæ ad ueterem normā seuerissimus exactor. Rusticis et

agrarijs hominibus (ex eo enim genere fluxerat) æquus. auaritiæ & ueneris studio infamis, moribus plane barbaris, & literis adeo infestus, ut uirus, ac pestem publicam eas appellaret. sed cur eas non odisset, quarũ adeo expers erat, ut ne decretis quidem subscribere posset? Illud in eo non reprehendas, quod spadonum, aulicorũq; insolentiã mire compescuit, Tineas, soricesq; palatinos appellás. Hunc Constantinus nouas res molientem, primum in Pannoniæ campis fudit. mox reparantẽ uires incredibili celeritate ex Europa in Asiã expulit. maleq; reconciliata iterum gratia per Cõstantini sororem Cõstantiam, quæ illi uxor erat, cum rebelles animos homo uecors retineret, etiam contra sacramenti fidem Thessalonicæ interfici iussus est. Imperauit ann. XIIII. sexagenario maior, Christianis ifestissimus. Vnde illi discordiarum semina aduersus Constantinum acriora.

M. Flauius Constantinus, Constantij Aug. F.

Felicioribus auspicijs, ac meliore partium nostrarum euentu, rerum tandem Cõstantinus potitur ex Helena Constantij uxore susceptus, et cæteris fratribus ob egregiam indolem, cum illi se gnitiẽ præse ferrẽt, patris ẽt testamento prælatus. Hic sub Galerio rudimenta militiæ feliciss ime auspicatus, partæ ex Sarmatis egregia uictoria, ueritusq; ex ea laude gliscentem inuidiam ad patrem transfugit. eoque mortuo, Gallias, Hispaniasq;, et Cottias alpes ob-

tinuit, Constantio patre id multo ante somnio praesagiente, egregium imperatorem fore, qui Dei militibus opem primus ferret. Iam primũ igitur ueteranis militibus agros assignatos, ut ad filios suos trãsirent, primus instituit. Tertio imperij anno accersitus in Italiam ab ijs, qui Maxentij tyrannidẽ ferre nõ poterant, biennio totam Italiam, urbemq́; Romam pristinae maiestati asseruit, Maxentio Tyberinis gurgitibus absorpto. Inde abnegato idolorũ cultu, Christianam puritatem ita amplexus ẽ, ut praeter egregia dona Diuorum nostrorum templis illata, Christum ab omnibus colendum praeceperit, Tẽplaq́; illi, & alijs numinibus erexerit. nec alia magis causa acrius in Licinium exarsit, quàm quod ille aduersaretur nobis. Bella cõtra Barbaros multa felicissime confecit. unde primus Romanorum principũ Magni cognomentum tulit. A bellis ad pacis studia conuersus, optimum principem primis annis egit. Leges sanctissimas tulit, literis & ipse impense semper studuit, & eas fouit. Religionis adeo obseruans, ut Nicenam synodum CCC & XIIX. patrum multis dissidentibus indixerit. Byzantiũ instaurauit, imperatoriamq́; urbem et nouam Romam appellari uoluit. moriens & Constantinopoli sepultus. Treis liberos, et Dalmatium fratris filium successores reliquit. XXX & amplius annos imperans, tredecim uero ex his solus. De eo sic memoriae proditum, decem primos annos, ut praestantissimus diceretur. XII sequentibus latro, decem nouissimis pupillus ob immodicas largitiones. De eius

baptismate

baptismate uti uariant authores, sic constanti fide, quæ de imperij donatione circunferũtur, uti minus simulia ueri non probant. Sed alij hoc uiderint.

Constantinus Constans, & Constantius Constantini filij Aug.

Hi tres imperium, quod per manus à patre acceperunt, ita partiti sunt, ut Constantinus Maximus natu Gallias, & Hispanias, Britaniamq; insulã obtineret, Constanti Italia cum Illyrico, et Græcia cederet. Bizantium & Oriens Constantij esset, qui Dalmatiũ socium imperij haberet quẽ haud multo post dolo exceptum militari factione oppressit, cũ annos tres imperasset. Nec durauit diu fratrum concordia: siquidem in nefariũ bellum rapti fratres. nam Constantinus gallico exercitu fretus, Constanti fratri bellũ intulit. quod dum cupidius, q̃ cautius gerit, ad Aquileiam exceptus insidijs nondum triennio finito, uulneribus confectus perijt. Inde Constans uictor, cum non sine labore prouincias transalpinas in potestatem redegisset, egit primum optimum principẽ. mox aduersa ualetudine, siue rerũ felicitate mutatus, ingratus omnibus esse cœpit. Donec et ipse Magnentij dolo dormiens intra tentorium, ad Helenam oppidũ, oppressus est, cum imperasset annos XIII. uixisset paulo plus. XXX.

Constantius cædem fratris ulturus, ingenti exercitu aduersus Magnentium comparato, ingenti illum

prælio & memorabili, ad Murtium fudit. quo Romani uires imperij penè concidere LIII mlllibus utrinq; desyderatis. Mox cum Magnentius bellum reparasset, & ad Lugdunum iterum uictus esset, gladio sibi latus aperuit: sed & Decentius frater, qui Cæsar ab eo dictus fuerat, laquei morte præpostera uitam finijt. Nam Britannioni antea Constantius ueniã petenti facile dederat. Is Britãnion adeo expers literarum est habitus, ut ne prima quidem elementa calleret. Cæterũ Constantius Gallũ à se antea dictum Cæsarem ferocientem, & insolescentem supra Cæsaris nomen interfecit. et cõtra Persas infeliciter conflixit militum suorũ stultitia. Quibus ad sua abeuntibus, quæ Massagetæ uastabant, dum Romam inuisit, Iulianũ Galli fratrẽ, treis & uiginti annos ætatis agentem, Cæsarem à se factum, in Gallias aduersus Alemannos eas uastantes misit. ipse in Persas iterum contendens dum ægre ferret, Iulianum à militibus Augustum esse dictum apud Mopsucrenen iuxta Tauri montis radices æstuantissima febre decessit. Vixit ann. XL. Imperauit XXIIII.

Iulianus.

Constantio extincto, Iuliano facile cũcta cessere. Puer hic ingenio sublimi, callido, & literarũ ardentissimo, Gallias sub primum accessum præter omnium spem, Alemannorum in cursu uastatas asseruit, regemq; eorum cepit. inde Augustus à militibus salu

tatus Parisijs, mortuo (ut dixi) Constantio, aduersus quem bellum ciuile parabat, Persis, adepto imperio, bellum indixit. ubi dum inconsultius agit, Persæ uiri dolo in deserta cum exercitu ductus, conto traiectus perijt. Sunt qui sagitta è cœlo missa uulneratum dicant. Vnde in nefariam uocem erūpens, Uicisti Galilæe, (Sic enim Christum appellabat) occubuerit. Christianos impio quodam odio adeo insectatus, ut studia, & militiam hisce interdixerit, plerosq; præmijs, et illecebris, quasi machinis à uera pietate auerterit. Quinetiam imperator (ita Deo uisum) aduersus nos libros edidit. ille uero si ingeniū, indolemq; egregiā ad uerā pietatem, quā puer imbiberat, conuertisset, inter egregios principes adnumerari potuit. decessit annos agens alterū et trigesimū. Solus ann. unum, menses tres imperauit.

Iouinianus.

Huic Varronianus pater. Pannonia patria, statura procere. ingenij amœni, nec à literis abhorrentis, qui à militibus primo imperator salutatus, deceptus similitudine nominis, quasi Iulianus reuixisset, cū Persis pacem magis necessariam, quàm honestam Transtigritanis prouincijs quinq; amissis inijt. Accessit nouæ ignominiæ dedecus grauius. uetitus imperator Ro. Arsaci socio opem ferre. Perijt octauo imperij mense Dadastanis oppido, dum cubiculum ingreditur noui tectorij, prunis etiam ardentibus. siue, ut alij, stomachi cruditate. XXXIII.

ætatis anno.

Valentinianus, & Valens Aug.

Dedit & hos Pannonia principes Gratiano patre ortos. primũ Valentinianus ab exercitu Niceæ, inde Valens ab eo Augustus, imperijq; consors dictus. qui Procopium temere imperium inuadentem, Constantinopoli oppressere. Inde Gotthi, & barbaræ nationes à Valẽtiniano Thracia exturbatæ, Septẽtrioq; omnis cum Saxonibus ad officiũ eiusdẽ opera redacti. Parti è Syria per legatos eiecti. Inquieta Germania Theodosij maioris auspicijs pacata. ipse dum Quadorum legationem latrocinia excusantem audit, subito morbo uenis arefactis, ut sanguis mitti nũquam potuerit, obijt Gratiano filio prius Aug. appellatione donato, imperij accepti anno XI mense VIII. Die XX. uitæ LV. Valens post fratris interitũ, Arrianæ factionis fautor, dum aduersus Scythas et Gotthos prælium ferocius, quàm cautius ciet, uictus ab his acie, uitam, imperiumq; amisit, igne intra tugurium, in quod confugerat, iniecto. Digni imperio fratres, et inter bonos referendi, nisi Valens Arriano delirio uirtutes egregias inquinasset.

Gratianus, & Valentinianus.

Haud sanè improbandũ principem numina terris dederant, si quantum literis & militari disciplina

uacabat, ac uenationibus, tantum curæ ad Remp. cognoscendam impendisset. Nam pietate in suos egregius, Valentinianum adhuc puerum Aug. dixit, patre, patruoq; extinctis. Mox Theodosium Hispanum consortem imperij adsciuit. Verum dum spicula tantum, & arcus meditatur, dum Alanum militem Romano præfert Maximi ducis isidijs circunuentus perijt, cum imperasset cum patre annos octo, cum patruo treis, cum Theodosio IIII. Valentinianus à Maximo emissus, Theodosijq; ductu postea restitutus in imperium, Maximo tyrāno interfecto, Mox Eugenij & ipse post Maximum tyranni dolis uictus, laqueo seipsum necauit.

Theodosius.

Hic Honorio patre, & matre Termantia haud dubie inter optimos principes adnumeretur. quippe qui Rēp. gotthicis armis pene oppressam acitus ex Hispania (quæ illi patria) à Gratiano restituerit, Maximum tyrannum et Andragatiū præfectum eius subito in cursu uictos occiderit. Valentiniano imperium asseruerit. Mox Eugeniū tyrannum in Valentiniani ultionem sustulerit, non sine numinis manifesto indicio. cum multo minoribus enim copijs illi congressus, militante illi æthere, et coniuratis in eius auxilium uentis, ut poëta eleganter cecinit, uictoriam insignem adeptus est. Fuit autem hic princeps moribus & corpore Traiano principi similis, summa in eo clementia, incredibilis in suos pietas.

rei militaris disciplina sagax, nec à literis alienus, simplicium ingeniorum admirator, pietatis nostræ adeo obseruator, ut summa ciuilitate ab Ambrosio antistite castigatum se, aditisq; prohibitum tulerit. Obijt Mediolani ætatis ãno L. imperij undecimo.

Arcadius, & Honorius.

Hosce pueros Theodosius uiuens, imperij consortes fecerat. & moriens, quando ætas rerum moli non responderet, treis imperij tutores testamento sanxerat, Arcadio Ruffinũ, Honorio Stiliconem commendãs. Africæ uero Gildonem præesse uoluit. prior Ruffinus, dum gotthica solicitat arma, ut imperium metu ab Arcadio extorqueret, pfidiæ pœnas dedit, pariq; pœna Caianus Ruffini sceleris popularis afficitur. ide mox Arcadius, cum Byzantij regnasset ann. ferè XIII. obijt, Theodosio filio relicto. Maior rerum moles Honorium Romæ agentem excepit. qui rebellantem Gildonem cum Masce zelis fratris ductu superasset, eundem quoq; Masce zelem rebellem expertus, Bonifacij ductu uicit. At Stiliconis perfidia eo perniciosior, quo occultior fuit. Nam magno nostro dedecore, cum Gotthi Italiam uastassent, urbemq; Romam cepissent, astu Stiliconis rem adiuuante, tandem re ab Honorio cognita, Stilico cum filio sublatus est, qui genere Vandilus, et militaris disciplinæ scientissimus, Honorij etiam socer, siquam operam in perdendo ad Fesulas Radagaso cum ducentis Gotthorum millibus præ-

stiterat, in asserendo imperio præstitisset, nec Romã Alaricus Gotthorum Rex unquam cepisset, nec orbem totum cladibus assiduis inuoluisset. Decessit autem Romæ, cum annos duos et XXX imperasset.

Romæ Captiuitas.

Non potui non uehementer mirari tantam uel temporum iniuriam, uel scriptorum inertiam, tum ueterum, tum recentium fuisse, ut cum Romam orbis reginam captam ab Alarico Gotthorum Rege, anno post eam conditam millessimo C.LXIIII. certatim omnes memoriæ prodant, seriem tamen rei, aut indagandam nõ censuerint, aut indagatum tanquam rem plane ignobilem nec scitu dignam obliuione inuoluerint. Pro Deum, hominumq; fidem, Vrbs orbis totius Regina, quæq; eo auspicio condita credatur, ut caput orbis semper esset, & quæ toties de barbaris gentibus, orbeq; triumpharat, capitur gotthico astu, & interim rei series, ordoq; nescitur? Ego uero id minime patiar, & omnis antiquitatis illustrandæ studiosus, hanc quoq; rem tam memorabilem non negligam. Astu autem barbarico capta traditur in hunc ferme modum, quem Procopius solum ex omnibus, quos legi, tradat. ut miror ab interprete uel rem totam dissimulatam, uel cum in mutilum græcum codicem incidisset, non animaduersam. Ille igitur in hanc sententiã. Obsederat Romam Alaricus iam biennium. nec Honorius, qui Rauennæ desidebat, aut ferre suppetias po

terat, aut audebat. Nam cum nihil minus, quàm de urbis salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducẽ exercitui minime præfecerat, qui rem aduersus Gotthos administraret. Vnde Gotthis obsidendæ urbis cogitatio, Romano milite aut dilapso, aut segniter rem agente. Verum eam frustra obsessam, cum expugnare ui non possent, ad dolum hostis barbarus uertitur. Profectionem i patriã simulat, Trecẽtosq; iuuenes, corporis & animi ui præstantes deligit, quos Romanis principibus dono det, instructos prius, ut omni obsequio dominos suos promereri studeant, & ad certum diem circa meridiem, cum Romani principes somno, uel otio uacarent, ad Asinariam portam aduolent, interfectisq; improuiso insultu custodibus, portam sibi præsto futuro aperiãt. Interea Gotthi cum reditum alia, atq; alia decesse sibi simulantes different, trecenti illi iuuenes occasione egregie usi, portam stato die suis apperiunt, & intromissus Gotthus maiore ignominia, quàm damno urbẽ omnem populatur. Sunt qui Probæ illustris fœminæ & opulentissimæ opera patefactam Gotthis portam existiment, cum plebem Romanam passim fame, & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu non indigna. Vnũ edictum ab Alarico fuisse, ut quicunq; in templa diuorũ confugerent, præcipue Petri et Pauli, his nulla uis inferretur, quod & summa fide seruatum. Alterum, quod cum nuntiatum Honorio esset Rauennæ Romam perditam, credidit ille de pugnaci Gallo, cui nomẽ erat Romæ, significatum esse, ad-

miratumq; uehementer tam subito perijsse eum, qui cum pauloante festiuissime luserat. Adeo socordis ingenij princeps, nec quicquam omnino paternæ, auitæq; uirtutis referens quod & Arcadio fratri uitio datum est. Nam Eudoxiæ uxori addictus, cũ alia improbe fecit, tum Chrysostomum antistitem sanctitatis & eruditionis egregiæ uxori plus æquo inseruiens, in exilium egit.

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI ROMANORVM PRINCIPVM LIBER SECVNDVS.

SEQVITVR abhinc ætas, in qua mihi orbis totius clades, Regnorum tristes exitus, imperia funditus excisa, mutationes rerum frequentissimæ referendæ sunt. ut intelligat mortalitas nihil esse inconstantius ijs, quæ tantopere ut æterna miramur. Adeo enim uitæ, fortunæq; ista bona, in quibus opinione uulgi sita summa felicitas est, fragilia, caducaq; sunt, ut nihil his esse possit cladibus, ruinisq; magis obnoxium. quod cum uetera illa Asiæ imperia, tum uero nominis Romani maiestas satis declarat. quæ felicibus auspicijs orta, lætissimis rerũ successibus aucta, uiris clarissimis instructa, quorũ uirtute, ac consilijs, ad amplissimum fastigium sit euecta, legibus, institutis, Deũ pietate illustrata, cõciderit tamen, et funditus euersa sit. ut quemadmodum illa de toto terrarum orbe triumphos retule-

rat, sic nulla ferè hodie in terris gens agit, aut antea fuerit tam immanis, tam barbara, quæ non aut auitas iniurias, aut suas illi rependerit. Huc accessit, quod eorum deinde, qui sequentur, principum, partim ignauia, partim auaritia, res adeo nostræ pessum iere, ut ad rem Romanam sistendam, alienæ, atq; externæ uirtutis eguerimus. adeo mascula illa Romuli proles, et italica uirtus simul cum imperij lapsu consenuerat. Nec Romani postea pontifices ambitione plus, quàm immodicæ, pronam iam per se in casum rem italicam non funditus afflixere. dum studijs suis nunc Francos, nunc Germanos, atq; alios quos uis potius quàm italicos principes patiuntur. Illi uero quantum Romanæ, atque Italicæ maiestati semper detulerint, uel illud argumento esse potuit, Cum se Cæsares, aut Augustos pro Henricis, & Federicis dici malint. Cumq; se nunc Reges, nunc Romanorũ imperatores appellari gaudeant. Cæterum nec querelæ locus hic est, & ipsa nostra hæc commentatio etiam nuda satis allatura doloris, ac molestiæ legentibus est. Quare Theodosium ipsum iuniorem aggrediamur.

Theodosius Iunior.

Quinquaginta quot uixit annos, totidem imperio etiam præfuit. Nam puerum admodum moriens Arcadius eum reliquerat sub tutela Isdigerdis Persarum Regis, quod et bene cessit. Barbarus enim Rex & tutelam summa fide gessit, & pacem cum Roma

nis quoad uixit, habuit. Is uero Honorio defuncto, Valentinianum ex Constantio et Placidia natum, data Eudocia filia in uxorem, Romam peropportune misit, cum turbatæ res essent tyrannorum libidine, qui rem Romanam inuaserant. sub hoc tertia synodus cōtra Nestorium celebrata, Pulcheriæ sororis prudentia. nempe quoad illa est usus imperator, bene res gesta. hic uxorē Eudociā Leonis Atheniensis philosophi uxorem duxit. quæ præter egregiam formam, singularemq; pudicitiam, etiam literis excelluit, absoluto eo libro, cui titulum Græci ὁμηρόκεντρα faciunt. Hoc principe VENETIAE feliciissimus auspicijs medijs in aquis habitari cœpere, cum Honorius adhuc uiueret.

Valentinianus Tertius.

Asseri fortasse in pristinum statum sub hoc principe res Romana potuit, si eius inceptis aut fortuna fauisset, aut imprudentia postea sua rem non afflixisset. Nam recepta sub aduētum suum Italia, cum Genserico statim Vandilorum Rege pacem sanxit parte Africæ, ut uideri uoluit, contento, & aduersus Attilā Etij ductu, rem feliciter gessit. Inde Maximi arte uiri per ea tempora potentissimi, Etium interimi iussit. Vnde in ultionē ipse postea Romæ ab eius commilitonibus confossus perijt. Hoc principe occidentis imperium, Francis Gallias, Anglis, et Scotis Britāniam occupantibus, Vandalis Africam, & ipsam urbem populantibus, Hūnis Europā

uexantibus, & Italiam, collapsum funditus est. periijt imperij & ætatis anno XXX.

De Etio pauca dicenda hic sunt. Hic & Dorostana Mæsiæ cum disciplina militari excelleret, Constantio defuncto, ab Honorio principe illi sufficitur, cuius ductu Attila in campus Catalaunicos uictus est, & Burgundiones repressi. Hunc postea Valentianus cum interfecisset, interrogaretq; quem quępiam Romanum an iure occisum crederet, iure, an iniuria occideris iperator Etium nescio. illud scio quod sinistra tua dextram tibi absciderís. nec falsus omnino uates. Nam eius morte Hunni rerũ potiti, & imperium euersum est.

Breuis Enumeratio eorum, qui post Valẽtinianum Romæ rerum potiti sunt.

Post Valẽtinianum Romæ Auitus Senatorij uir ordinis præfuit, Auito inde Maiorianus quadriennio. Hũc Seuerianus, Seuerianũ Anthemus, Anthemium Liberius subsecutus. cui Glycerius, & Glycerio Nepos statim successit. quo per uim pulso, Augustulus male ominati nominis rerũ potitur. sub quo Romani maiestas imperij conuulsa per Odoacrem Herulum serò admodum ad Francos rediịt.

Fl. Valerius Martianus.

Nunc imperatores Constantinopolitanos, quãdo illi tantum per illa tẽpora uiguere, ad Cóstantinũ usq;

Palæologum continua serie perstringemus, initio à Martiano sumpto, qui licet humili loco natus, militiæ tñ clarus, Pulcheriæ Theodosij sororis studio rebus præficitur moderatus princeps, et rebus gerẽdis idoneus, si per senectam diutius uiuere potuisset. nam pacem, quoad eius fieri potuit, coluit. illud sæpe usurpans, dũ in pace esse possumus, arma non induamus. Is Tatianum, Iuliũq; fratres, qui olim aquilæ superuolantis eius caput auspicium retexerant, uiaticoq; ducentorum aureorum inopem, & ægrotantem adiuuerant, statim ut princeps est dictus, alterum Illyrico, alterũ Cõstantinopoli præfecit. Hoc principe Chalcedonensis quarta synodus celebrata aduersus Dioscorum, et Eutychẽ Leonis Pontificis Romani iussu. Imperauit annos sex.

Leo.

Primus hic græcanici uir sanguinis imperium tenuit, Asparis patricij factione adiutus. Cuius etiam filium Cæsarẽ cum inuitus creasset, postea cũ Ardaburio fratre, ut insidiarũ in se authores interfecit, Leonemq; ex Ariadna filia, et Zenone filiũ successorem sibi esse uoluit. Is aduersus Gensericum Vandilorum Regem Basiliscum ducem misit. qui, si Zonarã sequare, uictus nauali prælio à Vãdilis aufugit, siue illud ignauia, siue proditio fuerit. Byzantiũ huius imperio magna ex parte conflagrauit, præterquã qđ Italia in perpetuo motu fuit. Imperauit autem ann. XVII.

Leo Iunior.

Hic puer ab auo relictus, cum annum præfuisset, Zenoni patri manibus suis diadema imposuit, patrēq; pro se deinceps imperare iussit.

Zeno Isauricus.

Quàm uarie rebus Romanis illuserit fortunæ uis, hic Zeno facile cum plerisq;, qui explicandi mihi principes erūt, probet. Vir obscurissimi sanguinis, et cum facie deformis, tum moribus plane tyrānicus, ut Isaurum agnoscas. Hic Theodoricum Ostrogotthorum Regem cum unice diligeret, in Italiā aduersus Odoacrem misit Consulem prius à se factum. Pulsus uero à Basilisco factione uxoris, cum in Isauriam concessisset, non multo post reuersus, & Basiliscum expulit, quem & inedia mori coëgit, et annos tredecim Tyrannum uerius q̄ principem egit. Sunt qui uiuum adhuc inclusum ab uxore sepulchro tradant, frustraq; resipiscentem, et opem quiritantem obijsse. Hoc principe incendium adeo graue fuit, ut præter maximam urbis partem conflagratam, Centum & uiginti librorum millia combusta sint, inter quæ et Homeri poëma intestino draconis CXX pedum aureis literis descriptum.

Fl. Valerius Anastasius Dicoros.

Dicorum hunc cognomento Græci appellarunt à di-

ſcoloribus uidelicet oculorum pupillis, quarum dextra nigricans, ſiniſtra cœrulea fuerit: inter bonos principes utiq; mihi referēdus, tā etſi ab humili loco ad imperium euectus Ariadnæ Zenonis uxoris opera, niſi poſtea mutatus, Eutychianæ hæreſi adhæſiſſet. Vnde illi aduerſus orthodoxos graue diſſidiū conflatum. Bulgarorum arma tunc primum audita, et Sarraceni Alamundaro duce Syriæ graues incūbebant. Hic Tyrannorum aliquot ſeditione fatigatus, poſt octuageſimum & octauum uitæ annū, imperij uigeſimum ſeptimum, fulmine afflatus perijt; ulciſcente grauiter numine pietatem toties ab impuro principe uiolatam.

Iuſtinus.

Quis credat Thracem hominem armentarium, & ſues agentē ſine tribu, ignotis, obſcuris'q; parentibus ortum, & rebus præfuiſſe, & rem tum feliciter, tum optime adminiſtraſſe? Rexit tamen ille ſumma cum laude, et pietatis ſtudioſiſſimus ueræ. Ioannem Romanum Pōtificē ad ſe legatum uenientē, à Theodorico Gotthorum Rege pro Arrianis, quo expulerat Iuſtinus, reſtituendis uenerabundus excepit, & principatum dolo partum. (quippe qui acceptam ab Amantio eunucho pecuniam, ut militi pro Theocritiano præficiendo diſtribueret, in ſe ſuffragia uerterit). magna uirtute poſtea adminiſtrauit, nono imperij anno Iuſtinianum ex ſorore nepotē, cum adhuc uiueret, ſibi ſucceſſorem inſtituens, quo

facto non multo post obijt.

Iustinianus.

Nepos Iustino ex sorore, cum annum quartū et quadragesimum ageret, imperare cœpit. quod per annos undequadraginta administrās ueterem Romani imperij gloriam mirum in modum ampliauit. Primum enim Persas Bellisarij opera intra suos fines continuit. inde eodem duce Romam à Gotthorum seruitute asseruit. Africam imperio pulsis Vādilis restituit. Narsete duce Gotthicum tandem nomen deleuit. Bis triumphatum ex instituto ueterum Romanorum. De Persis, & Vandilis à Bellisario. leges īfinitis uoluminibus antea dispersas in L. digestorum libros contraxit. Institutionum libros quatuor edidit. Codicē inuulgauit. Maximus certe princeps, nisi auaritiæ, & delirij Eutychiani reus fuisset. Seria usus è Persis ad Græcos hoc tempore transijt iampridem desitus.

Iustinus Iunior.

Hic æmulus Iustini, et ut filius à Iustiniano in regia semper habitus, fìcali admodum ingenio, atque ad promerendam ex liberalitate hominum gratiā nato fuit. Cū Persis pacem fecit, Tributo, qđ Romani annuū his expēderēt, sublato. Lāgobardi Germaniæ gens à Narsete indignato contra Sophiam in Italiam hoc principe irrupere. quā ab Alboino

Rege

Rege ad desyderium per CC & IIII annos in principatus diuisum tenuere. Obijt graui pedũ dolore anno XI imperij.

Tiberius.

Tiberius adoptatus à Iustino rem per septennium foris satis feliciter gessit. Domi summa cum pietatis et liberalitatis opinione. quod si quẽadmodum Persas grauibus afflixit prælijs, sic aduersus Langobardos felix fuisset, nihil illo principe fortunatius. Obijt Mauricio genero successore declarato.

Mauritius.

Cappadocem hominem uirtus, & rei militaris scientia, partaq; eius ductu de Persis insignis uictoria, imperio facile imposuit. quod sub initia Persis, uictis, Scythis afflictis, Langobardis repressis, & Hũnis è patrio solo in solitudines pulsis, feliciter administrauit. Mox auaritiæ studens, cum frustra Phocæ insidias, somnio etiam admonitus precauisset, dum miles stipendio fraudatus seditiosius agit, ab eodem Phoca imperio et uita priuatur. cum imperasset annis XX. uixisset tres & sexaginta. eius etiam omnis prosapia sublata est. Turcicum nomẽ tũc primum Asiæ auditum.

Phocas.

A deo præcipites in malum homines aguntur, ut Pho-

tis nec Mauritij auaritia admonitus, adepto imperio p Mauritij cæde ab hoc uitio temperarit. Quin longe studiosius colligendæ undiq; pecuniæ incubuit, & omnia ex Persicæ seruitutis instituto egit. unu in hoc homine laudes, quod Romanum Pontificem principem omnium iure declararit. Cætera adeo socors et ignauus, et frequentibus adulterijs infamis, ut cum Romanum imperium undiq; barbari uastarent, staretq; solum eius nominis umbra, conspiratum sit in illum ab Heracleona, & Heraclio, & Prisco. q captum inertissimum hominem prius interficere, quàm ferre suppetias eius milites potuerint, omni stirpe principis impurissimi sublata.

Heraclius.

Labenti iampridem imperio, et prægrauantibus Persarum armis, Syria cum ipsis Hierosolymis expugnata, Heraclius accepto diademate à Sergio Pontifice primum omnium Persicum bellum parat. ad quos legatis antea missis pro inducijs impetrandis contemptim ab his habitus, adeo excanduit, ut differre amplius rem non potuerit. Responderunt. n. impij hostes non prius se Romanis pacem daturos, quàm Christum abnegasset imperator. Quare in gentibus copijs in Chosroën ductis, uictis eius sæpe ducibus, & cum omnibus copijs cæsis, Mox profligato Chosroë, Persideq; omni in ultionem nostram igni, ferroq; uastata, lignum salutiferæ crucis recepit. Celebris adhuc est Christianis dies festus ar-

gumentum uictoriæ insignis, pacis uidelicet partæ, et Tigridis fluuij inter utrunq; imperium termini. Triumphatum'q; egregie Cruce prælata. Imperauit Heraclius annos XXXI. nouo morbi genere perijt, uirili membro semper ita distento, ut quoties meieret, lotiū uultū aspgeret, nisi obiecta tabula id prohibuisset. creditū est. Hæreseos Monothelitarū, ĩ quam inciderat, et nequitiæ supplicium luisse. Hoc tempore Sarraceni Maomethe duce caput extulere. Quare breuiter de eius ortu, & successu interim quædam perstringamus.

Maomethis ortus.

Ex Arabia constanti ueterum scriptorum fide hoc malum orbi prodijt. Inde enim humili loco natus, dum locandis, conducendis'q; camelis uictum quærit adolescens ingenij uafri, Viduæ dominæ nuptijs & opibus mox auctus, Sergium monachum nostratem familiarem habuit. cuius adiutus opera, cum Christianos & Iudæos accusaret, hos ut impios, qui summum prophetam excruciassent, Nos ut simpliciores, qui de Christo ridicula prodamus, paulatim latronum manum coëgit. & diuinitate quadam inde sibi astructa, facile'q; leuissimo hominum generi persuasa, consilium armis addidit. Inde rerum successu prosperiore elatus, Syriam uastat, & Damascū regiōis caput expugnat. Tū uero ĩ Persas arma conuersa. quibus congressus, & primo uictus, reparandis copijs intentus Scænitas sibi Arabas adiungit, gentem per ea tempora Romanæ mi

litiæ assuetam, & quæ ob negata ab Heraclio sti-
pendia, rebelles animos induerat. sicq; paulatim fir
mato imperio, et diuinitatis cuiusdã opinione psua
sa, quam armis tuendã contra aduersantes præcepe
rit, quadragesimo uitæ anno, ueneno (ut aiunt) à
domesticis dato perijt. In quo homie nescio magis' ne
ingenij calliditatem admirer, an gentis eius stul-
titiam, an potius Christianorum principum socor-
diam. qui nec nascentem comprimere flammam (fa
ctu tunc facile) uoluere, nec magnis postea rerum
successibus auctam potuere. Vnde labes illa iam ad
hoc æui non Asiam solum, & Africam, sed ma-
gnam Europæ partem infecerit. ut iam de Christia
na pietate tuenda in discrimen uentum sit.

Constantinus Heraclij.

Hic annum unum cum imperasset, rectæ, ac ueræ
pietatis cultor, Martinæ nouercæ insidijs, quæ He-
racleonæ imperium astrueret, ueneno tollitur. Illa
uero, cum imperium male partum cum filio uix bi
ennio tenuisset, à Senatu cum decennne filio expel
litur, amputata prius matri lingua, filio naribus.

Constans.

Constans ex Gregoria, & Constantino proxime re-
lato proles rerum potitur, adnitente Senatu, q Mar-
tinæ scelus execrabatur. Hic auitæ impietatis hæ-
res, Martinum Romanum Pontificem sibi aduersan

tem, comprehendi iussum, in exilio mori coëgit. Cætera hominem non improbares, si impietatem & auaritiam demeres. Sarracenis classe congressus, uictus aufugit. quibus paulopost dissidio laborantibus, bienni inducijs impetratis Italiam petijt, ut eam à Langobardico iugo liberaret. Sed cum Romã uenisset, uictus à Lãgobardis acie, qcqd antiq operis, signorum'ue fuit, intra qntum diẽ inde sustulit, ut plus ornamentorum paucissimis diebus urbi detraxerit, quàm Barbari per tot annos. inde in Siciliam traijciens, cum sextũ ibi annum ageret, & auare, & crudeliter tributum exigeret, dolo suorũ interficitur, postq̃ annos septem ac XX imperasset.

Constantius Pogonatus.

Meliore orbis fato Constantinus imperium excepit. q maximus natu relictus à patre Byzantij, ut imperium administraret, audita eius morte, in Siciliam uenit. ultusq; Mizizium tyrannum, & cædis paternæ conscios bellum aduersus Sarracenos septem annos, terra, mariq; feliciter gessit. Fatigati. n. bello maritimo Arabes, quod ex Cyzico à se capto, Byzantio singulis æstatibus inferebant, maxime ignis miraculo territi, qui sub aqua arderet (Callinici inuentum) tempestate etiam graui oppressi, ferè oẽs piere. Nec terra felicius res eorũ administrata. Victi enim una acie XXX suorum millia ami sere. Quare pax hõestissima secuta, polliciatusq; Mauias eorum dux, Ioanni legato imperatoris ad id

quoties truncatas nares emungeret, toties unũ ex iis, qui Leontio fauerant, ad supplicium rapi iubebat. Sexto demum et decimo anno, à Philippico pulsus, quem reclamante Constantino Pontifice, acrius ïsẽ ctabatur, (uenerat autem ad illum Romanus Antistes accersitus, et ab imperatore honorificentissime exceptus) uitam & imperium pariter amisit, sexto anno post exilium, cum X ante præfuisset.

Leontius.

L XXXVII annos ab Heraclio ad Iustinianum in una gente imperatum, quod nescio an ulli priorum contigerit, cum Leontius Iustiniano relegato, imperium sibi uindicauit. qui classe aduersus Arabas Africam occupantes ingenti parata, cum infecta rediret, imperio expellitur, postquã tres tantũ ãnos rerum potitus esset. Hunc ergo Tiberius captum, (sic enim quàm Absimarus dici uoluit) adepto imperio, naribus truncatum custodiri iussit.

Absimarus, qui & Tiberius.

H unc classis in Creta imperatorem dixit, qui Heraclium fratrem statim aduersus Arabas omnia uastantes cum misisset, eius forti opera hactenus repressit, ut à nostris abstinerent. Inde Philippicum nobilitatis præcipuæ Chersonam relegauit, qđ aqlã caput obumbrasse uidebatur dormienti. Cæterum septimo post anno cum Leontio captus, à Iustiniano interficitur.

Nunquã maior principũ impietas, maior'ue, qđ grauius doleas, socordia. Quippe hic adeptus imperium sextæ synodi decreta altera synodo infirmare cõtendit, gratificaturus monacho, qui imperaturũ illum prædixerat, hoc prædictionis præmium petenti. quare cum loquentiæ multum huic inesset, sapientiæ parum, opesq; imperij iampridem congestas dissiparet, passus etiam Bulgaros Traciam populari, priuatus oculis in ordinem redigitur, anno uno, & mensibus sex uix expletis.

Artemius, qui & Anastasius.

Hic adeptus imperium, cum optime quæ ad pietatem rectã attinent instituisset ex Põtificum assensu, classem ingentem aduersus Arabas in Alexandriam emisit. Verum classiarijs quibusdam contumacius agentibus, qui illum oderant, domum reuersi, Theodosium ignobilem alioqui uirum imperio præficiunt, captaq; Constantinopoli, monasterio Anastasium includunt, cum annum unum, menses tres imperasset.

Theodosius Atramytenus.

Obscuro licet loco natus, non penitendum imperatorem egisset, si diutius illi per Leonem & Cononem Orientis præfectos imperare licuisset. Verum cum

Leonem exercitus imperatorē dixisset, pertæsus belli ciuilis Theodosius cessit imperio, monasticamq; uitam amplexus satis diu, ac felix in ea uixit, cum annos II imperasset.

Leon Isaurus, siue Conon.

Obscuritatem generis (quippe qui apud Isauros natus exercuerat sedentariam) cum alijs sceleribus, tum uero impietate in Deum, ac eius imagines facile Leon æquauit, unde illi cognomen εἰκονομάχου, & θεομάχου græcis. quarum perdendi tantus hominem ardor inuaserat, ut iudæis duobus gratificaretur, qui illum tanto ante imperaturum prædixerant, ut et Constantinopolitanū Pontificem Germanum nomine aduersantem sede extruxerit, & Romanum antistitem obsistentem comprehendi iusserit. Sarraceni certe ducibus Masgalda, & Solymano Cōstantinopolim triennali obsidione, terra, mariq; fatigarunt. Verum peste, fameq; confecti, à Bulgaris etiam sæpe uicti, classe magna ex parte igne sub aquis ardenti consumpta, paucissimis ex tanto naufragio seruatis, manifestam in se numinis iram sensere. nec minori interim clade in urbe sæuitum. trecenta & amplius auium milia peste, fameq; consumpta. Ridicula plane quidam de cœlesti igne, & nauium numero prodidere. Inde Siciliam Sergij præfecti opera rebellantem ad officium retraxit. circa finem imperij, quod quartum & uigesimum durauit an-

nū, graui terræmotu Bithynia, Thraciaq; concussa, muriq; Byzantij magna ex parte collapsi, quo Theodosij maioris, et Arcadij filij statuæ ad terram deiectæ. Et quæ res flectere impij principis animum ab impietate debuerat, tanquā in manifesta Deum ira, ille uero ad priuatum quæstum retulit, tributo ad restituendos muros imposito, ut in singula numismata quatuor & uiginti obolos ærario principis īferrent. quod postea in multas ætates abijt. hoc principe Romani Pontifices ad Francos primum respexere.

Constantinus Copronymos.

Impio patri scelestissima successit proles Constantinus cognomento Copronymus. quod infans baptismi lauacro admotus medijs sacris alimoniæ excremento aquam polluerat. is non solum patris impietatem in abolendis diuorum imaginibus reddidit, uerum etiam grauiore scelere reliquias eorum aut contempsit, aut combussit. quam in numina impietatem immanitas hominis inuisiorem fecerit, dū nobilissimum quenq; tollendum è medio curat. Antistites certe Constantinopolitanos unum et alterū ignominiose prius habitos, et grauiter ad hæc excruciatos capite plectit. hic Bulgaricum uariante fortuna bellum terra, mariq; gessit. Artabasdum primæ nobilitatis hominem imperatorem ab orthodoxis creatum post biennium à se captum, oculorum usu cum liberis priuat. grauissimum hyemem, uti pontus, Bosphorusq; ipse thracius perglaciauerit, ex

pertus, post infinita flagitia exquisitissimo cruciatu consumptus obijt imperij anno XXIIII. Duob. mensibus minus.

Leo.

Non imperij solum, sed paterni sceleris hæres aduersante matre Bulgarici sanguinis pietissima successit Leo. qui ad impietatem sacrilegiũ etiã addiderit. Nam coronam à Mauricio Principe Deo dicatam nefario capiti imponens captus gemmarum & auri splendore, breui pœnas luit. caput enim impium carbũculi apostemate statim intumuit. tandẽ ardẽtissima febri subsecuta impiũ spiritum nefarius exhalauit imperij anno uno.

Constantinus Leonis F. & Irene mater.

Redditus tandem his principibus ueteri religioni suus nitor, reddita uetus pietas Irenes matris opera. quæ attici sanguinis forma insignis, sed probitatis opinione insignior Leoni nupserat. Quare conuentu trecentorum & L. patrũ Nicææ indicto, quæ septima synodus habetur, tẽplis, diuisq; suæ restitutæ sunt imagines. Nec multo post tamen Constantinus iam adultus matrem haud amplius passus, imperio deijcit, eiectam in ordinem redigit. Nicephorũ imperatorij et ipsum stemmatis, in quem suffragia multorum tacite inclinabant, oculorũ, et linguæ usu priuat. et nequid sceleris deesset, Maria uxore monaste

rio obtrusa Theodorã concubinam inducit matris consilio, ut filium inuisum omnibus faceret. unde mox rerum sola potita, filium in potestatem redactũ excæcat. eadẽ die, qua sexto ante anno Nicephorum ille eodem supplicio affecerat. ipsáq; non multopost à Nicephoro pulsa in lesbum ĩsulam relegatur. huius imperio quod fuit cum filio annorum decem, lamina inuenta est super cadauer his uerbis. Christus nascetur ex uirgine, in eum credo. Constãtini & Irenes imperio. ó Sol iterũ me uidebis. sed & Carolus à Leone Romano Pontifice imperij corona donatur uirtutis, & pietatis ergô.

Nicephorus.

Piget plane, ac pariter me pudet, tot portentis uerius, quàm principibus referendis immorari. nisi qđ præterquam quod rei series ita exigit, non nihil & huiusmodi homines uitæ prosunt, dum eorum exitu & deterrentur pessimi, & optimus quisq; ad uirtutem, hõestumq; accenditur. Nemo. n. maiore hominũ opinione ad imperiũ uenit, dũ singulos aut muliebris impotentiæ, aut flagitiosissimi principis tædet. nemo auarius, aut crudelius administrauit. quorum scelerũ mox pœnas meritas luit. à Bulgaris. n. pauloante à se uictis ĩprouiso noctis assultu oppressus, ipse cum toto exercitu ad internitionem cæditur. Stauracius filius saucius humerũ uix Adrianopolim euasit. hic Venetãrẽ sociali classe aduersus Gallos iuuit. Populoniã dolo magis q̃ui captã diripit.

Adrianopoli in quam euaserat, post patris interitum imperator ab amicis salutatus, non multo post à Michaële Curoplate Rangabe cognomento, qui procopiā sororem eius in uxorem duxerat, imperio deturbatur, et monasterio icluditur, postquam cum patre annos IX imperasset.

Michael Curoplates Rangabe cognomento.

Melior pacis artibus, & pietate maior duobus à me proxime relatis successerat Michaël, si quàm in toga bonus, tam bellicis rebus administrandis uiguisset. à qbus tantum abhorruit, ut ad unam aduersam cũ Bulgaris pugnam, à qbus castris etiam exutus est, ita conciderit, ut accepto nuntio de Leonis imperio monasterio sese abdiderit, habenas regni facile concedens post annum alterum imperij. hic cum Carolo Frãcorum Rege fœdus ita inijt, ut Veneti suis legibus, ac iure uiuerent, ĩmunitate his seruata, quam ad eam diem in terra Italia retinuerant.

Leo Armenius.

Pardi Patricij filius magno omnium gaudio, maiore spe rei Romanæ præficitur. nec conceptã de se hominum animis spem frustratus esset, nisi egregias uirtutes crudelitate in suos, & impietate in Deum mox fœdasset. Quippe qui parta de Bulgaris insigni ui

ctoria, cum ab armis quies esset, ad cædē multorum conuersus, Diuorum imagines deleri penitus iubet. nec præsagijs aut somnijs maternis cladem immunē tem euadere potuit. Nam à Michaële Traulo, quem in custodia detinebat, noctu per insidias, dū sacris operatur, cæsus obijt post annos imperij septem, et menses quinque.

Michaël Balbus.

Amorium Phrygiæ superioris oppidulum dedit hūc principem non humili solum, sed sordido etiā loco natum. ad quæ impietas quoq; accesserat ex hære si Iudæorum, atq; Thinganorū hausta. linguæ præterea uitio balbutientem, unde græci ψαῦλον appellauere. hic post interfectum Leonē, à quo ad tātum fortunam euectus erat, Thomam, qui tyrannidē iuaserat, uario primū rerū euētu tādē oppressit. defectionisq; socios cum ipso Thoma sustulit. Sarraceni hoc Principe ex Africa profecti Cretam insulā occupant, totamq; ferè in ditionem redigunt, græcosq; duplici prælio uincunt. ipse princeps, cum annos octo, menses nouem imperasset, Theophilo filio per manus imperium tradidit. Vetus oraculū innotuit, tum rem romanam in lapsum præcipitem ruituram, cum Balbus & auarissimus princeps imperaret, qualis hic uir fuit.

Theophilus.

Maior iustitiæ cultus in Theophilo filio, quippe qui fa

cillimum sese statis diebus adeuntibus exhiberet, & ad seueritatem interdum propensior acrius delicta puniret. sed par impietas, ut qui diuorum imagines ex paterna æmulatione auersatus, nõ paucos, qui eas colerent, ad mortem usque cædi iusserit. Sarracenis Asiæ prouincias uastantibus bis congressus, bis uictus est, castrisq; exutus. Quinetiam Amorium, unde illi genus ab his obsessum, & proditione captum diripitur. cumq; annos duodecim rebus præfuisset, dysenteriæ morbo perijt.

Michaël Theophili, & Theodora
eius mater.

Fecit Irenes Cõstãtini matris administratio, ut fœminei non pœniteret imperij. Quare Theophilo uita functo, Michiaële filio adhuc infante, & sub tutelam matris, ac principũ uirorum relicto, Bulgari Scythicum genus pietatem nostrã populariter sunt ãplexi, cũ Theodora gẽitrix rebus adhuc præesset. Verũ ĩpotentiã muliebrẽ qs æquo aĩo ferat, ubi præsertim impietatem afferat? Nã et illa diuorũ imagines execrata est. Cæterũ ĩpietatis pœnas mox dedit à filio monasterio inclusa. qui auo similior quàm patri per summam ignauiã, ac prodigalitatem rem afflixit. à Sarracenis etiã castris exutus. nec minore insania circensibus ludis oblectatus est. qbus dũ plus nimio indulget, Basilium Macedonẽ Barda interfecto, cõsortẽ imperij adsciuit. à quo mox occisus est ĩperij ãno XIIII. quorũ treis cũ matre egerat.

Quis crederet & hunc captiuum inter uenales Constantinopolim adductum Romanæ rei præfuisse? q nec patriam, nec parentes saltem aere posset? præfuit tamen, & eo rerum successu, ut ad eius nepotes imperij maiestas transierit. primum igitur adepto iperio profusissimas Michaëlis largitiones reuocauit, ut dimidium eorum, quæ accepissent, ærario inferrent, et tres liberos imperij hæredes instituit. inde in Sarracenos, qui Cretam occuparant, profectus, ab his nauali prælio superatur, quos tamē alieno ductu post uicit. Hoc iperāte Sarraceni ex Africa soluentes, cū Italiā magna ex parte uastassent, Dalmatiā quoq; populati sunt Rhagusio etiā capto, quos Nicephori Phocæ ductu īde post eiecit, Bario ani ditionē suā redacto. tametsi Veneti una atq; altera expeditione rē Christianā iuuissent. Cæterum cum annos XX imperasset à Ceruo in uenatione cornu ictus mox perijt. Vir frugi, & quem principem non contemnas.

Leo Basilij Philosophus.

Constantino filio maximo natu, uiuente adhuc patre uita functo Leo cognomento philosophus frater successit. qui Bulgaros desciscentes Turcarum auxilio primo uicit. Verum ab his per inanes inducias delusus magna clade afficitur. inde in Sarracenos classe comparata Nicetæ ductu egregiam uictoriam peperit literarum omnium & astrologiæ in

primis

primis peritus. et qui filiũ Constãtinum imperatorum diuinaret. tandem post annos quinq; et uiginti menses treis alui doloribus fatigatus, Alexandro fratri imperium per manus tradidit, cui filium cõmendauit.

Alexander.

Nec Basilio patri, nec Leoni fratri similis Alexãder successit, uir luxu & ignauia perditus, annum & mensem rerũ potitus: q cum nec ipse rectè administraret imperium, & ignobilissimum quenque ac turpissimum rebus præficeret, erumpente naribus sanguine extinctus est.

Constantinus.

Septennem hunc pater Leo sub tutela matris & nobilium quorũdam reliquit. quorum diligentia Andronicus Ducas tyrannidis inuasor oppressus est. inde Bulgaris Thraciam uastantibus bellũ idictum. quod feliciter sanè Phocæ ductu successerat, nisi casu quodã consternati milites iã uictores in fugam conuersi fuissent. Eadem quoq; fortuna alterius in Bulgaros expeditionis fuit ducum discordia, et ambitione. ut et Constantinopolis à Bulgaro hoste sit obsessa, et Romanus Lecapenus Zoe Cõstantini matre prius eiecta, imperij socius adscitus à Constantino necessario sit, q Helenã eius filiã in uxorẽ ẽt duxit. Cæterum Romano in exilium pulso, Christophoroq; eius filio cum tota Lecapenorũ gente extincto, ipse rem imperij per annos undequadragin

tu satis prudenter administrauit Beneuento de Langobardis expugnato, & tyrannis quibusdam oppressis, Turcarumq; principibus aliquot Christiana pietate imbutis. hic a literis, optimisq; disciplinis non abhorrens, quas pene extinctas ab interitu uindicauit, librum Romano filio reliquit. in quo summam totius imperij, sociorum omnium fœdera, hostium uires, rationes, consilia explicuit. quem nos in bibliotheca nostra tanquã thesaurũ seruamus, in quo multa de Venetis etiam nostris imperator ipse disserat.

Romanus Lecapenus.

Non iusiurandum sanctissimum, quod præstiterat, non gener Constantinus obstitit, quo minus imperium et sibi & Christophoro filio Romanus uindicaret. Constantinumq; pene in ordinem redigeret. is uero cum Bulgaricum bellum contra Simeonem eorum ducem infeliciter gessisset. & sextum ac uigesimum annum præfuisset, tandẽ a Stephano filio captus insulæ includitur. mox & eius filij a Constantino comprehensi alter in Proconnessum, in Lesbum alter relegatur.

Romanus Leonis iunior.

Vir omniũ ignauissimus, luxuq; ac otio perditus post Cõstantinũ patrẽ imperiũ suscepit Romanus nõie. ꝗ tamen alieno arbitrio rexit. ingenio alioq nõ malo, sed iterdũ solerti, ubi animũ adiecisset. foris aduersus Sarracenos, q Cretã occupabant, Nicephori

ductu et aduersus Turcas Asiã uastantes eiusdem Nicephori & Leonis fratris imperio felix. Domi in matrem, ac sorores impius. ut regia eiectæ quæstum meretricium sint amplexæ. ipse ludis ac crapulæ intentus post tertiumdecimum imperij annum obijt ueneno etiam potionatus.

Nicephorus Phocas.

Nobilissimus haud dubie Romano successit Nicephorus cognomento Phocas, Phocæ Nicephori nepos, q in Sicilia contra Sarracenos res egregias gesserat. simulac igitur adeptus imperium est, classem in eosdẽ Sarracenos occupãtes Siciliam instruit. ipse in eosdẽ Asiam uastantes exercitum duxit. in Sicilia res infeliciter per duces acta. ipse Ciliciam et magnam Asiæ partem lætis auspicijs recepit. mox Antiochiam noctu aggressus pulsis Sarracenis, imperio subdidit. Sed quàm bellica re fortunatus, tam domi infelix, dum auaritiæ, socordiæq; sese emancipat. ex quo in odium ciuium incurrens, facile à Ioanne Zimisce adiuuante Theophania Nicephori uxore. noctu intra cubile interficitur, cum rerum potitus esset annos sex, menses totidem.

Ioannes Zimisces.

Clarus hic iam antea militari laude imperium assecutus Basilium, et Cõstantinum fratres, Romani iunio rufilios imperij consortes adsciscit. in Rhoxola-

nos Bulgariam sibi uendicātes feliciſſime rem gerit, Phocam Nicephorum rebellantem capit. indeq; Bulgariam omnem imperio adiecit eiectis inde Rhoxolanis, Sphēdoſlauoq; eorum Rege ad deditionem coacto. mox Constantinopolim reuerſus, cum triumphantis ſpecie inuectus urbi eſſet, potionatus poſt imperij annum ſextum, & menſes ſex deceſſit.

Baſilius, & Constantinus fratres.

Nulli diuturnius rerū potiti, quippe qui annos LIII præfuerint, et ne ſine ciuili bello rem tranſigerent, Bardæ Scleri ambitio fecit. quē inuaſorem imperij tandē acie uictū ad Perſas fugere cōpulere. nec multo poſt Phocas Barda cognomento ab exilio reuocatus, idignatusq; poſt rē præclare aduerſus Sclerū ſe duce nauatā, ab imperatoribus contemni, deſciuit. quem & ipſum cæſum in acie ſuperarunt. inde in Bulgaros itum. quos prælijs aliquot uictos ad deditionem tandem totius gentis Baſilius compulit uſus ad compeſcendam eorum perfidiam grauiore in uictos pœna. Nam quindecim millibus eorum captis oculos effodit, uno tantum incolumi, qui eis ad Samuelem eorū ducem præiret. Quare dolore animi Samuel affectus, non multo poſt obijt. Bulgaria igitur omni ſubacta, & imperij terminis undiq; ampliatis poſt ſeptuageſimum & alterum uitæ annum decedens Constantinum fratrem ſucceſſorem reliquit.

Hic cum fratre particeps dignitatis potius quam potentiæ, post fratrem per summam ignauiam & luxuriam ita se gessit, ut obscurissimis & barbaris hominibus rem totam traderet. illud eo principe dignũ laude gestum, qđ Diogenes, qui Syrmio et Bulgariæ præerat, Patzinacas Istrũ superãtes uicit. Decessit tertio imperij anno septuagenarius, Zoe filia Romano Argyropylo in uxorem collocata.

Romanus Argyropylus.

Hunc Zoæ filiæ Constantinus ut omnium nobilissimum, q imperij hæres esset, delegerat optima de eo omnium spe. quam sub initia nequaquam frustratus est, cũ multa in melius mutarit. summa ẽt liberalitate in omnes usus. Verum cum Sarracenica Asiæ expeditio parum ex sententia illi cessisset, repente mutatus totum se ignauiæ, ac pecuniæ colligẽdæ tradidit. nec multo post Zoæ uxoris insidijs et Michaelis Paphlagonis adulteri dolo intra balneas aquis immersus obijt, cum annos quinque & dimidium regnasset.

Michael Paphlago.

Quis non effrenem in quinquagenaria fœmina libidinem execretur? aut fortunæ ludum in hoc principe non admiretur? mancipium uidelicet barbarũ, nec ulla re nisi forma commendatum, mente etiã con

motum, labensq; ad singula momenta, spuma insu p oris fœda, septem tn ãnos ĩperauit. nec malũ omnĩ no principem egit. Nam et triennales inducias cũ Aegyptio Rege pcussit. et Edessam obsidione libera uit, & domi in suos facilis, ac beneficus admodum fuit. uni Zoæ propter expertam libidinem parum æquus. qui cum intercutis etiã morbo laborare cœpisset, Michaelem Calaphatem hæredem imperij esse uoluit.

Michaël Calaphates.

Hic adoptatus à Zoe, præter sordes parentum, qui naues apud Paphlagonas pice oblinerent, unde Calaphates etiã dictus, auare, ac crudeliter rẽ susceptã administrauit. ingratissimus enim in omnes, patruum authorem tantæ maiestatis primum eiecit. reliquos deinde cõsanguineos execuit. inde Zoẽ matrem in insulam relegauit. quod cum indignissime omnes ferrent. populi cõspiratiõe restituta Zoe, fugiens cũ fratre Constantino à turba capitur. et uterq; oculorũ usu, familiari græcis pœna priuatur. mensibus quatuor & totidem dies rerum potitus.

Zoe, & Theodora.

Flagitia principũ, ut muliebre imperium æquius uideretur, effecere. Quare sororibus duabus ĩperij fasces, ac maiestas asserta. Cæterũ ut uariũ, ac mutabile semper est fœmina, facile Zoæ ardẽti adhuc libidine persuasum, ut maritũ asciscere t. cumq; ali

quot fastidisset, Constantinum Monomachũ ab exilio reuocatum imperatorij & ipsum stemmatis, uirum sibi adiungit, et imperatorem pronuntiat mẽsibus tribus uix exactis.

Constantinus Monomachus.

Hinc prima imperij labes. hinc reliquae, quae cõsecutae sunt clades, ortũ habuere. principe adeo ignauo et libidine ꝑdito, ut cõcubinã egregia alioq; forma uxoris legitiae loco habuerit, quã efflictim depiret. Duplex illum factio sub initia Maniacis uidelicet Georgij, et Leõis Tornicij ẽ aggressa. sed Maniacis motus, qui ex Italia ĩ Epeirum transierat, una pugna secunda & ducis morte facile compressus. Torniciana defectio eo grauior, quo diuturnior. sed eo post aliquot praelia tandem capto, & oculorum usu priuato, facile consedit. hoc principe Turcarum arma tunc primum per Asiam latius euagata. uicti tamen interim Rhoxolani. et patzinacae scythicũ genus hominum. Zoeq; uxore septugenaria fato mox functa, & ipse tandem morbo praegrauante decessit post ãnos iperij bis senos, et mẽses octonos.

Theodora.

Non pudeat, & Theodoram Zoes sororem, quae biennio uix imperarit, nostris inserere commentarijs, quandoquidem non muliebriter foemina rebus praefuerit. Quinimmo tanta domi, forisq; quies & oti

tum fuit, tanta rerum omnium ubertas, ut foeminei imperij neminem poeniteret. uerum ingrauescente cum aetate morbo illecebris eunuchorum Michaelem iam senem in curae partem cum aduocasset, ipsa non multo post fatis, naturaeq; concessit.

Michael senior.

V ix annum unum rerū potitus erat, cum Isaacij Comneni motus ī ordinem illum redegit. uirū genere & opibus clarum. caetera minus ad imperandum idoneum aetate etiam praegrauante. qui priuatus nō multo post obierit.

Isaacus Comnenus.

T andem uirum fortem & pace, belloq; illustrem constantinopolitana res sortita fuerat. Isaacum. s. Comnena gente nobili, si ultra biennium sceptri, regniq; potitus esset. uerum ille lateris morbo inter uenādū subito oppressus, cū de salute desperasset, cucullā monasticā idutus regno se abdicat, Cōstātino Ducas de Sēatus populiq; uolūtate successore declarato. Sunt qui scribant tanta continentia eum fuisse, uti nec uxorem cognoscere uellet post prolem semel ex ea susceptam. cū tn̄ ad morbi remedium medici in primis consulerent, ut coitu frequētiore uteretur.

Constantinus Ducas.

E t hunc suorum conspiratio sub initia grauis exce-

perat. quam cum nō sine discrimine compressisset, ad reip. administrationem conuersus, non pessimũ principem egit. Veræ pietatis cultor, et æqui obseruantissimus, sed auaritiæ studiũ prægrauabat. unde inuisus suis, hostibus etiam ludibrio fuit imperijres undiq; uexantibus. accessit ad externa mala familiaris Constantinopoli clades grauis terræmotus. quo tēpla, ædesq; multæ corruere. sed morbo inualescente Eudociæ uxori & filijs sceptrũ tradens anno septimo & mense sexto imperij, cum sexaginta et amplius uixisset, excessit.

Eudocia, & filij.

Poterant res domesticæ fortasse muliebri prudentia non incommode administrari, si à bellis externis quies affluisset. sed imminentibus undiq; barbaris uicit eorum sententia, qui uirum idoneum præficiēdum rebus esse contendebant. Quare iurisiurandi oblita, quo marito morienti sese obstrinxerat, nō sui perinducturam se imperij rebus maritum alium, siue etiā coacta, Romanum cognomento Diogenem filijs etiā nō improbantibus post menses septem imperij, uirũ sibi adiunxit, qui remp. prudentia ac fortitudine tueretur.

Romanus Diogenes.

Huic Diogenes pater fuerat haud dubie domi, militiæq; clarus. qui postea tyrannidis affectatæ reus

seipsum praecipitauit. paternae igitur laudis aemulator filius, cum uictoriã egregiã retulisset ex hoste barbaro, dignus est habitus, quẽ Eudocia in tori, ceteraeq; partem acciperet. quam tamen non multo post facile poenituit, cũ insolentiae hominis pertederet, q rem ad se totum traheret. prior expeditio i barbaros Asiam uastantes uario rerũ successu illi administrata. Altera funestissima Romano milite uel fugato uel caeso, ipso certe imperatore (quod ad eam diem nunquam contigerat) capto. ferunt Azan Turcarum principem ad primum nuntiũ capti imperatoris Romani uix credentem constitisse. mox ad se adductum, et cognitum in summo honore a barbaro habitum, et amplis donatum muneribus, pace inita dimissum. sed Byzantij omnia ad primum cladis acceptae nũtium mutata erant. ipsa Eudocia relegata. Romano abdicatum imperiũ. et Mihael maximus Constantini filius rebus praepositus. Ipse Romanus, cum bellum frustra pararet, tandem deditus praeter iurisiurandi religionem oculis immanem in modum prius effosis deportatur in insulam. ubi non multo post decedens ab Eudocia uxore sepelitur post annos tres, menses autem octo.

Michael Constantini Ducae filius, Parapinacius.

Ignauissimum principẽ numina nobis (ut arbitror) iam pridem infesta dedere. quem a fame, quae sub eo inualuit, Parapinaceum appellauere. Cũ igitur

imperij res pari ignauia ac sæuitia uexarentur, Principe sub Psello magistro uersibus tantum factitandis intento, Nicephorus Botaniates cognomento haud dubie nobilissimus imperiū sibi asseruit. quē in socordis principis inuidiam ciues facile admisere. Michaele prius cum uxore & filio post sextum imperij annum et menses sex cœnobio incluso.

Nicephorus Botaniates.

A Phocæ imperatore stemma huic ductum. quare tanquam omnium nobilissimus Michaele facile reiecto surrogatur. qui Comnenorum fratrum forti primum, fideliq; opera usus, qui Bryenniū tyrannidis inuasorem, & Basilaciū sustulerant, mox ab illis defectionem meditantibus imperio deturbatur ánno III q̄ iperare cœperat. ipse monasticā uitā secutus. Alexius autē Cōnenus minor natu militaribus acceptior iperator salutatur, q Byzantiū ingressus die Dominicæ cœnæ sacratissimo magnæ hebdomadis hostilem in modum urbē totam diripuit, nullo non iniuriarum genere in ciues edito.

Alexius Comnenus.

S uccessit iam hinc familia, unde hæreditarium, ac propè iustum in græcam gentem odiū ad nos transmissum sit. Nam et si iampridem sub Photio schisma cœperat, manebat tamen qualiscunq; Romani Pōtificis maiestas. et male sartam gratiā affinitates quæ

dam cum principibus nostris initæ focillabant. Alexius autem ueluti ex professo hostis latini nominis præter bellũ, quod cum Roberto Viscardo infeliciter gessit Venetis etiam armis adiutus, Gallorũ memorabilẽ illã expeditionem, quã suspectã semper ab initio duxerat, perturbare conatus ẽ. Cæterũ non succedente consilio his conditionibus commeatu, et alijs necessarijs rebus adiuturũ se Gallos recepit, si quæcũq; cepissent ex hoste, sibi restituerẽt. ex ducibus certe nostris plurimũ Boamundo Normanno ã ferre uisus est. Conuersus inde ad pacis artes orphanotropheion erexit & musæum. in altero pueros puellasq; parentibus orbos alendos, in altero erudiendos instituit, sumptusq; his ex regio uectigali datus. ipse uero morbo fatigatus post septimum & XXX imperij annum, menses quatuor cum dimidio moriens Ioanni filio, reluctante in primis matre, imperium reliquit.

Ioannes.

Ioannes, quem nostrorum quidam Caloianem appellant, ubi imperium adeptus est, suos omnes dignitatibus ornat in Isaciũ fratrem propensissimus, quem incredibili charitate dilexit. uarijs expeditionibus in Asiam usus Turcas, Persasq; prælijsq; aliquot uicit, urbesq; illis nõ paucas ademit. Latinorũ militum fortem, fidelemq; operã semper expertus, legatos ad Innocentium Pontificem, et Lotharium imperatorẽ uictoriam de Rogerio gratulaturos mi

fit. tandē memorabili exitu in uenatione sagitta uenenata digitum dextræ sauciaus post quintum & uigesimum imperij annum et menses octo, natu mino ri Manueli sceptrum reliquit, cum Isaacum ut minus ad imperandum idoneum reiecisset. non contemnendus omnino princeps.

Manuel.

Nullus infestior in nos fuit. nulli inuisiores successus nostrorum fuere. ut Corradum Germanum et Ludouicum Francorū Regem uarijs insidijs fatigarit. quare coacti intempestiue Bosphorum traijcere, cū in locorū angustijs à Græcis nostri cæderentur, fame quoq; laborare cœperunt. sed famē morbus etiā subsecutus gypso p summū scelus farinæ immisto. Quare indignatus Siciliæ Rex Rogerius bellum illi indixit. indictū fortiter gessit. uastata omni ora Græciæ, & Byzantio etiam per suos duces adeo insultatus, ut sagittas argenteas, aureasq; hortis regijs immiserint. Venetis etiam non minus infestus cōtra ius gentium Henricum Dandulum eorum legatum uiolat. negotiatores oēs, quos simulata pace euocarat, uno die comprehendit. ex quo Venetis armis pressus tandē promissa bonorum restitutione æquis pensionibus pacē impetrat. præliū cum Turcis funestissimum gessit, in quo penè captus est. Federicum Aeneobarbū etiā italicis auxilijs exercuit. rectæ fidei dogmata perturbare per insaniam adortus, non prius abstinuit ab incepto, quàm omnes

aduersantes sibi uidit. demum cum astrologiæ peritissimus haberetur, sponderetq; sibi multos adhuc uitæ & imperij annos, totiusq; oriẽtis imperium agitaret animo, post XXXVII principatus annos monasticam uitam secutus morbo periit, Alexio filio paruulo relicto.

Alexius.

Patri puer Alexius adhuc successit, qui fatigatus multorum insidijs, Andronicum maxime infestũ habuit. uirum callidum & impium, qui ex Isacio Comneno Ioannis fratre natus nobilissimus haud dubie habebatur. is Constantinopolim ingressus primum tutorem egit. inde participem imperij. Demũ præter iurisiurandi fidem Dominici etiam corporis & sanguinis haustu sacratiorem, Alexiũ quindecim tantum annos natum, cum tres ãnos, à patris morte rerũ potitus esset, miserabiliter excruciatum necari iubet. capiteq; abscisso, reliquum cadauer in mare proiecit.

Andronicus Comnenus.

Callidissimus mortalium, ac sæuus, cætera non improbandus, si regnandi libidinem demeres, bienniũ rebus præfuit omnibus ob insitam sæuitiã inuisus. Quare bello etiam à Gulielmo Siculo appetitus, cũ undiq; premeretur, tandem ab Isacio Angelo præter suam, omniumq; opinionem imperio deijcitur.

captusq; ac per urbem camelo sedens circumuectus manu abscissa, oculoq; effosso, turbæ, uulgiq; tumultu lacer periit.

Isacius Angelus.

Comnenorum sublata stirpe, ad Isacium cognomento Angelum summa rerum præter omnium spē defertur. qui cum prudenter se gerere sub initia uideretur, classem ad recipiendam Cyprum frustra comparauit. bellum etiam cum Mysis, qui & Vlachi dicuntur, Petro et Asane fratribus defectiōis authoribus īfeliciter gessit. uarias īterim multorū tyrānides oppressit. Federicum Aeneobarbū in Syriā properantem magnificæ excepit. ipse uero, cum in nostros beneuolo animo esse uideretur, ab Alexio fratre, quem captum à Turcis redemerat Isacius, per summum scelus imperio, oculisq; priuatur.

Alexius Fratricida.

Non ingratus in fratrem solum, sed planè impius Alexius uideri possit, qui non solum maiori fratri imperium per scelus ademerit, uerum etiam nepotem extorrem pateretur. sed affuit non multo post grauis ultio. restitutus enim nepos patrem adhuc uiuentem rebus præficit. ipso autem Alexio fuga dilapso, nepos Alexius Isacij filius post subitam patris mortem imperator est dictus Gallorū, Venetorumq; armis præualentibus.

Puer annorum duodecim cũ Pãnonas, Gallosq́; per matrem uxoremq́; attingeret, Venetorũ Gallorũq́; ope in imperium restituitur. id uero præter alia in fœdere sanciẽdo diserte cautũ, ut patriarcha Cõstãtinopolitanus Romano Põtifici tanquã maiori subesset. & damna Francis, Venetisq́; à Manuele illata compensaret. qui mense post restitutionem suam uix exacto, cum satageret rerũ, quas promiserat, à Murziphlo quodam ignobili, quem tamen ad summum dignitatis gradum extulerat, fraude puer necatur. sed Murziphlus & ipse nõ multo post in Peloponnesso captus, & Constantinopolim retractus per summam ignominiam & cruciatus obijt.

Balduinus Flandrensis.

Excellens Veneti sanguinis uirtus adiuta Gallicis armis imperium, quod tot annos factiosissima et turbulentissima Græcorũ natio possederat, latino nomini facile asseruit. Capta eni urbe post Murziphli fugam, Balduinus Flandriæ comes XV uirum suffragio imperator eligitur. Veneti priuo suffragio Thomam Maurocenum (quando ita cõuenerat, ut ipsi antistitem darent, si Gallus imperaret) patriarcham designant. qui statim ad Romanum Põtificem profectus, eum dignitatis suæ authorem fecit. mox'q; reuersus celeberrimo gentiũ cõuentu Balduinũ imperij corona donat. qui uix anno circum

acto cum

acto cum præter Adrianopolim cuncta recepisset, moriens fratrē Henricum successorem habuit. Sunt qui annos V imperatum prodant.

Henricus.

B alduino fratri successit Henricus. qui pace cum Vlachis firmata, & filia duas eorum in uxorem ducta, domi, forisq; cum prudenter se gereret, in Thessaliā profectus Gulielmū filium Bonifacij Regem Thessaliæ declarat. mox moriens Iolantā filiā Petro Antisiodorensi nuptam reliquit hæredem. anno imperij XI.

Petrus Antisiodorensis.

H ic uxorio iure (quādo mascula nulla supererat proles) innixus ab Honorio Pōtifice ad Laurentij fanū extra urbē īsignia imperij accepit. inde Venetis nauibus soluens, cum Dyrhachium in Venetorū gratiam frustra tentasset, à Theodoro Lascare, qui se Græcorum imperatorem gerebat, per assimulationem pacis præter iurisiurandi religionem, & fidē medio conuiuio obtruncatur. sunt qui circa nemorosa Thessaliæ loca (tempe ea uocant) insidijs captum & in uinculis asseruatum prodant.

Robertus filius.

N ulli dubium esse potest, treis à me principes relatos pietate ac fortitudine eximios fuisse. quibus tamē fortuna haud sanè arriserit. tum quod rerum diu

potiori nõ est datum, tum quod in tanta imperij no uitate obnoxiam ac planè precariam potestatẽ agerent. Eadem propè sors Roberto affuit, qui ad paternæ captiuitatis nuntium ByZantium aduolans, cum sese optime gereret, Veneti nominis obseruantissimus inuidiam unius ex purpuratis suis sensit. q abductam sibi ab illo sponsam iniquissime ferens impotens animi cum domesticis in Regiam irrupit, dehonestatamq; naribus puellã cecidit. quã iniuriam ulturus Robertus, dũ Romam contendit, atq; inde reuertitur, in Achaia morbo decessit, re interim omni Veneto prætori demandata.

Balduinus.

Quasi fato euenisse dicas, ut quemadmodum à Balduino auspicia regni cœperant, sic in Balduino cõciderent, patri Roberto sufficitur Balduinus filius. Cui, ꝙ ꝑ ætatem tantæ rerum moli non uidebatur idoneus, Ioannes Brennius socer adiutor datur. qui præualentibus Græcorum armis, cum Venetorum auxilio sæpe rem tutatus eẽt, tandem oppignerato filio & Crucis Dominicæ parte, quinetiam templorum donarijs omnium ablatis, cum ingentem exercitum ad Bosphori fauces obiecisset, per eius absentiã à Michaële Palæologo proditiõe recipitur ByZantiũ. ita dum externam uim formidat, domestica opprimitur. Anno igitur sexagesimo ferè quàm imperari à nobis cæptum est, ByZantium amissum est.

tur & hoc ipsum cum studiosis omnibus, tum Lascareæ familiæ haud dubie clarissimæ, ut qui interim ad Adrianopolim rei præfuerint, nõ ignorẽtur. quousq; Michaelis Palæologi uirtute Græcis iterum uindicatum imperium est. Imperator Alexius cognomento Angelus, quem fratricidam superius ostendimus, Theodoro Lascari filiam despondit, dotisq; nomine imperij titulos genero tribuit. huic mascula proles ex uxore nulla, fœmina tantũ Irene filia fuit. quam Ioanni Diplobatazio i matrimoniũ iunxit. iperiumq; illi p manus tradidit. Cui postea Theodorus filius successit. ex quo Ioannes: quem Michael Palæologus puerũ cum interfecisset, ipse sibi et posteris persummum scelus imperium uẽdicauit.

Michael Palæologus.

Vehementis spiritus uir, cũ illũ fiduciariæ quodãmõ tutelæ ptederet, iperiũq; sibi ac suis destinasset, Gulielmum Achaiæ pricipatu primũ spoliat. inde Byzantio capta, cum Venetis bellum diu gessit. à quibus facile imperio deturbari potuit, nisi Genuenses obstitissent. quare inducijs initis Lugdunũ ad cõciliũ uenit, ꝙ Gregorius Pontifex indixerat, facileq; illi cum Romano Pontifice conuenit. ex quo tantam inuidiam græcanicæ gentis contraxit, ut nec morienti iusta persoluerint, & locum sepulturæ negarint. hunc annos quadraginta & amplius rebus

præfuisse, nisi annales dubia prodant, certum est.

Andronicus & Michael filius.

Ex tribus maribus natu maximus Andronicus imperium arripuit. qui Michaelem matre Vngarica natum consortem imperij sibi asciuit. quo mox uita functo, præ dolore amissæ filiæ & generi. pater Andronicus Constantinum Despotem iuniorem ad imperij successionem inuitat. quod Michaelis filius Andronicus ægre ferens, in Auum insurgit. Genuensiumq; auxilio fretus, ius omne ad se trahit. sed Veneti seniorem Andronicum cum restituissent, tandem prægrauantibus Bulgaricis auxilijs & Genuensium, Auus coactus Venetos destituit, partesq; ligusticas a nepote coactus amplectitur. & septuagenario maior tandem moritur.

Andronicus iunior.

Sex annos & amplius bellum uarium & anceps hic cum Auo gessit. sæpe tamen reconciliatis animis amicorum interuentu, et gratia male sarta nequaquam coeunte. Tandem cu Byzantium nepos clam ingressus esset, in Auum nihil ultra molitus, illum secum imperare quoad uixit, passus e. Eo mortuo, cum aduersus hostes Romani nominis res egregias gessisset, multisq; uictorijs clarus esset, undequinquagesimo ætatis anno moritur febre, capitisq; dolore intra quadriduum confectus.

Ioannes Palæologus, & Ioannes Cantacuzenus.

Mortuo Andronico iuniore, cũ Cantacuzeni arbitrio, qui magni domestici dignitatẽ supremã obtinebat, omnia prudenter gererentur, Apocauci fraude uiri obscurissimi, sed solertia et calliditate inter principis amicos præcipuæ dignatiõis, et Patriarchæ ambitiõe in exiliũ truditur. ille uero iniuriæ impatiẽs bellũ quinquennale aduersus Reginam et Ioannẽ gessit Turcarum arma Europæ primus inferens. Cæterum rebus in dies pessum euntibus, proditur illi Byzantium. quod cum occupasset, nulli ferè molestus imperij tantum participem egit, filia in uxorẽ Ioanni tradita. inde in Genuenses socijs Venetis & Arragonijs bellum uaria fortuna gestũ. cui Nicolaus Pisanus dux præfuit. nec multo post bellũ à Palæologo exule Cantacuzeno indictum, Turcarũ in primis ope geritur, quibus etiã in Europa locum inhabitandũ primus tradidit. et cum ex Tenedo soluens improuisus Byzantiũ ingressus esset, tandem Cantacuzenus imperio se abdicans monasticam uitam sequitur. hic Ioannes Matheum Cantacuzeni filium consortem imperij age.tẽ tandẽ imperium deponere coegit. et cũ multa fortiter administrasset bella, moriens filio Manueli imperiũ reliquit.

Manuel.

De hoc nihil aliud memorabile proditum, nisi quod se

ptem filios mares reliquit, quorum Ioannes natu maximus morienti successit.

Ioannes.

A uidus hic concordiæ, pacisq; , principibus cum sacris, tum profanis Græciæ totius comitatus Italiá petijt, Eugenijq; authoritatē secutus Florentino concilio interfuit. paceq; ac concordia perpetua (ut sperabatur) inita, mox domum reuersus non diu superuixit Iosippo etiam Patriarcha Florentiæ defuncto.

Constantinus.

H orret animus tantæ cladis recordatione, & luctu adhuc tanquam in nouo malo mēs refugit. Vrbem totius orientis amplissimā, in qua Christiana pietas millessimum ac centesimum supra nonagesimū primum ānum floruerat, ubi tot principes Christiani, tanta religio, tot diuorum templa, tot reliquiæ conditæ erant, paucis diebus quàm oppugnari cœpta sit, ab immanissimis, ac nefarijs Turcis captā fuisse, in qua nullæ scelerum facies defuerint, non dignitatis, nō sexus, nō ætatis habita ratio. stupra cædibus, cædes stupris additæ. ipsa diuorū templa diruta. ipsa ossa Martyrū canibus, suibusq; obiecta. Constantinus imperator, dum ad portam trepidus se recipit, fugientium trepidatione oppressus obijt. cuius caput hostis ad ludibrium pilo affixum totis castris gestauerit. redēptor ipse Christus (prò pudor

& dedecus nobis aeternum) iterum cruci affixus, luto, limoq; uexatus est. eaque omnia repraesentata, quae in illum Iudaeorum gens olim impia patrarant. Elogium inde additum Cruci. hic est Christianorū Deus. triduum ciuitas uexata, atq; ad arbitriū impotentissimi uictoris direpta. inde quicquid regij sanguinis, mares foemineq; illustres superfuere, aut inter epulas praegrauante uino Othomani iussu foede iugulantur, aut uictoris libidini (quod grauius morte fuerit) reseruātur. incidit autem clades haec in annum salutis millessimum CCCCLIII. quarto Cal. Iunias q dies funestissimus, ac religiosissimus cē nobis semp debeat. Qua in re subeat ea reputatio à Constantino magno Helenae filio cōstructam urbem esse Romae semper aemulam, sub Constantino, q eiusdē nominis matrem haberet, captam, Turcarumq; iugo ad hāc diem subditam. cū Nicolaus Pōtifex Romanae praeesset ecclesiae, Fridericus Germanis īperaret. nostri interim Veneti cū classem ductu Iacobi Lauretani emisissent ad subitae oppugnatiōis nūtiū, hostis Turcae celeritate praeuēti nullā opē lapsis iā rebus afferre potuerunt. regnatū à Palaeologis ānos ferè ducentos.

De Byzantio.

Fuerit et hoc institutae rei consequens, ut qui byzantiū primi cōdiderint, quae ue urbis tam celebris incremēta à prima eius origine ad aetatē nostrā fuerint, et q̄ uaria fortuna, pstringā. nam si Castelli

unius originem diligentius perscrutari non ineptū ducitur, cui quæso ingratum esse possit, urbis tam uetustæ, tam amplæ, in qua imperij Romani maiestas qualiscunq; tot annos uiguerit, ortum, casumq́; percepisse? ByZantium primo in angustissimo Europæ, Asiæq; Euripo posuere Lacedæmonij Pausania duce, Lygos antea dictum . quod uariante deinde fortuna, dum incerti iuris possessio adhuc esset, Atheniensibus, Spartanisq; id sibi certatim uēdicantibus, tandem libertatē sibi asserere, & , dum neuter populus tanquā propriam urbem auxilijs iuuat, liberæ conditionis esse cœpit. per quæ tempora res eorū admodum floruit agro fœcundo, feraciq; in primis, & mari admodum opportuno, unde uectigalia, uectigalibusq; eorū augendis piscium uis ingens ad eorum litora deferebatur. Quàm commode posita esset, oraculi Pythij ambages arguit. nam consulētibus græcis ubi urbē conderēt, data sors exciderat, sedem oppido Cæcorum aduersam quærerēt. Chalcedonios haud dubie innuens, qui priores in ea loca profecti Megaris, peiora legerant . pisces etenim ex Euxino in propontidem illati, ubi ad Chalcedonēse litus incurrēre, territi candicante saxo, quod à uado ad summa pelluceat, aduersum ByZantij promōtorium ex ea causa Chrysoceras appellatum, præcipiti petunt agmine. Itaq; omnis captura ByZantij. Chalcedonensibus penuria. primum cum Romanis fœdus aduersum Pseudophilippum à ByZantijs initum est. inde semper forti, fideliq; opera eorum multis, uarijsq; bellis usi sumus . Quousq; Seuerus

īperator occupatã à Pescennio Nigro, eo occiso fun ditus euertit, & in uici formam redegit, agro etiã eorum Perinthijs adiudicato. fuit autem urbis muris mulesio quadrato lapide, adeo indiscreta laterum structura, ut una propè muri compages spectantibus uideri posset. in huius ruinis Cõstantinus magnus aquilæ præpeti uolatu ex Chalcedone illuc regulares funiculos, terq; ac quater inferentis admonitus, urbem ampliore mœnium circuitu construxit Romæ operibus, & nomine etiam æmulam futuram. quam cum uarijs signis, ac monimentis undiq; conquisitis ornasset, ante V. Iduum Maij Deiparæ Virgini dicauit. Quin et Valẽs mathematicæ prædictionis consultissimus annos DCXCVI potituram rerum prædixit. quæ tamẽ ad huc duret. portus duos habet. quos ductis utrinque cathenis et turribus erectis munitissimos reddidit. illud est, quod Dion grauis ĩ primis author memorabile prodiderit. septem turres eo artificio fuisse cõstructas, ut siquis uni inclamasset, lapidem'ue immisisset, sonitus ex omnibus redderetur æqualis. ita ut ex singulis proprius exaudiretur. Et cum multa ad ornatum nouæ urbis conquisisset, Cochlidem in super porphyretici lapidis ex urbe Roma aduehendam curauit. cui statuam suam, & clauum unum Christi redẽptoris cruciatu insignem superiposuit, quæ Alexio Comneno uiuẽte corruerit. palladium etiã ex Ilio cõportatum. Principes à Cõstãtino cũ diuersa fortuna, tum rerũ uario successu multi præfuere. magna tamen eorum pars ambitiosi, crude-

les, auari, et obscurissimi. qđ'q; grauissimum sit, ab orthodoxa fide aut abhorrentes, aut etiam infesti. donec urbs terræmotibus, incendijs, seditionibus intestinis obnoxia, quibus alimentum leuitas gēti insita præberet, adde etiam principum instabilitate in nefariæ gentis Turcacæ libidinem deciderit. in qua non sine nostro graui dedecore septuagesimum propè annū dominati fuerint Maomethes primus, inde Pazaites eius filius, & q nunc omnibus formidolosus Syriæ, Aegyptoq; imnet, Selinus. et quoniam Turcarū proxime meminimus, qui nā illi fuerint, unde'ue terrarum profecti, p quos duces eorū aucta res sit, breuibus explicandum ē mihi. Tū qa res memorabilis admodū sit, tum quod diuersa quædam quàm nostri hactenus tradiderunt, & (ni fallor) simliora ueri proditurus sim. cum alij præter eorum nuda nomina, uix quicquam memoria dignum in multis retulerint.

De origine Turcarum.

Turcæ, partim Caspio mari proximi, q Asiā, oriēteq; nasterunt, Caucasiq; ueteres icolæ, qua parte ad arctum uergit, partim inter Scythicas gentes relati, et hunnici sanguinis, qui postea Vngari dicti sunt, existimati. qđ ex græcis authoribus, et latinis aliquot colligas. ueteres scriptores (q sciā) de his nihil præter Mellā et Pli. et ille præter nudū Turcarū nomē in Scythiæ relatione nihil aliud addidit. Siue igitur ueteres illi à Mella relati, siue recens aliquod genus

hominum, eorum certe qui Caspij maris accolæ fuere, tenuissima memorantur primordia, et ut cæterarũ gentium planè obscura. nam septingentesimum ab hinc annum natali solo relicto, in Persidem atq; Asiam minorem primum impetum fecere. sed nec unus dux illis, nec certum imperium. uagi dispalatiq; quo'ue cuique sors affuit, latrocinantes magis, quàm belligerantes prouincias uastarunt. prima stipẽdia Basilio Macedone imperãte sub Muchumetio Sarracenorũ Principe meruere. quorum præcipue opa Babylonios, Indosq; ille uicerit. Sed peperit his uirtus inuidiam. prohibitiq; ad sua redire, idignati primo secedunt. inde uno alteroq; prælio Tãgrolipicis Mucaletij ducis corũ auspicijs feliciter aduersus Sarracenos gesto, tãdẽ egregie uincũt, Muchumetiumq; profligatum acie obtruncant. ex quo res Turcica ad Tãgrolipicem delata. is alijs Turcis ad se accersitis Cucumetiũ nepotẽ aduersus Arabas, cũ paratissimis copijs misit. q prælio ab his uictus, cũ à patruo per summum contemptum exceptus esset, eius iracũdiã ueritus, ab illo deficit, et Pasara Chorasmiorum urbe munitissima sese icludit. Tangrolipix interea prælio genti funestissimo in Mediæ finibus cum Romanis Asani alterius nepotis ductu conflixit. Quo uicto & cæso, indignatus ille Aleimum fratrem iterum in Romanos misit. qui egregiam uictoriã capto Liparite Græcorũ duce, et cæsis etiã Iberis Romanorũ socijs retulit. sed cũ Liparitẽ primũ, mox et dona à Pricipe missa facile Turcis reddidisset, nec præstarẽt Romani quod promi

ferant, igentibus copijs accinctus Tangrolipix Asiam omnem ad euxinum mare aut uastat, aut subigit. uariatū deinde in gente factionibus exortis ad Gallorum usque memorabilem illam expeditionē. qua fracti ab his sæpius, magna etiam imperij parte multati sunt. Donec Othomanus ab hoc Selino, qui rerum nunc potitur, nonus ueterem gentis gloriam asserere ausus est. is obscuro loco & parētibus agrarijs natus uirtute, ac calliditate singulari, conflata per seditionem manu, circūferre turcaica cœpit arma, in suæ gentis homines non minus infestus quàm in nostros. Paulatimq; rerum successu, & imperandi libidine inflammatus castellum, quod Othomanum de suo nomine appellari uoluit, cepit. distabat id à Prusia Trapezuntem uersus itinere dierum sex. agebatur autem ānus salutis nostræ millesimus trecentesimus, præerátq; i Barionæ sede Bonifacius Octauus, circa exitū Michaelis Paleologi et Andronici nepotis initia. quo tēpore Germanis Albertus imperabat. Othomanus igitur his auspicijs intra octo & uiginti annos, quibus rerum potitus est, incredibile dictu quantum rē suā auxerit. magnā certe Bithyniæ partē breui subegit, oppidáq; ad euxinū posita non pauca cepit. q moriens Orchani filio regnum per manus tradidit. sub quo dissidio Græcorum Cantacuzeno et Palæologis contendētibus, adeo res Othomanica creuit, ut Prusiā Græcis ademerit. et dum Cātacuzeno magis quàm palæologis fauet, primus in Europam ab eo accersitus traiecit. Caramanum etiam, perfidia in illum

usus, cuius filiam in uxorē duxerat, interfecto eius filio adolescente, non exigua principatus parte exuit. Qui post uigesimum secundum imperij annum Ammuratem filium hæredem reliqt. Is auitam, paternamq; felicitatem æmulatus, in Caramanū auū maternū nō minus infestus quàm pater fuit. mox ab imperatore Palæologo solicitatus i Bulgaros, fratremq; Peloponnessi principē, qui bellum mouerāt XII Turcarū millibus in Europā transportatis, egregie Bulgaros, hostesq; imperatoris ultus ē. hinc Europèis opibus illectus, dum ulcisci imperij hostes simulat usus Genuēsium nauibus, hellespontum ad Abydū superat. Callipolimq; cum alijs oppidis occupat. Is fuit annus millesimus trecentesimus sexagesimus tertius, nec multo post Seruiam, Bulgariāq; ingressus, cū Adrianopolim prius occupasset, occurrentes sibi cum paratissimis copijs hostes ingēti cæde profligat Lazaro Seruiæ principe in acie cæso. sed mox à seruo in domini uidictā Ammurates occiditur, cùm annos uiginti tres imperium tenuisset Pazaite et Solimano liberis superstitibus. Pazaites interfecto per insidias fratre, patris mortem ulturus Marcum Craieuicum Bulgarorum principem prælio superat, & interficit. inde magnam Bulgariæ partem sibi subiecit. nec tanto rerū successu quietus, Bosinam, Croatiam, ulterioresq; Illyrici partes uastat. Cōstātinopolim annos octo obsidet. facileq; obsessam iā tunc expugnasset, nisi Vngarorū, Galloruq; aduētū formidans, qbus ad Nicopoli occurrit, memorabili prælio nostros superasset, cæsis, captisq;

magna ex parte Gallorũ ducibus ĩ primis Ioãne Burgundiæ duce, et Sigismundo Vngariæ tunc Rege tumultuaria pugna fuso. qui facile in hostis potesta= tem uenisset, nisi Venetæ classis occursu seruatus ẽ fu gæ esset. cui tum Thomas Mocenicus, qui postea Mi= chaeli Steno successit, præerat. inde ad Cõstantino politanum obsidionẽ spei plenus regrediens, cum eam biennio obsessam tenuisset, trepidissimus Tãber lanis Scythæ nuntijs, qui ĩfinita penè multitudine Turcarum terras inuaserat, excitus, illi ad Stellam montem congreditur, in Galatiæ, Bithyniæq; cõfi= nio. Cæsa sunt in ea acie Turcarum ducenta millia. uiuus ipse Pazaites in hostis potestatem uenit. q au= reis cathenis cauæe uinctus, ad mortem usque à Tamberlane circunductus est: incidit hæc clades Turcis in annum millesimum trecentesimum nona= gesimũ septimũ salutis nostræ Bonifacio nono Pon tifice Romano. huic duo fuere liberi mares. Orcha nes, quem alij Calepinum, et Maomethes, quem no stri Moysem magno, uti uideo, errore dicũt. Orcha nè intra biẽnium per insidias à fratre interfecto, Maomethes rem Turcarũ solus occupat. qui Turcæ auito regno Asiæ recepto per Tamberlanis interi- tum, Bulgaros et Vlachos prædis & cladibus af= flixit, Adrianopoliq; recepta, Regiam ibi sedem sta tuit. ipso post ãnos septẽ et decẽ mortuo, Ammura tes filius regnum init, Ioanne XXIII Barionæ sedem tenente. hic maiorũ gloriam non solũ æqua uit, uerum etiam longe superauit. prima illi expe- ditio in Mysorum principem, qui nunc Serui di-

euntur, fuit. de qbus Scopiã et Nouemontum post lon
gam obsidionem cœpit. Duos Reguli filios captos ocu
lis priuat, postea sororem eorum uxorem sibi adsci
scit. restitutoq; per has nuptias Nouemonto in Vla-
chos, Vngaros, et Germanos incursiones graues fa
cit. inde in Epeirum deflectens Croiam expugnat.
Venetorum arma in se solicitat. Thessalonica his ꝑ
uim adẽpta. interim una ab Vngaris igenti pugna
uictus, inducijsq; ab his decennalibus impetra-
tis, iterum ab ijsdem Vngaris præter iurisiurandi
fidem Eugenij Pontificis hortatu bello petitur. quos
duplici prælio ducum nostrorum discordia et am
bitione uicit. in altero ad Varnam Ladislaus Rex
Poloniæ, et Iulianus Cardinalis obiere. in altera
ad Basila uictus Hũniades, cæsiq; principes Vn-
gari non pauci præter gregarium militem, qui ad
internitionem occubuit. Nec moratus Peloponessum
fratrum discordia iniuriæ obnoxiam in ditionem
redegit. exide reputãs aĩo regni molestias, et fortu
næ inconstantiam animo agitans, in Asiam abijt so
litariã uitam secutus, et Maomethæ, filio cura rerũ
demandata sub Calibassæ tutela. quam non mul-
to post repetere suasus (ætas enim filij nõ satis ido
nea rei administrande adhuc uidebatur) Epeirum
ingẽti exercitu repetit. (defecerat enim ferè uniuer
sa Scanderbecchio authore). et Croia frustra per
aliquot menses oppugnata, mœrore animi obijt, cũ
annos quatuor & XXX regnasset. longum
esset, si Maomethis eius filij res gestas explicem.
quæ quantæ fuerint, nouum Othomanicæ familiæ

magni cognomentum ab eo quæsitum, & in hære des iam transmissum arguat. is enim duo Christianorum imperia Constantinopolitanum, & Trapezuntiũ subuertit. regna duodecim nobis ademit. ducentas urbes Christianam pietatem secutas cepit. & in his Chaladem insulam armis & Scodram deditione Venetis extorsit. bellum maritimum per multos annos cum maioribus nostris gessit. Caphã potiaim urbẽ expugnauit. Rhodon insulam frustra tentauit. Italiæ capto Hydrunte arma intulit. et dũ plus quàm ciuile bellum in maiorem filium meditatur, cum annum unum & XXX præfuisset. obijt Anno salutis nostræ M. CCCC. octuagesimo primo. Quito non. Maij. Quo mortuo res Turcicæ ciuilibus armis aliquandiu iactata est. sed minore fratre uicto & fugato, solus imperium Pazaites obtinuit. qui Vlachiæ castella quædam cum expugnasset, inde in Sultanum Aegyptiũ copias eduxit. à quo sæpe uicti Turcæ tandẽ pacẽ, fœdusq; inire. Cæterum cum otij appetentior à natura uideretur, nec tamen per suorum hominum ferociam feriari à re bellica posset, paratis terra mariq; ingẽtibus copijs anno. M. CCCC nonagesimo secũdo Cerauniorum montiũ accolas inuadit. tractumq; illum liberarum semper ad eam diem gentium Turcicæ seruituti subdit. ide septimo post anno terribili classis apparatu Venetis Methonem, Naupactũq; mox ide et Dyrhachiũ adimit. Quin et in foroiuliensi agro trepidatum Turcis fœde terram eam magno nostrorũ dãno uastãtibus. Nec multo post pax

secuta

secuta Andreæ Gritti patricij clarissimi opera. post quá non diu superstes Pazaites fuit regno à Selino filio pulsus, qui rerum nunc potitur, ex quo annos fermè XXX imperitasset.

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI ROMANORVM PRINCIPVM LIBER TERTIVS.

V*entum iam est mihi ad tertium, atq; ultimum institutæ commentationis librum. quæ mihi ut laboris & operæ minus, ita certe multo plus uoluptatis allatura sit. Nam & à continuis imperij cladibus tantisper aueritur animus, dum lætiora persequor, & hi mihi principes posthac erunt referendi, quorum res gestæ et domi, forisq; felicitas i plerisq; táta est, ut ueterum Romanorum gloriam non pauci ex his æquent. certe recentiorum memoriã eorũ uidelicet qui supra millessimum annum à me repetiti sunt, adeo obscurent, ut iniquissime propemodum faciat, siquis hosce illis conferat. Nam ut in plerisq; sordes, & generis pudendam originem sileam, quotus eorum quæso fuit, qui aut augendæ Reip. studuerit? aut auaritia non flagrarit? aut sæuitia in suos, in externos perfidia infamis non uixerit? adde ueræ pietatis i hisce contemptum. tot hæreses ab illis, aut per summum scelus excogitatas, aut ad insaniam usq; et Pontificum Romanorum exilia et cædem pertinaciter assertas. accessit odium*

plus quàm hostile in latinum nomen. Quid dicam quoties insultatum sit Romanis Pontificibus? Quoties eorum uiolata maiestas? Nam schismatis crimē eo grauius existimari debet, quo & concordiam nostrorum Pontificum sæpius expetiere, et expetitam pari leuitate reiecere. Donec paulatim uetere labēte disciplina, req; magis ac magis in lapsum prona, tum denum in præceps nostris tēporibus acta, imperiū tanta indole partum, et auctum ad Turcas transierit. quo factum est, ut gens olim in terris ingeniorum acumine, tot artium solertia, tanto rerū usu celeberrima, addo legibus, institutis domesticis, eloquentiæ studio, & tot urbibus ac Colonijs per orbem deductis frequentia & amplitudine optime de humano genere merita, nunc aris, focisq; patrijs expulsa, inops, egensq; alienæ opis, aut erret profuga, aut immanium Barbarorū iugo subiecta seruiat. uti iā in ipsa Græcia quæramus Græciā. Quod si uerum est, fruges & arbores, pro soli, terrarumq; ingenio mutari, et de cœlo mortales quod hauriāt, naturam et mores induere, simile ueri certe uideri possit Thraciam illam feritatem, et bithynicam barbariē (quando hæc loca recentiores Græci tenuere) esse ab his haustam. & alioqui Thraces homines & Phryges, et (quod præcipue pudeat) Macedonum Cappadocumq; mancipia rerum potiti sunt. ne aliquot Isauricæ gentis ingeram. qui tametsi usu, consuetudineq; græcam linguam imbiberant, patrios tamen mores, quibus inutriti fuerant, retinerēt. unde illis fortasse cuncta perdendi libido, tanquam nō

propria tuentibus et Romani nominis, latiniq; contemptus ac odium quod à Principibus suis acceptum semigræci homines, nec quicquam auitæ indolis, ac prudentiæ redolētes si linguam, uestitumq; demas, in posteros transmisere. Siquidem diuinitus à Platone dictū quales essent principes, tales ferè esse eorum, qui his obediant, mores. Cæterū querelæ ne tum quidem gratæ futuræ, cum necessariæ essent, certe ab his nostris libris absint. Quibus id tantum agimus, uti rem obscuram, ac propè obsoletam illustremus, & uarijs literarum monimentis traditam, nec græcis, latinisq; hominibus satis exploratā, breui hoc uolumine complectamur. Sumemus igitur auspiciū Dijs fauentibus à Carolo Francorum Rege, cui res egregiæ gestæ magni cognomentum iure peperere.

CAROLVS MAGNVS

Irene Constantini matre Byzantij rerum potiente, cum imperij Romani maiestas omnia sibi Barbaris uendicantibus obsolesceret, nec in fœmina, quāuis altæ indolis, inesse præsidij multum uideretur, Leo Pōtifex scito Romani Po. Cleriq; rogatu Carolum Francorū Regem ob egregia in Christianum nomen, et Romanam sedem merita Romanorum imperatorem primus appellat, inunctumq; cum Pipino filio Augustum consecrat, anno, ex quo in Italia imperari desitum post Augustuli interitum trecentesimo ac trigesimo, salutis nostræ octogesimo, re

gni uero eius, ex quo Francis præfuerat, trigesimo tertio. dies tantæ rei Idiuum Decembriũ delectus. Subsecutaq; mox P. Q. R O. acclamatio Carolo Augusto magno et pacifico uita et uictoria. Huic Pipinus pater fuit, qui primus Christianissimi cognomentum tulit ob nauatam Romano Pontifici aduersus Langobardos egregiam operam. Carolus autem paternæ uirtutis æmulus sub regni initia bello defunctus aquitanico, Italiã, Adriani Pontificis adhortationem secutus, ĩgreditur. Langobardorum regnum capto eorũ Rege Desyderio Francico nomini subigit. Saxones sæpius rebellãtes tricẽnali tandem bello uincit. et, quod ab initio semper egerat, uera pietate imbuit. Sarracenos Hispaniam ferè omnem uastantes intra Bæticæ angulum compellit. & præsidijs Pompeiopoli, ac Cæsaraugustæ impositis, dũ in Franciam redit, Vasconum insidias passus non paucos ex suis & in his fortissimum quenq; amittit. Sclauos, Danos, & Baioarios tumultuantes in ditionem suã redigit. iterum Italiã ĩgressus, ut Romanæ ecclesiæ patrociniũ semel receptũ cõstãter tueretur, Beneuẽtanorũ ducẽ Aragisum Lãgobardorũ reliqas adhuc fouentẽ ad officiũ cogit. Hũnicũ bellũ octauo post anno feliciissime confecit, cum eorum regiam, quæ Rhingus appellabatur, expugnasset, et Thesauros opulentissimæ omnium gentis asportasset. inde tertio in Italiã contendens Pontificis Leonis iniuriam ulturus, simul et eius causam cogniturus omnia ex sententia composuit. Vnde illi post ingentia merita imperatoria ma

iestas & posteris quaesita. Quare compositis Italiae rebus, cum nihil grauius in Langobardos statuisset quàm ut aequo cum Italis iure uiuerent, & partito imperio cum Irene, in quo diserte cautum, ut Veneti suis uterentur legibus, & bello pace'ue neutri us censerentur iuris, in Gallias redit. filioq; Ludouico consorte imperij declarato, tandē moritur Aqsgrani V Cal. Februarij aetatis anno septuagesimo primo, regni quadragesimo septimo, post Lāgobardos debellatos quadragesimo tertio. ex quo uero Augustus à Leone Pontifice dictus est XIIII. fuit in hoc prīcipe, quod incredibile multis uideatur, pacis, belliq; par studium. insignis pietas. beneficentia singularis, humanitas quanta in superiorum principū nullo. ī rebus bellicis maior'ne uirtus an felicitas extiterit, nescias. nullus certe ferociores gentes debellauit. nemo collatis signis saepius dimicauit. nemo bonarum artium studia indulgentius fouit. ipse Parisiēse gymnasium, et Papiense uiris undiq; doctissimis accersitis instituit. templa diuis erexit. uerae religionis obseruator etiam ī minimis fuit. Iniurias illatas ciuili animo tulit. in hostes raro acerbius saeuijt. Italicae gloriae ita studuit, et qeti, ut praeter Florentiā urbē instauratā, classes quoq; paratas habuerit, qbus Maurorū populatiōes arceret. His meritis ad haec usq; tpa à multis ut coeluū unus colitur. eius monimenti Elogiū hmōi fuisse traditur.

CAROLI MAGNI CHRISTIANISSIMI ROMANORVM IMPERATORIS CORPVS HOC CONDITVM EST SEPVLCHRO.

Ludouicus Pius.

Iam uti Carolo patri res egregiæ domi, forisq; gestæ magni cognomentũ peperere, sic Ludouico facilitas, ac clementia, religionisq; summum studiũ Pij tertio ad hoc æui dedit. Qui sub patris mortẽ Aqsgranum ex Aquitania contendens diuersarum primo gentiũ legationes audijt. inde dacicum bellum ex sententia conficit. nec multo post Bernardum ex Pipino filio nepotem in Italia res nouas moliẽtem capitali pœna afficit. in antistites rerum nouarum authores mitius actum. Inclusi cœnobijs uita donantur. et cum Britones, reliquosq; pacis turbatores compressisset, à filijs tribus captus, tanquam in Carolum natu minimum propensior esset, imperium eiurare cogitur. sed tumultuante optimo quoq; restitutus pristinæ dignitati, non multopost partito imperio decessit Maguntiæ, cum imperasset ánis uiginti septem, uixisset LXIIII. hic Stephanum Romanũ Pontificem magna Gallorum frequentia exceptum, et cruce magni ponderis donatum à se dimisit. Quin & Pascali ius eligendorum præsulum remisit. sanxitq;, ut sacri ordinis homines à gemmis, cultioreq; uestitu temperarẽt. Quid facturus pientissimus imperator, si luxum nostri temporis aduerteret?

Lotharius.

Tres superstites liberi Ludouico fuere. Lotharius natu maximus præter Italiæ regnum Narbonensem

Galliam & imperij decus assequitur. Carolo Gallia omnis citra Mosam data. Ludouicum Germani Regem sortiti. sed non diu mansit fratrum cõcordia. violatus (credo) ab his pater tãti sceleris pœnas exposcebat. quippe qui ardentibus animis inter se, dum paternam imperij diuisionem æquo animo nõ ferunt, infestis signis concurrere ad fontanicum altissiodorensis agri uicum. qua acie tot Gallorũ millia utrinq; cecidere, ut conuulsæ propè imperij uires sint. uictus tamen Lotharius, & Ludouicus à Carolo. & cum bellum iterum repararent, iterum fusi pacem petiere. Quæ his propè conditionibus data. ut imperij titulo Lotharius cum Italia & Narbonensi Gallia frueretur. Ludouicus Germaniam possideret, Carolus Francis à Mosa ad oceanum præesset. addita & ea Galliæ pars, quæ Scalden inter & Rhenum iacet. ea nunc Lothoringia est. Ipse cum Ludouicum filium regni consortem adsciuisset, & imperij socium declarasset XV post anno monasticam uitam secutus est, tædio rerum aduersarum (ut opinantur) affectus.

Ludouicus.

Hic Lotharij filius eo uiuente (uti diximus) regni, imperijq; consors efficitur. Romæq; à Sergio Pontifice inungitur & coronatur. reuersusq; ex Italia in Germaniam post patris mortem cum Carolo Caluo Frãcorũ Rege discordibus aĩs ferè semp uixit pp Austrasiæ regnum, quod Lotharij fratris fuerat,

& Caluus id sibi totum uēdicarat. sed mox cōpositis rebus, cum annum unum & XX rebus praefuisset. moritur Ludouico filio superstite.

Carolus Caluus.

Redierat Ludouico mortuo summa imperij ad Carolum Francorū Regem minimū natu Ludouici Pij, qui cum Britonnibus et Nortmannis uaria fortuna dimicauit. postea audita Ludouici morte, in Italiā profectus à Ioāne Pontifice corona donatur imperij. Quare mox in Sarracenos mouens, facile conatus eorū repressit. inde in Galliam reuersus breui Italiam repetit. aduersus quē Ludouici Germani filij, dum bellū parant, ipse curis confectus ueneno à Sedechia medico Iudaici sanguinis dato obijt, Ludouico Balbo haerede. Notatu in hoc imperatore ambitio modica.

Ludouicus Balbus.

Ludouico Calui filio Ioannes Pontifex imperij titulum praeter Italiae multorum principum uolūtatem solus asseruit. qui è custodia fugiens, cui Romani illum incluserant. & in Galliam contendens ratum Balbo imperium suo assensu fecit. quod tamen ualetudinarius princeps biennio uix obtinuit. obijt anno salutis octingentesimo octogesimo Carolo Simplice haerede.

Carolus Crassus.

Hunc Crassum a corporis (ut arbitror) habitudine dixere. qui Ludouici Germaniæ Regis filius a Ioãne obtinuit mortuo Balbo, imperij coronã: hic Nortmannos, Pannonasq; uarijs prælijs afflixit. Robertũ aũt Nortmãnorũ ducẽ de sacro fonte leuauit data illi in uxorẽ filia. Sed mox cũ inutilis ĩperio, nec in eo satis præsidij uideretur ad Nortmãnos Gallia exturbãdos ob subitã uim morbi, abrogato illi ĩperio post decenniũ decessit. laudatur in hoc prĩcipe religioni studiũ, & in literatos homines beneuolentia, quos ad scribendum adhortari soleret.

Arnulphus.

Vt nihil certi affirmare de Arnulphi origine habeã, facit scriptorum inconstantia. mihi tamen similius uero uideatur, ex Carolo Manno Ludouici Balbi prognatum. nec enim uideo, qui fieri potuerit, ut obscurissimus homo, (quod quidã asserant,) imperio præfuerit, Gallis præsertim suos reges tanta ueneratione colentibus, et ignobiles auersantibus. huius igitur uirtus effecerat, ut quando Carolus Simplex parum idoneus haberetur, iste imperaret. qui aduersus Nortmannos res egregias primo gessit. mox in rapinas, templorumq; spoliationes conuersus, iusta numinum ira plectitur. Nam & prior illum felicitas deseruit. & breui pediculari morbo confectus obijt. illud accessit grauius, quod imperij maiestas ĩ eo defecerit. quæ per annos centum tan-

tu indole à Carolo magno quæsita nescias maiore Gallorum dedecore et infamia, an Italiæ damno ad Germãos tralata sit. Terra certe Italia sub Gallorum principatu adeo floruit, ut uetera Romanorũ principũ tẽpora non sanè desyderares. sed et anni sexaginta usq; ad Othonem primum Saxonum Regem, quibus nullum non calamitatis genus sensit illa olim gentium alumna & parens Italia, fecere, ut Gallicum nomen desyderabilius foret. Cæterum de his aliâs.

Otho primus.

Sexagesimus ferè agebatur annus ab Arnulphi morte, Berengarijs interim Langobardici sanguinis Italiam uexantibus, & Vgone, Rodulpho, & Lothario Gallis principibus rem sibi interdum asserentibus. Cæterum cum Berengarius tertius cum Adalberto filio tyrannum uerius quàm principem ageret, accersitur à Romanis Otho. Cuius tunc nomen ac pietas celebris erat, Boleslao Boemo capto, et Vngaris prælijs aliquot afflictis. ille igitur Saxonia egressus cum L. millibus armatorum Italiam per patentem fori Iulij portam ingreditur. facileq; Berengarium & eius filium ad obsequium retrahit, quos data uenia magna etiã Galliæ Cisalpinæ parte donat. Inde abiens Ludoicum Franciæ Regem factione suorũ carceri inclusum eripit. nec quiescere diutius datum Berengario & Adalberto res nouas molientibus. quos facile uictos & captos Alterũ

in Austriam, alterū Byzantij relegat. Inde Romā profectus, à Ioanne Pontifice, primus Germanorum principum corona donatur imperij: quem, tertio Italiam repetens, cum grauissimorum criminum reus ageretur, saepe tamen antea ut resipisceret, admonitum, coacta synodo officio deijcit. Leone suffecto. Hunc cum Ioannis Pontificis necessarij illo sub Othonis profectionem redeunte, urbe eiecissent, statim ulturus insignem iniuriā ex Vmbria Otho aduolat. ac Romanis COSS. in Germaniam relegatis cum praefecto, Leonem restituit. Sarracenisq; ac Graecis, qui illis adhaeserāt, Calabria, Appuliaq; fugatis, in Germaniam reuersus Viennae obijt. Vir pacis, belliq; artibus insignis. pietatis autem assertor praecipuus. rebus praefuit ann. XXX. et amplius.

Otho. II.

Hunc ex Adelaida Lotharij uxore susceptum pater successorem sibi instituit, & inungendum à Romano Pontifice curauit. Cuius etiā opera Sarracenos, Graecosq; Calabria expulit. Hic mortuo patre, Hēricum Bauariae ducem nouis rebus studentem armis domuit, & aduersus Lotharium Francorū Regem, qui sibi Lothoringiam asserebat, Galliam ingressus foedis populationibus uastat. Caeterū dum reuertitur, in Axonae fluuij transitu graui incommodo à Francis affectus est. plerisq; militū fluminis impetu, alijs ferro enectis. & dum in Italiam festinat ad famam graecorum principum, qui Sar-

racæno etiam milite instructi Italiam sibi uēdicabant, his congressus ad Basantellū uincitur. ipse scapha conscensa ad mare delatus, Romáq; ex Sicilia profectus, Beneuētanos in primis ultus est, quos uti desertores oderat. Beneuēto autem incensa Bartholomæi reliqas inde asportatas Romæ componit. ubi non multo post fato uita decessit decimo septimo imperij anno.

Otho tertius.

Non pœnitet adhuc Germanorū principum. quippe quorum uirtute Christiana pietas, et res Italica respirarit. Cui restituendæ auitæ, paternæq; uirtutis æmulus Otho tertius incubuit. q à principibus Germanis imperator Romæ dictus, Brunonē Saxonē Pontificem creat Gregorium quintum appellatum. inde Saxoniam inuisens, Romā ingentibus mox copijs accinctus minarum, iræq; plenius aduolat. ferebat uidelicet iniquo animo Gregoriū ab his expulsum. Capta igitur Roma et Crescentio authore discordiæ à multitudine cæso, Ioanne adulterino Pōtifice luminibus priuato, Gregorius restituitur. q statim sanctionem eam tulit, quæ per quingentos ānos adhuc durat. Imperatorum nullus hæreditariam dignitatem uendicato. principes sex, sacri ordinis tres, profani totidē eum deligūto. hi si discordes fuerint, Boemiæ Regem cooptanto. nec multo post Otho undeuigesimo īperij anno naturæ concessit. fuit hic Veneto principi Vrseolo familiaris. in cuius gratiā

cũ Venetias inuisisset uoti reus palliũ aureum, qđ annuum Veneti pendebant, remisit.

Henricus primus.

In Othonis locum ex Gregorij formula Henricus Bauarici sanguinis imperium adipiscitur, uir pietate insignis, nec armis ulli priorum principum minor. par sanctimonia, ac innocẽtia Sinegundæ coniugis. qua cum Henricus cœlibem perpetuo uitam duxit. unde etiã mortui diuorũ numero adscripti miraculis illustres fuere. Henricus igitur post Germaniæ res compositas Italiã ingressus Capua Sarracenos expulit. Græcorũ ducem Troia à se munita spoliat. quibus gestis octauo imperij anno in humanis esse desijt.

Corradus Sueuus.

Post trium annorum interregnum legitimo tandem suffragio Corradus Frãcus eligitur, uirtute, ac militari disciplina ad tantum fastigium euectus. qui cõparato exercitu, Mediolanum diu obsedit. et cum supremum exitiũ urbi minaretur, deterritus oraculo omnem grauiorem iniuriam abstinuit. Romamq; profectus coronam imperij à Pontifice accepit. in Sclauos inde ac Pannonas feliciter pugnatum. qui rebellantem Italiam socialibus armis adiuuerant. neq; non Rodulphum Burgundiæ Regem suis cõciliat. Leopoldum etiam pacis & otij turbatorem bel

lo petitum compescit. Mouēdi belli causa, quod sub initia imperij legem seuerissimam tulerat, siquis pacem turbasset. Corrado autem post annum XV uita functo, Henricus successit.

Henricus II.

Gener hic Corradi imperiū accipit. et ante oīa Odelricum Boemiæ bello fatigatū tributū annuū sibi pendere cogit. Inde Petrum Regem ab Vngaris eiectū restituit. Cæterū pertæsus eorum, quæ Romæ circa Pnotifices per summum scelus agerētur, Romā contendens abdicatis adulterinis Pontificibus aliquot Bambergensem præsulem Pontificiæ sedi præficit, quem Clementem secundum dixere. & ut caueret in posterū summorum Pontificum securitati, iureiurando Romanos adigit, neminem creationi eorū interfuturū sine eius permissu. Capuaq; aduersus Sarracenos nouo præsidio firmata in Germaniam abiens duodeuigesimo imperij anno Hērico filio superstite ad superos abijt, cum Leonem nonū primo, mox eo defuncto Victorē secundum Pōtifices suo priuilegio declarasset. unde Victor in beneficij gratiā Henricum adhuc puerum Cæsarem creari passus est.

Henricus tertius.

Is si quàm bello magnus, tam pacis artibus, ac pietate insignis esse curasset, haud dubie Carolis & Ot-

thonibus æquari potuit. nemo bellacior hoc uno fuit. nemo collatis signis ad hanc diem pluries cũ hoste conflixit. quippe qui Marcum Marcellum & Cæsarem Dictatorem supergressus bis & sexagies pugnarit. In Saxones tamen & Rodulphum corũ Regem arma sæpius intentata, quibus cum congressus semper ferè uictor abijt. Quin nouissimo prælio fugatum etiam Rodulphum interfecit. Mathildẽ Pontificis partes in terra Italia tuẽtem uicit Henrici filij opera. sed quàm bello clarus, tã insectatione Pontificum infamus. à q̃bus diris etiã Põtificijs primus imperatorũ post arcadiũ petitus est. Nec causas in præsentia exquirere libet. Certe nunquam laudes Gregorium Pontificem ab eo obsessum. adulterinum Põtificem unum & alterum superinductũ. Dolis & ueneno etiam in illos crassatum. matrem fœminam optimam à filio expulsam, atq; in exilio mori coactam Gallorum memorabilem illam expeditionem sæpe impeditam. sed luit mox pœnas. ab Henrico enim filio captus & Leodij custoditus pedore carceris post annũ XLVIII. imperij miseram animam efflauit.

Henricus quartus.

Quis non Henrici prolem agnoscat impietatem paternã redolentẽ ex cõtinua Põtificum insectatiõe? sed cui parceret hõ nefarius, q ipias manus in qualẽcunq; parentẽ intulerit? accessit ad impietatem eius dolo magis q̃ uirtute præter Germanorũ morẽ istru

ctus. quare Pascalem per summam perfidiam Pontificem in potestatem redactum non prius dimisit, quam ille cuncta rata, quae uoluit, faceret, a quo coronam quoque imperij per uim expressit. Quae mox uti extorta sibi cum irrita Pontifex denuntiasset, Henricum in Italiam statim exciuit. Romae ergo agens (quando Pontifex in Appuliam uitabundus hominis furorem contenderat) ab Bracharense antistite iterum corona insigniri uoluit. tertio quoque Italiam inuadens Gelasium Pontificem urbe pellit. Cuius aduentum reformidans Henricus (quippe qui Nortmannicis armis instructus aduentare dicebatur) in Germaniam rediit. ubi post annum imperij XV obiens maiorum sepulchro infertur.

Lotharius.

Non est cur Saxonum principum pietatem, ac constantiam in asserenda Pontificia dignitate praeter alias egregias eorum uirtutes non magnopere commendes. nulli certe ex his principibus, qui Germanici sanguinis fuere, plus Pontificum maiestati detulere. nulli religionem constantius fouere. id quod Lotharius a maioribus acceptum uelut haereditarium in Innocentio praestitit. Quem in Gallijs pene exulem, cum uenerabundus excepisset, breui, uti pollicitus est, Barionae sedi restituit. & in Germaniam ad componendos tumultus, qui exorti erant, mox profectus, breui Italiam in Pontificis gratiam repetijt, eumque, pulso ex Italia Rogerio Nortmanno et Pseudo Ponti

fice ita

fice ita confirmauit, uti nihil inde mouere Pontificis aduersarij sint ausi. sed breue imperium annorum undecim effecit, ne res felicibus auspicijs cœpta conualescere admodum potuerit. satis constat, hunc, cũ Principes imperatorẽ dicerent, diu reluctatum esse. indignum se professus, qui tantæ rei præficeretur.

Corradus secundus.

Ludouico Francorum Rege contra Sarracenos arma parãte, Corradus gente Sueuus legitime imperator creatur. qui eandem militiam æmulatus pia et ipse arma induit. sed Bosphorum thracium immature à Græco imperatore traijcere coactus, cũ deesset commeatus, et qui à Græcis comportabatur gypso infectus esset per summũ scelus, ille Iconij obsidionem, ĩ qua diu fuerat, soluere cogitur. decimoq; uix milite ex tãta nuper multitudine superstite, ipse in Germaniam retro abijt. & imperij anno XV inglorius obijt.

Fridericus primus Aeneobarbus.

Pessimo iam pridẽ exẽplo Pontificiæ cũ imperatorijbus contentiones ĩoleuerant, dũ Põtifices ĩperatoriã maiestatem, quã illi suo suffragio ratam facerent, contemptim penè haberent, et Romani Principes ambitionem in sacerdote præposteram æquo aĩo ferre non possunt. Vnde omnium malorum fons & origo his inter se decertantibus, quorũ ope ac cõcordia

res Christiana florere diutissime potuit. id cum aliâs experti maiores nostri sunt, tum uero hoc tempore utinam non extrema cum nostra pernicie sentiamus. Certe Friderico ingentes animi, corporisq; uirtutes affuere. statura procera, robur et agilitas par. Disciplinæ militaris, & gloriæ appetens. periculorum contemptor animus. non tamen ut ad ea subeũda prudentia deesset. multarum rerum peritia. liberalitas egregia. felicitas summa. q̃bus uirtutibus instructus in Italiam ex more descendens primum omnium Derthonã portas sibi claudere ausam, obsessam capit. inde Romã ad Adrianum Pontificem profectus coronæ insignia accipit. dumq; Cremonam inter redeundum obsideret, nuntijs Alexandri Pontificis opem postulantis ita respondit, uti rem in dubium trahere uelle uideretur. Hinc primũ Alexandro timor, inde apertæ inimicitiæ exortæ, Indignante Friderico suum arbitrium declinari, Põtifice uero rem certam in disquisitionem uenire recusante. Quapropter imperator Octauianum ad se uenientem complexus concilio habito, ut uerũ Põtificem adorat, & Alexandrum Alexandriq; fautores ĩsectatur. euersaq; prius Derthona, quæ in partibus Alexandri stabat, Mediolanum inde solo æquat Galliamq; omnem Cisalpinam eadem sententiem uastat. mox in Germaniã abiens, tertio Italiam maximis copijs cinctus inuadit, Anconẽq; expugnat, & Alexandrum Roma fugere compellit. ex urbe autem pestilentia coactus abscedere, postq̃ iterũ suos Germanos inuiserat, Italiam repetit. &

A sta urbe capta Alexandriam frustra obsidet. & cum Papienses ac Nouocomenses obnoxios sibi in primis haberet, eorũ auxilijs fretus, prælioq́; Mediolanensibus congressus, multos ex his amisit. ipse fuga elapsus quinto post die Papiæ est uisus. Cæterum Alexandro Pontifice Venetias ex diutino errore confugiente, uicto etiã nauali prælio à Venetis Othone filio Friderici (quod uaria monimẽta nobis attestantur) (etsi scriptorum uariet fides) Tandem pax Venetijs sancita. Imperatorq́;, ac Pontifex ex diutina discordia amicissimi facti. nec multo post Fridericus, dum rebus Syriacis opem maximo apparatu ferret, iamq́; Saladinum & Turcarũ Principes in maximum sui nominis terrorem coniecisset, minore etiã Armenia recepta, lauandi causa amnem ingressus perijt, cum annos XXXVII imperasset Aeneobarbus à colore Barbæ ruffæ appellatus.

Henricus Friderici filius.

A sperum à moribus appellatum hunc à q̃busdã uideo. q Rex Siciliæ accepta Cõstãtia Rogerij Normãni filia in uxorem, mox etiam imperator à Pontifice dictus, ut maior illi authoritas accederet acquirẽdi regni, ductis in Tãcredum copijs, q̃ impari matre natus regnum sibi uẽdicabat, reclamantibus ẽt Põtificibus Neapolim frustra obsidet. Sed et pestilẽtia, quæ crassabatur, auertit ab incepto hominem, retroq́; in Germaniam ad suos abire compulit. Tancredo autem breui mortuo, potitus Henricus regni

Maguntinum antistitem, Philippumq; fratrem in Syriam cum non contemnendis copijs misit. Dedit autem id magis Pontificum gratiæ, quàm quod animum haberet Christianæ rei iuuandæ. Quare cũ imperij anno octauo Messanæ mortuus esset, Germanus miles, qui Berithum iã in Syria munierat, & Ioppem obsidione leuarat, tumultuose (ut mos ẽ gentis) ex Syria in Italiam rediẏt. nec ullis Pontificis adhortatione in officio contineri potuit.

Philippus.

Hoc primum tempore in Germania seditione laboratum est. Alijs imperij nomen ad Othonem Saxoniæ ducem, alijs ad Philippum Henrici fratrem trahentibus. stabant autem pro Philippo ij, qui Germanũ hominem Saxoni præferebant. recens insuper Henrici fratris, & Friderici patris memoria Philippum adiuuabant. & nequid ad alendam discordiam deesset, Othoni Anglus Rex, Philippo, Francorum Philippus ex professo fauebãt. præualuit tamẽ Philippus. et fugato sæpius Othone, rerũ tandẽ potitur indignante etiam Innocentio Pontifice, qui Othonem iperij infulis redimuerat. Philippo autem occiso à Palatino Comite, postquam annum nonum imperasset, Otho successit.

Otho.

Philippo mortuo, fiale à Germanis proceribus ad

tollendam discordiã suffiatur Otho. pro quo haud dubie Pontificis fauor stabat. quẽ et confestim corona donauit cum Romam petijsset. ille uero cum et Pontificiæ ditionis quædam oppida capere, et Friderici Iunioris regnum inuadere uellet, Diris Põtificijs petitus, imperij titulis priuatur. Fridericusq́; illi ex professo hostis adnitente etiã Innocentio creatur imperator. Quo nuntio in Saxoniã profectus ut res componeret, bellum Philippo Francorũ Regi indicit. nec sine manifesta ui numinis & Gallorũ uirtute memorabili clade affectus Otho in patriã se inglorius recepit, cum annos tantũ IIII rerum potitus esset.

Fridericus.

Viguere in hoc principe, quod negari non possit, egregiæ corporis, animiq́; uirtutes. nanq; Auo simillimus, militaris laudis appetentissimus fuit. Corpus laborum non minus patiens, quàm strenuũ. plurimum audaciæ ad pericula subeunda, non minus tamen consilij inter ipsa discrimina. nullo unquã labore fatigatus, nullis casibus uictus. linguarũ peritus. munificentiæ singularis. regij splendoris et ornatus ambitiosissimus, ut in ea profectione, qua euocatus ad concilium ab Innocentio fuerat, ostendit. Nãq; tot & tales secũ eduxit, ut togatũ agmen exercitui par esset. Sed et urbi Victoriæ à se conditæ ea omnia affuere, quæ nulli unquam principes habuerint, nulla postea ciuitas simul uiderit. Vestis uaria & pretiosa, animantes feræ, cicuresq́; diuersi gene-

ris. hominum portentosæ formæ. & in his Sarracẽnicus miles illi in primis acceptus. Tanta præterea incolarum frequentia, commercijs etiam multarũ gentium aucta, ut nihil ad amplissimæ urbis formam deesset. Cæterum has ĩgentes in principe uirtutes calliditas ingenij, ac perfidia, & sæuitia in Guelphum nomen, neq; non in Pontifices odium obscurarunt. accessit ad hæc libido hominis ĩmensa, qui præter gentis morem concubinas multas & scorta aleret. scriptoribus ẽt adnitentibus, ne is, q toties execratione Põtificia petitus erat, quiq; Italiæ adeo infestus ĩmnebat, uti eã propè ad ĩternitionẽ redegerit, non oĩ insectatione dignus haberetur. cũ hac igitur uitiorum, uirtutumq; indole Aqsgranĩ coronatus, quò se adolescens adhuc receperat, primum Othonem adhuc sibi obsistentem facile profligat. Deinde paratissimus copijs de Syria uendicanda solicitus Gregorij ẽt Pontificis adhortatione Brũdusium appulit. indeq; soluẽs cum Aconem ꝑuenisset, Anathemati subiectum se à Pontifice accipit. unde irarum plenus abiens, ad Gregorium tamen supplex accessit. impetrataq; ab eo uenia, mox illum ludibrio habuit. Quare iterum Diris Pontificijs obnoxius, in Italiam descendens Mediolanenses pro Pontifice sentientes prælio uincit, & captum Petrũ Teupolum Venetum eorum ducem carceri inclusum crudeliter necat. in Venetos quoq; fines incassum arma mota. mox Pisas sese recipiẽs Guelphos, ac Gibellinos ꝑnitiosissima Italiæ noĩa primus ĩuexit. q̃bus adeo Gregorium exercuit, ut

ille non multo post obierit. prægrauantibus curis. Cœlestino autem intra XII diem uita functo, successit Innocentius, qui pertæsus hominis calliditatem atq; animum in se hostilem, primum imperio abdicat, deinde Anathematis spiculum in illum distringens Henricum Thuringiæ Lanthgrauiũ, (ea est dignitas apud Germanos) ĩperatorem dicit. mox magnam Italiæ partem in illũ armat. Parmaq; p eius absentiam illi adempta, cum eã frustra Fridericus obsideret, tandẽ eruptione uictus à monte longo legato est. Captaq; urbs Victoria, ac direpta. nec interim ea clade à Pontificum iniuria temperauit. Cæterum Panormum profectus Manfredi filij nothi dolo necatur. cum annos duos ac XXX rebus præfuisset. Hic Bononiensẽ gymnasiũ, quia ciues ĩperata non statim fecissent, Patauium trãstulit. ex Florentia etiam Guelphos populariter eiecit.

Rodulphus.

Interregnum à Friderici morte ad Rodulphum Alburgensem per duodeuiginti annos fuit. quo spatio Manfredus Friderici filius & Corradinus regno Neapolitano pariter et uita à Gallis spoliati sunt. Interim Rodulphus ex comite (uti nũc uocant) imperator declaratus Alphonso Castellæ posthabito, q eam dignitatem ambierat, Othocarum Boemiæ Regem acie uictum occidit. Pseudo Fridericum captum, q se pro Friderico iuniore Sueuis ostentabat, Nussiæ combussit. Ciuitates Hetruriæ libertate accepta pecunia donauit. quã rẽ Honorius Põtifex uti

infamem, sibi tamen, & Italiæ non inutilem magis non probauit, quàm prohibuit. obijt autem Rodulphus XVIII imperij anno, & Spiræ sepelitur. in quo si auaritiam non accuses, cætera non reprehendas. Italia certe tum primum aliquid sibi polliceri potuit Luchino italici sanguinis uictrij nomine tunc Mediolani præfecto. floruit huius imperio Albertus cognomento magnus.

Adolphus Assiæ.

Donatus imperij titulis hic primum in Columbarienses mouit. ide in Albertum Austriæ ducem dũ bellum parat, quem proceres Germaniæ pertæsi Adolphi sordes & ambitionem eo reiecto, imperatorẽ declararant, ab eodem apud Vãgionas prælio superatur & occiditur, cum annos octo rerum potitus esset.

Albertus.

Rodulphi superioris filius & Austriæ dux à patre Othocaro occiso declaratus principum suffragio & Bonifacij Pontificis assensu dicitur imperator. et Bonifacius eo libentius assensit, cũ id obstinatissime antea negasset, qđ Philippum Francorum Regem oderat. Quare ea conditione Alberto ratum imperiũ fecit, ut regnum quoq; Francorum sibi uendicaret. ille uero post Adulphum in Spirensi agro cæsum, cum copias tantæ rei idoneas parat, à Ioanne fratris filio interficitur post decimum imperij annum.

Henricus Lucelburgensis.

Henricus ex Lucelburgo Romanorum imperator designatur. Cui Clemens Pontifex ea conditione ratũ imperium fecit, ut primo quoq; tempore in Italiã transcenderet. quam prouinciam eo libentius Henricus obeundam suscepit, quod Guelphicæ nominis hostis, prævalentes eius factionis opes infringere optabat. per tauri nos igitur saltus Italiæ insinuatus Mediolani factionẽ turrianam oppressit uicecomiti summa rerum demandata. inde Romam profectus accepta imperij corona, & ab Vrsinis breui expulsus, adiuuante etiam Roberto Rege Hetruriam repetit. Arretij'q; agens post Robertum regno priuatum, dum Florentinis immineret, qui iam de salute desperarant, ueneno in eucharistia dato, perijt anno imperij V.

Ludouicus Bauarus.

Hic Rodulphi imperatoris ex filia nepos Fridericum Austriæ ducem aduersarium habuit. qui cum per octo annos bellum uaria fortuna gessit. Cæterum Friderico capto & occiso Bauarus rerũ potitur. pariq; temeritate imperatorem se citra Pontificis assensum appellat. Qua iniuria offensus Ioãnes XXII illi sacris iterdixit. uerum homines iuxta ac numina contẽnens, Italiã mox petit, atq; in uicecomites ingratissimus, quorum ope adiutus præcipue uenerat, Castrutij filios pari iprobitate, q Gibellinæ factiõis fautor acerrimus fuerat, paterno principatu

exuit. Romæq; coronatus à Stephano Colūnio Petrum Corbariensem pseudo Pontificem creat minoritanæ familiæ unum, quem & Nicolaum appellari uoluit. & nequid ad serendas discordias malorum deesset, tyrannos in ijs oppidis, quæ Pontificij iuris erant, priua authoritate instituit. Pontificem æmulatus, qui & ipse Galliæ Cisalpinæ multos authoritate sua regulos præfecerat. imperij tandem anno XXXII cum uaria tentasset ad reconciliandam Pontificis gratiam obijt.

Carolus. IIII.

Prius quàm hic imperium adiret Germani principes Edoardum Anglum & Misnensem principem ac Guntherum montis nigri regulum Cæsares declararant. Cæterū altero post alterum uita functo, res ad Carolum Boemum deuenit. q Ioanne Henrici imperatoris filio natus adolescens adhuc egregiam in terra Italia patri operá nauarat. quo ab Anglis interfecto ea acie, qua Philippus Valesius Francorum Rex ab hisce profligatus est, imperium adipiscitur. literis ac linguarum multarum cognitione istructus. sed qui Boemiæ suæ quàm Germanis, aut Italis consultum mallet. nā cū Pragá (Boemiæ id oppidū totius regni metropolis) uarijs operibus excoluisset, iperij maiestatē adeo neglexit, ut coroná tantæ maiestatis authoramētū turpissima pactione acce pit ab Innocētio qua cautū erat expresse, ut ab acceptis insignibus confestim Italia absce

deret. additum et grauius facinus, quod Venceslaum filium adolescentem à principibus Germanis Cæsarem dici obtinuit exemplo maxime improbando. imperauit ann. XXXII.

Venceslaus.

A uo patriq; absimilis per ignauiam, ac socordiam imperij res afflixit. afflixisset'q; diutius nisi à fratre Sigismundo captus, mox etiam procerum consensu abrogato illi imperio, Robertus Bauarus illi surrogatus esset. Hic Galeacium ex comite Mediolanẽsibus primus ducem dedit. quæ dignitas ad nepotes postea transijt, quoad res insubriæ ad Francorum Regem redijt. præfuit ann. XXXII.

Robertus Bauarus.

Cũ Venceslao suffectus esset Robertus Bauariæ dux, nihil ille antiquius habuit, quàm ut Florentino populo gratificaturus, ad comprimendam Galeacij uicecomitis potentiam in Italiá transcenderet. Cæterũ ad Benacum Caleacij copijs congressus facile repellitur. unde mox ad Venetos deflectens magno ab his honore excipitur. inde soluẽs incassum Florentinis adnitentibus ne Italia excederet, in Germaniam retro abijt paci, religioni'q; uacaturus. uita functus est anno imperij decimo.

Sigismundus.

O ptimum haud dubie principẽ, ac nobilissimum Ger

mania nobis imputet. & qui si ad pacis artes, quibus excelluit, parem belli felicitatem addidisset, Carolis & Othonibus æquari potuit. nam puer adhuc per Mariã uxorẽ ad Pannoniã regni spẽ euocatus mox adolescens Venceslao fratre, quod parũ utilis haberetur, à se capto, Boemiæ regnum hæreditarium assequitur. sed & Alberto uita functo, oĩum uotis imperator designatur. Hic igitur Pãnonia potitus à Ludouici morte, cui Maria superstes filia fuit, duos ac XXX regulos securi percuti iubet, quod Regiæ puellæ aduersati essent. Vnde illi tanta mox gentis inuidia conflata, ut post uxoris mortem captus, necandus'q; magis quàm asseruãdus fœminæ, cuius maritum ille interfecerat, sit traditus. ille uero maiestate oris & blãda oratione dimissus, hinc Boemiam petit. quã non sine labore uix tandẽ obtinuit longo ab his bello, ac difficili petitus, sæpe ẽt acie ab his uictus. Nec italica expeditio una altera'ue ĩ nos Taurisino agro peruastato felicior. nã Pippus eius dux, & ipse mox tota Venetia, ac foroiulio Venetis armis expellitur. Hinc qa grauius periculum à Turcis imminebat, qui iam magnæ Europæ parti se se insinuarant, Gallicas etiam Philippi Burgundi copijs accinctus ab Amurate Turcarũ principe graui prælio uictus castris etiã exuitur. Cæsis magna ex parte ducibus & Philippo capto. ipse Byzantium fugiens mox Venetæ classis occursu, cui Thomas Mocenicus præerat, icolumis ꝗ fuga uix euasit. quæ clades ignominiosior'ne an funestior fuerit, haud satis explicem. Discordia certe nostra Victor

hostis Hadrianopolim se recepit. & hæc foris.
Quãtum autem pace præstiterit præter generis no=
bilitatem (quæ haud dubie clarissima fuit, tot sum
morum principum serie) & præter insignem cor-
poris proceritatem, ac imperatoriam planè indolē,
affuit illi liberalitas, ac munificentia quanta in nul
lo antea principum. religionis ac pietatis augendæ
studiū icredibile. multarū ēt linguarū sciētia, et in
his liguæ latinæ studiū excelluit. quare doctos hoīes
ī primis fouit, et dignitatibus ēt amplis honestauit.
Accusauit sæpe Germanos principes, q latinas odis
sent literas. A quibus reprehensus quandoq; quod
doctos homines foueret, sed humiles genere, ego īqt
eos amo, quos natura alios antestare facile uoluit. il
lud autem nulla unquā ætas obliuiscatur, quod triē
nium magnam Europæ partem ipse peragrarit,
dum principes Christianos, ac Pontifices adit, quo
schisma Christiano nomini calamitosissimū tollere
tur. Nec alterius principis opera magis enituit in ue
ra pietate uindicanda. quare ita effecit, ut reiectis
adulterinis tribus, qui Barionæ sedem inuaserant,
Oddo Colūnius magno omnium consensu Pontifex
declararetur. parem operam Eugenio in Basileensi
synodo tollenda præstitit. à quo tamen prius con-
temptum penè habitus, ac uix post sextum mensem
quàm Senis fuerat, imperij corona donatus est. Hic
uero prīceps egregius cum sine uirili prole decessis-
set, Albertum Austriæ ducem filiæ maritum et utri
usque regni hæredem reliquit anno imperij uige-
simo septimo.

N emo unquã maiore spe ad imperium uenit. et sanè conceptam animis hominum opinionẽ haud frustratus esset. siquidẽ toto biennio, quo præfuit, Morauos ac Sarmatas, q hodie Poloni sunt, ĩtra suos fines qẽscere cõpulit. Ptasconẽ Boemũ factionis hæreticæ caput; ita attriuit, ut tota Boemia sibi cederet. ĩ Turcas autẽ profectus Synderouiã castellũ ad Danubij ripam munitissimum obsidentes, dum copias in itinere maiores expectat, oppidani deditionem fecere. ipse Austriam repetens apud locum, cui Longa uilla est nomẽ, dysenteriæ morbo confectus est Ladislao filio superstite.

Fridericus. I I I.

P acis atq; otij studiosissimus Fridericus extitit. quã tenore perpetuo annos quatuor ac. L. (tot enim rerũ potitus est) coluit. seu fatum id fuerit quietiore Germania, quàm multis retro actis ætatibus, seu prudẽtia uerius id prĩcipis effecit. ille uero nihil ab initio antiquius habuit, quàm tuendæ pacis studio, tumultus, qui oriebantur, sedare. quare et seditionem mouentes austriales facile compescuit, & bellum à Matthia Pannonum Rege illatum composuit. Quí etiam in Flãdros mouens, qui Maximilianum Cæsarem asseruarent, recepto filio paucorum pœna cõtentus, omnem discordiarum fomitem sustulit. ducta igitur Heleonora lusitania sanguinis, cum ĩ Ita

liam trăſcendiſſet, ad Nicolaum Pontificem profe-ctarus, ab eo nullo nō honoris genere excipitur. illi & uxori corona imperij impoſita. Hic Neapolim diuertit in Alphonſi gratiam, cuius Heleonora per neceſſaria erat. nec minore apparatu à Venetis, (eius enim urbis inuiſendæ incredibili deſyderio flagrabat) obuiā illi itum. quos exinde ſumma ſemper amoris, ac beneuolentiæ ſignificatione dilexit. eius etiam opera Amadeus Allobrox, q ſe pro Pontifice gerebat, Baſileenſi concilio innixus, in ordinē ſe redigit. Iterum Paulo Pontifice priuati penè more uoti reus Romam petijt. quo damnatus retro ad ſuos abiens quieſcente Germania, tandem imperij anno quarto ac qnquageſimo naturæ conceſſit. Maximiliano filio Cæſare prius declarato.

Maximilianus.

Supererat mihi Maximilianus imperator, quē pater octauo ante quàm moreretur anno, Cæſarem deſignandum curarat. magnus bello Princeps, et pace præclarus. cuius eximia bonitas, liberalitas ſumma, & Chriſtianæ pietatis cultus præcipue commē dantur. accedūt ad haſce animi dotes oris probitas, ſtatura quadrata, in qua tamen imperatoria maieſtas eluceat. corpus ualidū ac robuſtum, idemq; laboris, atq; operis patientiſſimum. par uictus frugalitas, & ex eo ualetudo proſperrima. De hoc autē, cum adhuc uiuat, Tranquillum, Plutarchumq; ac ueteres alios ſcriptores æmulatus, nihil eſt, quod ad-

Dabitur & hoc ipsum publicae à nobis utilitati, uti mea opera & hi castigatissimi pariter exeant: & quae apud hosce authores obscuriora erant: percipi facilius per me queant. erimus autem eo breuiores, quo ratio haec mihi uisa commodior: et alioqui tantis & studiorum difficultatibus, & temporis angustijs premimur, uti copiae simul, & rerum inquisitioni uacare mihi non liceret. Accipiant igitur nostrates homines aequiore animo istaec omnia: quando & uiatoribus siti laborantibus fontē ostēdisse non ingratum sit. Nec acerbius exigi debent: quae sponte offeruntur. alioqui gratiae & officij nomen exuant. Quinetiam et illud usus ex instituta breuitate fuerit: ut bona ingenia excitentur, habeantq; & illa, unde nō omnia nobis, uerum industriae quoq; suae aliquid debeant.

Ex Adriano.

- Posterior ab Hispaniensibus. par differentia huius nominis hispani, et hispaniensis, quae Romani et Romaniensinis. Dicuntur enim Hispanienses Ro. qui in Hispaniam coloni transcripti diutius in ea prouincia fuere.
- Patruo magno Aelio Adriano. maiorem patruum ueteres appellarunt aui, & auiae patruum.
- Germaniam superiorem. frequens multarum prouinciarum appellatio huiusmodi, quod & hodie in

ipsa Germania retineamus, & de Mœsia non mul to post.

» *Virgilianas sortes, idest quæ ex uirgilianis carminibus fierent: quarum usus ex sacris præcipue literis hodie frequentissimus est multis. non improbatæ ab heroibus olim nostris. nisi tu diuersum qd in illis sentias. quod & mihi uerisimilius multo.*

» *Nicephorij Iouis. Nicephorium urbs Mesopotamiæ ex uico in urbis formam ab Alexãdro Macedone cõdita ex argumento uictoriæ insignis ibi partæ Plĩnio, Straboni. cuius tñ codices niceroniũ corrupte habeant. Hæc postea à Constante Constantini Cæsare Constantia est appellata Stephano, unde templũ nicephorij Iouis arbitror à Spartiano dictum.*

» *Deniq; statim suffragante Surra Licinius hic Surra est Traiani principis amicitia, ac familiaritate insignis. cuiusque adeo fidem habuit, ut post delationem domum eius uenerit: pransusq; cum illo eius medico oculos tentandos exhibuerit: tonsoriq; operam dederit. mox ad amicos conuersus, ecquid accusare amplius Surram potestis? huic mortuo sepulchrum fieri, & statuam poni iussit, huic tantæ opes fuere, uti gymnasium suis impensis publicarit.*

» *Ad perpetuam Tribunitiam potestatem omen sibi factum asserit, quod penulam amiserit. penulam uestem ad arcendam pluuiam esse, qua nunquam Imperatores uterentur, Tranquillus in Caligula author est. qui de illo ueluti probrosum, id retulit, quod pictas, gemmatasq; penulas indue-*

ret. pluuiæ eas gratia gestari solitas locus ille apud Quintilianum, ne alium citem, probat. cum Galba negasset amico roganti penulam, non pluit inquiens, non opus est tibi, si pluet ipse utar. Sensus igitur talis; accepisse se omen futuri imperij, quando tribunitiam penulam amisisset, quasi nũquam usurus ea ueste, quam nunquam Imperatores induerent. De penula uero in Alexandro copiosius.

» Subsurrano. Tu Surra leges.

Cum HS iterum X̄X̄ ad ludos edendos accepit. obseruatum id ex historiarum monimentis eos, qui ædilitatem ac præturam acciperent, ludos populo Romano magnificentissimos exibere solitos. in quibus pleriq; magnas opes profunderent. quare principum liberalitate sæpe sustentabantur, ij præsertim, qui affines, aut amici his essent.

» Procuratores latius uagantes coërcuit. hoc genus hominum summam potestatem sibi uendicat in prouincijs, quando principum nomine his ita præessent: uti suprema quædam potestas eorum esset, oĩa enim, quæ ad Cæsarem pertineret, administrabãt: prædia insuper Cæsaris procurabant: unde & nomen. erant autem fermè eius liberti, qui hoc uel præcipuum ius haberent, ut hæreditates opulentiorũ sæpe adirent. qui Cæsarem hæredem reliquissent, qui igitur eorum licentiæ occurrere auderẽt: inuidiæ principum sese objiciebant non sine postea periculo. Vlpianus digestorum primo.

» Et defuncto Surra Traiani ei familiaris creuit. Tu

τεμέτριον à græcis dictum magno errore interpretis, qui Lucæ euangeliū transtulit. unde hoc loco quod senatoribus ad certum numerum et tempus dabatur dimensum appellarit.

» Senatui legitimo. erat enim & indictus. nam Augustus princeps ad leuanda senatorum onera statuerat ne plus quàm bis in mense Senatus legitimus ageretur Cal. & Idibus, ne'ue Septembri Octobri'ue mense ulli alij adessent necessario, nisi sorte ducti, per quorum numerum decreta confici possent.

» Ne esset secundæ sententiæ. qui nam rogandarum sententiarum mos esset: qui'ue primæ sententiæ, aut secundæ dicerentur: id ex gellianis noctibus pete.

» Simili alteri præfecto. Dion de Simili, ac Turbone in Adriano ad hanc sententiam. duo per ea tempora fuere illustres uiri Similis & Turbo, et Turbo à paruis initijs ad summam dignitatem euectus militaris disciplinæ scientissimus fuit, prætorianorum etiam præfectus, et Adriano principi adeo familiaris, ut sæpe cum illo noctes continuaret. hic nec cum morbo laborauit, domi unquam fuit, præpositos rerum stantes oportere mori dicens. Similis uero ætate, & honore illum antecedebat: qui olim in consilium centurio uocatus, turpe inquit, est præfectos excludi, et centurionem aduocari. tandem impetrata uacatione secedens in Campaniā in summo otio uixit annos septē hoc elogio sepulchro addito. SIMILIS hic iacet, cuius ætas multo

rum quidem annorum fuit, septem tamen uixit a

» Post hæc profectus in Gallias omnes causarijs liberalitatibus subleuauit. quid si causarios legas, & melius? quasi dicat, omnes, qui iustas causas allegarent inopiæ liberalitate Adriani sustentatos, qui uero in militia causarij dicantur nota res est.

» Larido caseo & posca. posca acetum aqua admista dicitur: quo potionis genere etiam nunc nostri remiges utuntur.

» Triclinia de castris. tridentæ priores codices habuere. nos triclinia ex coniectura emendauimus. nisi quis thericlia legat. quæ sint autem thericlia uasa Cæsarem, & alios græcos authores adeat. Topia autem funiculi à nostris dicta. unde topiarium opus ex buxo in hortis frequens iam et ex lauro inuentum delitiarum est arboribus etiam alijs compositis in hunc usum.

» Capulo uix eburneo spatã clauderet. uerbum hoc barbarum planè est, nec nisi ab his recentioribus usurpatum. spatha autem græcis diuersum quid est.

» Locũ castris caperet, nulli uitam, nisi robusto. emendato uitem magno librariorum errore. uitis enim insigne erat centurionis, sub qua milites errantes plecterentur. illud pro instituta breuitate ex Tacito non omiserim, Lucilio centurioni in castris germanicis cognomentum cedo alteram inditum esse, qꝫ uerberans militem uite per fracta alteram poposcisset.

» Condicta militaria, idest pacta & conuentiones

singulorum.

» Frumentarios, qui .s. donum familiarius ingredientes omnia cognoscere possent.

» Seditione Alexandrina turbatus, quæ mota est pp Herodotum ad hoc consule.

» Nemausum Galliæ oppidum Nimes hodie nuncupatum, in quo uestigia etiam theatri uisantur.

» Eleusinia sacra, ab Elusi atticæ oppido, μυστήρια à græcis dicta, quæ initia nos dicimus, quibus initiari etiam principes uoluere, qui bonitatis opinionem affectarent.

» Agonotheta, idest ludorum præside græca dictione.

» A capadocibus seruitia suscepit. hæc prouincia iam pridem seruos multos habuit, et præcipue apud Comana, unde etiam Romam Cappadoces mittebãtur, qui iam pro mancipijs accipiũtur, ut ex hac prouincia seruorũ initium effluxisse rear, qui in Aegyptum accersiti à Sultano, imperium totius Syriæ ad se traxerint.

» Tetrarchas, hi sunt, qui quartam regni partem retinent.

» Antiochẽses. hæc ciuitas Syriæ totius olim Metropolis habita ad Orontẽ fluuium posita, & Cassiomõti incubans, genus hominum leue, ac seditiosum uoluptatibusq; præcipue diffluens, graues sæpe, ac molesti principibus. Vnde cum in Iuliani Principis odium incidissent, orationem in eos, quæ extat, postea reliquit, quæ à barbæ argumento μισοπώγων est dicta. hanc christiani Principes quadringentesimum ab hinc annum post magnas difficulta

xime m̄irabilis, ubi statuæ eius duæ Thasij lapidis, totidē Aegyptij, præcipuæ uero claritatis columnæ centum phrygij lapidis. Quinetiam Iunonis templum et Panhellenij Iouis omnibus commune græcis delubrum, olympij autem templum Iouis primum à Deucalione fabricatum, & tumulum eius propè positum in argumentum adducunt. Dion.

» Pharasmanij, hic Massagetarū siue Alanorū Rex erat.

» Antinoum suum. Hic elegantissimæ formæ fuit ex Bithyniæ Claudiopoli, adamatus ad insaniā ab Adriano fertur, ut illi mortuo & ciuitatem construxerit, & statuas ubiq; erexerit. Dion author.

» Seruianum sororis uirum. græci codices Seuerianū

» habent. qui cum Adriani iussu moreretur, ignem petijt, et accenso thure uos inquit, dij testes estote nihil à me morte dignum esse commissum. tantum hoc precor ne cum uelit, mori possit.

» Et quidem Phauorinus. is est Phauorinus gellianis noctibus cantatissimus ex Arelate Galliæ oppido, et Hermaphroditus, qui tria sibi memorabilia cōtigisse dicebat. quod gallus græcas literas didicerat, quod eunuchus adulterij causam dixerat: quod Adriāo principi aduersaretur, et uiueret. æmulus maxime Plutarchi, cuius scriptorum copiam æquo animo ferre non poterat.

» Phlegontis libri. hic Trallianus, cum alia, tū olympiadas scripsit, quibus libris quæ unquam gesta essent, per tempora complectebatur.

» Catacrianos libros obscurissimos Antimachū imi

tatus, quod Antimachum poëtam ignotum penè per ea tempora uatem Homero præponeret, notum est. qui sint autem catacriani libri, quærendum adhuc mihi est.

» Ego nolo Cæsar esse, sunt hi trochaici numeri, in quibus per culices rotundos Adrianus Florum pathicum fuisse innuat.

» Epictetum & Heliodorum. ille hierapolitanus ex Phrygia & Epaphroditi Neronis liberti seruus, claudusq; Nicopoli Epiri consenuit, magnũ i philosophia nomẽ adeptus. Heliodorus īter sophistas nõ ignobilis à Philostrato recensitus.

» Saturnalia et sigillaritia. de saturnalibus nihil est, quod hic addam, sigillaritia autem dies erant festi saturnalibus additi, quibus, ut in saturnalibus cereos, sic in his sigilla, idest parua signa amici missitarent. Vnde autem origo hæc effluxerit, ex Macrobio copiosius. ipsi autem dies et sigillaria dicebãtur, ut saturnalia, & locus ubi sigilla hæc uenderentur.

» Scæuola etiã libro de legatis. III. sic meminit, pa-
» terfamilias ita legauit lances duas læues, quas de
» sigillaribus emit.

» Hiberũ. Hiberes ponti accolæ, de quibus certatim geographi, & poëtæ hodie georgiani dicti, ut non planè Christiani, sic à fide nostra non abhorrentes ingenti olim miraculo persuasi, ut fidem Christi publice susciperent. sed & ueteres authores Georgiam de terræ cultu hanc terrarũ partem (nisi fallor) appellarunt.

» Iuliũ, Celsum, Saluium, Iulianum, Neratium Pri

sum iureconsulti omnes per ea tempora celebres. Iulius enim Celsus is est, qui Adriano in consilio fuit, et digestorũ libros undequadraginta cõposuit, nã Saluius Iulianus Auũculus Didij Iuliani principis fuit ab Adriano et ipse in consilium adhibitus authoritatis plurimæ, Neratio uero Prisco, qui præter alia, septem membranarũ libros reliquit, adeo tribuit, ut hunc sibi de amicorum consensu successorem destinaret, sic ut ei quandoq; dixerit, commendamus tibi imperiũ, siquid fatale nobis contigerit. Pomponius. & nos hoc ipsum superius attigimus.

Decoctores bonorum suorum, si suæ authoritatis essent, catamidiari in amphitheatro, et dimitti iussit, qui essent suæ authoritatis homines, qui'ue alienæ, ex iureconsultis accipies. illud est obscurius, qđ significet catamidiari, uerbum (quod sciam) non ab alijs usurpatum. significat autem derideri, atq; exsibilari de græcis fontibus. hac pœna Venetijs periuri, & multi ubi affici solent. ut publice futuri ludibrio mitrati exponantur, sæpe etiam collo in columbari pendente.

Si dominus in domo interemptus. Seruilem improbitatem, et audaciam ueteres grauissimis pœnis comprimendã censuere, ut. s. omnes, qui sub eodem tecto agerent, interfecto domino, supplicium extremũ luerent. Tacitus, id qđ Adrianus leniendũ censuit pœna his tantum statuta, qui per uicinitatem sentire potuissent.

Per latina oppida dictator, id ex Cicerone et Asconio discas, dictatores per oppida Latij dici solitos.

" Votorum causa Cal. enim Ianuariæ uotiuæ, solēnesq; erant omnis tristitiæ, ac luctus exortes, nūcupabantq; eo die uota COSS. in totum annum pro Reip. salute.

" Spectatum Attilius Seuerus. Tu uide ne Catilius.

" Animula uagula blandula, iambici dimetri recti non tamen usquequaq; ad legem facti.

" Sambucas. instrumentum musicum triquetrum, quo iambicas canebát. Vnde qdā iambucam appellant. est et instrumentum urbis oppugnandæ frequens. huius nominis usurpatio i sacris literis. unde & Sambucistriæ, quas Spartianus sambucas appellasse uideri possit.

" Lycaum, academiam, prytanium, canopum, pœcalem, tempe, gymnasia hæc Athenis fuere. Nam et Canopū agnosit Philostratus in Herodis Attici uita, pœcale uero porticus uaria à latinis appellatur, nobilitata etiam præter picturam marathonicæ pugnæ Zenonis stoici conuentu, unde à porticu stoici dicti, uersus Ciceronis.

" Inq; academia umbrifera, nitidoq; lycio

" Fuderunt claras fœcundi pectoris artes.

Tēpe uero nota sunt, quæ triplicia traduntur. Vnde et nomen ab amœnitate.

Ex Antonino Pio.

Fœnus trientarium, usuræ semisses, quæ et ciuiles dictæ sunt iureconsultorum libris frequentes, sed trientariæ minores certe erant cum quatuor tan-

tum in centum reciperent à triente dictæ.

» Vtrum arrogari uellet, differre adoptionem ab arrogatione etiam iurisconsulti docent. nam qui sui iuris sunt, arrogari, qui alieni, adoptari dicuntur.

» Factusq; est patri, & imperio pro consulari, et tribunitia potestate collega. proconsularem dignitatē extra urbem supremam fuisse, & tribunitiam in urbe, cum hic, tum alibi facile constat.

» Postquam ad imperium trasiuimus. ita enim omnia arrogatoris erant facta legibus id sancientibus, ut arrogatus in patris potestatem transeat.

Quadruplatores extincti sunt, hi erant uel q quartam bonorum partem reciperent ex accusatione, uel eorum accusatores, qui condemnati quadrupli tenebantur. unde Plauto quadruplari uerbum.

» Species imperatorias superfluas. Etsi hoc generale sit ad multa nomen, Martianus tamen iureconsultus uidetur, id quod iam uulgo etiam receptum est, indicas, & arabicas intellexisse, ut Cinnamomum, piper, & id genus alia. hic uero pro elegantiore oī suppellectile nescio quàm probe intellexisse uidetur.

» Puellas alimentarias, bonorum principū hæc præcipua cura, ut pueros, puellasq; etiam publicæ alerent, parentes etiam ad sobolem tollendā præmijs & priuilegijs inuitarent.

» Græcostasium, siue Græcostasis, Varroni locus ante curiam hostiliam, in quo legati exterarum gentium, ac regum sederent, à parte dictus.

» Phari restitutio ad hostiæ portam. Turris ad similitudinem alexandrinæ erecta nauigantium com-

modo & securitati.

» Tépla lauriana. Codices alij lauriniana, qđ non displicet.

» Primus constituit ne pœnæ causa legatū relictum

» maneret. mutilata lectio, sensus autem, ex Dionis historijs huiusmodi. Cum Cæsar dictator per Senatū censuisset, ut q testamētum facerent, partem quādā Reip. ac fisco legarent, irrito alias testamento: primus Antoninus decretum illud antiquauit.

» Per ærarij sui damna. ærarium pro fisco principali hic usurpat, & alioqui fiscum etiam publicum pro ærario dictum legas.

» Et Narbonensis ciuitas, & Antiochense oppidum. uix adduci possum, ut de Antiochia hic opulentissima Asiæ ciuitate intelligat. Tu uide ne Agathense oppidum legendum, alioqui in prouincia Narbonensi Agatha oppidum geographis collocatur.

» Pacorū Regem dadijs dedit Lazis melius oīno Procopio et Marcellino statuentibus Lazos in ea Asiæ parte.

» Olbiopolitis. contra Tauroscythas accolæ ponti geographis celebres, Olbiopolis græcis beata ciuitas dicta.

» Crocutas, ex Plinio id accipies.

» Fortunamq; auream. hāc imperatores in cubiculo semper habebant, morituriq; ad successorem deferendam curabant.

» Tiliaceis tabulis, idest ex philyra, tenuissimæ enim confici solent, et caliditate sua plurimum senibus conferunt. Sed et libelli ueteribus ex hac materia

frequentes, & coronarum lemnisci.

Ex M. Antonio Philosopho.

Lupiæ Salentinorum haud procul à Brundusio geographis.

Aedes laterani. adeo insignis Lateranorum familia Romæ fuit: ut magnæ urbis parti nomen dederit. Certe Romanus Pontifex lateranensis quandoq; dictus episcopus.

Atro & Pollione, et Eutichio Proculo Sicensi. Grãmatici per ea tempora celebres. nam & Apri Seruius sæpe meminit. Eutichius autem Sicensis à patria, quæ in Numidia Romana colonia.

Oratoribus et Herode Attico, latino Frontone Cornelio. Inuersa nomina, sic tamen emendanda. Hic autem Herodes Atticus cognomento, diuitijs & literatura celebris. qui Athenas præcipue patriam præclaris operibus exornarit, gelliãis noctibus frequens is, cum ingenio & eloquentia nulli secundus haberetur, filium habuit adeo hebetem, ut ne elementa quidem literarum caperet. Philostratus. Cornelius autem Fronto insigni eloquẽtia fuit. Cui siccum dicendi genus à Macrobio tribuitur; bimestri consulatu ab Antonino insignitus. Cuius illud fortasse sit opusculum, quod à uiro bene docto Iano Parrhasio primum in lucem uenerit de nominum, uerborumq; differentijs. M. Aufidiũ Frontonem pronepotem & ipse habuit, cuius adhuc extat ad fortunæ Fanum elogium. M. AVFI

DIO

DIO FRONTONI PRONEPOTI M. CORNELII FRONTONIS ORATORIS CONSVLIS MAGISTRI IMPERATORVM L. ANTONINI NEPOTI AVFIDII VICTORINI PRAEFAECTI VRBIS II. COS. FRONTO CONSVL FILIO DVLCISSIMO.

Audiuit & Sextum Cheronensem. hic Plutarcho ex sorore nepos pyrrhoniam sectam amplexus est, de qua & X libros scripsit. Adeo principi acceptus, ut senex adhuc imperator scholam eius frequentaret. Notum illud est dictum Lucij sapientis, qui semel occurrens Antonino, cum illum interrogasset quonam iret, & ille ad Sextum respondisset, a quo disceret quæ nunquam audisset, neq; enim pudori esse, si senex discat. euge inquit, ó Imperator, si senex tabulam manu gestans ad præceptorē adeas. Meus autem Alexander duos et XXX annos natus obijt.

Imagines eorum aureas in larario. de larario in Alexandro mox.

L. Volusium Metianum. clarus inter iureconsultos Metianus. qui fidei commissionū sedecim, publicorum quatuordecim libros scripserit. Corrupte sæpe in pandectis Martianus pro Metiano legitur.

Aufidium Victorinum. hic forsan ille sit, qui præ

fectus urbis & bis COS. sub eo fuerit, ut moni mento superiore constat.

» Publicis exenijs, corrupta lectio, & xenijs legendũ. nanq; graeci ξένια, nos lautia, & simpliciter hospitalia munera accipimus. id quod apud iureconsul. de officio proconsulis leges. Quid autem si publicis encaenijs legas? hoc sensu, detulisse Adrianum M. Antonino eum honorem, qualis publicis encaenijs habebatur dijs. sunt autem encaenia festi dies. cum. s. nouum aliquod sacrum dijs immortalibus paratur.

» Inaugurauit, & exaugurauit, quod nos in sacris nostris sacrare, & execrare diceremus.

» Nemine] praeeunte. praeire auguralis disciplinae uerbum, eiusdem notae & uerbum, quod sequitur carmen.

» Praefectus feriarum latinarum. dicimus & simpliciter latinas, cum in monte Albano COS. uel praefectus carnem Latinis solemni sacro diuideret. de praefecto autem latinarum & Gellius.

» Diuisionem. non ingratum erit, opinor, quid iureconsulti de rerum diuisione sentiant, hic inserere.
» Rerum summa diuisio, inquit Paulus, aut diuini iu
» ris est, aut humani. qđ diuini iuris est, id in nullius
» bonis est. quod humani, plerũq; in alicuius bõis est.

» Gratia aetatis facta, hoc est lege annali solutus. quã do non erat illi quaestoria adhuc aetas.

» Auo busta impleuit. hoc est omnia, quae ad busta p solenda principis necessaria essent, comparauit. Quae autẽ sepeliendi principis Romani ratio foret,

ex Heraclito accipies.

" Quasi priuatus quæstor, ideſt qui princeps non eſſet.

" Tuncq; primum Romanum imperium duos Augustos habere cœpit lictum. Lictum hic caſſa et nihili uox, et propterea diligentius æſtimandum.

" Ob hanc coniunctionem pueros, & puellas nouorũ
" hominum frumentariæ perceptioni adſcribi præ-
" ceperunt. perceptioni autem legendum hoc ſenſu. cum ciuibus antea Romanis, & honeſtis frumentum daretur, placuit ob lætitiam ad teſſeras frumentarias recipiendas nouorum etiam hominum liberos adſcribi.

" Vicena millia nummum, ideſt quingentos aureos noſtrates.

" Reliqui pro rata. Veteres melius quidam pro rata parte. in his enim frequenter linguæ puritatem deſydero. ſenſus autem huiuſmodi eſt, reliquis legionibus, quæ unquam eſſent, datum & donatiuum, minus tamen datum ijs, quando. ſ. prætorianæ cohortes alijs præſtarent.

" Catti. Cattorum diſciplina tanta fuiſſe à Tacito dicitur, ut cæteri quidem barbari ad prælium, Catti ad bellum exire dicantur, quorũ initium ad Hercyniæ ſaltum eſſe referat.

" Officiorum. hoc uerbi ſignificatum & iuriſconſulti probant, nec latini quidem authores reſpuunt.

" Apud Antiochiam et Daphnē. Amœniſſimum extra urbem locum Daphnen fuiſſe, hiſtoricorũ monimentis omnium notiſſimum eſt.

» Artaxatis captis. Metropolis hæc Armeniæ totius ab
» Annibale loco cætera egregio, sed squalido, et aqs indigo condita, nomē ab Rege Artaxa, ad quem de uicto Antiocho, confugerat, sortita.
» Liberales causas. liberales causæ iureconsultis hæ sunt, ubi de libertate alicuius dubia quæstio sit. Vt siquis dolo malo uel in seruitute, uel maior XX annis passus se uenūdari sit, pretiūq; acceperit. his enim proclamatio ad libertatē non dabatur, ut latius digestorum. XL. continetur.
» Apud præfectum ærarij Saturni. ærarium in æde Saturni fuisse nemo nescit. Vnde & quia præerat inde dictus communi eorum nomine, qui alicui rei præficerentur.
» Tabulariorum publicorum usum instituit. qui publicas tabulas, & documenta conficiunt, tabularij eleganter appellati, uulgus notarios dicit. hāc legem Veneti his annis proximis ad nobilitatis assertionē S. C. sanxere, ut quicunq; patricius liberos genuerit. ad publicos aduocatores, qui præsens est, intra octo dies, qui absens ad sex menses profiteretur. unde postea et ætatis & natalium peti assertio queat, irrita eorum nobilitate, quorum nomina improfessa, aut edita in album non essent. ex quo annali legi fraus nulla amplius fiat.
» Comitijs usq; ad noctem frquenter interfuit. hinc & nostri Veneti bene cauerunt, ne comitia ultra quartam & uigesimam horam prorogentur.
» Nihil uos moramur Patres Consc. uox consulis dimittentis senatum.

» Fastis dies iudicatrios addidit. qui nam fasti dicantur dies, ex Saturnalibus petito præter alios.

» Prætorem tutelarem primus fecit. tutela ut inquit Seruius, uis, ac potestas in capite libero constituta ad tuendum eum, qui propter ætatem sua sponte se defendere nequit iure ciuili data, ac permissa. unde tutores quasi tuitores, atq; defensores dicti his tutelis dandis prætor, qui primum à principe Antonino creatus est, merito tutelaris dictus, q contra tutores ius diceret, siquid illi fraudis in tutela administranda commisissent.

» De curatoribus uero. Curatores quãuis iureconsultis à tutoribus non multum differunt, in eo tamen distant, quod tutores uel testamento, uel à prætore, aut præside personæ dantur, idest pupillis usq; ad annum XIIII ut pauci excusari tutelis possint. Curatores uero, de quibus hic agitur, bonis faciliore excusatione ab ea ætate usq; ad XXV annũ, ut tamen & furiosis & prodigis curatores à magistratibus præficiantur. uerba Hermogeniani de administratione tutelæ, hæc sunt. Inter bonorum et uentris curatorem, & inter curatorem furiosi, itemq; prodigi, pupilli'ue magna est differentia, quippe cum illis plenaria rerum administratio, duobus autem superioribus sola custodia, et rerũ, quæ futuræ deteriores sunt, uẽditio committitur. Tutorũ autem, & curatorum imaginem Veneta Resp. supremo à principe magistratu iampridem procuratoribus creatis præfert, quorum curæ pupilli. et defunctorum bona publicæ commissa sunt. Curatores

uero & eos operum dicimus, qui perficiundis, absoluendisq; præsunt.

» De alimentis publicis, id est quæ populo Romano publice præstantur. illud adnotatu dignum ex iureconsultorum lectione, alimentis legatis aquam intelligi in ea præsertim regione, ubi uenũdari aqua soleat. Venetijs certe aqua & Romæ uenalis.

» Datis iuridicis. à dicundo iure præfectos Italiæ ab Adriano principe institutos intelligit.

» Allectione italica, qua Italos allegeret contra Traiani institutum. quid sit autem allegere in Senatum ex Tranquillo & Liuio in primis constat.

» Vicesima hæreditatum. unde aurum apud Liuium (ut opinor) uicesimarium.

» Scæuola præcipue. hic Scæuola Serbidius prænomine et principẽ Seuerum Aphrum docuit, et Papinianum, qui digestorum XL libros scripsit, & præter alia de quæstione familiæ unum.

» Post mortem Lucium. Tu Lucij emenda.

» Lectisternia per VII dies. ritus supplicandi dijs immortalibus Romæ frequentissimus, cum uidelicet stratis in templo lectis, numina sibi propicia rebus gerendis exposcerent, uel auerruncandæ pestilentiæ opem quærerent.

» Sarracis. maximum plaustri genus.

» Et Lucius quidem, quod admissus esset Furius Victorinus. lectio hæc cum proximo uersu non satis integra, et propterea æstimandum. interim amissus lege.

» Apoplexi. hæc totum corpus, paralysis partem af-

ficit, frequentissimo iam ac peruulgato ob immoderatum uini, uenerisq; usum morbo per hosce annos, quibus ista commentabamur.

» *Quo quidem tempore. luxata hæc lectio, & propterea sic fortasse restituenda. quo quidem tempore sane imperatoris filius ad triumphalē currum in arco pedes cucurrit.*

» *Nullus arenarius. Arenarios eos appellant, qui in arena, idest amphitheatro contra bestias pugnarent, qui infames habebātur Satyris, & iureconsultis.*

» *Conditiones nauticas & gladiatorias elegisse. tametsi conditionem filiæ quærere dicatur honeste, conditiones tamen quærere bonis authoribus significat bene mentulatos sectari.*

» *Sub M. Antonino hæc sunt gesta. subdubitauimus interdum ne in hac uita quædam inuersa sint, id quod & codex unus ex publica bibliotheca præ se ferre uidebatur. Verū adeo confusa erant omnia, ut nihil immutari sim ausus exemplaribus non satis exploratis.*

» *Bucolici milites. nomen forte ex re legioni adscitū, unde & reliqui postea, qui socia arma in Remp. induxissent, dicti.*

» *Execto tubere. Tumor quacunq; corporis innascens parte dicitur, nos buniones appellamus. hinc et in arboribus quibusdam callus ille ad nodi similitudinem uocatur Tuber multis etiam commendatum, et gulæ quæsitum. nam de Tuberibus ueronēsibus aliâs.*

» *Volonum. qui milites uolones dicti sint ex Liuij* XXII *accipies.*

» *Forum ulpium. quod .s. & Traiani, seu transitorium est dictum.*

» *Et iuuenum nobilium sacra Serapidis à uulgaritate Pelusiæ. Aegyptiorum interdicta sacra quæ iuuenes quidam nobiles frequentarent, dubio procul innuit. quid sibi autem uelint uerba hæc Pelusiæ uulgaritas, quærendum censeo.*

» *Fulmen de cœlo quæ nam (quæso) tanta hæc ueterum scriptorum inuidia in Christianum nomen, ut ne à grauissimo qdē periculo nōis huius beneficio erepti, meminisse gratiæ uelint? homines ingratos, ne impios dicam, atqui constat. uel Antonini epistolis Christianæ legiōis ope, quæ inde κεραυνοβόλος est dicta, idest fulminatrix, & fulmina in hostes elicita, & pluuiam exercatui siti confecto impetratam, uictoriamq; inde egregiam subsecutā.*

» *Et Elusiniæ Cereris templum adijt, ut se innocentem probaret. Vetus hoc & iam pridem persuasum erat, impios, nocentesq; homines exturbari ex adytis, quod & Nero princeps ueritus post interfectam matrem & uxorem ingressu abstinuit.*

» *Pyrrhi præsentis. sic codices omnes. at tu uide ne præfecti commodius emendetur.*

Ex Aelio Vero.

» *Scaurum grāmaticum, cuius de grammatica fragmenta quædam legi non mala.*

» *Harpocrationem. tres ex Sudæ collectaneis hoc fue*

re nomine. tertij adhuc extant de uocabulis rhetorum obscurioribus.

» Cucullione uulgari uiatorio. quod uitium malis principibus, & nobilium iuuentuti peculiare iam in nostra etiam exijt tempora.

» Triconibus. uetus est uerbum, contentiosos, & litium peramantes significans. Festus.

» Septem conuiuium, nouem uero conuitiū. de conuiuarū nūero Gellius. et hic duodecimus lege, uel duodecim emendato dicuntur. græcum etiam carmen in hunc sensum extat.

» Murrhinos, et crystallinos. pretiosissima uero fuisse hæc inter uasa potoria certatim præter Pli. historia. Venetijs in Sanctario augustiore, & opere et materia pretiosissima hæc spectantur (ut opinor) murrhina.

» Lemniscis. hos tiliaceos fieri ad coronarum usum & annotatum à me superius, & alibi leges.

» Alabastrorum. quid sit alabastrites, et quomodo uasa ea laudatissima ad unguenta seruanda fierent, non ignotum puto.

» Sexagies centenis millibus HS. ridendus profecto author, nec, si ita legas, satis numerorum ueterū peritus. Tu sexagies tantum leges, quæ summa nō modica fuerit.

» A Venetianis. hi Veneti à colore à bonis authoribus dicti.

» Parsininorum. tu prasinorum emenda.

» Quoad eum uisendū. Tu disiūctim quo ad emēda.

» Ex arcula duita. nota pestilentiæ seuissimæ origi-

nem.

» Quadratus. huc diuersum ab eo, quem D. Hieronymus apostolorum discipulum appellarat, existimo, cuius libri parthicorum titulo sæpe citantur à græcis.

» Quem apolaustum. ac si tu gaudentem, uoluptuariumq; interpretere.

» Auri roramenta, idest guttas, et stillas quasdam, quæ ludis solennibus pueris in speciem angelorum compositis Venetijs repræsentari sæpe uideas.

Ex Commodo.

» Ore quoq; pollutus, idest fellator, quod & illudere capiti à bonis authoribus dictum est.

» Centúcellas. Adrianus princeps, authore Cælio centú iudicibus, q se præsente causas audirent, cum sederet, centúcellas extruxit, quæ postea in urbis iustæ formam cum creuissent, Sarraceni Bernardi regis tempore (fuit autem hic magni Caroli nepos, qui Italiá Lágobardis pulsis obtinebat) diruere. hic D. Augustinus diuinos de trinitate libros cóposuisse dicitur.

» Quádo à pædagogo ueruecina pellis. hoc sensu, ut experiretur an balneator absumptus igne foret, pellem ueruecis postea iniecit, quæ uim ignis ardore suo proderet.

» Principes iuuentutis. hoc enim auspicium erat futuris imperatoribus, quod hodieq; retinent Regum nostratium primogeniti, ut principes appellantur ab

Hispanis illi, qui regnum adepturi mortuo parente sunt.

» Lex annaria, qua cauebatur ne quis honores assequeretur, nisi suis annis. unde et solutos legibus eos dicimus, qui ante tempus magistratus assequuntur.

» Propolas circunforaneos. propolas hominum genus esse nequissimum lucri luxusq; auidissimũ Cicero in Pisonem facile ostendit. & sunt ij, qui res minimo redimunt, ut maiore pretio distrahant, uendirigoli hodie à nobis appellati.

» Vt lenonum minister. aquarioli & ancillarioli à ueteribus appellati.

» Teruptini paterni, fortasse melius tarrutij paterni, qui nescio an ille sit, qui inter iureconsultos citatus quatuor militarium libros reliquit.

» Claudio Põpeiano. Herodianus Quintianum hũc appellat.

» Per laticlaui honorem. i. per senatoriã dignitatem.

» Rudibus, unde rudiarij gladiatores, & donatum se rude ab hac tralatione dixit Horatius.

» Atq; ore pollutus. diximus iam superius fellatorem fuisse.

» Hic tamen Perennius. Herodianus aliam necis causam refert.

» Dalmaticatus. Dalmaticam genus uestis à Dalmatis usitatam, facile adducor, ut credam uel frequenti adhuc eius gentis gestatu. unde & nos dalmaticam in sacris adhibemus. utebantur autem aurigæ hoc ferè uestitu.

» Isiacos. idest Isidis sacerdotes. hic de fanaticis homĩ

nibus intelligit.

» Sacra mithriaca homicidio uero polluit. mithram Persæ solem, et Apollinem appellant. Strabo & Herodotus. unde et mithriaca sacra dicta, quæ in ātro sacro quo sacerdotes cōuenirēt, fiebant, mox bouē post solēnes mithræ precationes immolabant Sudas, et Procopius, & alij.

» Suppuratum reddebat. i. Saniosum et ulcerosum, à pure, quod græce πύος.

» Ὄνον, idest asinum. unde onobeli infra.

» Origis. Orix Plinio ægyptia fera, quæ in exortu lis contra stet, ut ueluti adorare uideatur cum ster nutamento. Hoc animal bisulcum et unicorne, ut in dicus asinus.

» In sinum uertisse, idest in suum commodum.

» Paulus primus secutorum, idest gladiatorum, secu tores enim gladiatores dici notissimum est, ut re- tiarij, & mirmillones.

» Bellum desertorum, quod Maternus quidam facino rosis omnibus ascitis gessit, quo bello Italia, & Gal liæ, & Hispaniæ concussæ sunt.

» Incendiariæ aures. inauspicatas has esse constat, non tamen quæ essent traditum, ut tamen his uisis, urbs semper lustraretur. Plinius.

» Minutia, locus in urbe.

» Libitinensis porta. à Libitina, per quā portam ca dauera efferrentur. Libitinam autem & pro dea ipsa, & pro libitinariorum opera accipimus.

» Insubido uultu. ueteri uerbo pro insuaui, & ple niore.

» Sulpitio Apollinari. hic gellianis noctibus celebris, cuius etiam periochæ in terentianas fabulas, laudantur.

» Inde ad ducentum HS. stipendium translatus est

» in Daciam. i. ad quinq; millia aureorũ nostrorum.

» Quasi adiutor eius futuras, futurus emendabis.

» Præfectus prætorij. hinc adnotatu dignum, præfectum prætorio senatorem esse non posse. quod & alibi legas.

» Tabernam coactiliariam. alij codices coctilitiã. qđ autem coctilitia, aut coactiliaria sit taberna, æstimãdum. nisi eũ Coactonem fuisse intelligas. unde coactilitia taberna.

» In Britaniam. lege Britania.

» Et cum ad eum Claudius Pompeianus germaniã ue nisset. uerba mutilata. Tu igitur ex manu scriptis codicibus restitue germanica dux exercitus.

» Nec non ius quartæ relationis. quod omnis loco fuit Pertinaci. Tribunitiam potestatem, proconsulare imperium Pontificatum maximum tribui imperatoribus subinitia principatus leges, & apud hosce ius etiam quintæ relationis, cum tamen Pertinaci dicat quartæ ius relationis adstructum. hoc autem nihil aliud fuisse crediderim, q̄ uti qnqes imperatores de re iudicata et perfecta referre ad Senatum possent æque ac nihil iudicatum adhuc foret. quid autem sit, quod dicat omnis loco fuisse Pertinaci ius quartæ relationis, haud sanè

aliud coniectare possum, quàm breue illi & imperfectum fore principatum, cui non integrum ius concessum foret.

» Præter X HS. hoc est uicies quinquies centena millia nostratium.

» Perferentes. melius præferentes.

» Cherodotas Dalmataru. i. manicatas Dalmaticas. nam earum usum sine manicis fuisse mostrauimus.

» Et cirratas militares. citratas legas, & eas intellige, quas Festus citrosas ideo appellari dixit; quod in modum citri formatæ essent, hoc est, ut opinor, uirgatæ.

» Cuculli bardiaci. gallicæ genus uestis, quæ aut cucullus bardiacus, ut hoc in loco, aut bardocucullus dicitur. militarem autem fuisse uestem & Satyrus innuit bardiacum iudicem dandum asserens. i. bardocucullo indutum. Martialis. Gallia santonico uestit te bardocucullo. Sunt qui distinguant, ut bardiacum intelligant sine cucullo, .i. capitis ligamento. bardocucullum uero cum operimento. fraterculi certe nostrates agnoscunt hoc nomen religioni frequens, et cucullam appellantes, cui ex disciplinæ præceptis indormiant, nec unquã exuant. Vnde & cucullati & lignipedes à cucul la & gallicis appellati iure sint.

» Machæras, herculaneas. i. ut opinor, magnas, uel commodianos enses, quãdo Hercules appellari gaudebat commodus.

» Eluto auro, idest puro, & perpurgato.

» Atq; etiam phando uitroboli, & materia eadem.

melior lectio. Atq; etiā Phallouitroboli ex materia eadem, idest Priapi. quos composito nonnunc phallouitrobolos dixit, q cū tantū ex uitro prius, excogitatum postea est, ut ex auro, & ebore magis placerent. phallos autem significat pudenda græcis. unde fallica & Ityphallica dicantur metra.

» Et uasa Samnitica. quæ sint Samnitica uasa non satis constat, sed tu uide ne samia legas, idest fictilia. unde & samium lutum ab Ausonio dictum, quibus picem ad resinam excoqueret, et inde psilotra efficerent ad uellendos iuuenes, quo glabriores, ac uolsi magis redderentur, quare & leuigandis emēdauimus. resinam autem, picemq;, ac pumicem ad hibita in hos usus nemo non nouit.

» Nec non uehicula. hæc omnia græci inter automata numerarent, qualia etiam multa hac tempestate uidentur, maxime uero horologia.

» Sumptus omnes Commodi reddidit: quis non uide at recidit esse legendum? idest imminuit & amputauit.

» Vada sabatia. Pli. portum fecit. ab his alpium initium Strabo reddidit. paludes autem cum ea parte sint, inde uada dicta à Sabatijs fortasse populis. existimant aūt nō male pleriq; Sabaudiæ duces hic dici, & regionem Sabaudiam, quasi sabbatiam.

» Grauius Mergus, quem Lucilius à rapacitate Mergum forsitan appellauit.

» Athenæum, idest mineruium. auditorij autem publica nomen.

» Omasi. pinguius hoc ac crassius bouis intestinū un

de Horatius. pingui lętus omaſo. et Plinius bouē iuſ ſit occidi in gratiā concubini negantis ſe omaſum cediſſe, quare & damnatus ſit.

» Chreſtologum. græcum uerbum, ac ſi intelligas pol licentem liberaliter omnia, præſtantem nihil.

» Nam cum ei Didius Iulianus fratris filium obtu-
» liſſe. Tu lege, obtuliſſet.

Ex Didio Iuliano.

» Saluius Iulianus iuriſconſultus, cuius extabant libri digeſtorum nonagintaduo ab Adriano prin= cipe inter conſiliarios adſcitus.

» Tricena dedit. hæc ſumma noſtrates aureos ſeptin gentos quinquagenos reddit.

» Quod creditum fuerat. Tu aduerte, ne hic uerba aliquot deſint ſenſu alioqui manifeſto.

» Incantamenta, quæ ad ſpeculum dicunt fieri. hi ſpecularij dicti ſunt a qbuſdam, frequenti etiam noſtris temporibus eorum uſu.

Ex Seuero.

» Togam præſidiariam. ideſt qua præſides uterentur.

» Omnibus ſortibus in actu militari. alij codices na- tus militari, ut non ſatis conſtet quo modo reſtituen= da ſit lectio alioq corrupta.

» Sub elogio, ideſt titulo.

» Poſitaq; hora, unde horoſcopus.

» Non in candida, ſed in competitorum grege ſenſu ta

li. non

li non ut candidatum Principis in campum prodijsse ut unum ex competitoribus, gratia tamen Marci cæteris esse prælatum. fuisse uero qui principis candidati dicerentur cum alij, tum Tranquillus doceat.

» Qui etiam HS. quod nemo unquam antea. hic sestertiorum numerus deest.

» Cum sub armalibus. subarmalia hic intelligit saga ac chlamydes, quibus arma superinduerent.

» Supinis non erectis. hunc morem hodie quoq; obseruari scimus, quinetiam defunctis imperatoribus supina ferri ac inuersa solitum.

» Et nigrum etiam uictu iunerant. tu lege uictum.

» Neapolitanis & Palæstinensibus. altera Syriæ ciuitas, altera regio. nisi eos q Samariā incolerent, quæ Sebaste postea sit dicta, palæstinenses appellarit.

» Adiabenis. Adiabene, quæ oli Aßyria Marcellino, in qua præcipua ciuitas Ninus dicta ἀπὸ τοῦ διαβαί νειν, eo quod adiri propter Ossam & Tigridem nauigeros fluuios nisi pontibus non possit. quod tamen ille derideat existimās à Diana flumine ut multas alias, Adiabenen esse dictam.

» Timurtiū. Herodianus ad Lugdunum pugnatum esse author est.

» Vehicularium munus à priuatis. est autem hoc, ut iureconsulti docent, personale munus, cum uidelicet uehicularis cursus ad tabellarios publicos transmittendos per ciuitates institutus esset non sine incommodo et dispēdio priuatorum, quibus id obtigisset. quo in numero erant et Camelesia, à Camelis etiā præ

bendis (ut arbitror) appellata. hinc et cursus publicus in Adriano dicitur. quod et Amianus doceat libro XXI.

» Ius beleutarum. Tu buleutarum emenda, quasi dixeris seruatorum, cum ad eam diem nullum publicum consiliũ habuissent. nam à Consulendo dicti.

» Nam & mensam. hæc omnia memoranda erant in Aegypto. dicta autem mensa ἡλίου τράπεζα. & Memnonis statua sonans ad solis radios. Pli. Strabo Philostratus. mẽsa uero solis nũquã deficiens Aethiopiæ attribuitur.

» Persarum Regem Abagarũ. nullus (qđ sciam) Persarum Rex hoc nomine fuit. Nã Abagari Edessæ et Mesopotamiæ præfuere. quare uide ne Artabanũ legas. aut imperite Persas pro Mesopotamijs acceperit.

» Aut mori. quid si negationẽ addas? melius enim respondebit illi parti, & nimis utilis Reip. uideretur.

» Septizonium. opus Seueri maxime memorabile à septeno fortasse colũnarum ordine. sunt qui septodiũ malint, quod nõ satis probẽ. à septem uidelicet uijs.

» Leguminis patrij auidissimus. hoc ex Columella cicer secundum punicum appellatum interpretor.

» Papinianũ iuris Asylum. hic ille est inter iureconsultos longe celeberrimus, unde et iuris auditores papinianistæ quãdoq; dicti. Serbidij Scæuolæ discipulus, et Seuero non propter affinitatem tantum sed ob uirtutem in primis carus, cui etiã filios uni commendarit moriens. huius urna argẽtea Romæ cum hac inscriptione inuenta est. AEMILIO PAV=

LO PAPINIANO PRAEFECTO PRAETORIO IVRISCONSVLTO, QVI VIXIT ANNOS XXXVI DIES X MENSES III. PAPINIANVS HOSTILIVS EVGENIA GRACILII TVRBATO ORDINE IN SENIO HEV PARENTES FECERVNT FILIO OPTIMO.

Qui quidē locus magna ex parte corruptus atq; ita fortasse restituendus. Quiquidē Sallustij orationem, qua Micipsa filios ad pacem hortatur, diutino ingrauatus morbo misisse filio dicatur maiori.

Cum septizonium. lectio fortasse sic restituenda. Cū Septizonium faceret, nihil aliud cogitauit, quàm ut ex Africa uenientibus suum opus occurreret. & nisi se absente per praefectum urbis mediū simulachrū eius fuisset locatum additum palatinis aedibus, is regium arcum ab ea parte facere uoluisse perhibetur. septizonium igitur et hic legas, quod, ut diximus, à septeno columnarū ordine dictum existimē, quasi septem zonis. id est columnarum fascijs opus absolueretur. Lampridius tamen in Geta septodiū legit nisi sit uitiatus codex. & ibi etiam septizonium reponendum.

Ex Antonino Caracalla.

Gratia sigillariorū. quae sigillaria, aut sigillaritia essent, dictum antea est.

» Et cum idem Chilo sublata ueste Senatori. tu senatoria restitue.

» Luni dei gratia. de Luno deo, quē Heliogabalum Phœnicum līgua dicerēt ex Herodiani sexto. sed et mox hic author.

» Cellam solearem. idest in qua solia balneatoria asseruarentur.

» Cupro. cuprum æris species nomen recētioribus frequens, nam et Palladius Cuprinos clauos recenset. dictum fortasse per contractionem quasi Cyprium. æs enim in ea insula ad Temesen olim laudatissimum fuit.

» Et ut Anubim portaret. & pausa sederet. quid sibi uelit hoc in loco, quod sederent pausa, non constat. in Cōmodo certe sic legitur. ut & Anubim portaret, & caput raderet. pausa autem græcis idem est, quod quies. quod uerbū ī Cœlianis epistolis ad Ciceronem leges, corrupto tamen codice ubi Pausania legitur.

» Diasyrticum. idest mordax.

Ex Macrino.

» Mythistorijs, idest fabulosis historijs.

» Quod si unius numeri cōsensus accederet. numeros militares sæpe legas, inde (ut opinor) dictos, quod ad numerum omnia præstarent. uel quod eorū certus quidam numerus esset, quod hodie Turcæ, Galliq; & Aegyptij reges obseruant, certum quendā militum numerum alentes pacis etiam temporibus.

» Recapi. tu substitue recepi.
Deamare et cẽtesimare. militaria uerba. milites eni ubi quid grauius admisissent sæpe decimus quisq; interdum centesimus extremo supplicio afficiebãtur.

Ex Heliogabalo.

» Eadem serpentes & Ciconias. propter pietatem Ciconiarũ hoc dictũ est, quæ senescentes matres alãt unde græcis ἀντιπελαργεῖν est dictum, & pietati cultrix Ciconia à Petronio appellata.
» Studens & matris typum. si typum legas, qui id sibi uelit, scire facile est. erit autem simulachrũ Pessinuntiæ matris. sunt qui scyphum & situlam illam Isidis ridicule agnoscant et probent. ego igitur matris typũ haud improbem. sunt qui Martis typum malint. i. imaginem.
» Senaculum. ex Festo.
» Quæ'ue earũ pellicia. lectio maxime deprauata. siue igitur carpẽta pellicia à pelliũ itegumẽto dicas, siue publicæ pro pellicia substituas, haud iepte sentias.
» Bene nasatos sic legendum. ut ridiculi sint, qui de uasis uasatos legendum admoneant. emissarios autem intellige & exploratores Verendorum magnitudine celebres.
» Vt eorum conditionibus frui posset. uerbo conditionis Lampridius signanter usus est. Nam conditiones quærere adulteræ, infames'q; fœminæ sibi dicebantur, quæ homines bene mẽtulatos sibi asciscerẽt magnis etiam inuitatos præmijs.

» Seriam .i. amphorã, quæ in capitolio asseruaretur.

» Matris etiam deinde sacra. idest Cybeleia & magnos ludos.

» Salambonẽ etiam omni planctu. Salãbonem Babylonij Venerem appellabant. Deplorabãt autem in his sacris Adonidis interitum. quare et hoc in loco dicat Lampridius omen Heliogabalo factum imminentis exitij. de hac & Macrob. præter græcos.

» Lapides. qui diui dicũtur. ex proprio templo Dianæ Laodiceæ. Laodiceã Syriæ intelligit uino abũdantẽ, et a Seleuco Nicatore in matris Laodices gratiam conditam. de Oresthis etiam furore & errore diuersa multum memoriæ prodita sunt. Procopius, qui Iustiniani tempore floruit, & bella ab eo gesta contexuit, in ponto Comanam urbem condidisse tradit, a Coma ibi deposita præcipiente oraculo. sed eo non conualescente, alteram ab eo in Cappadocia ad Taurum simili nomine constructam, deq; argumẽto excisæ comæ Comana appellata. alij post interfectam matrem errabundum quæsisse fluuiũ, cui septem flumina miscerentur. qui fluuius authore Varrone ad Rhegium labebatur. apud quem deposito simulachro Fascelitidis Dianæ & ense, tandem furore liberatus sit. reliqui Orestiam urbem ab eo in Macedonia conditam, ubi Orestes purgatus a furore sit, quod & author hic innuit, quam Adrianus princeps Adrianopolim appellarit.

» Pseudo Philippũ. alludens uidelicet ad Andriscũ, qui se Philippũ appellans regnum Macedoniæ deuicto Perse sibi uendicabat.

» Omnia Heliogabali dicta, omina emendandum. Concide magire idest coque. μάγειρος enim latinis coquus.

» Digitis impudicitiam ostentaret. ad eam enim formam componi solent, ut sæpe obscœna præferãtur. nam & Caligula Cassio Chæreæ Trãquillo authore, manum osculandam porrigebat. quam ĩ obscœnum modũ antea formasset. æmulatur et hoc ipsum præsens ætas.

» Dicæretur pro dicerentur.

» Asseretur pro afferetur.

» Sabinum. erant enim Vlpiani ad Sabinum libri unus & L. qui uir consularis, et insignis Fabium Sabinum alium reliquit Alexandro principi percatrum, quiq; & Cato sui temporis est dictus.

» Catum pro cautum.

» Leiostreis. Corruppte antea lithostreis. Hermolaus Barbarus id ante etiã uiderat. sunt autem liostreæ læues ostreæ dictæ à leuore, cũ aliæ Tracheæ, idest asperæ dicantur.

» Centenaria, quæ centum pondo essent.

» Aureis toralibus, uelis quæ toris inducerentur.

» Et mastycatum & polentatum, alterum forte à mastyce, alterum à polenta.

» Accubitis fiale, idest toralibus & culcitis.

» Barbas sane mulorum. unde & hodie barbones fortasse dicti.

» Exarmatos, idest cicures. et mansuetarios magistros appellat, qui feritatem eos exuerent.

» Vuas apameas, ab Apamea Syriæ, ut puto, dictas,

quæ celebres græcis authoribus sint. Athenæus.

» Lentē cum Ceraunijs. Ceraunia Plinio inter albas commendatur, quæ stellam concipiat.

» Fabam cum electris. electri triplex ratio, primum ex arboribus fluens succinum dictum, alterum metallicum, in quo naturale in pretio habitum, & Homero cantatissimum in Menelai aula. Tertiū factitium tribus argenti una auri portione. naturali ea uis, ut in conuiuijs præcipue eluceat, & uenena prodat.

» Condito piscinas & solia temperauit, idest unguento diu asseruato. nec mirum id in Heliogabalo, cum Pli. prodat quendam ex priuatis balnearum parietes unguento illiuisse.

» Eunuchos primo aphroditis. melior lectio pro Hermaphrodytis.

» Basternas, genus rhedæ Barbaricæ à populis Basternis, siue Baturnis dictæ.

» Pallia deo Aenanthio. corrupta lectio & saniosa. quam ita restituas. pallia uino Oenanthio fudisse, idest maroneo uino. ex Philostrato ab Oenanthe Maronis patre.

» Euripis uino plenis, idest canalibus.

» Conditura Veneta. nos galū hodie nuncupamus. Rosato. rhodinum unguentum intellige.

» Caldaria. idest calidam admista nardo.

» Idem nunquam minus centum HS. cœnauit: hoc est argenti libris XXX. aut hic nescijt quid HS. essent, aut corruptus est locus, nisi pro argenti, auri substituas. minor enim lapsus. centum autem HS. duo

millia & quingentos aureos nostrates reddunt.

" Sigma in terra sternere. sigma ueteres sellam in formam. S. literæ constantem dixere spiris inuolutam. ab elemēto. S. cuius Martialis et Sido meminere. sensus autem talis est, fuisse & illam reflatilem, ut serui à pedibus ad principis nutum folles substratos deplerent. unde conuiuæ proni in terram ruerent.

" Holoserica ueste. i. tota ex serico. nam illa tantum in usu fuerat, quæ lanæ intertextam purpuram haberet. de serico pulchra quædam, & non uulgata alias prodam.

" Et apud eas concionem habuit. nos orationem istā quæ hactenus latuerat, primi in lucem edidimus, neq; uero id mihi qsquā uitio uerterit homini præsertim sacris initiato? facilius. n. pditissimi principis libido ac luxus dignoscetur. neq; quēpiā tam stultum fore puto, qui se ad imitationem scelestissimi hominis componat. illud autem non possum non interim addubitare, sit'ne ea, quæ ab Heliogabalo habita sit. nam nec eorum temporum stylum agnoscas. alioqui nihil illic etiam de schematibus. & ornatior mihi uisa q̄ ut à Leonardo Arretino conscriptam putem uiro alioquin & diserto, & bene docto.

" Papilla eiecta. tu exerta emenda, et exoletorum pro exoletos.

" Per cellarios. cellarij dicti qui penui asseruando præessent. religiosi corrupto uerbo hos celerarios appellant.

" Dulciarios & lactarios, unde lactariū opus, quod

imperiti lacticinia appellant.

» Canon fructuarius. idest alimēta ad septem annos parata.

» Struthiones et Camelos in cœnis aliquoties, dicens præceptum Iudæis ut ederet. hæc enim Moyses Iudæis haud quaquam interdixit. ut libris instrumenti ueteris constat.

» Croco sigma strauerit. Crocū ad theatralem usum adhiberi, & substerni in delitijs solitum & hic et alibi scriptum leges.

» Traiecit et dierum actus noctibus. non animaduertit. hoc Paulus II Pontifex Maximus uitio dari flagitiosissimo principi, qui et ipse noctu munia pontificia perageret, interdiu autem dormiret.

» Cum capi non possent uno sigmate. nam septem cōuiuarum capax tantum erat.

» Hydrogarum. hoc est garum ex aqua. nam et garum & eleogarum & halec et muria ueteribus salsamenta celebrata sunt.

» Ita ut adsericam uestem, tu et sericam emendabis.

» Orexim uehementiorem appetitum.

» Seplasiarium & cupediarium alterum à Campaniæ Seplapsia, alterum à cupedijs dictum.

» Sybariticum missum. Sybaritas delitijs, ac luxu nobiles uel eorum internitio fecit. unde ferculū Sybariticū dicatur. cuius Athenæus quale fuerit meminit.

» Zetis dictæ. uel ἀπὸ τοῦ ζέειν. idest feruendo, uel ἀπὸ τοῦ ζῆν, quod in illis præcipue uiueretur. quid si a z. litera ut sigma dicatur?

» Psilothro curaret. id medicamentum ad pilos euellen

dos est.

» Aurosa arena. qua passim utimur ad obducendas ci to literas.

» Ante Philippum imperatorem Romanū, Gordiani successorem intelligit. qui edicto id probibuit.

» Panduri Zauit. Pādura instrumentū musicum Ari stophani Thesmophoriasusis, inde Pāduros, qui cā pulsēt. Vnde uerbum deflexerit nescio q̃ bene.

» Spintrias, ex Tranquillo in Tiberio id disces credo ἀπὸ τῆς σπινθῆρος. idest scintilla huiuscemodi porten ta nuncupata. quasi libinis incentores.

» Blatea. idest purpura ex indico conchylio facta, un de & Bladum rusticis forte color, & Bladum pro frugibus. Eutropius certe blatteis funibus piscatum Neronem tradidit, quas Orosius et Tranqllus pur pureas dixere.

» Biothanatum. hoc est uiolenta morte, nec sua peritu rum. quorum animas in beatorum sedes non reci pi etiam antiquis erat persuasum.

» Deinde illud, quod clementia tua solet dicere credi-

» disse reficiendum. Corrupta (nisi fallor) lectio. quid igitur si ita legas? solet dicere creberrime: repetēdū fortunæ &c.

» Illud ad cumulum portentuosissimi principis addē dum. Conquisitos ab eo medicos, et immensa his pro posita præmia, qui se in muliebrem naturam ex secā rent, uulua ex sectione facta.

Ex Alexandro Mameæ.

» Ius quintæ relationis. hoc est ut quinto posset de

re etiam iudicata statuere . ac ad senatum referre.

» Communis confessus . tu confessus.

» Admissionalibus . idest ministris, qui ad principẽ introducerent .

» Quã nemo nisi Acolius ferebat aditum . Sic enim et primus Hermolaus noster emendandum admonuerat. Acolius enim illi à memoria fuerat.

» Per stellaturas . stellionatus crimen late i re militari patet . ubicunq; enim criminis titulus deest, illic stellionatus accusare possumus . nã quæ in priuatis iudicijs de dolo malo actio est , hoc in criminibus stellionatus persecutio est . habet igitur locum cum tribuni uel milites callida dissimulatione alienam rem distraxerint, aut permutauerint, uel in solutum dederint . Quin et mortis suppositæ impostura facta . uel collusio in necem alterius hoc titulo continetur à stellione inuidentissimo animali deducta nuncupatione . horum autem criminũ legitima nulla est pœna . sed extraordinarie puniri solent iureconsulti .

» Choleram . uulgato uerbo usus pro bile.

» Sine indulgentiæ proposito . & hic non satis latine indulgentiæ uerbo usus .

» Sed Securiorẽ . hoc idem à Theopompo Spartanorũ Rege responsum uxori grauiter Ephororum potestatem ferenti regibus additam . quod et Veneti nostri agnouere iam inde benè ab urbis incunabulis, cum duos principi addidere consiliarios . qui postea à sex regionibus sex creati .

» Fœnus trientarium . minima, ac ciuilis usura & infra semisses usuras .

» Pyctatia, idest breuiaria.
» Cum edulitatem nouo uerbo ab edendo edulitatem appellauit annonam, ut degenerasse romanam eloquentiam iam pridem possis agnoscere.
» Curionem idest præconem.
» Damalionem idest uitulum tenellū de græco uerbo δάμαλις enim uitulam tenellam signat, unde damalio.
» Braccariorum linteonū, a Bracchis conficiundis & linteis uendundis nomina deducta: iam & pelliones a concinnandis pellibus dictos notum esse potest.
» Oceani solium a magnitudine & capacitate unde et in sacris literis capacissimum illud in templo uas a Solomone Rege dicatum, mare dictum est.
» Præfecit, tu lege perfecit.
» Carmen, tu carnem.
» Paulum & Vlpianum uterq; iureconsultorū clarissimus, qui græco uerbo κορυφαῖοι dicuntur, idest principes assessores Papiniani in præfectura. Vlpianus uero Tyrius fuit, ut ipse de colonijs agens prodidit.
» In Lat. sic ex ueterum instituto imprimendum curauimus. Tu uero sic interpretator? in latum pedes centum, in longitudinem passus mille.
» Isim et Serapium Tu Iseum et serapeum lege, & pro locis publicis accipe altero ab Iside, altero a Serapi dicto.
» Deliacis a Delo insula, ubi laudatissima fiebant. antiquissima enim æris gloria Deli fuit authore Pli.

mysticā autem, quæ occultas significationes haberēt peculiari Aegyptiorum usu.

Ita ut in palatio faceret dietas. dietæ cœnacula erant ubi hyeme ad solem; æstate ad umbram cœnitarent Varroni dictæ quod interdiu in his edatur. Vnde dietetarij iureconsulti. quod tamen diuersum quid sit.

Ὀρνεοσκόπος auspicij peritus.

Primo nundino. nam & trinundinum erat.

Notarium. hic pro tabulario uidetur accepisse non satis latine.

Archiereum & archisynagogum sacerdotum et synagogæ principem.

Larario. lararium à laribus. ubi igitur lares dij, et reliqua numina sanctius colerentur lararium locus ille dictus, ut i Adriano adnotauimus. Apollonium autem Tyaneum intelligit magiæ clariorē studio quàm philosophiæ, ut ipse etiā Philostratus uel inuitus prodit.

Christum. hinc datur intelligi non nisi malis principibus pietatem nostram improbatam. & ab optimo quoq; cognitam, nunquā interim damnatam.

Tædiauit. male meritum de lingua latina scriptorem, qui uerbum hoc confixerit.

Spheristerio. idest pilæ lusui.

Aurum Coronarium et negotiatoriū. de Coronario dictum. à negotiatoribus autem, quod illi principibus penderent, negotiatorium est dictum.

Corpora. i. collegia bono uerbo dixit. iureconsulti.

Milites ostensionales. hi fortasse dicti, qui ad ostenta

tionem tantum instructi haberentur in urbe.

» Tunicas asemas, idest unicolores. et macrocheras. i. manicatas.

» Acroamata à ueteribus hi dicti, qui auditu uocis oblectarent.

» Athenæum auditoriũ id Romæ publicum, ac si palladium interpretere uel mineruium.

» Sæpius cocco clauata. idest coccineis clauis distincta.

» Non secundam mensam Alexandrũ habere, sed secundum. hoc sensu tantum pomis indulsisse, ut alterum prandium id uideri potuerit.

» Versus Hendecasyllabi qui sequuntur non satis ad normam sunt facti.

» Semisses aureorũ. idest qui dimidiũ aurei ualerent. Aureus autem argenteos denarios XXX fermè ualebat. ad quam formam tremisses & quartarij illi redigendi sunt.

» Formas binarias. hoc (nisi fallimur) intelligit. i. duplicatos aureos, seu triplicatos. quod & nos hac tempestate à quibusdam principibus obseruatum uidemus dupliones inde dictos. nos certe cum Mediolani ageremus, donati sumus à quæstore regio Ioanne Crolierio numismate aureo XXX aureorũ. cui postea nostras ĩ Trãquillũ lucubrationes dicatimus. mox alia quædã maiora ac grauiora nũcupaturi. qũ rarã uiri excellẽtis liberalitatẽ nõ satis æquo munere prosecuti uideamur. id autem numisma chirothecas elegantioribus incluserat. quod & in Aldo compatre græcæ, latinæq; linguæ instauratore secutus est olim donando, dum uiri de literis opti-

me meriti uirtutẽ admiraretur. accedit autẽ ad tantam liberalitatem, quod uir est moribus & doctrina non uulgari. ac de excellẽti beneficentia ppetuo celebrãdus. utinã principes nostrates priuati hominis liberalitatẽ imitari discerent. qđ autem formas appellarit, ipse uiderit quàm latine id usurparit.

» Holosericam. i. totam ex Serico. sed de Serico planè omnia copiosius disseremus.

» Aurelius Probus Baphus. emendanda lectio & Baphijs reponendum significat autem hæc dictio Baphiũ tabernam tinctoriam de græco fonte.

» Baccas braccas lege.

» Baccatum monile uergiliana forma.

» Cyclade genus uestis ex auro ferè, unde & in sacris literis ubi de Cæcilia uirgine agitur amicta cyclade ornatam à Christo leges. dicta quod rotunda esset. nam & matronæ hodie uestes quasdam suas rotundas appellant, quæ in orbem absolutum desinant. matronis iam grandioribus frequentes.

» Pullicinis ac pipionibus. noua utrunq; forma non tamen inepta.

» Dicens ingenuum currere. erat enim in quibusdam sacris cursus institutus.

» Et argento et necessarijs instruebat. hæc oĩa à Cicerone in Pisonem uasarij nomine intellecta arbitror. obseruatũ aũt hoc Venetijs diu scimus, ut copiarij legatis profecturis hæc oĩa suppeditarent. nunc annum illis salarium ex ærario datur, quãdo publico omnia peribant.

» Nundina uetera, quod mercatus hodie dicimus.

Christo,

" Christo templum facere uoluit. Inuidentissimos homines ac æternis stigmatibus impietatis inurendos, qui timerent id, quod maxime fuerat optandum. Iam uero Tiberius princeps id pridem decretum tulerat, nisi patres, quod authores facti nõ essent, id reiecissent.

" Dicebatq; graue esse. umbram quidem huius rei nos hodie retinemus, ut interim in præsules nostri optimis maiorum nostrorum institutis uideãtur illudere. sed illi se prius, tum etiam reliquos decipiunt. nam Christiana pietas etiã illis nolentibus inoffensa stabit. luent tamen illi, luent meritas negligentiæ uel impietatis uerius pœnas suæ.

" Legem sacrare quid sit, ex Festo accipe.

" Assessoribus solaria. tu salaria.

" Traiani putare. tu putaui.

" Pontificatus codicillares. i. adscriptitios & extraordinarios quasi dignitatis umbra gauderent collegijs adscripti, atq; in codicillos relati.

" Ephippijs. uerbum nouum. quando & usus eorum apud ueteres non erat.

" Argyraspides & Chrysaspides. à scutis argentatis & auratis Alexandri quidam numeri sic dicti.

" Papilionibus, militaribus tentorijs.

" Quod tibi non uis alteri ne feceris. utinam omnes hoc memoria infigeremus iam pridem sacris literis præceptum. siquidem satis hoc esse ad uitæ rationes possit.

" ἀναίματον. sic restituimus, et incruẽtũ ĩterpretator.

" Artaxerxem. hic humili loco apud Persas natus im

perium a Parthis ad Persas transtulit. Victoq; Artabano triplici prælio, eoq; cum tota familia cæso, adeo uictoria elatus est, ut Romani imperij terminos non solum attentaret, uerum etiam cædere Romanos omni Asia iuberet. quē uictū ab Alexandro Lampridius dicit. cum tamen Herodianus diuersa prodat. eo usq; autem imperium oriētis apud Persas fuit, quousq; ad Arabas idest Sarracenos magno Christianæ pietatis incommodo transijt. qbus p Christiāos duces magna ex parte afflictis, et Hierosolymis receptis, Turcæ ex una parte Asiæ, & ferui ex altera Aegypti imperium inuasere. uidit tamen patrum nostrorum ætas; aut certe recentem memoriam Tamberlanis accepit. qui gregarius miles ad Persas iterum imperium transtulerit Paizete Turcarū Rege capto. uerū filijs eius dissidētibus res tanta indole quæsita non multo post pessum abijt. Psophis certe, siue ille propheta, ut uideri uolebant ij, quorum intererat, siue dux Persarū hoc tempore id agit ut auitum decus genti afferat.

Persarum accepimus. Tu cepimus emendabis.

Interānanas idest quæ Tigrim inter et Euphratē prouinciæ quinq; numero erant. grauium sæpe bellorum causæ Romanis ac Persis, nec unquam satis feliciter aut a nobis retentæ, aut ab illis receptæ.

Tabellæ laureatæ. uictoriæ eni nūtia laurus erat.

Limitaneos, qui limites imperij tuerentur.

Retrogradæ gallicanæ mentes. inepte nimis uerbo etiam parum latino usus. significare autem uoluit duras & peruicaces.

Huic acidit pro huc accedit.

Ex Maximino patre.

Capitolinam amphoram. asseruabatur enim in Capitolio amphora miræ magnitudinis. unde ut copiã uini epoti à Maximino ostenderet, capitolinam appellauit.

Dextrocheria. dextrarum ornamenta dicimus noua satis forma.

Amaxas. idest currus. uerbo græco unde illis in τῦς ἁμάξης λαλεῖν.

Tophicios ex Topho lapide satis friabili.

Athenio fugituorum in Sicilia crudelissimus quix longo ac diffiali bello uictus sit.

Osrohenis sagittarijs. pars Aßyriæ trans Euphratem hoc nomine dicta est ab Osrhoe uiro nobili, si Procopio credas. ex ea uero sagittarios multos in Germaniam adduxerat. Alexander utilissimũ militis genus aduersus Germanorum corpora nuda et procera.

Quasi aulæ quoddam prælium. ita si legas, quod omnes præferunt codices, hoc sensu interpretaris. i. fiale. quales uidelicet in aula imperatoris pugnæ simulachra cieri solent ludicra. s. et leuia: sed æstimandum.

Affectus in Albano. affectus pro pignoribus et rebus charioribus accepit, qui in Albano monte in castris uidelicet prætorianis asseruarentur.

Animo habere. & concupiens lege.

» Deinde sine delicto. quid si sine delectu legas?
» Sabinus præfectus urbis. hic forsitan ille Sabinus, qui inter iureconsultos maxime celebris est, Catoq; sui temporis dictus. nisi hic forte eius filius. nam pater ab Heliogabalo iussus occidi perierat.
» Deum Fellenum. hic Aquileięsiũ tutelaris ac præses Deus.
» Cuppæ sunt maiora uasa ex ligno ad uinum condiendum. frequens ueteribus agricolis uerbum.
» Hecatomben sacrum omnium maximum hoc uerbo intelligimus.
» Vt quarto die. nota quanto celerius hodie cursus conficiatur. satis enim constat non paucos nuntios ab urbe Venetias uenisse XXXII horarum spatio. sæpe quadraginta aut aliquid amplius.

Ex Maximino Iuniore.

» Vt ad staturam paternam perueniret legendum.
» Tatiano oratore. duo fuere Tatiani pater & filius Galli (nisi fallor) genere. Tatiani autem patris an filij incertum Sidonius & Ausonius meminerint, ut eloquentis hominis, & qui apud Visontium municipalem scholã rexerit. an uero Tatianus ille, cuius Diuus Hieronymus libro de uiris illustribus meminit, pater fuerit, æstimandum aliàs.
» Monolium de albis nouem. loquendi figura sane noua nec satis omnino latina. significat autem hæc uerba monile nouem ceraunijs & alijs gemmis candicantibus, et reticulũ capiti ex uiridãtibus, dextri

autem brachij ornatum ex hyacinhis contextum.
» In mundo scilicet muliebri suo.
» Campagum formam pedis barbaro uerbo appellauit à grammaticis nostris. Calopodia etiã dicta forma non inepta, ut de græcis uidelicet hausta fontibus.

Ex Gordianis.

» Ob socris.
» Feras lybicas. Pantheras, quæ et uariæ seu Africanæ dicuntur.
» Oues feræ. Camelopardales, quas gyraphas appellãt hodie. unã aũt donatã Laurẽtio medicæ à Sultano Aegyptio Italia longo post uidit tempore.
» Alces. Hercyniæ syluæ ac Germaniæ peculiare animal.
» Tauri Cybiratici à cybiris.
» Struthiones Mauri minati trecenti, qd sibi uelit minati hoc loco, dubium. quid si miniati legas? idest rubentes.
» Iuuenalia. quorum Tranquillus meminerit, qa à iuuenibus nobilioribus celebrarentur.
» Censualium. nouo nomine apparitores Senatus ac ministros dixit, ut arbitror.

Ex Gordiano Iuniore.

» Parentela, q̃ male latine lingua utatur aduerte.
» Mundanum malum. quod orbi immineret.
» Aperto Iano gemino, signum belli.
» Ab Antiochensium crucibus. tu ceruicibus emẽda.
» Fossato. ineptum scriptorem.

» Quarū L. Christeæ. quid si carysthiæ legas? à Carysto, scilicet Euboeæ oppido. Sienitides à Siene ægyptiæ intelliguntur, quemadmodum Numidicæ ex marmore numidico.

» Basilicæ centenariæ, à centum uidelicet passibus dictæ, uel, quod melius, à centum colūnis, dicta enim hecatonstylon inde est.

» A tutelis. ne paruum hoc munus existimes, paucissimis hoc dabatur. iureconsulti de tutelis authores.

» Nymphæa. idest lauacra.

» Lithostrotum. pauimentum ex tessellatis lapillis.

» Archolentes. tu iubatos intellige, sed & acroleontes pleriq; probant.

» Apud Circeā. tu Circusium lege. quod oppidum receptum à Dioclitiano mœnibus ac turribus ampliatum est.

Ex Maximo & Balbino Aug.

Præponenda eorū uitæ Gordianis fuit, ut series instituta à nobis texatur.

Ex Valeriano.

Hic Philipporum, & Deciorum uitæ desunt.

Ex Galienis.

» Astacum quæ nicomedia sic repone. inde enim astacenus sinus. Eusebius & alij.

» Aphronitris. spuma hæc nitri Asiæ ac Aegypti pecu

liare in speculis colligi solita, quas colligas appellabant. picatis uero hæc uasis ab Aegypto Romam deferebatur. Martialis.

» Rusticus es, nescis quid græco nomine dicar,
Spuma uocor nitri, dicor et aphronitron.

» Principem tu principe repone. nam a Claudio Constantinorum genus ducebatur.

» Facto fœdere. tu fracto repone.

» Cyclopea luserunt omnes apenarij. apenarios de græco uerbo ἀπήνη uehicularios appellatos opinor, Cyclopeam uero eam saltationem intellige, cũ in formam Cyclopis proceri ac deformis quispiam saltaret. Horat. et Trebellius in Carino. libet autẽ Iucalianos uersus ad rem uidelicet facientes addere. Multa hominum portenta in Homero uersificata. Monstra parant: quorum in primis Polyphemu ducentos. Cyclops longu pedes. sed quod de apenarijs diximus æstimandum. quid si arenarios legas? & intelligas eos, qui in arena operam præstarent, id quod magis probo.

» Dracones. i. uexilla longiora, unde draconarij. Hecatombus, quod sacrum id esset, aut quomodo celebraretur, ex hoc authore copiose accipies.

» Heracleam peruenerunt. ponticam intelligit olim claram.

» Facta carragine. nouo uerbo, & satis barbaro coactas in unum eorum copias intelligit, & impedimẽta cum lixis, ac carris, quos innumeros ea gens trahere secum solet.

» Et quidē Cecropij Dalmatarū ducis manu . deerat enim hoc uerbum, quod & repones.

» Tetrastiche pentastiche .i. quaternum ordinum & quinum. unde & disticha & tetrasticha. nisi tetrastylen & pentastylen malis.

» διὰ τεσσάρων idest singuli ordines quaternarij essent.

Ex Salonino, siue Galieno iuniore.

» Ad exemplum protreptici. exhortatorij et instruentis ἀπὸ τοῦ προτρέπειν.

» Constellatos bullatos intelligo, & insignitos ueluti stelis.

Ex Claudio.

» Ancillarij, seu ancillarioli ministri lenonū & impudicarum.

» Munerarius, qui gladiatores edebat. nā munera nemo nescit gladiatorios intelligi ludos.

» Tu qui nunc patrias gubernas oras. Versus meliori limæ reddendi.

» Antialo. qd si Anchialē legas illyricum oppidū. p.

» Cumacum. qd si cucumam legas cypriam. i. æreā.

» Brachialem. i. brachij ornatum.

» Chrysographata. i. aurosculpta.

» Aclidas Virg. teretes sunt aclides illis.

» Sucubitana purpura à Sucubi Africæ oppido augusta Colonia.

» Subarmale unū cum purpura maura. de subarmali diximus nouo et ipso uerbo qđ sub armis gereretur.

» Accubitalium .p. culcitrarum & stragulæ uestis.
» In Thermophas. emenda Thermopylas.
» Corymbiatum .i. corymbis undiq; circundatum.
» Pateram argenteam ederariam, ad ederæ formam scalptam.
» Bolitera. halecuticum .i. iaculum piscatorium.
» Calices ægyptios .i. uitreos.
» Chlamydes ueri luminis limbates .i. splēdidissimas limbis adhibitis.
» Singiliones, genus est uestis, uerbumq; cum ipsa ueste barbarum.
» Cucutia. nouum et hoc uerbum ac militare, nisi tu capitia, quod minime probo.
» Oraria Sarabadena. idest uela subtilissima ex oriente, nam et Sarabara genus est persicæ uestis. Vnde et Augustino, ac Hieronymo Sarabaytæ hæretici.

Ex Aureliano.

» Hilaribus. hilaria dies festus VIII Cal. Apriles, in quibus lætitiæ exordium erat, quo primū tēpore sol longiorem diem faceret, Pani deo dicatus omnium authori.
» In odem. tu eodem.
» Et postea multa omnia. omina restitue.
» Balistea. idest quæ iacularentur in illum iocantes ἀπὸ τοῦ βάλλειν.
» Ferramenta samiata .i. mucronata & exacuta. Nō.
» Mulum centuriatum. qui singulis centurijs ad onera ferenda assignatus erat.

» Porcina. tu porcinæ, & carnis intellige.

» Pabuli extra ordinem decernis. uide ne pabuli ius scribendum sit.

» Nicopolis. triplex hæc urbs Stephano. Epiroticam uero hanc existimo ab Augusto ob uictoriã Actiacam conditam.

» Ityreos. i. Arabas. Virg. Ityreos Parthi torquẽtur in arcus.

» Multitias, quarũ et Iuuenalis, quasi mollitias. alioqui et pelles delicatiores tractatu nos multitium re dolore dicimus.

» Deputet scipionem. ideſt eburneum bacillum principatus insigne.

» Tunicæ lineæ, paragaudæ. dicetur mox.

» Hæmi montem. diuisim legas.

» Nam belli illius uirtutibus tuis credo. quis non uideat summam, aut quid simile deesse?

» Equites sane omnes an imperium. tu repone equites sane omnes ante imperium. paruus lapsus, sed qui morari aliud agentes possit.

» Patrimis, matrimisq;. qd patrimi, matrimiq; pueri, ex Festo.

» Ambarualia sacra ab urbe ambienda.

» Quasi in Christianorum ecclesia. nota summam hominum impudentiam, qui uelint nolint etiam per iniurias laudare nos coguntur.

» Pontus polemoniacus & Alpes Cottiæ. utraq; prouincia a suis regibus dicta, altera a Polemone, altera a Cotto Rege. quas Nero princeps in prouinciæ formam redegit. sunt autem Cottiæ alpes, in quibus

Genua contineatur. polemoniacus autẽ pars ponti.

» Trãsactis igitur quæ ad sectiones. qd sector sectio'ue sit mediocriter eruditis etiam cognitum.

» Contra Palmyrenos. Palmyra omnium orientaliũ urbium in Syria olim maxime insignis uel bellis contra Traianum & Adrianum gestis, uel Odenati principis nomine. olim à Solomone Rege códita, dierum duorũ itinere à superiore Syria distans, ab Euphrate unius, à maxima Babylone sex. dicta quandoq; Adrianopolis. à græcis autem Palmyra à palmis, ut puto eo in loco abundantibus, puteis et fontibus frequentibus, cum circũm ea loca nusquã aqua alibi inueniatur. Thadamus Syrorum lingua nuncupata.

» Tyana. ciuitas hæc Tauro ad portas amanicas apposita, Cappadociæ ac Ciliciæ media Appollóio philosopho ciue insignis.

» Quid enim illo uiro diuinius? adeo'ne Christiano nomini infesti fuistis, ut magum hominem, certe à cultu ueræ religióis alienum pro numine coleretis? Christum ac ab eo Christianos dictos nullorum facinorum reos, quin potius uirtutis assertores, ac ueræ pietatis, tam infesto animo insequeremini?

» Dromedã uocãt. sacræ literæ dromedarios à cursu uelocissimos Camelos appellant.

» Decollari. restitue declarari.

» Sandix indicat. ex cerussã hæc fit æqua portione rubrica admixta. color est purpureus. magno multorũ errore, qui sandycem à sandyce non discernant. sed alias.

» Cornicibus, atq; laticinibus, tu liticinibus à lituo. Vn de & Statius, liticenq; notus hectorius armis.

» Tunicat galbina. unde etiã nos hodie Gabanos craſſiorem ueſtitum dicimus.

» Quæ nunc Salignei. tu à ſiligne ſilignei ſubſtitue.

» Fuit & ſub Aureliano Monetariorum bellum. Monetarios imperatoris edicta uidentur innuere, uiles homines texendis ſcilicet ueſtibus idoneos, quiq; lanam ducant, & textricium faciant. ut imperite pro iis, qui monetam cudant hic multi intelligant. nam Gynecıarios, et Monetarios, et Baphiarios iunctim appellat.

» Amneſtia. i. obliuio, res ab Atheniensibus primum uſurpata Traſybulo authore, inde ſæpe ab aliis tentata.

» Maximumq;. tu Maximinũ, uel Maximianũ lege.

» Atq; ambolicas ſpecies, ſunt q antolicas. i. oriẽtales.

» Batteo. tu blatto. i. purpureo repone.

» Filiorum. emenda foliorum.

» Paragaudas. genus eſt ueſtis, ut plurimum uirilis lineæ, quod ſub alia ueſte gereretur. cuius apud imperatorem mentio & iureconſultos.

» Rectis purpureis. quæ purpura recta textæ eſſent.

» Moonolores. ideſt unicolores, & bicolores. Quid ſi à loro uno & duobus & tribus dictas eſſe cenſeas uerbo græco & latino?

» Alpes maritimas, eas intelligit, quæ Liguriæ, narbonẽſiq; Galliæ incubant.

» Facta erat ratio doge cuparum . quid eſſent cup

pæ ostendimus. Corrupta autē hæc lectio, quomodo restituatur, adnitendum.

» Oraria ad fauorem. qui mos emunctorijs euentilandis hodieq; retinetur. nam oraria lintea tenuiora significant.

» Miliarensem porticum. milliariam melius à mille passuum longitudine.

» Calceos mulleos. regum albanorū, mox patriciorū fuere gestamen. à mulando .i. suendo, si Festo credimus, dictos. unde & mullum piscem dictum esse putant. hederatios autem ac æreos utrosq; à colore dixit.

» Pro senatorijs professionibus .i. censibus, uti uidelicet quisq; in censum professus esset.

» Annulum sigillaritium, ad signandum.

» Phagone, unde & nomen illi, φαγεῖν enim græcis, latinis uorare est.

» Infundibulo apposito. instrumentum ad liquores infundendos Catoni, ab infundendo, ut arbitror, dictum. orca autem capacissimi uasis genus Hispaniæ, quo salsamenta, uinum & oleum & salgama conderētur. ab orcæ marinæ similitudine. Pers. angustæ collo non fallier orcæ. Varro. Probus Festus.

» Natalibus suis & parilibus. parilia dies natalis urbis Romæ. nam & Cal. Ianuariæ citra omniū supplicium ac pœnam exigebantur.

» In auicos archis. Corrupta lectio, sed quæ forte ita restitui possit. in publicas archiuis. appellauere autem archiua loca, in quibus publicæ tabulæ asseruabantur.

» Sartis tectis capitolij. ut sartum tectum. i. integrũ capitolium tuerentur.

» Auro clauatis uestibus. idest quæ clauos aureos, nos flores appellamus, haberent.

» Hecatombe. monstratum est superius quid esset. hecatombœum certe græcis dicitur quicquid duabus mnis æstimatur. sunt & Homero Glauci hecatombœa arma, quorum & Iustinianus in præfatione pandectarum meminerit.

» Omnia imperij. restitue omina.

Ex Probo.

» Specillatam specillis ornatam.

» Hastis puris sine ferro. ut uexilla pura. idest candida infra dixit.

» Eandemq; a rebellionibus uni dicauit. restitue uindicauit.

» Inuitus & redactus. quid si reluctatus?

» Quod imperaret Probus milites. uerbum milites superfluit.

» Prædam deinde omnem illi præter diuinas. quid si druydas, ut tamen deesse uersiculus uideatur.

» Nigrum & album. tu Albin repone. Inclytum olim in Hermunduris flumen, sed quod iam pridem intercidisset.

» Limitaneis, qui limites tuerentur.

» Supplices, statimq; iacuerunt. Tu strati adscribes.

» Cæterasq; gentes ita confudit. quis non uidet contudit esse legendum?

» Blemyas. his populis iter Aethiopes capita dicũtur

abesse, ore, & oculis pectore affixis, unde et pro mi-raculo spectabantur.

Contis ficijs. dubia lectio, nec quo pacto restituenda satis constat. nisi à ficu ficios deduxerit: quid si ita legis Contis et Sibinis? est autem sibina Festo Illyrici genus teli.

Quod ille compererat animo. melius conceperat.

Huius familiæ posteris. posteros adscribe.

Ex Caro.

Sed auos. tu auium emenda.

Ex Numeriano.

Eumq; ante signa & principia protraxere. principia erat statio, ubi principes legionum consisterent.

Ex Carino.

Carianus. lege Carinus.

Neurobaten. idest per neruos incedentem, ut Schenobaten. i. funerepū. Tichobatem autem græci appellant, quem iureconsulti directariū à dirigendo se in aliena cœnacula appellant.

Salpincta. sic enim leges, & Tubianes intellige à τῆς σάλπιγγος.

Camptaulas. i. eentum qui tibiarum sonum aliquantulum inflecterent, quod nos emendauimus mendosissima alioqui lectione. Pithaulas autem quasi tibijs persuadentes tibianes dicas.

» Cyclopē adornatum. Cyclopeā saltationem, de qua superius, innuit.

» Pallio Ianthino. unde & ianthina uestis Persio.

» Plumandi .i. texendi. graeci polymita à liciorum uarietate. unde plumarij & opus plumatile Nonio clauatum interpretatur, aut ex pluma factum.

» Birri ab Atrebatias petiti. birri uestis gallicæ genus. sunt autem Atrebatæ hodie, qui Arres gallica līgua dicuntur, aulæis texendis percelebres. Vnde aulæa hodie laudatissima.

» Balliōibus .i. lenōibus à Ballione Plautino lenone.

Ex Aelio Vero Cæsare.

» HS. III. millies īfinita hæc pecuniæ uis, ut ipse autor paulo post dicit. atq; ad normam mihi præscriptam in Tranquilli annotationes dirigendam.

» Quia uota interueniebant. quorum interuentu luctus omnis tollebatur.

» Quatuor anaclyterijs .i. accubitorijs.

Ex Auidio Cassio.

» Fatuum morionem, idest mimum ineptum.

» Et incāso ipso. Tu inscio ipso repone.

» Cāpestri solo tectus succinctorio. quo in gymnasijs & palæstris uterentur, subligar etiam à nostris appellatum, unde campestrati.

» Bucellatum, à bucca siue bucella. Marcellinus. qđ in sedibus erat, frumentum ad usus diuturnitatem

excoctum

excoctum bucellatum uocabant. unde nos fortasse bucellatum etiam panem appellamus in orbem factum gestatu commodiorem, ut quem pertica immissum sine grauiore impedimento secum haberent.

» Aut impeditur. tu impenditur.

» Pro gramma. i. edictum græco uerbo.

» Bucolici milites. i. rustici & agrarij, qui graue bellum excitarant.

» Consensum male. quare consensu redde.

» Aerusatores diuinaculos, qui uidelicet æra undiq; ærusarent, ac corraderent. Festus, & Gellius.

» Rebelliones pro rebellibus. qua forma perduelliones dicebant antiqui.

» Multis elogijs testificationibus tam in laudem quã in infamiam. tametsi Cicero pro simplici quadam sententiæ significatione acceperit.

» Bonis patribus. tu uide ne melius partibus.

Ex Pescennio Nigro.

» Inter lapidationes. quibus Iulianus princeps a populo Ro. petitus est.

» Ex interdicto, formula iurisconsultis usitata. quoties quis iniuria in alienã possessionem irrũpit. Cic. etiam pro Cæcinna sæpe huius ritus & uerbi meminit.

» Stellaturas accipe. i. munera per calumniam aliquã iniectam militi, uel quid aliud tale, ut satis copiose superius monstratum est.

» Musiuo. nos hodie musaicum appellamus. utitur & hoc uerbo D. Augustinus libris de ciuitate dei, &

pli. aliqua tamen differentia uerbi. unde musearij, qui male musarij etiam a doctis, apud iureconsult. leguntur.

» Cauum argentum. i. catinum nouo uerbo. nam Cauus foramen e intra parietes, qbus mures latitant.

» In Zonis. magnam enim stipendij partem in his habebant milites. unde illud Horatij.

Ibit eo quo uis qui Zonam perdidit.

» Et inepta. melius fortasse nec inepta, atq; ridicula.

» Trichoro. a triplici ordine structuræ sic fortasse dictus. nisi si citra aspirationem legas. et a corio, qui cursus uulgo in parietibus construedis dicatur, Tricorium deducas.

Ex Albino Cæsare.

» Cum eum successorem. tu expunges eum.

» Ficus passarias, quas græci callistrutias.

» Milesias, fabellas lasciuas intellige, quales Aristides olim libros milesiacos conscripsisse dicitur. sed iā cantatissima omnia inter milesias punicas Apuleij. ut hinc literatores desināt quærere, unde ille apud Apuleium milesius sit sermo.

Ex Geta.

» Hostiam popa nomine Antoninus. popam ueteres uictimarium dixere. ut in Calligula illud poparū habitu sit omnino legendum.

» Farrata. Edulium a farre fortasse dictum. quid si ferta legas. est autem fertum libi genus in sacris adhiberi solitum. Festus author.

» Lorica sublato clauo. i. senatoria, ac principali ueste, unde laticlauij senatores.

» A' quodã actuario. qui uidelicet acta eius exscriberet.

» Digito salutari. hic proximus pollici est. quo cum minus commode Augustus princeps uteretur, Corneum circulum substituisse à Tranquillo dicitur.

Ex Aureolo.

» Apud eum pontem, qui aureolus est dictus. hũc in Mediolanensi agro adhuc pleriq; ostendunt, & põtirolum corrupto uerbo, quasi pontem aureolum appellari contendunt.

Ex Herode.

» Sigillata tentoria uarijs signis distincta arte plumandi.

Ex Balista.

» Dispositionem me Balistæ prosequere. expunge illud me, & statim lege in forma.

Ex Valente.

» Auunculus magnus aui & auiæ auunculus.

Ex Pisone.

» Cui se Cicero nobilitandi gratia sociauerat. Data uidelicet Tulliola in uxorẽ Pisoni cognomento Crassipedi. quo mortuo Dolabellæ iũcta est. Pisonum autem familiæ cognomen frugi astructum notum est à parsimonia uiuendi, & optimis eorum moribus in omni uita.

Ex Aemiliano.

» In huius uita adnotabis illud, quod de Aegypto traditur.

Ex Zenobia.

» Media etiam Coclide. compositionem & ornatum capillorum hoc nomine uidetur appellasse, ad Coclidis scalae similitudinem. quae paulatim per gradus occultos in Cochleae formam constructa, nomen inde sibi (ut opinor) peperit.

» Epitomasse. breuiarum confecisse uerbo malo.

Ex Tito.

» In Maximino Tycum legas, quē hic Titū appellat.

» Argolicam, sed amatam. tu lege armatam.

Ex Firmo.

» αὐτοκράτωρα. idest imperatorem.

» Domum iudicum. tu indicum repone.

» Canon. sic annua frumentatio appellabatur. quam Aegyptus & Africa & Sicilia statam P O. RO. penderet. Vnde ille septem annorum Canon à Se uero Po. relictus.

» Omnes certe lymphiones cuiuscunq; artis & uidetur, erade copulam et.

» Omnes certe lymphiones. nouo uerbo satagētes quosdam, ac curiosos (ut opinor) innuit. nisi si quis diuinaculos, hoc uerbo malit interpretari, quos graeci νυμφολήπτους autument.

» Pergulas magistrales. iam & Pli. pergulas pictorū agnoscit, & L. Fuluium Argentarium spectasse è pergula coronatum rosis. & Iuue. Cui cedere debeat omnis Pergula. erat aūt locus apertus ac soli expositus saltem ex magna parte. ubi docerent grāmatici aut pingerēt pictores. quae amoenitatis ēt causa parata erāt Terracijs Venetis ferme ad similia.

Ex proculo.

» *Albinguni Liguriæ oppidũ Albenga uulgo dictũ.*

Ex Bonoso.

» *Dux rhetici militis.sic codices omnes. Quid si limitis legas? nam et in Aureliano meminit Amulij Saturnini Scythici limitis, et Iulij Tryphonis orientalis limitis, et Criniti Illyriciani limitis, & Tracij. et Fuluij Boij rhetici limitis Ducum. ut uenire in dubium non possit limitis non militis esse legendum. sed & imperator rheticum limitem agnoscit. unde & limitanei milites, qui limites tuerentur imperij. Cæterũ & riparienses hac forma, seu riparioli dicti uideri possint, qui fluuiorum ripas obseruarent. quo uerbo recentiores scriptores scatent.*

Ex Pertinace repetita.

» *Tabernam Coactiliariam. Ampliaueramus rem totam super hoc uerbo. nunc ex iureconsultorũ lectione certius aliquid afferimus. Coactilia nãq; illis numero multitudinis dici uidentur pelles, seu lora, quibus inuoluũtur alligantur'ue uestimenta, quæ omnia instrumẽti uiatorij sint. horum autem Vlpianus de auro & argento legato in hæc uerba meminit. Argumento etiam sunt nationes quædam ueluti Sarmatarum, quæ pellibus teguntur. Aristo etiam Coactilia uesti cedere ait & tegumenta subselliorum huic legato cedere. quæ tegumenta Florentinus de legata*

ſupellectile cathedraria uidetur appellaſſe · ſed & ipſe Florentinus eadem parte coactiliorum uidetur
» meminiſſe, cum hæc addat uerba · Sed dicendum eſt
» potius inſtrumẽti uiatorij ea eſſe, ſicut pelles, q̃bus
» ĩuoluuntur ueſtimenta, loráq; , quibus hæ pelles con
» ſtringi ſolent · à cogendo autem · i · aſtringendo coarctãdóq; coactilia dixere · unde taberna Coactiliaria · quod ſcitu non indignum exiſtimari debeat ·

FINIS ·

AD GALEOTVM RVVEREVM TITuli S.P. ad Vincula Præsbyterum Cardinalem, Sanctæ Ro. Ecclesiæ Vicecãcellariũ, Scipionis Carteromachi in Aristidis orationẽ de Vrbe Roma è Græco in latinũ cõuersam, epistola.

ANIMADVERTI GAleote Pater amplissime iam diu expectare te græcum aliquid à nobis latinitate donatum. Ego uero, qui te eo desiderio flagrare intelligerem, diu quoq; & ipse mecum animo agitaui, quidnam tandem tibi inscriberem, quod si non desiderium tuũ prorsus impleret, expectationem saltem penitus non eluderet. cum autem te, siquando à grauioribus curis, maximisq; negocijs, quibus assidue distineris, animum remittere libuerit, uenandi studio teneri maxime uiderem, quod id, ut Pollux inquit, & heroicum sit, & regium, ut uero Flaccus noster, Romanis solenne uiris opus, utile famæ & membris, cœpi mecum cogitare, num eiusmodi aliquod scriptum apud græcos haberetur, subitq; continuo Xenophon Philosophus in primus egregius, sed nec minor orator, aut imperator, qui ea de re libellũ edidisset. Dum itaq; eum mihi statuo transferendũ, ac græcum uolumen diligentius inuestigo, occurrit latinum factum ab alio. ne itaq; (quod dicitur) alieno ingenio sapere uelle uiderer, mutata senten-

tia, aliud mihi uertendum propoſui. Quod ſi non parem tibi uoluptatem eſſet allaturum, maiori cer te admirationi futurum, ac pro rei magnitudine magis eſſet dignitati tuæ forſitan reſponſurum. nam ſi magnos uiros magnis rebus, ac maximos maximis, demum'que pro dignitate quenq; proſequi debemus, cum tu rebus omnibus magnus ſis, ac penè etiam maximus, non uideo quem maiora deceant. maius autem Roma nihil unquam fuiſſe omnium teſtimonio iampridem in confeſſo eſt. Nos itaq; Romam tibi largiri cogitamus, non eam, quæ à Romanis olim imperatoribus ueſtræ, hoc eſt ſummorum Pontificum ditioni, uel donata, uel conceſſa, uel recuperata, uel ut lubet aliter, tradita fertur, hoc eſt non mœnia ipſa ſitu ac uetuſtate collabentia, non ædificia aut diruta, aut ruitura, non ſolũ deniq; ipſum cuiuſuis dominatui ac libidini obnoxium, ſed immortalem urbis famam, ſed ſempiternam ciuitatis gloriam, ſed romanum nomen Ariſtidis arte, ingenio, doctrina, elaboratum, oratoris ueterum confeſſione clariſſimi, ob id'q; Romanis aliquot imperatoribus, Marco'q; potiſſimum gratiſſimi, ſimul'q; acceptiſſimi. in quorum gratiã uir doctiſſimus hanc, quæ præ manibus eſt, edidit orationem, & luculentam & grauem. quam nos ſicut non pari laude latinam factam, qua græce cõpoſita extat, ita non parem apud te gratiam promeriti, quam ille apud imperatores promeritus creditur, quamcunq; tamen aucupati, tuo nomini, uel, ſi pateris, etiam numini dicamus. Quod pluribus

de causis conuenire tibi maxime duximus, tum quia Romanus merito censeri debeas, cum Romæ natus, educatusq́; sis, proptereaq́; urbem ipsam ueluti patriam ita animo complectare, ut Romanos omnes tui & ipsos studiosissimos deiectos aliquantulum, & quasi iacentes & erigas, & attollas, tum quia inter romanos ac purpuratos antistites (tametsi iunior) penè principatum obtineas, cum opibus, tum dignitate, quas auunculus tuus Iulius Secundus Pontifex Maximus non tam necessitudine motus, q̃ animi iudicio, ut est omnium acerrimo, quasiq; futuri præsagio, largissime simul ac benignissime cumulauit. Vidit profecto diuus omniū diuinissimus principio non magis dignitatem illam splendoris tibi quicquam esse allaturam, quàm te eam prorsus illustraturum. deinde & opes ipsas non tam facultates, quàm uirtutum occasiones atq; exercitamenta futuras. Quid enim te humanius aut est, aut esse potest? quid benignius? quid denīq; liberalius? Beneficium accepisse te arbitraris, cum beneficium in aliquem, non tam de te, quàm de qua uis re, aut homine benemeritum contulisti. Nemo te unquā adijt, quin uerbis primum placidissimis exceptus, deinde & re auctus discesserit. quin aduentantibus omnibus ita expositus es, ultroq́; te ipsum offers, ut premi potius, urgeriq́;, & quasi negociorum multitudine obrui patiare, quàm infectare quēquam abs te remigrare. Studiosos præterea, atq; ingeniosos omnes cuiusuis aut doctrinæ, aut artis ita diligenter cōquiris, ut nemo tam in abditis, tam in remotis degat,

quem tibi ignotum esse patiare. conquisitos porro aut trahis ad te, uti ferrum Herculeus lapis, aut, si homines non possis, aliquid aut artis, aut ingenij illorum habere apud te gestias. Dicerem de me, nisi pudor, atq; adulandi suspitio prohiberet. sed certe, ut alia omittam, tanta me es ante omnia humanitate prosecutus, ut cum te pleriq; omnes petant, ut apud te sint quouis nomine, tu me domu tuæ ultro, et quasi subinuitatum acceperis. quin ad ea in nos officia descendisti, ut collaudares atq; ornares, cum apud alios, tum apud Pontificem ipsum, ut plus tua unius prædicatione commendationeq; apud maximorum uirorum animos & beneuolētiæ nobis accesserit, & gratiæ, quàm ipsemet mihi mea opera aut industria ualeam comparare. Sed hæc malo ex alijs, quàm ex me audiant homines. Illud silentio præterire nó possum, quod cum nos studijs deditos prorsus animaduerteres, ad satietatem ijs ipsis nobis frui mandasti, ac pro arbitratu nostro. ita tamen ocium condonasti, ut uelis nonnunquam illius & tu esse particeps, aut enim confabulando nos tenes, dū studiosum aliquid in quæstionem reuocas, aut ad uertendum græcum aliquid hortaris, cuius lectione aut moribus uitæq; instituto proficias, aut rerū cognitione. Quare ut morē tibi aliquando gereremus, ab Aristidis potissimum Roma initium auspicati sumus, quàm fœliciter nescio, sed certe libētissime. Nam cum eum ego scriptorem admiratus semper fuerim, atq; eius oratióes auidissime lectitarim, quippe quæ ornatæ, quæ elegantes, quæ atticæ, quæ

plenæ doctrina ingenio atq; arte constent, tum Romanam quoq; urbem ita animo semper foui, ut nihil libentius, aut frequentius memoria usurparim, quàm romanum nomen. nam præterquam quod alumna est urbs studiorum meorum, quippe quæ non modo primis me imbuerit elementis, sed altioribus quoq; disciplinis instituerit, tum maiestatis adhuc, & quasi diuinitatis nescio quid retinere uidetur, quod latinis omnibus, atq; italis perpetuæ uenerationi esse debeat ab immortalia gesta. Quid enim tam Italum nomen illustrauit? quid tam formidolosum prius, post etiam colendum barbaris reddidit? quid tam sanctissimis legibus, optimisq; institutis, totum penè orbem impleuit? impletum uero pacatiorem, notiorem'ue parauit? unde demum plura bene uiuendi exempla aut petuntur, aut peti possunt? Sed de his audiendus est Aristides, qui ne se quidem tantæ urbis laudibus sufficere posse prædicauit. Nos quod possumus, illud tibi Galeote de cætero pollicemur, si nostrum hoc uertendi studiũ non improbaris, maiora quandoq; esse ausuros. Quod ut liberius facere possimus, rogo tua nos benignitate sustentare ne desinas. Vale.

Scip. Carteromachi ad eundem carmen.

Roma licet p te populis sis cognita cũctis,
Et pateat late nomen ubiq; tuum,
Debet Aristidi multũ tua fama supstes,
Externo longe clarior eloquio.

Nunc quoq; cum data sis oculis spectanda latinis,
Ipse tibi uideor non tribuisse nihil.
Hæc tamen est omnis Galeoti gratia, cuius,
Quicquid id est, faustis scribimus auspicijs.
Romuleæ ualeant priscæ incunabula ficus.
Sub quercu aspiceris Roma eadem, & legeris.
Abdita græca inter, cœcæ & monumenta latebas,
Ignota & populo Roma, uiris q; tuis;
Affulsit donec Galeoti numen, & ore
Romano iussit te tibi restitui.
Vis generis quanta est? ueterem ut sua roma figurā
Accipiat, qua uis Iulius arte parat.
Vt quas græca illi tribuit facundia laudes,
Ipsa suas uideat, tu Galeote facis.

ARISTIDIS ORATIO DE VRBE ROMA.

Est hoc in more positum nauigantibus, iterq; facientibus, ut uoueant, quæ cuiq; in mentem uenerint. Iā enim poëta quidam cauillans inqt, uouere se auricorne tus. Nos uero dum huc nauigationem, iterq; dirigeremus, uota hæc nuncupauimus, non inconcinna, nec à musis, aut ab arte aliena, si sospites euaderemus, salutaturos nos palàm, atq; in medio omniū urbē ipsam. orationem porrò uouere, quæ cum urbe æquaretur, minime dabatur. sed proculdubio alio insuper uoto opus fuisset, ac fortasse etiam maiori, ut eiusmodi

suscipere quispiam posset orationem, quæ tantam urbis molem æquaret. Salutaturos nos tamen eam polliciti sumus, quoquo modo possemus. quandoquidem & alij quoque suis uiribus deorum merita metiuntur. Sed o' magnæ urbis incolæ, siqua uobis cura est ne me uotum fallat, fauete incœptis, ut laudes in primis aggrediamur, atq; id dicere habeamus, Cōtinuo eos nobis homines fuisse oblatos, quorū ope, et si longe quis antea abhorreret a' musis, ut Euripedes inquit, elegans subito, atq; eruditus euadat, ut etiam de altioribus possit, ac supra se positis rebus dicere. At uero urbem ipsam celebrant quidem omnes, ac celebrabunt. Eo tamen minorem eam reddunt, quā qui tacent, quod tacendo, neq; crescere ea potest, neq; decrescere, cum integra atq; illibata cognoscenda reseruetur. uerba uero ipsa contra ac uolunt, efficiunt. quippe quæ laudando non penitus ostendant, quod admirantur. sed quemadmodū, si pictor pulchrum ac spectatum corpus pingere aggressus, id assequi nequeat; quiuis profecto in ea proruperit uerba, satius fuisse pictorem id minime attingere, sed spectandū potius relinquere, quàm in peius deductum proponere, ita & urbi huic accidere mihi uidetur. Magnam miraculorum partem tollit oratio, idemq; efficit, ac siquis copiarum numerum expositurus, ut Xersis, exercitum intra se miretur, uerbis autem proferat, decem aut uiginti militum millia se uidisse, equitatum autem hoc aut illo numero contentum, ne minimam quidem partem referens eorū, quæ admiratur. Prima enim, quæ uim dicē

di arguerit, Rem omnem consequi penitus uerbis nõ posse. Hæc est urbs, de qua non modo pro dignitate uerba facere non licet, sed ne spectare quidem eam digne, ac pro meritis, cum nimirum Argo quodam undecunq; oculato opus sit, aut deo potius omnia prorsus intuente, cuius in tutela est urbs ipsa. quis enim tot montium uertices interceptos, aut camporum plagas inædificatas, aut tantum terræ spatium in unius urbis nomen contractum diligentius intueatur? à qua nam quæso specula? Nam quod de niue inquit Homerus, fusam eam excelsorum mon
" tium uertices, & cacumina summa operire, Floren
" tes campos, & pinguia culta uirorum, Fusáq; per canum fertur mare, litora, portus, idipsum & urbs hæc fiat. Operit montium summa cacumina, contegit terrã i medio positam, descenditq; ad mare usq;, ubi commune est hominum emporium, communisq; omnium, quæ terra proueniunt, dispensatio. quacunq; autem in parte eius urbis constiterit quis, nihil prohibet quo minus sit pariter et in medio. qn ẽt nõ superficie tenus fusa ẽ, sed proculdubio supra exemplum à nobis allatum, maxime in cœlum se se attollit, ut iam non liceat fusæ niui altitudinem comparare, sed uerticibus potius ipsis, ac montiũ cacumnibus. ac sicuti uir aliquis longe alios excedens magnitudine ac robore, non satis habet se ferre, nisi & alios sibi gestet impositos, ita & hæc tantum terræ spatiũ ædificijs occupasse nõ contẽta est, nisi & alias pari magnitudine urbes supra se sublatas ferat, alias alijs impositas, ut & nomen illi

respondeat,

respondeat, nihil'q; aliud sint huiusce loci res, quàm Roma, hoc est robur. Quod si quis eam plane uelit explicare, et quæ nunc sublimes ab ea gestantur urbes, in terram demissas aliam alij iunctam compo nere, quicquid nunc Italiæ restat, completum iri uniuersam mihi uidetur, una'q; futura urbs perpetua in Ionium mare protensa. Cum autem tanta sit, quantam ego ne nunc quidem abunde satis ostendisse me puto, melius quippe oculi testantur, nō quod de cæteris dicitur, suo semel loco contentas ibi consti tisse, non quod de Atheniensium urbe quidam dixit, aut lacedæmoniorum, inquiens, illorum quidem magnitudinem altero tanto maiorem uiribus ac potentia, horum uero longe minorem iri uisum, absit ab exemplo maledicentia, idem & de hac dici potest, omnibus in rebus magna non comparasse, scilicet eam sibi parem magnitudini potentiam. Sed enim si totum quidem respicias imperium, potes ipsam urbem de cætero haudquaquam admirari, minimam terræ partem uniuersæ imperare arbitratus. sin ad ipsam urbem te conuertas, eius'q; fines, mirari desinas, uniuersum orbem huius imperio regi. Quod enim scriptorum quidam inquit de Asia, quodcunq; sol terræ peragraret, eius uniuersæ unum eē dominum, tametsi falsa diceret, (siqdem totam Africam, atq; Europam solis occasui, ortui'q; subtraheret) id nunc ut uerū esset, res ipsa euicit, ut solis æque cursus uestra sit possessio, idem'q; per uestram terram iter faciat. Non enim marini scopuli, non Chelidoneæ, Cyaneæ'ue uestrum finiunt

Imperium, non diurnus equi cursus ad mare. Non certis uos finibus imperatis, nec quisquam præscri bit ad quæusq; loca uobis dominandum sit. sed ma re quidem anguli cuiusdam specie in medio orbis, uestriq; pariter imperij positum est, in quod conti= nentes magnæ magnifice uergunt, quæ semper in= de uobis aliquid suppeditent. aduehuntur enim ad uos ex uniuersa terra quæcunq; tempora ipsa anni producunt, singulæ regiones ferunt, tum Græcorū, tum Barbarorū. Quæ siquis omnia spectare uelit, opus sit totam peragrare terram, Aut in hanc ur= bem proficisci. quæcunq; enim apud singulos nascun tur, aut fabricantur, fieri nequit quominus hic ea omnia exuperent. quippe tot ea huc aduehentes o= nerariæ naues se conferunt per omnem anni tem= pus, omnemq; autumni conuersionem, ut nihil aliud esse urbs ipsa uideatur, quàm communis quædam officina. tot siquidem aduecta onera ab Indis, ac, si placet, à felici Arabia licet aspicere, ut coniecturā facere possis, nudas de cætero illic relictas esse arbo res, in grandumq; huc illis esse, si qua re ex suis in digeant, mendicaturi. rursus babylonicas uestes, atq; ex ulteriori barbaria ornamenta multo plura, ac facilius i portari, quàm si ex Naxo, aut Cydno Athenas sit nauigandum, ut inde aliquid aduehatur. Vestri porrò agri sunt Aegyptus, Sicilia, & Africæ quicquid coli potest. nec desunt unquam, qui ultro citroq; nauigent. ut mirandum sit, non modo portus, sed mare ipsum tot sufficere nauibus. Procul dubio autem, quod de oceani finibus inquit Hesio

dus, esse locum, quo omnia penetrent in unum principium ac finem, in hanc commeant, hucq; conueniunt omnia, mercaturæ, nauigationes, agricultiones, metallorum purgationes, artes omnes, quæ aut sunt, aut fuerunt, quicquid ubiq; gignitur, aut producitur. Quod autem hic minime uiderit quis, non est ex ijs quæ sint, fuerint'ue. Quare non facile diiudicari potest, urbs ne urbes, quæ sunt, excedat magis, an imperium imperia, quæ unquam fuere. Sed pudet me scilicet, quod cũ tot tãtaq; dicta sint, nec habeat oratio, ad quæ se exẽpla conuertat, mẽtionem facere uidear barbarici alicuius imperij, aut Græciæ potentiæ. quippe contra mihi uideor facturus, ac soliti sint æolici poetæ. Siquidem illi cum uellent aliquid suæ tempestatis deprimere, magnæ alicui rei, atque uetustæ celebritatis id comparabant, existimantes eo se maxime pacto illud coarguere posse. Ego uero cum nequeam res uestras aliter demonstrare, quantum cæteras antecellant, comparabo eas uetustioribus, haud sanè magnis, (oía enim uel maxima minima ipsi reddidistis amplitudine uestra) quãdo ego delectis maximis, ea in mediũ afferam, quæ uobis risum fortasse mouebũt. Quare Persarum regnum consideremus, quod apud Græcos olim maximi nominis fuit, ac magni regis cognomentum ei attulit, qui eo potiretur. Nam quæ id præcessere, cum sint minora, omittam. Ergo singula ordine uideamus, & magnitudinem imperij, et quæ in eo gesta sunt. est enim hoc quoque unà discutiendum, quemadmodum suis illi

rebus fruerentur, ac subiectis hominibus sua fructa praestarent. Principio igitur quod nũc uobis Atlanticum est pelagus, id erat tunc prorsus regi mare, hic illi finiebatur imperium, ut Iones, Aeolesq; in finibus essent regiae terrae. Nã in Graeciam olim traijcere conatus rex omniũ, qui ab oriente sole ad occidentem usque pertingunt, ea re admirationi fuit, quod magnam fortunae mutationem expertus est, id'que sui splendoris indicium dedit, quod multis magnisq; rebus priuari potuit. Qui itaque longissime abfuit, ut Graecia potiretur, Ioniam uero habuit extremam, profecto non disci iactu uestro cedit imperio, aut quantum sagitta fertur, sed integro dimidio orbis totius, praetereaq; mari ipso. Caeterũ nec ad hos usq; fines perpetuo ille, aut legitime regnauit, sed ut Atheniensium uires, aut Lacedaemoniorum fortuna patiebatur. nam modo Ionia tenus, atq; ad Acolas usq;, mareq; regnabat. modo nec Ionum rex erat, nec mare contingebat ex ea Cyanearum parte, quae occasum spectat, tanquam in puerorum ludo proculdubio rex, qui, cum in superiorem locum euasisset, mox inde deturbaretur, eorum opera uti necesse habens, qui eum regnare paterentur. Quam rem ostendêre Agesilai copiae, et ante illum Clearchi decem millium militum exercitus, illae qdem in Phrygiam usq;, tanquam per suã prouinciam traductae, hic uero trans Euphratem, quasi per solitudinem peruectus. Quem tamen ex imperio fructum caperent, Oebari sapientia ostendit. qui primus Cyro dixisse dicitur, cum longum il-

le iniquo animo ferret errorem, oportere ipsum, ac necesse habere, uellet, nollet, in omnem imperij partem discurrere, si regnaturus sit, corio ad exemplũ sibi proposito. cuius quae calcarentur partes, eae deprimerentur, terramq; contingerent, à quibus autem discederet, ex denuo sese adtollerent, iterumq; calcatae deijcerentur. Profugi illi quidem nescio qui reges. qui ab errãtibus Scythis eatenus differrent, quod non in plaustris, sed curribus errarent, uagabundi inquam reges, atq; errones, quod minus sibi fiderẽt, timerẽtq;, si uno eodẽq; semper in loco cõstitissent, dũ quasi coriũ quoddã, suas prouincias re uera premũt, atq; eo demũ pacto retinẽt, nũc Babylonẽ, modo Susa, mox Ecbatana. quippe qui nomen ea ꝑpetuo tenere nescirẽt, sed ne curarẽt quidem, quasi pastores. Erant enim ea profecto hominũ prope credentium suum non esse id imperium, neq; enim de eo perinde, ac de re propria cogitabant, nec amplificabant pulchritudine, aut magnitudine regiones, urbes'ue. sed quasi in aliena irrupissent, male ac turpiter conficiebant, id quaerentes, ut q̃ infirmissimus imperarent, ac ueluti de parricidijs inter se contenderent. posterior semper priorẽ quinquertionum more superare nitebatur. Eratq; certamen, q̃ plurimos necare, euertereq; domos, populosq;, ac iusiurandum frequentissime fallere. Atq; haec sunt, quae ex tam praeclara illi potentia reportabant, caeteraq;, quae his cognata naturae lege, atq; institutiõe sunt attributa, odia, & insidiae eorum qui ita tractarentur, necnon defectiones, dimicationesq;, ac

frequentes contentiones, perpetuæq; altercationes. deniq; hunc illi fructum inde capiebant, quasi per exe crationem potius, quàm ex uoto imperarent. At uero subiecti homines ea fermè sustinebant, quæ huiuscemodi hominum imperio subiectos pati necesse est. quorum etiam pars magna exposita est. Quippe formidolosa parentibus erat filij forma, uxoris uiro. neq; dedebatur, non qui plurima admisisset flagitia, sed qui plurima possedisset. Quin etiā urbium euersiones, ac demolitiones plures tunc fiebant, q̄ nunc penè dixerim, exædificationes. faciliusq; erat pugnando, q̄ ipērata faciendo incolumitati suæ quenq; consulere, cum prælijs facile illi uincerētur, potestatem uero adepti non mediocri libidine uterē tur. qui enim sibi obsequerentur, eos illi uti seruos despiciebant. in liberos uero tanquā in hostes animaduertebant. Indéq; factum est, ut mutuis inter se odijs laborarent, subiectósq; imperio homines magis, quàm hostes reformidarēt, cum plurimum bello reconalliationis authore uterentur. Cuius rei causa erat, q neq; illi imperare sciebant, neq; subiecti homines, q̄d consequens est, obsequium plene præstabant, neq; enim recte subijci quippiam possunt, cū male imperant, qui imperant. Quippe nondum erat imperium à dominatu seperatum. sed idē erat rex, atq; dominus. Iure igitur ne magna quidem suscipere incrementa potuere. neq; enim domesticos fines excedit id nomen. Rursus Alexander, qui amplissimum, quoad uestrum successit, imperium est consecutus, terramq; discurrit, profecto comparasse

sibi potius regnũ uidetur, quàm regnasse. Quemadmodum enim si priuatus aliquis multum fertilis soli sibi compararit, deinde prius quàm ullos ex eo percipiat fructus, diem claudat extremum, ita & Alexandro mihi uidetur contigisse. nam & maximam terræ partem obiuit, & obuios atq; obstantes quosq; deuicit, prætereaq; difficilia omnia summe rest expertus. firmare tamen non potuit imperiũ, aut laboribus finem imponere, sed in ipso rerum cursu decessit. Quare prælia quidem quamplurima felicissime eum gessisse dici potest, Breuissime tamen regnasse, necnon præclare de regno dimicasse, nullum tamen fructum inde reportasse tanto dignum animo, aut arte. sed perinde illi accidisse, ac siquis, cum in olympicum certamen descenderit, atq; æmulos quosq; superarit, mox in ipsa uictoria expiret, nondũ corona capiti de more imposita. Quas enim quæso leges ille de uictis populis tulit? uel quæ perpetua militum, aut nauium stipendia decreuit? aut quam nam rerum de more administrationem instituit, quæ sponte sua certo temporum ambitu procederet? quid demum q̃d ad R.P. pertineret, apud subiectos ille homines gessit? Nam quod solum tanta indole dignum opus ac monumentum reliquit, urbem sui nominis in Aegypto, præclare mehercule egit, ꝙ eam uobis extruxit, ut ipsi haberetis, amplissimaq; post uestrã urbe potiremini. Quare Persas quidem ille imperio deturbauit, proximæ tamen, adiunctæq; sibi regioni minime imperauit. Sed enim eo mortuo Macedones cõtinuo in mille scis-

si partes re ipsa demonstrarũt, supra se fuisse imperium illud, cum ne sua quidem tueri ulterius possent, quando eo fortunæ adducti sunt, ut necesse habuerint proprias sedes relinquere, quo alienis dominarentur, quasi exterminati potius, quàm domini, aut suarum rerum compotes. Eratq; tanquam Enygma quoddam, Macedones non in Macedonia regnantes, sed ubi quisque posset, ueluti custodes urbium potius, atq; oppidorũ, quàm principes, euersi nescio qui reges non à magno rege, sed à seipsis, ac si dicere liceat, satrapis similes rege orbatis. Cæterum huiuscemodi statum utrum latrocinio potius, an regno similem esse dicemus? At uero nunc imperij ipsius fines profectò haudquaquam reprehendendi propagati sunt, neq; eiusmodi, ut mensura comprehendi possit, quod illis continetur. quippe ubi tunc Persarum regis finiebatur imperium, iter inde capessenti occidentem uersus plus terræ superest, quàm fuerit illius uniuersa. Nihil præterea uos fugit, non urbs, non natio, non portus, non oppidum. nisi si qua forte uos tanquam inutilia reiecistis. mare Rubrum, & Nili cataracte, & Palus Mæotis, quæ à ueteribus in terræ finibus habebantur, eadem & illius septa, & urbis huius. Quod uero scriptorum nonnulli inueniri minime arbitrati sunt, neq; esse prorsus oceanum, aut terram circunfluere, sed excogitatum à poetis, atq; oblectandi gratia in poësim ascitum, id uos usq; adeo compertum habuistis, ut ne insula quidem ipsa in eo sita uos fugerit. Cæterum cum tam longe lateq; pateat imperi-

um, sit tamen cura diligentiaq; multo etiam maius, quàm regionum ambitu. non enim Mysi regiam terram possident, non Sacæ, nó Pisidæ, non alij interiecti populi, qui partim irruperint, partim defecerint, nec capi possint. Neq; uero cum regi quidem pareat regia terra, omnium tamen sit, qui eam tenere ualeant. non Satrapæ inter se pugnant, tanquam rex ipsis nó adsit. Vrbes uero nó hæ ad illos, illæ ad hos desciscunt, aut modo in has præsidia mittuntur, modo ab illis pellũtur. sed quasi atrij septum, depurgatus, emundatusq; uniuersus orbis unã eandemq; uocem emittit, ac melius quàm faciat chorus. quippe qui comprecetur, manere sibi perpetuo imperium hoc, cum tam egregie à summo hoc duce regatur, ab omnibusq; æque ubiq; administretur. Nam et qui montes incolunt, depressiores sunt ijs, qui uel in campis degunt planissimis, quantum ad ad id attinet, ut minus repugnent. At uero coloni, cultoresq; felicium agrorum uestri sunt agricolæ. Continens præterea, atq; insula nihil inter se differunt, sed quasi una regio continua, atq; una natio, omnia parẽt silẽtio, cunctaq; mãdato nutuq; facilius conficiuntur, q̃ cytharæ neruus pulsetur. Tum siqd facto opus sit, satis est placuisse, continuoq; actum id est. Qui uero præfecti in urbes, populosq; mittuntur, in sibi subiectos homines singuli potestatem retinent. pro se quisq; autem, atq; inter se alterius, & ipsi subduntur imperio. Quippe quos hac quoq; ratione à subiectis hominibus differre quispiã dixerit, quod primi ostendant, quemadmodum sub-

esse imperio deceat. Tantus omnibus inest timor magni illius principis, atq; omnia administrantis, ut magis illum nosse existiment, quæ à se gerantur, quàm ipsimet norint, magisq; illum, quàm suum quamuis herum præsentem, instantemq;, ac iubentem & metuant & uereantur. ac nemo præterea est, qui tantum sibi tribuat, ut nomine modo audito possit se continere. quinimmo assurgēs et celebrat, et ueneratur, geminatisq; precibus comprecatur. cū enim pro illo deos rogat, tum pro se suisq; rebus illi supplicat. Quod si quid uel minimum addubitauerint in causis, ac uel dignitatibus publicis, uel priuatis subiectorū hominum, si q̄ forte digni habeantur, ad illum continuo referunt de uniuersa re, rogantq; quid factu opus sit, expectantq; dum id ille significet, perinde ac magistrum chorus. Quo fit, ut minime opus sit uniuersum imperium ambiendo, alios atq; alios adeundo, tum demum res singulorum firmare, cum eorum terram premat imperator, sed longe facillimum uniuersum regere orbem uel epistola. uix dum enim scriptæ sunt literæ, cum statim adsunt, quasi à uolucribus platæ. Quod uero est omnium admiratione dignissimū, ac de quo gratiæ quoq; habēdæ sint & uerbis, & re, id nunc dicetur. Tanto enim nos potiti imperio, cum tantum in id ditionis potestatisq; retineatis, illud tamen uel longe maximum obtinuistis, quod est proprie uestrum. Soli quippe omnium, qui unq̄ fuere, liberis imperatis. Non Tisapherni Caria data est, non Phrygia Pharnabazo, non Aegyptus

alij. nulli demum cuiquam parent populi, quasi fa milia quæpiam in seruitutem illi tradita, qui ne ipse quidem sit liber. Sed quemadmodum singulis priuatim sit in ciuitatibus, sic uos orbis totius quasi ciuitatis unius R. P. gerentes, magistratus ueluti comitijs creatos illorum gratia hominum tutelæ, curationiq; præficitis, non dominationi. Quare magistratus magistratui cedit transacto tempore, nec facile inuenias, qui repugnet, nedum acrius contẽdat, tanquam sua sit prouincia. quin & appellationes quoq; quasiq; prouocationes fiunt à populo in iudicium, non minori iudicum tenore in iudicando, q̃ reorum, qui eos appellarint. Quo fit, ut merito dici possit, eo usq; parere homines missis ad se magistratibus, quo ad sibi uisum fuerit. qui itaq; dici potest, non in ijs hæc reponi, adnumerariq; debere, quæ omnem extendant popularem statum? Non igitur licet illic post latum in urbe suffragiũ alio tendere, aut alios adire iudices. sed standum est rebus cognitis, ijsq; adquiescendum. siquidem non sit ex ijs hæc pusillis urbibus, quæ iudicibus indigeat alienigenis citra dignitatem, aut in qua cum reum egeris quempiam, nec conuiceris, uictum te non patiare. sed enim stat iudex alius magnus, quem nil unquam effugiat iustum. Iam uero hic quanta, & quam honesta æquabilitas, parui magniq;, pauperis diuitisq;, nobilis atq; ignobilis, demumq; fit, quod ait Hesiodus, Extollit facile, elatum quoq; deprimit idem Iudex hic, atq; princeps, utcunq; eum ius egerit, quasi uẽtus nauim. Non itaq; uideas diui-

ti hunc indulgere magis, quàm pauperi, aut adesse magis. sed cui accedat, semper eũ æque iuuare. Cæterum posteaquam ad hanc orationis partem uentum est, græcas quoq; res percurreremus, tametsi uereor ne uidear minutiora sectari. uerum (quod paulo ante testatus sum) non ut paribus paria comparẽ, hæc in medium affero, sed cum alia se exẽpla nõ offerant, cogor his uti. Præterea quis non rideat, si cum id ipsum miremur, doceamusq;, inueniri non posse alia rebus uestris paria, ac ne proxime quidẽ ad illas accedere, sed omnia ab his obscurari, deide tantisper expectemus, ut ea in comparationem eò deducamus, dum paribus occuramus? Profecto minime ego id conuenire arbitror, quandoquidem minus essent admiratione digna, si qua illis similia afferri possent. Ne illud quidem me præterit, minora quoq; hæc iri uisum ijs, quæ paulo ante perpendimus, & imperij magnitudine, ac rerũ mole, Græcas scilicet Persicis, uerum Barbaros quidem opibus, ac uiribus superasse, Græcos uero sapientia, temperantiáq; antecelluisse, magnum mihi quiddam ac prorsus egregium uidetur ad uirtutis æstimationem, & quo uis studio illustrius. De hoc itaq; dicturus accedo, quemadmodum illi, & quàm magnis uersati in rebus fuerint. Quod si demonstrentur lõge minora seruare non potuisse, manifestum est, q̃d sit suffragio statuẽdum, agere omnia pro adipiscendo imperio Athenienses, Lacedæmonijq;, in idq; suos omnes contendere neruos, ut mare nauigarent, Cycladibus potirentur, Thraciam tenerent, & Py

las & Hellespontum, & Coryphasium. atq; hæc tum erat eorum potentia. Nempe perinde illis usu eueniebat, ac siquis potiundi corporis cupidus, ungues quosdam, atq; extrema membrorum sibi desumpserit pro toto corpore, quibus habitis, existimet se tenere quæ uelit, ita & illi, cum imperandi cupiditate flagrarent, exiguarum insularum, promontorium'que, & portuum uendicarunt, tempusq; in mare triuere. qppe q somniauerint potius imperiū, q̄ adipisci potuerint, tametsi utriq; pro tēpore effecti græcorū principes, quasi hæreditarijs uiribus, ne seculū quidē (ut sic dixerim) imperij locū tenuerūt. Sed enim cadmeā (quod dicitur) uictoriā, utriq; de alteris reportarunt, dū de imperio inter se dimicant, quasi neutri alteros ꝑpetuo eē odio uellent, sed partē aliquā & ipsi aliquando in se contrahere niterentur. Principio itaq; è Lacedæmonijs imperatoribus unus ita cū Græcis se gessit, ut spōte sua ab illis desistēte, alios sibi quærerent dominos. ij deniq; cū sese Atheniēsibus dedißēt, nō multo post pœnitentia ducti sunt, cū neq; uectigaliū magnitudinē ferre poßēt, neq; eos, q horum prætextu multa sibi auferent, cūq; quot annis Athenas raperētur reddituri de rebus suis rationē, nec nō coloni in eorū agros mitterētur, præterq; uectigalia, quæstores; q pecunias cogerent, si qua externa uis ingrueret, ad hæc, cum liberas arces habere non possent, essentq; sub potestate tribunorū plebis constituti, recte perperam'ue æque sentiendum, atq; in militiam proficisci cogerentur, nulla urgente ne-

cessitate, sacris plerunq; festisq; diebus, et (ut breui bus omnia cõplectar) cũ nihil ex eo imperio eiusmodi reportarẽt, q̃obrẽ ea essent sibi substinenda. Quare cũ Atheniensiũ dominatum grauius multi ferrẽt, atq; ad Lacedæmonios defecissent, quomodo ab his autem ad Athenienses defecerant, eodẽ quoq; modo ab ijs iterum decepti sunt. Nam cum præfati essent Lacedæmonij, pro Græcorum libertate sese bellum esse suscepturos aduersus Athenienses, atq; ea re multos illexissent, postquam demoliti sunt illorũ mœnia, ac rerum potiti, potestatem adepti eadẽ faciendi, quæ illi fecissent, usque adeo illos superarunt, ut tyrannidem in omnibus græcis urbibus constituerint, quas mitiori nomine Decurionatus appellarunt, unoq; sublato Atheniensium dominatu, multos illi suffecerint dominos, qui non Athenis, aut Spartæ perpetuo homines male haberent, sed in suis quiq; oppidis iunctim locati, & quasi connexi. Quod si per initia belli statim professi essent eo animo secum Atheniensibus bellum esse gesturos, ut plura maioraq; ijs infligerent mala, quàm illi fecissent, declararentq; libertatis speciẽ fuisse, quæ illi in eos commisissent, profecto non melius promissis sta re potuissent. Continuo itaq; ab uno exule superantur, à Tebanis deseruntur. odium in eos Corinthiorum concitatur. harmostis, hoc est dictatoribus magistratu pulsis, mare completum. quippe qui incommodi essent, ac non pro nominis ui, significationeq; inducti urbes tenerent. Cum autem partim horum facinoribus, partim Græcorum odio ob ea ipsa au-

eti Thebani prælio eos apud Leuctra superassent, Lacedæmonij pariter è medio sublati sunt, ac Thebanos nemo ferre poterat uno prælio prospere gesto. Cæterum è Thebanorum re magis fuisse usu cognitum est, Lacedæmoniorum ferre præsidia intra Thebanam arcem, quàm uictoriam de his reportare, tantum in eos odij exarsit. atq; hæc mehercule non communis Græcorum obtrectationis gratia in unum contulimus, sicuti admirandus ille uir, qui tricipitem cōposuit orationē. Dij melius, ne me talis (quæso) urgeat necessitas. sed illud potius docere in animo est, nondum fuisse ante uestra tempora imperandi scientiam, quæ si fuisset, apud Græcos nimirum fuisset. qui cæteros dubio procul sapientia longe antecessere. Enimuero & hoc uestrum est inuentū unà cum alijs introductum. nam quod de Atheniensibus sermone est usurpatum, id si de cæteris quoq; Græcis dicatur, uidebitur à ueritate non abhorrere. quando in reprimendis dominandi cupidis, debellandis'q; Persis, Lydis'q;, nec non despiciendis opibus, laboribus'q; perferendis nemini secundi fuere Athenienses, imperandi tamen adhuc rudes extitere, frustra'q; id conati sunt. principio enim præsidia in urbes mittebant, quæ nō pauciora hominū numero essent, q̄ indigenæ, ij'q;, ad quos ea mitterentur. qui autem nondum præsidijs tenerentur, ijs suspectos sese reddebant, quasi essent per uim, ac libidinem omnia gesturi. Duo itaq; inde eueniebant, ut nec urbes tuto retinerent, et odium in se cōcitarent, cum explende cupiditatis occasio haudqua-

quam firmam stabilemq; se exhiberet, opinio uero tolli non posset. sed enim & aliud quiddam his accedebat, ut diuulsi diuisiq; infirmiores domi redderentur, nec iam rebus suis tuendis sufficerent, dũ alienis dominari querunt. Quo circa nec superiores esse poterant ijs, quibus dominari cupiebant, hominum numero, quos eò mitterent, nec se eosdem seruabant, cum identidem sibi demerent, sed domi forisq; pauciores efficiebantur. Demumq; eo adducta res est, ut imperij propagatio inopiam illis esset allatura, cum nõ haberent postremo, per quos id retinerent. Contra itaq; laborabant, ac si bi expediret. eratq; illis successus rerum grauissimus, atq; execrationi proximus. contra autem frustratio et leuior, & minus in se habens timoris. qp pe cum pro dominis diuulsis colonis, atq; in uaria di uersáq; loca traductis similes essent, quippe sibi labore laborem quererent. unà enim cum fine caput ipsum, ac summam rei solui non animaduerte bant, eodemq; (ut poetæ aiunt) denuo recidere. Erat præterea subiectorum hominum illis inutilis cum potentia ob insidias, tum infirmitas ob externa bella, ubi essent aliquem ex socijs fructum percepti. demumq; (quod fit in lusibus) ita se cum illis gerebant, ut modo ante propellerent, modo retro agerẽt, quippe quibus uti nescirent, sed quasi esse, non esséq; eos pariter uellent, ipsimet tenerent, agerentq;, cum ne dicere quidem possent, quam in rem niterentur. qđ uero est omnium maxime ridiculum, nec minus absurdum, in eos, qui à se desciuissent, illos ire

cogebant,

cogebãt, q̃ idipsum in animo haberẽt, pinde ac si eos ipsos i semet ire cõpellerẽt. cũ nec animaduerterẽt, eos sese i illos mittere, q essent earũdẽ partiũ, qbus profecto nõ cõduceret exẽplũ cõtra se prodere, desẽrẽdo cæteris studiose auxilio. Quare et hoc quoq; loco cõtra agebãt, q̃ aut cuperent, aut utilitatis ratio postularet. nã cũ trahere ad se uellẽt, siq a se desciß ẽt, ijs quoq; q in fide pmansuri uidebãtur, defectionẽ in animũ inducebant, dũ quasi declarãt, si persistent in fide, contra se inuicem ipsis singulos affuturos, sin omnes unà desciscant, firmam solidãq; libertatem esse consecuturos, cũ nõ sint ad extremum relicturi, per quos capi possent. Quamobrem eo se deterius in semet gerebant infidis socijs, quod illi quidẽ per se singuli desciscebant, ipsi uero cõmunem defectionem per ea, quæ agerent, suadebant. adeo imperij ordo nondum erat ea tempestate, quod i gnotum sibi affectabant. sed enim circa uilia, quasiq; prædiorum angulos occupati, ne illa quidem seruare sibi potuere, ob regnandi imperitiam atq; infirmitatem, cum nec humanitate ciuitates regerent, nec ui possent retinere, graues ijdem, infirmiq;. Quo circa spoliati demũ, nudatiq; iuxta Aesopi graculum, soli cum omnibus depugnabãt. Quod itaq; ueteres oẽs (ut breuibus agamus) fugit, solis uobis reseruatum est inueniendum, perficiendumq;. nec mirum. quemadmodum enim cæteris in rebus post materiem prodeunt artes, sic posteaquam maximum conflatum est imperium, summaq; constituta potentia, continuo ei successit ars,

unaq; est introducta. quinetiam utrunq; ex altero mutuas sumpsere uires. namq; ob imperij magnitudinem peritia quoq; accessit cumulatior. ob scientiā uero imperandi iure etiā ac merito creuit īperiū. Id itaq; est longe omniū contemplatione atq; admiratione dignissimū, ciuitatis ipsius ratio, atq; adeo ingenij inuentū magnificū, cui nihil prorsus par, simile'ue reperiatur. Distributis enim duas in partes omnibus, q imperio subijciuntur, (id aūt cū dixi, totū dixi orbē) elegantissimos quosq; ac generosissimos, potentissimosq; aues oēs creatos uestro generi asciuistis, cæteros subijci subdiq; īperio uoluistis. nec mare prohibet, quominus ciuis aliqs cēseatur, nō magnitudo interiectæ regionis. Neq; uero Asia hic, ab Europa distincta est, sed oīa omnibus in medio posita sunt. nemo cēsetur peregrinus, modo sit īmperio, aut fide dignus, sed stat cōmunis terrarū status, isq; popularis sub optimo imperatore, atq; rectore oēsq;, quasi ī cōmune forū cōueniūt, pro suis quiq; meritis præmia relaturi. Quod uero suis finibus, regionibusq; ciuitas quæpiam est, idipsum est hæc uniuerso orbi, quasi cōmunis urbs prouinciæ totius. cōuenire porrò dixeris in unā hanc arcē circunìectos oēs habitatores, quiq; per gentes, ac populos diuersa loca incolāt. hæc uero nunq̄ ulli defuit. sed ut terræ solū fert oēs, ita et hæc ex uniuerso orbe cōfluētes oēs accipit, quasi mare flumina. quin ēt hoc illi quoq; cū mari cōmune ē, quod nec mare maius fit fluuiorū influxu, tanq̄ fato datū sit, ut una cū illis amplitudinē quoq; influētē recipiat, neq; in

hac ob magnitudinē quicq̄ apparet, sed sicuti qui intra sinū recondunt oia, ita & hæc omnes intra se complexa est. quippe ultro citroq; meantibus eadem & est, eademq; uisitur. Verum hæc si ferente oratione interposita sint, quod uero antea dicebamus, magni uos magnificæ urbē metati estis, nec animi elatione ducti ea re admirabilem reddidistis, quod nemini hanc impertiueritis, sed dignū ea delectū habuistis. quippe qui Romanum nomen, non ciuitatis, sed communis cuiusdam generis appellationem reddideritis, nec unius ex omnibus, sed quod cum uniuersis æquetur. Non enim in Græcos ac Barbaros, nationes ipsas distribuitis, nec ridiculam ijs partitionem adhibuistis, cum longe pleniorem hominibus urbem exhibueritis, quàm uniuersa sit (ut sic dixerim) græca natio, sed in Romanos, ac non Romanos partiti estis, usq; eò urbis nomen protulistis. Quæ cū ita sint distributa, multi sunt singulis in ciuitatibus uestri non minus, q̄ generis sui ciues, quorū plerique nondum ipsam uidere urbem. Neq; uero est præsidijs opus, quibus arces teneantur, cū maximi ac potentissimi qq; singulis qbusq; è locis suas uobis patrias custodiāt. quo fit ut dupliciter urbes ipsas teneatis, uestra, et illorum opera singulas. Ad hæc, nulla i imperiū ipsum obrepit inuidia. qppe cū ipsi cœperitis non inuidere, propositis in medio omnibus, factaq; potestate ijs, qui possint, ut nō magis pareāt, q̄ prose qsq; imperet. Sed neq; odio commouentur, si qui prætereuntur. nam cum communis sit R. P. et quasi una urbs, non tanq̄ alienis, sed tan-

quam suis imperant, qui imperant. Quinetiam proposita est securitas in ea omnibus, plebi dico à potentiorum audacia, uestra ira uindictaq; in eos continua peruentura, siquid innouare audeant. adeo diuitibus, pauperibusq; præsens status non iniuria & probatur, & confert, nec aliter datur uiuere, factaq; est una R.P. harmonia omnia complexa. & quæ antea in unum coire non posse uidebantur, sub uobis coiere, imperij summa simul, atq; humanitatis & quidem ingentis, quodq; cum possitis, haud imperiose dominemini. Vsq; adeo præsidijs uacant urbes, ut cohors, turmæq; aliquot integrarum nationum custodiæ sufficiant, ac ne ipsę q̃dem frequentes cuiusq; nationis urbibus impositæ, sed in aliorũ numero per prouincias sparsæ, ut pleræq; gentes ignorent, ubi nam tandẽ locorũ habeatur sui custodia. quod si qua forte sit ciuitas, quæ amplitudine ita excellat, ut ipsa per se sibi moderari possit, neq; ijs quidem inuidisse hoies, q̃ præsint, & tueantur. Quapropter libentius sane oẽs uobis tributa pẽdunt, q̃ ab alijs eorũ pleriq; sumerẽt. nec iniuria. imperare eni ijs, q̃ potẽtia præstẽt, salutare nõ est. regi aũt à melioribus, secunda ẽ (ut aiũt) nauigatio. per uos aũt hoc tpe pria nũerata est. Oẽs itaq; huic prorsus affixi hærẽt imperio, quo nõ magis carere uelit, q̃ q̃ naui gãt, gubernatore. ut eni uespertiliões in specubus mutuo inter se cõplexu saxis inhærent, sic à uobis pẽdẽt oẽs tremebũdi, sollicitiq;, neqs ab hac decidat cathena, ijdẽq; potius timuerint, ne à uobis deserãtur, q̃ sint ipsi uos relicturi

ri. Vbi uero de imperio ante, ac principatu conten debatur, ob quæ duo priora oīa eruperant bella, alij aquā tacite labentē imutati, iucundissimi fruūt ocio, laboribus erumnisq; fine tandē imposito, pœnitentia ducti, quod umbratili alioq pugna conflicta ti sint. alij ne nouere qdē, aut meminere se aliquādo regnasse, sed quasi in Pāphili fabula, aut si ma uis Platonis, rogo iā penè impositæ urbes subitum in sese oēs accepere imperiū, continuoq; reuixere. ad quā rem quēadmodū peruenerint, ne dicere q̄dē possunt. quippe quæ nil aliud nouerint, præterq̄ hæc admirari, cum idē illis euenerit, quod solet è somno excitatis euenire, q somnijs, quæ pauloante cernebant, reiectis, ad se redeunt, suiq; cōpotes fiunt. Bella quoq; nec fuisse unq̄ creduntur ulterius, sed inter cæteras fabellas reponuntur. Quod sicubi tn ad ultimos fines, angulosq; terrarū aliqua forte conflata sint, ut par est in magno atq; immenso impio, Getarū amētia, aut Africanorū infortunio, aut malo fato rubri maris accolarū, q præsentibus bonis uti nesciant, quasi fabula & ea cōpressa eua nuere, et sermo de ijs. tanta uobis pax insidet. tam etsi peculiare sit, ac patriū, bella tractare. Nō enim q heri cerdones, aut architecti fuere, hodie pedites, eqtes'ue prodeūt. nec tanq̄ in scena militis habitum sumpsit, q pauloante fuerat agricola. nō quēadmodū in paupere domo ijdē obsonia parāt, domū seruant, lectos sternūt, ita et uos officia cōfudistis, aut q alijs rebus uacarēt, ij ipsi dū milites fierēt, urgente necessitate expectastis, nō hostiū arbitrio promisistis,

ut uos conuocarent. Cæterũ quæ ad uniuersum imperiũ, imperijq; administrationem attinere uidebãtur, exposita à nobis iam sunt, ut et cognita omnia habueritis, eademq; præterea constitueritis. Nũc de militari re, deq; expeditionum obseruatione tempus est dicere, quemadmodum hoc quoq; adiueneritis, & quem illi ordinem adhibueritis. quippe admiranda circa hoc quoq; uestra extitit sapiẽtia, quæ nec exemplum prorsus inueniat. Eo enim usq; uel Aegyptij peruenere, ut secernerent eos qui essẽt rei bellicæ uacaturi. uisiq; sunt id sapientissimum adinuenisse, quod essent apud eos ab alijs seiuncti, qui prouinciam tuerentur, sicuti & in alijs plerisq; uisi sunt præ cæteris (ut aiũt) Aegyptij sapientiores. Id uero uos cum pari modo cognitum habueritis, non eodem modo tractauistis, sed eo ipsi melius ac sapientius distribuistis. qui in eo quidem ordine nõ licebat, æquam inter se R. P. partem singulos retinere. cũ deteriori loco essent, q̃ militarent, q̃ qui in ocio degerent. q̃ppe q̃ perpetuis laboribus soli præmerẽtur, proptereáq; nec pares illis essent, ac ne mediocri quidẽ beniuolentia deuincti. At uero apud uos cũ oẽs æque in partẽ ueniant R. P. possunt qui bello operã nauãt, seorsum quoq; locari. Quo fit ut Græcorũ animus atq; Aegyptiorũ, demũq; omniũ, quos afferre quis possit, uestro lõge cócedat. Quin ẽt cum oẽs à uobis usq; adeo armis uincãtur, ingenio quoq; multo sunt inferiores. Proficisci enim urbanos ipsos in militiã, ac laboribus conflictari, indignũ imperio ac præsenti felicitate fructum eum

existimastis, peregrinis uero, atq; alienigenis minime credidistis. Erat autē militibus opus ante tēpus, nec dū urgente necessitate. Quid igitur egistis? Peculiarem, ac proprium inuenistis exercitum, nulla ciuiū molestia, eumq; uobis parauit susceptum de uniuerso imperio negocium, quodq; neminem peregrinū remoueritis, quominus opera hominis uteremini, quoad eius uires paterentur, aut res postularet. Quis igitur hic delectus? aut quomodo habitus? pagratis omnibus uestro imperio subiectis regionibus, inde uobis homines delegistis, qui essent id oneris subituri, quos continuo repertos, simul sua priuastis, ac uestra ciuitate donastis, ut pudeat illos de caetero confiteri, unde primitus originem traxerint. Hos itaq; ciues creatos eo demū pacto militiæ quoq; adscripsistis. quo fit ut nec ciuitatis ipsius homines militent, & qui militent, ciues nihilominus censeantur, ueteri quidem sua ciuitate priuati, simul ac militiæ sunt ascripti, uestri autem ciues, custodesq́; creati uno eodemq́; die. Atq; hoc demum pacto fit, ut & sequantur omnes, & nulla præterea ciuitas inimica reddatur. tot quippe e singulis euocastis, quot neq; oneri futuri sint ijs, qui concesserint, nec proprium aut legitimum exercitum completuri. ita ut & beniuolentia quanta possunt ciuitates eos prosequātur, quos miserint, ut pote & cognatos, & suos; priuatim autem nulli ullæ conflentur uires ex suis, præterea q́; qui se inde ad uos cōtulere, nihil aliud respiciāt, q̄ uos, quod ad unum id parati probè instructiq; sint. Quin

etiam aptissimis quibusq; ac maxime idoneis undiq; collectis, robur id non parum uobis comparastis. Neq; enim conuenire, oportere'ue existimastis, ut qui conuentuum quidem celebritatibus, coronarijsq; ludis ac certaminibus seruarentur, optima quiq; indole præditi, & corporis habitudine præcellentes exercerentur. qui uero essent maxima ac uera certamina subituri, uictoriamq; ex ijs ipsis reportaturi. Quibus utiq; huiusce imperij gratia uictoriam fortuna seruasset, ij sub ipsum belli tempus conuenirent, ac non multo antea maximi quiq;, atq; aptissimi ex omnibus delecti exercerentur, ut simulac in medium processissent, superiores discederent. Hos itaq; delectos, selectoq; ad hæc imperatorum collegio non sine ijs, quos dixi, atq; eo pacto, ut minime hi illis iuidere possint, q domi atq; in urbe remanserint, quasi honoribus in primis impares, cum & ipsi honoris loco in R. P. partem uenerint, hos ita inquam inuentos, atq; eiusmodi beneficijs affectos in imperij fines deduxistis. quibus p ea loca distributis, alijs alia seruanda tradidistis. indeq; factum est, ut de mœnibus quoq; commodũ statueritis, simulq; ea excogitaueritis. Neq; enim pro Lacedæmoniorum superbia, confidentiaq; carere mœnibus urbs hæc dici potest. nec rursus circundari iuxta Babylonis splendorem. uel si qua alia elegantioribus clausa est, aut ante, aut postea. Sed enĩ eũ quoq; meniũ circunductũ, iocũ, ac mulibre re uera opus fuisse ipsi ostẽdistis. siquidẽ ipsam muris cõplecti urbẽ, quasi eã recondideritis, aut subiectorum

hominum uos oculis subtraheretis, degener nescio quid esse, nec uestro in cæteris animo ingenioq; conuenire existimastis, perinde ac si herus suos metuere seruos uideatur. Mœnia tñ nõ neglexistis, quæ imperio, nõ urbi circundedistis, erexistisq; q̃ remotissima, splẽdida simul ac uocabus digna, ijs spectãda, q intra eorũ ambitũ cõtineatur. iter porro ad ea si quis spectare uelit, mensiũ ẽ et annorũ uiæ initiũ ab urbe sumẽti. supra extimũ enim habitabilis terrarũ orbis circulũ, nimirũ quasi in urbis extructione, secũdo alio circũducto agilioris flexus, simulq; custodiæ facilioris, hic obiecta mœnia prætẽdistis, ac præsides urbes extruxistis, alias alijs in locis habitatoribus refertas, artibus ministrisq; istructas, ac reliqs rebus ornatas, quæ quasi fossa castra cõclaudant. Quare non trecenta efficiuntur stadia, siquis horum mœnium ambitum colligat, uiginti'ue, aut paulo post plura, sed ne numerum quidem facile dixeris. quippe quodcunque Aethyopiæ pars habitabilis, indeq; Phasis, ac supra Euphrates, & ab occasu magna atq; ultima insula intra se claudunt. Id totum licet murorũ orbem, atq; ambitum appellare, quæ nõ bitumine, nõ coctili latere extructa sunt, non splendida calce erecta. tametsi hæc quoq; singulis in locis conspiciãtur admodũ frequẽtia, marmoribus quoq; (quod Homerus de domestico priuatoq; pariete inqt) egregie fabricata, imensæ magnitudinis, splendorisq; supra æs. Hic itaq; est multo maior, augustior'que mœnium ambitus, nulli prorsus labi aut solutioni obnoxius, longéq; alios splen

dore excedens. nullum adeo sic structum constat. Pro his mœnibus stant uiri fugæ insueti, ea compage inter se iuncti bellicis omnibus instrumentis, qua Myrmidonas Homerus iungi dixit, tum, cum eos huic, quē dixi, parieti compararet. Nempe ita sibi mutuo hærent galeæ ut medium penetrare sagitta non possit. clypei uero in caput sublati sublimes possint supra se cursus recipere, eo etiam solidiores ijs, qui in urbe factitantur, ut & equites ualeāt supercurrere, demumq; (quod ait Euripides) æratum pauimētum procul dubio uidere te dixeris. Thoraces ad hæc adeo mutuo utrinq; complexu sibi cohærent, ut & si nudum inermemq; aliquem medium statuas, possint qui ab utraq; parte occurrūt, dimidio tenus hominem utrinq; protegere. iacula præterea quasi ab Ioue decidentia alia alijs implicita alterno connexu sese intercipiunt. Atq; hæ sunt compages illæ, iuncturæq;, quibus tum is mœnium ambitus clauditur, unde egressus nō pateat, tū ille, q terræ præsidet uniuersæ. Olim itaq; Darius unà cū Artapherne insulæ unius urbem unicam Irretitam capere potuit, uos uero uniuersum, si dicere liceat, orbem irretitum, ita demum seruatis communibus ciuibus peregrinisq;, quos ex omnibus (ut dixi) delectos in ea loca eduxistis, spe quoq; proposita ijs, qui strenuos se uiros gesserint, haudquaquam sibi esse pœnitendum. Non enim ē patritijs futurum, qui primas potentiæ partes occupet, sed qui primus alios rebus gestis antessecerit, eum primum quoq; locum sibi uendicaturum, qui secundus, secundum,

ac deinceps eodem modo ordine seruato, ut quã quisq; dignitate ac meritis praeditus sit, eum obtineat locum, quasi res non uerba hic indicent uiros bonos, quarum rerum apertissima ipsi uos omnibus exempla edidistis, ut cuncti demum ocium quidem calamitatem damnumq; arbitrẽtur. Actiones uero, gradus aditusq; existiment ad ea quae optent, ijdemq; in hostes quidem concordes unanimesq; ferantur, inter se autem de proferendo gradu perpetuo contendant, soliq; hominum optent dari sibi hostes. Quo circa si quis exercitationem, instructionẽq; respiciat, Homericum illud existimabit, & si decies totidem numerentur hostes Romanos mox in contrarium uersos, denos in singulos hostes relictum iri. Sin conscriptionem delectumq; animaduertat, Aegyptij uir illud procul dubio dicet, atq; opinabitur q Cambysi Prouinciam diripienti et templa uastanti stans Thebaicis in moenibus glebam terrae & aquae poculum e Nilo haustae sublatis manibus ostẽdebat, id nimirum innuens, dum Aegyptus ipsa ac Nili flumen transferri ab eo non poterit, aut alio traduci, nunquam eum esse Aegyptij opes intercepturum. Quippe cum totidem alia illis continuo sint affutura, manentibus his, nec unquam defuturae sint Aegypto diuitiae. Idem & de uestro exercitu ac copijs existimare simul licet, ac dicere, dum terram ipsam non poterunt ulli sedibus mouere, ea'ue spoliata discedere, sed necesse habuerit orbis in semet consistere, fieri nõ posse, ut uos deficiãt copiae militares, sed affuturas uobis necessario quot uelitis, ex

uniuerso terrarũ orbe confluentes. Cæterũ quod ad militarẽ ordinẽ, atq; instruendarum acierum rationem attinet, pueros præ uobis, cæteros omnes homines demonstrastis. Non enim in hostes solum erudiendos exercitus militibus ducibusq; proposuistis, sed inter se primum, ut quotidie in ordine uiuant, ac nemo unquam sibi traditum ordinem deserat, sed tanquam in sempiterno quodam choro suum quisq; locum & nouerit, & tueatur, ut nec honoratiori propterea minor inuideat, et quibus ipse maior sit, eos summopere complectatur. Ego uero iniquo animo fero, dixisse ante me alios de Lacedæmonijs, exceptis paucis, ex imperatorum imperatoribus constare eorum exercitum. uobis enim id reseruari oportebat, ac de uobis primum dici. Ille uero ante tempus pronunciauit. Verum Lacedæmoniorum sanè exercitus eo numero constare uidetur, ut minime absurdum sit, uel omnes esse imperatores. At uero in tanto delectuum ac generum numero, quorum ne nomina quidem reperire facile sit, initio sumpto ab uno, cuius potestas in omnes diffundatur, omnibusq; præsit nationibus, urbibus, castris, ducibus ipsis, desinere in unum, quatuor atq; acerrimorum imperatorũ uirorum. Prætereo autem media omnia, quasi glomeris inuolucrum à pluribus in pauciores semper descendere, atq; hoc eo pacto alios, atq; alios ordine sibi uinctos ad finem usq; percensere. Qui dici potest non omnem excedere id humanum ordinem? Venit mihi in mentem Homerici illius carminis, ut id

usurpem, paululum immutato fine. Nimirum in cœlo summi Iouis imperium hoc est. ubi enim unus tot imperet uiris? qui autem ministri legatiq; præsto ei sunt, ipsi quidem longe concedant, quorum autem curam gerunt, ijs non parum antecellant, cunctaq; sine ullo tumultu, perturbatione'ue silentio conficiantur, prætereaq; (procul absit inuidia) iusticia ac pudore omnia ubiq; plena constent, neminemq; uirtutis fructus effugiat. Qui fieri potest, ut non id carmen euincat? Mihi uero ipsi uidemini ne in ciuitate quidem ipsa similem ulli cæterarum constituisse R.P. Antea enim triplex esse uidebatur inter homines rerum publicarum genus. quarum duæ quidem duobus utrinq; comprehensæ nominibus pro eorum moribus perpendebantur, à quibus gererentur, tyrannis puta, & paucorum potentia, regnum & optimates, tertium nomen populus recte perperam'ue administratus. Diuisæq; itaq; erant ciuitates, ut cuiusq; optio, aut sors tulerat. At uestræ R.P. nihil est commune cum illis. quippe quæ quoddam quasi temperamentum ex omnibus constet, dempto tamen, quodcunque in singulis uicij continetur. Usque eò talis R.P. species euicat, ut si populi uires respiciat aliquis, quemadmodum omnia, quæ uelit & petat, facile impetret, popularē statum sit existimaturus, nihil'que ei deesse, nisi quæ populus peccet. sin autem senatum contemplетur, q consultandi potestatem magistratusq; detineat, nusquam credat, præstantiores haberi optimates. quod si horum omnium principem,

dominum'que intueatur, a quo & populus, quæ uelit, habeat, et qui paucis illis magistratus, potestates'que impertiat; hunc ipsum uidet perfectissimum, absolutissimum'que retinere principatum, cum a Tyranni uitijs remotum, tum regia maiestate augustiorem. Atque hæc quidem sic distribuisse uos, solosq; animaduertisse domi foris'que absurdum non est, cum soli natura (ut sic dixerim) imperetis. Qui enim ante uos dominati sunt, serui domini'que inter se alternis uicibus nec legitime imperio asciti, sic degere, quasi in pila ordinem commutantes. Seruiere Macedones Persis, Persæ Medis, Medi Syris. Vos aūt ex eo tempore oēs norunt, quo sciunt imperare. Vt itaque liberi ab initio, & quasi ad imperandum continuo geniti, quæ ad id spectarent, optime omnia prouidistis. & R. P. quidem adinuenistis, qualē ante uos nemo, legibus institutisq; propositis, quæ nullus uitare possit. Quod uero mihi iam diu in mentem uenit, ac me sæpenumero stimulauit in ipsis residens labris, orationis tamen ipsius serie est hucusque protractum. id si nūc in medium attulero, fortasse nec ab eo, quod propositum est, longius aberrauero. quantum enim totius imperij magnitudine, continentiaq; R. P. inuento cæteros omnes antecesseritis, ex his, quæ dicta sunt, liquido patere arbitror. Nunc uero si quis illud quoque pronunciarit, haudquaquam erraturus mihi uidetur. Veteres omnes, uel qui maximam terræ partem imperio complexi sunt, tanquam nudis corporibus gentibus ipsis imperasse. Quando

enim tot urbes terra mariq;, aut quando adeo rebus omnibus ornatæ? Quotus uero quisque ea tempestate sic aliquando iter fecit, ut urbes dierum numero computaret? nonnunquam etiã duas, tres'ue eodem die peragraret? quasi angiportus, quasi non modo imperij summa ueteres longo uincantur interuallo, sed & ijs ipsis, quibus & illi olim, & uos in præsentia imperatis. nec paribus singulis, nec similibus imperarunt. Sed enim licet nationi eius tempestatis urbem nunc eiusdem gentis opponere. Quinetiam affirmari potest, illos quidem solitudinis, castellorum'que reges extitisse, uos autem solos urbium imperatores. Nunc græcæ omnes ciuitates sub uobis sese erigunt, et attollunt. Quæ'que in ijs uisuntur donaria, atque artes, & ornamenta, omnia uestræ sunt gloriæ, tanquam suburbij ornatus. Referta præterea sunt cum maritima loca, tum mediterraneæ regiones urbibus partim extructis, partim auctis & sub uobis, & à uobis. Ionia namq;, de qua toties est dimicatum, libera præsidijs ac satrapis proposita est oĩbus pulchritudinis dux, atque princeps. quæ quantum antea reliquas omnes nationes anteire uidebantur & decore, & gratia, tantum nunc ipsa seipsam superauit. At ueneranda, ingens'q; in Aegypto Alexandri urbs uestri ornamentum effecta est imperij, quasi diuitis matronæ monile armilla'ue inter tam multas alias opes. Quin Græcos ipsi æque, ac parentibus altoribus'q; prospicere non desistitis, cum obiectis manibus tuẽdo, tũ quasi iacentes erigendo, cum opti-

mos quosq; ex ijs ac ueteres Græciæ principes libertati, ac suarum arbitrio legum dimiseritis, cæteris uero modestissime humanissiméq;, nec sine magna obseruantia prouidētiaq; imperetis, Barbaros uero pro cuiusq; natura erudiatis mitius, grauius'ue, sicuti par est. decet enim non esse equorum magistris deteriores, qui sint uirorum imperatores, sed perpensis ingenijs illis se in gerēdo accommodare. Sed enim quasi festos dies agens uniuersus orbis, ferro, quod olim gestare consueuerat, deposito, ad cultum omneq; hilaritatis genus facta potestate se conuertit. Proinde alijs omnibus contentionibus è medio sublatis, ea sola ciuitates habet, ut pulcherrime identidem amœnissiméq; singulæ appareant. Omnia præterea plena sunt gymnasijs, fontibus, uestibulis, templis, artificijs, magistris. licetq; haud inscite dicere, quasi effœtum iam orbem suas denuo resumpsisse mundicias, atq; ornamenta. Nō desunt dona unquā in eas ciuitates à uobis missa. nec dici potest, qui maiora sint consecuti, ob uestram in omnes æquam humanitatem. quo circa nunc demū urbes & splendore, et gratia renident. tum uniuersa terra, quasi pomarium quoddam culta prorsus, atq; exornata uisitur. Fumi uero ex agris, et ignes cum amici, tum hostiles, quasi uentorum afflatu ultra maris terræq; tractus sublati euanuere. in quorū locū successit spectaculorū omnis generis decor, & ludorum numerus infinitus, ut nullus sine sacro sempiternoq; igne festus, solemnis'ue abeat dies, cum hic modo ijs, modo illis adsit, semperq; alicubi uersetur.

cubi uersetur. quippe quem omnes sibi promeruerunt. ut soli iam commiseratione digni sint, qui extra uestrum, si qui modo sunt, degūt imperium, quod talibus tantisq; priuentur bonis. Cæterum qđ est sermone omnium usurpatum, terram esse cōmunem omnium & parentem, et patriam, id uos præclare admodum comprobastis. Siquidem nec demum datur & Græco, et Barbaro siue sua secum ferenti, siue sine ijs facile ire, quo uelit, quasi è patria in patriam proficiscenti. Cum neq; Ciliciæ fauces formidētur, nec Angusti harenosiq; ex Arabia in Aegyptum meatus, non inaccessi montes, nō fluuiorum ingentes profundiq; aluei, non barbaræ nationes, ab hominum usum consuetudineq; remotiores. Sed satis est ad securitatem, esse Romanum, aut uestri potius imperij aliquem, quodq; ab Homero dictum est, Cunctorum uero tellus communis, id uos re ipsa effecistis, uniuersum quidem permensi orbem, iunctisq; fluminibus uario diuersoq; pontiū genere, scissis montibus terram equis strauistis, patefacta solitudine diuersorijs frequentissimis, mansuefactis omnibus uictus atq; ordinis ratione. Quo fit, ut qui ante Triptolemum uiuendi modus habitus est, eum ego fuisse cogitem, qui ante uos fuit, durum quendam atq; agrestem, paulumq; à montano uictu remotum, sed authorem quidem placidæ huius mitiorisq; uitæ extitisse Atheniensium ciuitatem, confirmatum tamen id quoq; à uobis secūdis, (quod aiunt) & melioribus. Neq; uero nunc est opus terræ ambitum expositionemue describere,

aut quibus singuli utantur legibus, enumerare, quã do cõmunes uos omnibus expositores propositi estis, reclusis orbis portis omnibus, factaq; potestate cuius inspiciendi oculis omnia, communibusq; legibus propositis uniuerso hominum generi, sublatisq; è medio rebus ijs, quæ uerborum quidem narratione olim delectarent, ratione autem cogitationeq; comprehensæ ferri non possent, nuptijs præterea communibus celebratis, compositoq; denum toto orbe, quasi domo aliqua, familia ue. Procul dubio autem (quod aiunt poëtæ) ante Iouis imperium seditione, perturbationeq; plena fuisse omnia, adepto autem imperium Ioue, omnia protinus quieuisse, Titanasq; in abditissimas terræ partes concessisse, pulsos ab eo, eiusque socijs dijs, eodem modo siqs ea, quæ uos præcessere, quæq; sub uobis gesta sunt, animo reuoluat, existimabit ante uestrum imperium infra supraq; perturbata, permixtaq; fuisse omnia, ac temere circunlata, superuenientibus uero uobis perturbationes, seditionesq; desijsse, ac rerũ omnium ordinem subijsse, uitæq;, ac R. P. lucem clariorem apparuisse, nec nõ leges prodijsse, ac deorum aras fidem cepisse. cum antea secuti parentes eiurabant, ita et terram excinderẽt, et liberos non quidem deuorarent, sed & suos, & alienos inter seditiones, ac sacra mutuo perderent. At uero in præsentia communis omnibus apertaq; rerum omnium potestas facta est, cum terræ ipsi, tum eius cultoribus. quinetiam sustinendis incommodis nullus mihi uidetur posthac relictus locus, rebus uero

recte gerendis materia amplissima esse subministrata. Dij quoq; ipsi uos respicientes fortunare identidem uestrum benigne uidentur imperium, firmamq; ac stabilem eius rei tradere possessionem. ac Iuppiter quidem, quod suum orbem, pulchrum (ut aiunt) opus pulchre regendum susceperitis. Iuno, quod nuptijs rite celebratis honore nō careat. Minerua, & Vulcanus artibus in pretio habitis. Bacchus, & Ceres, quod eius fruges minime lędātur. Neptunus, quod naualibus prælijs prorsus illī uacet Mare, ac pro triremibus onerarias naues cœperit. At uero Apollo, Apollinisq; & Musarum chorus nunquam caret in Theatris suorum aspectu ministrorum. Mercurij ludi, honoresq; non desunt. Nam Veneri propagandæ sobolis, aut ineundæ uoluptatis, quando maior affuit occasio? aut quā amplior facultas ciuitatibus? Aesculapij quoq; beneficia, necnon Aegyptiorum deorum nunc demū maximum cœpere apud homines incrementum. ac ne Mars quidem à uobis neglectus est. nec formidandum uidetur, ne tanquam in Lapitharum cœna spretus omnia conturbet. quippe qui in ulterioribus fluuiorum ripis perennes ducat choreas, pura seruans à sanguine arma. Qui uero omnia lustrat Sol, nihil uidet sub uobis iniustum aut uiolentum, aut quale uiderant superiora tempora. proinde uestrum non iniuria intuetur imperium libentissime. Videtur autē mihi et Hesiodus, si æque atq; Homerus res poëticas calluisset, aut uaticinandi peritia claruisset, haudquaquam uestrum futu-

rum imperium ignoraturus, sed præuisurus fuisse, atq; in carminibus elocuturus. neq; enim (quod nunc facit) ab aureo genere orsus, cum id principium instituit, de ultimo ac ferreo genere differens
id illius futurum exitum dixisset, Cum fuerint se ris resperſi tempora canis, sed cum principatus ue ster, ac uestrum extitisset imperium, tunc perditum iri ferream gentem in terra, tuncq; postliminio ad homines reuersuras, & iustitiam, & pudorem, misertumq; iri qui ante uos fuissent. Cæterũ quæ apud uos habentur, preciosa nimirum sunt, honorisq; plena, semper à uobis procul dubio introducta, ac magis magisq; in dies continue confirmata. At magnus hoc tempore imperator quasi egregius certator tantum propria uirtute parentem antecellit, quantum (quod nec facile dictu est) ille alijs præstat. itaq; ius fasq; eẽ uerissime dici potest, quod cunq; hic iudicarit. Quid uero et illud? non'ne cæteris præferri manifeste debet? quod imperij socios proprios liberos sui simillimos plures habeat, quàm ante se quisquam. Verum susceptus ab initio labor quo uis est maior, æquandæ cum imperij magnitudine orationis. ad quam rem æquo penè temporis spatio opus esset, quo est imperium ipsum constitutum, quod fuerit nimirum sempiternum æuum. Præstat igitur quod Dithyramborum, ac Pæanum poëtæ faciunt, precibus quibusdam, uotisq; additis ita demum claudere orationem. Quo circa inuocentur dij omnes, deorumq; filij, uti reddant imperium hoc atq; urbem perpetuo floren-

tem. quæ non prius esse desinant, quàm aut eadem candentis ferri maßæ super mare ferantur, aut arbores uere uirere desinant. identidemq; imperatorem hunc magnum, eiusq; liberos, quo possint bona omnibus subministrare. Peregi quod fueram aggressus. recte autem, nec ne, licet iam suffragijs declarare.

CONFLAGRATIO VESEVI MONTIS EX DIONIS HISTORIIS GEORGIO MERVLA ALEXANDRINO INTERPRETE.

VB TITO *in Cāpania horrēda, & miranda quædam obtigerunt. magnus enim ignis per autumnū subito exarsit. Mons enī Vesuuius, qui iuxta Neapolim ad mare uergit, abundanteis ignis fontes habet, olim undique altus, ab cuius medio ignis exoritur. Quæ pars solum igne comprehensa fuit, extra hæc omnia, sine igne etiam nunc manent. Ex hoc cum cætera essent incombusta, media uero exusta & in cinerem redacta iuga circunstantia ab antiquo usq; nunc manet. Quodcunq; ambustum est atq; consumptum tēpore concauum factum est, ut mons omnis, si licet magnis parua conferre, similis est uenatorio theatro. Vertex arbores & uites habet. circulus ab igne latior factus per dies fumum, noctu flammam emittit, ut uideatur in eo odores euaporari et sacrificia fieri, et qdem semper, interim uero magis, interim uero minus. Sæpe uero cineres effundit, quādo scilicet aliquid coactum subsederit, lapides sursum mittit. Quoties uero à spiritu & uento uiolatur, sonat & stridet, ceu non coacta & constricta, sed rara & occultæ spiracula habens. Talis igitur est Vesuuius, et hæc qdem in eo per annum plurimum fit,*

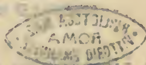
quæcunq; uero id temporis accidere, quamuis magna & præter solitum ui sa sint, parua tamen ad cõparationem eorum, quæ tunc acciderunt, etiá si omnia in unum conferantur, parua existimari possunt. Quæ quidem sic habebant. Viri multi atq; magni humanam omnem naturam excedentes, quales gigantes scribuntur partim in monte, partim in finitima regione per urbes interdiu, atq; noctu per terram oberrantes, & in aëre procurrẽtes uidebã tur. Post hæc uehemens siccitas, & uehementes terræ motus subito facti sunt, ut planicies illa uniuersa aqs scaturiret & montes subsilirent, sonitus à cauernis subterraneis tonitruis psimiles supne uero, & in terra mugire uidebantur. Mare uero fremebat, & cœlum resonabat. Post hæc fragor immensus subito ceu concidentium montium audiebatur, exiliebant primum lapides ingentes quasi ad summa montiũ exirent, deinde tantus fuit ignis & fumus, ut aëra totum obumbraret, Totum uero solẽ occultaret ceu defectum, Mox uero ex die nox. & tenebræ & ex luce factæ sunt, et existimabant Gigantes insurrexisse. Apparebant quidem illorum effigies in fumo, præterea tubarum sonitus audiebantur, putabant alij aduenisse Chaos, uel per ignem mundum absumi, atq; fugiebant partim ex domibus in uias, alij extra, alij uero ex mari in terram, & rursus ex terra in mare. Quidam uero trepidi & amentes, utpote qui existimabant quod securius esse præsente. Hæc autem simul facta sunt, eructabat immensus cinis, occupabat enim terram mare & aëra et

multa quidem alia sicut accidebat. lædebantur homines scilicet regiones & pecora, pisces, præterea aues absumebat. Insuper duæ ciuitates conflagrarunt Herculaneum, & Pompey, Herculaneum uero, & Pompeios sedente in theatro populo oblimauit, tantus fuit puluis ut ab eo loco in Africam & Syriam et Aegyptum penetrauerit. Peruenit etiam Romam usq;. Quinetiam aer totus imminens pulvere oppletus fuit. Sol etiam obtenebratus, obscuratusq; est. nec paruus metus fuit per multos dies. Nesciebant homines quod factum est. nec coniectari unde factum est. existimabant enim quæ supra & infra erant euerti, Solem in terram descendere, Cinis autem nihil magni incommodi attulit, sed deinceps pestem grauem attulit. Cæterum insequenti anno à terra progrediens ignis, agente in campania Tito ut igni & conflagratis ædificiјs remedia daret, urbem Romam populatus est. nam Serapis & Isidis templum Septa etiam, Neptuni ædes, Thermæ Agrippæ, Pantheon Diribitorium, Balbi Theatrum, Pompei porticus, Octauiæ domus cum bibliotheca, Templum Iouis capitolini cum ædibus & sacellis coniunctis conflagrarunt, ut non ab homine factum malum sed magis diuinitus immissum existimari debeat. Ex ijs igitur, quæ connumeraui, coniectari licet quanta fuerint detrimenta et dãna. Cæterũ Titus duos ex ijs, q cõsulares erãt delegit, ut ædificia repararẽt, pecunias insuper dedit, Donauit præterea eorum bona qui sine hærede decesserant, nihil eni à priuato homine neq; ab æra-

rio,neq; fiſco cum multi multa conferrent ſumpſit. Ex ijs quæ tunc aderant,omnia reparauit, & in alijs quidem nihil egregium fecit,Theatrum uero uenatorium in quo feræ depugnarent,& Balneũ ſibi cognomine dedicauit.Multa quoq; admiranda fecit,Grues inuicem et quatuor Elephantes depugnarunt,Aliæ præterea ad nouem millia feræ & cicures iugulatæ ſunt,quas mulieres non admodum illuſtres interfecere.uiri præterea tum ſingulari certamine, multi pedeſtri pugna,alij nauibus decertarunt.Theatrum uero quod ipſe confecerat, cum ex improuiſo aqua repleuiſſet, induxit equos & alia manſueta animalia,quæ omnia facere didicerant,quæ in terra & in aqua ſolita erant. Induxit et homines in nauibus,quorũ pugnas ita partitus fuerat, ut hi Corcyræi,hi Corinthij pugnam cõmitterent, alij uero extra in nemore Caij & Lucij ubi Auguſtus ad hoc ipſum terrã effoderat.Etenĩ eo in loco prima die digladiati ſunt, homines & feræ indefectæ lacus tabulis muniti ad faciem ſimilitudinis,qui item quaq; circũ uallum habebat,ſecunda uero die equorum curſus. tertia tria millia hominum nauibus depugnarũt. Deinde terreſtris, pugna facta, uictores Athenienſes Syracuſani, his enim nominibus utebantur,naualiq; pugna depugnarunt, Atq; in paruam inſulam inſilientes & muro quæ circa monumentum confectum erat,illud cepere.Hæc repreſentata ſunt ad centum dies.Exhibuit deinde quædam ad utilitatem et lucrum.Teſſerulas ligneas ſuperne in theatrum ſparſit, in qui

bus signa erant, aut esculenti aut uestis, argentĕ praeterea uasis & aurei, equorum domitorum, pecorum, seruorum. quae qui excepissent oportebat ad distributores afferre, atq; ab eis quod inscriptū erat accipere.

FINIS.

* *a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu xx yy zz* A B C D E F G.

Omnes Quaterniones.

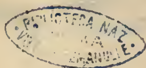
VENETIIS IN AEDIBVS ALDI,

ET ANDREAE SOCERI,

MENSE AVGVSTO.

M. D. XIX.

W

AL
DVS

